

Janez Mlinar

Podoba Celjskih grofov
v narativnih virih

1948

1834

1765

MDXXII

HISTORIA 11

ZNANSTVENA ZBIRKA

ODDELKA ZA ZGODOVINO FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V LJUBLJANI

Janez Mlinar

**Podoba Celjskih grofov
v narativnih virih**

Ljubljana 2005

Janez Mlinar
Podoba Celjskih grofov v narativnih virih

<i>Izdal:</i>	Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete
<i>Oblikovanje naslovnice:</i>	Metka Žirovnik
<i>Lektoriranje:</i>	Karmen Sluga
<i>Računalniški prelom in tisk:</i>	Tiskarna Pleško d.o.o.
<i>Naklada:</i>	300 izvodov

Izid knjige je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929.52 Celjski
94(497.4)''11/14'':929.52 Celjski
012 Stiplovšek M.

MLINAR, Janez
Podoba Celjskih grofov v narativnih virih / Janez Mlinar. –
Ljubljana : Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2005. –
(Historia : znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske
fakultete v Ljubljani ; 11)

ISBN 961-237-135-0
223533312

Kazalo

I. Predgovor	9
II. Uvod	13
III. Analiza posameznih narativnih virov	25
A. Viri do 1436	25
1. Ulrik Lichtensteinski	25
2. Otokar iz Geule	27
3. Janez Vetrinjski	31
4. Anonimni Leobenčan	36
5. Bolzanska kronika	38
6. Peter Suchenwirt	39
7. Leopold z Dunaja	45
8. Dunajski anali	47
9. Ulman Stromer	48
10. Johann Schiltberger	49
11. Peter iz Retza	51
12. Ulrik iz Richentala	51
13. Jakob Cerretani	55
14. Poročilo Petra Wolframa o papežu Janezu XXIII. marca in aprila 1415	57
15. Thomas Prischuch	58
16. Poročilo o obleganju Beljaka 1425	60
17. Kronika kastiljskih kraljev	61
18. Eberhard Windeck	63
B. Viri po 1436	66
B. 1. Češka	66
19. Taborska kronika	66
20. Stari češki letopisi	67
21. Chronicon veteris collegiati Pragensis	69
22. Rožemberška kronika (<i>Rosenbergiana</i>)	69
B. 2. Avstrija	70
23. Enej Silvij Piccolomini	70
23. 1. Historia Australis	73
23. 2. Historia Bohemica	78
23. 3. De Europa	80
23. 4. De viris illustribus	81

23. 5. Commentarii rerum memorabilium	83
23. 6. Govori	85
23. 7. Pisma	85
24. Helena Kottanner	90
25. Kronika iz časov Albrehta II. in Friderika IV.	92
26. Archivium samostana St. Paul v Labodski dolini	93
27. Analistični zapiski za čas od septembra 1443 do maja 1444	94
28. Georg Schamdocher	95
29. Thomas Ebendorfer	96
30. Niklas Lankmann von Falkenstein	101
31. Avstrijska kronika za leta 1454 do 1467	102
32. Michael Beheim	104
33. Jakob Unrest	108
34. Andreas Krabath iz Lappitza	109
35. Letak iz Avstrije septembra 1452	110
36. Wofgang iz Steyerja	110
37. Avstrijska kronika iz časa cesarja Friderika III.	111
38. Kleine Chronik von Österreich	112
39. Anali iz Melka	113
40. Salzburška svetovna kronika	113
41. Pismo Jobsta iz Einsiedla	114
42. Poročilo o dogodkih v Beogradu	115
43. Pismo kralja Ladislava prebivalcem Wroclawa	116
44. Pismo Konrada Hölzlerja	116
45. Zaščitno pismo Ladislava Posmrtnega iz 1457	117
46. Johannes Roth	117
47. Kronika Celjskih grofov	118
B. 3. Madžarska	121
48. Johanes Thuróczy	121
49. Antonio Bonfini	123
50. Pietro Ransano	124
51. Janez Vitéz iz Zredna	125
B. 4. Poljska	128
52. Filippo Buonaccorsi (Callimachus Experiens)	128
53. Jan Dlugosz	130
54. Peter Eschenloer	134
B. 5. Bavarska	135
55. Andrej iz Regensburga	135
56. Berthold Tucher	137
57. Hektor Müllich	138
58. Nürnberški letopisi	140
59. Veit Arnpeck	140
60. Pohod nürnberških najemnikov na križarski pohod leta 1456	143

B. 6. Bizanc	143
61. Laonikos Chalkondyles	143
IV. Ovrednotenje virov	147
1. Povišanje Žovneških gospodov v Celjske grofe	147
2. Bitka pri Nikopolju	151
3. Fajda 1436–1443 in Celjsko-habsburški odnosi v 15. stoletju	155
4. Boj za skrbništvo nad Ladislavom Posmrtnim	166
5. Uboj Ulrika Celjskega v beograjski trdnjavi	173
V. Sklepne ugotovitve	179
VI. Besedila virov	195
A. Viri do 1436	195
1. Ulrik Lichtensteinski: Služba dami	195
2. Otokar iz Geule: Rimana štajerska kronika	196
3. Janez Vetrinjski: Knjiga resničnih zgodb	197
4. Kronika Anonimnega Leobenčana	198
5. Bolzanska kronika	199
6. Peter Suchenwirt	199
7. Leopold z Dunaja: Avstrijska kronika o 95 vladarjih	202
8. Dunajski anali 1348–1404	203
9. Ulman Stromer: Puchel von meim geslechet und von abentewr	204
10. Johan Schiltberger	204
11. Peter iz Retza	205
12. Ulrik iz Richental: Chronik des Constanzer concils	205
13. Jacobo Cerretani: Liber gestorum	206
14. Poročilo Petra Wolframa o papežu Janezu XXIII. marca in aprila 1415.	208
15. Thomas Prischuch: Grundfest	208
16. Poročilo o obleganju Beljaka 1425	209
17. Kronika kastiljskih kraljev	210
18. Eberhard Windeck: Denkwürdigkeiten	211
B. Viri po 1436	214
B. 1. Češka	214
19. Nikolaj Biskupec: Taborska kronika	214
20. Stari češki letopisi	214
21. Chronicon veteris colegiati Pragensis	216
22. Rožemberška kronika	217
B. 2. Avstrija	217
23. Enej Silvijo Piccolomini	217
23. 1. Historia Australis	217
23. 2. Historia Bohemica	229
23. 3. De Europa	235
23. 4. De viris illustribus	237

23. 5. Commentarii	238
23. 6. Govori	239
23. 7. Pisma	239
24. Helena Kottanner: Spomini	251
25. Kronika iz časov Albrehta II. in Friderika IV.	252
26. Archivium samostana St. Pavel v Labodski dolini	253
27. Analistični zapiski za čas september 1443 do maja 1444	254
28. Georg Schamdocher	255
29 Thomas Ebendorfer	255
29. 1. Cronica regum Romanorum	255
29. 2. Cronica Austrie	257
30. Niklas Lankmann von Falkenstein	260
31. Avstrijska kronika za leta 1454 do 1467	261
32. Michael Beheim	264
33. Jakob Unrest: Avtrijska kronika	268
34. Andreas Krabath iz Lappitza: Denkwürdigkeiten	269
35. Letak iz Avstrije septembra 1452	269
36. Wolfgang iz Steyerja	270
37. Avstrijska kronika iz časa Friderika III.	270
38. Kleine Chronik von Österreich (1368–1458)	271
39. Anali iz Melka	271
40. Salzburška svetovna kronika	271
41. Pismo Jobsta iz Einsiedla	272
42. Poročilo o dogodkih v Beogradu	273
43. Pismo kralja Ladislava Posmrtnega prebivalcem Wroclawa	274
44. Pismo Konrada Hölzlerja	275
45. Zaščitno pismo Ladislav Posmrtnega iz 1457	275
46. Johannes Roth	277
47. Kronika Celjskih grofov	277
B. 3. Madžarska	277
48. Johannes Thuróczy: Chronicon Hungarie	277
49. Antonio Bonfini: Rerum Ungaricum decades	280
50. Pietro Ransano: Epithome rerum Hungaricarum	283
51. Janez Vitéz iz Zredna: Pisma in govori	285
B. 4. Poljska	288
52. Filippo Buonacorsi: De rebus Vladislavi	288
53. Jan Dlugosz: Historia Poloniae	291
54. Peter Eschenloer: Historia Wratislaviensis	296
B. 5. Bavarska	296
55. Andrej iz Regensburga	296

55. 1. Cronica inedita de expeditionibus in Bohemiam contra Husistas haereticos	296
55. 2. Chronica pontificum et imperatorum Romanorum	297
55. 3. Diarium sexennale	297
56. Spominska knjiga Bertholda Tucherja	298
57. Hektor Müllich: <i>Chronik</i>	298
58. Nürnberški letopisi iz 15. stoletja	299
59. Veit Arnpeck	299
59. 1. Chronicon Austriacum	299
59. 2. Chronica Baioariorum	301
59. 3. Bayerische Chronik	302
59. 4. Liber de gestis episcoporum Frisingensium	302
60. Pohod nürnberških najemnikov na križarski pohod 1456	303
B. 6. Bizanc	303
61 Laonikos Chalkondyles	303
VII. Kratice	305
VIII. Viri	307
IX. Literatura	315

I. Predgovor

Celjski grofje imajo v slovenskem zgodovinopisju posebno mesto. Bili so ena redkih fevdalnih rodbin z domicilom na današnjih slovenskih tleh, ki se ji je ob koncu srednjega veka uspelo dvigniti iz sivega povprečja malih fevdalnih gospodov lokalnega značaja in se povzpeti med družbeno elito tedanjega časa. Bili so vojščaki, vitezi, diplomati, bili so zaupniki vladarjev, njihove hčerke so bile neveste evropskih kraljev. Bili so igralci velikega kalibra. Njihov oder ni bila samo Štajerska, Kranjska ali Koroška. S spretno politiko so ga razširili na celoten srednjeevropski prostor od Jadrana pa skoraj do Baltika. Celo na bolj oddaljenih evropskih odrih se je zanje od časa do časa našla kakšna stranska vloga. Kljub tej pomembni vlogi je oceno njihovega delovanja karakterizirala nekakšna dualnost, ki je močno pogojena s splošno družbeno klimo. Odvisno od te družbene klime je med ljudmi v preteklosti vrednotenje njihove vloge pogosto nihalo med dvema skrajnostma, od odklanjanja do kovanja v zvezde in mitologizacije. Ko so družbene elite izginile kot predmet raziskovanja, se je Celjske skoraj ignoriralo ter odrivalo na stranski tir, medtem ko se je v prelomnih časih za Slovence, ko se je med vso navlako preteklosti iskala neka nova identiteta in legitimizacija obstoja, Celjskim pripisovalo namene, ki jih nikoli niso imeli. Nekateri "ljubitelski" zgodovinarji so v času, ko je bilo to aktualno, v njih videli začetnike jugoslovanske ideje, ob osamosvajanju pa so jim - vsaj po treh celjskih zvezdicah v slovenskem grbu sodeč - nekateri pripisovali vsaj kanček slovenske državotvornosti. Toda ni samo laična javnost tista, ki goji do Celjskih tako ambivalentna čustva. Tudi zgodovinarji vrednotijo Celjske grofe zelo različno. V 19. in začetku 20. stoletja so avstrijski zgodovinarji v njih videli predvsem nevarne konkurente Habsburžanov, ki so razbijali monopol družine v vzhodnoalpskem prostoru. Za madžarske historiografe so bili tujci, ki so skušali predvsem obogatiti na račun ogrske krone, za državo in njeno zaščito pred tedaj grozečo turško nevarnostjo pa niso bili pripravljeni storiti ničesar. Tako za ene kot za druge pa so bili rušitelji ustaljenega reda, povzpelniki in nasilneži. Šele v zadnjih desetletjih se tako poenostavljene sodbe umikajo bolj realnim ocenam. Pričakovalo bi se, da so taki "klišeji" nastali v času narodnega prebujanja v 19. stoletju, vendar lahko presenečeno ugotovimo, da so mnogo starejši. Celo več! Stari so toliko, kot je (bi bila) stara sama rodbina. Predsodki do Celjskih so namreč nastali že v 15. stoletju, kasnejši zgodovinarji pa so jih samo prepisovali in povzemali.

Ključ do odgovora na vprašanje o resnični podobi Celjskih grofov leži torej v analizi pisanja historiografov 15. stoletja. Namen pričujočega dela je prav to. Želel sem zbrati in analizirati narativne vire ter ugotoviti, zakaj so bili Celjski že

v očeh sodobnikov zapisani v tako slabi luči. Skušal sem najti odgovor na vprašanje, ali so bili Celjski grofje res tako nekulturni in nemoralni, kot so jih prikazovali Piccolomini, Thuróczy ali Bonfini ali pa se za ostrimi in obtožujočimi besedami posameznih avtorjev skrivajo osebne zamere ali celo zgolj prilagajanje željam mecenov ter ciljnega občinstva.

Pri zbiranju gradiva sem si moral postaviti nekatere meje. Omejil sem se na narativne vire, torej na tiste, ki za razliko od pravnih (listine, pogodbe ...) in upravnih (fevdne knjige, urbarji) virov, skušajo bralcu posredovati mnenje in stališča nekega pisca. Ali kot sta zapisala van Caenegem in Ganshov v njuni *Kurze Quellenkunde des westeuropäiscen Mittelalters. Eine typologische, historische und bibliographische Einführung* gre za "proizvode duha, ki skušajo učiti ali vplivati." Ne glede na morebitno piščevo prizadevanje so taki spisi v vsakem primeru subjektivni in prav subjektivnost povedanega predstavlja največji čar in draž narativnih virov. Opisovane osebe ne dobijo samo imena in priimka, ampak dobijo svoj obraz, svojo podobo in - kar je najpomembnejše - dobijo svojo osebnost.

Precej težje kot opredeliti literarno zvrst, je bilo definirati časovne meje, znotraj katerih naj bi nastajali v monografijo vključeni narativni viri. Krones je na primer v svoji razpravi *Die zeitgenössischen Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli* iz leta 1871 upošteval vse avtorje in njihove omembe Celjskih, ki so nastali do 1500. To leto lahko res - ob vseh vsebinskih pomislekih take definicije - velja za formalni konec srednjega veka, vendar se mi zdi tako umetno postavljena meja v našem primeru neupravičena. Zadnji celjski grof je bil tedaj že več kot štirideset let v grobu in z izjemo le v nekaterih virih omenjenega celjskega glavarstva ni za grofi ne v političnem ne v upravnem smislu ostalo ničesar več. Bolj kot postavljati neko letnico se mi je zdelo smiselno upoštevati čas in okoliščine, v katerih je neko delo nastalo. Kot prvi kriterij za uvrstitev avtorja oziroma vira v monografijo je bil čas njegovega življenja in delovanja. Skušal sem zajeti tiste pisce, ki so z Zovneškimi oziroma Celjskimi sooblikovali podobo danega zgodovinskega trenutka. Kot drugi kriterij, ki ga je bilo po mojem mnenju potrebno vzeti v obzir, je bila vpetost avtorja v notranjeavstrijski ali srednjeevropski prostor. Tako na primer upoštevam Jakoba Unresta, ki je sicer živel in ustvarjal nekaj desetletij po izumrtju Celjskih grofov in bi zanj le težko trdili, da je bil njihov sodobnik. Upoštevati pa se mi ga je zdelo vredno, ker je zlasti njegova Avstrijska kronika najpomembnejši kronikalni vir za drugo polovico 15. stoletja v notranjeavstrijskem prostoru. Na podobne težave sem naletel pri madžarskih kronistih. Večina jih je ustvarjala na dvoru Matije Korvina, torej nekaj desetletij po višku Celjskih grofov in z izjemo Janeza Vitéza niso nikoli prišli v osebni stik s Celjskimi. Kljub temu sem se odločil, da jih upoštevam, ker kažejo pri svojem pisanju v primerjavi s preostalimi viri nekatere specifičnosti. Po drugi strani pa bi moral, če bi se strogo držal zastavljenih meril, v analizo vključiti na primer Hartmanna Schedla, ki ga je Krones v svoji študiji sicer upošteval. Natančnejši pregled kronike pa je pokazal, da Schedel skoraj v celoti povzema Eneja Silvija Piccolominija. Schedela bi bilo potemtakem bolj smiselno upoštevati pri raziskavah o recepciji Piccolominija kot pa v monografiji o Celjskih in njihovi podobi v narativnih virih. Zavedam se pomanjkljivosti take nedoslednosti, vendar sem mnenja, da to ni na škodo tehtnosti zaključkov. Seveda bi bilo iluzorno trditi, da so v pričujoči knjigi zbrani vsi viri. Verjetno se bo nabor še širil,

čepprav po mojem prepričanju morebitni novi narativni viri ne bodo bistveno spreminjali ugotovitev.

Monografija je razdeljena na 5 večjih sklopov. V uvodu je podan kratek pregled stanja raziskav. Vanj so vključene izdaje virov in relevantna strokovna literatura, ki se nanaša na vprašanja povezana z rodbino Celjskih grofov. Sledi analiza virov. V njej so zbrani in biografsko obdelani posamezni avtorji tekstov ter na kratko povzeta njihova vsebina, ki se nanaša na Celjske. Pri razvrščanju sem do 1436 sledil kronološkemu redu pojavljanja, po tem letu pa sem avtorje oziroma tekste zaradi izjemnega povečanja njihovega števila in zaradi večje preglednosti skušal združevati po geografskem kriteriju. Jasno je, da je posamezne avtorje težko povsem nedvoumno umestiti v nek geografski prostor. Piccolomini bi na primer glede na vsebino svojih del spadal tako med avstrijske vire (*Historia Australis*) kot med češke (*Historia Bohemica*). Na podobno težavo naletimo tudi pri Veitu Arnpecku in še nekaterih drugih. V tem primeru sem se odločal brez trdnih meril in na osnovi Kronesove razdelitve po številu sicer precej skromnejšega nabora virov. V tretjem poglavju sem na primerih petih dogodkov, ki se najpogosteje omenjajo v narativnih virih, ovrednotil vire in jih dopolnil s preostalim gradivom, zlasti listinskim. Pri izbiri dogodkov sem upošteval predvsem dva kriterija. Prvi je prelomnost dogodka za nadaljnji družbeni in gospodarski razvoj Celjskih, drugi kriterij pa je število omemb v različnih virih. Na ta način sem prišel do petih prelomnic, in sicer povišanja Žovneških gospodov v Celjske grofe, bitke pri Nikopolju, fajde med Friderikom III. Habsburškim in Celjskimi, spopada za pridobitev skrbništva nad mladoletnim Ladislavom Posmrtnim ter smrti Ulrika Celjskega v Beogradu in s tem izumrtja rodbine. V četrtem poglavju so povzete parcialne ugotovitve iz analize in ovrednotenja virov. V tem delu sem skušal tudi odgovoriti na osnovno vprašanje, in sicer kdo je glavni krivec za tako negativno podobo Celjskih grofov v zgodovinopisju. Knjigo dopolnjujejo še citati, ki se v do sedaj odkritih narativnih virih nanašajo na Celjske grofe oziroma Žovneške gospode. Čepprav citati ne morejo nadomestiti originalnih objav, sem se za njihovo objavo odločil predvsem zato, ker so mnogi izmed navedenih tekstov pri nas nepoznani in težko dostopni. Kot je bilo že omenjeno v zgornjih vrsticah, verjetno ne gre za povsem zaključen korpus virov, čepprav v morebitnih novoodkritih virih ni pričakovati bistvenih dopolnitev našega dosedanjega védenja.

Pričujoča knjiga je deloma predelana in dopolnjena disertacija, obranjena oktobra 2001 na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani pred komisijo, ki so jo sestavljali predsednik dr. Ignacij Voje, dr. Dušan Kos in dr. Peter Štih. Ob koncu bi se rad iskreno zahvalil vsem, ki so pri nastanku knjige kakor koli pomagali, bodisi z nasveti, pripombami ali z drobnimi "uslugami" pri zbiranju obsežne in pogosto težko dosegljive literature. Enaka mera hvaležnosti gre tudi tistim, ki ste mi pogosto zgolj s prijazno besedo spodbujali h končnemu cilju. Spisek oseb potrebnih zahvale je predolg, z naštevanjem posameznikov pa bi drugim storil preveliko krivico. Kljub temu ni moja hvaležnost nič manjša.

Kranjska Gora, oktober 2005

Janez Mlinar

II. Uvod

Od 1975, ko je Heinz Dopsch v svojem raziskovalnem poročilu zapisal, da kritični prikaz zgodovine Celjskih ostaja desiderat zgodovinskega raziskovanja,¹ se stanje na področju strokovne literature o Celjskih bistveno ni spremenilo. Zgodovinarji lahko še vedno samo z nestrpnostjo pričakujemo in želimo monografijo, ki bi zaobjela vse vire in relevantno literaturo ter skušala poiskati odgovore na temeljne probleme, ki jih je izpostavil Dopsch.² Vzroki ostajajo bolj ali manj isti kot pred četrto stoletja, s tem da so se okoliščine, ki bodo spremljale morebitnega pisca monografije, obrnile še malce na slabše. V Srednji Evropi, kjer so se izkazovali interesi in ambicije Celjskih, se je namreč v zadnjem desetletju politična podoba prostora bistveno spremenila. Poleg Avstrije in Madžarske je ob mirnem razpadu Češkoslovaške in znatno bolj krvavem razkroju Jugoslavije nastala cela vrsta novih državnih tvorb. Novo začrtane meje so na žalost otežile, če ne že povsem prekinile, medsebojno sodelovanje in izmenjavo informacij, skorajda onemogočile delo v arhivih ter tako pred raziskovalca postavile nove ovire.

Toda niso le nove meje tiste, ki ovirajo raziskovalce. Še večjo oviro predstavlja jezikovna raznolikost območja nekdanje interesne sfere Celjskih, ki mu je treba poleg že imenovane Srednje Evrope prišteti vsaj še severnoitalijanski prostor, Bavarsko in pa Poljsko.

Velik problem predstavlja za raziskovalca razpršenost virov za zgodovino Celjskih, zlasti njihovih listin.³ Arhiv Celjskih grofov je bil za posesti, ki so spadale pod nemško krono, po izumrtju rodbine vključen v arhiv Friderika III. ter kasneje končal v dunajskem Haus- Hof- und Staatsarchivu. V osemdesetih letih 20. stoletja je bil na podlagi Arhivskega sporazuma med Republiko Avstrijo in Kraljevino SHS iz 1923 v Slovenijo vrnjen korpus 738 celjskih listin. Danes jih hranijo v Arhivu Republike Slovenije.⁴ Na žalost so z izjemo

¹Dopsch H., Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?, str. 10.

²Dopsch H., Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?, str. 38-49. Kot glavne teme za nadaljnje raziskave s področja Celjskih grofov je Dopsch izpostavil razvoj njihove finančne moči, vojaški razvoj ter vpetost družine v mednarodno politiko. Pri zadnjem področju je zlasti izpostavil vprašanje odnosa Celjskih do Bosne, Zagreba, Benet in turške pforte. Na zastavljena vprašanja so nekateri zgodovinarji skušali vsaj deloma že odgovoriti, zlasti Ignacij Voje in Ivan Kampuš.

³Na problem razpršenosti listin Celjskih grofov, ki se veča premosorazmerno z rastjo pomena rodbine, zlasti pa postane pereč v zadnjih desetletjih obstoja družine, ko Celjski dosežejo svoj vrhunec, opozarja že Dušan Kos, Celjska knjiga listin I, str. 8; podobno tudi Štih P., Celjski grofje - še vedno raziskovalni problem?, str. 15.

⁴Vodnik po fondih iz zbirkah ARS III, str. 415. Regeste vrnjenih listin do 1360 je objavila Thomas Ch., Cillier Urkunden. V: MÖStA 35 (1982) - 39 (1986).

Otorepčevih prepisov, ki so shranjeni na SAZU, povečini ostale neobjavljene in slabo obdelane.⁵

Še zanimivejšo pot so imele listine s področja madžarskega kraljestva. Prek Ladislava Posmrtnega in Matije Korvina so listine prešle na Matijinega sina Janeza, po njegovi smrti pa na Beatriks Frankopansko. Po Beatriksini poroki z mejnim grofom Georgom Brandenburškim je del korpusa prešel v njegov arhiv, od tod pa 1785 najprej na Dunaj, nato pa so jih skupaj z madžarsko-sedmograško dvorno pisarno preselili v Budimpešto. Po drugi svetovni vojni je bil del listin vrnjen v Hrvatski državni arhiv v Zagrebu, kjer je vključen v serijo Neo-registrata Acta.⁶

K omenjenim zbirkam listin je potrebno prišteti še ogromno količino gradiva, pri katerem se Celjski pojavljajo kot izdajatelji in ne le kot njihovi prejemniki in so torej končale v arhivih drugih plemiških rodbin ter cerkvenih in posvetnih institucij. V poštev pridejo vsi avstrijski deželni in samostanski arhivi, zlasti pa deželni arhiv v Gradcu ter deželni in škofijski arhiv v Celovcu. Vsekakor bi bilo potrebno prečesati večino arhivov v Srednji Evropi od Hrvaške, severne Italije (predvsem Benetke), Madžarske, do Češke, Slovaške in Bavarske. Že bežen pogled v arhivske vodnike nekaterih srednjeevropskih arhivov ter v njihove inventarje kaže na znatne količine listinskega gradiva.⁷

Stanje na področju izdajanja virov za zgodovino Celjskih je nezadovoljivo. Edino svetlo izjemo predstavlja prva knjiga Kosovega diplomatarija Celjskih, ki sega do leta 1341, ko so bili Žovneški prvič povzdignjeni v grofe.⁸ Dokaj slabe perspektive nadaljevanja izdajanja diplomatarija celjskih grofov, ki so se kazale še pred nekaj leti,⁹ so danes nekoliko boljše, saj Johannes Grabmayer z Univerze v Celovcu s sodelavci pripravlja nadaljevanje začetega dela. Do načrtovane izdaje ostajajo za čas po 1341 objavljeni le drobci, ki jih najdemo v objavah gradiva za nekatere zgodovinske teme, kraje in rodbine, ki so vsaj deloma povezane s Celjskimi in njihovo aktivnostjo. Naj omenimo le nekatere.¹⁰ Po obsegu izstopajo kratki regesti dela korpusa celjskih listin, vrnjenega v Ljubljano, ki jih je pripravila Christiane Thomas, ki pa obsegajo le listine, izdane do 1360.¹¹ V ostalih objavah je delež Celjskih zelo skromen. Nekaj celjskih listin najdemo v Otorepčevi zbirki listinskega gradiva za zgodovino Ljubljane¹² in Radovljice.¹³

⁵ V ARS trenutno ostajajo edini pripomočki za delo z vrnjenimi listinami primopredajni zapisniki 6., 7. in 8. predaje arhivalij, ki jih je Haus-, Hof- und Staatsarchiv izročil Arhivu Republike Slovenije.

⁶ Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, str. 33.

⁷ Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike (1212-1945), zlasti str. 37-40. Prim. še Archiv koruny České. Katalog listin z let 1378-1437. (Ed. Haas A.), Praha 1947.

⁸ Kos D., *Celjska knjiga listin I*. Ljubljana, Celje 1996.

⁹ Štih P., *Celjski grofje - še vedno raziskovalni problem?*, str. 15.

¹⁰ Vsekakor je potrebno pri pregledu objav upoštevati tudi obsežen seznam objav virov, ki ga je za svoj diplomatarij pripravil Dušan Kos. Prim. Kos D., *Celjska knjiga listin I*, str. 21-26.

¹¹ Thomas C., *Cillier Urkunden*. V: MÖStA 35 (1982), 348 sl., 37 (1984), str. 362 sl., 38 (1985), str. 356 sl., 39 (1986), str. 290 sl.

¹² Otorepec B., *GZL, I-XII*, Ljubljana 1956-1968. Objavljene so transkripcije celotnih listin. Večina od njih se danes nahaja v ARS.

¹³ Otorepec B., *Gradivo za zgodovino Radovljice v srednjem veku*, str. 10 sl. Objavljeni so le regesti listin.

Na nekaj omemb naletimo tudi v njegovem popisu gradiva za slovensko zgodovino, ki ga hranijo v arhivih in bibliotekah v Vidmu.¹⁴ Otorepec je objavil še seznam deželnih sovražnikov na Kranjskem in Štajerskem, ki je nastal v času spopadov med Friderikom III. in Celjskimi grofi.¹⁵ O stikih z Benetkami najdemo nekaj dokumentov pri Fabiju Cusinu,¹⁶ o stikih z Gallenberškimi in točaji iz Ostrovice pa pri Brunnerju¹⁷ in Wiessnerju.¹⁸ Na nekaj listin, v katerih nastopajo Celjski, naletimo še v Gradivu za zgodovino Maribora,¹⁹ zanimivih pa je tudi nekaj listin, ki so bile evidentirane v čeških arhivih.²⁰ Za odnose med Celjskimi in Zagrebom so pomembne listine objavljene v Tkalčičevih Zgodovinskih spomenikih Zagreba, zlasti v drugi knjigi, ki pokriva 15. stoletje.²¹ Nekaj gradiva najdemo tudi v arhivu mesta Varaždin²² in arhivu zagrebške škofije. Ob skrbnejšem iskanju bi se spisek tovrstnih prispevkov zagotovo občutno razširil. Število na ta način evidentiranih objav celjskih listin sicer ni veliko, so pa tako odkrite omembe pogosto zelo uporabne, ker lahko z njihovo pomočjo osvetlimo posamezne podrobnosti iz zgodovine Celjskih.

Izdaj posameznih narativnih virov, ki omenjajo Celjske, ne bomo naštevali na tem mestu, ker so obravnavane v naslednjem poglavju knjige. Omeniti velja samo slovenske prevode posameznih virov. Modest Golia je 1972 po Kronesovi izdaji v slovenščino prevedel Kroniko Celjskih grofov.²³ Prevod žal ni vedno najnatančnejši in na nekaterih mestih celo zavajajoč. Prevod nagrobnega govora za Ulrikom Celjskim, ki ga je napisal Johannes Roth, je vzporedno z latinskim originalom objavil Primož Simoniti v svoji disertaciji o humanizmu na Slovenskem.²⁴ Pred nekaj leti je izšel še slovenski prevod spominov Helene Kottaner.²⁵

Nekoliko daljša je bibliografija znanstvenih razprav in člankov o Celjskih in z njimi povezane problematike.²⁶ Če izvzamemo nekatere starejše neznanstvene²⁷

¹⁴ Otorepec B., Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270-1405. Ljubljana 1995.

¹⁵ Otorepec B., Seznam deželnih sovražnikov na Kranjskem in Štajerskem iz okoli 1440, str. 331 sl.

¹⁶ Cusin F., Documenti per la storia del confine orientale d'Italia nei secoli XIV. e XV., str. 3 sl.

¹⁷ Brunner W. - Otorepec B., Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv, str. 61 sl.

¹⁸ Wiessner H., Die Schenken von Osterwitz (1100-1500). Klagenfurt 1977.

¹⁹ Mlinarič J., GZM IV-VII. Maribor 1978-1981.

²⁰ Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike (1212-1945) Ljubljana 2000. Po številu listin izstopa oblastni arhiv v Trebonu. Nekaj listin se nahaja tudi v arhivu češke krone.

²¹ Tkalčič I., Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae II, Zagreb 1894.

²² Tanodi Z., Monumenta liberae regiae civitatis Varasdini I, Varaždin 1942.

²³ Golia M., Kronika grofov Celjskih. Maribor 1972.

²⁴ Simoniti P., Humanizem na Slovenskem, str. 239-244.

²⁵ Grdina I., - Štih P., Spomini Helene Kottaner. Ženski glas iz srednjega veka. Ljubljana 1999.

²⁶ Obsežne preglede literature prinašajo Roth O., Beziehungen, str. (10)-(24), Dopsch H., Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?, str. 31-38 ter Štih P., Celjski grofje - še vedno raziskovalni problem?, str. 16-19. Pri pisanju pričujočega pregleda smo se naslonili na omenjene tri razprave in jih dopolnili z nekaterimi manjkajočimi in najnovejšimi razpravami.

²⁷ Na začetku ukvarjanja s Celjskimi stoji Froelich E., Genealogiae sounekiorum comitum Celejae et Comitum de Heunburg, specimina duo . . . , Viena 1755.

ter romanizirane²⁸ poskuse prikaza posameznih etap zgodovinskega razvoja Celjskih, je resnejše temelje za raziskovanje te družine v osemdesetih letih 19. stoletja postavil graški univerzitetni profesor Franz Krones. Njegovim *Sodobnim virom za zgodovino Celjskih grofov*²⁹ so sledili članki o Barbari Celjski,³⁰ Celju³¹ in Hermanu II.³² Višek njegovega ukvarjanja s Celjskimi predstavlja kritična raziskava besedila in vsebine Celjske kronike,³³ ki je bila po objavi v Arhivu za avstrijsko zgodovino natisnjena tudi kot separat, ter kritična objava Celjske kronike.³⁴ Kritična objava kronike je dejansko sestavljena iz dveh delov. V prvem obravnava genealogijo Žovneških ter njihovo zgodovino do smrti prvega Celjskega grofa Friderika leta 1360. Dodan ji je še bogat kronološko urejen pregled ohranjenih listin s kratkimi regesti. Drugi del prinaša kritično izdajo kronike ter zgodovino Celjskih od 1360 do njihovega izumrtja. V naslednjih letih se Krones ni več neposredno posvečal problematiki Celjskih grofov, čeprav jih ni mogel zaobiti v svojih številnih kasnejših študijah, ki so se nanašale zlasti na štajersko deželno zgodovino.³⁵

Najobsežnejšo znanstveno produkcijo o Celjskih bi pričakovali v slovenskem jeziku, vendar natančnejši pregled pokaže, da je vsaj glede na pomen rodbine presenetljivo skromna, posamezna vprašanja pa so pogosto obravnavana zelo parcialno. Čeprav družina izvira s slovenskega nacionalnega območja nimamo v slovenskem jeziku nobene monografije. Tako stanje je posledica znanstvene usmeritve pretežnega dela starejših slovenskih medievistov. Milko Kos je bil v svojem pregledu slovenske historiografije iz leta 1935 na primer mnenja, da slovenski zgodovinarji v problemih gospodarske, socialne, pravne in kolonizacijske zgodovine po pravici iščejo mnogo več slovenskega kot v velikem delu svoje politične zgodovine.³⁶ Na zanemarjanje politične zgodovine je slovenske zgodovinarje ravno na primeru Celjskih grofov opozorila tudi Nada Klaić. Na okrogli mizi o Celjskih v slovenskem in srednjeevropskem prostoru, ki je bila organizirana ob zborovanju slovenskih zgodovinarjev 1982 v Celju, je poudarila, da če se tistemu delu naroda, ki nosi politično zgodovino - to pa so plemstvo in velikaši - odreže glava, ostane preteklost brez politične zgodovine.³⁷ Celjski niso bili pri Milku Kosu nikoli osrednja tema njegovih raziskav. Z njimi se je sicer "spoprijel" v 10 oziroma 12 delih,³⁸ vendar ni noben od njih znanstvena študija, saj je

²⁸ Takih poskusov se je pod psevdonimom Frank lotil celo Krones sam. Prim. Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, str. 10.

²⁹ Krones F., *Die zeitgenössischen Quellen*, str. 1 sl.

³⁰ Krones F., *Barbara von Cilli*. V: ADB 2, str. 48 sl.

³¹ Krones F., *Cilli*. V: ADB 4, str. 257 sl.

³² Krones F., *Graf Hermann II. von Cilli*, str. 106 sl.

³³ Krones F., *Die Cillier Chronik. Kritische Untersuchungen ihres Textes und Gehaltes*, str. 1 sl.

³⁵ Krones F., *Der Herrenstand des Herzogtums Steier*. V: MHVSt 47 (1899), str. 65 sl. ali pa isti, *Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier 1283-1411*.

³⁶ Kos M., *Pregled slovenske historiografije*, str. 17.

³⁷ Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru. Okrogla miza na XXI. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Celju. V: ZČ 37 (1903), str. 93. Diskusijo v javnih obćilih, ki je nastala ob poročilu Ignacija Vojeta o okrogli mizi, je povzel Janez Šumrada v spremni besedi ob ponatisu knjige Nade Klaić. Prim. Klaić N., *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone. Celje 19912*, str. 6-7.

³⁸ Vojc I., *Prikaz zgodovine Celjskih grofov v Kosovih delih*, str. 48.

poleg - sicer uravnoteženega - prikaza Celjskih v svojih dveh izdajah Zgodovine Slovencev³⁹ večina člankov enciklopedične narave.⁴⁰ Po pomenu izstopata predvsem članek *Jesu li Celjski grofovi bili Jugoslovenci?*⁴¹ in predavanje *Groffe Celjski*,⁴² ki sta nastala v tridesetih letih 20. stoletja in sta bila odgovor na javno polemiko o nacionalnih tendencah Celjskih. Kos je v predavanju zastopal stališče, da je politiko Celjskih gnalo zgolj dinastično stremljenje po ustvarjanju čim večje sile lastnega rodu, ne pa kakšna druga težnja, še najmanj pa nacionalna. Po njegovem mnenju je usmerjenost politike Celjskih na vzhod in jugovzhod prej ko ne posledica srečnih naključij, saj je bila konstalacija političnih sil takšna, da je bila ekspanzivna politika možna samo v tej smeri.⁴⁴

Tudi pri Bogu Grafenauerju, ki je svojo znanstveno pozornost usmerjal zlasti v preučevanje gospodarskega in družbenega razvoja širokih ljudskih množic,⁴⁵ Celjski niso bili nikoli osrednja tema njegovega dela.⁴⁶ V sintezah slovenske zgodovine je njihovo vlogo ocenjeval bolj kot ne negativno. Tako v *Zgodovini slovenskega naroda*⁴⁷ kot v *Zgodovini Slovencev*⁴⁸ jim očita predvsem fevdalno drobljenje ozemlja, naseljenega s Slovenci. Od ostalih bolj ali manj enciklopedičnih prispevkov⁴⁹ izstopa prispevek o Veroniki Deseniški v Slovenskem biografskem leksikonu, ki je dejansko najbolj poglobljeno besedilo o tej problematiki.⁵⁰

Še najboljši in najobsežnejši pregled o zgodovinskem razvoju Celjskih, kar mu priznavajo tako tuji⁵¹ kot tudi domači zgodovinarji,⁵² je Orožnovo poglavje o

³⁹ Kos M., *Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije*. Ljubljana 1933, str. 213-222 in isti *Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja*. Ljubljana 1955, str. 306-318.

⁴⁰ Prim. bibliografski pregled del Milka Kosa. V: *Srednjeveška zgodovina Slovencev*, str. 371-384.

⁴¹ Kos M., *Jesu li Celjski grofovi bili Jugoslovenci?*, str. 31.

⁴² Predavanje objavljeno v: Kos M., *Srednjeveška zgodovina Slovencev*, str. 258 sl.

⁴³ Polemiko o nacionalnem karakterju Celjskih so načenjale že starejša dela. Prim., Verstovšek K., *Celjski groffe in jugoslovansko ozemlje*, str. 149 sl.; Lilek E., *Jugoslovanska politika celjskih grofova*, str. 7 sl. Zelo "projugoslovansko" zvenijo tudi besede, s katerimi je Josip Gruden končal poglavje o Celjskih grofih v svoji *Zgodovini slovenskega naroda*, izdani še 1914. Bil je namreč mnenja, da "niso bile osebne vrline, zaradi katerih je ljudstvo žalovalo po celjskih grofih, temveč zato, ker ga je prešinila bridka zavest, da je zopet izumrl domač plemiški rod, ki se je dvignil do velike moči in slave in ki mu je bila odmerjena velika naloga v jugoslovanski zgodovini." Prim. Gruden J., *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 268.

⁴⁴ Kos M., *Groffe Celjski*, str. 267

⁴⁵ Vsaj tako je poudaril v svojem nastopnem predavanju leta 1946. Prim. Grafenauer B., *Problemi in naloge*, str. 23.

⁴⁶ To dokazuje sicer zelo obsežna bibliografija Boga Grafenauerja. Prim. Samec D., *Bogo Grafenauer - bibliografija*. V: *Grafenauerjev zbornik*, str. 43-86. Da Celjski nikoli niso bili osrednja tema njegovega dela, je Grafenauer zatrdil tudi na že omenjeni okrogli mizi 1982. Prim. *Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru*, str. 94.

⁴⁷ Grafenauer B., *Zgodovina slovenskega naroda II*, str. 212.

⁴⁸ Grafenauer B., *Zgodovina Slovencev*, str. 219.

⁴⁹ Grafenauer B., *Celjska grofija*. V: *ES 2*, str. 10, isti, *Celjska kneževina*. V: *ES 2*, str. 11, isti, *Celjski grofije*. V: *ES 2*, str. 12-15 (z rodovnikom).

⁵⁰ Grafenauer B., *Veronika Deseniška*. V: *SBL IV*, str. 412-413.

⁵¹ Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, str. 37.

⁵² Štih P., *Celjski groffe - še vedno raziskovalni problem?*, str. 15.

Celjskih v prvi knjigi njegove Zgodovine Celja in okolice.⁵³ Avtor si je priskrbel regeste celjskih listin, ki so jih tedaj hranili še na Dunaju, in pri svojem pisanju upošteval večji del do tedaj objavljene strokovne literature in virov. Na žalost ima monografija to slabost, da je brez kritičnega aparata. Med razpravami zaseda posebno mesto Baševo razmišljanje o Celjskih grofih in njihovi dobi, v kateri je odlično ocenil pomen in vlogo posameznih članov dinastije zlasti zadnjih treh seniorjev Hermana, Friderika in Ulrika.⁵⁴ Od novejših poskusov slovenskih zgodovinarjev je potrebno omeniti pregled Igorja Grdine⁵⁵ ter krajše poglavje Petra Štiha v Slovenski zgodovini do razsvetljenstva.⁵⁶ Slednji je bil veliko obsežnejši in sintetičnejši v spremni študiji k slovenskemu prevodu spominov Helene Kottaner, kjer kljub nekoliko zavajajočemu naslovu podaja nazoren pregled političnega razvoja dinastije od druge polovice 14. stoletja do izumrtja ter njihovo poseganje v srednjeevropski prostor.⁵⁷ Med preglede lahko prištevamo tudi obsežen prispevek Ignacija Vojeta, ki je pod drobnogled vzel predvsem balkansko politiko Celjskih grofov.⁵⁸

Nekoliko številnejše so študije, ki se ukvarjajo s posameznimi temami in problemi v zgodovini Celjskih. Tu v prvi vrsti pridejo v poštev razprave o posameznih celjskih gospostvih in gradovih,⁵⁹ pregledi socialnega in gospodarskega razvoja posameznih celjskih posesti,⁶⁰ o teritorialnem razvoju Celja,⁶¹ njegovem povzdigu v mesto,⁶² o problemu Veronike Deseniške,⁶³ o težnjah Celjskih po izgradnji samostojne dežele,⁶⁴ njihove povezave in odnos do balkan-

⁵³ Orožen J., Zgodovina Celja in okolice, str. 123-287.

⁵⁴ Baš F., Celjski grofje in njihova doba, str. 7 sl.

⁵⁵ Grdina I., Celjski knezi v Evropi. Celje 1994.

⁵⁶ Štih P. - Simoniti V., Slovenska zgodovina do razsvetljenstva, str. 108-111.

⁵⁷ Štih P., Ulrik II. Celjski in Ladislav Posmrtni, str. 11 sl.

⁵⁸ Voje I., Balkanska politika Celjskih grofov - knezov. V: Slovenica Balcanica. Zgodovinske študije, Ljubljana 2005, str. 17-58.

⁵⁹ Štrekelj M., Grad Ojstrica v Savinjski dolini. V: ČZN 16 (1918), str. 76 sl.; Wambrechtsamer A. - Kovačič F., Planina in njeni prvi gospodarji; Stopar I., Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji III. Spodnja Savinjska dolina. Ljubljana 1992; Kos D., Med gradom in mestom. Ljubljana 1994, zlasti str. 13-125.

⁶⁰ Hauptmann L., Razvoj družbenih razmer v Radovljiškem kotu do krize petnajstega stoletja. V: ZČ 6/7 (1952/53) str. 270-284; Gestrin F., Gospodarska in socialna struktura gornjegrajske posesti po urbarju leta 1426. V: ZČ 6/7 (1952/53), str. 473-514.

⁶¹ Orožen J., Teritorij in uprava mesta Celja od davnih dni do danes. V: Kronika 4 (1956), str. 149-156;

⁶² Vilfan S., Glose k zgodovini srednjeveškega Celja. V: Kronika 32 (1984), str. 15-19; Otorepec B., Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem. Ljubljana 1988, str. 132-143. Poglavje o Celju je kot razprava ponatisnjeno v Celjskem zborniku 1990, str. 43-59.

⁶³ Poleg že omenjenega Grafenauerjevega prispevka v SBL (prim. op. 50) še Dolenc M., Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško. Ljubljana 1930.

⁶⁴ Štih P., Celjski grofje, vprašanje njihove deželnokežje oblasti in dežele Celjske. V: Grafenauerjev zbornik, str. 227-256 z navedbo starejše literature, ki se ukvarja s tem vprašanjem. Prim. tudi Štih P., Die Grafen von Cilli, die Frage ihrer landesfürstlichen Hoheit und des Landes Cilli. V: MIÖG 110 (2002), 1/2, str. 67-98.

skih državnih tvorb,⁶⁵ o bitki pri Nikopolju in drugih vojnih spopadih⁶⁶ o romanih Celjskih,⁶⁷ njihovem vplivu na razvoj humanizma na Slovenskem,⁶⁸ o pisarni Žovneških v času okoli njihovega povzdiga v grofe,⁶⁹ celjskih novcih,⁷⁰ o Žovneških kot nosilcih kulture minnesanga,⁷¹ o njihovih pečatih,⁷² njihovi materialni kulturi,⁷³ o Barbari Celjski v slovenskem zgodovinopisju,⁷⁴ o Celjski kroniki⁷⁵ in odmevu Celjskih v leposlovju.⁷⁶ Predmet raziskovanj so bile tudi njihove lobanje.⁷⁷ Velik korak naprej v raziskavah o Celjskih predstavlja zbornik simpozija o Celjskih grofih, v katerem so zbrane razprave z različnih področij od zgodovine, arheologije, umetnostne zgodovine pa vse do literarne zgodovine in

⁶⁵ O poseganju Celjskih na Balkan je pisal zlasti Ignacij Voje. Prim. Voje I., Odnos Celjskih grofova prema političkim prilikama u Bosni i Hercegovini u XV. vijeku. Radovi muzeja grada Zenica 3 (1973), str. 53-67.; isti, Katarina Celjska - Kotromanička in njen pečat. Celjski zbornik 1977-1981 str. 287-292; isti, Celjski grofje in Dubrovnik. V: Celjski zbornik 1990, str. 27-41; isti, Slovenci pod pritiskom turškega nasilja. Ljubljana 1996, zlasti poglavje Poseganje Celjskih grofov v balkanski prostor v času prodiranja Turkov v Evropo, str. 61-79; isti, Balkanska politika celjskih grofov. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 103-114.

⁶⁶ Voje I., Bitka pri Nikopolju pred 600 leti prelomnica za Celjske grofe. V: Glasnik SM 20/1-2, 1996, str. 26-32.; Habjan V., Celjsko avstrijska vojna od leta 1438 do 1443 ali vojna za Ljubljano in Istro. V: Kronika 19 (1971), str. 137-148.; isti, Boj Celjskih za Podravje in Posočje v letih 1425-1430. V: Kronika 23 (1975), str. 1-12.; Prim. tudi Habjan V., Vojna za kneževino Celjskih in mir 1460 v Požarnici (Pusarnitz) na Koroškem. V: ZČ 48 (1994), str. 457-498.

⁶⁷ Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo k sv. Jakobu. V: ZČ 38 (1984), str. 225-230. in bolj poljudno še v Romanje Celjskih grofov. V: Mohorjev koledar 1996, str. 103-107.

⁶⁸ Prim. Simoniti P., Humanizem na Slovenskem. Ljubljana 1979, zlasti str. 15-38.

⁶⁹ Kos D., Diplomatični diskurz o vzponu Žovneških gospodov. V: Gestrinov zbornik, str. 147-167. V skrajšani obliki prim. isti, Žovneški gospodje v zrcalu diplomatike. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 181-190. O pisarni Celjskih in njihovi listinski praksi prim. tudi op. 95.

⁷⁰ Šemrov A., Novci Celjskih grofov (knezov), Friderika II. in Ulrika II.. V: Srednjeveško Celje, str. 45-62.

⁷¹ Janko A., Der von Sounege, V: Obdobja 10 (1989), str. 171-180, isti - Henkel N., Nemški viteški liriki s slovenskih tal. Deutscher Minnesang in Slowenien, Ljubljana 1997, isti, Gospod Žovneški v luči tradicije minnesanga. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 225-230.

⁷² Žvanut K., Pečati grofov Celjskih. Seals of the Counts of Celje, Ljubljana 2001.

⁷³ Guštin M. (ur.), Srednjeveško Celje, Ljubljana 2001, zlasti Guštin M., Pečnice z grbom grofov Celjskih, str. 63-68.

⁷⁴ Fugger Germađnik R., Podobe Barbare Celjske v slovenskem zgodovinopisju. V: Ženske skozi zgodovino. Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana 2004, str. 37-48.

⁷⁵ Grđina I., Celjska kronika, spomenik srednjeveške književnosti na Slovenskem. V: JiS 36 (1990/91) št. 3., str. 41-49.

⁷⁶ Grđina I., Kako se je ohranjal spomin, str. 85-120; Hartman B., Celjski grofje v slovenski dramatik. Ljubljana 1977; Žižek A., Podoba celjskih grofov v literaturi in dramatik. str. 17-43.

⁷⁷ Zupanič Slavec Z., Identifikacijska študija na domnevnih lobanjah grofov in knezov Celjskih. Preliminarno poročilo. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 423-425; ista, Družinska povezanost grofov Celjskih: identifikacijska in epigenetska raziskava njihovih lobanj. Ljubljana 2002; ista, New method of identifying family related skulls: forensic medicine, anthropology, epigenetics. Wien, New York 2004.

celo medicine.⁷⁸ Zbornik je nakazal edini možni princip v nadaljnjem znanstvenem ukvarjanju s Celjskimi, ki mora biti izrazito interdisciplinaren in zajemati iz vseh možnih znanstvenih disciplin.

Podobno stanje v strokovni literaturi vlada tudi na nemškem govornem območju. V svoji Zgodovini Avstrije Erich Zöllner omenja Celjske grofe le bežno,⁷⁹ nekoliko obsežnejši je Alois Niederstätter v najnovejši večknjižni izdaji Avstrijske zgodovine, kjer je Celjskim odmerjeno tudi posebno poglavje.⁸⁰ V uvodnem odstavku Niederstätter opozarja na manjkajoče monografsko delo o tej družini, kar utemeljuje s tem, da njihov delokrog pogosto sega prek modernih državnih meja. V nadaljevanju podaja koncizen prikaz razvoja Celjskih ter skuša pri tem vsaj deloma upoštevati aktivnosti Celjskih tudi izven meja habsburških dežel. Natančnejši pregled dajeta Heinz Dopsch v že omenjenem raziskovalnem poročilu⁸¹ ter Hans Pirchegger v svoji Zgodovini Štajerske.⁸² Zlasti Dopschev tekst, v katerem je med drugim opozoril tudi na dejstvo, da so starejši avstrijski zgodovinarji v Celjskih videli bolj ali manj samo štajerske grofe,⁸³ velja za najboljši in najbolj poglobljen v nemščini napisan pregled zgodovine Celjskih. Pri obravnavanju dogodkov, v katere so se vpletali, so Celjski obravnavani tudi v ostalih avstrijskih "deželnih" zgodovinah.⁸⁴ Gubov pregled v njegovi Zgodovini mesta Celja so kritiki že takoj pospremili z mnenjem, da interes njegovega pisanja ne presega horizonta domačega cerkvenega zvonika.⁸⁵

Že kmalu po Kronosovih začetkih znanstvenega ukvarjanja s Celjskimi je predvsem v Avstriji poleg nekaterih znanstvenih razprav⁸⁶ nastala cela vrsta disertacij, ki se večinoma omejujejo le na določen problem ali osebo.⁸⁷ Izjemo predstavlja disertacija Ottona Rotha.⁸⁸ Kljub tematski omejenosti je avtor v ocenjevanju Celjskih in njihovih nadnacionalnih povezav precej velikopoteznejši kot nje-

⁷⁸ Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998.

⁷⁹ Ulrik Celjski je omenjen le kot eden izmed potentatov, ki so imeli vpliv nad Ladislavom Posmrtnim po letu 1452. Prim. Zöllner E., *Geschichte Österreichs*, str. 147.

⁸⁰ Niederstätter A., *Das Jahrhundert der Mitte*. str. 198-201.

⁸¹ Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, zlasti str. 12-30.

⁸² Pirchegger H., *Geschichte der Steiermark II*, str. 42-71.

⁸³ Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, str. 12.

⁸⁴ Vancsa M., *Geschichte Nieder- und Oberösterreich*. Bd. 2. str. 285-317; Gutkas K., *Geschichte des Landes Niederösterreich*, str. 81 sl.; Fräss - Ehrfeld C., *Geschichte Kärntens I. Das Mittelalter*, občasno.

⁸⁵ Gubo A., *Geschichte der Stadt Cilli vom Ursprung bis auf die Gegenwart*; za recenzijo prim.: Byloff F. V. *ZHVSt* 8 (1910), str. 109 sl. (cit. po Dopsch H., *Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem?*, str. 35).

⁸⁶ Sem je potrebno uvrstiti nekoliko starejšo razpravo Supan A. G., *Die vier letzten Lebensjahre des Grafen Ulrich II. von Cilli mit besonderer Berücksichtigung der Stände-Revolution in Österreich 1451 und 1452*.

⁸⁷ Kropivnik F., *Graf Ulrich II. von Cilli*. Diss. Wien 1891; Zawadzky M., *Die Cillier und ihre Beziehungen zu Kaiser Sigmund und König Albrecht*. Diss. Halle a. d. Saale 1911; Pohl H., *Ulrich - der letzte Graf von Cilli*, Diss. Graz 1913; Pototschnig A., *Die Herrschaften der Grafen von Cilli unter besonderer Berücksichtigung der steirischen Besitzungen*. Diss. Graz 1941; Leumetzer H., *Die Herrschaft Cilli*, Diss. Graz 1946.

⁸⁸ Roth O., *Beiträge zu den Beziehungen der Grafen von Cilli zu den Habsburgern, vornehmlich Innerösterreichs, 1308-1443*. Diss. Graz 1952.

govi predhodniki in - v tem se je potrebno strinjati s Petrom Štihom - velika škoda je, da je disertacija ostala nenatisnjena.⁸⁹

V posameznih študijah so se avstrijski zgodovinarji dotikali različnih tem, ki so bolj ali manj povezane s Celjskimi grofi. Najpogosteje se je z njimi ukvarjal Pirchegger,⁹⁰ druge razprave pa obravnavajo Barbaro Celjsko,⁹¹ Friderika II.,⁹² Ulrika II.,⁹³ nastanek in zaokrožitev teritorija Celjskih,⁹⁴ obdelujejo njihovo pisarno ter listinsko gradivo,⁹⁵ kovance,⁹⁶ razmerja med Habsburžani, Goriškimi in Celjskimi v letih 1440 do 1445⁹⁷ obravnavajo Ulrikovo smrt⁹⁸ ali pa boj za Celjsko dediščino.⁹⁹

Zaradi svoje velike vloge, ki so jo Celjski odigrali zlasti v Slavoniji, jih večkrat obravnavajo tudi v hrvaškem zgodovinopisju. Starejši pisci so v zlasti pod vplivom *Povjestnih spomenika slobodnog grada Zagreba* Ivana Tkalčića in *Povijesti Hrvata* Vjekoslava Klaića, ki je Celjske smatral v prvi vrsti za tujce na Ogrskem in Hrvaškem ter za ene izmed glavnih povzročiteljev kaotičnih razmer na Hrvaškem v 15. stoletju, ocenjevali vlogo grofov izrazito negativno. Nada Klaić je tako obravnavanje Celjskih smatrala za nesprejemljivo ter skušala revidirati oceno njihovega pomena za Hrvaško.¹⁰⁰ V svoji vnemi po popravljanju stališč pa je očitno pretiravala. Tomislav Raukar ji v svojem članku, ki je bil dejansko recenzija njene knjige, očita, da je v nasprotju s starejšimi sintezami Klaićeva zavzela povsem nasprotno apologetsko stališče.¹⁰¹ Raukar smatra, da je potrebno vlogo Celjskih analizirati glede na tri bistvene kriterije, in sicer glede na splošno

⁸⁹ Štih P., Celjski grofe - še vedno raziskovalni problem?, str. 12, op. 8.

⁹⁰ Pirchegger H., Die Grafen von Cilli, ihre Grafschaft und ihre untersteirische Herrschaften. str. 157 sl.; isti., Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte. München 1962; isti., Landesfürst und Adel in der Steiermark während des Mittelalters. Graz 1951-1958.

⁹¹ Chilian H., Barbara von Cilli. Leipzig 1908; v novejšem času še Krzenck T., Barbara von Cilli - eine "deutsche Messalina"?, V: MGSJK 131 (1991), str. 45 sl.

⁹² Gubo A., Graf Friedrich II. von Cilli. Cilli 1888-1890.

⁹³ Lug V., Das Verhältnis des Grafen Ulrich II. von Cilli zu König Ladislaus Postumus. Reichenberg 1903-1904.

⁹⁴ Stowasser O. H., Zwei Studien zur österreichischen Verfassungsgeschichte, str. 114 sl.; na kratko o formiranju celjske dežele tudi Brunner O., Land und Herrschaft, str. 217-218. Prim. tudi op. 64.

⁹⁵ Schwanke R., Beiträge zum Urkundenwesen der Grafen von Cilli (1341-1456); isti., Die Kanzlei der Grafen von Cilli. Prim. tudi op. 69.

⁹⁶ Bergmann J., Das Münzrecht der gefürsteten Grafen von Cilli; Luschin -Ebgrenreuth A., Die Münzen der Grafen von Cilli; O tej problematiki je objavljena še srbohrvaška razprava Rengjeo I., Novci celjskih grofova Friderika II. i Ulrika II.; Koch B., Ein jugoslawischer Münzfund mit einem unpublizierten Pfennig des Grafen Ulrichs II. von Cilli. V: Mitteilungen der österreichischen numismatischen Gesellschaft. 14 (1965), 1/4.

⁹⁷ Thomas C., Kampf um die Weidenburg, Habsburg, Cilli und Görz 1440-1445, str. 1 sl.

⁹⁸ Grabmayer J., Das Opfer der Täter. Das Attentat von Belgrad 1456 - über Sterben und Tod Ulrichs II. von Cilli. V: MÖG 111 (2003), str. 286-316.

⁹⁹ Gubo A., Der Cillier Erbstreit str. 55 sl.; Wiesflecker H., Die Politische Entwicklung der Grafschaft Görz und ihr Erbfall an Österreich, str. 358 sl.

¹⁰⁰ Klaić N., Zadnji Celjski v deželah sv. krone, str. 9-12.

¹⁰¹ Raukar T., Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovjekovlje, str. 117.

družbeno krizo v balkanskem prostoru ter odnos/vpliv fevdalne elite na posamezne družbene razrede, glede na politične koncepcije in odnos/vpliv na turško nevarnost ter glede na njihov odnos/vpliv na kulturni razvoj.¹⁰² Po njegovem mnenju lahko ugotavljamo zgodovinsko vlogo Celjskih grofov z vključevanjem njihove aktivnosti v zahtevno raziskovanje o poznem srednjem veku na Hrvaškem, ki temelji na odnosu med družbenimi strukturami in z ugotavljanjem sprememb v hrvaški družbi med 1350 in 1550.¹⁰³ Problematike Celjskih, zlasti pa njihov odnos in razmerja do mesta Zagreb, obravnava Ivan Kampuš.¹⁰⁴ Vidno mesto je Celjskim namenila tudi Klaićeva v svoji monografiji o Zagrebu v srednjem veku¹⁰⁵ ter o Medvedgradu.¹⁰⁶ Podobno jih v svoji disertaciji o mestih v nekdanji zagorski grofiji omenja tudi Neven Budak.¹⁰⁷

Od ostale južnoslovanske literature lahko omenimo pregledne zgodovine Srbije¹⁰⁸ in Bosne,¹⁰⁹ sporadično pa najdemo Celjske obravnavane tudi v starejši in sodobni literaturi, na katero je v svojih razpravah opozarjal Ignacij Voje. V prvi vrsti gre tu za monografijo Sime Ćirkovića o Hercegu Štefanu Vukčiću - Kosači,¹¹⁰ knjigi Momčila Spremića o despotu Juriju Brankoviću¹¹¹ ter Puzovićevem članku o razmerju med Ivanom Hunjadijem in Celjskimi grofi.¹¹²

Od čeških avtorjev velja posebej izpostaviti Rudolfa Urbáneka, ki se je v svojih delih o Juriju Podiebradskemu¹¹³ in Ladislavu Posmrtnemu¹¹⁴ dotikal tudi problematike Celjskih, zlasti vloge Barbare Celjske in pa odnosa Ulrika II. do Ladislava. Madžarska literatura nam je zaradi jezikovnih problemov nedostopna. V pregledih literature običajno citirajo Fügedijevo monografijo o mobilnosti madžarske aristokracije v 15. stoletju.¹¹⁵ Od nemško pisanih madžarskih pregledov omenimo Makkaijevo Zgodovino Madžarske, ki Celjske obravnava kot največje nasprotnike družine Hunjadi in voditelje tako imenovane Celjsko-Garajske stranke,¹¹⁶ monografijo Elemérja Mályusza o cesarju Sigismundu in Madžarski med 1387 in 1437,¹¹⁷ najnovejšo madžarsko literaturo pa navaja tudi

¹⁰² Raukar T., Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovekovlje, str. 119.

¹⁰³ Raukar T., Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednjovekovlje, str. 139.

¹⁰⁴ Kampuš I., Odnosi grofova Celjskih i zagrebačkog Gradeca. V: Historijski zbornik 29/30 (1976/77), str. 161-180.

¹⁰⁵ Klaić N., Povijest Zagreba. 1. knj.: Zagreb v srednjem veku. Zagreb 1982.

¹⁰⁶ Klaić N., Medvedgrad i njegovi gospodari. Zagreb 1987.

¹⁰⁷ Budak N., Gradovi varaždinske županije u srednjem vijeku. Zagreb 1994.

¹⁰⁸ Jireček C., Geschichte der Serben. Gotha 1911, 1918. Jirečekovo delo je bilo v petdesetih letih prevedeno tudi v srbsčino prim. Jireček K., Istorija Srba. Beograd 1952.

¹⁰⁹ Ćirković S., Istorija srednjovekovne bosanske države. Beograd 1964.

¹¹⁰ Ćirković S., Herceg Stefan Vukčić - Kosača i njegovo doba, Beograd 1964.

¹¹¹ Spremić M., Despot Đurađ Branković i njegovo doba. Beograd 1994.

¹¹² Puzović J., Janko Hunjadi i Celjski grofovi. V: Teološki pogledi 1-2 (1989), str. 93-102.

¹¹³ Urbánek R., Vek Podebradský I. (Česke Dejiny III/1), str. 395 sl., str. 411 sl., str. 432 sl.; isti Vek Podebradský II. (Česke Dejiny III/2), str. 938 sl.

¹¹⁴ Urbánek R., Konec Ladislava Pohrobka, str. 58-75.

¹¹⁵ Fügedi E., A 15 századi magyar arisztokrácia mobilitása (Történeti Statisztikai Kötetek) Budapest 1970; (z obsežnim nemškim povzetkom).

¹¹⁶ Makkai L., Die Geschichte Ungarns, str. 98 sl.

¹¹⁷ Mályusz E., Kaiser Sigismund in Ungarn 1387-1437. Budapest 1990

István Tringli v razpravi o časteh in posestih Celjskih grofov na Ogrskem.¹¹⁸ Zanimiva je tudi razprava Imre Szilágyja o Celjskih grofih v madžarskem zgodovinopisju in literaturi.¹¹⁹ Madžarsko zgodovinopisje je namreč od Thuróczyja naprej ohranjalo negativno mnenje o Celjskih, Szilágy pa opozarja, da se pri mlajših zgodovinarjih pojavljajo tudi bolj objektivne informacije.

Hiter dvig rodbine Celjskih ni odmeval samo v srednjeevropskem ampak tudi v širšem evropskem zgodovinopisju. V sijajnem stilu je Clement-Simon v francoskem članku orisal kratko zgodovino in pomen Celjskih,¹²⁰ vendar je pri tem zapisal celo vrsto napak in netočnosti, na katere je opozoril že Otto Roth v svoji disertaciji.¹²¹

Pregled literature je večinoma omejen na tiste monografije in razprave, ki so obravnavale s Celjskimi bolj ali manj neposredno povezano tematiko. Zaradi pomena in vpliva, ki ga je rodbina imela v Srednji Evropi na različnih področjih, se pri obravnavanju in vrednotenju njihove aktivnosti ter pri morebitnem kasnejšem poskusu monografskega prikaza Celjskih skoraj ne bo mogoče omejiti zgolj na navedeno literaturo. Vsekakor bo potrebno pritegniti širši krog znanstvenih prispevkov in ugotovitev s področja umetnostne zgodovine, arheologije, literarne zgodovine in ostalih sorodnih strok. Že večkrat omenjeni mednarodni simpozij o Celjskih grofih, ki je organiziran maja 1998, je lahko prvi korak v pravo smer.

¹¹⁸ Tringli I., Die Würden und Besitzungen der Cillier in Ungarn. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 115-124.

¹¹⁹ Szilágy I., Celjski grofje v madžarskem zgodovinopisju in literaturi. V: Historični seminar 3. Ljubljana 2000, str. 145-156.

¹²⁰ Clement-Simon F., Une grande famille en Europe centrale, str. 1 sl.

¹²¹ Roth O., Beziehungen, str. 7-9.

III. Analiza posameznih narativnih virov

A. Viri do 1436

1. Ulrik Lichtensteinski

Na prvo omembo takrat še Žovneških gospodov naletimo v narativnih virih pri Ulriku Lichtensteinskemu. Ulrik se je rodil v začetku 13. stoletja v rodbini domnevno svobodnih nižjih plemičev, ki so po Dopschevih ugotovitvah izvirali iz (spodnje)avstrijske rodbine Traisen-Feistritz. Okrog 1140 so na štajerskem delu svoje posesti v zgornjem toku reke Mure pri Judenburgu zgradil trdnjavo Lichtenstein, po kateri se je rodbina začela imenovati.¹²²

Vire za Ulrikovo biografijo lahko strnemo v dve skupini. Prvo predstavlja listinsko gradivo, v katerem je izpričan med letoma 1227 in 1274, in omembe v kronistiki 13. stoletja, zlasti v Otokarjevi Rimani kroniki ter v Kroniki o 95 vladarjih Leopolda z Dunaja.¹²³ V tej skupini prevladujejo navedbe, ki kažejo na Ulrikovo delovanje na področju politike, uprave in vojaštva. Drugo skupino virov predstavljajo avtobiografske omembe v njegovih literarnih stvaritvah, zlasti v pesnitvi *Frauendienst* (Služba dami). Starejši zgodovinarji so avtobiografske podatke v tem viteškem epu smatrali za avtentične, medtem ko se je v zadnjih desetletjih začel porajati dvom v verodostojnost Ulrikovih navedb.¹²⁴

Njegova biografija izkazuje precejšno politično aktivnost. Podobno kot njegov oče je spadal med najvplivnejše štajerske plemiče v času zadnjih dveh Babenberžanov Leopolda VI. in Friderika II. V letih 1244 in 1245 je izpričan kot strežaj (*Truchseß*), med 1267 in 1272 je opravljal funkcijo maršala, 1272 je v gradivu imenovan tudi kot deželni sodnik. Po smrti Friderika II. se v hitro spreminjajoči politični podobi Štajerske ni izkazal kot pretirano zvest zaveznik. Leta 1253 je podpiral Otokarja Přemysla, nekaj let kasneje pa se je v sporu ob zahtevah Ulrika iz Sekava po salzburškem nadškofijskem sedežu znašel v nasprotnem madžarskem taboru. Ko se je 1267 češki vladar dokončno uveljavil kot deželni

¹²² Dopsch H., *Der Dichter Ulrich von Liechtenstein und die Herkunft seiner Familie*, str. 111. Za Ulrikov življenjepis prim. tudi Spechtler F. V., *Die Urkunden-Regesten zu Ulrich von Liechtenstein*, str. 441 sl.

¹²³ Originalni naslov kronike je sicer *Chronik von 95 Herrschaften*. S terminom *Herrschaften* v nemščini označujejo tako gospostvo - tako termin običajno tudi prevajamo v slovenščino - kot tudi vladarja (*Herrscher*) oziroma lastnika gospostva. V primeru Leopoldove kronike se v naslovu pojem uporablja izključno kot oznaka za osebo in ne za določen teritorij.

¹²⁴ Müller J.-D., *Ulrich von Liechtenstein*, str. 1275.

gospod na Štajerskem, je bil Ulrik za kratek čas celo zaprt, vendar se je očitno že kmalu zatem pobotal z Otokarjem in posedoval pomembne urade v deželi. Ulrik Lichtensteinski je umrl 26. januarja 1275.¹²⁵

Ulrik, ki po svojih besedah ni znal ne brati ne pisati, je ustvaril dve obsežni viteški epski pesnitvi. Ali je trditev o lastni nepismenosti odraz resničnega stanja ali ne, ni jasno, vsekakor pa je po Müllerjevem mnenju Ulrik poskušal poudariti, da se za njegovim pesnjenjem skriva predvsem laik plemiškega rodu, ki razume svoje ustvarjanje zgolj kot ljubiteljsko dejavnost.¹²⁶ V *Frauenbuch* (Knjiga o dami), ki je domnevno nastala 1257, - kot pravi Ulrik sam 35 let po tistem, ko je postal vitez - opisuje v obliki dialoga med damo in vitezom viteško dvorno kulturo, ki naj bi razpadala zaradi porušenega razmerja med obema spoloma. Ob koncu pesnitve nastopi pripovedovalec, ki se identificira kot *von Liechtensteine her Uolrich* ter poravnava spor, pri čemer stopi v bran dami.¹²⁷

Za našo temo je pomembnejša in zanimivejša že omenjena pesnitev *Frauedienst* (Služba dami). Pesnitev je poleg dveh fragmentov ohranjena le v rokopisu iz Bavarske državne knjižnice (cgm 44), 56 pesmi od skupno 58, kolikor jih je inseriranih v ep, pa še v rokopisu *Die grosse Heidelberger Liederhandschrift*, v katerem je v viteški opravi upodobljen tudi Ulrik Lichtensteinski sam. Za nemško literarno zgodovino je pesnitev pomembna, ker predstavlja enega prvih tako imenovanih prvoosebni romanov (*Ich-Roman*) v nemškem jeziku.¹²⁸

Pesnitev je razdeljena v dve vsebinsko zaokroženi celoti, od katerih je vsaka posvečena služenju drugi dami. V 1850 kiticah s po osem verzi je Ulrik pripovedoval zgodbo viteza od njegove vzgoje v mladosti, prek raznih poskusov, da bi se približal svoji dami. Pripoveduje o viteških turnirjih, na katerih zaradi nje neutrudno sodeluje, o trpljenju, ki ga prenaša zavoljo nje, in o poti na turnir v preobleki boginje Venus v službi svoje dame. S 1389. kitico Ulrik preneha svoje služenje prvi dami, ki se konča z vitezovim razočaranjem in jezo nad ženskami. Toda kljub negativni izkušnji je pripravljen svoje služenje nadaljevati pri novi dami. To pot so njegove izkušnje pozitivnejše. V zadnji kitici Ulrik navede še naslov svoje pesnitve, ki jo označi kot *vrowen dienst ist ez genant*.

Starejši zgodovinarji so v Ulrikovih verzih videli avtorjevo opisovanje njegove osebne življenjske poti in so jo smatrali za avtobiografijo. Natančnejše raziskave pa so pokazale, da lahko z drugimi viri zanesljivo potrdimo samo dva dogodka iz pesnitve, in sicer knežjo poroko 1222, v okviru katere je verjetno Ulrik postal vitez, in pa smrt vojvode Friderika II. v bitki pri Leithi leta 1246. Po drugi strani pa na primer Ulrikovega enoletnega ujetništva sploh ni možno vključiti v Ulrikov življenjepis. Na osnovi teh indicev se v strokovni literaturi vedno pogosteje pojavljajo dvomi v zgodovinsko avtentičnost dogodkov, ki so opevani v *Frauedienstu*. Bolj kot zgodovinsko izpostavljajo literarno vrednost pesnitve.

Za nas je najbolj zanimiv Ulrikov prikaz turnirja v Brežah, ki je izpričan samo pri njem. Po Ulrikovih navedbah naj bi avstrijski vojvoda Leopold skušal pomi-

¹²⁵ Müller J.-D., Ulrich von Liechtenstein, str. 1274-1275.

¹²⁶ Müller J.-D., Ulrich von Liechtenstein, str. 1277-1278.

¹²⁷ Müller J.-D., Ulrich von Liechtenstein, str. 1280-1281.

¹²⁸ Kritična izdaja Spechtler F. V., Ulrich von Liechtenstein *Frauedienst*, Göppingen 1987.

riti konflikt med koroškimi vojvodo Bernardom Spanheimskim in istrskim mejnim grofom Henrikom Andeškimi. Oba je za 1. maj povabil na pogovore v Breže. Ulrik Lichtensteinski in njegov brat Ditmar sta a priliko in organizirala velik viteški turnir, na katerem je med drugim sodeloval tudi Konrad Žovneški. V 135 kiticah je Ulrik natančno popisal dogajanje v Brežah, od prvih spopadov na turnirju in prihoda skrivnostnega zelenega viteza, v katerega se je preoblekel Ulrik. Avtor ponosno pravi, da je bila preobleka tako dobra, da ga nihče ni prepoznal, niti njegov brat Ditmar. Turnir naj bi trajal deset dni, enajsti dan pa naj bi se viteški zbor razšel.¹²⁹ Konrad Žovneški naj bi bil eden prvih, s katerimi se je Ulrik Lichtensteinski spopadel in ga premagal.

Opis turnirja je zanimiv in dragocen vir, ne glede na to, ali je do turnirja v Brežah resnično prišlo ali pa je zgolj plod Ulrikove domišljije in umetniškega navdiha. Omemba Konrada Žovneškega med udeleženci iz celotnih Vzhodnih Alp¹³⁰ vsekakor nakazuje, da so bili Žovneški v prvi polovici 13. stoletja sestavni in upoštevanja vredni del plemstva ter bili vpeti v družbeno strukturo tedanjega časa.

2. Otokar iz Geule

Celjski grofje se v narativnih virih znova pojavijo v Štajerski rimani kroniki Otokarja iz Geule (današnji Gaal v dolini Murinega pritoka Ingering, severozahodno od Knittelfelda), takrat še pod imenom svobodnih gospodov iz Žovneka. Joseph Seemüller, pripravljalec kritične izdaje, je leta 1890 kroniko naslovil kot Avstrijsko rimano kroniko ter ji tako spremenil do takrat običajni naslov Štajerska rimana kronika. V oceni izdaje je Oswald Redlich podvomil v upravičenost takega poimenovanja. Redlich namreč opozarja, da se več kot tretjina rimane kronike sploh ne tiče avstrijske dežele, ravno tako pa se atributizacija kronike kot štajerske bolj kot na vsebino kronike nanaša na kraj nastanka.¹³¹ Od tedaj se kronika v strokovni literaturi najde pod obema imenoma.

O Otokarjevem življenju ni veliko znanega. Njegov "curriculum vitae" je zlasti na osnovi listinskega gradiva skušala rekonstruirati Maja Loehr.¹³² Rodil se je domnevno okoli 1265 v družini ministerialov gospodov iz Strettwega, ki je imela v fevd posesti Lichtensteinskih in sekavskih škofov. V listinah se imenuje 26-krat, prvič 1287.¹³³ Leta 1297 je bil verjetno prisoten na kronanju Vaclava II. v Pragi, se domnevno okrog 1300 poročil in bil 1304 z vojsko vojvode Rudolfa znova na Češkem. 1313 je kot član poslanstva Friderika Lepega odpotoval na kraljevi dvor v Aragonijo in se prek Porenja, Flandrije in Erfurta vrnil v domače kraje šele maja 1317. V listinah se zadnjič omenja julija 1319, januarja 1322 pa ga

¹²⁹ Jaksch smatra, da je do turnirja resnično prišlo in ga datira med 26. april in 8. maj. Prim. MHDC IV,1, št. 1871.

¹³⁰ Za geografski prikaz zgodovinskih oseb, ki se pojavljajo v Frauendienst prim. Dopsch H., Der Dichter Ulrich von Liechtenstein und die Herkunft seiner Familie, str. 94-95.

¹³¹ Redlich O., Ottokars Oesterreichische Reimchronik. V: MIOG 16 (1895), str. 681.

¹³² Loehr M., Der Steirische Reimchronist, zlasti str. 108 sl.

¹³³ Pregled vseh omenb v listinah v Loehr M., Der Steirische Reimchronist, str. 125 sl.

najdemo že omenjenega kot pokojnega. V sekavski knjigi mrtvih se kot datum njegove smrti navaja 27. september. Nedokončana kronika, ki se nenadoma prekine sredi prikaza upora spodnjeavstrijskega plemstva proti vojvodi Frideriku I., kaže, da je umrl nenadne smrti, zato je verjetnejša letnica smrti 1319.

Izobrazbo (znal je tudi latinsko) je pridobil v krogu Otona Lichtensteinskega. Možno je, da je v desetletju med prvimi omembami v listinah in obiskom Prage 1297 svoje ogromno literarno znanje izpopolnjeval kot potujoči pevec. Otokar sam kot svojega učitelja izrecno imenuje meister Kuonrat von Rotenberg,¹³⁴ z nekaj ur hoda oddaljenega gradu Rotenberg, ki je bil dejaven na dvoru sicilskega kralja Manfreda.¹³⁵ Veliko znanja je pridobil tudi na svojih potovanjih. Nekateri pasusi njegove kronike kažejo tudi na dobro poznavanje krajev izven Štajerske, zlasti Dunaja, Dunajskega Novega mesta in Kremsa, verjetno pa je bil tudi v Salzburgu, Benetkah in Ferrari.

Otokar naj ne bi ustvaril samo Štajerske rimane kronike. V prvih verzih kronike namreč sam pravi, da je "v starih knjigah iskal število kraljev in zakone ter vse to iz latinščine prestaval v nemščino." Njegovo delo, ki je segalo "od Asircev prek Grkov in Perzijcev vse do rimskega cesarstva in cesarja Friderika,"¹³⁶ je na žalost izgubljeno. Na osnovi verzov 48.933 in 80.454 je Seemüller domneval, da naj bi poleg tega nameraval napisati še zgodovino papežev.¹³⁷

Vsebinsko sega Otokarjeva Štajerska rimana kronika od smrti Friderika II. leta 1250 preko dogodkov v kasnejših notranjeavstrijskih deželah v času interregnuma do smrti Rudolfa, prvega Habsburžana, ki se mu je uspelo okronati s krono nemških kraljev. Pripoved nadaljuje s padcem zadnje križarske trdnjave v Sveti deželi, Akkona, v arabske roke ter jo prepleta z dogajanjem v Franciji in Flandriji, ter z dogodki na Madžarskem, Češkem in v vzhodnoalpskem prostoru. Svojo mojstrovino nenadoma konča sredi prikaza upora spodnjeavstrijskih plemičev proti njihovemu vojvodi Frideriku I. leta 1309.¹³⁸ Vsebinsko je kronika predvsem zgodovina knezov, hkrati pa tudi deželna zgodovina in zgodovina plemstva. Po mnenju Lhotskega je Otokarjevo delo prvi mogočen spomenik razcveta neke družbene plasti, ki je bila do tedaj dejavna le v nekaterih centrih, zlasti na deželno knežjem dvoru Babenberžanov. Veliko bolj kot razni rimarji tistega časa je Otokarju uspelo nemški jezik dvigniti na tako raven, da so ga lahko v Avstriji in na Štajerskem začeli uporabljati tudi v zgodovinopisju.¹³⁹ V njegovem stilu se zrcali tako *historiographus* kot tudi *poeta*.¹⁴⁰ Po mnenju Loeherejeve, je Otokar svoje delo začel iz lastnega interesa, k temu pa sta ga verjetna spodbudila zgodnji literarni vpliv Lichtensteinskih in očiten uspeh, na katerega je pri sodobnikih naletelo njegovo prvo delo. Loeherejeva pušča tudi odprto možnost,

¹³⁴ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 324.

¹³⁵ O identifikaciji Konrada iz Rotenberga Prim. Kranzmayer E., Die steirische Reimchronik, str. 14.

¹³⁶ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 16-28.

¹³⁷ Ottokars österreichische Reimchronik, str. CXXIII.

¹³⁸ Tako zgoščen pregled bi bil nemogoč brez zelo natančnega in uporabnega Seemüllerjevega vsebinskega kazala. Prim. Ottokars österreichische Reimchronik, str. 1417-1437.

¹³⁹ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 290.

¹⁴⁰ Wenzel H., Höfische Geschichte, str. 141.

da ga je v kasnejših letih pri delu podpiral tudi takratni deželni gospod Friderik, čigar zvezda se je v tistem času strmo dvigala.¹⁴¹

Vsebinska analiza teksta pokaže, da kronika ni nastala kot organska celota, ampak jo je Otokar ustvarjal daljše časovno obdobje. Seemüller postavlja začetek pisanja v prvo desetletje 14. stoletja, verjetneje v drugo polovico, Otokarjevo ustvarjanje pa naj bi se nadaljevalo še celo drugo desetletje.¹⁴² Jezikovne analize se je lotil Kranzmayer. Z natančno statistično obdelavo pojavljanja novih parov rim, ki jih spremlja uporaba do tedaj v kroniki še neuporabljenih besed, oblik in občasno celo novih pesniških motivov in slik, je v tekstu postavil štiri cezure, in sicer v verz 7.000, 25.000, 49.000 in manjšo v verz 96.000. Te se neverjetno lepo ujemajo z vsebinsko analizo in Otokarjevo življenjsko potjo. Cezura okrog 7.000 naj bi tako nastala leta 1304 ob Otokarjevem drugem bivanju v Pragi, cezura pri 49.000. verz u pa je posledica Otokarjevega potovanja v Aragonijo.¹⁴³ Kranzmayer tako postavlja začetek pisanja v 1301, konec pa v leto 1319.¹⁴⁴ Za nas zanimivi pasusi iz konca kronike naj bi torej nastali v letih 1318 in 1319.

Ohranjenih je 8 rokopisov, od katerih jih je 7 iz 15. stoletja, pergamentni rokopis (št. 3 po Seemüllerjevem štetju) pa je iz 14. stoletja.¹⁴⁵ V nobenem izmed njih ni ohranjen celoten tekst kronike. Omembe Celjskih vsebujeta samo 1. in 2. rokopis. Prvi naj bi bil v lasti kralja Maksimilijana I., mogoče pa tudi Friderika III., prek katerega ga je lahko uporabljal tudi Thomas Ebendorfer. Drugi rokopis, ki ga je domnevno pridobil Johannes Cuspinian, naj bi bil iz knjižnice madžarskega kralja Matije Korvina.

Vire, iz katerih je črpal Otokar, je natančno obdelal Seemüller.¹⁴⁶ Razdelimo jih lahko v tri velike skupine. Prvo predstavljajo pesniška dela. Nekatere omenja Otokar sam (Wolfram von Eschenbach, Hartmann von Aue, Berthold von Regensburg), opazni so tudi elementi dvornih in junaških epov (Willehalm, Parsifal, Iwein, Pesem o Niebelungih, ciklus epov o Dietrichu). Od avstrijskih sodobnikov pozna Otokar že omenjenega Konrada iz Rotenberga in Ulrika Lichtensteinskega ter Henrika in Ulrika von dem Türlin, Jensa Enikela, Friderika iz Sonnenburga in še nekatere.¹⁴⁷ Drugo skupino predstavljajo uporabljena zgodovinska dela. Seemüller je dokazal uporabo cele vrste avstrijskih in salzburških analov v latinskem jeziku. Bolj ali manj uspešno se je dokazovalo tudi poznavanje papeško cesarske kronike Martina iz Troppaua, alzaških virov, erfurtskih in čeških virov.¹⁴⁸ Tretjo skupino tvorijo podatki, ki jih je pridobil od zaupnikov, na katere se v tekstu kronike večkrat sklicuje. Po večini so bili to pripadniki štajerske ministerialitete. Odprto ostaja vprašanje, ali je vse te podatke

¹⁴¹ Loehr M., *Der Steirische Reimchronist*, str. 117.

¹⁴² *Ottokars österreichische Reimchronik*, str. LXXXVIII.

¹⁴³ Kranzmayer E., *Die steirische Reimchronik*, str. 116.

¹⁴⁴ Kranzmayer E., *Die steirische Reimchronik*, str. 21.

¹⁴⁵ O ohranjenih rokopisih prim. *Ottokars österreichische Reimchronik*, str. VII; pregledneje pri Liebertz-Grün U., *Das andere Mittelalter*, str. 104-111.

¹⁴⁶ *Ottokars österreichische Reimchronik* str. LVIII sl.

¹⁴⁷ O pesnikih in zlasti njihovem vplivu na Otokarjev jezik prim.: Kranzmayer E., *Die steirische Reimchronik*, str. 13 -19 in 107.

¹⁴⁸ O tej skupini virov prim. tudi Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 289.

zbiral samo osebno (to so mu med drugim omogočala številna potovanja) ali pa mu je pri zbiranju pomagala tudi njegova štajerska okolica. Možno je celo, da so te zbiralce financirali Otokarjevi podporniki. Predloge je obdeloval zelo različno. Občasno je sledil glavnemu viru, včasih pa je kompiliral več različnih poročil.¹⁴⁹

V svoji Štajerski rimani kroniki je Otokar bodoče celjske grofe omenjal na treh mestih. Omembe, ki se nahajajo v zadnjih 3.000 verzih, se navezujejo na dogodke v letih 1308 in 1309. Po smrti češkega kralja Rudolfa III. iz rodbine Habsburžanov v začetku julija 1307 se je med koroškim vojvodo Henrikom Tirolsko - Goriškim (bil je poročen z Ano, sestro zadnjega Přemysla Vaclava) in Rudolfovim bratom Friderikom vnel boj za češko krono, ki je zajel vse vzhodnoalpske dežele in Češko. Koroško in Kranjsko so avgusta 1307 sicer uspešno zasedli Ulrik iz Walseeja, salzburški nadškof Konrad, Friderik Vovberški, Henrik Tirolsko - Goriški in pa Ortenburžan, na Češkem pa Frideriku ni pomagala niti podpora njegovega očeta, nemškega kralja Albrehta. Na nov pohod, ki so ga načrtovali za pomlad 1308, se je Friderik pozimi tako finančno kot diplomatsko dobro pripravil. Na roke mu je šla tudi nenadna smrt najpomembnejšega Henrikovega vojskovodje Ivana iz Güssinga v začetku aprila 1308, svoj položaj na jugu pa je še dodatno utrdil s fevdno povezavo z Žovneškimi gospodi.¹⁵⁰ Na bojnem pohodu proti Češki pa ga je presenetila vest o umoru očeta Albrehta (1. maj 1308), ki mu je dodobra pokvarila načrte.¹⁵¹ Prva omemba Žovneških (v. 95.642 - 95.655) se nanaša na čas po teh dogodkih. Henrikovi privrženci na Koroškem so očitno znova postali aktivni. Friderik je naročil krškemu škofu Konradu, naj osvoji Slovenj Gradec (kar se je zgodilo 1. julija 1308),¹⁵² podpisano je bilo premirje, grad in mesto pa je dobil v upravo Ulrik Žovneški. Dober mesec kasneje, ko je Ulrik izročil svoje posesti avstrijskemu vojvodi Frideriku, je bilo medsebojno zaupanje očitno že dovolj močno, da je Habsburžan zaupal Žovneškemu v takratni politični situaciji zelo pomembno funkcijo. Ulrikove besede iz izročitvene listine, da svoj alod izročča Habsburžanu *ledichlich, vreilich und umbecwungenlich* torej očitno niso bile zgolj jezikovni topos. V nasprotnem primeru bi Friderik skoraj zagotovo Ulrika vzel s seboj na julijski vojaški pohod na Češko, kjer bi Žovneškega imel lažje pod nadzorom, upravo Slovenj Gradca pa bi zaupal enemu izmed že preverjenih podanikov s Koroške ali Štajerske.

Kot velik Friderikov pristaš se je Ulrik izkazal tudi jeseni 1309, ko se je po navidez neuspešnih pogajanjih med novim nemškim kraljem Henrikom VII. in Friderikom o bodočnosti Avstrije, Štajerske in Moravske, proti Frideriku dvignila močna opozicija v Avstriji. Štajerski in koroški pristaši, med katerimi je bil dejaven tudi Žovneški, so se sami organizirali v pomoč Frideriku.¹⁵³ Tretjič je Ulrik omenjen v opisu jate kobilic, ki je pustošila v okolici Slovenske Bistrice. Njegov z vinom nekoliko "preobremenjeni" hlapec naj bi na lastne oči hotel videti ta čudež. Kot pravi Otokar, niso hlapca nikoli več videli živega, našli so samo

¹⁴⁹ Weinacht H., Ottokar von Steiermark, str. 241.

¹⁵⁰ Kos D., CKL I, 80.

¹⁵¹ Za natančen potek dogodkov prim. Lhotsky A., Geschichte Österreichs, str. 180 sl.

¹⁵² O naročilu in zasedbi Slovenj Gradca prim.: Ottokars österreichische Reimchronik, v. 95.504 - 95.573.

¹⁵³ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 98.405 - 98.429.

kosti njega in njegovega konja.¹⁵⁴ Opis te naravne katastrofe je prikazan takoj za upodobitvijo izvolitve in kronanja Henrika VII. za nemškega kralja oktobra 1308. Kranzmayer med oba opisa postavlja tudi manjšo cezuro.¹⁵⁵ Čas pustošenja kobilic težko natančno opredelimo. Otokar jih glede na kontekst postavlja v leto 1308 (bolj verjetno kot jeseni se je to dogajalo spomladi ali poleti), Janez Vetrinjski jih omenja leta 1307,¹⁵⁶ v Istri pa naj bi pustošile tudi 1309.¹⁵⁷

Poleg lastnega spomina je Otokar kot vire za teh nekaj omemb Celjskih uporabljal navedbe svojih sodobnikov. Za dogodke v jeseni 1309 Otokar izrecno navaja kot vir Ulrika iz Walseeja,¹⁵⁸ o kobilicah pa je izvedel iz pripovedovanja Rudolfa Svibenjskega, ki si je kobilice tudi sam ogledal.¹⁵⁹ Štajerski kronist in Ulrik Žovneški sta se skoraj gotovo tudi osebno poznala, čeprav o pogostosti in pristnosti njihovih stikov ne moremo soditi. Njuno poznanstvo nakazuje listina, izdana avgusta 1302, s katero sta Oton in Rudolf Lichtensteinska obljubila Ulriku Žovneškemu poroštvo nasproti njunega očeta Otona za prodajo gradu Rogatec, kot priča pa se v njej omenja tudi Otokar iz Geule.¹⁶⁰ Za usodo nesrečnega hlapca je glede na opisane podrobnosti Otokar verjetno izvedel iz pripovedovanja samega Ulrika. V nobenem od omenjenih treh odlomkov se Otokar do Žovneških vrednostno ne opredeljuje.

3. Janez Vetrinjski

Opat koroškega cistercijanskega samostana v Vetrinju Janez je naslednji avtor, pri katerem se omenjajo Žovneški. Kraj in datum njegovega rojstva sta neznana. Predvsem na osnovi značilnosti jezika je od srede 19. stoletja veljalo, da naj bi Janez izhajal z vzhodnofrancoskega območja oziroma iz Lotaringije.¹⁶¹ Te argumente je popolnoma zavrnil Fichtenau, ki je na osnovi analize sintakse in fonetike zaključil, da naj bi Janez izviral z bavarsko-avstrijskega območja, hkrati pa je poudaril, da ni nobenih dokazov, da naj bi bil Janez po rodu s Koroške.¹⁶² Podobna neznanka je tudi čas rojstva. Böhmerjeva domneva, da naj bi se rodil v sedemdesetih letih 13. stoletja, nima trdnih osnov, zato jo je že Fedor Schneider označil le kot ugibanje.¹⁶³ Vsekakor je izviral iz višjih družbenih slojev.¹⁶⁴

Njegovemu življenju lahko sledimo na osnovi omemb v listinah.¹⁶⁵ Prvič se zanesljivo omenja v Vetrinju 15. februarja 1312, ko je bil izvoljen za opata te cister-

¹⁵⁴ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 96.086 - 96.122.

¹⁵⁵ Kranzmayer E., Die steirische Reimchronik, str. 114.

¹⁵⁶ Johannis Abbatis Victoriensis Liber, str. 175 in 207.

¹⁵⁷ Annales Foroiulenses, str. 216.

¹⁵⁸ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 98.465.

¹⁵⁹ Ottokars österreichische Reimchronik, v. 96.006.

¹⁶⁰ Kos D., CKL I, 67.

¹⁶¹ To tezo je prvi zastopal Fournair A., Abt Johann von Viktring, str. 4 sl., za njim pa jo je dokazoval tudi Schneider F., Studien I, str. 149 sl.

¹⁶² Fichtenau H., Sprache und Herkunft, str. 289 sl.

¹⁶³ Schneider F., Studien I, str. 153.

¹⁶⁴ Haider S., Johann von Viktring, str. 574.

¹⁶⁵ Vse omembe je zbral Schneider. Prim. Schneider F., Studien I, str. 177 sl.

ce. Vsa naslednja desetletja je ohranjal dobre stike s politično elito na Koroškem, tako z deželnim glavarjem Konradom Aufensteinskim kot tudi z vojvodo Henrikom, ki je Janeza imenoval celo za svojega kaplana. Tudi po menjavi dinastije na koroškem vojvodskem prestolu mu je uspelo ohraniti dobre odnose z novimi deželnimi gospodi. Tako naj bi bil prisoten ob smrtni postelji vojvode Otona leta 1339. Oktobra 1341 se Janez prvič omenja kot kaplan avstrijskega vojvode Albrehta. V tem času je nastala prva verzija njegove Knjige resničnih zgodb. Nekoliko kasneje je postal tudi kaplan oglejskega patriarha Bertranda. V listinah ga zadnjič najdemo omenjenega 30. julija 1345, po navedbah, v sicer precej nezanesljivi seriji opatov vetrinjskega samostana pa naj bi umrl 12. novembra 1345.

Poleg svojega najpomembnejšega zgodovinskega dela Knjige resničnih zgodb (*Liber certarum historiarum*) je Janez napisal še dve manj znani deli. *Cronica Romanorum* je nastala v zadnjih letih Janezovega življenja, vsekakor pa po letu 1337.¹⁶⁶ Sprva je Lhotsky dopuščal možnost, da je hotel ta tekst Janez vključiti v eno od kasnejših redakcij Knjige resničnih zgodb, s čimer bi nastala neke vrste *Cronica universalis*,¹⁶⁷ v kritični izdaji pa je poudaril, da je bolj kot zgodovino Rimljanov skušal Janez podati način antičnega razmišljanja, saj na primer pomembnih političnih dogodkov, ki jih je zagotovo poznal, sploh ne omenja, našteva pa celo vrsto anekdot in apoftegmata predsokratikov.¹⁶⁸ Pripisujejo mu še spis o ustanovitvi vetrinjskega samostana.¹⁶⁹ Oba spisa sta za zgodovino Celjskih nepomembna.

Omembe Celjskih najdemo le v Janezovem najbolj poznanem in cenjenem delu, v Knjigi resničnih zgodb. Delo je nastajalo v več fazah.¹⁷⁰ Sprva je Janez napisal tekst, ki ga je Schneider v svoji kritični izdaji označil kot recenzijo A in prikazuje dogodke med letoma 1230 in 1341. V literaturi se ta recenzija večkrat označuje tudi kot koncept. To verzijo naj bi napisal Janez osebno in po koncu pisanja na njenem začetku tudi lastnoročno napisal njen danes uveljavljeni naslov *Liber certarum historiarum*. Verzija je bila verjetno posvečena avstrijskemu vojvodi Albrehtu II. Z A2 je Schneider označil tekst, ki ga je po Janezu povzel passauski duhovnik Staindel.¹⁷¹ Kasneje, najverjetneje leta 1342, je Janez svoj koncept popravil in razširil. Ohranjeni sta dve, sicer nepopolni recenziji tako imenovanega čistopisa, ki ju je Schneider označil z B1 in B2. Recenziji sta ohranjeni v fragmentih in opisujeta dogodke od leta 1261 do 1274, med 1305 in 1314, ter po letu 1327. Prvo knjigo svoje kronike je Janez kasneje skušal dopolniti tudi z dogodki iz karolinške dobe. Tako so nastale tri krajše recenzije C1, C2 in C3, ki so po obsegu različne in pokrivajo čas od leta 687 do 1271. To verzijo je vetrinjski opat posvetil oglejskemu patriarhu Bertrandu.

¹⁶⁶ Kritično izdajo teksta je priskrbel Lhotsky A. Prim. Johann von Viktring, *Cronica Romanorum*. Klagenfurt, 1960.

¹⁶⁷ Lhotsky A., Johann von Viktring, str. 146.

¹⁶⁸ Johann von Viktring, *Cronica Romanorum*, str. 32.

¹⁶⁹ Tekst o ustanovitvi samostana je objavljen v Jaksch A., MHDC III, št. 749, št. 776, št. 836 in št. 863.

¹⁷⁰ Povzeto po Schneiderjevem predgovoru v *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. IX-XV.

¹⁷¹ O Staindlu prim. VerLex IX, str. 225-229.

Največji problem predstavlja besedilo, ki je ohranjeno v kroniki Anonimnega Leobenčana in ki je po Schneiderjevem mnenju dobesedni prepis zadnje verzije teksta Janeza Vetrinjskega. Schneider mu je zato odrekal vsako samostojnost in ga v svoji kritični izdaji označil kot recenzijo D. V zadnjih desetletjih je ta Schneiderjeva teza postala močno vprašljiva. Mnogi prepričljivi argumenti nakazujejo, da je Anonimni Leobenčan pri svojem pisanju uporabljal tudi druge vire, zato ga tudi mi obravnavamo ločeno. Ta problematika bo natančneje obdelana pri poglavju o Anonimnem Leobenčanu.

Vsebinsko velja Janez za najbolj zanesljivega pisca iz prve polovice 14. stoletja. V svoji študiji o prikazovanju sodobne zgodovine pri Janezu Vetrinjskem je Kamptnerjeva mnenja, da Janez v svojem pisanju ne skuša biti propaganden ali oportunističen. V primerjavi z nekaterimi sodobnimi besedili ga odlikuje velika objektivnost, kar ga postavlja za najpomembnejši vir prve polovice 14. stoletja. Ne samo cela vrsta informacij, ki so bile zaradi položaja dostopne samo njemu, ampak tudi omenjena težnja po objektivnosti, ki se prepleta z željo po čim boljši informiranosti bralca, postavlja Janeza Vetrinjskega za največjega historiografa svojega časa.¹⁷²

Vprašanje, iz kakšnega vzroka in s kakšnim namenom se je Janez vedno znova loteval predelav svojega besedila, ostaja odprto. Hillenbrand je mnenja, da je treba predelave pripisati okrepljenemu moralno pedagoškemu namenu, tako da je delo postajalo vse bolj podobno knežjemu ogledalu.¹⁷³ Od svojega pregleda naj bi pričakoval predvsem moralni učinek, kar naj bi dokazovala že vsebina posvetil vojvodi Albrehtu, zlasti pa cela vrsta citatov antičnih in srednjeveških cerkvenih avtorjev.¹⁷⁴ Nasprotno je bil Kusternig v svoji kratki karakterizaciji Janezove kronike mnenja, da se Knjiga resničnih zgodb v svojih predelavah oddaljuje od knežjega ogledala in vse bolj postaja podobna "pravi historiografiji."¹⁷⁵ S tekstno analizo je do podobnih ugotovitev kot Kusternig prišla tudi Kamptnerjeva, ki pa poudarja, da je prehod k "pravi historiografiji" treba razumeti predvsem kot okrepljeno orientiranost avtorja k preverjenim dejstvom, k stvarnim informacijam, s čimer je povezano izpuščanje nezanesljivih in anekdotičnih odlomkov.¹⁷⁶

Če jemljemo kroniko Anonimnega Leobenčana kot samostojno delo, je Janezova Knjiga resničnih zgodb ohranjena le v enem rokopisu. Gre za tako imenovani Wessobrunski kodeks (clm 22107), ki je bil iz različnih tekstov sestavljen šele v 15. stoletju. Poleg verzij A, B1, B2 in vseh treh verzij C Knjige resničnih zgodb in njenih posvetil vsebuje kodeks še izpiske iz Martina iz Troppaua, Janezovo *Cronico Romanorum*, Anale iz Friesacha, nekaj aktov iz časa koncilov v Konstanci in Baslu ter cerkvenopravni koledar.¹⁷⁷

Janezovo pisanje je temeljilo na dobrem poznavanju antičnih in srednjeveških piscev, na katere se je naslonil zlasti pri pisanju prvih treh knjig do leta 1308. Za

¹⁷² Kamptner M., Die Darstellung, str. 165-166.

¹⁷³ Hillenbrand E., Politischer Erzieher, str. 440 sl.

¹⁷⁴ Hillenbrand E., Johann von Viktring, str. 790 in 791.

¹⁷⁵ Kusternig A., Erzählende Quellen des Mittelalters, str. 154.

¹⁷⁶ Kamptner M., Die Darstellung, str. 159.

¹⁷⁷ Natančna shema kodeksa je podana v Klebel E., Zu den Fassungen, str. 355-356.

antične avtorje je že Lhotsky dokazal, da jih je Janez poznal iz druge roke,¹⁷⁸ od srednjeveških avtorjev pa je med drugim uporabljal *Annales sancti Rudberti Salisburgenses*, *Vita archiepiscoporum Salisburgensium*, *De conversione Bagoariorum et Carantanorum*, *Continuatio Weichardi de Polheim*, *Chronicon Martini Oppaviensis*. Poznal je Einhardov življenjepis Karla Velikega, Zlato Legendo (*Legenda Aurea*) Jakoba iz Voragine, *Flores temporum*, obe deli Otona iz Freisinga in druga standardna dela srednjeveške historiografije. Za prikazovanje dogodkov iz novejši zgodovine je pri svojem delu s pridom izkoriščal osebna poznanstva in stike z lokalnimi veljaki. Marsikaj je izvedel od koroškega vojvode Henrika, avstrijskega vojvode Albrehta II., oglejskega patriarha Bertranda, koroškega glavarja in maršala Konrada iz Aufensteina, tridentinskega škofa Henrika, ki je bil dejaven kot pisar cesarja Henrika VII., od briksenškega škofa Mateja in Leopolda iz Weltingena, ki je bil svetovalec nemškega kralja Albrehta I. Kot svoj vir Janez navaja tudi frančiškanskega redovnika Ulrika in brata konverza iz vetrinjskega samostana, ki je pred tem bival v Parizu. Dostopno naj bi mu bilo tudi listinsko gradivo iz Ogleja in Salzburga.¹⁷⁹

Odprto ostaja vprašanje uporabe Rimane kronike Otokarja iz Geule. Po Schneiderjevem mnenju naj bi jo uporabljal v veliki meri, mnogo iz nje dobesedno prevedel, nekatera mesta pa tudi dopolnil in popravil.¹⁸⁰ Vendar to ne drži za celotno kroniko. Že Lhotsky je bil prepričan, da Janez konca Otokarjeve kronike ni poznal ali ekscerpiral, saj je prihod avstrijskega vojvode Friderika v Speyer in njegovo srečanje s kraljem Henrikom VII. Janez v nasprotju z Otokarjem opisal zelo skromno in brez dramatičnosti, ki veje iz Štajerske kronike.¹⁸¹ Enako se zdi, da Janez ni poznal Otokarjevega opisa pustošenja kobilic, v katerem se omenja "tragična usoda" žovneškega hlapca.¹⁸² Ta pojav je moral Janez poznati iz drugega vira, mogoče pa mu je bil celo sam priča.¹⁸³ Trditev Lhotskega bi lahko potrjevala tudi struktura pergamentnega rokopisa Rimane kronike iz 14. stoletja (Seemüller ga je označil s številko 3), ki naj bi ga domnevno uporabljal Janez. Rokopis, ki so ga v 17. stoletju na Koroškem razrezali in je danes ohranjen le v fragmentih, sega namreč le do verza 51.723, kar ob predpostavki, da se fragmenti s kasnejšimi verzi niso izgubili, pomeni, da je Janez po Otokarjevem besedilu poznal dogodke samo do padca zadnje križarske trdnjave v Palestini, Akkona, leta 1291.¹⁸⁴

Celjski se pri Janezu Vetrinjskem omenjajo v zvezi z dvema oziroma tremi dogodki. Janez navaja v recenziji C3, da je poleg Ulrika Pfanberškega in drugih z rodbino Vovberžanov povezan tudi *Fridericus Libertinus comes de Cylia*.¹⁸⁵ Recenzija A2 je še natančnejša. Iz ene od Vovberških žena se je rodil Ulrik

¹⁷⁸ Lhotsky A., Johann von Viktring, str. 147.

¹⁷⁹ O Janezovih virih je najboljšežnje pisal Schneider v svojem predgovoru h kritični izdaji Knjige resničnih zgodb. Prim. *Johannis abbatis Victoriensis*, str. XVI-XX.

¹⁸⁰ *Johannis abbatis Victoriensis*, str. XIX.

¹⁸¹ Lhotsky A., *Geschichte Österreichs*, str. 190.

¹⁸² *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 177. Pojav opisuje Janez samo v recenziji A in pravi, da naj bi 1307 opustošile Kranjsko in Marko, Koroške pa niso prizadele v veliki meri.

¹⁸³ Domnevo, da je Janez osebno doživel kobilice leta 1307 pri Schneider F., *Studien I*, str. 177.

¹⁸⁴ Opis rokopisa prim. Liebertz-Grün U., *Das andere Mittelalter*, str. 105.

Pfanberški, iz druge pa *Fridericus Libertinus de Seunegk, iam comes de Celeye titulatus*.¹⁸⁶ Vsebinsko notici sicer ne prinašata ničesar novega, potrjujeta pa, da sta recenzija C3 in A2 nastali po aprilu 1341. Nasprotno pa v konceptu A najdemo ob Friderikovem imenu samo atribut *Libertinus*,¹⁸⁷ kar vsekakor potrjuje, da je koncept nastal pred aprilom 1341, oziroma preden je za povišanje v grofa izvedel opat Janez.

Druga omemba je vezana na leto 1335, ko je umrl koroški vojvoda Henrik Tirolsko - Goriški in je vojvodska čast prešla na Habsburžane. Novi vojvoda Oton je na Koroškem zamenjal dotedanjega glavarja Konrada Aufensteinskega z Ulrikom Pfanberškim, na Kranjskem pa je potrdil (*confirmavit*) dotedanjega glavarja Friderika Žovneškega.¹⁸⁸ Friderikovo kontinuiteto na glavarski funkciji je moč potrditi tudi z listinskim gradivom. Kot kranjski deželni glavar se Friderik Žovneški prvič omenja maja 1334 v razsodbi Herdegena Ptujskega med njim in Petrom, sinom slavonskega bana Henrika III. zaradi raznih posestnih zadev.¹⁸⁹ Z nazivom deželni glavar na Kranjskem ga po našem védenju zadnjič zasledimo skoraj šest let kasneje, januarja 1340, ko je nastopal kot porok za Ulrika Svibenjskega.¹⁹⁰ Tekst recenzije A2 je povsem identičen tekstu Anonimnega Leobenčana.¹⁹¹ Preseneča predvsem dejstvo, da se v omenjenih dveh recenzijah Friderik znova omenja samo kot *libertinus* in ne kot *comes*, kar je v času njegovega nastanka vsekakor že bil. Vprašanje je, če se v tej podrobnosti skrivajo kakšne globlje intencije pisca. Prej bi bilo to napako treba pripisati nedoslednosti pisarja, kot pa želji po degradaciji "sveže povišanih" Žovneških gospodov, zlasti ker avtor na drugih mestih dosledno omenja Celjske skupaj z novopridobljenim nazivom.

Zanimivejša je tretja omemba. Leta 1341 je nemški kralj Ludvik Bavarec povzdignil Friderika in njegove potomce v grofe. V konceptu A je Janezov opis precej bogatejši kot v recenziji A2 (ta je spet enaka tekstu Anonimnega Leobenčana), saj opiše tudi okoliščine in vzroke, zaradi katerih je prišlo do tega povzdiga. Iz besedila je razvidno, da je bil Friderik povišan na svojo osebno željo (*statum suum in gradum alcioris dignitati postult inmutari*).¹⁹² To potrjuje tudi tekst listine, ki jo je v ta namen izdal nemški kralj. V njej Ludvik izrecno pravi, *daz zu uns chom der edel man Fridereich frey von Sewenegk unser lieber getrewer und bat uns flehlichen, daz wir in . . . ze grafn schephten und mahten*.¹⁹³ Janez prav tako navede motive, ki naj bi vodili Friderika. V ozadju so bile ženske. V to je Janez trdno prepričan, saj pri opisu uporablja indikativ. Ulrikova žena Didmuda, hčerka Ulrika Walseejevskega, je bila pred zakonom s Friderikom poročena z nekim

¹⁸⁴ Opis rokopisa prim. Liebertz-Grün U., *Das andere Mittelalter*, str. 105.

¹⁸⁵ *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 99.

¹⁸⁶ *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 207.

¹⁸⁷ *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 173.

¹⁸⁸ *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 188.

¹⁸⁹ Kos D., CKL I, 147.

¹⁹⁰ Kos D., CKL I, 198.

¹⁹¹ *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 194.

¹⁹² *Johannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 188.

¹⁹³ Kos D., CKL I, 212.

madžarskim grofom.¹⁹⁴ Vdova je bila zelo prizadeta, ker ni imela moža enakega "ranga" kot pred tem in je bila pri naslavljanju ponižana. Didmuda je zato sama spodbujala moža k poti v München (*et ideo ad hoc maritum frequentibus stimulis incitavit*). Drugi razlog je bila poroka ene izmed hčera - Janez je sicer ne imenuje, gre pa brez dvoma za Ano - z grofom Otonom Ortenburškim. Po rangu (*secundum estimacionem elacionis*) bi v tem svetu veliko bolj žarela z nazivom *filia comitis* kot pa samo s *filia liberi*.

Ali sta res vsega krivi žena Didmuda, vdova po madžarskem grofu, in hčerka Ana bo ostalo prikrito našim očem in razumu, vsekakor pa Janezovo prepričanje, izraženo v tekstu, kaže na Friderikovo močno željo po dvigu na socialni lestvici. Za grofovski naziv mu ni bilo odveč vzeti poti pod noge in v bavarski prestolnici samozavestno od vladarja zahtevati z njegovim pečatom potrjeno listino.¹⁹⁵ Ugled, ki si ga je v prejšnjih letih pridobil s svojimi dejanji, je skušal potrditi tudi z zunanjimi znamenji časti.

4. Anonimni Leobenčan

Osrednji problem pri obravnavi kronike, ki jo je njen prvi izdajatelj Hieronim Pez leta 1721 pripisal Anonimnemu Leobenčanu, predstavlja njeno razmerje do Knjige resničnih zgodb Janeza Vetrinjskega. Schneider je bil mnenja, da je Leobenčan pri svojem delu dobesedno izpisoval iz izgubljenega čistopisa kasnejše verzije Janezove kronike.¹⁹⁶ V kritični izdaji Knjige resničnih zgodb jo je zato izdal kot recenzijo D. Alphons Lhotsky je to mnenje spodbijal že v svoji kratki razpravi o Leobenčanu ter se zavzel za njegovo ločeno izdajo,¹⁹⁷ kasneje pa je svoje argumente ponovil tudi v svojem pregledu virov.¹⁹⁸ Prepričan je, da je Leobenčana potrebno smatrati za historiografsko individualiteto, toliko bolj, ker je bil dolga stoletja edini posrednik vsebine Janezove kronike, ki je bil kronistom poznega srednjega in zgodnjega novega veka poznan samo v tej obliki. Prav tako je pri svojem pisanju posegal po precej širšem spektru virov na primer *Notitia saeculi* in *De semine scriptuarum* Aleksandra iz Roesa. Lhotsky tudi opozarja, da Schneiderjeva izdaja izkazuje precejšnje netočnosti v primerjavi z rokopisnimi predlogami in da recenzija D, kot edina moderna predstavitev Leobenčanove kronike, ne zadostuje povsem za znanstveno delo. Na osnovi novo odkritega fragmenta iz Kremsa je do podobnih ugotovitev prišel tudi Haider.¹⁹⁹

Na osnovi notice za leto 1316 je Pez nastanek kronike postavljal v dominikanski samostan v Leobenu. V leobenski izvor je podvomil že Klebel leta 1929 in kraj

¹⁹³ Kos D., CKL I, 212.

¹⁹⁴ Po Schneiderjevem mnenju bi to lahko bil nekdo iz rodbine grofov iz Güssinga. Prim. *Johannis abbatis victoriensis Liber certarum historiarum* II, str. 188 op. 6. Poroke se sicer nikjer drugje ne omenja. Prim. Roth O., *Beziehungen*, str. 57.

¹⁹⁵ Kos D., CKL I, 212.

¹⁹⁶ Schneider F., *Studien* II, str. 432 sl.

¹⁹⁷ Lhotsky A., *Zum Anonymus Leobiensis*, str. 90-91.

¹⁹⁸ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 302 sl.

¹⁹⁹ Haider S., *Untersuchungen*, zlasti str. 380-381.

nastanka postavljaj na Dunaj v letih 1347/1348. Fragment iz Kremsa naj bi predvidevanja o izvoru iz spodnjeavstrijskega prostora samo še potrjeval. Bassi pa je nasprotno v svoji študiji o Janezu Vetrinjskemu in Anonimnemu Leobenčanu na osnovi primerjave vsebine tekstov posameznih ohranjenih rokopisov dokazoval, da je avtor besedila vseeno bil verjetno neki leobenski dominikanec, odprto pa ostaja vprašanje, ali je deloval samo v Leobnu.²⁰⁰

Za obravnavano temo niti ni tako pomembno, ali je tekst, ki ga je Schneider označil kot recenzija D, resnično avtorsko delo Anonimnega Leobenčana ali pa gre le za izpiske iz izgubljene zadnje verzije Knjige resničnih zgodb Janeza Vetrinjskega. Zanimive so predvsem razlike v med seboj tako povezanih tekstih. Kdo je naredil popravke, ali Anonimnež ali Janez sam, niti ni pomembno. Pomembne so predvsem morebitne vsebinske razlike, njihovo avtorstvo pa je drugotnega pomena.

Ohranjenih je sedem rokopisov kronike in nekaj fragmentov. Najpopolnejši pregled ohranjenih tekstov prinaša Haider,²⁰¹ ki pa ga je v zvezi z dvema izgubljenima kodeksoma potrebno dopolniti z dognanji Wilfrieda Stelzerja. Stelzer je namreč za kodeks, ki naj bi se 1908 pojavil v nekem münchenskem antikvariatu, ugotovil, da je šlo za tako imenovani fantomski kodeks. Dejansko sta bila to le dva fragmenta neke nemške kronike, ki so ju napačno pripisali Leobenčanu. Drugi, domnevno izgubljeni kodeks, ki je bil do 18. stoletja v posesti grofa Franza Honorija von Trauttmansdorff (od tod oznaka Trauttmansdorffski kodeks), je Stelzer uspešno identificiral s kodeksom iz avstrijske nacionalne knjižnice cvp 3445.²⁰²

Tudi v recenziji D, ki sega do leta 1343, se Celjski omenjajo trikrat, in to v zvezi z istimi dogodki kot pri Janezu. Navedba o sorodstveni povezavi z Vovberžani se skoraj dobesedno ujema z recenzijo C3, s tem da se Friderik že omenja kot *Fridericus Libertinus, iam comes de Cylia*.²⁰³ Odlomka o ohranitvi funkcije kranjskega deželnega glavarja in o povišanju v grofe je Schneider enačil z recenzijo A2. Večje razlike kaže le odlomek o pridobitvi grofovske časti. V enem samem stavku avtor pove, da je Friderik od vladarja prejel v Münchnu grofovsko ime in da se sedaj imenuje po Celju.²⁰⁴ Avtor torej izpušča, da je Celjski sam prosil za povzdig in da ga je v to gnala predvsem želja po institucionalizaciji obstoječega stanja in ugleda v družbi. Ravno tako ne imenuje domnevnih spodbud ženskega dela celjske rodbine. Namesto tega je v svoj tekst vnesel legendo o Odoakrovi razrušitvi Celja, ki jo je Janez v recenziji A očitno naknadno dopisal na rob pergamenta. Pozornost zbudi predvsem navedba v recenziji D, da naj bi se ruševine antične Celeje videle še danes (t. j. v 14. stoletju), ki je v recenziji A ne zasledimo. Pisec je bil torej v času med nastankoma obeh recenzij dodatno informiran od neznanega vira, bodisi pisnega bodisi ustnega (slednje je verjetneje) o samem srednjeveškem izgledu naselja Celje in njegove okolice.

²⁰⁰ Bassi U., *Johann von Viktring und der Anonymus Leobensis*, str. 22.

²⁰¹ Haider S., *Untersuchungen*, str. 370-371.

²⁰² Stelzer W., *Die verschollene Trauttmansdorffer Handschrift*, str. 199.

²⁰³ *Johannis abbatis victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 138.

²⁰⁴ *Johannis abbatis victoriensis Liber certarum historiarum*, str. 220.

Vendar pa pri avtorjevi predelavi pasusa lahko "med vrsticami" razberemo še nekaj. Izpustil je podporo ali natančneje povedano zahtevo Celjank, naj moški del družine končno tudi formalno uredi socialni status rodu. Vrstice, nad katerimi bi se lahko morebitni bralec privošljivo namuzal, so izginile. Grofovske časi se vendar ne doseže zato, ker bi to želela hči ali žena, ampak zaradi junaških vojaških dejanj ali vsaj zaradi drugih plemenitih zaslug. Pisec je poudarek želel postaviti drugje, s tem pa na Celjske vreči drugačno luč. Z navedbo antične legende je kronist zavedno ali podzavedno dal Celju, s tem pa tudi samim novopečenim grofom, novo veljavo. Celje za bralca ni več zaselek na "koncu sveta," ampak kraj, ki ima korenine v antiki, ki ima kljub tedanjemu nizkemu statusu svojo zgodovino in tradicijo. Tradicija pa je v srednjem veku sinonim za veljavo. Patus, za katerega hitro dobimo občutek, da iz njega veje prikrito zbadljiv avtorjev ton, je v dveh letih nadomestila legenda o domnevni Odoakrovi razrušitvi Celja. Celjski so v tem kratkem času postali vredni drugačnega, bolj vzvišenega in spoštljivega obravnavanja. Okolica jih je torej kot nove člane višjega stanu v teh nekaj letih *de facto* akceptirala kot grofe.

5. Bolzanska kronika

Povišanje Žovneških gospodov v Celjske grofe omenja tudi tako imenovana Kronika iz Bolzana. Kritična izdaja kronike še ni na voljo, obstaja samo nekaj delnih objav.²⁰⁵ Prav tako je besedilo kronike le redko, pa še takrat v skromnem obsegu, deležno znanstvene obravnave. Kronika je ohranjena v treh prepisih iz začetka 16. stoletja, od katerih je eden izgubljen. Prvega hranijo v tirolskem deželnem muzeju Ferdinandeum (Dip 612), drugega pa v innsbruški univerzitetni knjižnici (UB 502).²⁰⁶ Besedilo kronike je služilo za osnovo tako imenovane Tirolske kronike, ki je nastala v 16. stoletju.

Obravnavani vir le s težavo imenujemo kronika. Dejansko je tekst zbirka nekronološko urejenih notic med letoma 1018 in 1366, od ustanovitve samostana Sonnenburg v Pustertalu do nenavadne epidemije (najverjetneje je prišlo do masovne zastrupitve) leta 1366. Od 80 notic se jih skoraj polovica (36) tiče Bolzana in njegove ožje okolice, 14 jih je vezanih na Tirolsko in Trento, ostalih 30 pa obravnava dogodke v preostalih nemških deželah in Evropi.

Čas nastanka in avtor sta neznana. Po mnenju Mahlknehta naj bi večina notic nastala med letoma 1338 in 1341 oziroma 1342, prikazi poznejših dogodkov pa so bili zgolj kasnejši dodatki. K pisanju naj bi avtorja spodbudilo katastrofalno opustošenje, ki so ga leta 1338 povzročile kobilice. Pisca notic je po Mahlknechtovem mnenju treba iskati med menihi, ki so bivali v enem izmed treh samostanov v Bolzanu in njegovi okolici. Najprimernejši se mu zdi opat avguštinskega samostana iz Aua Henrik, ki je umrl ravno v času, ko se konča glavnina notic.²⁰⁷ Domnevno naj bi notice služile za kasnejšo kroniko, do katere

²⁰⁵ Zadnja in do sedaj najbolj izčrpna objava Mahlknecht B., Die sogenannte Bozner Chronik. V: Der Schlern 70 (1996) in 71 (1997).

²⁰⁶ Mahlknecht B., Die sogenannte Bozner Chronik, str. 644-646.

pa zaradi zapisovalčeve smrti ni prišlo.

Omemba povišanja Žovneških v Celjske grofe med zapiski, ki imajo povsem lokalni značaj, na prvi pogled preseneča. Naravne katastrofe na Južnem Tirolskem, ki jih avtor s tolikšno vnemo zapisuje, nimajo namreč nič skupnega s političnim dogajanjem na oddaljenem Štajerskem. Slika se nekoliko zbistri, če analiziramo način kronistovega dela. Poleg osebnih doživetij, ki so krajevno omejena zgolj na najbližjo okolico, se je zapisovalec notic naslanjal na podatke, ki so do njega prihajali prek stikov s popotniki in naključnimi gosti. Le tako namreč lahko razložimo posamezne nize geografsko sorodnih notic, ki jih lahko najdemo med povsem nekronološko urejenimi zapisi. Tako se na primer med omembo smrti avstrijskega vojvode Otona in plazom v bližini Bolzana nahajajo štiri notice, v katerih se omenja dogajanje v Benetkah in Lombardiji. Podobno je tudi povišanje Celjskih umeščeno skupaj z omembo smrti zadnjega vojvode Spodnje Bavarske Janeza in posvetitvijo bavarskega benediktinskega samostana Ettl med natančni opis požara v Innsbrucku leta 1340 in omembo tatarskega prodora do Dunaja leta 1240 ter njihovega vpada na Poljsko sto let kasneje. Bolzanskemu zapisovalcu je torej podatke o Celjskih moral posredovati nekdo (popotnik, menih ...), ki se je mudil na Bavarskem in je kronista seznanil z dogodkom, kronistu pa se je očitno zdelo to vredno zapisati. Omembo povišanja Celjskih v oddaljenem Bolzanu gre torej bolj pripisati naključju in subjektivni oceni zapisovalca, nikakor pa ne morebitni široki odmevnosti povišanja Celjskih med takratnim prebivalstvom.

6. Peter Suchenwirt

Tako kot pri skoraj vseh srednjeveških pesnikih je tudi življenje Petra Suchenwirta zavito v temo. Večino biografskih podatkov lahko izluščimo iz njegovih pesmi.²⁰⁶ Rodil naj bi se med 1320 in 1330, umrl pa pred 1407. Njegov izvor je nepoznan. Zase trdi, da je gernden man, da je človek, ki za svoje petje pričakuje plačilo, in odkrito priznava, da potuje po tujih deželah, da bi postal znan plemičem (*Ich rait allain in fremdew lant, Daz ich den edeln würd bechant*). Po mnenju Brinkerjeve bi na Suchenwirtov način preživljanja lahko nakazoval tudi njegov priimek (*suchen den Wirt* - iskati gostitelja).²⁰⁹ Očitno je bil dejaven tudi kot glasnik na viteških turnirjih. Na to nakazuje Suchenwirtova pravilna uporaba povsem strokovnih izrazov iz heraldike pri svojih tako imenovanih heraldičnih objokovalnih pesmih (*Totenklage*). Vsako izmed teh pesmi je Suchenwirt namreč končal z natančnim opisom grba opevane osebe. Svoje heraldično znanje naj bi po lastnih trditvah pridobil od Huga iz Montforta.

S pesnjenjem je Suchenwirt začel najkasneje med 1347 in 1349, ko je nastala hvalilna pesem (*Preisrede*) o avstrijskem vojvodi Albrehtu II.²¹⁰ Glede na vsebino

²⁰⁷ Mahlknrecht B., *Die sogenannte Bozner Chronik*, str. 643.

²⁰⁸ Najnatančnejši biografski pregled v Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 1-9 in ista, *Suchenwirt Peter*, V: *VerLex IX*, 481-483.

²⁰⁹ Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 3.

kasnejših pesmi lahko sklepamo, da je bil v petdesetih letih 14. stoletja v tesnih stikih z madžarskim kraljem Ludvikom in z istoimenskim brandenburškim vojvodo. Leta 1377 se je udeležil pohoda Albrehta III. v Prusijo in se najkasneje takrat naselil na Dunaju. To leto predstavlja tudi določeno cezuro v njegovem literarnem ustvarjanju, saj je po tem letu ustvaril samo še dve tako imenovani heraldični objokovalni pesmi (Totenklage), po katerih je do tedaj slovel. Posvetil se je predvsem politično didaktičnim pesnitvam. V naslednjih letih je na Dunaju očitno pridobil status meščana in v tesni povezanosti z Albrehtom III. dosegel precejšnji socialni vzpon. V dunajskih virih je izpričan kot lastnik dveh hiš v Chürbawnerstrasse (današnja Seitzergasse) v neposredni bližini gosposke četrti. Naš pesnik je torej bival v ulici, v kateri so bili naseljeni obrtniki, na primer dva slikarja, izdelovalec pergamenta, izdelovalec orožja in drugi, ki so bili kot večina prebivalcev na območju okoli gosposke soseske v službi vojvodskega dvora.²¹¹ Zadnji njegovi pesnitvi sta nastali 1395 ob smrti vojvode Albrehta in ob razdoru med albertinsko in leopoldinsko vejo Habsburžanov. Umrli je pred 1407, ko se v neki dunajski listini že omenja kot pokojni.

Suchenwirt je sam priznaval, da se ne more pohvaliti z visoko izobraženostjo. Na začetku pesniške kariere so mu pomagali nekateri duhovniki, kot svoj zgled pa izrecno navaja mojstra Konrada iz Würzburga. Svoje znanje in poznavanje germanskih junaških pesnitev je črpal iz knjig, vendar, kot sam z obžalovanjem ugotavlja, ni znal niti latinsko niti francosko. Po mnenju Otrfida Webra naj bi se latinsko naučil šele na stara leta, kar je od njega zahtevalo precej napora. Tudi sicer je Suchenwirtu prelivanje svojih misli v vezano besedo povzročalo nemalo težav in zahtevalo precej truda.²¹²

Opus Petra Suchenwirta obsega 52 pesmi različnega obsega. Avtorstvo 53. pesmi je sporno. V večjem številu, vendar nikjer v celoti, so pesmi ohranjene v treh rokopisih, in sicer v cvp 13045 iz 15. stoletja (označen kot A), v kodeksu I, 27 iz 17. stoletja, ki ga hranijo v cistercijski opatiji Schlierbach pri Stuttgartu (B), deset pesmi pa je ohranjenih še v cvp 10100^a iz 17. stoletja (C). V ostalih kodeksih, ki jih je Brinkerjeva v svojem katalogu naštel, 30,²¹³ dodati pa jim je potrebno še dva iz Berlina, so z redkimi izjemami posamično ohranjene samo nabožno moralne in politično didaktične pesnitve.

Brinkerjeva je pesmi razdelila v 6 večjih tematskih kompleksov²¹⁴ ki sta jih večino objavila Primisser²¹⁵ in Friess.²¹⁶ Prvega tvorijo nabožne in splošno didaktične pesmi, kjer po svoji dolžini izstopa zlasti Marijina pesem *Die siben frewd Marie*. Temu sklopu sledijo skupine posvetnih didaks, ljubezenskih pesmi (Minnereden) in po obsegu skromna skupina parodij. Za zgodovino sta zanimivejši preostali dve skupini. Skupino politično didaktičnih pesmi tvori 8

²¹⁰ Brinker C., Von manigen helden gute tat, str. 33.

²¹¹ Brinker C., Von manigen helden gute tat, str. 7.

²¹² Weber O., Peter Suchenwirt, str. 15-16.

²¹³ Brinker C., Von manigen helden gute tat, str. 24-29 in Brinker - von der Heyde C., Suchenwirt Peter. V: VerLex IX, 483.

²¹⁴ Brinker von der Heyde C., Suchenwirt Peter. V: VerLex IX, 484-486.

²¹⁵ Primisser A., Peter Suchenwirt's Werke, Wien 1827.

²¹⁶ Friess G. E., Fünf unedirte Ehrenreden Peter Suchenwirts. V: WSB 88 (1877), str. 99-126.

pesmi, ki obravnavajo politične dogodke druge polovice 14. stoletja: vpeljavo davka na vino okrog 1365, delitvene pogodbe med Habsburžani, veliko shizmo 1376, prikaz leta 1386, v katerem je izgubilo življenje 5 velikih knezov, spopade v severni Italiji, vojno med mesti v Nemčiji ter razdor med albertinsko in leopoldinsko vejo Habsburžanov. Aktualni dogodki so vedno obravnavani didaktično in se večinoma končajo z apelom na Habsburžane ali posplošeno na celotni vladajoči sloj. Obliko knežjega ogledala ima še Suchenwirtov "*Aristoteles re*", ki je predelava Psevdoaristotelovega spisa *Secretum secretorum*. Avtorstvo pesnitve *Opozorilo knezov* (*Der Fürsten Warnung*) je sporno. Največjo skupino predstavljajo tako imenovane objokovalne pesmi (*Totenklagen*) in hvalilne pesmi (*Preisreden*), v katero je uvrščenih 22 panegiričnih rimanih nagovorov. Posamezne pesnitve je posvetil na primer madžarskemu kralju Ludviku, avstrijskima vojvodama Albrehtu II. in Albrehtu III. ali pa istoimenskemu nürnberškemu gradiščanu. Od plemičev iz kasnejših notranjeavstrijskih dežel izstopajo Ulrik iz Pfanberga, Herdegen Ptujski, Ulrik Walseejevski, Leopold iz Stadecka, eno izmed objokovalnih pesmi pa je posvetil tudi celjskemu grofu Ulriku I. Počaščene osebe so bile sicer večinoma člani viteške družbe svetega Jurija, ki naj bi bila ustanovljena najkasneje 1337, vendar mnenje, da naj bi Suchenwirt v službi omenjene družbe opeval njene člane, Brinkerjeva v celoti zavrača.²¹⁷

S Celjskimi sta povezani dve Suchenwirtovi stvaritvi, in sicer 572 verzov dolga pesnitev o viteštvu vojvode Albrehta III., celjskemu grofu Ulriku I. osebno pa je posvečena 229 verzov dolga objokovalna pesem.²¹⁸ Prva je ohranjena v vseh treh glavnih rokopisih, druga pa samo v rokopisih A in B. Za razliko od nekaterih drugih Suchenwirtovih pesnitev datacija ne predstavlja večjega problema.²¹⁹

Kmalu po smrti Ulrika I. leta 1368 mu je Suchenwirt posvetil posebno objokovalno pesem. Ta oblika objokovanja umrlih kaže velike sorodnosti z antičnim *laudatio funebris* in običajno vsebuje štiri elemente: tožbo, hvalo, priprošnjo in poimenovanje umrlega. Suchenwirt se po formalni plati ni bistveno oddaljil od tega obrazca, dodal pa mu je nov element, in sicer opis pokojnikovega grba. Brinkerjeva za to variacijo objokovalne pesmi uvaja izraz heraldične objokovalne pesmi.²²⁰

Suchenwirt je zelo natančno popisal razburkano življenjsko pot Ulrika, ki je kot najemnik služil pri različnih gospodih. Svojo kariero najemniškega vojaka je po Suchenwirtovih verzih sodeč Ulrik začel 1346, ko je na strani madžarskega kralja Ludvika Anžijskega sodeloval pri obleganju Zadra. Že naslednje leto se je pod poveljstvom bavarskega vojvode in tirolskega grofa Ludvika mudil na južnem Tirolskem. Kot najemnik je Ulrik prišel vse do Strassburga in se s križarji udeležil pohoda v Prusijo. V pozni jeseni 1354 in spomladi 1355 je bil s cesarjem Karlom IV. v Rimu, kasneje pa sodeloval še pri obleganju Trevisa. Ob koncu svoje vojaške

²¹⁷ Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 78 sl.

²¹⁸ Primisser A., *Peter Suchenwirt's Werke*, št. IV, str. 8 (Albreht) in št. XVI, str. 51 (Ulrik).

²¹⁹ Za datacijo Suchenwirtovih pesmi prim. Seemüller J., *Chronologie der Gedichte Suchenwirts*, str. 193 sl. in pa Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 29.

²²⁰ Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 102-106.

kariere se je znova uspešno udingjal madžarskemu kralju Ludviku. Sodeloval je na Ludvikovem pohodu proti Srbiji (verjetno kmalu po letu 1355), proti Bosni 1363, dve leti kasneje 1365 pa še proti Bolgariji. Na tem pohodu je prišel vse do bolgarske prestolnice Vidin.²²¹ Kronologija v Suchenwirtovi pesnitvi je samo relativna, tako da si moramo za natančno datacijo pohodov pomagati z ostalimi že znanimi zgodovinskimi dejstvi. Pesem se končuje z natančnim opisom grba Celjskih grofov.

Pesnitev o viteštvu avstrijskega vojvode Albrehta III., ki je druga pesem, v kateri se omenjajo Celjski, velja za najbolj znano Suchenwirtovo pesnitev. Opisuje vojvodovo pot na križarski pohod v Prusijo. Pot na skrajni severovzhod takratnega katolištva ni bila v 14. stoletju nobena redkost, saj je po padcu Akkona leta 1291 boj proti poganskim Litvancem postal institucija plemiškega življenja do te mere, da je vsaj v drugi polovici tega stoletja več verjetnosti, da je bil plemič vsaj enkrat v življenju v Prusiji kot pa obratno.²²² Na pomen, ki so ga v poznem srednjem veku pripisovali križarskemu pohodu v Prusijo, kaže tudi pesnitev o romanju cesarja Friderika III. v Jeruzalem dobrih petdeset let kasneje. Neznani avtor pesnitve namreč pravi, da so se ob romanju leta 1436 pojavili pomisleki, če ne bi Friderik ravnal pravilneje, ko bi odpotoval v Prusijo.²²³ Čas Albrehtovega pohoda navaja že Suchenwirt sam. *Tzalt drewtzehen hundert iar / und uber sibentzig iar dar nach / in dem sibenden daz geschach* (v. 2-5). Ker je Albreht na poti izvedel za rojstvo svojega enakoimenskega sina, lahko pohod torej postavljamo v september 1377. Čas za pohod je bil sicer že malce pozen, saj je bilo najprimernejše obdobje za vojaško ekspedicijo zima, ko so močvirja in reke v Litvi zamrznila, ali pa dva suha poletna meseca julij in avgust.

Pohoda se je po Suchenwirtu udeležilo 5 grofov. Hansu iz Magdeburga so delali družbo še Hugo iz Montforta, grof iz Bregenza in pesnik dvornih mineliedov, in kar trije Celjski grofje. Oče Herman je s seboj pripeljal takrat komaj petnajstletnega istoimenskega sina in pa nečaka Viljema, sina leta 1368 umrlega Ulrika I. Po pesnikovem mnenju je Celjske odlikovala velika čast, *grozzen eren manigvalt*, njihovo srce pa je bilo polno kreposti, *gantzer tugende vol*. Seveda nas Suchenwirtove visoko doneče besede ne smejo zavesti. Gre za splošne izraze, ki so jih dvorni pesniki vedno znova nekritično uporabljali pri karakteriziranju svojih junakov. Vsak izmed opisovanih vitezov je edel in se ponša s celo vrsto *tugende*. Celjski niso bili pri tem nobena izjema.

Albreht naj bi odšel v Prusijo skupaj *cum 62 militibus et nobilis*,²²⁴ k čemur je potrebno prišteti še obsežen pratež. Vojska se je zbrala na Dunaju in prek Znaima, Wroclawa, Toruna in Marienburga odpotovala do Königsberga, kjer je bila rezidenca velikega mojstra nemškega viteškega reda. Od tu so se križarji odpravili na ozemlje Litvancev.²²⁵ Čez reko Memel so dospeli do pokrajine Žemaitija (*Samayt*),²²⁶ kjer je v neki vasi prišlo do bitke med križarsko vojsko in pogani. Suchenwirt primerja bitko s poroko, na katero so križarji prišli nepo-

²²¹ Primisser A., Peter Suchenwirt's Werke, št. XVI, v. 20-157.

²²² Pravicini W., Die Preussenfahrten, str. 26.

²²³ Röhrich R., die Jerusalemfahrt, v. 47-48.

²²⁴ Chronik Wigands von Marburg, str. 584.

²²⁵ Glede natančnega poteka poti prim. Brinker C., Von manigen helden gute tat, str. 110 sl.

vabljeni. Krščanska vojska je postopala relativno grobo, saj je vas na koncu požgala in Suchenwirt skoraj ironično pristavlja, da ne bi bil rad ženin na tej poroki. Bitka je hkrati pomenila enega od vrhuncev pruskega pohoda, pri katerem je najpomembnejšo vlogo odigral ravno Celjan Herman I. Albrehtov glavni namen, zaradi katerega se je odločil za pot na sever, je namreč bil, da bi postal vitez. *In trug sein hertz, und auch sein wil, / Daz er tzu ritter werden wolt* (v. 8-9). Podelitev viteške časti je bila lahko sicer izvedena v vsakem vojaškem spopadu in celo na viteškem turnirju, toda kot posebna čast je veljalo to podelitev prejeti na križarskem pohodu.²²⁷ Podelitev je v Primeru Albrehta opravil Herman Celjski. Suchenwirt s slavnostnimi besedami opisuje, kako je Herman dvignil meč visoko v zrak, izrekel podelitvene besede: "Bolje vitez kot pa hlapec," in se Albrehta dotaknil z mečem. Po pruskih virih naj bi Albrehtu viteško čast podelil takratni veliki mojster nemškega viteškega reda osebno, vendar gre glede na Suchenwirtovo osebno prisotnost na pohodu, bolj verjeti slednjemu kot pa Wigiandu. Poleg Albrehta si je na pohodu viteško čast prislužilo še 108 udeležencev pohoda (v. 420-423). Omemba dotika z mečem je toliko pomembnejša, ker se le redko imenuje kot ceremonialno dejanje pri podeljevanju viteštva. Prvič ga kot sestavni del obreda zasledimo šele leta 1354, torej dobrih 20 let pred pohodom v Prusijo, ko naj bi Karl IV. na ta način viteško čast podelil Francescu Carraru.²²⁸ Celjski se je s tem dejanjem na poseben način povezal s svojim fevdalnim gospodom in tudi navzven pokazal, da si lasti mesto tik ob svojem fevdalnem gospodu.

Željo po posebnem položaju je Herman znova pokazal v zadnjih dneh pred povratkom s pohoda. Po spopadu pri *Rossienne*, utrdbi litvanske vojske, je Herman pripravil za Albrehta in novoposvečene viteze skupno večerjo. Povabljenih naj bi bilo 82 ljudi. Herman jim je postregel z devetimi jedmi, od katerih je bil vol ujet na pohodu, ostale pa je grof moral prnesti s seboj. *Der marcht der waz tzu verr* (v. 400). Ravno tako niso na gostiji pili ničesar drugega razen vipavske in ljutomerske kapljice ter vino *Rainfal*.²²⁹ Skupen obed je imel za viteštvo močan simbolni pomen. Kot je zunanja lepota izraz notranjih vrednot, tako je obed z vso razkošnostjo in obiljem predstavljal potrditev skupnosti kot

²²⁶ Gre za pokrajno v današnji Litvi, ki se razprostira od obale Baltskega morja proti vzhodu (nem. Schamaiten ali Samogitien).

²²⁷ O podeljevanju viteške časti prim. Brinker C., *Von manigen helden gute tat*, str. 128 sl.

²²⁸ Erben W., *Schwertleite und Ritterschlag*, str. 152. Citirano po Brinker C.

²²⁹ "Nicht anders tranch maz tzu dem mal/ nur Wippacher und Rainfal/ und Lutenberger guten wein. Prim. Primisser A., *Peter Suchenwirt's Werke*, št. IV, v. 407-409. Verjetno se za oznako vina Rainfal skriva današnja rebula. Skoraj zanesljivo gre za vino iste sorte, za katerega so si Tržačani 1382, ko so se podredili habsburški nadoblasti, izposlovali pravico, da ob morebitnem izvozu vina čez morje ne plačujejo običajnih dajatev. Prim. Schwind E., - Dopsch A., *Ausgewälte Urkunden*, str. 275. "Quecumque mercimonia extra civitatem Tergesti extrahuntur supra mare, de eisdem datia mude gabelle et thelonia erunt nostro dominio exsolvenda excepto solo vino Rivolii, de quo nihil poenitus persolvetur." Te sorte vina pa ne pozna Otokar iz Geule, ko v prvi polovici osemdesetih let 13. stoletja po porazu Benečanov z zvezo oglejskih zaveznikov omenja med plenom zmagovalcev tudi 17 različnih vrst vina. Prim. *Ottokars österreichische Reimchronik*, v. 35.005 - 35.019. Prim. tudi Mihelič D., *Agrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340*. V: ZČ 38 (1984), št. 3. str. 201.

avtonomne vrednote.²³⁰ Opisani dogodki pa nam lahko povedo še nekaj. Količina hrane in vina, s katero je lahko pogostil tolikšno število povabljenecv, nakazuje, da se je Herman moral odpraviti na pot dobro pripravljen. Spremljala ga nista zgolj sin in nečak z najnujnejšimi hlapci, ampak je bil z njim tudi velik pratež. Veliki stroški, ki jih je predstavljala taka ekspedicija, verjetno niso bili naključni in namenjeni zgolj za tešenje lastnih potreb po ugodnosti. Bolj verjetno je šlo za dobro premišljeno potezo Celjskega grofa. V Hermanovem postopanju z Albrehtom in njegovi radodarnosti do novopečenih vitezov lahko zaslutimo namen njegove udeležbe na pohodu v Prusijo. Njegova namera ni bila dodatno napolniti družinske blagajne - na križarski pohod gre vitez pač na svoje stroške, - verjetno tudi obljubljeni odpustki za storjene grehe, ki jih je obljubil križarjem 4. lateranski koncil leta 1215, pri Hermanu niso igrali odločilne vloge. Bolj kot to je imel Herman pred očmi predvsem utrditev svojega ugleda pri Albrehtu in njegovi klienteli. Kot izkušen najemnik in zato verjetno tudi dober poznavalec viteških navad je znal novim članom elitne družine odlično ustvariti iluzijo obstoja idealnega sveta dvorske kulture. Viteška čast in obilni obedi za skupno mizo, ki so spominjali na srečanja Arturjevih vitezov okrogle mize, so vsekakor spadali k temu. Herman je udeležencem pohoda pomagal uživati še zadnje trenutke ideala, čigar temelje je načela bitka pri Crecyju, dokončno pa ga je na stranski tir potisnila zmaga kmečke vojske nad Leopoldovimi vitezi v bitki pri Sempachu leta 1386. Celjski je čas virtualnega viteštva skušal zavestno izkoristiti za samopromocijo, za višanje ugleda pri drugih avstrijskih plemičih in za spletnje nevidnih vezi med njim in avstrijskim vojvodo Albrehtom, od katerega si je v prihodnosti gotovo obetal marsikatero korist.

Križarji, ki so v poganski deželi ostali vsega osem dni,²³¹ so se prek Memla vrnili do Königsberga, od tam pa prek Riesenburga (polj.: Prabuty), kjer je Albreht prejel vest, da mu je njegova žena Beatriksa povila enakoimenskega sina, skozi Schweidnitz (polj.: Swidnica) proti Avstriji.

Suchenwirt je kljub svoji pristranskosti dragocen vir, saj je edini, ki na tako plastičen način opisuje najemniško kariero članov družine Celjskih grofov. Prav to udinjanje Celjskih različnim gospodom je v drugi polovici 14. stoletja ustvarilo ekonomsko osnovo za kasnejši dvig Celjskih. Suchenwirtove sodbe o članih rodbine so pristranske, kar pa je glede na literarno zvrst povsem razumljivo. Ulrik I. je bil pravi vitez in njegova dejanja so bila povsem v skladu z njegovim rodnom in s tem, kar mu je v boju proti nasprotnikom naročala *mynn*.²³² Kljub temu da Suchenwirt podobno ocenjuje tudi Hermanova dejanja 1377, ostaja Suchenwirt zanimiv in dragocen vir.

²³⁰ De Boor/Newald, *Geschichte der deutschen Litertur*. Band II, str. 63.

²³¹ Podatek prinaša že Suchenwirt sam (prim. v. 420) potrjuje pa ga tudi kronika Hermana de Wartberge. *Prim Scriptores Rerum Prussicarum* II, str. 114.

²³² Primisser A., *Peter Suchenwirt's Werke*, št. XVI, v 57 "er tet als wol dem adel zam" in v. 64 er tet als im di mynn gepot."

7. Leopold z Dunaja

Kratko notico o smrti Viljema Celjskega najdemo v tako imenovani Avstrijski kroniki o 95 vladarjih (*Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*). Kroniko je tako poimenoval J. Seemüller v svoji kritični izdaji, originalni tekst namreč nima ohranjenega naslova. Čeprav oznaka ni najbolj posrečena in so jo v srednjem veku imenovali *Chronica patrie* oziroma Kronika avstrijske dežele, se je Seemüllerejevo poimenovanje uveljavilo.²³³

Avtorstvo teksta je kljub velikemu številu ohranjenih rokopisov že kmalu po nastanku utonilo v pozabo. V 18. stoletju so ga pripisovali nekemu Mateju - *Matthaeus* (Heinrich Gudelfingen) oziroma Gregorju Hagnu (H. Pez). Seemüller je kot avtorja domneval nekega Avstrijca ali Štajerca iz kroga dunajske univerze, zaradi formalnih divergenc pa je zavrnil namig Karla Uhlirza na dunajskega avguštince-eremita Leopolda. Vprašanje avtorstva se je zdelo dokončno rešeno, ko je 1933 objavil svojo razpravo Konrad Josef Heilig.²³⁴ Heilig je na osnovi navedbe v matrikulah dunajske univerze avtorja identificiral z Leopoldom Stainreuterjem (*Lutoldus*) in rekonstruiral njegovo življenje. Rodil se je okrog 1340 v Avstriji in bil član konventa avguštincev eremitov na Dunaju. Prvič se omenja leta 1368 kot terminarius v Klosterneuburgu. Kasneje je študiral v Parizu, kjer je postal lektor in mogoče dosegel tudi naziv baccalarius iz teologije. Obiskal je Rim, kjer je v katakombah svetega Sebastijana bral mašo. V dunajskem konventu svojega reda je izpričan 1377 kot lektor in 1377/1378 kot prior. Poučeval je na leta 1384 ustanovljeni dunajski teološki fakulteti in v povračilo za svojo dejavnost na tej ustanovi in za prevode, narejene za vojvodo Albrehta III., zaprosil slednjega za podelitev beneficija. V listini iz decembra 1385, s katero je papež Urban VI. imenoval Leopolda za svojega častnega kaplana, se že imenuje kot licentiatus theologiae. Umrli naj bi okrog 1400.²³⁵ Heiligovo identifikacijo Leopolda s Stainreuterjem spodbija Uiblein.²³⁶ Po njegovem mnenju sta sporna zlasti enačenje oblike imena Lutold za Leopold in nenavaden potek akademske kariere, saj naj bi po Heiligu Leopold leta 1386 dosegel že naziv *baccalarius in artibus*. Uiblein smatra, da se v Heiligovem Leopoldu skrivajo tri ali vsaj dve osebi, zato v novejši literaturi avtorja kronike označuje samo kot Leopolda z Dunaja.²³⁷

Literarno je bil Leopold dejaven ne samo kot pisec kronike, ampak tudi kot prevajalec. Verjetno je za Hansa iz Lichtensteina, dvornega mojstra vojvode Albrehta, prevedel tri opise romanj v Rim, Jeruzalem in na Sinaj, samemu vojvodi pa je posvetil prevod Kasiodorjeve *Historia ecclesiastica tripartita*. Avtorstvo prevoda spisa *Rationale divinatorum officium* Viljema Duranda je sporno.

²³³ O imenu prim. Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 312. O slovenjenju imena prim. op. 123.

²³⁴ Heilig K. J., *Leopold Stainreuter von Wien*. V: *MIÖG* 47 (1933), str. 225 sl.

²³⁵ Leopoldov življenjepis je po Heiligu povzel tudi Lhotsky. Prim. Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 312.

²³⁶ Utemeljitev je po njegovih starejših razpravah zelo natančno povzeta v Uiblein P., *Die Quellen des Spätmittelalters*, str. 100-103.

²³⁷ Uiblein P., *Leopold von Wien*, V: *VerLex*, V, str. 716.

Leopoldovo najpomembnejše delo je Avstrijska kronika o 95 vladarjih.²³⁸ V prozi napisano delo, ki je razdeljeno v 5 knjig, je ohranjeno v več kot 50 rokopisih, poleg njih pa se je izognilo zobu časa še več deset rokopisov kasnejših nemških in latinskih izvlečkov iz kronike. Arhetip, ki ga je Seemüller označil z ω , a je izgubljen, ostali rokopisi pa se delijo na dve veliki redakciji A in B. Edini rokopis redakcije A, ki je bil pred 1909 v lasti grofa Sigismunda Attensa na gradu Podgora pri Gorici, je leta 1456 za kranjskega vojaškega poveljnika Ludvika iz Kozjeka prepisal Herman Talner iz Trebnjega. Ostali rokopisi, ki so večinoma nastali v 15. in 16. stoletju, nekateri pa tudi v 17. in 18., spadajo v redakcijo B.²³⁹

Kronika, ki jo je Leopold začel pisati konec osemdesetih let 14. stoletja, sega vsebinsko od Adama in Eve prek mitičnih vladarjev Avstrije do leta 1394, ko se konča njen glavni del. V redakciji B je bila kronika nadaljevana do 1398. Okvir zanjo predstavlja kronika *Flores temporum*, v katero je avtor nanizal opise posameznih vladarjev avstrijske dežele. Avtor je za svoje pisanje črpal iz mitološke vrste vladarjev (njen nastanek je verjetno spodbudil vojvoda Rudolf IV.), na kateri temeljijo opisi prvih 81 vladarjev, iz Knjige knezov Jansa Enikla, Otokarjeve Štajerske rimane kronike in iz Königsfeldske kronike. Samostojno vrednost pridobi delo šele za čas vojvode Albrehta III. in Leopolda III. V nadaljevanju kronike se nahajata še tožba nad smrtjo Albrehta III. in opis romanja Albrehta IV. v Jeruzalem leta 1398.

Leopoldov namen pisanja je predvsem poučevati. V svojem predgovoru se sklicuje na Seneko in pripisuje poznavanju zgodovine veliko vrednost. Vendar pa ostaja zgodovina za njega zgolj *eksempulum*, saj je prepričan, da je srečen tisti, ki ga napake drugega naredijo previdnega.²⁴⁰

Celjske Leopold omenja le enkrat, pa še to v zelo skromni notici. Spomladi 1392 je namreč ogrski kralj izvedel, zaradi pogostih vpadov turške vojske, splošni vojaški poziv za madžarsko plemstvo, na pomoč pa je poklical vojsko iz sosednjih dežel. Celjski grof Viljem, tedaj že izkušen najemniški vojak, je s številnim spremstvom odgovoril na Sigismundov poziv in se udeležil pohoda. Pohod, ki se ga Sigismund osebno ni udeležil in je potekal pod vodstvom Ladislava Sáróia, ni imel večjega uspeha, za Viljema pa se je končal tragično.²⁴¹ Pri vračanju z Ogrske je Celjski umrl na Dunaju.²⁴²

²³⁹ Natančen opis ohranjenih rokopisov in njihova medsebojna odvisnost v Seemüller J., *Österreichische Chronik*, str. II-CC. O rokopisu, ki ga je leta 1977 pridobila ÖNB, prim. Uiblein P., *Die Quellen des Spätmittelalters*, str. 100.

²⁴⁰ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 314-315.

²⁴¹ Za rekonstrukcijo pohoda prim. Mályusz E., *Kaiser Sigismund*, str. 131 in Hoensch J., *Kaiser Sigismund*, str. 80.

²⁴² Seemüller J., *Österreichische Chronik*, str. 206.

8. Dunajski anali

Ker je bil do pred nekaj desetletji edini poznani rokopis Dunajskih analov ohranjen na zadnjih straneh rokopisa Avstrijske kronike o 95 vladarjih, so jih običajno obravnavali kot njen dodatek. To oznako je zavrnil Lhotsky, saj po njegovem mnenju ne gre predvsem za nadaljevanje kronike, ampak za nizanje kronološko nezaporednihotic.²⁴³

Tekst analov je ohranjen v treh verzijah različnega obsega. Prvo je objavil Hieronim Pez v svojih *Scriptores rerum Austriacarum*, različico iz ÖNB z oznako cvp 12691 saec. XV je obelodanil Seemüller kot dodatek k izdaji Avstrijske kronike o 95 vladarjih,²⁴⁴ tretjo pa so odkrili leta 1949 v Zgornjeavstrijskem deželnem arhivu v Linzu in jo je objavil Lhotsky.²⁴⁵ Po natančni analizi je za Lhotskega verjetno vsaj dvoje, in sicer da tekst, natisnjen pri Pezu, ne izvira nujno iz cvp 12691, kot je to domneval še Seemüller, in da je verjetno obstajal nek izgubljeni izvod analov, ki je bil v lasti družine Prüschenk in je bil kasneje verjetno nepopolno vnešen v dunajski kodeks. Obstoj izgubljenega kodeksa potrjuje po mnenju Lhotskega tudi dejstvo, da tekst iz Linza gotovo ne izvira iz dunajskega rokopisa. Pri tekstu iz Linza je upoštevanja vredno tudi dejstvo, da pisec besedila uporablja nemški jezik, ki je bil razširjen okoli leta 1500 oziroma takratno ortografijo.²⁴⁶

Avtor teksta, ki prinaša predvsem podatke o dogodkih na Dunaju iz druge polovice 14. in nekaj prvih let 15. stoletja, dogodke kasnejših let pa omenja sporadično, je neznan. Lhotsky zastopa stališče, da gre za razgledanega pisca, ki je sposoben ironičnih in svojevoljnih sodb, vendar kljub temu ne pripada nobeni izmed skupin takratnega javnega mnenja na Dunaju. Uporablja sicer nemški jezik, obvlada pa tudi latinščino. Prav zaradi tega so avtorja iskali med člani dunajske univerze, čeprav ni za to nobene opore. Notice niso bile namenjene javnosti. Avtor je delo redigiral leta 1409, zato je možno, da ni ohranjeno v celoti.²⁴⁷

Celjski se v Dunajskih analih pojavljajo štirikrat, v rokopisu iz Linza pa se omenja še tragična Ulrikova smrt. Piscu se zdi pomembno zapisati smrt Hermana I. leta 1385 in Viljema sedem let kasneje. Glede na besedilo analov, po katerem so 1392 poleg Viljema umrli tudi *annder herren und knecht*, je možen vzrok smrti Celjskega epidemija. Prav tako so piscu znani dogodki pri Nikopolju leta 1396. Podrobno opiše zbiranje krščanske vojske na Dunaju, samega poteka bitke pa ne pozna natančno, omenja samo, da so kralj, nürnberški gradiščan in Celjski zbežali proti Konstantinoplu, vloge Hermana pri Sigismundovi rešitvi pa ne omenja. Svoje podatke pisec očitno črpa od hlapcev in ljudi, ki so ostali pri splavih in se bitke osebno niso udeležili. Skupaj z ogrskim kraljem se Herman v analih ponovno omenja 1402, ko se je udeležil Sigismundovega vojaškega pohoda proti njegovemu bratu,

²⁴³ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 324.

²⁴⁴ Seemüller J., Österreichische Chronik, str. 231 sl.

²⁴⁵ Lhotsky A., Die oberösterreichische Fassung, str. 13 sl.

²⁴⁶ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 326. Rekonstrukcija medsebojne odvisnosti posameznih tekstov se deloma razlikuje od rekonstrukcije v Lhotsky A., Die oberösterreichische Fassung, str. 27.

²⁴⁷ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 325.

češkemu kralju Vaclavu. Vaclav je bil ujet in avgusta 1402 pripeljan na Dunaj. V Linški rokopis je bil naknadno vnesen še Ulrikov umor v Beogradu novembra 1456. Analist se je pri datumu sicer zmotil za tri dni, zanimivejša pa je oznaka morilcev. Ulrika ni umorila človeška roka, ampak roka psa, živali in nagonskega bitja, ki pooseblja zavist, nevhvaležnost in sovražnost. Pri atributiziranju morilcev se pisec ni ustavil samo pri nacionalni oznaki. Zanj ni dovolj, da so psi madžarski. Morilci so bili še slabši, bili so enaki tatinskim psom. Vendar pa nas tako slikovito piščevo okarakteriziranje Ulrikovih morilcev ne sme zavesti k sklepu, da je bil analist zelo naklonjen Celjskim. Iz njegovih besed bolj kot naklonjenost do Celjskih veje sovražstvo do Madžarov. Za pisca je zadnji Celjski, ki naj se ga sicer na njegovo priprošnjo usmili samo Bog, le objekt, na katerem se je znova izkazala pokvarjenost in izprijenost, s tem pa hkrati tudi živalskost madžarskega nacionalnega karakterja.

9. Ulman Stromer

Ulman Stromer se je rodil 6. januarja 1329 v Nürnbergu v bogati trgovski družini. Domnevno je v mladosti v skladu s tedanjim običajem več let preživel v tujih mestih, kjer je nabiral trgovsko znanje in izkušnje. Njegov odličen socialni status se odraža tudi v dveh sklenjenih porokah. Leta 1358 se je poročil z Anno Hegnein, hčerko najpremožnejšega lastnika kovačnice in plavža v Sulzbachu pri Nürnbergu, drugič pa z Agnes Groland. Z bratoma Petrom in Andrejem je vodil trgovanje na veliko in vzdrževal trgovske stike od Barcelone do Rige in Azova v današnji Rusiji. Brat Peter velja za začetnika načrtnega pogozdovanja, Ulman pa je bil ustanovitelj prvega mlina za papir v Nemčiji.

Stromer je v rojstnem mestu dosegel velik ugled. Od 1371 pa vse do svoje smrti je sedel v mestnem svetu in od 1396 opravljal funkcijo župana. Veljal je za osebnega prijatelja Witelsbachov, ki so bili v času bivanja v Nürnbergu njegovi gosti. Elizabeta, žena nemškega kralja Ruprehta Pfalškega, je bila krstna botra eni izmed Ulmanovih vnukinj. Ulman Stromer je za posledicami kuge, ki je v tistem času razsajala po Nürnbergu, umrl 3. aprila 1407.²⁴⁸

Stromer ni samo začetnik izdelovanja papirja v nemškem kraljestvu. Kot avtor *Püchel von meim geslecht und von abentewer* velja v literarni zgodovini za prvega nürnberškega kronista, hkrati s tem pa tudi za prvega meščanskega pisca notic z avtobiografskimi potezami.²⁴⁹ Delo je začelo nastajati okrog 1360, v kasnejših letih pa ga je Stromer dopolnjeval. Po Vockovi analizi je večina notic v 'Knjižici' zapisana med 1385 in 1395 z obsežnejšim dopolnilom okrog 1400. Med tema časovnjima mejama je bila vnešena cela vrsta krajših notic, kar kaže, da Ulman ni nikoli svojega pisanja potisnil povsem na stran.²⁵⁰

²⁴⁸ Življenjepis temelji zlasti na Kurras L., Stromer, Ulman. V: VerLex IX, str. 457-458. Gradivo o Stromerjevem življenju, zlasti tisto, ki je listinske narave, je zbral in publiciral Vock. Prim. Vock W. E., Ulman Stromeir, str. 138-168.

²⁴⁹ Kritična izdajo kronike je že v 19. stoletju oskrbel Hegel K. Prim. Hegel K., Püchel von meim geslecht und von abentewer. V: Chron. dt. St. I: Nürnberg 1, str. 25-106.

²⁵⁰ Vock W. E., Ulman Stromeir, str. 103.

Hegel je v kritični izdaji kroniko razdelil v tri vsebinske sklope, ki si v spisu ne sledijo zaporedno. Prvi sklop predstavljajo opisi političnih dogodkov. Časovno starejše notice so posvečene zlasti dogodkom v Nürnbergu in njegovi neposredni okolici (Würzburg), proti koncu 14. stoletja pa Ulmanov horizont postaja vedno širši in postopoma zaobseže dogodke v celotnem nemškem kraljestvu. Velik poudarek daje dogajanju okrog odstavitve kralja Vaclava in izvolitve Ruprehta Pfalškega ter Sigismundovemu delovanju na Madžarskem. V drugem sklopu so Stromerjeve osebne notice ter podatki o njegovi družini in sorodstvu. Ta sklop, ki predstavlja dovršen del kronike, je dopolnil še z opisom ustanovitve svojega mlina za papir. Zadnji sklop predstavljajo statistični podatki, ki so Stromerju služili zlasti pri trgovanju. V ta del sodita naštevanje nürnberških carinskih svoboščin ter na primer opis mer in denarnih sistemov od Španije, Poljske in celo do Azova na obali Azovskega jezera.²⁵¹ Namen Stromerjeve Knjižice se kaže že iz vsebine. Bila je neke vrste spominska knjiga, ki mu je služila pri trgovskih poslih. Sklop političnih notic je posledica Stromerjeve zavesti, da je uspešnost trgovanja tesno povezana z dobrim poznavanjem politične situacije v ciljnih deželah. Mnenje, da je bil spis mišljen kot neke vrste tajna knjiga njegovega podjetja, je Kurrasova spodbijala z dejstvom, da je razširjena verzija besedila, ki ga je v ta namen predelal Stromer sam, nastala že v času njegovega življenja.²⁵²

Hermana Celjskega Stromer omenja kot udeleženca križarskega pohoda madžarskega kralja Sigismunda proti Turkom leta 1396. Ulman je notico vnesel v svojo Knjižico po 1401.²⁵³ Natančno je opisal udeležence pohoda, med katerimi je omenjen tudi Celjski, in ocenil njihovo število na 30.000. Z gradiščanom Janezom in zagrebškim škofom (gre za Ulmanovo napako; mišljen naj bi bil Esztergomski nadškof) se poleg petih neimenovanih Madžarov Herman omenja kot Sigismundov rešitelj. Kakšnih subjektivnejših ocen Hermanovega dejanja Stromer ne daje.

10. Johann Schiltberger

Bitko pri Nikopolju in delež Hermana pri rešitvi ogrskega kralja Sigismunda omenja v svojem potopisu tudi Johann Schiltberger.²⁵⁴ V njem je Schiltberger opisal svoja doživetja v turškem in mongolskem ujetništvu med letoma 1396 in 1427, v katerega je padel prav v omenjeni bitki. Njegov spis spada k najzgodnejšim avtohtonim lastnim pričevanjem in opisom tujih dežel, ki so bili napisani v nemškem jeziku.²⁵⁵

Biografskih podatkov o Schiltbergerju je zelo malo in temeljijo na njegovih pričevanjih v lastnem potopisu in kasnejših omembah pri pisarju bavarskega

²⁵¹ Hegel K., Püchel von meim geslecht und von abentewer, str. 21-22.

²⁵² Kurras L., Stromer, Ulman, str. 459.

²⁵³ Vock W. E., Ulman Stromeir, str. 102.

²⁵⁴ V literaturi se pogosto pojavlja tudi kot Hans Schiltberger.

²⁵⁵ Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans, str. 676.

vojvode Albrehta IV. Mateja Brätzla (1447-1508) in v Aventinovih spisih. Leta 1394 je zapustil svoj dom v bližini Münchna in se kot oproda pridružil Linhartu Reycharttingerju. V bitki pri Nikopolju je padel v turško ujetništvo, kjer mu je bilo po lastnih navedbah zaradi komaj 16 let prizaneseno s smrtjo. V turškem ujetništvu je kot suženj in najemnik prepotoval precejšen del bližnjega in daljnega vzhoda, dokler mu ni 1427 uspelo pobegniti in se vrniti na Bavarsko. Po Aventinovih podatkih naj bi bil Schiltberger v letih med 1438 in 1460 komornik bavarskega vojvode Albrehta III.²⁵⁶

Kompozicija dela ter napake pri zapisovanju osebnih in geografskih imen nakazujejo, da Schiltberger potopisa ni pisal sam, ampak ga je narekoval.²⁵⁷ Potopis je sestavljen iz prikaza Schiltbergerjevih osebnih doživetij in potovanj po turškem cesarstvu in iz tako imenovanega sistematičnega dela, kjer so podani opisi dežel, mest, znamenitosti kot tudi poročila o čudežih. Pri tem so opisani Bolgarija, Grčija, Turčija, Trapezunt, Armenija, Mezopotamija, Perzija, Irak, zahodna Sibirija in Egipt. Kot primarni vir lahko služijo le Schiltbergerjevi opisi bitke pri Nikopolju, njegovo zajetje, poskusi pobegov in pa vrnitev domov. Ostali opisi so nesamostojni in temeljijo večinoma na drugih predlogah. Časa nastanka spisa se ne da natančno določiti, vsekakor pa je nastal po 1427.²⁵⁸

Schiltbergerjev potopis je doživel veliko popularnost, o kateri lahko sklepamo predvsem iz precejšnjega števila ohranjenih rokopisov, nastalih v relativno kratkem času. Schiewer jih je skupaj naštel 7. Kritična izdaja na žalost še ni na voljo. Ohranjeni sta dve daljši verziji, ki se med seboj razlikujeta zlasti po razporeditvi posameznih poglavij, in krajša verzija, kjer se Schiltbergerjevo ime ne omenja. Že kmalu po iznajdbi tiska so se rokopisom pridružile tudi tiskane izdaje. Kot inkunabula je tekst izšel okrog 1473, okrog 1478 in 1493, v 16. stoletju je bil potopis tiskan v Nürnbergu s štirimi ponatisi v slabih tridesetih letih in na Dunaju. Tem izdajam je bil v predgovoru dodan še kratek oris zgodovine turškega cesarstva. Ravno tako je bil pogosto tiskan še v 18. in 19. stoletju, to pot že s spremnimi študijami. Popularnost teksta gre pripisati predvsem naraščajoči zavesti o turški nevarnosti za varnost krščanske Evrope ter s tem povečanim interesom za boljše poznavanje razmer v tem cesarstvu.²⁵⁹

Potek spopada, kjer naj bi si po njegovih besedah stala nasproti 200.000 tisoč glava množica Turkov in komaj 16.000 krščanskih vojakov, je Schiltberger kot osebna priča in udeleženec bitke pri Nikopolju opisal precej natančno. Ni pozabil omeniti niti svojega junaškega poskusa rešitve Linharta Richarttingerja, ki je padel s konja, njegov oproda Schiltberger pa ga je ranjenega rešil na obalo Donave. Toda tudi to mu ni pomagalo. Turška sablja ga je pokončala na pragu rešitve, Schiltberger pa je tako kot večina ostalih udeležencev končal v osmanskem ujetništvu. Sigismund se je po posredovanju srbskega despota na

²⁵⁶ Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans, str. 675-676.

²⁵⁷ Buchan Telfer J., The Bondage and Travels of Johann Schiltberger, str. XVIII.

²⁵⁸ Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans, str. 677-678.

²⁵⁹ Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans, str. 676-677. Pomankljiv seznam rokopisov in tiskanih izdaj posreduje tudi Buchan Telfer J., The Bondage and Travels of Johann Schiltberger, str. VII-XIV.

strani Turkov znašel v brezizhodnem položaju in je bil prisiljen v beg. S Celjskim in nürnberškim gradiščanom so se zatekli na splav in po Donavi odpluli proti Konstantinoplu, s tem pa so preostalo krščansko vojsko spodbudili k paničnemu begu in jo prepustili na milost in nemilost turškemu meču.

Podobno kot vsi opisi bitke pri Nikopolju je tudi Schiltberger zelo skromen in skop pri opisovanju Hermanove aktivnosti pri Sigismundovem reševanju. Za Schiltbergerja je samo eden od akterjev. Schiltberger se vrednostno ne opredeli niti do kraljevega bega niti do njegovih spremljevalcev.

11. Peter iz Retza

Bitko pri Nikopolju je v verzih opisal tudi pesnik, ki se na koncu dela predstavi kot Peter iz Retza.²⁶⁰ Arhivsko avtor ni izpričan, zato ostaja odprto, ali je Peter po izvoru iz Spodnje Avstrije (Retz) oziroma Oberpfalza (Rötz) ali pa je pripadnik enako imenovane plemiške rodbine iz Šlezije.²⁶¹ Pesem je ohranjena v münchenskem cgm 1113. Glede na pisavo in na vodno znamenje lahko nastanek rokopisa datiramo v konec 14. stoletja oziroma okrog 1400, kar pomeni, da je bila pesem v rokopis zapisana relativno kmalu po bitki leta 1396.

Pesnik, ki se je pohoda udeležil tudi osebno, opisuje pohod križarske vojske proti Nikopolju, spopad s Turki, poraz križarjev in težavno vrnitev preživelih. Pesem končuje s pozivom posvetnim knezom na boj proti Turkom in na kaznovanje zahrbtne Vlaške, ki se je v boju obrnila proti kristjanom. Navedbe v pesmi so vsebinsko korektne, razen opisa samega poteka boja, kar naj bi bila posledica Petrovega aktivnega sodelovanja v spopadu in s tem pomanjkljivega pregleda nad potekom bitke.

Peter poleg francoskih, nemških in angleških vitezov omenja tudi sodelovanje nürnberškega gradiščana in Celjskega grofa v bitki. Njunega deleža pri reševanju Sigismunda na splav in kasnejšem potovanju proti Konstantinoplu Peter ne omenja. Skoraj težko je verjeti, da bi avtor tako pomemben podatek zavestno izpustil iz pesnitve. Vzrok je verjetneje treba iskati v že omenjenem Petrovem pomanjkljivem pregledu nad potekom celotne bitke.

12. Ulrik iz Richentala

Kronika o koncilu v Konstanci konstanškega meščana Ulrika Richentala ima v mestni kronistiki zgodnjega 15. stoletja posebno mesto.²⁶² Podobno kot pri mnogih drugih kronistih so biografski podatki o Ulriku zelo skopi. Pri rekonstrukciji njegovega življenja si lahko pomagamo samo z davčno listo konstanških meščanov, knjigo mestnega sveta, registrom suplik papeža Klemen VII. in neka-

²⁶⁰ Izdaja pesmi v Liliencron R., *Historische Volkslieder I*, str. 157-160.

²⁶¹ Navedbe temeljijo na Neugart I., *Peter von Retz*. V: *VerLex VII*, str. 451-452.

²⁶² Matthiessen W., *Ulrich Richentals Chronik*, str. 71.

terimi listinami. Kot dodatni vir je potrebno upoštevati še Richentalova lastna pričevanja o sebi v njegovi kroniki oziroma v ohranjenih prepisih.²⁶³

Richental se je rodil okrog 1365 kot sin konstanškega mestnega pisarja. V virih se prvič omenja januarja 1380, ko se je na papeža Klemena VII. v Avignonu obrnil s prošnjo, da mu zaupa kanoniško nadarbino pri sv. Janezu v Konstanci. Kot tak je torej moral biti šolan za duhovnika in prejeti tudi vsaj nižje posvetitve. Njegova prizadevanja so propadla, ko so 1385 v Konstanci, ki je do tedaj v sporu med rimskim in avignonskim papežem zastopala nevtralno stališče, zmagali pristaši rimske obodience. Družino so še bolj prizadele posledice tretjega upora cehov v Konstanci leta 1389, ko je oče izgubil pozicijo mestnega pisarja, s tem pa tudi svoj vpliv v mestu ob Bodenskem jezeru. V letih 1404 do 1435 se Ulrik v virih pojavlja kot meščan brez posebne funkcije ali razpoznavnega poklica, čeprav naj bi se verjetno ukvarjal s trgovanjem. Med letoma 1418 in 1438 se je njegovo skupno premoženje skoraj razpolovilo, kar nakazuje na verjetno slabšanje socialnega in družbenega ugleda v mestu.²⁶⁴ Poročen je bil z Anno Eglin, vendar očitno ni imel potomcev, saj po smrti vdove 1445 priimek Richental izgine iz konstanških davčnih list. Richental je umrl leta 1437.²⁶⁵

Richental je razpolagal z dobro izobrazbo. Pogosti latinski vrinki v kroniki dokazujejo, da je obvladal latinščino, kar je glede na njegovo načrtovano duhovniško kariero tudi logično. Oče pisar ga je očitno dodobra seznanil tudi s pisarskimi in notarskimi posli, ravno tako pa z različnimi mestnimi knjigami in njihovim vodenjem. V mnogih pasajah izkazuje koncilski kronika očitne paralele z vodenjem mestnih knjig.²⁶⁶

Richental je bil s koncilom v Konstanci povezan ne samo literarno, ampak tudi organizacijsko. Že pred božičem 1413 mu je grof Eberhardt iz Nellenburga, svetnik kralja Sigismunda, sporočil, da bo koncil v njegovem mestu, in mu priporočil, naj se potruzi z nabavo hrane, slame, sena in ležišč. Predhodna informacija, ki si je Richental po svojih besedah ni drznil zaupati nikomur, je vsekakor pripomogla k precejšnemu spekulativnemu zaslužku kronista. Tudi mestni svet mu je zaupal pomembne naloge. Tako je na primer spremljal papeževe oglednike po okoliških vaseh, ko so se ti informirali o možnostih nastanitve v Konstanci, po naročilu mesta pa je napisal tudi več kot 50 pisem, naslovljenih na avstrijskega vojvodo Friderika. Najbolj sporno in za kronista tudi najbolj sramotno nalogo mu je zaupal saški vojvoda Rudolf. Prešteti je moral namreč vse prostitutke v mestu. Vojvoda mu je dal za pomočnika Burkarta von Haggelbacha, *der gut zu solchen Sachen was*. Naštela sta več kot 700 prodajalk ljubezni, nato pa je Ulrik zaradi moralnih zadržkov prenehal s štetjem. Zakaj je Richental dobil to nalogo, ni povsem jasno, verjetno pa jo gre povezovati z nalogami saškega vojvode Rudolfa pri organizaciji koncila, saj je opravljal funkcijo maršala.²⁶⁷

²⁶³ Matthiessen W., Ulrich Richentals Chronik, str. 75.

²⁶⁴ Matthiessen W., Ulrich Richentals Chronik, str. 90.

²⁶⁵ Matthiessen W., Ulrich Richentals Chronik, str. 87.

²⁶⁶ Matthiessen W., Ulrich Richentals Chronik, str. 82.

²⁶⁷ Matthiessen W., Ulrich Richentals Chronik, str. 86.

Časovno Richentalova kronika zajema dogodke med letoma 1414 in 1418, ki se neposredno navezujejo na potek koncila v Konstanci. Tako lahko sledimo pripravam na koncil, njegovemu odprtju in uvodnim pogajanjem. Prikazi omejenih dogodkov se prepletajo z opisi prihodov posameznih udeležencev koncila. Nato sledijo opisi posameznih posvetovanj, beg papeža, dogodki okrog Husa ter prikaz volitev novega papeža in slovesnega zaključka koncila. Tekst kronike se prepleta z ilustracijami in upodobitvami grbov udeležencev koncila,²⁶⁸ konča pa se z obsežno listo vseh koncilskih udeležencev, začeni s papežem in cerkvenimi velikaši, prek posvetnih fevdalcev vse do natančnega popisa ministerialov in hlapcev, ki so se koncila udeležili kot del spremstva posameznih knezov. Richental je po eni strani poskušal kronološko podati potek koncila, po drugi pa je znotraj kronološko analističnega nizanja tvoril tematske sklope. Matthiessen je skupaj naštel 11 takih sklopov. Po njegovem mnenju je Richentalu na ta način uspelo zaokroženo in razdelano predstaviti dogodke, ki so bili za sodobnika nepregledni.²⁶⁹ S svojo pozitivno oceno dela je Matthiessen vsaj deloma omilil ostre sodbe, ki so Ulrikovi kroniki očitale predvsem premajhno refleksivnost in strokovno poglobljenost.²⁷⁰

Richental je glede na količino in naravo obdelane dokumentacije očitno že od začetka koncila načrtno zbiral gradivo za svojo kroniko. Matthiessen je mnenja, da večina Richentalovega poznavanja koncilске problematike in poteka zborovanja izvira iz osebnih doživetij in ustnih pričevanj. Kot vir za interne razprave koncila so mu služili zlasti pisarji, notarji in poljska duhovščina.²⁷¹ Kot vir je možno dokazati še listine in nekatere pravne akte, spiske udeležencev, spis *Liber Cancellariae Apostolicae* Dietricha iz Nieheima in pa nekaj anonimnih virov. Čeprav je Richental svoje vire zbiral ter prepisoval že od začetka koncila, se zdi, da zaradi številnih napak v kronologiji, ki naj zaradi svoje narave ne bi bile zgolj posledica prepisovanja, kontinuirano vodenje osebnega dnevnika ne pride v poštev.

Prva verzija kronike je nastala med letoma 1420 in 1429.²⁷² Tekst Richentalove kronike o koncilu v Konstanci se je hitro razširil v več rokopisih.²⁷³ Matthiessen jih je naštel 15. K temu je treba prišteti vsaj še dva izgubljena, in sicer iz samostana v Salemu (zgorel v požaru 1697) in iz Ottobeurena. V tiskani obliki je delo izšlo leta 1483 pri Antonu Sorgu v Augsburgu (Hain 5610), v 16. stoletju pa še v dveh izdajah leta 1536 in 1575.²⁷⁴ Vsi ohranjeni rokopisi so nastali po letu 1460.²⁷⁵ Kritičnih izdaj, ki bi upoštevale vse rokopise, še ni na voljo. Kot najboljši poskus kritične predstavitve teksta veljata izdaji Michaela R. Bucka, ki je tekst

²⁶⁸ Glede na verzijo imajo rokopisi med 600 in 1100 upodobitev različnih grbov. Prim. Mertens D., Richental Ulrich, V: VerLex VII, str. 58.

²⁶⁹ Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik, str. 171. Matthiessen je natančno analizo strukture Richentalove kronike podal na str. 169-191.

²⁷⁰ Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik, str. 73.

²⁷¹ Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik, str. 143.

²⁷² Feger O., Ulrich Richental 2, str. 26.

²⁷³ O posameznih rokopisih in razmerju med njimi prim. tudi Holzmann M., Die Konzilchronik, str. 73 sl.

²⁷⁴ Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik, str. 99-101.

²⁷⁵ Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik, str. 108.

izdal po tako imenovanem Aulendorfskem kodeksu,²⁷⁶ in pa Otta Fegerja, ki se je naslanjal predvsem na rokopis iz Konstance.²⁷⁷

Vsebinsko lahko rokopise razdelimo v tri velike skupine. Prvo predstavljajo teksti v tako imenovani ich-verziji (*Ich-zentrierte*). Kronist uporablja pri pisanju 1. osebo singularja in poroča o osebnih doživetjih in vtisih. V to skupino spadata na primer Aulendorfski kodeks in Buckov poskus kritične izdaje. Druga skupina, ki jo Matthiessen označuje kot objektivizirano verzijo, skuša v nasprotju s prvo opuščati Richentalove osebne podatke in uporablja 3. osebo singularja. Vanjo spadata rokopis iz Konstance in Fegerjeva izdaja. Poseben sklop, tako imenovani mešani tip, predstavljajo rokopisi, v katerih se prepletajo elementi tako ich kot tudi objektivizirane verzije. Običajno so teksti te verzije tudi nekoliko krajši, čeprav so pri opisih nekaterih podrobnosti tudi izčrpnější. Predstavnik te skupine je rokopis iz Karlsruheja. V tiskani obliki je na voljo v Sorgovi inkunabuli iz 1478 in v kasnejših tiskih iz 16. in 17. stoletja. Vsebinsko razdelitev potrjujejo tudi formalne razlike med posameznimi verzijami, zlasti v načinu podajanja besedila, ki je pri prvem tipu pisan v dveh stolpcih, pri drugem pa v enem, ter v razporeditvi slikovnega gradiva.²⁷⁸

Pri analizi teksta kronike smo uporabljali Buckovo izdajo, torej tako imenovano Ich-verzijo. Richental omenja v svoji kroniki Celjske grofe na več mestih. Prihod Hermana in njegovega sina Friderika postavlja na začetek januarja za prihodom nemškega kralja Sigismunda. V mesto naj bi prišla s tristo konji in se naselila za cerkvijo sv. Štefana v hiši meščana Schmerlina. Ko je v sredo pred sv. Nežo (16. januarja 1415) v Konstanco prispel še bavarski vojvoda Ludvik iz Ingolstadta, sta se mu Celjska morala umakniti. V primerjavi z "neposrednimi konkurenti" in kasnejšimi tekmeci Habsburžani sta Celjska prišla z nekoliko skromnejšim spremstvom. Njun pratež je namreč štel 300 konjev in je bil po velikosti enak pratežu nadškofa iz Esztergoma, medtem ko je bil avstrijski vojvoda Friderik obkrožen s še enkrat večjim številom konjev, spremljalo pa ga je tudi 12 grofov. Na žalost Richental ni poimensko navedel Friderikovih spremljevalcev.²⁷⁹

Pomembno vlogo je Friderik Celjski odigral v spretno zrežirani igri avstrijskega vojvode Friderika, ki je pomagal pobegniti papežu Janezu XXIII. Za krinko in preusmeritev pozornosti naj bi namreč, vsaj tako je bilo po Richentalovem mnenju splošno prepričanje, Avstrijec organiziral viteški turnir. Papež je izkoristil ponujeno priliko, se oblekel v siv plašč, si nadel siv klobuk, zajahal njegovemu stanu neprimerne konja ter se umaknil v Schaffhausen. Po izgubljenem dvoboju s Friderikom Celjskim se mu je pridružil še prestrašeni avstrijski vojvoda Friderik.²⁸⁰ Celjski je tako povsem nevede aktivno sodeloval v enem izmed tragikomičnih viškov koncila v Konstanci.

²⁷⁶ Buck M. R., Ulrik von Richentals Chronik des Constancer Concils 1414-1418. 1882, 1971.2

²⁷⁷ Feger O., Ulrich Richental, Das Konzil zu Konstanz MCDXIV-MCDXVIII. 1. Faksimileausgabe; 2. Kommentar und Text, 1964.

²⁷⁸ O delitvah v posamezne skupine prim. Matthiessen W. Ulrich Richentals Chronik, str. 102-103.

²⁷⁹ Buck M. R., Ulrik von Richentals Chronik, str. 49.

²⁸⁰ Buck M. R., Ulrichs von Richental Chronik, str. 62.

Celjska se ponovno omenjata na koncu Richentalovega spisa, ko so naštetih vsi udeleženci koncila. Celjska sta našteteta med madžarskimi velikaši, in sicer pred Nikolajem Gorjanskim. Poleg očitnega dokaza, da so Celjski po veljavi, vplivu in ugledu spadali na čelo madžarskega plemstva, se v Richentalovi omembi zrcali državnopravni status Celjskih grofov. Omemba med madžarskimi plemiči namreč nakazuje težnjo Celjskih, ki so se zavestno vse bolj oddaljevali od svojega fevdalnega gospoda. Prav v času koncila v Konstanci so Celjski dosegli eno izmed pomembnih knežjih pristojnosti. Sredi aprila jim je namreč kralj Sigismund podelil pravico, da v svoji grofiji izvajajo krvno sodstvo.²⁸¹ Ravno tako je bilo Celjsko spremstvo, ki ga Richental našteva ob koncu kronike, med največjimi. Z brandenburškim mejnim grofov Friderikom je prišlo 15 vitezov in oprod, s spodnjebavarskim mejnim grofov le 17, s Celjskima pa kar 44, od katerih jih je 32 tudi poimensko navedenih. Od ostalih navedenih vojvod so se po obsegu spremstva lahko z njimi kosali le nürnberški gradiščan Janez s 46 spremljevalci, bavarski vojvoda Ludvik s 44 in wittenberški škof s 43 vitezi in oprodami.²⁸²

V primerjavi z drugimi viri, ki nakazujejo na udeležbo Celjskih na koncilu v Konstanci, je Richentalova kronika manj zanesljiva. Zlasti spiski v zadnjem delu kronike so nepopolni, tako da onemogočajo trdnejše sklepanje in zanesljivejšo interpretacijo.

13. Jakob Cerretani

Jakob Cerretani (v virih običajno imenovan Jacobus Cerretanus) je avtor spisa z naslovom *Liber sive registrum omnium gestorum, tam ante pro Sacri Concilii generalis celebratione, quam in ipso Sacro Concilio Constanciensis*.²⁸³ V spisu omenja tudi aktivnost Celjskih grofov na koncilu, predvsem seniora družine Hermana.

Cerretani se je rodil domnevno sredi 14. stoletja v kraju Cerreto vzhodno od Terama v bližini zahodne obale Jadranskega morja. Izviral naj bi iz stare družine, ki se prvič omenja že sredi 12. stoletja. Verjetno je študiral pravo, saj se v virih označuje kot *iuris peritus*, kot poznavalec prava, čeprav ni dosegel nobenega akademskega naziva. V virih je prvič omenjen maja 1414, ko mu je kralj Sigismund skupaj z njegovim nečakom Marijem podelil čast palatinskega grofa.²⁸⁴ Imenovanje, ki se je izvršilo istočasno z imenovanjem Manuela Chrysolorasa, enega izmed papeških ambasadorjev pri Sigismundu, naj bi dokazovalo Cerretanijevo udeležbo na pogajanjih med papežem Janezom XXIII. in kraljem Sigismundom jeseni 1413 v Comu, po katerih je bil za november 1414 koncil dokončno sklican v Konstanci.

Cerretani je bil dejaven tudi na koncilu, kjer se sicer v aktih prvič omenja šele novembra 1416. Kmalu za tem je kot član poslanstva konstanškega koncila odpo-

²⁸¹ Otorepec B., Gradivo, 1415, april 11., Konstanz.

²⁸² Buck M. R., Ulrik von Richentals Chronik, str. 209-214.

²⁸³ Kritično izdajo je pripravil Finke H. v ACC, Bd. II, Münster 1923, str. 171-348.

²⁸⁴ RI XI, 976.

toval v Španijo k protipapežu Benediktu XIII. in marca naslednjega leta o poti z ostalimi tudi izdal poročilo. Njegova pot v Španijo tudi pojasnjuje nenaden konec njegovega spisa.

Odločilna za njegovo kariero je bila izvolitev Martina V. za papeža novembra 1417. V času Martinovega pontifikata je Cerretani pridobil mnogo cerkvenih služb in nadarbin. Med drugim je pridobil kanonikat v Bordeauxu, ki mu je dajal precejšnje dohodke. Kasneje je bil dejaven kot diplomat v papeški službi, zlasti leta 1424, ko se kot papeški nuncij pojavlja v pripravah na neuspelo sinodo v Sieni. S tem je povezan tudi njegov dvig po hierarhiji služb koncila. Tako se 1421 pojavlja kot registrator, 1428 kot super registris magister deputatus. Višek svoje kariere je dosegel, ko ga je januarja 1429 papež imenoval za škofa v Teramu. Umril je pred 24. julijem 1440, ko je škofijski sedež v Teramu že vakanten.²⁸⁵

Cerretanovo besedilo je ohranjeno v dveh prepisih v vatikanski knjižnici (Cod. Vat. 4942 in Cod. Vat. 4176) in še v nadaljnjih treh krajših izvlečkih. Osnovo kritične izdaje tvori Cod. Vat. 4942, ki ga je Finke datiral v leto 1438. Posamezni deli Cerretanove Liber gestorum so bili pogosto vključeni v druge rokopise iz konstanškega koncila, kar je često napačno navajalo k obstoju neke neznane zgodovine koncila.²⁸⁶

Svoje videnje dogajanja na koncilu v Konstanci je Cerretani zapisoval v obliki dnevnika. Spis se začne s papeževim obvestilom Manuela Chryssolara o sklicu koncila v Konstanci, nato pa kronološko sledijo opisi prihodov posameznih poslanstev in delegacij na koncil ter dogodki na samem koncilu. V besedilo je Cerretani vključeval tudi dogajanje na koncilskih sestankih ter podajal prepise celotnih govorov posameznih udeležencev. Kot vir so mu deloma služila lastna opažanja na koncilu, deloma pa se je naslanjal na poročila koncilskih notarjev. Spis se konča oktobra 1416, nekaj tednov preden je Cerretani kot član poslanstva k Benediktu XIII. odpotoval v Španijo.

Cerretanijev spis nima večje literarne vrednosti. Po Finkejevem mnenju že tisočkratno ponavljanje nazivov pri imenih posameznih dostojanstvenikov kaže, otrok katerega duha je bil ta član rimske kurije.²⁸⁷ Vendar pa je spis zanimiv kot osebno pričevanje človeka iz cerkvene hierarhije, vrednost pa mu povečujejo tudi prepisi posameznih dokumentov, vključenih v besedilo spisa, zlasti pisem in govorov, ki druge niso ohranjeni.

Vloga Celjskih na koncilu v Konstanci je v Cerretanijevem spisu opredeljena bistveno drugače kot pri Richentalu. Ravno tako se spisa ne ujemata v kronologiji. Po Cerretaniju je Celjski prišel v Konstanco že 27. novembra 1414 kot eden izmed prvih posvetnih knezov. O velikosti njegovega spremstva lahko dobimo vtis iz Richentalovega popisa, ki omenja 300 konj, v zaključku pa 44 spremljevalcev. Cerretanijevo trditev, da se je to spremstvo odlikovalo tudi po lepoti, pa je treba slej ko prej razumeti zgolj kot literarni topos. Že takoj prvi dan se je Herman osebno srečal s papežem in ga zaprosil, naj počaka na kasnejši prihod

²⁸⁵ O Cerretanijevem življenju prim. Finke H., ACC II, str. 11, zlasti pa Strnad A. A., Cerretani Giacomo. V: DBI XXIII, str. 809-811.

²⁸⁶ Finke H., ACC II, str. 9-11.

²⁸⁷ Finke H., ACC II, str. 11.

kralja. Zagotovil mu je, da s svojo prisotnostjo zastopa odsotnega kralja. Odlomek razkriva še eno podrobnost, ki diplomatu Hermanovega kova vsekakor ni bila v čast. Celjski grof namreč ni obvladal latinščine, tedanje *lingua franca* in glavnega diplomatskega jezika.

V ostalih odlomkih je vloga Celjskih predvsem v funkciji spremljevalca raznih osebnosti. Tako je spremljal kralja Sigismunda in svojo hči Barbaro, ko sta na božični večer 1414 prispela v Konstanco. V tej funkciji se znova pojavlja ob prihodu bavarskega vojvode Ludvika in zastopnikov angleškega kralja.

Hermanovo vlogo na koncilu v Konstanci lahko torej označimo zgolj kot protokolarno, čeprav je poleg saškega vojvode odigral med vsemi posvetnimi plemiči najvidnejšo vlogo. V času, ko je bil pomemben že vrstni red naštevanja oseb pri pečatenju, ko so že drobne podrobnosti v poimenovanju kazale na hierarhična razmerja med posameznimi plemiči, pomeni Hermanova aktivnost na koncilu, da je imel Celjski izreden ugled, s tem pa tudi vpliv med takratnim plemstvom. Zdi se, da sta bila Herman in saški vojvoda neke vrste predstavnik plemstva iz dveh kraljestev, ki ju je povezovala oseba Sigismunda. Vojvoda je predstavljal nemško plemstvo, Celjski pa plemstvo izpod krone svetega Štefana. Hermanovo prvenstvo med madžarskimi plemiči potrjuje tudi Richentalov spisec madžarskih plemičev, ki so se udeležili koncila, med katerimi je Celjski imenovan na prvem mestu.

14. Poročilo Petra Wolframa o papežu Janezu XXIII. marca in aprila 1415

Beg papeža Janeza XXIII. s koncila v Konstanci in okoliščine, v katerih se je to zgodilo, opisuje tudi Peter Wolfram v poročilu o dogajanju na koncilu s konca aprila 1415. Poročilo je ohranjeno v nekem petersburškem rokopisu, katerega avtor je že imenovani Peter Wolfram.²⁸⁷ Več podatkov o avtorju nam ni znanih.

Vsebinsko poročilo sicer obravnava dogodke na koncilu marca 1415 in okoliščine, ki so pripeljale do papeževega bega 21. marca. Še dan pred pobegom je papež zatrjeval kralju Sigismundu, da je bolan, hkrati pa takoj izkoristil priliko, ki se mu je ponudila zaradi viteškega dvoboja med svojim varuhom avstrijskim vojvodo Friderikom in pa enakoimenovanim Celjskim grofom. V boju je slednji sramotno (*turpiter*) spravil Habsburžana iz sedla. Tu se vloga Friderika Celjskega, ki mu je bila bolj ko t ne zgolj slučajno dodeljena, tudi konča. Pri vseh dogodkih na več let trajajočem koncilu je bi to edini trenutek, ko je grof - čeprav nehote in nevede - odigral vidnejšo vlogo in vsaj deloma stopil iz sence svojega očeta.

²⁸⁷ Finke H., ACC II, str. 11.

²⁸⁸ Poročilo je objavljeno v Finke H., ACC III, str. 262 sl.

15. Thomas Prischuch

Thomas Prischuch, avtor dveh rimanih pesnitev o koncilu v Konstanci, je izviral iz augsburške družine trgovcev Breyschuch oziroma Preyschuch.²⁸⁹ Biografski podatki o njem so zelo skopi, rekonstrukcijo pa otežuje še dejstvo, da sta imela z očetom enako ime. Lochner je avtorstvo pesmi pripisal mlajšemu izmed obeh Thomasov. K temu ga je vodilo zlasti dejstvo, da je bil sin za razliko od očeta večkrat izpričan v različnih dejavnostih v službi svojega mesta.²⁹⁰

Sina Thomasa prvič najdemo v pisnih virih 1407, kjer se označuje kot že poročen. Lochner postavlja okvirno letnico njegovega rojstva okrog 1387, zadnjič pa je izpričan julija 1468. Glede na navedbe v davčnih knjigah mesta Augsburg bi lahko kot leto smrti smatrali 1469, nekateri indici pa kažejo celo na leto 1478, kar v vsakem primeru pomeni, da je Prischuch doživel visoko starost.²⁹¹

Sinovo avtorstvo pesnitve spodbija pesem z naslovom *Unser Frauen Guldin Predigt* iz 1369, katere avtor naj bi bil tudi Thomas Prischuch in ki je Lochner ob pisanju svoje disertacije ni poznal. Pesnitev je bila ohranjena v rokopisu iz kartuzije Buxheim v bližini Memmingena južno od Ulma. Lokacija rokopisa je danes neznana. Na obstoj pesmi kaže le zaznamek v katalogu za avkcijo umetniških del leta 1883, na kateri je bil rokopis tudi prodan.²⁹² Na osnovi tega je Schanze avtorstvo vseh treh pesnitev pripisal starejšemu od obeh Thomasov,²⁹³ ki je prvič izpričan 1402, umrl pa je 1419 ali 1420.²⁹⁴ Vsekakor vprašanje avtorstva ni povsem razrešeno.

Za našo temo sta zanimivi pesnitvi o koncilu v Konstanci z naslovom *Des Consilii Grundvest* in *Des Consilii Schlußred*. Skupaj sta ohranjeni v münchenskem cgm 568, ki je bil v lasti augsburškega kronista Burkharda Zinka, Grundvest pa je ohranjen še v cgm 594 in pa cpg 321 iz Heidelberga.²⁹⁵ Odmevnost pesnitev je bila vsaj glede na število ohranjenih rokopisov razmeroma majhna. Grundvest sta objavila Liliencron²⁹⁶ in Höfler,²⁹⁷ Schlußred pa Lochner.²⁹⁸

Čas nastanka Grundvesta je neznan. V verzu 147 Prischuch že omenja fünf herrlich nacion, ki so sestavljale koncil. Pesem glede na to ni mogla začeti nastajati prej kot oktobra 1416, ko je bila v delo koncila sprejeta tudi *natio Hispanica*. Pesem se konča z izvolitvijo Martina V. za papeža novembra 1417, nenadni konec koncila aprila 1418 pa v Grundvestu ni omenjen. Lochner zato dokončanje pe-

²⁸⁹ Arhivske in kronikalne podatke o družini Brischuch je zbral Johannes Lochner v svoji objavljeni disertaciji o Thomasu Prischuchu. Prim. Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 11-17.

²⁹⁰ Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 21.

²⁹¹ Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 21.

²⁹² Schanze F., *Prischuch, Thomas*, str. 843.

²⁹³ Schanze F., *Prischuch, Thomas*, str. 842.

²⁹⁴ Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 18-19.

²⁹⁵ Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 128-132; Schanze F., *Prischuch, Thomas*, str. 843.

²⁹⁶ Liliencron R., *Die historischen Volkslieder I*, str. 229-257.

²⁹⁷ Höfler K., *Geschichtschreiber II*, str. 354-399. Lochner je obe izdaji na osnovi kritične analize rokopisov deloma popravil. Prim. Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 140-156.

²⁹⁸ Lochner J., *Thomas Prischuchs Gedichte*, str. 157-165.

snitve postavlja v januar 1418, čeprav za tako datacijo ne navaja nobenega prepričljivega argumenta.²⁹⁹ Za razliko od Grundvesta datacija druge Prischuchove pesnitve Schlußred ni sporna. Na koncu pesnitve Prischuch sam navaja natančen dan, ko je dokončal svojo drugo pesnitev, in sicer v petek, 15. julija 1418.³⁰⁰

Kot vir svojega poznavanja problematike koncila in poteka dogodkov na njem Prischuch navaja nekega neimenovanega mojstra. Vsekakor so njegovi glavni viri ustna poročila različnih udeležencev koncila. Prischuch se je v času koncila vsaj enkrat zadrževal v Konstanci tudi osebno. V času med 15. oktobrom 1416 in 11. novembrom 1417 je namreč kot poslanec ali pa kot član številčnejšega poslanstva mesta Augsburg prišel z neznano nalogo v mesto ob Bodenskem jezeru. Verjetno se je prav pod vtisom velikega dogodka in iz iskrenega občutka za zasluge vladarja Sigismunda pri razrešitvi krize v cerkvi Prischuch lotil svojega pesnjenja.³⁰¹ Lochner je v njegovih verzih našel še vplive biblije ter preroške in mistične literature (Hildegart iz Bingna, Joachim iz Kalabrije, Bernard iz Clairvauxa). Vsekakor je umestno Lochnerjevo opozorilo, da je vprašljivo, če je Prischuch ta dela tudi resnično prebiral in jih uporabljal pri svojem ustvarjanju, saj je bilo poznavanje mnogih citatov, ki jih je zapisal, del splošne razgledanosti v tistem času.³⁰²

Vsebinsko je Grundvest relativno preprosta pesnitev. Pesnik je v njej drug za drugim nizal in opisoval skupine udeležencev koncila, začevši s papežem in duhovščino. Cerkevni hierarhiji sledi naštevaje udeležencev iz univerzitetnega okolja, članov cerkvenih in posvetnih redov ter znanstvenikov. Svoje naštevaje Prischuch končuje s poslanstvi posameznih kraljestev in knezov. Le redko so opisovani posamezni udeleženci koncila. Izjeme so Jan Hus in njegov tovariš Hieronim iz Prage, ki so ju sežgali v času koncila, avstrijski vojvoda Friderik, ki mu Prischuch zameri strahopeten pobeg s koncila marca 1415, ter seveda Sigismund in njegova žena Barbara, ki jima je avtor večkrat posvetil obsežne pasuse hvale. Skupaj pesnitev obsega 1860 verzov.³⁰³ V Schlußredu opisuje svoje bivanje v Konstanci in prisotnost na eni izmed koncilskih sej. Obe pesnitvi sta predvsem hvalnici vladarju, začinjeni z ostro kritiko takratnega stanja v cerkvi, predvsem pa shizme.³⁰⁴ S svojim načinom pisanja je Prischuch pokazal, da pre-sega izobrazbeno raven takratnega povprečnega meščana.³⁰⁵

Vsebina Prischuchovih pesnitev je tesno povezana z njegovim namenom. Prischuch namreč ni imel velikih historiografskih ambicij. Njegov namen je bil predvsem zabeležiti veliki trenutek in poudariti Sigismundovo vlogo pri reševanju ene izmed najglobljih kriz krščanske cerkve v poznem srednjem veku.

²⁹⁹ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 23-24.

³⁰⁰ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 24.

³⁰¹ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 23-24.

³⁰² Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 36-43.

³⁰³ Za natančno vsebinsko razčlenbo pesmi Prim. Liliencron R., Die historischen Volkslieder, str. 228-229.

³⁰⁴ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 35; Basler O., Das Konzil zu Konstanz im Spiegel deutscher Ereignislieder, str. 430-431.

³⁰⁵ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 28.

Svoj trenutek slave naj bi Prischuch doživel v začetku oktobra 1418, ko se je Sigismund zadrževal v Augsburgu. Po Lochnerjevem mnenju naj bi pesnik obe svoji pesnitvi slovesno izročil vladarju. To mnenje, ki se ga ne da potrditi na osnovi konkretnih virov, je Lochner utemeljeval z dejstvom, da je Prischuch dobil pravico nositi izboljšan grb.³⁰⁶ Schanze sicer priznava, da je ta Lochnerjeva domneva zelo privlačna, vendar opozarja, da novica o podelitvi grba, ki je sicer ne moremo natančno datirati, izvira iz nezanesljive omembe v 18. stoletju.³⁰⁷

Če Prischuchovi pesnitvi primerjamo z ostalim gradivom, ki nam je na voljo za preučevanje koncila v Konstanci, sta kot zgodovinski vir brez prave vrednosti. Povsod v pesnitvah najdemo napake, netočnosti in domnevno zavestna prikrivanja resničnih dejstev. Glede na tendenco pesnitev je to tudi razumljivo. Prischuch je imel pred očmi predvsem apologijo svojemu vladarju in vse je moralo biti podrejeno temu cilju. Vrednost pesnitev je po Lochnerjevem mnenju treba iskati drugje. S pomočjo Grundvesta in Schlußreda lažje začutimo, kako so na koncil in na njegov potek gledali v meščanskih krogih ter nam daje odlično sliko kritike stanja v tedanji cerkvi.³⁰⁸

Celjskim in njihovi vlogi na koncilu je Prischuch odmeril zelo malo prostora, vsebina omemb pa je še skromnejša. V verzu 910 je med knezi iz Hanegaua, Schelanda, Frisna, Brandenburga in Stettina naštet tudi Celjski grof. Prischuch njegovih konkretnih dejanj ne omenja, omemba sama pa nakazuje, da je sicer povsem protokolarna vloga Hermana Celjskega našla odmev tudi med preprostejšimi obiskovalci koncila. Nekaj več besed je posvetil kraljici Barbari, ki pa so apologetske, pretirane in torej bolj ali manj le literarni topos. Po naravi in po rojstvu naj bi bila Barbara na primer plemenit sad, častit, hvalevreden in kreposten (*von art, von purd ein edli frucht, / hochwirdig, löblich er und zucht*).³⁰⁹ Njegove ocene so namenjene ne toliko kraljici kot predvsem kraljevi ženi in jih je potrebno brati v kontekstu Prischuchovega pesniškega namena. Če je namreč kralj utelešenje skoraj vseh pozitivnih lastnosti, ki jih premore človeštvo, potem tudi njegova zakonska družica ne more in ne sme odstopati mnogo od tega vzorca.

16. Poročilo o obleganju Beljaka 1425

Zanimiv vir o Celjskih predstavlja opis obleganja Beljaka, pred katerim je Herman Celjski stal med 17. in 20. januarjem 1425. Zapis je ohranjen v pergamentnem kodeksu, ki ga danes hranijo v muzeju v Beljaku. Besedilo je dejansko sestavni del koledarja beljaške cerkve svetega Jakoba.³¹⁰ V njem so na 23 straneh za vsak teden zapisani posamezni dnevi, ob njih pa zlasti notice o obletnih mašah in smrtnih dnevih pomembnejših Beljačanov. Med nekrološkimi podatki

³⁰⁶ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 25.

³⁰⁷ Schanze F., Prischuch, Thomas, str. 845.

³⁰⁸ Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte, str. 66, 73-74.

³⁰⁹ Höfler K., Geschichtschreiber II, str. 374.

³¹⁰ Besedilo je prvi objavil W. Fresacher, Eine Belagerung Villachs, str. VII-XV., na njegovem tekstu pa temelji tudi objava v MHDC XI, 64.

sem ter tja naletimo tudi na zanimive opise posameznih dogodkov iz mestne zgodovine.

Zasnova koledarja je nastala nekaj pred 1400, ker lahko najstarejšo notico datiramo v leto 1394. Iz 14. stoletja izvira le še nekaj notic, večji del jih je bilo vpisanih v 15. stoletju. Na 16. stoletje se nanaša pet notic, ki se vse dotikajo družine Khevenhüller. Zapiski so torej nastajali daljše časovno obdobje izpod rok večjega števila piscev, ki pa so vsi anonimni.³¹¹

Avtor notice, ki opisuje obleganje Beljaka in je po obsegu med vsemi noticami v koledarju najboljše, je neznan. Fresacher dopušča možnost, da je bil to župnik pri svetem Jakobu.³¹² Vsekakor je bila notica vnesena kmalu po opisovanem dogodku. Njena vsebina je zelo slikovita. Herman naj bi 17. januarja 1425 prišel pred mestno obzidje Beljaka ter ga nameraval na vsak način zasesti. Ker mu to ni uspelo, je 20. januarja skušal branilce mesta pretentati s slepilnim manevrom. Okrog polnoči so celjski vojaki ob velikem kričanju zanetili ogenj ter poskušali zažgati most na Dravi, ker so pričakovali, da bodo vsi branilci zapustili svoje položaje na obzidju in skušali pogasiti ogenj, Hermanova vojska pa bi v tem času napadla obzidje. Vendar se, kot pravi notica, branilci niso pustili zmešati. Uspešno so odbili poskuse napadalcev, ogenj pa so pogasili ženske in duhovščina.

Notica v koledarju cerkve svetega Jakoba je zelo dragocena, saj je edini vir za omenjeni dogodek. Obleganje je pomenilo zadnjo fazo fajde med bamberškim škofom in Celjskimi. Vzrok za fajdo ni povsem znan, iz vsebine točk pogodbe, ki je bila sklenjena med obema sprtima stranema, pa je moč slutiti, da se je spor vrtel zlasti okrog sodne pristojnosti nad mestom Wolfsberg in trgov Grebinj, ki sta bila sicer last bamberškega škofa, ležala pa sta v deželskih sodiščih Hartneidstein in Weiseneck, nad katerima je imel jurisdikcijo Celjski grof. Spor je bil rešen na ta način, da je Herman Celjski bamberškemu škofu odstopil omenjeni gospostvi, v zameno pa je dobil grad Muta z mitnico in trgov. S tem je bil spor dokončno rešen.³¹³

17. Kronika kastiljskih kraljev

V kroniki kastiljskih kraljev se v 13. poglavju omenja romanje Ulrika Celjskega v Santiago de Compostela.³¹⁴ Na Ulrikovo romanje v Kompostelo je na osnovi omembe v nemški literaturi slovensko znanstveno javnost prvi opozoril Emilijan Cevc na okrogli mizi o Celjskih oktobra 1982,³¹⁵ Ignacij Voje pa je kroniko obsežneje predstavil ter objavil odlomek in njegov prevod.³¹⁶

³¹¹ Fresacher W., Eine Belagerung Villachs, str. V-VI.

³¹² Fresacher W. Eine Belagerung Villachs, str. XVI.

³¹³ O fajdi med bamberškim škofom in Hermanom Celjskim prim. tudi Roth O., Beziehungen, str. 87-92.

³¹⁴ Kroniko je objavil Rossell C., Cronicas de los reyes de Castilla, Tomo II, Madrid 1973. Za literaturo, ki je žal nekoliko zastarela prim. RF II, str. 308.

³¹⁵ Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru, str. 104.

³¹⁶ Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo k sv. Jakobu., str. 225 sl.

V odlomku kronist navaja, da je Ulrik, ki ga je na romanju v Kompostelo spremljalo 60 konjenikov, v dneh po veliki noči leta 1430 slovesno obedoval s kastiljskim kraljem Juanom II. Raje kot bogata darila naj bi Ulrik skupaj še s štirimih vitezi iz svojega spremstva sprejel ogrlico iz ribje luske, ki je bila znamenje viteškega reda ribje luske, ustanovljenega 1420.³¹⁷ Juan, pri katerem je Ulrik ostal 20 dni, mu je željo brez obotavljanja izpolnil.

Presenetljivo je, da Ulrikovega romanja v Kompostelo Celjska kronika ne omenja niti z besedico. Pri rekonstrukciji dogodka in njegovem vrednotenju se moramo torej nasloniti le na omenjeno kroniko kastiljskih kraljev. Čas romanja lahko določimo le okvirno s pomočjo listinskega gradiva. V začetku novembra 1429 si je Ulrik izposodil od svojega očeta Friderika ogromno vsoto 32.000 oglejskih zlatnikov za viteško potovanje. Očetu je obljubil, da mu bo denar vrnil do prihodnjega Mihaela (29. septembra), za čas do vrnitve pa mu je zastavil vso svojo in materino posest.³¹⁸ Februarja naslednje leto je po naročilu kralja Sigismunda kraljica Barbara izplačala 5.000 zlatnikov svojemu bratu Frideriku za njegovega sina Ulrika.³¹⁹ Kdaj natančno je Ulrik odšel na pot, ni znano. Ali se je to zgodilo že novembra 1429 ali šele februarja 1430 lahko le ugibamo. Vsekakor ga 21. marca 1430 že najdemo Sergobi, v bližini Valencije, kjer ga je aragonski kralj Alfonz V. skupaj s trinajstimi spremljevalci sprejel v red "*ampri-siae stolae et jarae*." Kot omenja kronika se je kmalu po veliki noči³²⁰ srečal še s kastiljskim kraljem Juanom ter z njim prebil slabe tri tedne. Voje domneva, da je v Kompostelo prišel sredi maja.³²¹

Ravno tako ostaja neznan potek poti. Glede na to, da je potoval v zimskih mesecih, je Voje mnenja, da je Ulrik potoval prek Goriške, Padske nižine, do obale Ligurijskega morja, nato pa ob obali Sredozemskega morja. Dopušča tudi možnost, da je v kakem izmed zahodnih italijanskih ali francoskih pristanišč - kot najprimernejša se ponuja Genova - najel ladjo in se z njo odpeljal do španske obale. Zlasti podatek, da naj bi se Ulrik ustavil tudi v Granadi na jugu Španije, le s težavo spravimo v kakršno koli rekonstrukcijo Ulrikove poti.³²² Vsekakor je potrebno poudariti, da gre pri rekonstrukciji poti zgolj za domneve in ugibanja.

Podobno lahko zgolj domnevamo o namenu Ulrikovega romanja. V že omenjeni listini iz novembra 1429, s katero si je pri očetu izposodil denar za romanje, je izrecno navedeno, da denar potrebuje za viteško potovanje. Ulrika torej na pot na skrajni zahodni rob do tedaj znanega sveta ni gnal samo globok religiozni namen, ampak predvsem želja, da bi postal vitez. Iniciacijo plemiških mladeničev v viteški stan, ki se je s podelitvijo viteške časti običajno vršila na

³¹⁷ O redu ribje luske prim. Enciclopedia universal ilustrada, XL, str. 152; citirano po Voje I., Romanje Ulrika II., str. 226, op. 8.

³¹⁸ Otorepec B., Gradivo, 1429, november 1.

³¹⁹ Chmel J., Materialien I, str. 16.

³²⁰ Glede na to, da je bila velika noč leta 1430 16. aprila, se je to zgodilo v drugi polovici aprila.

³²¹ Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega, str. 227.

³²² Na ta podatek opozarja Haebler K. v svoji knjigi *Die Wallfahrtsbuch des Hermannus Künig von Vach und die Pilgerreisen der Deutschen nach Santiago de Compostela* iz leta 1899. Prim. Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo, str. 227, op. 18.

vojaškem pohodu, je v 14. in 15. stoletju vse bolj zamenjevalo romanje. Avstrijskemu vojvodi Albrehtu je 1377 čast podelil Herman Celjski,³²³ vrstnik Ulrika Celjskega in njegov kasnejši konkurent Friderik III. pa se 1436 ni odpravil na vojaški pohod, ampak se je "zadovoljil" s pobožnim romanjem v Palestino.³²⁴ Kdaj točno je na pohodu Ulrik postal vitez, nam sicer ni znano, vsekakor pa njegov primarni namen postati vitez potrjujejo tudi njegova prizadevanja za včlanitev v viteške rede aragonskega in kastiljskega kralja.

O diplomatskih namenih romanja lahko samo ugibamo. Deloma bi domnevo o diplomatski misiji mladega Ulrika potrjevalo 5.000 zlatnikov, ki jih je za pot prispeval kralj Sigismund, istočasno pa tudi romanje Ulrikovega očeta Friderika v Rim. Voje pušča vprašanje o Ulrikovem cilju romanja odprto. Kot možen diplomatski namen se ponuja zlasti poskus Hermana Celjskega, da bi celjski hiši tudi po diplomatski poti zagotovil obljubljeno krono bosanskega kraljestva. Septembra 1427 je namreč bosanski kralj Štefan Tvrdko postavil Hermana II. Celjskega za svojega dediča,³²⁵ aragonski kralj Alfonz pa je bil eden izmed tistih, ki so spadali v širši krog evropskih potentatov, ki so se zanimali za situacijo na Balkanu in gojili določene aspiracije do južne Italije posredno pa tudi do ogrskega prestola.³²⁶ Dokončno potrditev ali zavrnitev teze bi dala šele natančnejša študija te problematike.

18. Eberhard Windeck

Eberhard Windeck (v literaturi večkrat omenjen tudi kot Windecke) je bil rojen okrog 1380 v premožnejši družini v Mainzu. Njegov oče je imel v zakupu mestno tehnico za zlato.³²⁷ Potek njegovega šolanja ni znan, vendar je že od rane mladosti naprej nabiral trgovske izkušnje po raznih mestih srednje in zahodne Evrope. Maja 1393 je bil poslan v Worms, kasneje pa še v Erfurt, Eger, Prago, kjer je navezal prve stike z Luksemburžani, in v letih od 1396 do 1399 v Pariz. Tu mu je bila prvič zaupana diplomatska naloga, ko je septembra in oktobra 1400 v službi bavarskega vojvode Štefana III. lobiral v Parizu za diplomatsko podporo izvolitvi Ruprehta Pfalškega za nemškega kralja. V naslednjih letih je bil v službi različnih nürnberških trgovskih družin in do 1404 bival na Dunaju, po 1406 pa v Budimu. Tu je kmalu navezal osebne kontakte z ogrskim kraljem Sigismundom. Prvič je Windeck izpričan kot Sigismundov finančni strokovnjak leta 1410, ko je izpeljal nek denarni posel z nemškim viteškim redom. Med 1410 in 1415 je izpričan kot bratislavski meščan. Njegovi trgovski stiki so se raztezali od Kölna, Nürnberga do Konstance in Benetk. Očitno pa je pri teh poslih uporabljal tudi

³²³ Primisser A., Peter Suchenwirt's Werke, str. 51 sl.

³²⁴ Röhrich R., Jerusalemfahrt, str. 28 sl.

³²⁵ Otorepec B., Gradivo 1427, september 2.

³²⁶ Spremič M., Dubrovnik i Aragonci (1442-1495). Prim. Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega, str. 227, op. 19.

³²⁷ Windekova biografija temelji na Altmann W., Eberhart Windekes, str. XXV-XXXIX in zlasti na Johane P., Windeck, Eberhard, str. 1197-1200.

nedovoljene prijeme, tako da se je moral umakniti z Madžarske. To je verjetno tudi razlog, da je od srede 1414 do februarja 1415 opravljal v službi nürnberškega gradiščana Friderika funkcijo mlinskega mojstra v Berlinu. Ker mu življenje tu ni ustrezalo (sam pravi, da *nit mer püre trinken wollte*), se je vrnil v rodni Mainz in v naslednjih letih spremljal Sigismunda na njegovi poti po Evropi, ko si je kot nemški kralj prizadeval po diplomatski poti zgladiti nesoglasja v Cerkvi, ter je v njegovem imenu opravil več diplomatskih misij.

Po 1420 se je Windeck ustalil v Mainzu in si s pomočjo raznih fevdov, ki mu jih je podelil Sigismund, ustvaril ekonomsko osnovo za življenje. Vse do Sigismundove smrti je Windeck ohranjal stike z vladarjem. V Mainzu je dosegel relativno visok ugled, ki je po neuspelem uporu cehov proti patricijskim družinam v letih 1428 in 1429, zlasti po Sigismundovi smrti, hitro upadel. V listinah je zadnjič izpričan 29. decembra 1439, tako velja 1440 za domnevno leto njegove smrti.

Windeckovo glavno historiografsko delo je neke vrste poročilo o dejanjih cesarja Sigismunda kot madžarskega, češkega in nemškega kralja ter rimskega cesarja. V predgovoru Windeck sam pravi, da gre za *keiser Sigismundus büch und was bi sinem leben eins teils gescheen ist*. Kljub temu jo je Altmann raje označil kot avtorjeve spomine (*Denkwürdigkeiten*).³²⁸

Tekst spominov je ohranjen v sedmih rokopisih in treh fragmentih iz 15. in 16. stoletja, ki jih običajno označujejo po kraju, kjer jih hranijo. Dva med njimi se nahajata tudi na Dunaju. Vsaj dva med njimi (Ebnerjev rokopis (E), hranjen v Göttingenu, in rokopis G, hranjen v Gothi) sta meščanske provinience, kar kaže zlasti na socialno strukturo bralcev Windeckovega spisa. Tem sedmim je potrebno prišteti še osem rokopisov iz 17. stoletja.³²⁹ Kakovost zadnjega poskusa kritične izdaje teksta, ki se ga je lotil Altmann, in se uporablja v raziskavah,³³⁰ je različno ocenjevana. Sporna je zlasti Altmannova rekonstrukcija medsebojne odvisnosti ohranjenih rokopisov, tako da odgovarjajoča raziskava še vedno ostaja zgolj desiderat stroke.³³¹ Uporaben je tudi nekoliko starejši prevod von Hagna.³³²

Besedilo spominov je domnevno nastajalo v treh stopnjah. Sprva je tekst segal do smrti cesarja Sigismunda in izvolitve Albrehta II., nato pa ga je Windeck nadaljeval do Albrehtove smrti in mu dodal še prikaz zgodovine in svoboščin mesta Mainz. Zadnja verzija, ki pa ne izvira več od Windecka, vključuje ob nekaterih črtanjih in razširitvah še dogodke do aachenskega kronanja Friderika III. junija 1442.³³³

Za Windeckovo delo bi le s težavo trdili, da je neke vrste hišna knjiga, ki bi opisovala zgodovino neke družine ali ga celo umeščali med svetovne kronike,

³²⁸ Altmann W., Eberhart Windekes, str. VII., s sklicevanjem na njegove starejše študije.

³²⁹ Johaneck P., Windeck, Eberhard, str. 1200-1201.

³³⁰ Altmann W., Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds. Berlin 1893.

³³¹ Johaneck P., Windeck, Eberhard, str. 1201.

³³² Das Leben König Sigismunds von Eberhard Windecke. (GdV 87), Leipzig 1886.

³³³ Johaneck P., Windeck, Eberhard, str. 1201.

kot ga je Altmann v svojih starejših študijah. V večji meri gre za zbirko sodobnopolitičnih informacij, ki se nanašajo na osebnost cesarja Sigismunda in so kompilirane iz različnih vrst besedil. Tudi na osnovi tega ga Johanek prišteva med pomembnejša historiografska dela 15. stoletja in ga postavlja na začetek nove oblike uporabljanja zgodovinskega védenja v času, ki je bil vedno bolj zaznamovan s pragmatičnim pismenstvom.³³⁴

Pri pisanju se je Windeck poleg na domnevne zbirke dokumentov o državni politiki,³³⁵ ki jih je pridobil kot pripadnik širše vladarjeve okolice, naslonil zlasti na svoje spomine iz časov, ko je bil v službi Sigismunda. Tako je nastala cesarjeva biografija, ki izhaja iz lastnega izkustvenega horizonta in se prepleta z Windeckovim življenjepisom.³³⁶ Windeck začena Spomine z opisom svoje mladosti. V opisovanje vpleta omembe posameznih dogodkov iz zadnjih desetletij 14. stoletja posameznih članov Luksemburške dinastije zlasti pa Karla IV. in Sigismunda. Vsebinsko pridobi tekst na vrednosti in veljavi šele za prikazane dogodke, ki so se odvili po 1410.³³⁷ Altmann končuje svojo izdajo z opisom vrnitve Friderika III. z lastnega kronanja v Aachnu februarja 1443.

Celjski se v Windeckovih spominih imenujejo zgolj v zvezi z omenjanjem Hermanove hčerke in Sigismundove žene Barbare. Windeck je edini vir, ki omenja okoliščine poroke med Sigismundom in Barbaro. Po njem naj bi bila poroka posledica Hermanovih zaslug (v kroniki jih Windeck napačno pripiše Frideriku), da je madžarsko plemstvo, ki se je aprila 1401 uprlo samostojnejšim Sigismundovim korakom v vprašanih madžarske notranje politike, ujetega Sigismunda že v začetku septembra istega leta izpustilo.³³⁸

Slovesna poroka je bila zaradi Barbarine mladoletnosti šele nekaj let kasneje. Natančnega datuma nam Windeck, podobno kot ostali sodobni viri, ne posreduje. Podobno pogrešamo v virih prikaz samega dogodka, ki je bil brez dvoma slovesen in na moč veličasten. Datum poroke, ki ga Windeck postavlja v čas Sigismundovega pohoda proti Bosni med koncem 1405 in začetkom 1408, tako ostaja sporen.³³⁹ Ostale omembe kažejo na odnose med zakoncema, ki so bili vse prej kot zgledni. Sigismund naj bi tako še na smrtni postelji svaril madžarske in češke plemiče pred Barbarinimi nakanami, da namesto njega na prestol spravi poljskega kralja Vladislava.

Edina omemba, kjer se v glavni vlogi ne pojavlja Barbara, je opis afere Friderika Celjskega z Veroniko Deseniško. Windeck se je v času sodnega procesa nahajal v Budimu in je bil očitno priča zaslišanju Friderika Celjskega in njegovega tožnika Janeza Frankopanskega. Janez naj bi Frideriku očital, da je bil osem let v sporu s svojo ženo Elizabeto in imel v tem času konkubino. Njenega imena Windeck sicer ne navaja, brez dvoma pa gre za Veroniko Deseniško. Po

³³⁴ Johanek P., Windeck, Eberhard, str. 1204-1205.

³³⁵ Spisek inseriranih dokumentov v kroniko v Altmann W., Eberhart Windekes, str. 523-526.

³³⁶ Johanek P., Windeck, Eberhard, str. 1202.

³³⁷ Kronološki pregled vsebine v Altmann W., Eberhart Windekes, str. 527-532.

³³⁸ O okoliščinah, ki so pripeljale do upora in njegovih posledicah. Prim. Hoensch J., Kaiser Sigismund, str. 102-107.

³³⁹ O poroki med Barbaro in Sigismundom. Prim. Hoensch J., str. 136-137.

posredovanju naj bi se zakonca spet zbližala, vendar je Elizabeta slutila, da se prva noč, ki sta jo zakonca po mnogih letih spet preživela skupaj, ne bo dobro končala zanjo. In res so dekle po pozivu Friderika našle Elizabeto mrtvo v njeni postelji. Za razsodnika v sporu je bil določen danski kralj Erik, ki je ravno tedaj potoval prek Ogrske z namenom, da poroma v sveto deželo. Zgodba se tu konča. Na koncu pasusa Windeck sicer obljublja, da *wie es gericht ward, dad vindestu her-noch*, vendar svoje obljube ne izpolni, tako da so nam vse okoliščine razpleta ostale prikrite.

Windeckove spomine lahko v celoti gledano ocenimo kot relativno dragocen vir za zgodovino Celjskih. Kljub mnogim netočnostim in površnostim, zlasti v kronologiji, nam osvetli nekatere podrobnosti, zlasti okrog poroke med Sigismundom in Barbaro - poleg Windecka jo omenja samo še Celjska kronika - in pa o aferi z Veroniko Deseniško, ki jo omenjata še Celjska kronika in Piccolomini v spisu *De Europa*.

B. Viri po 1436

B. 1. Češka

19. Taborska kronika

Taborska kronika, ki jo je napisal Nikolaj Biskupec iz Pelhřimov (*de Pilgram*), je eno najpomembnejših del husitske kronistike. V njej se prepletajo zgodovinski podatki z razmišljanjem o najpomembnejših teoloških vprašanjih tega češkega reformnega gibanja.³⁴⁰

O Nikolaju Biskupcu je znanih zelo malo biografskih podatkov. Rodil se je okrog 1380 (nekateri navajajo tudi letnico 1385), na praški univerzi dosegel stopnjo *baccalarius artium* ter bil 1420 izvoljen za predstojnika in "škofa" v husitski skupnosti na Taboru. Na koncilu v Baslu je kot predstavnik Češke zagovarjal program husitov. Biskupec je bil eden izmed neformalnih vodij taborskega gibanja in je svoj zaton doživel skupaj z zatonom mesta Tabor. Ko je 1452 mesto zasedel Jurij Podiebradski, je Biskupca zaprl na svoj grad Podiebrady, kjer je okrog 1460 tudi umrl.³⁴¹

Biskupec se je izkazal kot zelo ploden pisec. Njegov opus obsega predvsem teološke razprave, ki so nastajale kot posledica konfrontacij znotraj samega husitskega gibanja ali pa so nastale kot obramba taborskih husitov pred napadi in očitki rimske Cerkve. Spunar je Biskupcova dela razdelil v več skupin. Med razpravami je ločil polemične, eksegetske, etične in dogmatične razprave. Sledijo jim komentarji posameznih svetopisemskih knjig ter govorov, ki jih je Biskupec

³⁴⁰ O husitski kronistiki prim. Grauf F., *Chronik (M. I.: Böhmen)*. V: LMA II, str. 2005-2006.

³⁴¹ Za življenjepis Nikolaja Biskupca prim. Spunar P., *Opera Nicolai Biskupec*, str. 104 in Schwart J., *Biskupec Nikolaj*. V: LMA II, str. 248.

imel na koncilu v Baslu. Skupaj s spornimi in izgubljenimi spisi je Spunar naštel 23 različnih del, od katerih so nekateri ohranjeni tako v latinskem kot češkem originalu.³⁴²

Kot zgodovinopisno delo lahko označimo samo Biskupcevo Taborsko kroniko.³⁴³ Že sam naslov kaže, da je Biskupec skušal v njej opisati razvoj taborske frakcije v husitskem gibanju od naselitve na gori Tabor spomladi 1420 do sredine petdesetih let. V kroniki se zgodovinski podatki prepletajo z Biskupcevimi teološkimi razmišljanji. V celoti ali fragmentarno je besedilo kronike ohranjeno v sedmih različnih kodeksih.³⁴⁴

Ulrik se v kroniki imenuje le posredno, preko inserirane listine izdani 18. oktobra 1436,³⁴⁵ v kateri se navaja da je illustris princeps Ulrik Celjski skupaj z nekaterimi drugimi plemiči posredoval med kraljem Sigismundom na eni in taborsko skupnostjo na drugi strani. Čeprav je pasus kratek, je vsebinsko pomemben. Omemba namreč nakazuje, da je bil Ulrik že pred imenovanjem za češkega upravitelja, na mesto katerega ga je konec oktobra 1438 imenoval Albreht, aktiven v tej deželi in da je bil očitno dovolj dobro seznanjen s situacijo in razmerami v njej.

20. Stari češki letopisi

Stari češki letopisi so največje in najpomembnejše zgodovinsko delo, ki je nastalo v času husitskega gibanja na Češkem.³⁴⁶ Pisani so v češkem jeziku. Do sedaj je znanih 33 različnih tekstov in rokopisov, ki so nastali med 1432 in 1620. Kot taki predstavljajo enega najpomembnejših pisnih virov za češko zgodovino v 15. in 16. stoletju.

Vsebinsko se letopisi naslanjajo na *Chronicon Bohemorum* in odvisno od rokopisa predstavljajo njeno nadaljevanje od 1395 oziroma od 1416 in 1432. Bartoš je posamezne sklope letopisov poimenoval kot Praški husitski letopis, Praški zapiski iz let 1436-47 in Kronika o času kralja Jurija 1448-1470.³⁴⁷ Letopisi so pisani v obliki analov, vendar dobivajo od sredine 15. stoletja vse bolj obliko kronike, ki ima svojo pripoved zaokroženo po posameznih letih. Avtorji so večinoma anonimni. Običajno izhajajo iz meščanskih krogov, nekaj med njimi jih izvira tudi iz vrst nižjega plemstva in duhovščine. Prevladujejo avtorji, ki so ustvarjali v Pragi in Gradcu Hralovem. Palacky je na osnovi sedemnajstih rokopisov, ki so mu bili v času izdaje znani, identificiral osem različnih avtorjev.

³⁴² Spunar P., *Opera Nicolai Biskupec*, str. 104-113.

³⁴³ V literaturi se pojavlja tudi pod naslovom *Chronicon causam sacerdotum Thaboriensium continens et magistrorum Pragensium eiusdem impugnatio*. Höfler jo je izdal pod naslovom *Chronicon Thaboritarum*. Prim. Höfler K., *Geschichtschreiber II.*, str. 475 sl.

³⁴⁴ Spunar P., *Opera Nicolai Biskupec*, str. 107.

³⁴⁵ Original hranijo danes v Pragi. Besedilo listine je v celoti objavljeno v *Archiv koruny České*. Katalog listin z let 1378-1437, str. 219-222.

³⁴⁶ Kot take jih je označil Bartoš. Prim. Bartoš F. M., *Z musejních i jiných rukopisu Starých letopisu*, str. 208.

Pisci letopisov v nekaterih primerih izkazujejo naklonjenost husitskemu gibanju, zlasti utrakvistom. Ost njihovega pisanja je usmerjena proti uradni katoliški Cerkvi. V času med 1471 in 1526, ko je na Češkem vladala poljska kraljeva dinastija Jageloncev, je v njih prisotno tudi močno nasprotovanje nemški naciji v smislu češke srednjeveške narodne zavesti.³⁴⁸

Palacky je letopisom očital pomanjkljivo zgodovinsko opredeljenost, ker o nekaterih pomembnih dogodkih pišejo presenetljivo malo ali sploh nič, nasprotno pa nekaterim dogodkom namenjajo večjo pozornost, kot pa bi si jo glede na njihovo pomembnost zaslužili. Toda kljub temu je Palacky poudarjal njihov velik pomen. O nekaterih zgodovinskih dogodkih so letopisi edini vir, kot največjo vrednost pa je na prvo mesto postavil njihovo večinoma nepristransko vsebino. Po njegovem mnenju bi to nakazovalo, da so letopisi nastajali kot zapiski za lastno rabo in lažje ohranjanje spomina na preteklost ter niso imeli propagandnih ali kakšnih drugih namenov.³⁴⁹

Stari češki letopisi še niso izdani v popolni kritični izdaji, tako da smo se pri njihovi vsebinski analizi naslonili na Kronesov nemški prevod odlomkov, ki govorijo o Celjskih.³⁵⁰ Kronesov prevod temelji na izdaji Františka Palackega iz 1829. Prvič se Celjski v letopisih omenjajo leta 1436, ko jih je Sigismund v praškem Starem mestu povišal v kneze. Med prisotnimi naj bi bili tudi drugi knezi in gospodje - poimensko jih avtor ne našteva - češkega kraljestva. Poleg Celjske kronike je to edina omemba njihovega povišanja v kneze v narativnih virih. Nekaj prostora je v letopisih odmerjenega tudi kraljici Barbari. Tako je omenjeno njeno ujetništvo 1437 malo pred smrtjo moža Sigismunda, prihod na Češko 1441 in njena smrt 1451. Vrednostnih ocen Barbarinih dejanj in karakterja pisci letopisov ne dajejo. Večina omemb v letopisih je vezanih na Ulrika. Po navedbah v tem viru je 21. oktobra 1438 Albreht postavil Ulrika za glavarja v celotnem češkem kraljestvu. Njegovega namestništva ne ocenjujejo, omenjajo pa njegov napad na mesto Tabor, ki se je zaradi nespretnosti oblegovalcev končal neuspešno, ter neke neimenovane težave, ki naj bi bile tako velike, da jih je moral Ulrik vladarju sporočiti osebno. Ulrik se je z obiska pri vladarju vrnil še z večjimi pooblastili pri vodenju namestništva. Dogodki iz 1452 pred Dunajskim Novim mestom so opisovani s stališča Henrika iz Rožemberka, enega izmed zaveznikov mailberške zveze, na kratko pa se omenja še prepir med Ladislavom Hunjadijem in Ulrikom Celjskim ter smrt slednjega v Beogradu z napačno datacijo. Od vseh čeških virov, v katerih se omenjajo Celjski, so Stari češki letopisi najbolj izčrpen in najbolj poveden vir, zato je njihova vrednost za zgodovino Celjskih, v primerjavi z ostalimi češkimi viri, velika.

³⁴⁷ Bartoš F. M., *Z musejních i jiných rukopisu Starých letopisu*, str. 213-219.

³⁴⁸ Palacky F., *Die böhmischen Annalisten*, str. 255. Članek je sicer prevod njegovega češkega predgovora k izdaji Letopisov leta 1829.

³⁴⁹ Palacky F., *Die böhmischen Annalisten*, str. 259.

³⁵⁰ Krones F., *Die zeitgenössischen Quellen*, str. 72-75.

21. *Chronicon veteris collegiati Pragensis*

Pod naslovom *Chronicon veteris collegiati pragensis* je Höfler objavil krajšo kroniko, ki prinaša obsežne notice za čas med letoma 1419 in 1441.³⁵¹ Po njegovem mnenju naj bi bila kronika dragocena zlasti zato, ker je avtor opisovane boje, ki so povsem uničili Češko, doživel sam osebno kot očividec.³⁵² Kritična izdaja je sicer zelo slaba. Razen omenjenega utemeljevanja objave in podatka, da se original nahaja v arhivu v Darmstadt, se Höfler ni soočil niti z vprašanjem avtorstva niti z natančnejšo analizo teksta. Originalni kodeks je izgubljen, tako da sta danes ohranjeni le dve kopiji iz 19. in 20. stoletja.³⁵³

Besedilo kronike se začne leta 1419 z opisom prisostvovanja praških svečnikov pri cerkvenem obredu, kjer je obhajilo potekalo pod obema podobama. Nato si analistično sledijo obsežni opisi dogodkov vse do leta 1441, ko se konča z zapisom, da so husitski duhovniki za svojega predstojnika izvolili Janeza Rokičana (Johannes Rokyczana). Avtor, ki je naklonjen katoliški strani, ni pri svojem pisanju nikoli zapustil ozkega analističnega okvirja nizanja zaporednih dogodkov. Sam način pisanja daje slutiti, da so bile notice vnašane sproti skozi daljše obdobje.

Kronika na dveh mestih omenja kraljico Barbaro Celjsko. Podobno kot drugi viri kronika potrjuje, da je dal avstrijski vojvoda Albreht Barbaro takoj po Sigismundovi smrti zapreti ter da se je po nekajletnem izgnanstvu na Poljskem ustalila na gradu Melnik na Češkem.

22. *Rožemberška kronika (Rosenbergiana)*

Kratka notica, da se je Ulrik iz Rožemberka z Ulrikom Celjskim in ostalimi Avstriji udeležil obleganja trdnjave Ort ter sodeloval pri odvzemu skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim, je ohranjena tudi v dodatku Rožemberške kronike, ki ga je objavil Höfler v svoji izdaji virov o husitskem gibanju na Češkem.³⁵⁴ Omenjeni dogodki so sicer napačno datirani v leto 1450.

V kroniki so analistično nanizani zlasti genealoški podatki o Rožemberških, tako vsebinsko nima velike vrednosti. Höfler je kroniko vključil v sklop notic iz 14. in 15. stoletja, na katere je naletel v različnih rokopisih v univerzitetni knjižnici (domnevno v Pragi). Notice so se deloma nahajale na platnicah, njihovih notranjih straneh ali pa celo v sredini rokopisov in so zato ostale neopažene.³⁵⁵

Höflerjeva izdaja je zelo slaba, saj med drugim ne navaja niti najosnovnejših podatkov o natančni lokaciji ohranjenega rokopisa niti ostalih podatkov, ki so

³⁵¹ Tekst v Höfler K., *Geschichtschreibung der husitischen Bewegung I*, str. 78-101.

³⁵² Höfler K., *Geschichtschreibung der husitischen Bewegung I*, str. LVI.

³⁵³ RF II, str. 421.

³⁵⁴ Höfler K., *Geschichtschreibung der husitischen Bewegung II*, str. 77-78.

³⁵⁵ Höfler K., *Geschichtschreibung der husitischen Bewegung III*, str. 159-160.

običajni ob kritičnih izdajah historiografskih besedil. Vsebinsko je za zgodovino Celjskih Rožemberška kronika nepomembna.

B. 2. Avstrija

23. Enej Silvij Piccolomini

Piccolomini je tako po obsegu in številu svojih del, v katerih posredno ali neposredno obravnava Celjske, kot po odmevnosti njegovih sodb, eden izmed avtorjev, ki si zasluži našo posebno pozornost. Izmed vseh piscev se je povzpel najvišje na socialni lestvici. Na ta način je s svojimi spisi dosegel ogromen vpliv. Piccolominijeve besede niso odmevale le pri njegovih sodobnikih, ampak so znale kot nož ostre besede najti hvaležno občinstvo vse do današnjih dni.

Zaradi pomembnih funkcij, ki jih je Piccolomini opravljal v svojem pestrem življenju, je o njem ohranjena precejšna količina gradiva različnih zvrsti, od lastne korespondence, prek avtobiografskih notic v njegovih prikazih sodobne zgodovine do odmevov v literarnih delih Piccolominijevih sodobnikov.³⁵⁶ Njegovo življenje sta že v 15. stoletju prikazala tudi Giovanni Antonio Campano in Bartolomeo Platina.³⁵⁷ Nihče izmed njegovih predhodnikov na papeškem prestolu ni biografsko bolje obdelan kot on.

Piccolomini se je rodil 18. oktobra 1405 v Corsignanu pri Sieni kot najstarejši izmed 18 otrok. Njegova družina, ki je bila sicer plemenitega rodu, je bila tedaj že obubožana, tako da je bilo njegovo otroštvo zaznamovano s precej skromnimi gmotnimi razmerami. Kljub temu je bil deležen odlične izobrazbe. Od 1423 je v Sieni študiral latinski jezik in antično literaturo, zlasti pesnike in govorce. Nato pa se je posvetil pravu, ki ga je poslušal pri Antoniju Roelli in Marijanu Sozzini. Med 1429 in 1431 je v Firencah poslušal tudi predavanja Francesca Filelfa, dobrega poznavalca latinskega in grškega jezika ter političnih razmer v osmanskem cesarstvu, na Madžarskem in Poljskem.

Svojo kariero je začel 1432 pri kardinalu Domeniku Capranicu, v tistem času še zagretemu pristašu ideje konciliarizma, kot njegov tajnik na koncilu v Baslu. Čeprav brez formalno dosežene akademske stopnje, je zaradi svojega govorniškega talenta in spretnosti pri pisanju v naslednjih letih dosegel nesluteno kariero, ki je bila najstrmejša v tistem stoletju. V 10 letih bivanja v Baslu je moral zamenjati 6 delodajalcev in po dokončnem prelomu med koncilom ter papeštvom

³⁵⁶ O Piccolominijevem življenju in celo njegovih posameznih obdobjih je na voljo cela vrsta monografij in člankov. Čeprav je najstarejša, velja še vedno za najnatančnejši prikaz knjiga Voigt G., *Enea Silvio de Piccolomini als Papst Pius II. und sein Zeitalter*, 1-3. Berlin 1856-1863. Od novejših velja omeniti Naville C.E., *Enea Silvio Piccolomini. L'uomo, l'umanista, il pontefice (1405-1464)*, Locarno 1984. Soliden vpogled v njegovo življenje, zlasti pa njegovo literarno ustvarjanje, daje Worstbrock F. J., *Piccolomini*. V: *VerLex VII* 634 sl. Zlasti po slednjem, če ni drugače navedeno, je povzet tudi naš prikaz Piccolominijevega življenja.

³⁵⁷ Zimolo G. C., *Le vite di Pio II.*

postal 1439 tudi tajnik protipapeža Feliksa V. Kot papežev poslanec se je 1442 udeležil nemškega državnega zbora v Frankfurtu, kjer ga je 27. julija nemški kralj Friderik III. okronal za *poeta laureatus*.³⁵⁸ V Nemčiji je bil to prvi primer takega imenovanja, tako da si je moral notar Viljem Tatz pomagati z osnutkom, ki ga je brez dvoma sestavil Piccolomini sam.³⁵⁹ Z imenovanjem se je začela tesna povezanost med Piccolominijem in Friderikom, ki je trajala skoraj 12 let.

Konec 1442 je sporazumno prekinil svoje sodelovanje s Feliksom V. in odšel na Dunaj v pisarno Friderika III., kjer si je kmalu pridobil zaupanje takratnega kanclerja Kasperja Schlicka. Svoje pridobljene diplomatske spretnosti je uporabil tudi v novi službi in 1445 v Rimu sodeloval na pogajanjih med rimskim papežem Evgenom IV. in Friderikom III., ki so v koncilskem sporu do tedaj nevtralnega nemškega kralja in volilne kneze dokončno nagnila na papeževo stran. Na teh pogajanjih je očitno tudi Piccolomini spremenil svoje dotedanje prepričanje in postal odločen pristaš papeške suprematije. Tej cerkveno politični preobrazbi je sledila tudi sprememba osebne poklicne usmeritve. Sredi 1445 je prejel nižje posvetitve, marca 1447 bil posvečen v duhovnika in le nekoliko kasneje na Friderikov predlog postal škof v Trstu.³⁶⁰ Tu je ostal le eno leto, se jeseni 1448 vrnil na Dunaj in nadaljeval delo v Friderikovi pisarni. Septembra 1450 je bil imenovan za škofa v Sieni, sodeloval v letih 1451 in 1452 v pripravi na Friderikovo kronanje za cesarja in poroko z Eleonoro Portugalsko. Po padcu Konstantinopla 1453 je v ospredje njegovega interesa stopila zavest o potrebnosti obrambe pred turško nevarnostjo. Dokončno slovo od Avstrije, kjer že dolgo ni bil več zadovoljen, je vzel maja 1455, ko se ni več vrnil iz Rima, kjer je bil na oboedenci pri novoizvoljenem papežu Kalistu III. Tudi v Rimu je strmo napredoval po hierarhični lestvici, prejel 18. decembra 1456 kardinalski klobuk in bil slabi dve leti kasneje, 19. avgusta 1458, izvoljen za papeža. Njegovemu rojstnemu kraju se je zdela novopridobljena čast njihovega rojaka tako velika, da so že 1462 kraj preimenovali v Pienza. Piccolomini se je kraju oddolžil z izdatno pomočjo pri gradnji katedrale in družinskih palač. Kot papež Pij II. se je zavzemal za reformo cerkve, formalno končal obdobje konciliarizma (bula *Execrabilis* leta 1460), zlasti pa se je posvetil organiziranju vojne proti Turkom. Pri prepričevanju evropskih knezov 1459 v Mantovi je bil neuspešen, tako da je 1464 sam organiziral križarski pohod, ki pa so se ga udeležile samo Benetke. Še preden je zbrana flota lahko izplula, je Piccolomini 14. avgusta 1464 v Anconi umrl.

Dobrih 12 let, od konca 1442 do maja 1455, ki jih je Piccolomini preživel v Avstriji na dvoru Friderika III., je bilo odločilnih za njegov razvoj. Od tajnika protipapeža, čigar zvezda je že zahajala, je postal eden najtesnejših sodelavcev

³⁵⁸ Chmel J., Regesta, 801. Celoten tekst listine je objavljen v dodatku k Chmelovim regestom, str. XXIX.

³⁵⁹ Lhotsky A., Aeneas Silvius, str. 12.

³⁶⁰ V Trstu je bil Piccolomini že 1444, ko je bil v poslanstvu, ki je v imenu Friderika III. od mesta prejelo prisego zvestobe. Trst je moral Piccolomini ohraniti v lepem spominu. Poslanstvo je bilo namreč sprejeto s tolikšnim veseljem, *ut et ipse post rex illuc se reciperat festa carnisprivii celebraturus*. Prim. Heck a. van, De viris illustribus, str. 66. Pravico nastavljanja škofe v Trstu je Friderik dobil septembra 1445 kot zahvalo za priznanje papeževega primata nad koncilom. Prim. Niederstätter A., Das Jahrhundert der Mitte, str. 184.

nemškega kralja in kasnejšega cesarja. Njegova diplomatska poslanstva in nenehna potovanja s Friderikovim dvorom so mu omogočila navezavo mnogih stikov, tako v Rimu kot tudi severno od Alp. Vendar pa v prvih letih Piccolominiu ni bilo vedno - ne samo po krivdi drugih - lahko. Njegova pričakovanja, da bo s svojimi sposobnostmi takoj osvojil dvor, so se kmalu razblinila. Leta 1443 zagrenjeno ugotavlja v enem izmed svojih spisov, da do Friderika lažje pride kuhar ali oskrbnik psov kot pa izobraženi tajnik.³⁶¹ Še septembra 1445 v pismu svojemu prijatelju Giovanniju Campisiju obžaluje svoj odhod na Dunaj.³⁶² Zadovoljen ni bil niti s sodelavci niti s širšo okolico, kjer je predvsem pogrešal podobno navdušenje nad literaturo, kot ga je gojil sam. Omejuje ga njegova odvisnost od drugih in s tem povezana nekreativnost. Resignirano ugotavlja, da *non sum liber, dum alienum comedo panem*³⁶³ in, da kar drugi *aiunt, aio, negant, nego ... Quod mandatum fuerit, scribam, non addam, non minuam ... Tacebo et parebo libens*.³⁶⁴ Avstriji je zameril, da ga ni sprejela na taki ravni, kot je pričakoval. Verjetno zaradi napake dvornega maršala je moral sprva obedovati s služinčadjo, kjer je lahko "občudoval" prehranjevalne navade preprostih Avstrijcev. Iz tega ga je rešil kancler Kasper Schlick, qui - kot pravi Piccolomini sam - *me ex hac sentina immunditiarum detraxit et ad lautam eius mensam deduxit*.³⁶⁵ Zlasti pa je v novem okolju pogrešal potrditev ter priznanje svojega dela ter sposobnosti in hvalo. *Est enim laus virtutis excitamentum!*³⁶⁶

Piccolominijev položaj na dvoru se je sčasoma sicer popravil, toda zamere so ostale. Ne sme nas torej presenetiti Piccolominijev negativen odnos do dežele, zlasti pa do ljudi v svoji bližini. Kljub negativnim reakcijam okolice je ves čas igral vlogo *arbiter elegantium* in zviška opazoval dogajanje okoli sebe.³⁶⁷

Dvanajst "dunajskih" let je tudi čas, ko je Piccolomini napisal večino svojih del. V svojem opusu, ki mu po raznolikosti v 15. stoletju ni para, je segel po skoraj vseh literarnih zvrsteh. V mladosti je pisal v glavnem pesmi, med katerim jih je precej z erotično vsebino.³⁶⁸ V dialogih in političnih traktatih se posveča predvsem tedanjemu političnemu dogajanju v cerkvi in cesarstvu, zlasti baselskemu koncilu, razmerju med cerkvijo in državo ter turški nevarnosti.³⁶⁹ S svojimi deli velja Piccolomini za začetnika zgodnjega humanizma severno od Alp, za prinašalca novega duha iz Italije, za skoraj nemškega Petrarco.³⁷⁰ Poleg tega je

³⁶¹ Lhotsky A., *Aeneas Silvius*, str. 24-25.

³⁶² Wolkan R., *Der Briefwechsel*, 1/1 (FRA II/61), str. 542.

³⁶³ Wolkan R., *Der Briefwechsel*, 1/1 (FRA II/61), str. 219.

³⁶⁴ Wolkan R., *Der Briefwechsel*, 1/1 (FRA II/61), str. 287.

³⁶⁵ Wolkan R., *Der Briefwechsel*, 1/1 (FRA II/61), str. 470.

³⁶⁶ O Piccolominijevem mnenju o Avstrijcih in njihovih navadah prim. Lhotsky A., *Aeneas Silvius*, zlasti str. 14-17.

³⁶⁷ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 392.

³⁶⁸ Poleg pesnitve *Cinthia* in komedije *Chrysis* je iz časa študija v Sieni ohranjenih 19 pesmi in nekaj eklog, iz poznejšega časa pa dobrih 60 epigramov in epitafov, deloma tudi s politično vsebino. Prim. Worsterbrock F. J., *Piccolomini*, str. 646-647.

³⁶⁹ Worsterbrock F. J., *Piccolomini*, str. 647-654, ki je hkrati najbolj zgoščen pregled Piccolominijevega literarnega opusa.

³⁷⁰ Ocene različnih avtorjev povzete po Weinig P., *Aeneas suscipite*, str. 3.

brez dvoma najpogosteje brani in prevajani avtor na nemškem jezikovnem območju v 15. stoletju. Weinig je naštel skupaj 587 rokopisov iz 15. stoletja, ki vsebujejo Piccolominijeva dela in 34 rokopisov s prevodi iz njegovih spisov.³⁷¹ Do 1500 so njegova dela izšla v 117 izdajah.³⁷²

Za našo temo so zanimiva predvsem dela, kjer je v ospredju "dnevno-politična" problematika. To je Piccolomini obdeloval v historiografsko-geografskih spisih in v pismih. Njegova najpomembnejša dela so poleg pisem prijateljem in znancem še *Historia Australis*, *Historia Bohemica*, *Europa*, *Comentarii* ter zbirka biografij Piccolominijevih sodobnikov *De viris illustribus*.

Kljub velikemu pomenu Piccolominija za literarni razvoj prostora severno od Alp je okrog njegovega opusa še cela vrsta "belih lis", ki bi jih bilo treba raziskati. Stanje kritičnih izdaj je porazno, tako da je pri mnogih spisih potrebno poseči po editio princeps iz leta 1551³⁷³ ali po zastarelih izdajah. Prav tako je le za redka dela narejen pregled razvoja različnih verzij in samega teksta. Poseben problem predstavlja skoraj neobvladljiva količina rokopisov, ki jih je, kot že omenjeno, iz 15. stoletja samo za nemški govorni prostor ohranjenih več kot 500. Pregled tekstov v posameznih rokopisih pripravlja Weinig.³⁷⁴ Omembe rokopisov pri posameznih Piccolominijevih delih se, če ni drugače navedeno, nanašajo na njegove avtografe. Prav zaradi omenjenega pomanjkanja osnovnih študij mora marsikatero vprašanje v našem pregledu ostati neodgovorjeno in prihranjeno za kasnejši čas.

23. 1. *Historia Australis*

Glavno Piccolominijevo historiografsko delo je Avstrijska zgodovina ali kot se v strokovni literaturi tudi pojavlja *Historia Friderici III. imperatoris*. Pravilnejša oznaka za delo je verjetneje prvi naslov, saj je 3. redakcija dela, ki je hkrati tudi najmlajša, v rokopisu naslovljena kot *Aeneae Silvii Piccolomini Senensis sanctae Sabinae cardinalis Australis historiae liber primus incipit*.³⁷⁵

Kot že omenjeno, je delo ohranjeno v treh redakcijah. Tako konceptualno kot tudi vsebinsko se med seboj precej razlikujejo in vsaka zase predstavljajo zgodovinski spomenik.³⁷⁶ Na osnovi Kramerjeve študije je shema sledeča. Prva redakcija, ki naj bi nastala predvsem iz Piccolominijeve potrebe po literarnem ustvarjanju, je ohranjena v dunajskem cvp 3364. Rokopis velja za Piccolominijev avtograf (pisava je po Kramerjevem opisu majhna, drobna in krepka) in je dopolnjen s številnimi marginalijami. Ali je prva redakcija besedila ohranjena tudi v clm 442, je potrebno še natančneje raziskati. Redakcija je v najboljšem primeru začela nastajati septembra 1453, pred odhodom na državni zbor v Regensburg aprila 1454

³⁷¹ Weinig P., *Aeneam suscipite*, str. 153-161 in str. 4 op. 40.

³⁷² Hain, *Repertorium*, št. 147-263.

³⁷³ *Aeneae Sylvii Piccolomini ... opera quae extat omnia*. Basel 1551.

³⁷⁴ Weinig P., *Aeneam suscipite*, str. 6-7.

³⁷⁵ Kramer H., *Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte"*, str. 42.

³⁷⁶ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 398.

pa je bila že končana. Redakcijo odlikuje umirjena stvarnost, vendar je začititi avtorjeve humanistične poudarke in določeno apologetično tendenco. Predvsem skuša opravičiti svoje nasvete, ki jih je dal cesarju v kritičnem letu 1451.³⁷⁷

Druga redakcija je nastajala v zadnjih mesecih Piccolominijevega bivanja v Avstriji in prvih letih v Rimu. Od konca novembra 1454 do dokončnega odhoda v Rim pomladi 1455 je v Dunajskem Novem mestu zlasti zbiral gradivo in ustvarjal nov koncept celotnega dela. V teh mesecih je napisal tudi uvod in začel pisati o pogajanjih za poroko med Friderikom III. in Eleonoro Portugalsko. S konceptom in zbranim gradivom je konec maja 1455 odpotoval v Rim in v naslednjih treh letih tam dokončal svojo predelavo. Na koncu druge redakcije Piccolomini omenja še izvolitev Matije Korvina januarja 1458 in Jurija Podiebradskega marca istega leta za ogrskega oziroma češkega kralja.³⁷⁸ Redakcija je ohranjena v ko-deksu, ki so ga v 17. stoletju iz neznanega razloga razdelili na več samostojnih rokopisov. Danes jih hranijo na Dunaju pod cvp 3365, cvp 3366 in cvp 3367. Poleg tega sta ohranjena še dva prepisa iz 15. stoletja v HHStA, in sicer n. 109 (izročen v Italiji in sedaj hranjen v Tridentu) ter n. 785. Tudi pri avtografu te redakcije gre po vsej verjetnosti za koncept in ne dokončno obliko teksta, saj so v njem prečrtane cele strani.³⁷⁹ Vsebinsko je redakcija v pretežni meri, če že ne izključno, samoapologetska in samoapoteozna. V tej redakciji je Piccolomini pustil sovraštvu do Friderikovih pa tudi Ladislavovih nasprotnikov prosto pot. Zlasti so bili na udaru Hans Ungnad, Ulrik Celjski in Ulrik Eizinger.³⁸⁰ Piccolomini pa je postal tudi veliko manj prizanesljiv do svojega nekdanjega delodajalca. Vse bolj je čutili posmeh in vzvišenost tudi nad Friderikom III.

Tretja, dokončna, redakcija je nastala po letu 1458, verjetno že v času po Piccolominijevi izvolitvi za papeža 19. avgusta 1458. Besedilo je v obliki prepisa ohranjeno v Vatikanski knjižnici pod signaturo J VII 248 in izvira iz knjižnice Fabia Chigija, kasnejšega papeža Aleksandra VII. iz 17. stoletja. Prepis je zagotovo nastal že pred Piccolominijevo smrtjo, vsi ostali kasnejši prepisi - Kramer omenja, da jih nekaj še obstaja, vendar jih ne navede - pa izvirajo iz Chigijevega rokopisa in so manj pomembni.³⁸¹

Za razliko od prejšnjih redakcij je v zadnji predelavi Piccolomini besedilo že razdelil na sedem knjig, kar povečuje preglednost teksta. Vsebinsko je ta redakcija bogatejša predvsem v uvodnih knjigah, ko Piccolomini razširi in spremeni svoj opis Dunaja - ime izpeljuje iz imena Favianum - in celotne Avstrije. Kot visoki cerkveni dostojanstvenik se očitno čuti dolžnega več prostora posvetiti tudi cerkvenim zadevam. Kljub bogati rimski arhitekturi je Piccolomini tudi po odhodu iz Avstrije ohranil svoje navdušenje nad stolnico sv. Štefana in cerkvijo Maria am Gestade.³⁸²

³⁷⁷ Kramer H., Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte", zlasti str. 33 in Lhotsky A., Quellenkunde str. 399.

³⁷⁸ Kramer H., Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte", str. 40.

³⁷⁹ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 400.

³⁸⁰ Kramer H., Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte", str. 31.

³⁸¹ Kramer H., Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte", str. 41 in Lhotsky A., Quellenkunde, str. 400.

³⁸² Lhotsky A., Quellenkunde, str. 399.

Na žalost ni na voljo kritične izdaje besedila kronike. Kollárjeva izdaja se opira predvsem na 2. redakcijo z odlomki iz 1.,³⁸³ ravno tako pa tudi prevod Theodora Ilgena v nemščino bazira na 2. redakciji.³⁸⁴ Za razlike med posameznimi verzijami se moremo nasloniti zgolj na Kramerjevo študijo. Po njem je v 1. redakciji odpad Ulrika od Friderika III. prikazan veliko bolj skromno, navedeni pa so vzroki. Celjski naj bi se bal za svoje posesti na Ogrskem in je moral zato zavzeti tako stališče kot Madžari. Ravno tako naj ne bi smel zaradi sorodstvenih vezi zapustiti Ladislava. Friderika naj bi o tem obvestil, ko je bil ta še v Beljaku. Ravno tako naj Ulrik ne bi prenesel, da pri Frideriku nima nikakršnega vpliva. Avstrijecem naj bi sam ponudil svojo moč, svoje pristaše in sebe. Avstrijci naj bi to z veseljem sprejeli in mu predali vrhovno poveljstvo.³⁸⁵ Tretja redakcija naj bi se od ostalih dveh razlikovala predvsem po obsežnejšem zgodovinskem in geografskem opisu.³⁸⁶ V tiskani obliki je prvič izšla 1685 v Strassburgu. Z opombami jo je oskrbel Johann Heinrich Boecler. V prvem desetletju 18. stoletja sta izšli še dve izdaji, in sicer 1704 v Helmstädtu in 1707 v Leipzigu. Pri znanstvenem delu običajno uporabljajo izdajo, ki jo je na osnovi dunajskih rokopisov pripravil Adam Franz Kollár in jo 1762 izdal v drugi knjigi svojih *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia*. Nemški prevod je na osnovi Kollárjeve izdaje 1889 pripravil Theodor Ilgen in ga izdal v seriji *Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit*.³⁸⁷

Natančna analiza virov, ki jih je Piccolomini uporabljal pri pisanju, ne obstaja. V 3. redakciji sicer sam omenja, da je pri delu uporabljal Otona iz Freisinga. Dejansko je Piccolomini po dolgih letih pozabe znova odkril tega največjega kronista visokega srednjega veka.³⁸⁸ Poleg Otona je poznal še Knjigo resničnih zgodb Janeza Vetrinjskega - Lhotsky opozarja, da gre verjetno za predelavo Anonimnega Leobenčana - in pa Avstrijsko kroniko Leopolda z Dunaja, ki jo je zavračal kot povsem nehistorično. Za čas po letu 1442, ko postanejo njegovi spisi zanimivejši za našo temo, temelji njegovo pisanje na lastnih spominih.

V Piccolominijevi Avstrijski zgodovini se Celjski prvič omenjajo ob sporu med habsburškima bratoma Friderikom in Albrehtom o delitvi dediščine.³⁸⁹ Po neuspelem obleganju Ljubljane je prišlo do pomiritve med Friderikom in Albrehtom, s Celjskima pa je bila dosežena že znana pogodba o dedovanju. Čeprav je Piccolomini zanesljivo zelo dobro poznal vse prikrite, pa vendar najpomembnejše podrobnosti pogodbe, pri nastanku katere je skoraj gotovo sodeloval tudi sam, se mu je z več deset let distance zdelo pomembno omeniti samo točko o dedovanju, pa še tu samo tisti del, po katerem po izumrtju Celjskih dedujejo Habsburžani. Znova naletimo na Ulrika, ko Piccolomini opiše njegov pohod po ukazu Friderika III. proti češkemu najemniku Pankracu iz Holiča pmladi 1450.

³⁸³ Kollarius A. E., *Analecta monumentorum II*, str. 1 sl.

³⁸⁴ Ilgen T., *Die Geschichte Kaiser Friedrichs*, str. III.

³⁸⁵ Kramer H., *Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte"*, str. 36-37.

³⁸⁶ Kramer H., *Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte"*, str. 41 sl.

³⁸⁷ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 401.

³⁸⁸ Worstbrock F. J., *Picolomini*, str. 655.

³⁸⁹ Pri analizi sem uporabljal Kollárjevo izdajo.

Zanimiv je opis karakterja Barbare Celjske, žene cesarja Sigismunda, ki ga naveže na prikaz svojega poslanstva pri čeških stanovih poleti 1451. Čeprav je bila, kot pravi Piccolomini, že precej v letih, jo je pobrala kuga. Očital ji je vse mogoče. Sigismund naj bi jo večkrat zalotil pri prešuštvovanju, vendar ji je oprostil, saj tudi sam ni bil najbolj krepoten. Vendar je bila Barbara po Piccolominijevem mnenju moralno precej slabša od moža. Pri prešuštvovanju je bila namreč gnana s tolikšno *inexhaustae libidinis*, da niso moški nagovarjali nje, ampak je ona nagovarjala moške. Tudi po smrti moža, ko se je umaknila na Češko, se je tam postarala *inter greges exoletorum concubinosque*. Vendar to še ni bilo vse. Device, ki so dale življenje za Jezusa, je javno imenovala za neumnice, ker niso znale okusiti veselja nad voluptas. Po njenem mnenju naj človeku ne bi bilo nič bolj lastno kot naslada. Na koncu Piccolomini ves zgrožen ugotavlja, da so si husitski duhovniki kljub temu, da je Barbara zanikala vstajenje od mrtvih, to *scelestam foeminam* drznili pokopati v kraljevi grobnici v Pragi. Piccolominijeva upodobitev Barbare je vsekakor nerealna in jo je kot pretirano zavrnil že Chilian v svoji disertaciji. Po njegovem mnenju je precej podrobnosti, ki so jih pripisovali Barbari, plod nakitene fantazije Piccolominija in kasnejših kompilatorjev.³⁹⁰

Osrednji del kronike je Piccolomini namenil prikazu dogodkov leta 1452, kjer je vidno vlogo igral tudi Ulrik. Svojo pripoved začenja s pismom Friderika III. s konca novembra ali začetka decembra 1451, v katerem dunajske meščane opozarja, da je avstrijski deželni zbor na Dunaju nezakonit, ker je bil sklican brez njegovega soglasja kot skrbnika nad Ladislavom, avstrijskim deželnim gospodom. V nadaljevanju Piccolomini natančno opiše Friderikova diplomatska prizadevanja za zadušitev mailberške zveze, okoliščine, v katerih je odpotoval v Rim, da bi ga papež okronal za cesarja, vse do njegove vrnitve v Dunajsko Novo mesto, avstrijskega obleganja ter Ladislavove izročitve v Ulrikove roke.³⁹¹

Zelo natančen je Piccolomini tudi pri navajanju dogodkov po Ladislavovem ritualnem umivanju, da bi z njega sprali vse štajersko, in njegovemu slovesnemu sprejemu na Dunaju. Iz dogovorjenega skupnega zborovanja Madžarov, Čehov in Avstrijcev, ki bi se moralo zgoditi 11. novembra na Dunaju in na katerem bi se morali skupaj dogovoriti o nadaljnji Ladislavovi usodi, ni bilo nič. Na Dunaju je namreč v tistem času razsajala kuga, madžarsko plemstvo pa je le za nekaj dni pred tem imelo sklican svoj državni zbor in se zato njihovi predstavniki niso mogli udeležiti skupnega zborovanja. Ladislavova prihodnost je bila zato določena na dvostranskih pogajanjih med vsemi zainteresiranimi stranmi. S Friderikom so Avstrijci našli skupni dogovor marca naslednje leto, vendar ga Ladislav zaradi Ulrikove odsotnosti ni upal potrditi. Ratifikacija dogovora je bila tako preložena in dejansko nikoli izvedena.

Prav ob pogajanjih so se po Piccolominijevem mnenju pokazale prve razpoke med Eizingerjem, za katerim so stali nižje plemstvo, mesta in prelati, ter Celjskim, ki je užival predvsem podporo višjega plemstva. Konflikt je bil neizbežen. Ulrik

³⁹⁰ Chilian H., Barbara von Cilli, str. 67-68.

³⁹¹ Vsebinsko bo ta del Piccolominijeve kronike analiziran v nadaljevanju knjige v poglavju Ovrednotenje virov delu.

naj bi po Piccolominijevem mnenju začel zlorabljeni svoj vpliv pri Ladislavu in vse bolj odtrgal Eizingerja na stran. Eizinger se je počutil ogoljufanega in je skušal s pomočjo pristašev prepričati Ladislava v sklic deželnih stanov, Celjski pa mu je kot odgovor na to preprečeval vse stike s svojim varovancem.

V naslednjih tednih je Ulrik v Ladislavovem imenu v Bratislavi dosegel tudi dogovor s Hunjadijem, po katerem je Hunjadi zadržal upravo na Ogrskem proti plačilu 24.000 zlatnikov v Ladislavovo blagajno. Po govoricah - to priznava tudi Piccolomini - naj bi si Hunjadi to funkcijo zagotovil tudi z obljubo Ulriku, da mu bo vsako leto dal 12.000 zlatnikov.

Medtem pa se je zapletla situacija na Dunaju. Zaradi financ, ki jih je potreboval za svoje kronanje na Češkem, je moral Ladislav pristati na deželni zbor v Korneuburgu septembra 1453. Eizinger je že takoj dosegel, da so morali tujci z Ulrikom na čelu zapustiti zbor in v govoru, ki je sledil odhodu, obtožil Ulrika. Po Piccolominiju mu je očital nasilje nad Avstrijci, zlasti pa finančno okoriščenje z Ladislavom. Za svoje obede na bi porabil 20, za Ladislavove le 10 zlatnikov, ravno tako pa Piccolomini ne pozabi omeniti, da naj bi poleg 24.000 zlatnikov Ulrik od Madžarov dobil še dodatnih 12.000. Ladislav je moral popustiti pod pritiskom avstrijskega plemstva in je na predlog zbora odšel na Dunaj, kjer je Eizinger pripravil vse za Ulrikovo odstranitev. Ko je Ulrik naslednje jutro prišel od svoje dunajske ljubice na Ladislavov dvor, mu je ta, kljub Ulrikovemu poudarjanju svojih zaslug za njegovo stvar, odrekel gostoljubje. Žal se Kollárjeva izdaja na tem mestu prekine in se nadaljuje s kratkim pasusom o dogodkih na češkem zboru v Pragi, nato pa z Ulrikovo slovesno vrnitvijo na Dunaj. Tu je bil Celjski sprejet z velikim navdušenjem in Piccolomini primerja njegov prihod s prihodom antičnega triumfatorja v večno mesto.

Takoj ko je Ulrik pri Ladislavu pridobil svojo staro pozicijo, so začele rasti napetosti med njim in Ivanom Hunjadijem, ki je po Piccolominiju imel tedaj v oblasti skoraj vse gradove na Ogrskem. Piccolomini pripisuje Ulriku in njegovi stani celo poskuse, da bi Hunjadija umorili, vendar jim Hunjadi ne nasede. Kasneje so se napetosti med stranema pomirile in avgusta 1455 so podpisali dogovor o medsebojni spravi in pomiritvi.

Piccolomini nadaljuje z opisom dogodkov poleti 1456. Ko je Ladislav izvedel, da se Turki pripravljajo na napad na Beograd, naj bi se pod pretvezo, da gre na lov, umaknil iz Ogrske na Dunaj in se vrnil šele jeseni istega leta, po zmagi ogrske vojske in smrti Ivana Hunjadija. Ulrik naj bi nekoliko okleval, ali naj se vrne ali ne, na koncu pa se je le odločil, da bo spremljal Ladislava in z njim odšel v Beograd. Piccolomini je sedaj preskočil dogodke na madžarskem državnem zboru v Futaku in nadaljeval svojo pripoved s prepričanjem med Hunjadijevim sinom Ladislavom in Ulrikom v beograjski trdnjavi. Po jutranji maši in medsebojnem prepiru naj bi Ulrik zamahnil z mečem proti Hunjadiju, mu odsekal nekaj prstov, Ladislavovi spremljevalci, ki jih je privabilo vpitje, pa so Ulrika umorili. Mladi kralj je po Piccolominiju prikrikl svojo žalost in jezo nad Hunjadiji ter ukazal truplo pokopati v Celju. Ob koncu kronike Piccolomini omeni tudi sodni proces in smrtno obsodbo Ladislava Hunjadija. Kronika se končuje s kronanjem Matije Korvina za madžarskega in Jurija Podiebradskega za češkega kralja.

Piccolomini je torej v Avstrijski zgodovini namenil Celjskim precej prostora. Sodbe o njih so vse po vrsti negativne. Nobeno izmed njihovih dejanj ni ocenjeno kot pozitivno, samo za najstarejšega grofa Hermana najde nekaj pozitivnih pripomb, pa še to le v primerjavi z njegovim sinom Friderikom. Za Piccolominija so vsi po vrsti od Barbare, Friderika in Ulrika predvsem lahkoživci, ki iščejo zadovoljstvo predvsem v telesnih nasladah in strasteh. Pred njimi ni bil varen noben predstavnik nasprotnega spola, celo Barbara je bila tista, ki je zalezovala moške. Njihov karakter je nestabilen, dana obljuba ali prisega je zadnje, česar se držijo. Največji obseg je Piccolomini namenil dogodkom iz 1452. Vloga Ulrika pri uporu avstrijskih stanov in izročitvi Ladislava je ocenjena negativno. Zdi se, da so ravno dogodki v prvi polovici 1452 in Ulrikovo ravnanje v takratni situaciji prelomnica, ki je v Piccolominijevih očeh dokončno očrnila Celjske. Uboj Ulrika Celjskega v Beogradu je Piccolomini lahko prikazal le po drugih virih, najverjetneje na osnovi svojega dopisovanja z madžarskimi humanisti in dunajskimi prijatelji. Kot primarni vir lahko iz Avstrijske kronike torej smatramo zgolj pasuse o dogodkih 1452. Deloma je treba sem prišteti še opis dogodkov iz 1443, ki jih je Piccolomini doživljal kot eden izmed Friderikovih uradnikov, vendar sta prikaz spora med Habsburžanoma in Ulrikova vloga v njem vsebinsko zelo skromna.

23. 2. *Historia Bohemica*

Piccolominijevo drugo delo je *Historia Bohemica*, v kateri je skušal prikazati češko zgodovino od mitoloških začetkov do svoje sodobnosti.³⁹² Delo, ki ga je posvetil aragonskemu in sicilskemu kralju Alfonzu V., je razdeljeno v 72 poglavij. Pretežni del besedila je bil odmerjen prikazu nastanka in razvoja husitskega gibanja, ki mu sledi opis Sigismundovih in Albrehtovih dejanj, vse do dogajanja okrog Ladislava Posmrtnega. Delo se konča s prikazom kronanja Jurija Podiebradskega in je bilo torej dokončano po juniju 1458. V besedilu Piccolomini uporablja *pluralia maestatis*, kar je kot kardinal že smel uporabljati pri pisanju.

Češka zgodovina velja za najbolj razširjeno Piccolominijevo delo, ki so jo že zelo zgodaj natisnili (Rim 1475, HAIN *255), v 16. stoletju pa tudi prevedli v češki in madžarski jezik. Nek zaključen pregled ohranjenih rokopisov nam ni poznan. Ravno tako ne obstaja kritična izdaja teksta, tako da se pri znanstvenem delu še vedno uporablja *editio princeps* iz 1551.³⁹³

Tudi v Češki zgodovini je Piccolomini precej prostora posvetil Celjskim. Tako naj bi Barbara že pred smrtjo svojega moža Sigismunda spletkarila proti njemu in delala načrte o državni ureditvi. V 59. poglavju ponovi očitke Barbari, ki jih je navedel že v Avstrijski zgodovini. Bolj kot moški njo je ona iskala moške, zanikala je posmrtno življenje in se predajala življenjskim radostim. Vsebinsko je poglavje o Barbari v Češki kroniki identično s pasusom v Avstrijski kroniki. Že pred tem v

³⁹² Kroniko avtorji pogosto označujejo z različnimi naslovi, in sicer *Historia Bohemica*, *De Bohemia* ali samo *Bohemia*.

³⁹³ *Aeneae Sylvii Piccolominei Opera*, str. 81-143.

besedilu omenja, da je nemški, ogrski in češki kralj Albreht II. Ulriku Celjskemu v upravo prepustil češke dežele, vendar ga je, kot mu očita Piccolomini, že kmalu zamenjal zaradi poskusa uzurpacije oblasti. Piccolominijevo navedbe o zamenjavi so sicer točne, vendar vzrok skoraj zagotovo ne drži. Bolj verjetno je do zamenjave prišlo zaradi nasprotovanja češkega plemstva, da bi njihove dežele upravljal tujec, star komaj kaj več kot 30 let.³⁹⁴ Na Ulrikovo mesto je Albreht imenoval češka plemiča Ulrika iz Rosenberga in Meinharta iz Nehausa.³⁹⁵

Po 60. poglavju se pripoved dejansko prenese v Avstrijo in Ogrsko, dogodki na Češkem pa ostanejo v ozadju. Pripoved je v primerjavi s *Historia Australis* precej bolj zgoščena. Najprej omenja upor avstrijskih stanov, ki se mu je pridružil tudi Celjski, spopad pred Dunajskim Novim mestom in pa Ladislavovo izročitev Ulriku. Za razliko od Avstrijske zgodovine tu Piccolomini posebej poudarja, da naj bi bilo v dogovoru ob izročitvi izrecno sklenjeno, da mora Ladislav ostati izven Dunaja (*extra Viennam degere*) in ničesar ukreniti, dokler skupni zbor ne sprejme sklepov. Ulrikova izročitev Ladislava Dunajčanom naj bi bila torej očitno kršenje dogovorjenega. Nato v nekaj stavkih omeni pogajanja Ladislava z Madžari, Avstrijci in Čehi ter ogromen Ulrikov vpliv na Ladislava. *Cuncta ex arbitrio comitis gerebantur*. V omenjenih deželah naj bi bil kot v antičnih časih uveden triumvirat. *Ioannes Huniadi Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Ulricus Austriam*. Svojo pripoved nadaljuje v naslednjem poglavju, s prikazom odstranitve Ulrika Celjskega z avstrijskega dvora. Omenjeno poglavje v Češki zgodovini je še posebno dragoceno, ker se z Ulrikovim (nedokončanim) govorom, ki ga je Celjski imel pred Ladislavom v svojo obrambo zaradi Eizingerjevih obtožb, začne v Avstrijski zgodovini lakuna, ki sega vse do Ulrikove slovesne vrnitve na Dunaj februarja 1455. V govoru pred Ladislavom je poudarjal svoje zasluge za še nerojenega kralja in ga prosil *ne plus inimicorum odia quam sua merita valerent, ne bonitatem regiam adversariorum malignitas vinceret*. Toda Ladislav je pod Eizingerjevim pritiskom ostal neomajen, Ulrik pa je le s štirimi spremljevalci moral oditi proti domu. Do mestnih vrat ga je moral spremljati mejni grof Albrecht Brandenburški, drugače bi ga množica pobesnelih Dunajčanov zasula s kamenjem.

Ladislavovemu kronanju za češkega kralja je posvečeno naslednje, 62. poglavje. V času njegovega bivanja v Pragi naj bi se Ulrik - Piccolomini ga označi kot *fractus animo et omni spe reliqua destitutus* - skušal znova spraviti s Friderikom III. Za njegova napačna dejanja naj bi bili krivi predvsem slabi svetovalci. Friderik, ki je bil ideji o spravi že od začetka nenaklonjen, je po posvetu s svojimi svétniki (*Diu res agitata est*) Ulrikovo prošnjo zavrnil. Celjski naj bi se sedaj skušal vrniti k svoji stari dejavnosti, k vodenju vojaških najemnikov, vendar so bila njegova pogajanja z Benečani o sodelovanju na njihovi strani v vojni proti Milanu neuspešna. Spremenila pa se je tudi situacija na Ladislavovem dvoru. Zaradi vse večje samovolje Eizingerja naj bi prijateljem Celjskega,

³⁹⁴ Ena izmed točk dogovora med kraljem Albrehtom in češkimi stanovi iz 8. junija 1438 je določala, da Albreht ne sme zasedati čeških uradov s tujci. Že s samo Ulrikovo namestitvijo je torej Albreht prelomil dano obljubo. Prim. RI XII, 228.

³⁹⁵ RI XII, 932.

poimensko jih Piccolomini ne navede, uspelo pregovoriti Ladislava, da je Ulrika sprejel nazaj na dvor. *Mira rerum mutatio*, ugotavlja Piccolomini. Medtem ko je Ulrik v slovesnem sprevedu prihajal nazaj na Dunaj, se je Eizinger pri drugih mestnih vratih s skupinico svojih privržencev umikal v prostovoljno izgnanstvo. Ljudje naj bi pri tem ugibali, ali je bil Ulrik sramotneje vržen z Dunaja ali veličastneje sprejet nazaj.

Z Ulrikovo vrnitvijo na Dunaj se konča lakuna v Avstrijski zgodovini, besedili tako Češke kot Avstrijske kronike pa postaneta dobesedno identični in ne kažeta nikakršnih vsebinskih razlik. Oba teksta se končata z izvolitvijo Jurija Podiebradskega za češkega in Matije Korvina za madžarskega kralja. Identičnost obeh tekstov je logična posledica okoliščin, v katerih sta nastajala. Piccolomini je namreč obe kroniki dokončeval vzporedno. Ker od aprila 1455 ni več bival na dvoru in so mu bile novice iz prve roke nedosegljive, se je bil prisiljen zateči k omenjeni praksi.

23. 3. *De Europa*

Piccolominijev spis *De Europa* predstavlja del obsežne monografije, ki jo je Piccolomini želel nasloviti s *Historia rerum ubique gestarum locorumque descriptio*. V njej je nameraval v enciklopedični obliki opisati vse poznane dežele in ljudstva. Do leta 1458 je še pred izvolitvijo za papeža dokončal del o Evropi, do leta 1461 pa še *De Asia*, kjer je največji poudarek dal Mali Aziji in Turkom. Tako v "Evropi" kot "Aziji" se prepletajo geografski in deželoznanstveni opisi z zgodovinsko pripovedjo, čeprav se glavnina zgodovinskega prikaza nanaša na sodobnost. Pri obeh spisih manjka zadovoljiva analiza virov.³⁹⁶

Tudi pri Evropi smo postavljeni pred podoben problem kot pri večini Piccolominijevih del. Kljub veliki popularnosti in zelo zgodnji tiskani izdaji (okrog 1490 je izšla v Memmingenu pri A. Kunneju; HAIN *258) nimamo na voljo kritične izdaja, tako da se še vedno uporablja izdaja iz 1551.³⁹⁷ Lhotskemu je poznan samo en rokopis s tekstom, in sicer clm 5333.³⁹⁸

Piccolomini svoj opis Evrope začena z Madžarsko. Na opis ostalih balkanskih dežel je navezal prikaz prodiranja Turkov v Evropo. Tem deželam je posvetil kar 17 poglavij. Nato Piccolomini nadaljuje z opisom Istre in vzhodnoalpskega prostora ter se prek Avstrije, Moravske, Šlezije in Poljske obrne proti vzhodni Evropi. Nato sledijo preostale nemške dežele, zahodna Evropa in Španija. Svoj opis Evrope je končal s prikazom italijanskih pokrajin in neapeljskega kraljestva.

Piccolomini omenja Celjske grofe na več mestih tudi v Evropi. V prvem poglavju o Madžarski tako na primer omenja poroko Sigismunda in Barbare, ujetništvo Ulrika v drugi polovici leta 1440 ter njegovo smrt v Beogradu leta

³⁹⁶ Worstbrock F. J., Piccolomini, str. 658-659.

³⁹⁷ Aeneas Sylvii Piccolominei Opera, str. 387-471.

³⁹⁸ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 402.

1456. V tem poglavju Piccolomini ne posreduje bistveno novih poudarkov, ampak samo ponavlja, kar je že povedal v svojih predhodnih spisih.

Malce bolj izčrpen je v 21. poglavju, v katerem opisuje Štajersko. Večino prostora je namenil Celju in Celjskim. V Celju, ki naj bi se imenovalo tudi *Syllacis*, po Suli (*Syllae*), in kjer naj bi bilo ohranjenih še veliko rimskih marmornatih spomenikov, je "prestoloval" Friderik, o katerem ponovi večino očitkov iz spisa *Historia Bohemica*. Omenja še njegovo pot v Rim, kjer naj bi si zagotovil odpustke.³⁹⁹ Iz Rima pa naj bi se ne vrnil nič boljši. Na vprašanje zakaj tako, naj bi Friderik odgovoril, da je tudi njegov čevljar (*calceator*), potem ko je videl Rim, nadaljeval izdelovanje goleničnih oklepov (*ocreas*). Piccolomini je Ulriku v Evropi posvetil le en stavek. Ulrik naj bi bil namreč v vsem enak očetu, razen v bistrosti in zgovornosti, kjer ga je prekašal. Opis Štajerske končuje z omembo bojev za celjsko dediščino.

Ko je Piccolomini opisoval Avstrijo, se znova ni mogel izogniti Celjskim. Osrednje mesto je namreč namenil prikazu prizadevanj avstrijskih stanov, da bi jim Friderik III. vrnil njihovega, kot so trdili Avstrijci sami, naravnega gospoda. O vlogi Ulrika Celjskega pri tem dogajanju nam Piccolominijevo besedilo ne prinaša nič novega. Celjski je bil z Eizingerjem na čelu upornikov, Friderik je v njegovo varstvo izročil Ladislava, zlasti pa je Piccolomini poudaril Ulrikov izgon z Dunaja in njegovo slovesno vrnitev nazaj.

23. 4. *De viris illustribus*

Po zgledu Petrarce in Bocaccia se je Piccolomini spoprijel tudi z literarno zvrstjo biografij znanih osebnosti, ki je bila med humanisti zelo priljubljena. Ohranjenih je 43 življenjepisov pomembnih osebnosti njegovega časa, od škofov in pomembnih udeležencev baselskega koncila, prek italijanskih vojskovodij, tako moških kot ženskih članov evropskih kraljevih družin, do avstrijskih vojvod. Za nas so zanimivi zlasti življenjepisi avstrijskih vojvod Albrehta V. (kasnejšega nemškega, češkega in ogrskega kralja), Albrehta VI., Friderika IV. ter nemškega kralja Friderika III., Sigismunda in njegove žene Barbare Celjske.⁴⁰⁰

Besedilo je ohranjeno v cod. Vat. lat. 3887 in v prepisu iz 16. stoletja v cod. Vat. lat. 5603. Kodeks 3887 je Piccolominijev avtograf, ki se začinja z njegovim spisom *Breve commentariolum de rebus Basileae vel stante vel dissoluto concilio gestis*. Po strani 39r mu nato sledi omenjenih 43 življenjepisov. Piccolomini je sicer napisal

³⁹⁹ Verjetno je mišljeno Friderikovo bivanje v Rimu novembra 1447, ko si je od papeža zagotovil milost, da mu bodo enkrat v življenju in enkrat ob izteku življenja po spovedi kjer koli in pri komer koli odpušteni tudi tisti grehi, katerih oprostitev je pridržana le papežu (Prim. Otorepec B., Gradivo, 1447, november 10., Rim (A)), da se mu ni treba držati postnih zapovedi (Prim. Otorepec B., Gradivo, 1447, november 10., Rim (B)) in mu je uspelo izposlovati legalizacijo svojega nezakonskega sina Janeza (Prim. Otorepec B., Gradivo, 1447, november 10., Rim (C)).

⁴⁰⁰ Kritična izdaja življenjepisov Heck A. van, *De viris illustribus*, Città del Vaticano 1991. V nemščino so življenjepisi deloma prevedeni v Enea Silvio Piccolomini, *Über Österreich*, str. 115-145.

več kot le ohranjenih 43 biografij, saj je na zadnjih straneh omenjenega kodeksa ohranjeno kazalo, ki kaže, da je prikazal življenjsko pot še 13 ostalih oseb, deloma papežev in kraljev, deloma pa nekaterih drugih pomembnih osebnosti iz Italije.⁴⁰¹

Zbirka življenjepisov, katere naslov poznamo samo posredno prek Piccolominijeve omembe v pismu škofu Janezu iz Eichstädt, ⁴⁰² je nedokončana. Hack celo dopušča možnost, da je Piccolomini opustil idejo, da bi delo dokončal, saj je številne pasuse vključil v svoje kasnejše delo *Commentarii*.⁴⁰³

Zbirka *De viris illustribus* spada med Piccolominijeva zgodnejša dela. Natančen čas nastanka ni znan. Skoraj gotovo so življenjepisi nastajali daljše časovno obdobje. Na osnovi kritične analize teksta posameznih biografij je Heck nastanek besedil datiral med leti 1445 in pred koncem 1449.⁴⁰⁴ Diener skuša biti še natančnejši. Tekst Piccolominijevega avtografa naj bi bil po njegovih ugotovitvah končan pred 26. novembrom 1449.⁴⁰⁵

Celjski se pojavljajo v treh Piccolominijevih življenjepisih, cesarico Barbaro Celjsko pa je prikazal v posebnem življenjepis. V življenjepis Sigismunda se omenja samo njegova poroka z Barbaro. Obsežnejši je v opisu življenja Friderika III. Besedilo je bilo po Dienerjevih domnevah dokončano v prvih tednih leta 1446.⁴⁰⁶ Po Piccolominijevem pisanju se je Friderik kljub napetostim med njim na eni strani in svojim bratom Albrehtom in Ulrikom Celjskim na drugi odločil za pot na kronanje v Aachen. V naslednjih odstavkih se je Piccolomini posvetil natančnemu opisovanju svojega prihoda v Friderikovo pisarno ter diplomatskim prizadevanjem kralja za rešitev vprašanj okrog baselskega koncila, s čimer je Piccolomini pokazal svoj velik interes za vprašanja konciliarizma. Natančno je popisal Friderikovo itinerarij v drugi polovici 1442 in v prvih mesecih 1443 vse do vrnitve na Dunaj in sprave z njegovim bratom Albrehtom. Ulrik je zbova omenjen junija 1443, ko so Friderika obiskali poslanci madžarskega in poljskega kralja Vladislava in ga prosili za pomoč in sodelovanje na križarskem pohodu proti Turkom ter posredovali za Ulrika Celjskega in bana Ladislava.⁴⁰⁷ Ko je Friderik njihove prošnje vljudno zavrnil, so mu izrazili svoje prepričanje, da mu bo kmalu uspelo umiriti situacijo v svojih deželah. Brez natančne navedbe datuma Piccolomini omenja Ulrikovo spravo s Friderikom avgusta 1443 in njegov sprejem skupaj z Leonardom iz Passava in Nikodemom iz Freisinga nazaj med Friderikove pristaše (*sub vexillis investitus*). Medsebojno zaupanje je očitno v nekaj mesecih naraslo do te mere, da je Ulrik sodeloval v diplomatskih misijah v Friderikovi službi. Verjetno konec leta 1443 (Piccolomini ne navaja natančnega datuma) je z Janezom Naybergerjem neuspešno posredoval pri Tirolcih, ki so od

⁴⁰¹ Heck A. van, *De viris illustribus*, str. VI-VII.

⁴⁰² Heck A. van, *De viris illustribus*, str. IX; pismo je objavil Wolkan R., *Der Briefwechsel II* (FRA II/67), 43, str. 163.

⁴⁰³ Heck A. van, *De viris illustribus*, str. IX.

⁴⁰⁴ Heck A. van, *De viris illustribus*, str. IX-X.

⁴⁰⁵ Diener H., *Fridericus dux Austrie*, str. 193.

⁴⁰⁶ Diener H., *Fridericus dux Austrie*, str. 194.

⁴⁰⁷ Tudi Chmel J., *Regesta* št. 1478 in 1479.

Friderika znova zahtevali izročitev svojega deželnega gospoda Sigismunda. Poleti 1444 najdemo Ulrika poleg vojvod Albrehta in Sigismunda ter dveh Schaunberških grofov in Walseejevca v spremstvu kralja Friderika na državnem zboru v Nürnbergu. V življenjepis Albrehta VI. je na kratko omenjeno neuspešno obleganje Ljubljane - z napačno trditvijo, da je to prestolnica Koroške -, kar je Piccolomini pri biografiji Friderika III. izpustil. To je tudi edina omemba Celjskih v tem življenjepis.

Kot že rečeno, je Piccolomini cesarici in Sigismundovi ženi Barbari Celjski posvetil samostojni življenjepis. Na žalost nam notranji kriteriji ne omogočajo natančnejše opredelitve časa njegovega nastanka. Če so teksti posameznih življenjepisov nastajali v istem vrstnem redu, kot so ohranjeni v Piccolominijevem avtografu, je tekst o Barbari nastal kmalu po začetku leta 1446.

V primerjavi s kasnejšim Piccolominijevim opisom Barbare v Avstrijski zgodovini so sodbe o njej precej bolj umirjene. Piccolomini priznava, da je bila Barbara lepa, čeprav so njen obraz kvarile pege (*maculis quibusdam lesa*) in da je tudi sama dala veliko na svoj izgled. Drugega ji Piccolomini še ne očita. Celo glede njenih ljubimcev je prizanesljiv, saj izrecno pravi, da je bil za njeno nezvestobo kriv nezvest soprog. *Infidus namque maritus infidam facit uxorem*. Zanimivejše je njegovo razmišljanje o okoliščinah poroke med Sigismundom in Barbaro, nad katero so se zgražali mnogi sodobniki (*pluribus monstri simile visum est*). Sigismund je problem rešil tako, da je Celjske izvzel izpod oblasti Avstrije in jih povišal v kneze. *Liberosque et illustres principes creavit*. Po Piccolominijevem mnenju je to *postea multarum discordiarum origo fomesque fuit*. Samo na tem mestu je tako eksplicitno naveden resnični vzrok nasprotij med Habsburžani in Celjskimi v začetku štiridesetih let 15. stoletja.

V celoti gledano lahko za Piccolominijevo zbirko življenjepisov njegovih znamenitih sodobnikov trdimo, da so v njej sodbe o pripadnikih Celjskega rodu, v primerjavi s kasnejšimi Piccolominijevimi spisi, precej bolj mile in umirjene. Sredi štiridesetih let petnajstega stoletja so bili, sodeč po pisanju Piccolominija, odnosi med Habsburžani in Celjskimi še vedno na normalni ravni, kar pomeni, niti preveč prijateljski, vsekakor pa ne sovražni. Očitnejše spremembe v medsebojnih odnosih je moč zaznati šele po dogodkih v letu 1452.

23. 5. *Commentarii rerum memorabilium*

Piccolominijevi 'Komentarji o spomina vrednih stvareh tega časa' so zadnje literarno delo, ki ga je ustvaril ta velik in ploden pisec. Delo je sestavljeno iz 12 oziroma 13 knjig. Kot navaja avtor sam v zaključku 12. knjige, jo je dokončal 31. decembrom 1463.⁴⁰⁸ Trinajsta knjiga je ohranjena le fragmentarno in vsebuje dogodke, ki so se pripetili do aprila 1464, torej tik pred Piccolominijevim odhodom na načrtovani križarski pohod proti Turkom in smrtjo v Anconi avgusta 1464.⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ Kramer H., Untersuchungen über die "Commentarii", str. 72.

⁴⁰⁹ Kramer H., Untersuchungen über die "Commentarii", str. 74.

Prva knjiga Komentarjev je dejansko Piccolominijeva avtobiografija in sega od razlage izvora njegove družine, prek opisa uradniške kariere pri papežu Feliksu in cesarju Frideriku III., do njegovega napredovanja v cerkvenih službah in izvolitve v papeža. Po pomenu izstopa opis dogajanja v kardinalskih konklavah ob njegovi izvolitvi v najvišjo cerkveno funkcijo. V naslednjih knjigah je natančno popisana časa njegovega papeževanja. Kolikor je treba posega vsebinsko nekoliko dlje v preteklost, težišče pa vedno ostaja na šestih letih njegovega papeževanja. S poznavanjem dogodkov in njihove soodvisnosti, ki ga je bil v tistem času sposoben le Piccolomini s svojim znanjem in diplomatskimi izkušnjami, predstavljajo Komentarji prvo upodobitev celotne sočasne evropske zgodovine.⁴¹⁰

Pri pisanju se je Piccolomini močno zgledoval po antičnem zgledu Julija Cezarja in njegovih komentarjev o galski in državljanski vojni, na kar nakazuje že sam naslov dela. Podobno kot Cezar tudi Piccolomini uporablja za opisovanje svojih dejanj izključno tretjo osebo singularja. Opisovanje dogajanja je tako postalo navidez brezosebno in oddaljeno od aktualnih dogodkov, s čimer sta oba skušala doseči podoben efekt. Pri bralcu sta ustvarjala lažni občutek, da pisatelj v opisovane dogodke ni osebno vpleten, in da ni eden izmed glavnih akterjev. Besedilo je na ta način pridobilo neke vrste distanco, s tem pa tudi lažno kredibilnost in veljavo.

Ohranjena sta dva rokopisa Komentarjev, ki sta nastala še v času Piccolominijevega življenja. Prvi rokopis, na katerem temelji tudi kritična izdaja,⁴¹¹ je iz leta 1463 in ga hranijo v vatikanski knjižnici pod oznako *Codex Vaticanus Reginensis Latinus 1995*. Besedilo je nastajalo pod rokami petih pisarjev, od katerih je bil eden tudi Piccolomini sam. Osebno je zapisal tista poglavja v prvi knjigi Komentarjev, v katerih govori o poteku dogodkov v konklavah ob svoji izvolitvi ter o svoji posvetitvi za rimskega papeža. Prikaz teh dogodkov, ki so prelomno zaznamovali njegovo življenje, se mu je očitno zdel pomemben do te mere, da ni zaupal nikomur, ki bi mu prepustil njihovo prelitje na papir. Drugi kodeks je nastal leto dni kasneje. Sodeč po zapisu v kodeksu ob zaključku besedila je besedilo po Piccolominijevem naročilu prepisal Janez Gobellini in delo končal 12. junija 1464.⁴¹²

Celjski se v Komentarjih omenjajo v povezavi z Madžarsko in njeno zgodovino, ki se je Piccolomini bežno dotakne v 12. knjigi. Vsebinsko sta pasusa o državljanski vojni na Madžarskem po smrti Albrehta II. in o uboju Ulrika v Beogradu 1456 zgolj močno skržena povzetka obsežnejših odlomkov, ki jih najdemo že v njegovih starejših spisih. Nenavadno dobrodušna je le Piccolominijeva ocena Ulrika in njegove vloge v spopadih 1440. Z nekaj let distance od Avstrije in Madžarske ter njunih notranjepolitičnih zapletov je bil Celjski za Piccolominija *ingentis spiritus vir*, ki je bil večč orožja in je nasprotni strani prizadejal velike poraze.

⁴¹⁰ Worstbrock F. J., Piccolomini, Aeneas Silvius, str. 659.

⁴¹¹ Kritična izdaja Heck A. van, Pii II comentarii, Città del Vaticano 1984.

⁴¹² Za natančno analizo kodeksov prim. Heck A. van, Pii II comentarii, str. 5-11.

23. 6. Govori

Piccolomini na kratko omenja Ulrika Celjskega tudi v svojem govoru, ki ga je nameraval imeti proti Avstrijcem novembra 1452 na Dunaju.⁴¹³ Zaradi kuge, ki je v prvih dneh oktobra razsajala na Dunaju, in zaradi državnega zbora madžarskega plemstva le nekaj dni pred napovedanim skupnim zborovanjem avstrijskih, madžarskih in čeških stanov, ni nikoli prišlo do srečanja, tako da tudi Piccolomini ni nikoli imel obravnavanega govora pred javnostjo. V njem v kratkem stavku omenja, da naj bi celo papež opomnil Celjskega, naj se ne meša v nakane Avstrijcev.

23. 7. Pisma

Eden od pomembnih zgodovinskih virov, ki nam jih je zapustil Piccolomini, je tudi njegova obsežna korespondenca. Zbiral in uredil jo je sam. Pri tem se je zgledoval po praksi večine italijanskih humanistov 14. in 15. stoletja od Petrarce naprej. Po zgledu obsežnih antičnih zbirk pisem so humanisti namreč začeli sami v prepisih zbirati svojo korespondenco, jo urejati in izdajati v knjižni obliki ter jo s tem dajali na voljo zainteresiranemu bralstvu. Na ta način se je ohranila obsežna korespondenca večine humanistov od Brunija, Barba, Decembria, Fazija, Filelfa, Panormita do Valagussa in Vergerija. Le redki humanisti, kot na primer Lorenzo Valla in Guarino iz Verone, svoje korespondence niso izdali sami.⁴¹⁴

Piccolomini je svojo korespondenco začel zbirati najkasneje 1451. V njej so ohranjena pisma iz obdobja, ki obsega več kot 30 let njegovega življenja. Pisma so bila naslovljena na različne naslovljence od papežev in visokih cerkvenih dostojanstvenikov (papež Feliks V., kardinal Cesarini, kardinal Karvajal, krakovski kardinal Olesnicki, Janez Kapistran, Nikolaj Kuzanski), prek kraljevih glav, zlasti iz avstrijskih, čeških in madžarskih vladarskih rodbin (poljski kralj Vladislav, Ladislav Posmrtni, aragonski kralj Alfonz, vojvoda Sigismund) ter visokega plemstva po vsej Evropi, do prijateljev humanistov in sorodnikov (Prokop iz Rabensteina, Kasper Schlick, Lorenzo Valla). Vsebinsko so pisma na moč različna in zajemajo širok tematski spekter. V njih je Piccolomini obravnaval dnevno-politična vprašanja, kot na primer vprašanje odnosa med koncilom in papežem, husitov, turške nevarnosti, opisoval je razmere v družbi, se opredeljeval do žensk, obravnaval vprašanja vzgoje vladarjev ter se posvečal razmišljanjem o humanizmu in humanističnem načinu življenja. V njegovih pismih večkrat naletimo na kratke komentarje trenutne politične situacije v okolju, v katerem je v času pisanja prebival. Pogosto je svojim znancem opisoval okolico ter ljudi in njihove navade v svoji bližini.⁴¹⁵

Pisma je Piccolomini razdelil po obdobjih svojega življenja, in sicer na pisma iz laiškega časa, na pisma nastala v času duhovništva in škofovanja, na pisma v

⁴¹³ Govor je objavljen v Mansi J. D., Pii II. orationes I, str. 184-246.

⁴¹⁴ Harth H. - Gerlo A., Brief (A. V.: Humanismus). V: LMA II, 659-663.

⁴¹⁵ Worstbrock F. J., Piccolomini, Aeneas Silvius, str. 640.

času kardinalstva in pisma v času papeštva. Temu konceptu je skušal slediti tudi Rudolf Wolkan, ki je nameraval izdati Piccolominijevo korespondenco, vendar je delo na žalost ostalo nedokončano.⁴¹⁶ Za čas po letu 1454 si je treba pomagati s starejšimi izdajami, zlasti z baselsko izdajo iz 1551.

Piccolominijeva pisma je prvi skušal evidentirati Voigt. Do Piccolominijeve izvolitve za papeža avgusta 1458 je Voigt naštel 559 pisem, ki so večinoma izšla v tiskanih izdajah v 15. in 16. stoletju.⁴¹⁷ Natančneje se je ob pripravi kritične izdaje lotil evidentiranja ohranjenih pisem že omenjeni Rudolf Wolkan. Našel je 218 rokopisov, ki vsebujejo 1263 različnih pisem. V času Piccolominijeve laiške kariere je odkril 366 pisem, v času škofovanja 598 in v času kardinalske službe 299 pisem. Iz obdobja, ko je Piccolomini bival v Avstriji, je Wolkan skupaj evidentiral 964 pisem.⁴¹⁸ Kot najstarejši in osnovni rokopis se je izkazal clm 12.725, ki ga hranijo v Münchnu. Rokopis, ki je do konca leta 1445 nastajal pod rokami pisarja v Friderikovi pisarni Ludvika Scheittrerja, je natančno analiziral Hans Genzsch. Na osnovi tega je deloma popravil Wolkanovo datacijo nekaterih Piccolominijevih pisem ter objavil nekaj novoodkritih.⁴¹⁹ Na žalost je Genzscheva študija zadnja, ki se je ukvarjala z raziskavo preoddaje Piccolominijevih pisem.

Velika popularnost in interes, ki ju je dosegla Piccolominijeva korespondenca, se kaže v precejšnjem številu tiskanih izdaj njegovega pisemskega gradiva. Samo Hain je za 15. stoletje naštel 37 različnih tiskov njegovih pisem, ki so povečini izhajali v več izdajah.⁴²⁰ Prvič je Piccolominijeva korespondenca izšla v tiskani obliki 1473 pri strassburškem tiskarju Adolfu Ruschu, čeprav Häbler dopušča možnost, da se je to zgodilo že nekaj let prej.⁴²¹ Kot najboljša izdaja pisem nastalih, po 1454, do koder je z objavljanjem prišel Wolkan, velja baselska izdaja Piccolominijevih zbranih del iz 1551, čeprav je tudi ta pomanjkljiva. Naša analiza Piccolominijeve korespondence temelji na Wolkanovi, Genzschevi in baselski objavi pisem.

Ker je bil Piccolomini v visoki dvorni službi pri Habsburžanu Frideriku III., so njegova pisma eden izmed najboljših pokazateljev intimnega odnosa med vladarjem in Celjskimi. Izmed vseh njegovih literarnih del so sodbe v pismih še najbolj pristne, saj iskreno odražajo Piccolominijeva občutja, ne da bi se vanje mešali kasnejše tendence prikrojavanja realne podobe Celjskih in propagandni nameni. Pisma so pisana še brez časovne distance do opisovanega dogodka in so najtransparentnejši odsev piščevega občutja.

Vsebinsko in časovno lahko pisma razdelimo v več med seboj povezanih sklopov. Prvi sklop predstavljajo pisma, ki so vezana na dogodke, ki so pripeljali

⁴¹⁶ Wolkan R., *Der Briefwechsel*, I/1 (FRA II/61) Pisma iz laiškega časa. Zasebna pisma; I/2 (FRA II/62) Pisma iz laiškega časa. Uradna pisma; II (FRA II/67) Pisma iz časa duhovništva in škofovanja v Trstu; III/1 (FRA II/68) Pisma iz časa škofovanja v Sieni. Do časa državnega zbora v Regensburgu junija 1454.

⁴¹⁷ Voigt G., *Die Briefe des Aeneas Sylvius*, str. 321. Kronološki seznam pisem z navedbo naslovnika, nahajališča originala in izdaje, str. 336-424.

⁴¹⁸ Wolkan R., *Die Briefe des Eneas Silvius*, str. 369.

⁴¹⁹ Genzsch H., *Die Anlage der ältesten Sammlung*, str. 373 sl.

⁴²⁰ Hain, *Repertorium*, št. 147-183.

⁴²¹ Häbler K., *Die Drucke der Briefsammlungen*, str. 139.

do sklenitve miru avgusta 1443. Po Piccolominijevi korespondenci sodeč, so pogajanja med sprtima stranema potekala na Dunaju že vsaj od začetka julija. (pismo št. 1, 2) Konec avgusta 1443 je kardinalu Cesariniju pisal, da sta sprti strani že dosegli dogovor in spravo. Sodeč po kraju pogajanj⁴²² in po besedah *petita erratorum venia*, je pobuda za sklenitev premirja prišla z Ulrikove strani. Konec avgusta so po Piccolominiju čakali samo še na prihod Friderika Celjskega v Gradec, kjer naj bi tudi on potrdil že sklenjene dogovore.⁴²³ Očitno se je to zgodilo sredi septembra 1443, ko so Friderik III. in Celjski v štajerski prestolnici sklenili večno zvezo.⁴²⁴ (pismo št. 3)

Konec decembra 1443 Ulrika že najdemo v neposredni bližini Friderika, ko se posvetuje z njim, na kakšen način naj bi se šlo proti upornim Tirolcem, ki so od Friderika zahtevali, da se odpove skrbništvu nad Sigismundom. (pismo št. 6) V začetku januarja 1444 je z vojvodo Albrehtom prisegel kot Friderikov svetnik,⁴²⁵ (pismo št. 7) in se v njegovem spremstvu udeležil vsaj nekaterih sej državnega zbora, ki se je v Nürnbergu sestajal od začetka avgusta do srede oktobra 1444.⁴²⁶

Nekoliko več svobode pri ocenjevanju Ulrika in ostalih sodobnikov si je Piccolomini dovolil samo v pismu svojemu prijatelju Prokopu iz Rabensteina, vodi češke pisarne. Pismo je posvečeno razmišljanju o sreči in ima povsem literarne intencije. Že sama titulacija pove svoje. *Eneas Silvius poeta* je pismo namreč naslovil na *domino Procopio de Rabenstein, militi literato et prestanti*. Pismo je Piccolomini napisal predvsem za svoje srce in dušo. "Literarni bojevnik" je bil pravi naslov za tako pisanje.

Med naštevanjem in opisovanjem posameznih članov Friderikovega spremstva, ki ga je Piccolomini skušal predstaviti Prokopu, je naveden tudi Ulrik. Piccolomini ga ima za učitelja *mortalis pugne* in za ljubimca *non tam fidelis quam felix*. Na vprašanje, kdo je, naj bi Ulrik pokazal na svoje čevlje in jih predstavil kot *dominus de Walsee*. (pismo št. 11) Ulrik naj bi bil torej vzvišen v odnosu do drugih stanovskih kolegov. Z enačenjem Walseejevcev s svojimi čevlji, je Ulrik "med vrsticami" dal vedeti, da mu drugo plemstvo ne sega niti do kolen, ampak jih podobno kot svoje čevlje lahko vsak trenutek pritisne ob tla. Ulrikova izjava pridobi na teži, če vemo, da so v tistem času Walseejevci prevzeli v Avstriji urad maršala, na Štajerskem pa je stranska veja družine Walsee-Enns vršila funkcijo strežaja (*Truchsess*).

Pisma iz naslednjih nekaj let nakazujejo na Ulrikovo vpetost v balkanski prostor. Ulrik je imel tam očitno dobre obveščevalce, saj naj bi med drugim prav on obvestil Friderikov dvor o tragičnem koncu poskusa poljskega in madžarskega kralja Vladislava, da bi v bitki pri Varni eliminiral turško

⁴²² Pogajanja so namreč potekala na Dunaju, kjer je Friderik III. izpričan med 14. majem in 20. julijem, in v Dunajskem Novem mestu, kjer Friderika najdemo od 27. julija.

⁴²³ Gre za mirovno pogodbo, povišanje Celjskih v poknežene grofe, pogodbo o dedovanju, listino, s katero je Friderik Habsburški Celjske oprostil dolžnosti prejetanja svojih gospostev od države v fevd. Prim. Chmel. J., Regesta, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516.

⁴²⁴ Otorepec B., Gradivo, 1443, september 21., Gradec.

⁴²⁵ O Ulriku kot svetniku Friderika III. prim. Heinig P.-J., Kaiser Friedrich III., str. 219-220.

⁴²⁶ O državnem zboru v Nürnbergu prim. DRTA XVII, str. 225-622.

nevarnost. (pismo št. 12) Prav tako se omenjajo spori med bosanskim kraljem Tomašem Štefanom in Ulrikom ter Ulrikovo stališče ob izbiranju novega madžarskega kralja leta 1445.

V Piccolominijevih pismih se Celjski začnejo redno omenjati po dogodkih v Dunajskem Novem mestu septembra 1452. Že julija tega leta omenja Piccolomini v pismu mestu Siena, da naj bi se Ulrik že kesal, da je prestopil na avstrijsko stran. (pismo št. 19) Kasneje je Piccolomini kljub globoki zarezni (ali pa prav zato), ki jo je med obema taboroma povzročil prevzem skrbništva nad Ladislavom, skrbno spremljal dogajanje v Avstriji ter zalagal pomembne politične osebnosti in prijatelje z natančnimi informacijami. Papežu Nikolaju V. je od aprila do novembra 1453 pisal štirikrat, kardinalu Karvajalu pa v nekoliko daljšem obdobju do februarja 1454 kar šestkrat. Pogosto je pisal tudi Johannu Hinderbachu in kardinalu Nikolaju Kuzanskemu ter jima natančno opisoval razpletanje dogodkov na Dunaju.

Višek svojega zadovoljstva je Piccolomini doživel oktobra 1453, ko je bil Ulrik pregnan z Ladislavovega dvora. Že septembra tega leta je Piccolomini opozoril svojega prijatelja Balijs iz Siene, da sta se v taboru Avstrijcev formirali dve frakciji, ki ju vodita Eizinger in Celjski. Prvi naj bi bili bolj naklonjeni Frideriku in naj bi ga ponovno želeli postaviti za upravnika dežele, tabor Celjskih pa naj bi Frideriku zelo nasprotoval. (pismo št. 34) In ko v začetku oktobra Piccolomini še ni bil prepričan, ali drži novica, da je Ulrik moral oditi z dvora, je v svojem navdušenju Nikolaju Kuzanskemu napisal, da če to drži, *digna pro meritis comiti referuntur videmusque nostro tempore grande scelus punitum*. (pismo št. 35)

S pomočjo pisem lahko dokaj natančno sledimo vsem nadaljnjim naklepom opeharjenega Celjskega. Že 16. oktobra je Piccolomini pisal Stefanu Caccia di Fara v Rim, da si Ulrik prizadeva za prijateljstvo in spravo s Friderikom. (pismo št. 36) Enako ponovi v pismu Johannu Hinderbachu, ki ga je napisal dan kasneje. (pismo št. 39) Istočasno se je konec oktobra in v začetku novembra Ulrik zaman skušal približati Ladislavu in medsebojne odnose povrniti na prejšnjo raven. Trikrat, štirikrat naj bi zaprosil za prihod v Prago, vendar je bil vedno neuspešen. (pismo št. 43) V začetku decembra je Friderik III. dokončno zavrnil vse Ulrikove prošnje, čeprav je slednji *multa polliceretur*. (pismo št. 48) Aprila 1454 je v pismu Goru Lolliju še natančneje opisal Ulrikova prizadevanja. Celjski naj bi trdil, da Frideriku ni toliko škodoval, kot mu hoče sedaj koristiti, če ga bo sprejel nazaj v milost. O njegovi prošnji se je veliko pogovarjalo, toda ker Ulrik ni bil pripravljen povrniti škode, ki jo je s svojim dejanjem povzročil Frideriku, so pogajanja propadla. (pismo št. 62)

Vzporedno s pogajanjem je Ulrik pripravljal maščevanje Eizingerju in njegovim pristašem. Ves december in januar 1454 je Piccolomini sporočal prijateljem, da Ulrik sicer grozi Avstrijcem, vendar še vedno ni ničesar ukrenil. Šele sredi februarja je postalo jasno, da je Ulrik opustil idejo o vojaškem pohodu proti Avstrijcem in se začel pogajati z Benečani, da bi kot vojskovodja sodeloval v njihovi vojni proti Milanu. (pismo št. 58, 59) Spomladi istega leta je Ulrik spremenil svojo taktiko v odnosu do Avstrijcev. S finančnimi sredstvi je začel podpirati najemniške vojake, ki so ropali in plenili ter na ta način sejali negotovost v Avstriji in na

zahodnem Madžarskem. (pismo št. 61-63) Poleg pomanjkanja denarja naj bi bila prav negotova situacija na Madžarskem in Ulrik Celjski glavna razloga, ki sta ovirala Friderika III., da se poleti 1454 ni mogel udeležiti državnega zbora v Regensburgu. (pismo št. 64)

Za obdobje, ko je Ulrik spet našel milost pri Ladislavu Posmrtnem, Piccolominijeva pisma žal obmolknejo. Vzroka ne smemo iskati le v slabši publiciranosti pisem za to obdobje, saj po juliju 1454 vse dosedanje evidence Piccolominijevih pisem izkazuje veliko lakuno. Wolkan je v svoji izdaji prišel le do 22. januarja 1454, Voigtov seznam, ki je sicer pomanjkljiv, je pa za čas po januarju 1454 najpopolnejši do sedaj, pa za leto 1454 zadnje Piccolominijevo pismo datira z 9. julijem. Za celotno naslednje leto je Voigt evidentiral le 5(!) različnih Piccolominijevih pisem, nato pa še pismo poslano Petru Noxetu v Neapelj 7. maja 1456. V običajnem obsegu se pisma začnejo pojavljati šele z 20. decembrom 1456. V dobrih desetih dneh do konca leta jih je evidentiranih kar 25.⁴²⁷ Prav številčnost pisem v zadnjih dneh leta 1456 nakazuje, da vzroka za lakuno ni iskati v zmanjšanju Piccolominijeve vneme po pisanju, ampak predvsem v izgubljenih rokopisih. Vsekakor lahko pričakujemo, da bodo kasnejše raziskave to vrzel zapolnile.

Za obdobje po januarju 1454 nam je znano samo eno pismo, v katerem Piccolomini komentira smrt Ulrika Celjskega. Čeprav je edino, se v njem toliko lepše zrcali Piccolominijevo mnenje o zadnjem Celjskem grofu. V pismu aragonskemu kralju Alfonzu je zapisal splošno mnenje (*creditum est*), da Ladislav, sin Ivana Hunjadija, ni z Ulrikovim umorom krščanstvu nič manj koristil kot njegov oče z zmago nad Turki, saj sta bila oba sovražnika vere. Edina razlika med njima je bila, da so bili Turki zunanji, Ulrik Celjski pa notranji sovražnik. (pismo št. 67)

V pismih lahko torej zasledimo podobne tendence v odnosu Piccolominija do Celjskih kot v večini njegovih del. Njegova antipatija do Celjskih je sčasoma vedno bolj rasla. Če je v spopadih 1443 Ulrik le eden izmed udeležencev in kasneje celo Friderikov svetnik, so po dogodkih septembra 1452 in Ulrikovi oddaljitvi od Friderika Piccolominijeve oznake vedno bolj ostre in pikre. Če ga julija 1443 imenuje še kot *magnificus comes*, je deset let kasneje Ulrik samo še oseba, *cui bellum pace videtur antiquius*. Negativne ocene dosežejo višek ob beograjskem umoru, ko je Ulrik po svojem pomenu izenačen s Turki, s pogani in takratnimi največjimi nasprotniki krščanske Evrope. Čeprav Piccolomini tega eksplicitno ne pove, je s svojimi ocenami prejudiciral tudi Ulrikovo posmrtno življenje. Za pogane in njim podobne ljudi je moč najti prostor za posmrtno bivanje le globoko spodaj, kjer sta jok in škripanje z zobmi. Nobena druga beseda, nobena primera ali žaljivka ne bi mogla v očeh izobražencev v kasnejših stoletjih v tolikšni meri degradirati Ulrika, kot ga je primerjanje s Turki. In če te besede zapiše še kardinal in kasnejši papež, držijo v očeh sodobnikov zanesljivo kot pribito. Posledice Piccolominijevega negativnega odnosa do Ulrika je v zgodovinopisju moč zaslediti vse do začetkov modernega zgodovinopisja, pogosto pa tudi še kasneje.

24. Helena Kottanner

O življenju Helene Kottanner je z izjemo njenih Spominov ohranjeno le malo biografskih podatkov.⁴²⁶ Rodila se je okrog 1400 v Sopronu kot hči malega plemiča in sopronske meščanke. Sprva je bila poročena s sopronskim meščanom Petrom Geluschem (Szekeles), po njegovi smrti leta 1430 pa z dunajskim meščanom Hansom Kottannerjem. Od 1436 se pojavlja na dvoru avstrijskega vojvode in kasnejšega nemškega, češkega in madžarskega kralja Albrehta V., v službi njegove žene Elizabete, sestrične Ulrika Celjskega, med drugim tudi kot vzgojiteljica njune hčerke Elizabete. V funkciji vzgojiteljice in zaupnice Albrehtove žene Elizabete je v letih 1439 in 1440 odigrala odločilno vlogo pri kraji krone sv. Štefana iz Višegrada ter skušala s tem zagotoviti kraljevi naziv za Ladislava Posmrtnega. Svoja dejanja je natančno popisala (ali bolje rečeno narekovala) v Spominih. Po smrti Elizabete je Helena s svojim možem domnevno bivala na Dunaju. Njene zasluge za Ladislava in Elizabeto so bile poplačane šele marca 1452, ko ji je tedanji gubernator na Madžarskem Ivan Hunjadi podelil kraljevo posest Kisfalud na Schüttinslu. Pri prevzemu posesti se je očitno zapletalo. Zakonca Kottanner več let nista mogla uživati njenih dohodkov, dokler jima je ni 2. novembra 1466 in znova 28. februarja 1470 potrdil Matija Korvin.⁴²⁹

Besedilo Heleninih spominov, ki jih je nek neznan pisar zapisal po njenem narekovanju, je ohranjeno le v kodeksu cvp 2920, ki je sestavljen iz 16 listov.⁴³⁰ Prvi list je močno poškodovan. Besedilo, ki se začenja brez naslova, se nenadoma konča sredi stavka na strani 16v.⁴³¹ Očitno je bil del rokopisa kasneje odtrgan, vendar ni znano iz kakšnega razloga. Besedilo je širši javnosti znova odkril šele madžarski zgodovinar Johann Czech leta 1834, dvanajst let kasneje pa je izšlo tudi v tiskani obliki z naslovom, ki je uveljavljen še danes.⁴³²

Namen in z njim tesno povezana datacija besedila nista povsem pojasnjena. Iz besedila je razvidno, da je nastalo po smrti Elizabete (19. december 1442) in pred smrtjo Ladislava Posmrtnega (23. november 1457). Helena naj bi s tem, ko je dala zapisati svoje spomine, skušala doseči predvsem poplačilo svojih zaslug. Od Vladislava nagrade seveda ni mogla pričakovati, zato naj bi po Mollayevem mnenju spis nastal po 1445. Tako pričakovana nagrada naj bi bila Hunjadijeva podelitev kraljeve posesti Kisfalud, s čimer kot najkasnejši datum nastanka obvešča 1452. Kot dodatni argument za nastanek med 1445 in 1452 oziroma kot trdi Mollay okrog 1450 naj bi bilo tudi dejstvo, da je pisar na mestu, kjer bi se morala imenovati Helena Kottanner, vedno puščal praznino ter da se njen pomočnik pri

⁴²⁶ O državnem zboru v Nürnbergu prim. DRTA XVII, str. 225-622.

⁴²⁷ Voigt G., Die Briefe des Aeneas Sylvius, str. 410-412.

⁴²⁸ Kritična izdaja teksta Mollay K., Die Denkwürdigkeiten, Wien 1971.

⁴²⁹ O življenju Helene Kottanner prim. Stelzer W., Kottanner, Helene. V: VerLex V, str. 326-328.

⁴³⁰ Opozoriti velja na slovenski prevod spominov Helene Kottanner izpod peresa Antona Janka. Prim. Grdina I. - Štih P., Spomini Helene Kottanner, str. 53-84.

⁴³¹ Mollay K., Denkwürdigkeiten, str. 90. Reprodukcijska prva in zadnja strani rokopisa v: isti, str. 65-66.

⁴³² Mollay K., Denkwürdigkeiten, str. 69-70.

kraji krone vedno imenuje kot oni, ki je z menoj delil skrbi (*der do mit mir was in den noten*). Katarinino ime je bilo v besedilo vnešeno šele naknadno. Tako skrivanje glavnih akterjev po letu 1452 ne bi bilo več potrebno.⁴³³ Reiffenstein je v oceni Mollayeve izdaje podal kot možno še hipotezo, da je Helena s svojim pisanjem skušala podpreti mailberško zvezo in njenega voditelja Ulrika Eizingerja.⁴³⁴ Povsem v nasprotju z njimi pa Stelzer postavlja čas nastanka besedila kmalu po 1442, čeprav svojega mnenja natančneje ne utemeljuje.⁴³⁵

Kljub spornosti okoliščin, v katerih je besedilo nastalo, spadajo Spomini Helene Kottanner med pomembnejše in dragocenejše vire za avstrijsko in madžarsko zgodovino v prvih mesecih po smrti Albrehta II., hkrati pa veljajo za najstarejše srednjeveške memoare v nemškem jeziku, pod katere se je podpisala ženska roka. V bavarsko-avstrijskem narečju napisani in kot vir zanesljivi zapiski lahko veljajo za upoštevanja vredno delo zgodovinske prozne literature.⁴³⁶

Poleg nje same in kraljice Elizabete igra v Heleninem tekstu, ki se začneja z opisom Albrehtove vladavine in smrti zaradi driske, eno izmed najvidnejših vlog tudi Ulrik Celjski. Iz spominov je razvidno, da je bil eden najpomembnejših zaupnikov in svetovalcev kraljice. Ulrik ji je januarja 1440 svetoval, naj samo pod pretvezo pristane na poroko s poljskim kraljem Vladislavom. Z Ulrikom se Elizabeta spet posvetuje v Komaromu o vprašanju, kako naj bi prišla do krone svetega Štefana, s katero mora biti kronan vsak pravi madžarski kralj. Prav tako je bil Ulrik tisti, ki je ob rojstvu Ladislava pripravil in organiziral slovesno kresovanje in spet je Ulrik tisti, s katerim se je ovdovela madžarska kraljica posvetovala, potem ko ji je del ogrskega plemstva zagotovil, da ne bo podprl njenega pravkar rojenega sina, ker zaradi mladosti ne more voditi vojne proti Turkom.

Ulrik odigra glavno vlogo tudi pri kronanju 12 tednov starega Ladislava, izvedbo katerega je Elizabeti spet svetoval Ulrik. Na začetku slavnostnega obreda je Ulrik Ladislavu ob proglasitvi za viteza podaril meč, okovan z zlatom in srebrom, na njem pa je bil napis "nepremagljiv". Po kronanju je Ulrik celotno mašo ter pot proti prenočišču držal krono sv. Štefana nad glavo novega ogrskega kralja. S tem je jasno pokazal tudi navzven, kakšne so njegove bodoče pretenzije na Madžarskem. Uveljaviti se je skušal kot skrbnik nad mladoletnim Ladislavom, s tem pa tudi kot dejanski vladar v deželah svetega Štefana.

Po kronanju se je Elizabetin tabor začel pripravljati na vojaški spopad z Vladislavom, ki je medtem že prišel v Budo. Vojska, ki jo je vodil Ulrik, je že odrinila proti prestolnici, vendar je zaradi domnevnega pripravljanja izdaje prekinila svoj pohod. Po skoraj enomesečnem razmišljanju so se odločili, da kraljevo družino ločijo in pošljejo Ladislava pod vodstvom Ulrika Eizingerja in varstvom Helene v Sopron, ki ga je imel tedaj v rokah Ulrik Celjski. Ostali člani družine so ostali v Gyoru. Toda že kmalu po prihodu v Sopron je prišla novica,

⁴³³ Mollay K., *Denkwürdigkeiten*, str. 90-91.

⁴³⁴ Reiffenstein I., *Die Denkwürdigkeiten*, str. 166.

⁴³⁵ Stelzer W., *Kottaner, Helene*, str. 327.

⁴³⁶ Stelzer W., *Kottaner, Helene*, str. 328.

da je poljski kralj Vladislav ujel Ulrika - verjetno se je to zgodilo okrog 20. junija - ter da se namerava Vladislav okronati s krono, za katero še vedno misli, da je shranjena v Višegradu. S tem se Helenina pripoved nenadoma prekine.

Spomini Helene Kottanner predstavljajo enkratni vir za zgodovino Celjskih v letu 1440 in predstavljajo madžarski pandan opisov v kroniki Filipa Buonaccorsija De rebus Vladislai. Ulrik je v njih predstavljen kot neformalni vodja legalistov v madžarski državljanski vojni in kot najpomembnejši branilec interesov Elizabete in njenega sina Ladislava. Temu primerno so tudi Helenine sodbe o Ulriku in njegovih dejanjih vedno pozitivne.

25. Kronika iz časov Albrehta II. in Friderika IV.

Neznani pisec - sam se imenuje *dises puches zesambseczer* - je na prazne strani registra prihodkov in odhodkov nekega finančnega uradnika zabeležil dogodke med letoma 1439 in 1443, ki jih je razdelil v dve poglavji. Register hranijo na Dunaju kot cvp 3964 nov. ser.⁴³⁷ Tekst naj bi nastal v tretji četrtini 15. stoletja,⁴³⁸ oziroma med 1460 in 1470.⁴³⁹

Kot že rečeno, je avtor neznan. Filološka analiza kaže na bavarsko osnovo v besedni rabi ter deloma v pravopisu, vendar je zaslediti tudi močne vplive srednje nemščine, verjetno praške oblike.⁴⁴⁰ Po kasnejšem mnenju Alphonsa Lhotskega je avtorja, ki verjetno ni bil klerik, treba vsekakor iskati v srednjemnemškem prostoru ali celo Pragi. Imel naj bi dostop tudi do avstrijskega dvora.⁴⁴¹

Oblika, v kateri je ohranjeno besedilo - v tekstu namreč mrgoli popravkov, prečrtanih besed in izboljšav -, kaže, da ne gre za prepis neke starejše kronike, ampak za avtorjev osnutek, iz katerega bi kasneje v čistopisu lahko nastala kronika. Na žalost je iz fragmenta nemogoče razbrati, katero zvrst kronike je avtor nameraval napisati. Neznani sestavljalec omenja v tekstu, da je v neki predhodni knjigi pisal o Češki in Madžarski, kar bi lahko nakazovalo, da je pisal o Albrehtu II. in da ohranjeni koncept predstavlja nadaljevanje tega teksta. Pri svojem pisanju naj bi se naslanjal predvsem na ustne vire, ki so večinoma zanesljivi. Pri tem mu je uspelo zadržati nevtralno stališče tako do Friderika III. kot tudi do Albrehta VI. oziroma Ulrika Celjskega. Historiografsko pripada delo bolj stilu 14. stoletja, saj ne vsebuje neke kontinuirane pripovedi, ampak je tekst razdeljen v, sicer ne predolga, poglavja kot na primer pri Janezu Vetrinjskem. Lhotsky je mnenja, da koncept ni bil nikoli prepisan in ni tako nikoli zagledal luči sveta kot kronika, kar pojasnjuje, zakaj ni ohranjene nobene sledi o načrtovanem historiografskem delu neznanega sestavjalca.⁴⁴²

⁴³⁷ Tekst je objavil Lhotsky A., *Eine unbechtete Chronik*, str. 538 sl.

⁴³⁸ Lhotsky A., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 539.

⁴³⁹ Mazal/Unterkircher, *Katalog*, str. 411.

⁴⁴⁰ Lhotsky A., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 544.

⁴⁴¹ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 349.

⁴⁴² Lhotsky A., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 547 sl.

Celotno drugo poglavje fragmenta, avtor ga je naslovil kot *Capitel von zwitrecht zwischen Romischen kunig Fridrichen, auch herczog Albrechten seinem bruder und den graven ze Cili und irer versuenung*, je pisec posvetil problematiki fajde med Habsburžani in Celjskimi v prvih letih po 1440. Vzrok za fajdo naj bi bila, poleg spornega Sigismundovega povzdiga Celjskih grofov v kneze, še gradnja gradu Bela peč na skrajnem zahodnem robu Kranjske. Zanimiva je zlasti omemba, da naj bi Benečani skušali tudi z vojsko (*mit etlichen tausent menschen*) preprečiti gradnjo, kar pa jim ni uspelo. Navedba v notici naj bi bila hkrati tudi ena redkih, če že ne celo edina omemba gradnje Bele peči v kronikalnih virih.

Fragment je kot vir izredno dragocen. Poleg Piccolominijevih spisov, Celjske kronike in v manjši meri Ebendorferja s svojo vsebino osvetljuje odločilno epoko v odnosu med Habsburžani in Celjskimi. V primerjavi s preostalimi viri je vrednost fragmenta zlasti v nepristranskosti in nevtralni držji, ki jo skuša avtor ohraniti do obeh udeleženih strani, česar niti Piccolomini niti avtor Celjske kronike nista niti poskušala.

26. *Archivium samostana St. Paul v Labodski dolini*

G. F. Ankershofen je 1856 opozoril na obsežen prikaz zgodovine samostana St. Pavel v Labodski dolini, ki je nastajal v 17. in 18. stoletju.⁴⁴³ Prikaz, ki obsega dvanajst knjig, nosi preprost naziv *Archivium*. Besedilo ne vsebuje samo notic o samostanski zgodovini, ampak opisuje tudi sočasne dogodke v širši okolici samostana in deželi Koroški. Tekst je pogosto dopolnjen s prepisi najpomembnejših listin in drugih zgodovinskih virov.

Prva knjiga vsebuje pretežno latinsko napisano serijo šentpavelskih opatov do 1617. Njen avtor je nepoznan. Drugi del kronike do 1625 je zbral opat Hieronim Marchstaller, za leta med 1625 in 1670 je po ukazu opata Filipa leta 1671 zbral gradivo Albreht Reichart. Ko pa je Reichart sam postal opat, je dal delo nadaljevati do 1710. Več Ankershofen o kroniki ni podal.

Ankershofen je v prispevku, v katerem je opozoril na to delo, na kratko povzel notice, ki se nanašajo na politično zgodovino 15. in 16. stoletja. Kronika ne prinaša novic za vsako leto, ampak le za skupino let, kakor so bili podatki neznanemu piscu pač znani. Kronika tako podaja dogodke za leta 1406-1409, 1416, 1421, 1440, 1442, 1446-1447, 1453, 1456, z manjšimi lakunami 1466-1481, 1489, 1493, v 16. stoletju pa postanejo zapisi nekoliko gostejši, zlasti po letu 1527.

Avtor notic je po imenu neznan, zagotovo pa je pisal v 17. stoletju. Glede na opise dogodkov, ki vključujejo tudi nekatere podrobnosti, se zdi, da se je moral pisec naslanjati na neke starejše (mogoče celo opisovanim dogodkom sočasne) notice in jih povzeti v svoji kroniki. Kljub temu da *Archivium* izvira šele iz 17. stoletja, smemo te notice imeti za dokaj realen vir za dogajanje v 15. stoletju.

⁴⁴³ Ankershofen G., *Beiträge zur Landeschronik*, str. 20 sl.

Nekaj notic v Arhivu govori tudi o Celjskih. Za leta 1406, 1408 in 1421 pisec omenja težave, ki jih je imel samostan s skrbnikom Celjskih grofov na Muti, zlasti zaradi njegovega vpadanja na samostansko posest in ropanja. Dragocenejše so omembe, ki se nanašajo na fajdo med Friderikom III. in Celjskimi. Tako naj bi se verjetno že maja 1442 pri Muti spopadli vojska Friderika III., v kateri je s 300 možmi sodeloval tudi šentpavelski gradiščan v Radljah, ter vojska Celjskih grofov. Uspešnejši so bili Friderikovi pristaši. Temu spopadu je sledilo neuspešno celjsko obleganje gradu Radlje in pljenje šentpavelske posesti po Dravski dolini.

Archivium je zanimiv vir za Celjske zlasti zato, ker je edini vir, ki omenja potek fajde leta 1442 na Štajerskem.

27. Analistični zapiski za čas od septembra 1443 do maja 1444

Rokopis 16.592 v Britanskem muzeju v Londonu vsebuje več krajših zgodovinskih notic, ki se vsebinsko navezujejo na Habsburžane. Na 105 listih (vsi niso popisani) je ohranjen rodovnik Habsburžanov do Ladislava Posmrtnega,⁴⁴⁴ ki mu sledijo pesnitev o romanju avstrijskega vojvode Friderika V. v Palestino leta 1436,⁴⁴⁵ kratka notica o ustanovitvi samostana Neuburg ter izvolitvi Friderika III. za nemškega kralja,⁴⁴⁶ pesnitev o fajdi med Friderikom III. in Krištofom iz Wolfsaua ter o obleganju Wildona,⁴⁴⁷ poročilo očitvidca o potovanju Friderika III. na kronanje v Aachen in njegovi vrnitvi v Dunajsko Novo mesto,⁴⁴⁸ zgoščeni analistični zapiski o dogodkih po vrnitvi s kronanja do maja 1444⁴⁴⁹ in nadaljevanje genealoških podatkov o Habsburžanih za 16. stoletje.

Rokopis je bil v 16. in 17. stoletju v lasti Hansa Jakoba Seggra, Hansa Ramspecka in pa Gundackherja Hugla von Mangelburg, treh predstavnikov zgornjeavstrijskega plemstva, ki so jih habsburški vladarji nobilitirali zaradi njihovih zaslug. Seemüller dopušča tudi možnost, da je kodeks nastal na pobudo Hansa Jakoba Seggra, ki bi bil lahko potomec Hannsa Seckkerja, enega izmed v tekstu imenovanih udeležencev Friderikovega potovanja v Aachen.⁴⁵⁰

Kodeks sta pisala dva pisarja, ki izkazujeta značilnosti bavarsko-avstrijskega jezikovnega prostora. Avtorji posameznih tekstov so neznani, pri čemer je treba poudariti, da je bil pri ugotavljanju avtorstva že sam Seemüller nedosleden. Tako na primer najprej domneva, da naj bi vsak od omenjenih tekstov zase prvotno tvoril samostojno celoto, avtorji posameznih tekstov pa naj bi bili različni. Kasneje naj bi bili združeni in urejeni po časovnem vrstnem redu.⁴⁵¹ V nadalje-

⁴⁴⁴ Natančen pregled vsebine rokopisa v Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 587-588.

⁴⁴⁵ Objavljeno v Röhrich R., Jerusalemfahrt, str. 28-41.

⁴⁴⁶ Objavljeno v Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 625.

⁴⁴⁷ Objavljeno v Seemüller J., Lied auf Christof Wolfsauer, str. 175-177.

⁴⁴⁸ Objavljeno v Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 625-664.

⁴⁴⁹ Objavljeno v Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 665.

⁴⁵⁰ Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 587. Prim. tudi Lhotsky A., Quellenkunde, str. 346.

⁴⁵¹ Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 599.

vanju razprave pa govori o enem samem avtorju, ki naj bi po vsej verjetnosti izviral celo s spodnje Štajerske.⁴⁵²

Za našo temo so zanimive zlasti analistične notice za čas od jeseni 1443 do maja 1444. Avtor omenja, da ga je sredi septembra v Gradcu dosegla novica o spravi med Albrehtom VI. in Celjskima grofoma na eni strani ter Friderikom III. na drugi. Nato avtor drugo za drugo niza omembe o sklenitvi večne zveze med sprtima stranema,⁴⁵³ prisego štajerskega plemstva in mesta Graz,⁴⁵⁴ koroškega plemstva,⁴⁵⁵ mesta Kranj,⁴⁵⁶ *dye hubsch stat* Ljubljana⁴⁵⁷ in Novega mesta.⁴⁵⁸ Iz Novega mesta je Friderik odpotoval v Kostanjevico, kjer mu je priseglo tudi to mesto,⁴⁵⁹ februarja 1444 pa mu je v Ljubljani prisegla zvestobo še Istra.⁴⁶⁰

Vsebinsko notice ne osvetljujejo razvoja dogodkov med Celjskimi in Habsburžanom v bistveno drugačni luči od običajne in imajo kot take manjšo zgodovinsko vrednost za obravnavano temo. Kar preseneča, je dejstvo, da vsaj po noticah in ohranjenem arhivskem gradivu Kranjska ni prisegla pred Friderikom, podobno kot so to storile Štajerska, Koroška in Istra. Nasprotno pa je Friderik od vseh tistih mest, kjer so se leta 1442 odvijali spopadi, zahteval ločeno prisego. To bi dalo slutiti, da Friderik kranjskim mestom ni povsem zaupal.

28. Georg Schamdocher

Pod imenom Georga Schamdocherja je Oefelega leta 1763 izdal krajši tekst z naslovom *Breve chronicon rerum quarundam sub Friderico III. ab anno Christi MCCCCXL ad MCCCCLXXIX*, v središču katerega je Friderik III. in dogodki okrog njega od njegovega kronanja za nemškega kralja leta 1442 v Aachnu in vse do leta 1479.⁴⁶¹ Kodeks, v katerem so bila poleg kronike ohranjena še pisma Friderika III., bavarskih vojvod Albrehta IV. in Jurija ter madžarskega kralja Matije Korvina, naj bi bil osebna last Oefelega, vendar je na žalost danes izgubljen.⁴⁶²

Biografske podatke o avtorju lahko izvemo le iz spisa samega. Tako naj bi bil leta 1442 v spremstvu Friderika III. na poti iz Gradca v Aachen na kraljevo kronanje, osebno naj bi sodeloval tudi pri nekaterih Friderikovih bitkah, vendar - kot svojo vlogo označi Schamdocher sam - *ich hiet auch dabey, hiet aber nur ein Ror in der hant*, v njih ni odigral vidnejše vloge.⁴⁶³

⁴⁵² Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise, str. 610.

⁴⁵³ Otorepec B., Gradivo, 1443, september 21, Gradec.

⁴⁵⁴ Štajerska je prisegla am phintztag (19. september), dan kasneje pa še mesto Graz.

⁴⁵⁵ To naj bi se zgodilo 27. decembra 1443 (an sand Johanstag).

⁴⁵⁶ *Am erchttag vor Vincenci* (21. januar).

⁴⁵⁷ *Nach sand Paulstag* (25. januar).

⁴⁵⁸ *Mantag nach sand Steffanstag* (30. december).

⁴⁵⁹ Zaradi luknje v tekstu vemo samo, da se je to zgodilo am mantag vor neznanim praznikom.

⁴⁶⁰ *Mantags nach Jullian* (17. februar).

⁴⁶¹ Oefelega A. F., *Rerum Boicorum scriptores I*, str. 315 sl.

⁴⁶² Studt B., Schamdocher G., str. 600.

⁴⁶³ Studt B., Schamdocher G., str. 601.

Kronika se začena z omembo Friderikove izvolitve za nemškega kralja leta 1440. Nato sledimo Friderikovim peštrim političnim in vojaškim pripetljajem, zlasti bojem s švicarsko zaprisežno zvezo, sporom z bratom Albrehtom VI., v kroniki pa so omenjeni tudi turški vpadi na Štajersko. Schamdocher je besedilo končal s prikazom vdora Matije Korvina v Avstrijo in na Štajersko leta 1479.

Schamdocher omenja Celjske le v zvezi s spopadi med habsburškima bratoma. V kratki notici omenja neuspešno obleganje Ljubljane s strani Friderika Celjskega. Omemba je skopa in v ničemer ne dopolnjuje ali na novo osvetljuje védenja o Celjskih. Kot taka ima Schamdocherjeva Kratka kronika minimalno vrednost za obravnavano tematiko.

29. Thomas Ebendorfer

V prvih desetletjih vladavine Friderika III. je bil Thomas Ebendorfer eden najvidnejših piscev in članov dunajske univerze. Kot pravi sam, se je rodil 10. avgusta 1388 v Haselbachu, severno od Dunaja, zato se v virih večkrat pojavlja tudi s predikatom iz Haselbacha. Njegov socialni izvor ni povsem jasen. Po Uibleinovem prepričanju je samostan v Klosterneuburgu preselil Ebendorferjevo družino iz Mistelbacha v Haselbach, kjer se od okrog 1360 pojavljajo kot lastniki četrtnine, polovice in cele hube.⁴⁶⁴ Lhotsky je mnenja, da je bil mladenič, ki so mu starši domnevno že zgodaj umrli, deležen skrbne vzgoje pri sorodnikih, saj je - tako navaja Ebendorfer sam v svoji Avstrijski zgodovini - kot štirinajstletnik pripovedoval o videnem kometu skupini ljudi, v kateri je bil med drugim tudi njegov učitelj. Prav solidno finančno stanje njegove sicer kmečke družine naj bi mu omogočalo brezskrbno študentsko življenje.⁴⁶⁵

Ebendorferjev študij in kariera sta bolj ali manj vezana na Dunaj.⁴⁶⁶ Aprila 1408 je bil Ebendorfer imatrikuliran na dunajsko univerzo, postal 1412 magister artium in 1428 še doktor teologije. Do 1460 je deloval kot profesor na teološki fakulteti, kjer je večkrat opravljal funkcijo dekana, tri semestre pa je bil tudi rektor univerze. Verjetno 1421 je prejel duhovniško posvečenje, 1424 dobil kot znamenje hvaležnosti od Albrehta V. župnijo Krems, ki jo je po treh letih izgubil, septembra 1427 pa postal član kolegiatnega kapitlja pri sv. Štefanu na Dunaju.

Že 1429 se je Ebendorfer zaradi svojega položaja na dunajski univerzi udeležil razgovorov s pariško univerzo v zvezi s prizadevanji po sklicu novega koncila. Po sklicu koncila v Baslu je po 1432 tudi sam na njem aktivno deloval kot poslanec in zastopnik dunajske univerze. Zlasti se je angažiral ob vprašanju husitskega gibanja na Češkem in 1433 odpotoval kot član poslanstva v Prago na pogajanja s predstavniki husitov. Zaradi nestrinjanja s prevladujočo strujo na koncilu se je 1435 vrnil na Dunaj, čeprav svojega sodelovanja s koncilom ni povsem pretrgal. Po vrnitvi je verjetno kot plačilo za svoje zasluge dobil župnijo

⁴⁶⁴ Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, str. 253.

⁴⁶⁵ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer, str. 7 in 9.

⁴⁶⁶ O Ebendorferjevem življenju prim. Lhotsky A., Quellenkunde str. 375-379; Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, str. 253-255, zlasti pa Lhotsky A., Thomas Ebendorfer, str. 1-58.

Falkenstein na Spodnjem Avstrijskem, ki pa jo je že po treh mesecih zamenjal za sicer manj donosno, pa zato Dunaju bližje ležečo, župnijo Perchtoldsdorf, južno od Dunaja.

Ebendorfer je bil v prvih letih vladavine Friderika III. njegov tesen sodelavec. Kot Friderikov poslanec je sodeloval na državnih zborih v Mainzu in Frankfurtu leta 1441 in 1442, bil prisoten pri Friderikovem kronanju junija 1442 v Aachnu ter bil v naslednjih mesecih v kraljevem imenu diplomatsko zelo dejaven, zlasti okrog takrat zelo perečega vprašanja konciliarizma in kraljevega odnosa do njega. Precejšen Ebendorferjev vpliv pri Frideriku potrjuje tudi pismo Piccolominija, ki je bil tedaj še v službi protipapeža Feliksa, škofu Silvestru iz Chiemseeja, v katerem izrecno pravi, da izmed poslancev, ki so julija 1442 sodelovali na razgovorih z baselskim koncilom *Thomas Asselbach non parvi momenti fuit*.⁴⁶⁷ Ebendorferjevo aktivnost na koncilu Piccolomini omenja tudi v življenjepisu Friderika III.⁴⁶⁸ Odnos med Friderikom in Ebendorferjem se je v naslednjih letih začel postopoma ohlajati, saj je Friderik vse bolj zapuščal dotedanje nevtralnost stališče in se začel nagibati na stran rimskega papeža. Do popolnega preloma med njima sicer ni nikoli prišlo, raven nekdanje naklonjenosti pa ni bila nikoli več dosežena.

Jeseni 1451 in spomladi 1452 je Ebendorfer spremljal Friderika na cesarsko kronanje v Rim, bil prisoten pri slovesnosti kronanja, vendar ni kazal nobenega pretiranega navdušenja nad Italijo in humanizmom. Čeprav je odobral Ladislavovo izročitev avstrijskim stanovom, se je zapletel v spor z Eizingerjem zaradi njegovega vsiljevanja poroke dvema relativno premožnima sorodnicama Ebendorferja. Po letu 1452 se je Ebendorfer tako povsem umaknil iz političnega življenja in se posvetil delu na univerzi in pisanju.

Po smrti Ladislava 1457 je predvsem pod vtisom nasilja, ki ga je preprosto ljudstvo trpelo v fajdah med Habsburžanoma Friderikom in Albrehtom, za kratek čas znova aktivneje posegel v javno življenje ter skušal posredovati med sprtima bratoma. Pri tem je bil sicer neuspešen, s svojim vplivom pa je dosegel, da je bila dunajska univerza ves čas spora nevtralna. Le nekaj tednov po nenadni smrti Albrehta VI. je januarja 1464 umrl tudi Ebendorfer. Pokopan je v svoji župniji Perchtoldsdorf, kjer je ohranjen tudi njegov nagrobnik.

Ebendorferja odlikuje izredna načitanost. Njegova zagnanost za branje je bila znana do te mere, da so se sodobniki iz nje že norčevali. Nemški humanist Johann Trithemius je tako konec 15. stoletja v svojih *Annalium Hirsaugiensium* zapisal, da je Ebendorfer *XXI annis commentarios legit, quos comportaverat in Isaiam prophetam, et ad finem primi capituli non pervenit*.⁴⁶⁹ O njegovi marljivosti in načinu dela priča tudi obsežna knjižnica, ki jo je poskušal rekonstruirati Lhotsky. Kljub zahtevnosti naloge je naštel vsaj 39 rokopisov z več kot 100 literarnimi enotami. Med njimi je 13 rokopisov, ki deloma ali v celoti vsebujejo Ebendorferjeva dela. Spisek rokopisov iz njegove knjižnice vsekakor ni popoln. Preseneča zlasti odsotnost zgodovinskih del, saj razen *Imago mundi* Honorija Augustodunensija in

⁴⁶⁷ Wolkan R., *Der Briefwechsel II (FRA II/67)*, str. 204.

⁴⁶⁸ Rpim., Hech A. van, *De viris illustribus*, str. 62.

⁴⁶⁹ Lhotsky A., *Thomas Ebendorfer*, str. 66.

prepisov nadaljevanja melških analov in Klosterneuburga in Heiligenkreuza v njej ne najdemo drugih zgodovinskih del. Lhotskemu se zdi verjetno, da je bilo v Ebendorferjevi knjižnici moč najti vsaj še dela Martina iz Troppaua, Otona iz Freisinga in Leopolda z Dunaja, ki jih je Ebendorfer stalno ekscerpiral.⁴⁷⁰ V skladu z njegovo marljivostjo je tudi obseg literarne zapuščine. Lhotsky je naštel 207 naslovov različnih tekstov.⁴⁷¹ Uiblein navaja 8 večinoma teoloških besedil, katerih avtorstvo je smatral za sporno.⁴⁷²

V 15. stoletju je bil Ebendorfer najbolj poznan po zbirkah svojih pridig, ki so bile v velikem številu rokopisov razširjene po celotni Avstriji in južni Nemčiji. Osnova za pridige so bila nedeljska, praznična in svetniška liturgična branja. Odtod tudi naslovi posameznih zbirk; *Sermones de epistolis de tempore*, *Sermones de evangeliiis de tempore*, *Sermones de epistolis de sanctis in Sermones de evangeliiis de sanctis*. Ohranjenih je tudi nekaj pridig, ki ne spadajo v nobeno od omenjenih zbirk. Skupaj je ohranjenih okrog 400 pridig, nekaj izmed njih je tudi prevedenih v nemški jezik. Ta del Ebendorferjevega literarnega ustvarjanja je dragocen zlasti za spoznavanje ljudskega življenja in navad sredi 15. stoletja.

Ostale spise lahko razdelimo v več zaokroženih skupin. Prvo predstavljajo teološko-filozofski spisi, ki so vezani večinoma na Ebendorferjevo delovanje v funkciji predavatelja na dunajski teološki fakulteti. Sledijo skupina spisov, ki so nastajali ob njegovem delovanju na koncilu v Baslu zlasti glede vprašanja husitskega gibanja na Češkem, skupina različnih teoloških in kanoničnih mnenj ter skupina govorov, ki jih je Ebendorfer imel ob raznih priložnostih.⁴⁷³

Obsežno skupino Ebendorferjevih del predstavljajo zgodovinska dela. Katalog legendarnih nadškofov iz Lorcha in Passaua je nastajal istočasno z njegovo Avstrijsko kroniko in je segal do smrti škofa Leonharda leta 1451. V predgovoru je bil Friderik imenovan še kot rimski kralj. Katalog naj bi tako rekoč predstavljal cerkvenozgodovinski dodatek k Avstrijski kroniki. V tako imenovani Schreitweinnovi verziji je Friderik že imenovan kot cesar. Verzija ni predelana samo stilistično, ampak so izločene tudi vse Ebendorferjeve osebne pripombe. Nekateri deli prve verzije so izločeni, nekateri pa napisani na novo.⁴⁷⁴ V spisu *De duobus passagiis christianorum*, ki ga je začel pisati 1454, je Ebendorfer skušal popisati 1. in 3. križarski pohod. Delo temelji na kroniki *Historia Hierosolymitana* Roberta iz Reimsa oziroma *Historia Ricardi regis Ricarda Londoniensis*.⁴⁷⁵

V spisu *Tractatus de scismatibus*, ki ga je začel pisati 1451 in ga nadaljeval do 1458, je obdelal 24 papeških shizem. Delo predstavlja pomembno preddelo k njegovi Kroniki rimskih papežev (*Cronica pontificum Romanorum*), ki jo je začel pisati 1458 in jo nadaljeval do 1463.⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer, str. 60-65.

⁴⁷¹ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer, str. 68-93. Pregledu del sledi še incipit - register. (str. 94-96).

⁴⁷² Uiblein P., Ebendorfer, Thomas. V: VerLex II, str. 264-265.

⁴⁷³ Na ta način je Ebendorferjev opus razdelil Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: VerLex II, str. 255-261.

⁴⁷⁴ Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: VerLex II, str. 263.

⁴⁷⁵ Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: VerLex II, str. 264.

⁴⁷⁶ Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: VerLex II, str. 263-264.

Ebendorferjeva najpomembnejša spisa sta Kronika rimskih kraljev (*Cronica regum Romanorum*)⁴⁷⁷ in Avstrijska kronika (*Cronica Austriae*). Kroniki sta nastali na pobudo Friderika III. Friderik, ki se je očitno zavedal zatišja pri ustvarjanju obsežnejših historiografskih spisov na Dunaju v prvi polovici 15. stoletja (od časov Leopolda z Dunaja in njegove Kronike o 95 vladarjih na Dunaju namreč ni nastal noben obsežnejši spis z zgodovinsko tematiko), je domnevno okrog 1442 pooblastil Ebendorferja, da napiše kompendij o zgodovini nemškega kraljestva. Ebendorfer se je dela lotil z vso resnostjo. Pisanja se je lotil šele 1449, po sedmih letih marljivega zbiranja gradiva.⁴⁷⁸

Pisanje cesarske kronike je končal ob koncu 1450. Sprva jo je razdelil v 6 knjig in v njih opisal zgodovino od časa Asircev, Medijcev in Perzijcev, in vse do svoje sodobnosti. V zadnji, šesti knjigi, je prostor namenil Habsburžanom. Začenja jo z Rudolfom I., konča pa s prvimi leti vladavine Friderika III.⁴⁷⁹ Kroniko je izročil Frideriku, ki pa se mu je očitno zdelo preobsežna. Domnevno naj bi Friderik Ebendorferju naročil, da pripravi skrajšano verzijo. Tako je nastala sedma knjiga kronike, v kateri je poudaril za Friderika zanimive dogodke. Obsežno mesto dobi na primer prikaz ustanovitve Rima, kar si lahko razložimo z dejstvom, da se je Friderik pripravljal na odhod v Rim na kronanje za cesarja. Ravno tako Ebendorfer poudari tiste trenutke in okoliščine v življenju opisovanih monarhov, ki so vladarje pripeljale do sprejema prelomnih odločitev v času njihovega vladanja. Zasnova kaže na namen Ebendorferjevega pisanja. Za Friderika je skušal izpostaviti zlasti tiste zglede v preteklosti, neke vrste *exempla maiorum*, na osnovi katerih bi se lahko vladar modro in preudarno odločal.⁴⁸⁰ Težišče Ebendorferjevega pisanja je na dogodkih med 1273 in 1330, za čas od smrti Friderika Lepega do 1450 pa je dogodka strnil na vsega dveh straneh.⁴⁸¹

Iz zbranega gradiva, ki mu je po zapovedanem krčenju ostalo, je napisal Avstrijsko kroniko, ki je po obsegu prekosila Kroniko rimskih kraljev.⁴⁸² Način nastanka Avstrijske kronike je 1456 potrdil tudi Ebendorfer sam, z zapisom v katalogu škofov iz Lorcha in Passava, ko pravi, da je na ukaz Friderika III. *pauca de gestis, ortu et occasu Romanorum regum depinxi, Austriam etiam chronicam quam de materna lingua in latinum transtuleram sibi quibusdam additis et resectis eisdem conectere decrevi et unius voluminis quantitatem meis scriptis efficerem*.⁴⁸³

Podobno kot sedmo knjigo Kronike rimskih kraljev je Ebendorfer tudi Avstrijsko kroniko sprva razdelil v tri vsebinske sklope in vsakemu odmeril po eno knjigo, in sicer od prazgodovine do sprejema krščanstva, od sprejema

⁴⁷⁷ V 19. stoletju uveljavljen naslov kronike Liber augustalis je Pribram zavrnil kot neprimeren. Prim. Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 43.

⁴⁷⁸ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer Cronica Austriae, str. IX.

⁴⁷⁹ Popolna kritična izdaja kronike ne obstaja. Deloma jo je s komentarjem objavil Pribram v že omenjenem članku. Objava vsebuje del šeste knjige od Karla IV. in del sedme knjige o življenju Friderika III. Prim. Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 96-222. O vsebini posameznih knjig prim. Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 53-55.

⁴⁸⁰ Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 57.

⁴⁸¹ Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 55-56.

⁴⁸² Za kritično izdajo prim. Lhotsky A., Thomas Ebendorfer Cronica Austriae. Berlin 1967.

⁴⁸³ Citat po Pribram A. F., Thomas Ebendorfers Chronika, str. 57.

krščanstva do prihoda Habsburžanov v vzhodne Alpe ter od Rudolfa I. do Ebendorferjeve sodobnosti. Pisanje prvih treh knjig je vsekakor končal že pred svojih odhodom v Rim na Friderikovo kronanje. Prav vsiljeno potovanje v Italijo, naraščajoče ogorčenje nad Friderikom ter dramatični dogodki okrog pravice do skrbništva nad mladoletnim Ladislavom so Ebendorferja spodbudili, da je nadaljeval pisanje četrte knjige, v kateri je nameraval opisati dejanje svojega novega deželnega gospoda. Ladislavova nenadna smrt pisanja ni prekinila, ampak je Ebendorfer samo nadaljeval z Albrehtom VI. Po štirih letih je začel pisanje nove, pete knjige, ki je ni dokončal. Zadnja leta kronike so bolj ali manj samo še osebne notice dnevniškega karakterja, ki jih je Ebendorfer v razmakih od dveh tednov do dveh mesecev vpisoval v rokopis.⁴⁸⁴

Kronika rimskih kraljev je ohranjena v dveh rokopisih, in sicer v cvp 3423, v katerem so poleg avtografa omenjene kronike ohranjeni še avtografi vseh ostalih Ebendorferjevih zgodovinskih del z izjemo Kataloga nadškofov v Lorchu in Passavu ter Avstrijske kronike.⁴⁸⁵ Avtograf slednje je izgubljen že od 1614. Pri pripravi svoje izdaje je Lhotsky odkril deset kodeksov s kasnejšimi prepisi, v katerih je tekst Avstrijske kronike deloma ali v celoti ohranjen, tem pa je treba prišteti še 6 rokopisov, za katere je znano, da vsebujejo tudi Ebendorferjev tekst, vendar so izgubljeni.⁴⁸⁶ Uiblein je po izidu Lhotskejeve kritične izdaje opozoril še na rokopis v Wolfenbüttlu.⁴⁸⁷

Tako pri Kroniki rimskih kraljev kot pri Avstrijski kroniki je Ebendorfer črpal iz istih virov. Lhotsky je odkril in dokazal 84 različnih zgodovinskih del, ki jih je pri pisanju citiral in ekscerpiral Ebendorfer. Najpomembnejša je vsekakor Kronika 95 vladarjev Leopolda z Dunaja. Precejšen del prvih treh knjig Avstrijske kronike je skoraj dobeseden prevod Leopoldovega dela.⁴⁸⁸ Med ostalimi najdemo vse pomembnejše svetovne kroniste visokega srednjega veka z Otonom iz Freisinga na čelu, iz kasnejšega obdobja pa Janeza Vetrinjskega in Anonimnega Leobenčana, Anale iz Melka in njihova nadaljevanja po posameznih avstrijskih samostanih, Andreja iz Regensburga in ostale.⁴⁸⁹ Ebendorfer je poznal tudi listinsko gradivo, čeprav mu - kar je glede na naročnika presenetljivo - niso bile dostopne arhivalije iz deželnoknežjega arhiva in uradne dvorne informacije.⁴⁹⁰

Vsebinsko so si notice, ki jih o Celjskih prinašata obe kroniki, zelo sorodne, čeprav so nekoliko obsežnejše v Avstrijski kroniki. Tako naj bi pri umoru Otokarja II. Přemysla v bitki pri Dürnkrutu 1278 sodeloval tudi eden izmed Žovneških. Ebendorfer njegovega imena ne omenja, skoraj zanesljivo pa gre za

⁴⁸⁴ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer *Cronica Austriae*, str. X-XI.

⁴⁸⁵ Prim. navedbe pri posameznih spisih Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: *VerLex II*, str. 261-264.

⁴⁸⁶ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer *Cronica Austriae*, str. XLIX-LXXXIV.

⁴⁸⁷ Uiblein P., Ebendorfer, Thomas, V: *VerLex II*, str. 262; h kritični izdaji in Ebendorferju na splošno prim. tudi Uiblein P., *Die Quellen des Spätmittelalters*, str. 105-106.

⁴⁸⁸ Uiblein P., *Die Quellen des Spätmittelalters*, str. 105.

⁴⁸⁹ Za pregled vseh uporabljenih virov prim. Lhotsky A., Thomas Ebendorfer *Cronica Austriae*, str. XXV-XLV in Pribram A. F., Thomas Ebendorfers *Chronika*, str. 62-89.

⁴⁹⁰ Lhotsky A., Thomas Ebendorfer *Cronica Austriae*, str. XLVI.

Leopolda Žovneškega, ki v listini iz 1278, s katero je samostanu v Gornjem Gradu podelil patronat nad župnijo Braslovče, izrecno navaja, da je to storil pred svojim odhodom na pohod proti češkemu kralju.⁴⁹¹

Sledijo notice iz Anonimnega Leobenčana o rodbinskih povezavah med Žovneškimi in Vovberžani ter o povišanju Žovneških v Celjske grofe. Bežno se omenja še sodelovanje med Ulrikom II. Celjskim in Albrehtom v boju proti Frideriku 1442 in Ulrikovo neuspešno obleganje Ljubljane. V Kroniki rimskih kraljev je prva⁴⁹² omemba Celjskih povezana z bitko pri Nikopolju, kjer se Celjski imenuje kot Sigismundov rešitelj. Notica, da je bil rešitelj Celjski (*per comitem Cylie*), je bila na rob rokopisa pripisana kasneje.

Obe kroniki omenjata Ulrikov pohod proti Pankracu iz Holiča 1450, njegovo aktivno sodelovanje pri mailberški zvezi, njegovo vlogo pri obleganju Dunajskega Novega mesta, izročitev Ladislava v Ulrikove roke in njegovo smrt v Beogradu. Avstrijska kronika je pri opisovanju dogodkov precej bolj natančna in izčrpna, kar je glede na način njenega nastanka tudi razumljivo. Ebendorfer tako omenja Ulrikov izgon z Dunaja in njegove poskuse, da bi znova navezal stike z Ladislavom. Vsebinsko ne prinaša bistvenih novosti, je pa dragocen, ker navaja, odkod mu zapisani podatki. Tako se Ebendorfer sklicuje na fama vulgarium, po katerih je izvedel, da je Ulrik potoval iz kraja v kraj za Ladislavovim dvorom in moledoval za izgubljeno naklonjenost. Ulrikova smrt je opisana precej bolj skromno kot pri nekaterih drugih kronistih, vendar Ebendorfer ne skriva svoje naklonjenosti do Ulrika, saj je na primer v Budimu obglavljeni Ladislav Hunjadi na ta način samo prejel *digna mercede suo pro labore*.

Poleg Piccolominija predstavlja Ebendorfer najcelovitejši vir za zgodovino Celjskih in predstavlja neke vrste pandan Piccolominiju. Za razliko od rafiniranega italijanskega humanista, ki Celjskim ni prizanašal s svojimi peresom, je Ebendorfer do grofov zavzel precej bolj pozitivno stališče. Njegove sodbe so nevtralne in v primerjavi s Piccolominijem precej bolj zadržane. Treba pa je poudariti, da Ebendorferjeva naklonjenost ne izvira iz osebnih simpatij do Celjskih ali iz podpiranja njihove politike, ampak bolj iz naklonjenosti do Ladislava in kasneje Albrehta VI. Ebendorfer se je pač oprijel logike, da kdor je prijatelj in zaveznik mojega deželnega gospoda, je tudi moj prijatelj in s tem avtomatično tudi pozitiven (ali vsaj ne negativen) politični subjekt.

30. Niklas Lankmann von Falkenstein

Dogajanje v Dunajskem Novem mestu poleti 1452 na kratko omenja tudi Niklas Lankmann. Biografski podatki so zelo skopi. Leta 1446 je bil v Passavu posvečen v duhovnika. Skoraj vse ostale njegove omembe v zgodovinskih virih

⁴⁹¹ Kos D., CKL I, 48.

⁴⁹² Prva navedba se seveda nanaša na objavljeni del kronike. Ali se Celjski omenjajo tudi v dogodkih, ki jih je Ebendorfer opisal pred Karlom IV., nam zaradi nedosegljivosti rokopisa ni uspelo ugotoviti.

so vezane na beneficije, ki jih je pridobival, prodajal ali menjal. Zadnjič je omenjen maja 1489, ko se je na Dunaju odpovedal beneficiju pri kapeli sv. Jakoba v Nieder-Nechsendorfu, ki ga je dobil od samostana v Melku.⁴⁹³

Najbolj znan je Lankmann postal kot član poslanstva Friderika III. marca 1451 - v poslanstvu je bil še Jakob Mozt - k njegovi bodoči ženi in cesarici Eleonori, tedaj komaj šestnajstletni sestri portugalskega kralja Alfonza. Poslanstvo se je v Lizboni pogajalo o poroki in Eleonoro spremljalo do Siene, kjer se je prvič srečala s svojim možem. Lankmann se je nato s preostalim Friderikovim spremstvom udeležil cesarskega kronanja v Rimu marca 1452 in povratka prek južne Italije, Zadra in Benetk do Dunajskega Novega mesta junija 1452. Svoje potovanje je natančno popisal v spisu z naslovom *Desponsacio et coronacio serenissimi domini Imperatoris Friderici tercii et eius auguste domine Leonore*. Spis je ohranjen v petih rokopisih, prvič pa je bil natisnjen leta 1503.⁴⁹⁴

Osnovo spisa, ki velja za najživahnejšega predstavnika zgodnjih zahodnoevropskih potopisov,⁴⁹⁵ predstavljajo Lankmannovi dnevniški zapiski. V njih se kažejo Lankmannova prava pobožnost, hkrati pa tudi konvencionalne religiozne poteze, velik smisel za ceremonial, istočasno pa tudi izrazita odprtost do sveta. Lankmann velja za zanesljivega zapisovalca in posrednika dogajanja na potovanju.⁴⁹⁶

V Lankmannovem potopisu so Celjski omenjeni le bežno, pri prikazu obleganja Dunajskega Novega mesta in begu cesarice Eleonore v Leoben. Poleg Eizingerja nastopa Ulrik kot vodja avstrijskih stanov, vendar Lankmann njegove vloge posebej ne izpostavlja. Za avtorja so vsi Avstriji monolitna združba, ki v spisu nastopa enotno in brezosebno. Očita jim njihovo nezvestobo in snubljenje lastnih nasprotnikov tujega rodu. Koga natančno pri tem misli, Lankmann ne razloži. Po njegovem mnenju bi bil še Ladislav, ki je bil v spore vpleten povsem nehote, sposoben večje preudarnosti kot Avstriji sami. Lankmann je, kot ugotavlja že Lorenz, po svojem stilu, latinščini, zlasti pa po načinu prikazovanja, še povsem v srednjem veku.⁴⁹⁷ Potopis za osvetlitev zgodovine Celjskih nima velike vrednosti.

31. Avstrijska kronika za leta 1454 do 1467

Omenjena avstrijska kronika zavzema posebno mesto med viri iz druge polovice 15. stoletja. Po mnenju Lhotskega ji vzvišeno mesto in upoštevanje stroke zagotavlja dejstvo, da kronika ni preprosto kompilacija starejših tekstov, ampak da podaja lastna opažanja. Teh opažanj kronist ni razširil samo z ustnimi poročili, časopisi in dvornimi zgodbami, ampak je vanje pritegnil še uradne korespondence

⁴⁹³ O njegovem življenju prim.: Uiblein P., Lankmann, Niklas, von Falkenstein. V: VerLex V, str. 603 sl.

⁴⁹⁴ Zadnji ga je po dunajskem kodeksu 3288 objavil Pez, *Scriptores rerum Austriacarum* II, 571 sl.

⁴⁹⁵ Tellenbach G.; *Glauben und Sehen*, str. 896.

⁴⁹⁶ Prim. tudi Tellenbach G., *Zur Frühgeschichte abendländischer Reisebeschreibungen*, str. 67.

⁴⁹⁷ Lorenz O., *Deutschlands Geschichtsquellen*, II, str. 305.

in druge spise, do katerih je očitno imel dostop. Na ta način predstavlja kronika odlično dopolnilo k včasih površnemu in pristranskemu Ebendorferju.⁴⁹⁸

Kronika je ohranjena v treh rokopisih, od katerih je treba rokopis v spodnjeavstrijskem arhivu (cod. 78, vol.2) še natančneje preiskati.⁴⁹⁹ Peter Lambeck omenja 1766 v svojem delu *Commentarii de augustissima Bibliotheca caesarea Vindobonensi I* tudi latinsko verzijo te kronike, ki je do dvajsetih let 20. stoletja veljala za izgubljeno. Kasneje je bil prevod, ki naj bi nastal v 16. stoletju, identificiran s tekstom, ohranjenim v cvp 9027.⁵⁰⁰ Kritične izdaje še ni, besedilo pa je natisnjeno pri Senckenbergu (po cod. Gieß. 352)⁵⁰¹ in Rauchu (cvp 2908),⁵⁰² ki izkazujeta precejšnje razlike.

Avtor kronike je neznan. O dosedanjih domnevah, ki so avtorja iskale bodisi v dunajskem mestnem pisarju Ulriku Griesenpeckhu (um. 1467), ki je nadaljeval tudi dunajsko kopijalno knjigo, s katero se nekateri deli kronike povsem ujema, ali pa v cesarskem protonotarju Hansu Rechweinu, pravno izobraženem sinu dunajskega meščana Jakoba Rechweina, se je dvomljivo izrazil že Lhotsky.⁵⁰³ Enako je imel določene pomisleke tudi Uiblein. Zdi se mu namreč vprašljivo, ali je resnično nujno, da je kroniko napisal nekdo, ki je zasedal višje položaje v mestni hierarhiji oziroma na dvoru.⁵⁰⁴ Kronika tako ostaja med teksti, katerih problem avtorstva je trenutno nerešen.⁵⁰⁵

Vsebinsko je besedilo ne toliko dinastična ali mestna, ampak predvsem deželna kronika. Kronist kaže predvsem simpatije do Ladislava in pa Albrehta VI., čeprav ne odobrava njunih dejanj. Pri avtorju ni zaslediti določenih tendenc. Lhotskemu se zdi zato verjetno, da so notice nastale bolj za lastno uporabo in niso bile namenjene širšemu bralstvu, s čimer besedilo samo pridobiva na svoji veljavi in verodostojnosti.⁵⁰⁶

Celotno 6. poglavje je pisec posvetil opisu odhoda Ladislava Posmrtnega in Ulrika Celjskega na Madžarsko ter njunega križarskega pohoda proti Turkom. Dogodke opisuje zelo natančno. Ladislav in Ulrik naj bi se tako v začetku novembra udeležila državnega zбора v Futaku, kjer jima je Ladislav Hunjadi obljubil, da jima bo pokoren in da jima bo vrnil protipravno pridobljen grad Beograd. Sledi natančen opis prihoda v beograjsko trdnjavo. Odločilno vlogo naj bi pri tem odigral Ulrikov zaupnik Lamberger, za katerega avtor izrazi domnevo, da je bil podkupljen (*vileicht durch guet und verhaissung durch graff Laszlauen was verkhert warden*). Lamberger naj bi bil namreč tisti, ki je Ulriku pregnal strahove in pomisleke o vstopu v trdnjavo, saj naj bi mu po pregledu trdnjave Ulriku zagotavljal, da v njej ni nikogar, razen Ladislavovih hlapcev.

⁴⁹⁸ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 363.

⁴⁹⁹ Stelzer W., Österreichische Chronik, str. 116.

⁵⁰⁰ Lhotsky, Quellenkunde, str. 364.

⁵⁰¹ Senckenberg H. C. von, Selecta iuris 5, str. 1 sl.

⁵⁰² Rauch A., Rerum Austriacarum historia, Wien 1794.

⁵⁰³ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 364.

⁵⁰⁴ Uiblein P., Die Quellen des Spätmittelalters, str. 108.

⁵⁰⁵ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 364.

⁵⁰⁶ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 363-364.

Ladislav naj bi po avtorjevih besedah kralja in Ulrika sprejel že na splavu na Donavi, jima znova obljubil zvestobo in ju pospremil v grad. Takoj ko so v grad vstopili Reinold iz Rozgona, kralj in Ulrik, so se vrata za njimi zaprla in v grad niso spustili nikogar več. S tem naj bi se po kronistovem mnenju uresničil cilj, ki so si ga Ivan Hunjadi, Jurij Podiebradski in Ulrik Eizinger zadali v tajno sklenjeni zvezi v času Ladislavovega kronanja v Pragi. Obstoj omenjene zveze treh nasprotnikov Ulrika Celjskega ni izpričan nikjer drugje.

Naslednje jutro je vajeti v roke spet vzel Lamberger. On je po maši pod pretvezo, da želijo Madžari njegov nasvet, pripeljal Ulrika k Hunjadiju. Lamberger je bil tudi edini izmed Ulrikovih spremljevalcev, ki so ga Madžari spustili v sobo. Tu se je od Ulrika poslovil z besedami: "Spravil sem vaju skupaj, sedaj pa se dogovorita sama med seboj." Glede na kronistov opis dogodkov je Lamberger v beograjski trdnjavi odigral vlogo trojanskega konja in zlorabil Ulrikovo zaupanje.

V nadaljevanju avtor v dramatičnem tonu opiše prepir med obema nasprotnikoma. Ulrik je potegnil nož, ranil Ladislava (če ne bi imel zlatega prstana, bi mu ga po kronistovem prepričanju odrezal), skriti Madžari pa so navalili na Ulrika, ki je obležal šele potem, ko so ga ranili v nogi. Glavo, ki mu jo je odsekal Mihael Szilagy, in Ulrikovo truplo naj bi Madžari vrnili šele po treh dneh. Šele potem so ga izročili Ulrikovim spremljevalcem, da so ga odpeljali v Celje in tam pokopali.

Anonimna avstrijska kronika za leta 1454 do 1467 predstavlja enega izmed najnatančnejših in najboljšežnejših virov za beograjsko katastrofo. Ali se je avtor osebno udeležil križarskega pohoda 1456 in dogodke zapisal po svojem spominu, je težko reči. Glede na vsebino se bolj nagibamo k mnenju, da je avtor zapisoval na osnovi javnega mnenja in govoric. Kronist namreč v tekstu ne podaja bistveno novih informacij, ampak se vsebinsko v dobršni meri sklada z ostalimi viri. Nova je le interpretacija Lambergerjeve vloge, saj naj bi po njegovem mnenju v dogodkih odigral nadvse sumljivo vlogo, kar ga tudi navaja k misli, da ga je Hunjadi podkupil.

32. *Michael Beheim*

Življenjsko pot Mihaela Beheima lahko deloma rekonstruiramo samo iz omemb v njegovih pesmih (v poštevh pride zlasti pesem številka 24), iz lastnoročnih notic v rokopisih in nekaterih obračunskih listin, s katerimi so Beheimovi naročniki plačali njegovo pesnjenje.⁵⁰⁷

Rojen je bil 27. septembra 1416 ali 1421 v Sülzbachu pri Weinsbergu na severu Württenberga kot sin tkalca. Sprva se je sicer izučil očetove obrti, vendar je okrog 1439 statve zamenjal za negotovo življenje potujočega pesnika. Najprej je bival na dvoru Konrada iz Weinsberga, po njegovi smrti leta 1448 je odšel na dvor brandenburškega mejnega grofa Albrechta Achillesa, zatem pa je vstopil v službo danskega

⁵⁰⁷ Za Beheimov življenjepis primerjaj Müller U., Beheim, Michel, str. 672-674 in pa Spriewald I., Grundzüge, str. 947 z navedbo starejše literature.

kralja Kristjana. S severa je nato odšel na jug cesarstva (po mnenju Spriewaldove se je to zgodilo po letu 1454) in bil dejaven pri večjem številu visokih plemičev, tako na primer pri bavarskih vojvodah Albrechtu III. in (domnevno) Albrechtu IV., pri Ulriku Celjskem ter pri Habsburžanih. Leta 1455 naj bi bil po mnenju Spriewaldove v službi Ladislava Posmrtnega ter se z njim jeseni 1456 udeležil pohoda proti Turkom. Beheim je po Ladislavovi smrti pesnil za avstrijskega vojvodo Albrehta VI., med letom 1462 in božičem 1466 pa še za cesarja Friderika III. Od 1467 je živel na dvoru palatinskega grofa Friderika I. Zmagovitega. Obračunske listine kažejo, da je Beheim večkrat pesnil tudi po naročilu mest, na primer Augsburga, Dunaja in Nördlingena. Ob koncu življenja naj bi se vrnil v svoj rojstni kraj Sülzbach in bil tam med letoma 1474 in 1478 umorjen.

Beheim je bil v svojem ustvarjanju zelo ploden. V kritični izdaji sta Gille in Spriewaldova našela 452 pesmi.⁵⁰⁸ Tematsko jih lahko razdelimo v 6 večjih skupin, in sicer religiozne pesmi, pesmi o splošnih vprašanih morale in etike, avtobiografske pesmi, ljubezenske pesmi, pesmi, s katerimi je pesnik nakazoval svoje dožemanje kulture ter politične pesmi. Slednje so večkrat obarvane avtobiografsko in jih je običajno težko ločiti od skupine avtobiografskih pesmi. V njih je opaziti spreminjajočo se pesnikovo politično tendenco in usmeritev, čeprav ohranjajo neke vrste rdečo nit. Pesnik je namreč vedno nastrojen proti husitom ter kljub pogosti kritiki njihovih dejanj in morale ohranja svojo naklonjenost plemstvu.⁵⁰⁹ Tematiko je pesnik večinoma poznal iz lastnih doživetij in se je le redko posluževal podatkov iz druge roke. Večina do sedaj poznanih Beheimovih virov je avstrijske provenience.⁵¹⁰

Poleg pesmi je Beheim ustvaril še tri obsežne rimane kronike. *Buch von den Wienern* je nastala med letoma 1462 in 1466, ko je tudi sam bival na Dunaju.⁵¹¹ Iz tega obdobja (1464 do 1466) je tudi *Buch von der statt Triest*,⁵¹² po letu 1471 pa je ustvaril še Pfalško rimano kroniko.⁵¹³

Beheimove pesmi so ohranjene v treh rokopisih, in sicer v Heidelbergu cpg 312 (Gille ga je v kritični izdaji označil kot A), Münchnu cgm 291 (B) in Heidelbergu cpg 334 (C), deloma pa še v 6 rokopisih, ki so večinoma heidelberške provenience.⁵¹⁴ Rokopisa A in C v pretežni meri vsebujeta Beheimove avtografe, medtem ko je rokopis B pesnik pregledal in ga opremil s svojimi korekturami.

⁵⁰⁸ Kritična izdaja Gille H./ Spriewald I., *Die Gedichte des Michel Beheim*, Berlin 1968-1972.

⁵⁰⁹ Pregled političnih pesmi s kratko vsebino in poskusom datacije v Müller U., *Untersuchungen*, str. 246-267.

⁵¹⁰ Müller U., *Beheim, Michel*, str. 676-677.

⁵¹¹ Kronika je ohranjena v avtografu in v 2 prepisih iz 19. stoletja. Kritična izdaja Karajan T. von; *Michel Beheims Buch von den Wienern*; Wien 1843.

⁵¹² Edini rokopis kronike je bil uničen v drugi svetovni vojni. Izdana je v Gille H./ Spriewald I., *Die Gedichte des Michel Beheim III*, št. 453 in temelji na izdaji Oertla H. iz 1916. Vsebinska se nanaša na beneško obleganje Trsta 1463. Od vseh treh rimanih kronik je tudi najbolj obdelana. Prim. Gille H., *Michel Beheims Gedicht Von der statt Triest*. V: *ZDPH* 77 (1958), 78 (1959) s kasnejšimi dopolnili v 82 (1963) in 84 (1965). Podobno tudi Szombathely M. de, 'von der statt Triest'. V: *AT ser.* 4, 27/28 (1965/66).

⁵¹³ Kronika je ohranjena v rokopisu v Heidelbergu in je le deloma edirana.

⁵¹⁴ Natančna analiza rokopisov v Gille H./Spriewald I., *Die Gedichte des Michel Beheim I*, str. XX-LVIII.

Beheim omenja Celjske v 4 pesmih. V 24. pesmi, v kateri pesnik pripoveduje o svoji življenjski poti, se med njegovimi plačniki omenja tudi Ulrik Celjski. Nad vse zanimiva je preoddaja pesmi. V rokopisu A, ki je v večji meri Beheimov avtograf, sta namreč ohranjeni dve verziji verzov 38 do 45, v katerih Beheim našteva svoje plačnike. Prva verzija, ki jo je Müller označil z A oziroma A1, je nastala pred Ladislavovo smrtjo novembra 1457, ker v verziju 44 Beheim omenja Ladislava kot aktualnega madžarskega in češkega kralja. Verze 38 do 42 je pesnik kasneje izbrisal, tako da jih ni več moč rekonstruirati ter jih nadomestil z novimi besedilom (A' oz. A2). V njem omenja, da je svoje pesniške usluge dajal na razpologo danskemu kralju, bavarskim in avstrijskim vojvodam ter Ulriku Celjskemu. V 44. verziju, v katerem omenja svoje služenje Ladislavu, je spremenil tudi slovnični čas in uporabil preteklik (iste => wasze), kar nakazuje, da je ta sprememba nastala po novembru 1457. Z verzijo A' se ujema tudi besedilo v rokopisu C, medtem ko v rokopisu B, ki je ravno tako nastal po Ladislavovi smrti, danski kralj in Ulrik Celjski nista omenjena.⁵¹⁵ Müller je mnenja, da natančnega odgovora, zakaj je Beheim spremenil besedilo, ni moč najti, izrazil pa je domnevo, da Beheima k spremembi besedila niso prisilili kronološki vzroki, saj je omenjanje oziroma neomenjanje Ladislava in Ulrika v obeh primerih postavljeno v čas po njuni smrti, ampak je treba vzroke iskati predvsem v spremembi občinstva, ki mu je bila pesem namenjena.⁵¹⁶ Pesem iz rokopisa B naj bi bila po njegovem mnenju predstavljena občinstvu tam, kjer je bil danski kralj pač nepoznana oseba, Ulrik Celjski pa *persona non grata*.⁵¹⁷

V pesmi 238, ki je ohranjena v vseh treh glavnih rokopisih, se Beheim huduje nad neaktivnostjo evropskega plemstva v boju proti Turkom. V svojem opominjanju se ne zadovolji samo s posplošenim obračanjem na evropsko plemstvo, ampak nagovarja konkretne osebe. S pesmijo se Beheim izkaže kot dober poznavalec politične slike tedanje Evrope. Celjske, ki jih označuje kot kneze, nagovarja skupaj z visokimi plemiči iz Savoje, Hessna, Turingije, Nürnberga, Maidburga, Milana, Mantove, Verone in Padove. Müller sicer datira nastanek pesmi pred 23. november 1457, ko je umrl Ladislav Posmrtni,⁵¹⁸ vendar je datacijo možno popraviti vsaj še za eno leto, saj se Beheim s pozivom obrača tudi k Ulriku Celjskemu. Pesem je torej vsekakor nastala pred novembrom 1456, ko je bil Celjski še živ, še najverjetneje pa v času priprav na križarski pohod spomladi in poleti 1456.

Pred Ladislavovo smrtjo, verzija v rokopisu B pa celo pred 29. majem 1457, je nastala pesem 328, ki pripoveduje o turškem prodiranju na Balkanski polotok.⁵¹⁹ Pesem sestavlja molitev k Jezusu (v. 1-70), ki ji sledijo trije pripovedni deli. Beheim nam najprej prikaže turško osvojitve Konstantinopla, nato pa turški

⁵¹⁵ Natančna analiza verzov v Müller U., Untersuchungen, str. 277-283 in isti, Beobachtungen und Überlegungen, str. 171-172. Na str. 181 prinaša še vzporeden prikaz verzov 37-51 v vseh treh verzijah.

⁵¹⁶ Müller U., Untersuchungen, str. 283.

⁵¹⁷ Müller U., Beobachtungen und Überlegungen, str. 172.

⁵¹⁸ Müller U., Untersuchungen, str. 251.

⁵¹⁹ O dataciji prim. Müller U., Untersuchungen, str. 252-253.

pohod proti Srbiji poleti 1456 in bitko pri Beogradu. Najnatančnejši je opis križarskega pohoda Ladislava Posmrtnega jeseni 1456. Na njem je Beheim kot pesnik tudi sam sodeloval. Ulriku in okoliščinam, ki so pripeljale do njegovega umora, je odmeril precej prostora. Ulrika naj bi po Beheimovih verzih sodeč mnogi opozarjali na zasedo, ki jo je Ladislav Hunjadi pripravljal v beograjski trdnjavi. Vendar niti opozorila škofa iz Kalocze, vojvode Limbacha, grofa iz Posinga, treh bratov iz Rosega, nekega 'frumer Unger' niti Rainolda iz Rozgonyja niso pomagala. Ulrik je sledil *posen leüten / und ires valschen racz*. Ulrika naj bi Madžari poskušali umoriti že ponoči, toda Celjskega je rešila previdnost, ker so bila njegova vrata zapahnjena. Po pesnikovih besedah so si Madžari morali sedaj izmisliti nekaj novega. Naslednji dan so ga med mašo poklicali pod pretvezo, da *etwes nitliches het zu reden*. Ulrik se jim je pridruži šele po maši. Madžari so ga takoj napadli, on pa *in seinen grosten nöten / stalt er sich als ein helt*. V samoobrambi je Ulrik ranil tri Hunjadijeve pristaše, nato pa podlegel ranam. Ulrikovo glavo naj bi Madžari najprej nameravali v vreči poslati v Turčijo. Vse ostale pa so oropali, med njimi bavarskega vojvodo Otona, mnoge druge grofe in celo samega Beheima. Vzeli naj bi mu vse, kar je imel, *zwen und dreisset takaten / mein harnusch, panxzer, platen / schiess zeug und als mein gwant*. Beheima so dogodki očitno tako prestrašili, da, kot pravi sam v nadaljevanju pesmi, ga noben papež ali škof ne pregovori, da bi spet odšel na Madžarsko, pa čeprav bi imel na sebi tisoč križev (znamenj križarskega pohoda). V nadaljevanju pesmi je Beheim poslušalcem opisal še maščevanje Ulrikovega umora.

Kratko je Ulrik Celjski (tudi tu kot *edel furst!*) omenjen v pesmi 329, v kateri Beheim opisuje šest situacij, ko je bil najbližje smrti. Petič se je v življenjski nevarnosti znašel na pohodu proti Turkom jeseni 1456 in ob uboju Ulrika Celjskega. Pesem je nastala po letu 1462 in je ohranjena le v rokopisu C.⁵²⁰

Na splošno lahko vrednost Beheimovih pesnitev kot vira za Celjske ocenimo kot relativno veliko. Pri njegovem vrednotenju je potrebno biti precej previden. Ulrika sicer vedno naslavlja s plemenitim knezom, kar pa je najbrž posledica okoliščin, v katerih so nastajale pesmi. V večini primerov so nastajale v krogu, ki je bil Ulriku zelo naklonjen ali pa celo povsem pod njegovim vplivom. Ravno tako je treba verze o Ulrikovem junaškem umiranju razumeti kot literarni topos. Opevani junak je pač v verzih plačanega pesnika vedno najboljši, najhrabrejši in najplemenitejši vitez na svetu. Vprašljivo je tudi, ali je bil Beheim res prisoten v beograjski trdnjavi, ko se je zgodil Ulrikov umor, kot bi se dalo razumeti iz njegovih verzov. Možno je namreč, da je Beheim skušal z implicitno trditvijo, da je bil priča umoru, dati svojim verzom pri poslušalstvu večjo veljavo. Pomembnejše je dejstvo, ki nam ga Beheim razkriva v 24. pesmi. Ulrik se je očitno zavedal nevarnosti, na katero je opozarjal že pisec Celjske kronike. Bil je namreč mnenja, da čigar dela ostanejo nezapisana, utonejo v pozabo. Ulrik Celjski je najemal plačane pevce (če že ne večjega števila, pa vsaj Beheima), da so opevali njegova dejanja ter tudi na ta način skušal uiti prekletstvu pozabe.

⁵²⁰Müller U., Untersuchungen, str. 267.

33. Jakob Unrest

O življenju Jakoba Unresta je znanih le malo dejstev.⁵²¹ V listinah se prvič omenja šele 1466, ko mu je bila podeljena izpraznjena župnija Sv. Martin na Dholici (St. Martin am Techelsberge). Po Grossmannovih domnevah naj bi se Unrest rodil okrog 1430, verjetneje na Bavarskem kot na Koroškem.⁵²² Med letoma 1466 in 1480 je bil član kapitlja pri Gospe Sveti, kar mu je po Neumannovem mnenju odprlo pot do mnogih informacij, ki jih je s pridom izkoristil pri svojem pisanju.⁵²³ Unrest naj bi glede na navedbo v leta 1537 nastalem prepisu urbarja župnije Sv. Martina, ki ga je sestavil in uporabljal Unrest sam, umrl 1500. To letnico potrjuje tudi nenaden konec Avstrijske kronike.⁵²⁴

O Unrestovi izobrazbi ni znanega ničesar. Kot duhovnik je razumel latinsko, v svojih delih večkrat citira tudi Sveto pismo in cerkvene očete, čeprav so njegovi citati večinoma zelo nenatančni in svojevoljni ali celo napačni. Tako izobrazbo je Unrest verjetno dosegel v neki stolni ali samostanski šoli. Tudi humanizem, ki se je tedaj razcvetel v notranjeavstrijskih deželah, ni v Unrestovih delih pustil nobenih sledi.⁵²⁵

Ohranjene so tri Unrestove kronike, in sicer Koroška, Madžarska in Avstrijska kronika. V svojih delih večkrat omenja tudi neko *alte cronik*, ki pa ni ohranjena. Kronika zagotovo ni imela večje historiografske vrednosti. Grossman celo domneva, da pri tej stari kroniki pravzaprav ne gre za Unrestovo avtorsko delo, ampak za Kroniko 95 vladarjev, za katero nadaljevalca se je Unrest verjetno tudi smatral. Kronika Leopolda z Dunaja se namreč končuje s smrtjo Leopolda III. pri Sempachu leta 1386, Unrest pa začenja svojo Avstrijsko kroniko z vladavino njegovih sinov Ernesta in Friderika.⁵²⁶

Tako Koroška kot Madžarska kronika sta za našo temo nepomembni, v Avstrijski kroniki pa so Celjski omenjeni samo enkrat. Kronika je nastajala dlje časa. Domnevno so prvi osnutki nastali že pred 1480. Sprva je kronika segala le do 1493 in do prikaza pogrebnih slovesnosti ob smrti cesarja Friderika III, kasneje pa jo je Unrest nadaljeval do svoje smrti. Zadnja notica opisuje spopade med Maksimilijanom in Švicarji maja 1499.

Unrest se je pri pisanju, z izjemo Kronike 95 vladarjev, naslanjal na bolj ali manj lastne vire. V pošteev pride zlasti ustno izročilo, ki je do njega prišlo prek popotnikov in naključnih obiskovalcev Koroške, deloma so mu bili v pomoč nekateri akti ter pisani ali že tiskani letaki (Zeitungen), od katerih so nekateri še ohranjeni.⁵²⁷ Unrest je poznal Avstrijsko kroniko Veita Arnpecka; Gundelfingena in pesnitev Weißkunig. Možno je, da je poznal tudi Celjsko kroniko, čeprav je ni

⁵²¹ O Unrestovem življenju prim. Jaksch A., *Zur Lebensgeschichte*, str. 463 sl.; Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. VI-XII in Stelzer W., *Unrest, Jakob*, str. 85.

⁵²² Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. VIII.

⁵²³ Neumann W., *Jakob Unrest*, str. 683.

⁵²⁴ Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. VIII.

⁵²⁵ Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. XI.

⁵²⁶ Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. XVIII.

⁵²⁷ Grossmann K., *Jakob Unrest Österreichische Chronik*, str. XVIII.

ekscerpital.⁵²⁸ Za dogodke po 1468 velja Unrestova kronika za dogajanje v Notranji Avstriji kot primarni vir.

Avstrijska kronika med sodobniki ni naletela na širši odmev. Unrestov avtograf je izgubljen, ohranjena sta le dva prepisa iz 16. stoletja, ki ju hranijo v Hannoveru in na Dunaju.⁵²⁹ Večje zanimanje je delo vzbudilo šele v 18. stoletju, zlasti pa na koncu 19. stoletja, ko se je uveljavilo prepričanje, da je Unrestova Avstrijska kronika najpomembnejši pripovedni vir za zgodovino Notranje Avstrije v času Friderika III.⁵³⁰

Unrest omenja v svoji kroniki samo tragični konec Ulrika Celjskega. Njegov opis dogodkov bistveno ne odstopa od ostalih. Ulrik, *ein trostlicher und mandlicher furst*, je bil po jutranji maši zabljen na posvet, kjer so ga Madžari umorili ter mu odsekali glavo. Unresta vsekakor ne moremo šteti kot primarni vir. Zlasti stil njegovega pripovedovanja nakazuje, da se je pri opisu naslanjal na sodobne letake, ki so opisovali smrt Ulrika Celjskega v Beogradu.⁵³¹ Po datumu sodeč je bil domnevni letak madžarske provinience, saj je kot datum umora omenjen dan pred praznikom svetega Martina, ki so ga na Madžarskem obhajali 10. in ne 11. novembra, kot je bilo to v navadi v notranjeavstrijskih deželah. Unrestovo nepoznavanje madžarskega koledarja ga je zavedlo, da je kot datum Ulrikove smrti navedel 10. november.

34. *Andreas Krabath iz Lappitza*

Andreju iz Lappitza, ki nosi ime po gradu na zahodu Spodnje Avstrije, pripada med vsemi pisci del, v katerih se omenjajo Celjski grofje, posebno mesto. Dejansko gre za okrog 1435 rojenega Andreja Kuzala, sina hrvaškega plemiča Petra Kuzala iz Like, ki je kot desetletni fant stopil v službo Viltuških gospodov, da bi se naučil nemškega jezika. Udeležil se je pohoda Friderika III. na cesarsko kronanje v Rim leta 1452, takoj zatem stopil v službo Celjskih, po smrti Ulrika pa je do 1457 služil Ladislavu Posmrtnemu. Med letoma 1476 in 1489 je bil upravnik gradu in mesta Steyr in od 1491 do 1500 cesarski glavar v Ybbsu. Po letu 1489 je v Spodnji Avstriji pridobil več posesti, med drugim tudi grad, po katerem se imenuje rodbina. Andrej pripada prvemu valu tujih plemiških družin, ki so se na prelomu 15. in 16. stoletja kot cesarsko uradništvo naselile v Avstriji.⁵³²

V Schallenbergškem arhivu je bil ohranjen fragment rodovne knjige družine Lappitz, katere avtor je bil Andrej.⁵³³ Fragment je na žalost izgubljen. Spis je očitno nastajal v poznejših letih avtorjevega življenja in ga je namenil pouku svo-

⁵²⁸ Grossmann K., Jakob Unrest Österreichische Chronik, str. XX.

⁵²⁹ Grossmann K., Jakob Unrest Österreichische Chronik, str. XXIX-XXXV.

⁵³⁰ Stelzer W., Unrest, Jakob, str. 87.

⁵³¹ Grossmann K., Jakob Unrest Österreichische Chronik, str. XX.

⁵³² Prim. Johaneč P., Andreas von Lappitz, der Krabath. V: VerLex I, 340-341.

⁵³³ Fragment je objavljen v Caesar A., Annales Ducatus Styriae III, Wien 1777, str. 455 sl. in v Wurmbrand, Colectanea genealogico-historica ex archivo inclitorum Austriae inferioris statum ut ex aliis privatis scriniis documentisque originalibus excerpta, Wien 1705.

jih sinov (*zu einem Unterricht mein Kindern nahmblich mein Sohnen*). Andrej je v njem natančno popisal pot Friderika III. v Rim, na kateri je kot oproda Viltuških sodeloval tudi sam,⁵³⁴ in razmere na Madžarskem v letih 1455 do 1457. Spis se konča s smrtjo Ladislava Posmrtnega.

Andrej je v svoji pripovedi zelo skop. Kronološko niza dogodke drugega za drugim in se ne zanima pretirano za vzročno povezanost dogajanja. Čeprav je bil pred Beogradom ubit fevdalec, pri katerem je Andrej služil "svoj vsakdanji kruh", je opisu uboja posvetil samo nekaj stavkov, pa še to brez vsakršnih emocij in subjektivnosti. Andrej omenja, da je Ladislav Hunjadi v Futaku prisegel zvestobo kralju Ladislavu, toda takoj ko so prišli do Beograda, je Hunjadi Celjskega ubil. Po Andrejevih navedbah naj bi se to zgodilo na dan svetega Luke 18. oktobra. Napačna datacija dogodka daje slutiti, da je Andrej notico v svojem spisu naredil na osnovi lastnih spominov in v precejšnji časovni distanci od samega dogodka.

35. Letak iz Avstrije septembra 1452

Nadvse zanimiv vir predstavljata letak (*Zeitung*), ki je septembra 1452 krožil po Avstriji in prepis, na katerega je Palacky naletel v *Annales Gorlicensis* Bartolomeja Scultetusa iz 17. stoletja.⁵³⁵ Avtor letaka, ki je nastal na dan slovesnega prihoda Ulrika in Ladislava na Dunaj, je neznan, piše pa s stališča privržencev mailberške zveze. Tekst se začneja z navajanjem najpomembnejših članov zveze, med katerimi sta omenjena oba Celjska, tako Ulrik kot Friderik. Avtor nato nadaljuje z zasedbo trdnjave Ort, obleganjem Dunajskega Novega mesta (zasluge Andreja Baumkircherja za rešitev Ladislava se ne omenjajo) ter sklepom razsodnikov, naj bo Ladislav izročen v roke svojega sorodnika Ulrika. Letak se končuje s prikazom slavnostnega sprejema Dunajčanov ter obvešča, da naj bi Ladislav ostal na Dunaju vse do praznovanja svetega Martina, ko naj bi razsodniki tudi dokončno razsodili, kdo naj ima varstvo nad Ladislavom.

36. Wolfgang iz Steyerja

Lik in delo Wolfganga iz zgornjeavstrijskega kraja Steyer sta le deloma raziskana.⁵³⁶ Njegovi biografski podatki temeljijo predvsem na njegovem spisu *Itinerarium*. Rojen je bil leta 1402 in je študiral na Dunaju. Verjetno je identičen z Wolfgangus *Suppann de Styra*, ki se leta 1423 pojavlja v matrikulah dunajske univerze. Dve leti kasneje, 1425, je na višku tako imenovane melške reforme vstopil v benediktinski samostan v Melku in 1433 prejel duhovniško posvečenje.

Wolfgang je aktivno sodeloval v melški reformi, ki je skušala s strožjo meniško disciplino poživiti redovno življenje med benediktinci in ki ji je

⁵³⁴ Uiblein P., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 391.

⁵³⁵ Objava v: Palacky F., *Urkundliche Beiträge*, str. 50-51.

⁵³⁶ O njegovem življenju in delu še najnatančneje Löser F., *Wolfgang von Steyr*. V: *VerLex X*, str. 1348 sl.

samostan v Melku služil kot zgled in vzorec bodoče ureditve.⁵³⁷ Že 1436 je postal za 5 mesecev prior samostana Sv. Peter v Salzburgu, se oktobra istega leta vrnil nazaj v Melk, toda že jeseni 1437 postal prior samostana Kleinmariaszell, kjer je ostal vse do septembra 1452. Po vrnitvi v Melk je tudi tu med letoma 1463 in 1465 opravljal funkcijo priorja. Datum smrti ni enoten in ga postavljajo v leto 1491 oziroma 1498.

Wolfgang se je odlikoval po visoki izobraženosti, saj naj bi spadal med prve v Avstriji, ki so razumeli tudi grško.⁵³⁸ Njegov opus obsega v skladu z melško reformo, ki je podpirala zlasti liturgično, vzgojno in v prakso orientirano literarno produkcijo, knjige in spise o samostanu Melk (opis posvetitve samostanske cerkve, kritična izdaja Benediktovih redovnih pravil, traktat o volitvah prelatov) in pa latinske ter nemške pridige, ki jih je deloma prevedel in priredil, (po Ebendorferju, mojstru *Taman von Haselpach*, Henriku iz Langensteina, Bernardu iz Clairvauxa), deloma pa je avtor Wolfgang sam. Novejše raziskave mu pripisujejo tudi ukvarjanje z glasbenimi aspekti reforme.

Za zgodovinopisje je najzanimivejše njegovo delo *Itinerarium*, ki je ohranjeno v cod. 46 [959/H 17] v samostanski knjižnici v Melku.⁵³⁹ Opisu dogajanja na koncilu v Konstanci sledijo v analistični obliki osebni življenjski spomini, ki jih prepleta s podatki o svojih spisih. Po 1452 je bilo besedilo samo še občasno dopolnjevano in se konča z letom 1463. Sledi samo še kratka notica o potresu leta 1484. Zdi se torej, da je glavnino besedila Wolfgang napisal še kot prior v samostanu Kleinmariaszell. Celjski se v besedilu omenjajo samo v zvezi z obleganjem Dunajskega Novega mesta leta 1452. Avtor ne omenja Ulrikove vloge pri tem dejanju, ampak samo pravi, da je bil Ladislav izročen v roke Ulriku. Do njega se vrednostno ne opredeljuje in ima kot vir za zgodovino Celjskih grofov manjšo vrednost.

37. Avstrijska kronika iz časa cesarja Friderika III.

V rokopisu 209/145 knjižnice benediktinskega samostana Unser Lieben Frau zu den Schotten na Dunaju je ohranjena skoraj nepoznana kronika iz časa Friderika III., napisana v nemškem jeziku.⁵⁴⁰ Kronika je nastala v tretji četrtini 15. stoletja, vsekakor po letu 1467. Domneve potrjuje tudi vodni znak v obliki tehnice v krogu, ki nakazuje na sedmo ali osmo desetletje 15. stoletja.⁵⁴¹

Avtor kronike je neznan. Uiblein je izrekel več domnev. Pisec sam navaja v tekstu, da je bil *mit meinem herren herrn Hansen von Zegkarnn* ter Nikolajem iz Lichtensteina in Gašperjem Černomaljskim v Rimu in Neapeljskem kraljestvu.

⁵³⁷ O melški reformi prim.: Niederkorn - Bruck M., *Die Melker Reform*, Wien 1994.

⁵³⁸ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 353.

⁵³⁹ Kritične izdaje besedila še ni na voljo. Tekst je objavljen v Pez H., *Scriptores rerum Austriacarum II*, 445 sl.

⁵⁴⁰ Kronika je bila do njene objave v: Uiblein P., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 392 sl. znana samo po omembi v J. W. Nagl - J. Zeidler, *Deutsch - Österreichische Literaturgeschichte 1* (1899).

⁵⁴¹ Uiblein P., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 387.

S paleografsko analizo celotnega kodeksa je Uiblein nadalje ugotovil, da je eden izmed dveh domnevnih pisarjev (Uiblein ga je poimenoval kot "roka B", čeprav je celo možno, da gre za eno samo osebo) Sebastian Gruber, ki se je v kodeks tudi podpisal z lastnim posvetilom in pri tem uporabil slovenski jezik(!) in glagolico. Po Uibleinovem mnenju obstaja velika možnost, da bi bil Sebastian Gruber istočasno tudi avtor kronike.⁵⁴² Avtor je bil bržkone laik in oproda Hansa Sechkerja, ki mu sodeč vsaj po dobrem poznavanju artilerijske nomenklature, izpričane v tekstu kronike, tudi vojna obrt ni bila tuja.⁵⁴³ Tekst jezikovno pripada bavarsko-avstrijskemu prostoru in je verjetno spodnjeavstrijske provenience.⁵⁴⁴

Kronika se začena s kratkimi analističnimi noticami v latinskem jeziku iz 11. do 13. stoletja, ki vsebinsko močno spominjajo na anale Hermana iz Altaicha. Kratke notice pridobijo na obsegu pri opisu dogodkov v letih 1446, 1450-1452, 1455-1457, 1461-1462 in pa leta 1467. Med 1462 in 1467 je nekronološko nanizanih še več krajših notic, v glavnem za dogodke iz 15. stoletja. Z izjemo prvih notic, ki se verjetno naslanjajo na omenjene anale, predstavlja kronika prikaz dogodkov, ki jih je avtor samo doživel.⁵⁴⁶

Pri omembah Celjskih je kronist zelo skop. Skupaj je kronološko povezal omembo zahtev avstrijskih stanov leta 1452 po izročitvi Ladislava in pa Ulrikov umor v Beogradu. Vsebinsko kronika ne prinaša novih podatkov in je kot vir manj pomembna.

38. *Kleine Chronik von Österreich*

Pod tem naslovom je leta 1853 Hartmann Joseph Zeibig v Arhivu za poznavanje avstrijskih zgodovinskih virov (Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen) objavil kratke notice v analistični obliki, ki segajo od 1368 do 1458.⁵⁴⁶ Rokopis besedila je izviral iz arhiva v Klosterneuburgu, njegove identitete pa se na žalost ne da več ugotoviti. Za prva leta so notice še občasne, zgostijo pa se za leta med 1437 do 1458. Zadnja notica, ki naj bi jo po Zeibigovi opombi naknadno vnesla kasnejša roka, je iz leta 1482 in omenja smrt nekega Albrechta Metzenawerja. Ali je bil kodeks v lasti omenjenega Albrechta in ali je on avtor (ali eden izmed avtorjev) lahko samo ugibamo.

Jezik je za prva leta latinski, po letu 1449 pa prevladuje nemščina z dvema latinskima vrinkoma, ki govorita o prihodu Janeza Kapistrana na Dunaj leta 1451 in o katastrofalni pozebi aprila 1457. Ravno vrivki dajejo slutiti, da je avtorjev več. Pisci zagotovo niso bili izključno kleriki, saj se leta 1445 izrecno navaja, da *hab ich geheyrat in die s. Blasii ze Ravenspach*. Pri opisu dogajanj leta 1452 se zdi, da pisec obravnava Ladislavovo izročitev s stališča avstrijskih stanov.

⁵⁴² Uiblein P., Eine unbeachtete Chronik, str. 390.

⁵⁴³ Uiblein P., Eine unbeachtete Chronik, str. 391.

⁵⁴⁴ Uiblein P., Eine unbeachtete Chronik, str. 387.

⁵⁴⁵ Uiblein P., Eine unbeachtete Chronik, str. 391.

⁵⁴⁶ Zeibig H. J., Beiträge, str. 365 sl.

Celjski se omenjajo na treh mestih. V vpisu za leto 1450 je omenjen vojaški pohod proti Pankracu iz Holiča. Po notici iz kronike sodeč se je pohod, na čelu katerega je stal Ulrik Celjski (des landes hauptmann), začel med veliko nočjo in binkošti (med 5. aprilom in 24. majem). Avtor vpisa je nanizal še posamezne postaje pohoda z omembo smrti Viljema Ebserja. Tudi ostali dve omembi sta zelo skopi. Poleg spora med Eizingerjem in Ulrikom ter izгона Celjskega z Dunaja, kjer pisec ne omenja nikakršnih podrobnosti, je avtor omenil še Ladislavovo in Ulrikovo potovanje na Madžarsko in državni zbor v Bratislavi ter Ulrikov umor (Ulrika titulira kot *wolgeborn edel fürst, graf Ulreich*). Za dan smrti postavlja 11. november. Pisci so za zapisovanje svojih notic verjetno črpali iz podatkov in opisov, ki so krožili med ljudmi. Kot vir je kronika za Celjske nepomembna.

39. *Anali iz Melka*

Ulrikova smrt v Beogradu je s kratko notico omenjena tudi v Analih iz Melka.⁵⁴⁷ Omenjeni anali, ki so jih začeli pisati leta 1123, so najznamenitejši in najpomembnejši predstavnik tako imenovane avstrijske analistike. Začenjajo se z letom 1 in omembo Kristusovega rojstva, zadnji vpis pa je iz 16. stoletja in je datiran z letom 1532. V petih stoletjih je anale pisalo 115 različnih pisarjev.⁵⁴⁸

Besedilo analov je v celoti ali fragmentih ohranjeno v 11 rokopisih, ki jih je Wattenbach razdelil v dve skupini, in sicer A in B. K prvi pripadajo 4 rokopisi, k drugi pa 7. Notica o Ulriku je zapisana v rokopisu A1, ki ga hranijo v samostanu v Melku pod signaturo 486.

Za čas poznega srednjega veka, ko se pomen analov predvsem zaradi množice bolj kakovostnih virov močno zmanjša, lahko ugotovimo tudi prve avtorje zapiskov v melških analih. Tako je anale med letoma 1413 in 1431 pisal prior Peter iz Rosnheim, med letoma 1476 in 1481 pa neki Janez *de Megies*. Wattenbach dopušča možnost, da je omejeni Janez tudi avtor preostalih notic od 1452.⁵⁴⁹ Domnevo, da so bile notice po 1452 vpisane šele naknadno, potrjujejo tudi kratka prekinitev analov med letoma 1445 in 1452, opazno krajše in bolj skope notice za prva leta po 1452 ter nekatere napake pri opisu dogodkov v prvih letih po prekinitvi. Tako na primer pisec napačno postavlja Ladislavovo izročitev avstrijskim stanovom v leto 1453 in ne eno leto prej. Notica o uboju Ulrika Celjskega je kratka in ne opisuje okoliščin umora. Kot pisarjev vir lahko smatramo ustno izročilo.

40. *Salzburška svetovna kronika*

Posebno skupino narativnih virov, v katerih omenjajo Celjske grofje, predstavlja svetovna kronistika, ki se je konec 15. stoletja razcvetela v Salzburgu in v

⁵⁴⁷ Kritična izdaja teksta, ki je sicer že nekoliko zastarela v MGH SS IX, str. 480 sl. (ed. Wattenbach).

⁵⁴⁸ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 177.

⁵⁴⁹ *Annales Mellicenses*. V: MGH SS IX, str. 481.

kateri je moč zaznati močno lokalno obarvanost. Lhotsky, ki dopušča možnost, da se je ta kronistika pojavila pod vplivom spisov Andreja iz Regensburga, jo je okarakteriziral kot jezikovno in formalno skromno.⁵⁵⁰

Salzburška svetovna kronika, katere zadnji del je Pez objavil pod napačnim naslovom *Anonymi Mellicense breve chronicon Austirae*,⁵⁵¹ je ena izmed predstavnic omenjene skupine. Leta 1481 je prošt Johann Tröster omenjeno kompilacijo podaril svojemu samostanu Mattsee (danes hranjen kot cod. Mats. 66), čeprav je verjetno tekst nastal že 1465 v Salzburgu. Kompilator sam označuje delo kot *opus tumultuarium*, kot na hitro zbrano delo.⁵⁵²

Konec kronike, ki ga je objavil Hieronim Pez, je tako po obsegu kot vsebini zelo skromen. Besedilo se začneja s kratko omembo izvolitve Albrehta II. za nemškega kralja in njegove nenadne smrti. Sledijo epitafi Albrehta, njegove žene Elizabete in sina Ladislava, nato pa avtor nadaljuje s Friderikovim kronanjem za cesarja. V obliki kratkih notic podaja kratke orise posameznih dogodkov iz konca 15. stoletja. Zadnja notica je namenjena zmagi aragonskega kralja Ferdinanda nad Anžuvijcem Janezom v boju za krono sicilskega kraljestva. Nad Pezovo objavo kronike visi senca dvoma o njeni pristnosti. Lhotsky namreč meni, da epitafi za Albrehta II., Elizabeto in Ladislava ne spadajo h kroniki.⁵⁵³

Celjski so omenjeni pri opisu dogodkov ob izročitvi Ladislava avstrijskim stanovom, kjer je ob Eizingerju izrecno imenovan samo še Ulrik Celjski. Podobno skop je pisec tudi pri opisu Ulrikove smrti, saj se zadovolji že z omembo, da je Ladislav Ulrika ubil s prevaro (*fallaciter*), pri tem pa ne omenja niti kraja, časa in ostalih okoliščin. Kot vir za Celjske je Salzburška svetovna kronika manj pomembna.

41. Pismo Jobsta iz Einsiedla

Opis zadnjih trenutkov Ulrika Celjskega je ohranjen tudi v pismu, ki ga je Jobst iz Einsiedla pisal Jorgu Smidlu in Kasperju Junkerju.⁵⁵⁴ Pismo je ohranjeno v mestnem arhivu v Chebu (nem. Eger) na Češkem. O Jobstu je ohranjenih le nekaj podatkov. Glede na nadimek naj bi izviral iz Einsiedla, nekaj kilometrov vzhodno od Cheba. Z nekaterimi najpomembnejšimi chebskimi družinami je bil tudi sorodstveno povezan. Šolal se je v samostanski šoli v Teplu in kmalu vstopil v službo bratov iz Sternberga. Kot njun pisar je 1450 prvič stopil v stik s Chebskim mestnim svetom oziroma posameznimi prebivalci tega mesta. Pri Sternbergih je ostal do konca 1453 ali začetka 1454, nato pa nadaljeval kariero pri gubernatorju Češke Juriju Podiebradskemu. Za Jurija, ki se je lahko ponašal le s skromnim znanjem nemščine, je bil nemško in češko govoreči Jobst

⁵⁵⁰ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 410.

⁵⁵¹ Pez H., Scriptorum rerum Austriacarum II, 461 sl.

⁵⁵² Lhotsky A., Quellenkunde, str. 411.

⁵⁵³ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 411.

⁵⁵⁴ Pismo je objavljeno v Kürschner F., Jobst von Einsiedel, str. 259-261. Podatki o Jobstu temeljijo na Kürschnerjevem predgovoru k omenjenemu članku na str. 247-257.

nenadomestljiv. Poleti 1458 je Podiebradski kot češki kralj Jobsta povišal v viteški stan ter ga imenoval za svojega sekretarja. Zadnjič je omenjen julija 1474, ko je naštet med prisotnimi na češkem kameralnem sodišču, leta 1476 pa je v nekem pismu že imenovan kot pokojni.

S svojim pismom je Jobst odgovarjal Jorgu Smidlu⁵⁵⁵ in Kasperju Junkerju, ki ju je očitno zanimalo, kaj se je dejansko zgodilo v Beogradu. V svoji zvedavosti sta se obrnila na svojega sorodnika ali vsaj znanca, ki je zaradi svojega položaja lahko prišel do relevantnih podatkov. Jobst se je očitno potrudil, vendar sam pravi, da se tako ustna kot pisna poročila med seboj razlikujejo, saj nihče pri uboju ni bil osebno prisoten. Njegova rekonstrukcija se ne razlikuje od ostalih. V beograjski trdnjavi jsta se sprla Ulrik Celjski in Ladislav Hunjadi. Ulrik je prvi potegnul meč in ranil Ladislava, Ladislavovi spremljevalci pa so Ulrika najprej ranili v nogo, nato pa mu odsekali še glavo.

Bolj kot kronologija in podrobnosti o Ulrikovi smrti dajejo pismu dragocenost okoliščine, zaradi katerih je nastalo. Ulrikova smrt v Beogradu je očitno naletela pri sodobnikih na velik odmev in to ne samo v neposredni sosesčini celjskega teritorija, ampak na mnogo širšem območju. Zanimanje dveh prebivalcev Cheba, mesta, ki je po letu 1400, zlasti pa po izbruhu husitske revolucije, v čeških deželah vse bolj pridobivalo na pomenu, vsekakor nakazuje, da so Ulrikovo smrt sodobniki smatrali za enega od možnih povodov za vnovično politično destabilizacijo širšega donavskega področja.

42. Poročilo o dogodkih v Beogradu

V Avstrijski nacionalni knjižnici je ohranjen kodeks (Codex juris canonici LXXVII, št. 5120), v katerem je krajše poročilo o dogodkih ob umoru Ulrika Celjskega.⁵⁵⁶ Avtor poročila je neznan, vendar je glede na zanesljivost poročila moč domnevati, da je bil eden izmed udeležencev pohoda. Avtorjev velik interes za vojaške zadeve se kaže tudi v dejstvu, da v zadnjem delu poročila, potem ko je že opisal Ulrikovo smrt, zelo natančno popiše stanje beograjskega obzidja in poudari strateške točke trdnjave. Ker med najemniki, ki so bili takoj pripravljeni maščevati Ulrikovo smrt, izrecno izpostavlja goriškega grofa, Lichtensteinskega ter dunajskega hubmeistra, je po Birkovem mnenju treba avtorja poročila iskati med udeleženci pohoda, ki so prihajali iz notranjeavstrijskih dežel. Namen poročila ni znan, ravno tako ne njegov prejemnik, je pa poročilo izrazito obremenjujoče za Ladislava Hunjadija.

Avtor poročila ni imel nikakršnih literarnih ambicij. Njegov jezik je preprost in skoraj suhoparen. Vsebinsko poročilo ne odstopa od ostalih virov. Po jutranji maši je Lamberger prenesel Ulriku željo Ladislava Hunjadija, da bi se srečal z njim. Na srečanju je bil Ulrik ubit, njegova glava pa odsekana in vržena križarjem, ki so si ravnokar ogledovali, kako so Turki oblegali in obstreljevali

⁵⁵⁵ Možno je, da gre za njegovega sorodnika. Prim. Kürschner F., Jobst von Einsiedel, str. 248.

⁵⁵⁶ Besedilo je objavljeno v Birk E., Beiträge, str. 251-252.

grad. Izzvani križarji so nameravali izvesti naskok na trdnjavo, vendar so idejo kasneje opustili. Z vzroki za Ulrikov umor se avtor poročila ne ukvarja, omenja pa ropanje, ki so mu bili izpostavljeni križarji. Vrednost poročila je predvsem v nekaterih podrobnostih in pa v natančni kronologiji dogodkov.

43. Pismo kralja Ladislava prebivalcem Wroclawa

Smrt Ulrika Celjskega v Beogradu omenja tudi madžarski kralj Ladislav Posmrtni v svojem pismu prebivalcem Wroclawa. Namen pisanja je sicer zanikati vse govorice o Ladislavovem stanju, ki bi se lahko razširile po kraljestvu in povzročile destabilizacijo. Original je ohranjen v rokopisu 1092 univerzitetne knjižnice v Leipzigu.⁵⁵⁷ V njem Ladislav v skopih besedah opiše, da je s križarsko vojsko prišel 8. novembra do Beograda, kjer sta se naslednji dan Ulrik in Ladislav Hunjadi sprla, v katerem je Ulrik izgubil življenje. Wroclavčanom še sporoča, da je zaradi približajoče se zime ter izostanka pričakovane pomoči prisotne križarje odpustil.

Pismo razen potrditve točnega datuma smrti samo po sebi nima večje vrednosti. V njem pa se v znatni meri zrcali stiska mladega kralja Ladislava, ki je z Ulrikovo smrtjo izgubil najpomembnejšega svetovalca. V dneh po tragediji je skušal predvsem pomiriti morebitno zaskrbljenost svojih podanikov in dokazati, da še vedno obvladuje situacijo v državi.

44. Pismo Konrada Hölzlerja

O okoliščinah Ulrikovega uboja je Rüdigerja iz Stahrenberga skušal seznaniti Konrad Hölzler, hubni mojster (v drugih habsburških deželah so to funkcijo označevali kot vicedom) v Avstriji.⁵⁵⁸ Besedilo je ohranjeno v prepisu v analih Bartolomeja Scultetusa iz 17. stoletja.⁵⁵⁹ Holzler se je v času umora očitno nahajal v Beogradu, možno celo v trdnjavi sami. V pismu namreč poudarja, da so se svetniki, on in ostali zbali, da se bodo Hunjadijevi privrženci lotili tudi kralja in njih samih. Po jutranji maši naj bi Hunjadi, Mihael Sileky (Sile) in Ladislav Kanicz (Canisi) od Ulrika zahtevali, naj pride k njim. Prišlo je do spora in spopada, ki ga je po Hölzlerjevih navedbah začel Ulrik in pri tem ranil Hunjadija in Silekyja. Ostali madžarski fevdalci naj bi stali ob strani! Glava umorjenega Ulrika, ki se je, kot pravi Hölzler, kljub opozorilom nekaterih madžarskih fevdalcev dal zvabiti v beograjsko trdnjavo, naj bi bila poslana srbskemu despotu. Nekaj stavkov Hölzler nameni nadaljnjim Ladislavovim potezam. Vse skrbnike v deželah Celjskih je obvestil, da namerava on prevzeti vse njegove posesti, ravno tako pa

⁵⁵⁷ Objava v Palacky F., *Urkundliche Beiträge*, str. 103-104.

⁵⁵⁸ Za listino o njegovem imenovanju za avstrijskega hubnega mojstra decembra 1455 prim. Schwind E. - Dopsch A., *Ausgewählte Urkunden*, št. 200.

⁵⁵⁹ O Scultetusu prim. Palacky F., *Urkundliche Beiträge*, str. XIII-XIV. Tekst pisma je objavljen na str. 104-105.

obvesti Stahrenberga, da bodo Ulrikovo truplo odpeljali proti Celju 21. novembra (nehsten Montag). Hölzlerjevo pismo ne prinaša novih dejstev o Ulrikovi smrti, ampak samo potrjuje že znano.

45. Zaščitno pismo Ladislava Posmrtnega iz 1457

Zaščitno pismo Ladislava Posmrtnega je bilo napisano 21. marca 1457.⁵⁶⁰ Z njim je kralj Ladislav skušal zaščititi tiste plemiče, ki so aktivno sodelovali pri procesu proti Ladislavu Hunjadiju in pri njegovi usmrčitvi. Obglavljenje Ladislava, ki se je izvršilo 16. marca, je namreč med prebivalci Budima in ostalim ogrskim plemstvom zbudilo precej revolta, tako da je obstajala realna nevarnost odkritega upora. Ladislav Posmrtni je s tem pismom skušal množice pomiriti in upravičiti svoje dejanje s tem, da je poudarjal zlasti protikraljevo delovanje članov družine Hunjadi. Ivanu Hunjadiju je med drugim očital vpadanje in ropanje po Avstriji in ozemlju Celjskih grofov, Ladislavu pa prelomitev obljube, da bo v kraljeve roke vrnil Beograd in nekatere druge gradove ter uboj Ulrika Celjskega. Pismo je zaradi svoje narave močno pristransko, lepo pa kaže na anarhično stanje, ki je sredi 15. stoletja zajelo celotno Ogrsko. Njegova vrednost kot vir je minimalna, v pregled pa je vključen bolj kot posledica dejstva, da ga je v svoj pregled vključil že Krones.⁵⁶¹

46. Johannes Roth

Kot zadnje omenjanje Celjskih v spisih njihovih sodobnikov velja navesti pogrebni govor (*oratio funebris*), ki ga je za tragično preminulim Ulrikom Celjskim imel Johannes Roth. Roth v svojem govoru sicer ne našteva Ulrikovih dejanj, ampak samo opisuje njegove lastnosti.

Johannes Roth (v virih se pojavlja tudi kot Rot, Rode ali Rotus) se je rodil 30. novembra 1426 v Wemdingu na Švabskem.⁵⁶² Domnevno naj bi bil sin čevljarja, čemur pa nasprotujejo sorodstvene povezave z nekaterimi patricijskimi družinami v Nürnbergu in zgodnje poznanstvo z uglednim juristom Gregorjem Heimburgom, ki je bil v službi Nürnberga od 1435. Prav on je Rotha spodbudil k študiju prava. Sredi štiridesetih let 15. stoletja je kot študent prava izpričan v Padovi in 1449 v Bologni. Okrog 1450 je bil v Rimu ob Albrechtu iz Eyba prvi nemški učenec Lorenza Valle. V rimskih letih je prejel duhovniško posvečenje. Najkasneje spomladi 1456 je, domnevno na priporočilo Piccolominiya, postal sekretar Ladislava Posmrtnega in se poleti istega leta z njim udeležil križarskega pohoda proti Turkom. Po smrti Ladislava se je znova odpravil v Italijo na študij prava ter dosegel naziv doktor obojega prava. Leta 1460 se je vrnil na Dunaj v

⁵⁶⁰ Besedilo je objavljeno v Birk E., Beiträge, str. 254-258.

⁵⁶¹ Krones F., Die zeitgenössischen Quellen, str. 68-70.

⁵⁶² Življenjepis povzet po Worstbrock F.J., Roth Johannes, str. 269 sl.

pisarno Friderika III., postal 1464 plemič, 1468 državni kancler in istega leta tudi lavantinski škof.⁵⁶³ V sporu o zasedbi salzburškega škofijskega sedeža med Friderikom in Matijem Korvinom 1480 se je postavil na stran slednjega ter se zato moral umakniti z Dunaja. Matija je 1482 izposloval Rothovo izvolitev za škofa v Wroclavu, kjer je 1506 tudi umrl.

Rothov ohranjeni opus obsega 17 del, ki imajo izključno obliko pisma, pisemske razprave ali prikazov takratnih dogodkov v obliki pisma ter so za našo temo brez vrednosti. Tako po obliki kot vsebini predstavlja edino izjemo nagrobni govor za Ulrikom Celjskim. Besedilo je ohranjeno v kodeksu 10 samostanske knjižnice v Kremsmünstru in ga je z vzporednim slovenskim prevodom objavil Primož Simoniti.⁵⁶⁴

V svojem govoru skuša Roth, ob obilici retoričnih prijemov in pretiravanj, bolj kot Ulrikova dejanja in junaštva prikazati njegovo osebnost. Za njega je bil Ulrik pogumen mož, ki je bil poznan vsemu svetu in ki je bil ne samo s telesnimi odlikami, temveč tudi z deli, okras viteškega stanu. Z Ulrikom je usahnila svetla luč najvišjega vrha viteštva, kajti v vsem tistem času se ni rodil nihče, ki bi ga prekašal ali morda dosegal v bojni izkušenosti.⁵⁶⁵ Kraj in poslušalci govora niso znani in povsem pojasnjeni, saj je bila v poznem srednjem veku pri nagrobnih govorih pogosta praksa, da ti niso bili izvedeni ob pogrebu dotične osebe, ampak je šlo pogosto zgolj za literarno tvorbo, ki ni bila nikoli govorjena ali dejansko predstavljena širšemu občinstvu. Vendar je po Simonitijevem mnenju iz formulacij v govoru moč sklepati, da kot poslušalstvo pride v poštev edino celjska duhovščina ali plemstvo ter da potemtakem obstaja realna možnost, da je bil govor dejansko govorjen v okviru pogrebnih slovesnosti za Ulrikom Celjskim v drugi polovici novembra ali decembra.⁵⁶⁶ To bi poleg pregovora *De mortuis* nil nisi bene tudi pojasnjevalo Rothovo pretirano poudarjanje Ulrikovih človeških vrlin. Kot vir je govor manj zanimiv, pomemben pa je, ker gre za enega prvih, če ne sploh prvi znani primer izrazito humanističnega nagrobnega govora v prostoru severno od Alp.⁵⁶⁷

47. Kronika Celjskih grofov

Kronika Celjskih grofov, ki se v strokovni literaturi pogosto pojavlja tudi pod naslovom *Celjska kronika*,⁵⁶⁸ je brez dvoma eden najzanimivejših spomenikov

⁵⁶³ Haas A., *Dr. Johannes von Roth, Bischof von Lavant 1468-1482. V: Carinthia I 157 (1967), str. 570 sl.*

⁵⁶⁴ Simoniti P., *Humanizem na Slovenskem, str. 239-244.*

⁵⁶⁵ Simoniti P., *Humanizem na Slovenskem, str. 240-241, v. 85-101.*

⁵⁶⁶ Simoniti P., *Humanizem na Slovenskem, str. 23-24.*

⁵⁶⁷ Simoniti P., *Humanizem na Slovenskem, str. 30.*

⁵⁶⁸ Za neenotno poimenovanje je "kriv" že Krones, ki je svojo kritično izdajo naslovil s *Celjska kronika (Cillier Chronik)*, besedilo kronike pa začelja z naslovom *Kronika Celjskih grofov (Chronik der Grafen von Cilli)*. Prim. Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 47 in 49.*

besednega snovanja na Slovenskem v 15. stoletju.⁵⁶⁹ Presenetljivo je, da ni bila deležna obsežnejših znanstvenih raziskav in obravnavanj. V nemškem jeziku ostaja temeljno delo Kronesova kritična izdaja iz 1883,⁵⁷⁰ medtem ko Lhotsky le povzema Kronesove ugotovitve,⁵⁷¹ v slovenščini pa lahko ob bok že omenjeni Grdinovi študiji postavimo samo ne vedno najnatančnejši prevod v slovenski jezik, ki ga je 1972 pripravil Modest Golia.⁵⁷²

Krones je odkril 17 rokopisov, ki so vsi kasnejšega nastanka in so datirani v 16., 17. in 18. stoletje. Po starosti in vsebini jih je razdelil v štiri skupine, od katerih vsaka kaže nekatere posebnosti. Prvo predstavljajo najstarejši rokopisi iz 16. stoletja, v ostalih treh skupinah pa so mlajši rokopisi, ki v primerjavi s prvo skupino kažejo nekatere znatne vsebinske dopolnitve. Tako so v rokopisih druge skupine ohranjene nekatere kronistične notice o lokalni zgodovini Celja in Ljubljane, v četrti skupini pa podobne zgodovinske notice o Ptujju.⁵⁷³

Na tej osnovi je Krones določil dve redakciji kronike. Prvo, ki je starejša in ima ohranjeno jedro prvotne kronike, predstavljajo rokopisi prve skupine, drugo pa rokopisi ostalih treh skupin. Kot vmesni člen med obema redakcijama je postavil Vinchenov rokopis iz 1542, ki sicer spada v prvo skupino rokopisov. V svoji kritični izdaji je Krones v celoti objavil prvo redakcijo, vsebinske razlike med obema pa podal le sumarno. Presenetljivo je, da je avtor druge redakcije pri svojem pisanju precej črpal iz kasneje nastalih Bonfinijevih *Dekades*.⁵⁷⁴

Krones je kroniko razdelil v dva vsebinska dela. Prvi predstavlja jedro kronike od 1341 do 1456, z njenim nadaljevanjem o bojih za celjsko dediščino od 1456 do 1460, v katere kronist vpleta tudi opise dogodkov v Avstriji, na Češkem in Ogrskem. V ta vsebinski del spada še seznam celjskih posesti in gradov. Drugi vsebinski del predstavlja legenda o svetem Maksimilijanu, ki ji je dodal štiri krajša poglavja iz zgodovine antične škofije v Celju. Maksimilijanova legenda v Celjski kroniki je predelava in prevod latinske legende o Maksimilijanu, ki jo je v 13. stoletju zapisal nek kanonik v Passavu. Pred omenjeno legendo je kronist postavil še uvodno poglavje, v katerem je opredelil svoj namen. Lhotskega ta del kronike močno spominja na Avstrijsko kroniko o 95 vladarjih Leopolda z Dunaja.⁵⁷⁵

Čas nastanka kronike ni natančno znan. Krones je na osnovi vsebinske analize ugotovil, da so poglavja, do vključno štirinajstega, v katerih je obravnavan čas do smrti Hermana II., nastala kmalu po grofovi smrti 1435, vsekakor pa pred izumrtjem Celjskih 1456. Ostala so nastala kmalu po 1461. Možnost, da bi ta del besedila nastal kasneje - k temu bi nas lahko navajalo dejstvo, da je najstarejši rokopis kronike šele iz 16. stoletja -, je Krones zavrnil zaradi jezikovnih in vsebinskih razlogov.⁵⁷⁶

⁵⁶⁹ Kot tako jo je opredelil Igor Grdina v svoji natančni analizi kronike. Prim. Grdina I., *Celjska kronika*, str. 41.

⁵⁷⁰ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik. Graz 1883.

⁵⁷¹ Prim. Lhotsky A. *Quellenkunde*, str. 350-351.

⁵⁷² Golia M., *Kronika Celjskih grofov*. Maribor 1972.

⁵⁷³ O posameznih rokopisih prim. Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 6-17, o značilnostih posameznih skupin pa str. 19-20.

⁵⁷⁴ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 184-202.

⁵⁷⁵ Lhotsky A., *Quellenkunde*, str. 350.

⁵⁷⁶ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 31-33

Neznan je tudi avtor kronike in Krones je za njegovo identiteto lahko na osnovi besedila našel le posredne dokaze. Zaradi nemškega prevoda legende o Maksimilijanu, zaradi religiozno moralnih tendenc v nekaterih razglabljanjih in citatih, zlasti pa zaradi obsodbe avstrijskega vojvode Leopolda III., ki je *die Priesterchaft dreimal mit Steuern angriff*, je po Kronesovem mnenju avtorja treba iskati v vrstah duhovščine. Hvaljenje Bernarda iz Siene in Janeza Kapistrana, zlasti pa notica o Kapistranovem pismu, ki jo je pisec dobil v arhivu nekega samostana, Kronesa navajajo k minoritu, nekatere podrobnosti o Celju, predvsem dostop do arhiva Celjskih grofov, pa so po njegovem mnenju prepričljiv argument, da se v osebi pisca skriva minorit iz samostana v Celju. Domnevno naj bi bil avtor zaupnik zadnjih članov grofovske rodbine, neke vrste hišni kronist in eden izmed tistih, ki so bili priča slovesnemu pokopu zadnjega Celjskega grofa Ulrika II.⁵⁷⁷

Za jedro kronike med 1341 in 1456 oziroma 1460 je Celjska kronika samostojen vir in se ne naslanja na noben znan starejši historiografski spis. Avtor je črpal zlasti iz svojega spomina, deloma iz arhiva Celjskih grofov, deloma pa z različnih neidentificiranih letakov, ki so v 15. stoletju postajali vse pomembnejši vir informacij. Po Kronesovem mnenju so zlasti turško zavzetje Konstantinopla, bitka pri Beogradu poleti 1456, uboj zadnjega Celjskega in usmrtitev Ladislava Hunjadija dogodki, ki imajo karakter reprodukcije z nekega sodobnega letaka.⁵⁷⁸

Vsebinsko se kronika začne navezovati na Celjske s šestim poglavjem, in sicer s povzdigom sinov Friderika Žovneškega v Celjske grofe 1372. Pisec pri tem zamolči prvi povzdig leta 1341, čeprav ga pozna in ob koncu kronike celo poda celoten tekst te listine. V naslednjih poglavjih se kratko dotakne genealoških podatkov in povezav Celjskih s poljsko kraljevo družino, nato pa pripoved v osmem poglavju preide na Hermana II. Kronist omenja tesno navezanost Hermana na Sigismunda in njegovo poroko z Barbaro, ne omenja pa bitke pri Nikopolju. Kar tri poglavja so namenjena epizodi z Veroniko Deseniško. Pripoved nato natančno obravnava dogodke ob Hermanovi smrti, pokneženju 1436 in pa fajdi s Friderikom III. Temu sledijo opisi nekaterih akcij Celjskih na Hrvaškem in Madžarskem ter dogodkov 1452 pred Dunajskim Novim mestom. Precej prostora je odmerjenega še dogodkom, ki so pripeljali do Ulrikove smrti v beograjski trdnjavi. Najobsežnejši sklop (od poglavja 34 do 42) predstavljajo poglavja o boju za celjsko dediščino, s čimer je pisec končal svoje delo. V nadaljevanju je dodal nekaj spisov, kot na primer spisek gospostev in mest, ki so jih imeli Celjski, in spisek porušenih gradov. Kronika se konča s prepisi nekaterih najpomembnejših listin iz zgodovine Celjskih.

Za zgodovino Celjskih je kronika Celjskih grofov glavni in najpomembnejši vir. Čeprav v njej naletimo le na nekaj notic, ki jih ni moč najti v drugih narativnih virih - tu je treba izpostaviti genealoške podatke o rodbini Celjskih in omembo zaroke med Ulrikovo hčerko ter sinom Ivana Hunjadija -, je največja vrednost kronike v tem, da predstavlja korektiv k spisom, ki so pisani s stališča nasprotnikov Celjske grofovske hiše. V prvi vrsti je to humanist Piccolomini, ki je s spisi vplival na javno mnenje v vseh letih po Ulrikovi smrti. Za razliko od

⁵⁷⁷ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 34-35.

⁵⁷⁸ Prim, Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 23-24.

Celjskih nasprotnikov vsaj navidez ohranja videz nevtralnosti. Kot pravi Krones, avtorju ni bilo več treba misliti na posledice pisanja in lastne koristi, saj so Celjski tedaj že izumrli. Brez olepšav je upal prikazati tudi neljube dogodke v zgodovini grofov, zlasti epizodo o veliki ljubezni med Friderikom in Veroniko Deseniško, ki se je končala z njeno smrtjo.⁵⁷⁹ Prav v tem je največja vrednost Celjske kronike.

B. 3. Madžarska

48 Johannes Thuróczy

Johannes Thuróczy se je rodil okrog 1435 v premožni fevdalni družini na današnjem Slovaškem. Osnovno izobrazbo je verjetno pridobil v enem izmed slovaških premostratenskih samostanov. Čeprav se je v nekaterih listinah podpisoval kot magister, ni nobenih dokazov, da bi se šolal na kateri izmed srednjeevropskih univerz. Leta 1467 se je začel preživljati kot notar pri manjših fevdalnih gospodih in upravnih funkcionarjih. Februarja 1481 se je udeležil ogrskega državnega zbora, ki je pomenil prelomnico v njegovi karieri. Ogrski kralj Matija Korvin je namreč zamenjal kanclerja pisarne, novi kancler pa je za glavnega notarja izbral prav Johanna Thuróczyja. Thuróczy je bil sedaj v neposredni bližini vladarja, s čimer je dobil vpogled v "visoko" ogrsko politiko. V virih se Thuróczy zadnjič pojavlja 1488.⁵⁸⁰

Thuróczy sam je trdil, da je zgodovinar nastal bolj kot ne po spletu okoliščin. Na pobudo Štefana iz Haserhaga je v začetku osemdesetih let 15. stoletja začel opisovati spore za ogrski prestol po smrti Ludvika I. (umrl 1382). Za osnovo je imel v heksametrih napisano zgodovino tega obdobja izpod peresa beneškega diplomata in državnika Lorenza de Monacis, ki se je na Ogrskem večkrat mudil kot poslanec. Ta del svoje kronike je Thuróczy dokončal pred letom 1485. V naslednjih letih je kroniko še razširil in dopolnil z opisom madžrske zgodovine od legendarnih začetkov (kroniki je dodal pregled legend o Skitih), enako pa je pripoved razširil na dogodke v 15. stoletju do svoje sodobnosti. V Schwandtnerjevi izdaji iz 1766 se kronika konča s kronanjem Matije Korvina za madžarskega kralja.⁵⁸¹ Besedilo kronike je bilo prvič natisnjeno marca 1488 v Brnu, le dva meseca kasneje pa so jo natisnili tudi v Augsburgu, in sicer v dveh verzijah z različnim koncem.

Kot je bilo že omenjeno, se je Thuróczy pri rekonstruiranju dogajanja v 14. stoletju naslonil zlasti na Lorenza de Monacis. Za starejša obdobja madžarske

⁵⁷⁹ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 37.

⁵⁸⁰ Najpomembnejša literatura o Johannesu Thuróczyju je v madžarskem jeziku, ki pa nam je zaradi nepoznavanja jezika nedostopna. Iz tega razloga smo bili za prikaz Thuróczyjevega življenja prisiljeni uporabiti dosegljivo slovaško literaturo. Prim. Sopko J., Kronika Jána z Turca, str. 114 sl.

⁵⁸¹ Najnovejša kritična izdaja kronike je sicer Iohannes de Thurócz, Chronica Hungarorum. I.: Textus (ed. Galántai E. -Kristó J.), Budapest 1985; II/1,2.: Commentarii (ed. Mályusz E. -Kristó J.) Budapest 1988, ki pa nam ni bila dosegljiva. Zato smo bili prisiljeni uporabiti slabšo Schwandtnerjevo izdajo. Schwandtner J., Scriptores rerum Hungaricarum II, Vindobonae 1766.

zgodovine si je pomagal s poročili starejših madžarskih kronistov, dogajanje v 15. stoletju pa je opisal po lastnih spominih. Pri tem mu je bilo v veliko pomoč gradivo, ki mu je bilo dostopno v kraljevi pisarni. Od kronikalnih virov iz 15. stoletja je poznal Piccolominijevo *De Europa*.⁵⁸² Presenetljivo je, da pri svojem pisanju ni uporabljal Piccolominijeve *Historia Bohemica*, ki je bila zaradi dosegljivosti v tiskani obliki v tistem času najpopularnejše in najodmevnejše zgodovinsko delo in pa *Historia Australis*. Obe kroniki namreč vsebujeta precej več zgodovinskih podatkov, ki so povezani z notranjepolitično situacijo na Ogrskem sredi 15. stoletja, tako da bi lahko Thuróczy z njima svojo kroniko vsebinsko precej obogatil. Vendar je tudi podatke iz *De Europa* črpal precej svojevoljno in si privoščil precej kronoloških in stvarnih napak.⁵⁸³

V svoji kroniki je Thuróczy Celjske prvič omenil v zvezi z državljansko vojno, ki se je 1440 vnela na Madžarskem. Tako navaja, da je Ulrik sodeloval pri kronanju Ladislava Posmrtnega in v imenu komaj rojenega kralja tudi slovesno prisegel. Na kratko sta omenjena še Ulrikova aktivnost v Slavoniji, ko se je skušal polastiti banske časti, in pa povračilni vojaški pohod (*secundi sui officii*) Ivana Hunjadija na Štajersko. Nasploh dobi bralec občutek, da se Thuróczyjeva madžarska kronika po letu 1440 dejansko spremeni v kroniko o Ivanu Hunjadiju, saj stopi tedanji gubernator na Ogrskem povsem v prvi plan pripovedi. Največjo pozornost je Thuróczy odmeril Celjskim v zvezi z dogodki leta 1456. Kronist je zelo natančno popisal celotno dogajanje, od načrtovanega turškega pohoda proti Beogradu, bega Ladislava Posmrtnega in Ulrika Celjskega z Ogrske, poletnega spopada madžarske vojske s Turki pred Beogradom do smrti Ivana Hunjadija in državnega zbora v Futaku. Thuróczy je na več mestih poudaril, da je bil Ulrik Celjski častihlepen in ošaben mož (*Comes Ulricus . . . omnium hominum erat ambitiosissimus superbiaque humanam supra naturam tumidus* ...). Tudi opis dogajanja v beograjski trdnjavi se vsebinsko bistveno ne razlikuje od ostalih avtorjev. Med obema konkurentoma je v grajskih sobanah prišlo najprej do verbalnega prepira, nato pa je zapelo še orožje (*primum verbis minacibus, tandem radiantibus decertantes armis, alter in alterius mandidarunt cruore enses*). Ladislavu so prihiteli na pomoč njegovi privrženci, ranili Ulrika v nogo in ga kasneje še obglavili. Svojo pripoved Thuróczy končuje s fizičnim opisom Ulrika Celjskega, po katerem naj bi bil Ulrik vitek ter pravilnega obličja in telesa. Čeprav je bil star več kot petdeset let, je skrbel za svoje lase in si z namenom, da bi pri ljubicah skrival svoja leta, brado tudi bril (*radicitus evellere faciebat*).

Thuróczyjeva Madžarska kronika je bila pomemben kreator podobe Celjskih grofov v kasnejšem zgodovinopisju. Vsebinsko sicer ne prinaša veliko novosti, je pa pomembnejša zaradi svojega vpliva, h kateremu je gotovo veliko pripomogla zgodnja izdaja v tiskani obliki. Njegova kronika je bila namreč poleg Bonfinijevih *Decades* in kronike Gáspárja Heltaija, ki je ustvarjal v 16. stoletju, skozi ves novi vek najpogosteje brano historiografsko delo na Madžarskem. S svojimi odklonilnimi stališči do Celjskih grofov je vplival na negativno mnenje o rodbini v madžarski javnosti. Imre Szilágyi tako ugotavlja v svoji razpravi o Celjskih

⁵⁸² V nekaterih razpravah je ta Piccolominijev spis citiran z naslovom *Cosmographia*.

⁵⁸³ Sopko J., *Kronika Jána z Turca*, str. 117.

grofi v madžarskem zgodovinopisju in literaturi, da so bili toposi, ki so jih uporabljali Johannes Thuróczy, Antonio Bonfini ali Gáspár Heltai, še dolgo navzoči v spisih madžarskih piscev.⁵⁸⁴ To, kar je v primeru Celjskih uspelo Piccolominiu doseči med humanistično izobraženimi krogi v Italiji in Nemčiji, je Thuróczy dosegel na Madžarskem. Z njegovo kroniko so bili Celjski na Ogrskem dokončno demonizirani.

49. Antonio Bonfini

Antonio Bonfini se je rodil decembra 1427 ali 1434 v Patrignoneju v bližini Ascolija.⁵⁸⁵ Izvira iz lokalne družine, ki je bila 1425 sprejeta med patricije mesta Ascoli. Po šolanju pri Enocu d'Ascoli se je preživljal kot domači učitelj pri bogatih družinah v Patrignoneju, Firencah, Padovi, Ferrari in Rimu. Po poroki s Spino di Marino je 1473 postal meščan Ascolija in bil izvoljen za profesorja na akademiji v Recanatiju.

Z madžarsko kraljevo družino je domnevno prvič stopil v stik oktobra 1476, ko je Beatriksa Aragonska, žena Matije Korvina, obiskala bližnje romarsko središče Loreto, kjer je Bonfini sodeloval na uradnem sprejemu v njeno čast. Med letoma 1478 in 1486 je znova poučeval v Recantiju latinščino, grščino, gramatiko, poetiko in retoriko. Septembra 1486 je zaprosil za dvomesečni dopust, da bi lahko Matiji Korvinu izročil pet njemu posvečenih knjig. Decembra tega leta je Matiji izročil prevoda Hermogenove *Ars rhetorica* in Herodotovih *Historiae*, ki jih je prevedel iz grščine v latinščino, ter *Libellus de Corvinae domus origine*, na katerega se Bonfini sklicuje tudi v svojih *Decades*, vendar na žalost ni več ohranjen. Korvinovi ženi je posvetil *Symposion sive de virginitate et pudicitia coniugali* in izgubljeno *Historia Asculana*.

Zaradi zaslug je Matija Korvin sprejel Bonfinija na svoj dvor. Januarja 1487 je Bonfini v briljantnem govoru, ki ga je imel v imenu dvorjanov, kralja tako navdušil, da ga je takoj imenoval za kraljičinega lektorja, nekaj kasneje pa še za prevajalca in uradnega historiografa. V naslednjih letih se je Bonfini gibal med Loretom, kjer je zbiral potrebno literaturo za svoje delo, in Korvinovim dvorom. Svoj status je ohranil tudi pod novim vladarjem Vladislavom II., ki mu je za njegove zasluge oktobra 1492 podelil plemiški naziv in ga ovenčal s pesniško krono. Po večletnem bolehanju je med 1502 in 1505 umrl v Budimu.

Bonfinijevo najpomembnejše delo je *Rerum Ungaricarum decades*. Delo je sestavljeno iz petih dekad po 10 knjig. V njih je Bonfini obravnaval zgodovino Madžarov od začetkov do svoje sodobnosti. Po zgledu humanistov je skušal povezati madžarsko zgodovino z rimsko antiko. Hunjadiji naj bi tako po njegovem mnenju izvirali iz rodu rimskega junaka Valerija Corva iz 4. stoletja pred Kr. Delo je bilo do konca 17. stoletja osnova za madžarsko historiografijo. Prve tri dekade so bile natisnjene že 1543, v celoti pa je delo prvič zagledalo luč sveta 1568 v Baslu.

⁵⁸⁴ Szilágy I., Celjski grofje v madžarskem zgodovinopisju in literaturi, str. 149.

⁵⁸⁵ Tu navedena Bonfinijeva biografija temelji na: Rill G., Bonfini, Antonio, str. 28-30 ter na Antonius de Bonfinis rerum Ungaricarum decades, str. V-IX.

Kronika je nastajala več let. Prva dekada je nastala že pred smrtjo Matije Korvina leta 1490, saj ga Bonfini v tej dekadi večkrat omenja kot aktualnega madžarskega kralja. Matijinemu nasledniku Vladislavu je prve štiri dekade, ki segajo do 1490, Bonfini predstavil poleti ali jeseni 1492. Peta dekada, ki je že posvečena Vladislavu, je ostala nedokončana. Bonfini je napisal le prvih pet knjig (do 1496), kasneje pa ga je pri delu ovirala dolgotrajna bolezen.

Bonfini se je pri pisanju izkazal kot velik erudit. Kot vire je za čas antike uporabljal zlasti Herodota, Strabona in Plinija, za srednji vek pa Jordanesa, Pavla Diakona, anale iz Lorchy, Otona iz Freisinga ter Vida Arnpecka, od italijanskih piscev pa Andreja Dandolo, Andreja Navagero, Marina Sanuta, zlasti pa Flavija Biondo ter Eneja Silvio Piccolominija. Za madžarsko zgodovino se je naslanjal zlasti na Thuróczyjevo kroniko, ki jo je imel na voljo že v tiskani obliki (prvič natisnjena 1488).

Bonfinijevo delo je odličen in tipičen produkt humanistične historiografije, vendar je vrednost kronike kot zgodovinskega vira bistveno manjša v primerjavi z njenim izbornim stilom. Kot primaren vir pridobi kronika na kredibilnosti šele po letu 1468. Bonfini je dragocen zlasti kot sodobni pričevalec o vojnah med Turki in Madžari ter o sporu med Matijo Korvinom in cesarjem Friderikom III.

Kot vir za Celjske grofe Bonfini nima večje vrednosti. Njegove ocene in sodbe o aktivnostih Celjskih temeljijo na Piccolominiju in Thuróczyju. Temu primerno jih tudi vrednoti. Barbara je povsem identično kot pri Piccolominiju označena kot prešuštnica, ki je sama zalezovala moške, ne pa oni njo. Enako povzame pri Piccolominiju zapisano svarilo na smrtni postelji ležečega Sigismunda pred ženinimi nakanami. Dogodke 1440 omenja le bežno, saj niso obširneje zabeleženi niti pri Piccolominiju niti pri Thuróczyju. Več prostora namenja Ulrikovi dejavnosti v Slavoniji leta 1446 in pridobitvi skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim. Zadnja leta Ulrikovega življenja znova temeljijo na Thuróczyju, s tem da je Bonfini precej bolj pristranski. Kot "uslužbenec" enega izmed Hunjadijev je namreč moral pred bralstvom upravičiti njihova dejanja. V usta na smrtni postelji ležečega Ivana Hunjadija polaga na primer besede, iz katerih bralec dobi vtis o njegovi plemenitosti. Bonfini podobno povečuje tudi Matijo Korvina. Kapistran, ki je ob koncu 15. stoletja zaradi vse večje realne turške nevarnosti brez dvoma predstavljal v očeh Madžarov veliko avtoriteto, naj bi ob smrti Ivana Hunjadija, tedaj še fantiču Matiji, prerokoval, da je izbran za madžarsko krono in da se bo po odlikah in slavi lahko primerjal s samim Aleksandrom Velikim. Od izrazito prohunjadijskega pisca vsekakor ne moremo pričakovati pozitivne ocene o Celjskih.

50. *Pietro Ransano*

Pietro Ransano se je rodil 1428 v Palermu. Vstopil je v dominikanski red in 1476 postal škof v Luceri v Apuliji. V času študija se je navdušil nad idejami humanizma in postal ploden pisec. Njegova literarna produkcija obsega predvsem zgodovinska dela, nekaj življenjepisov svetnikov in nagrobnih govorov. Od štiridesetih let 15. stoletja je delal na krščansko in humanistično orientirani sve-

tovni zgodovini, ki jo je naslovil *Annales omnium temporum*. V kasnejših letih je kot zgodovinar obravnaval še zgodovino Palerma. Kot hagiograf je napisal protokol za proglasitev Vincenta Ferrera za svetnika ter življenjepisa svete Barbare in Antona Lombarda. Med letoma 1488 in 1490 je živel na dvoru Matije Korvina ter tam ustvaril spis *Epithoma rerum Hungararum*. Ob smrti Matije je svojemu mecenu posvetil nagrobni govor. Ransano je umrl 1492 v Luceri.⁵⁸⁶

Od svojih del Ransano namenja nekaj več pozornosti Celjskim v že omenjenih *Epithoma rerum Hungararum*,⁵⁸⁷ in sicer ob opisu dogodkov leta 1456. Poudarja, da sta se pomladi 1456 Ladislav Posmrtni in Ulrik, *cuius consilio praecipue regebatur* takoj, ko sta zaslutila turško nevarnost, umaknila na Dunaj, kjer sta se počutila varneje. Prav vladarjeva pasivnost ob omenjenih dogodkih je Ransanov glavni očitak Ladislavu. Šele ko je Ivan Hunjadi (Ransano ga dosledno imenuje kot *Corvinus*) premagal Turke in je neposredna nevarnost minila, sta se po Ivanovi smrti vrnila na Madžarsko, sklicala državni zbor in skušala izpodriniti Hunjadijevega sina Ladislava. Ransano ves čas poudarja v svojem pisanju, da je med Ulrikom in Ladislavom Hunjadijem vladalo veliko sovraštvo in da je bil Ulrik tisti, ki je pripravljal zaroto in nameraval umoriti Ladislava. Njuna nasprotja so dosegla višek v beograjski trdnjavi, v kateri se je med njima razvnel besedni dvoboj, nato pa sta posegla še po orožju (*ventum tandem ad arma*). Ob rožljanju z orožjem naj bi Ladislavu na pomoč prihiteli njegovi spremljevalci in Ulrika Celjskega umorili.

Ransanove *Epithoma* se, vsaj kar se tiče omenjanja Celjskih, vsebinsko bistveno ne razlikujejo od preostalih madžarskih piscev. Za Ransana je bil Ulrik tisti, ki je bil dejanski vladar na Ogrskem. Bil je tujec - izrecno ga označi kot *homo natione Germanus* -, ki si je želel predvsem oblast in moč, za Madžarsko pa mu ni bilo mar. *De regni vero salute, nihil ab Ulrico et a ceteris, qui regem adolescentem regebant, cogitatum*. Ker je kronika nastala na dvoru Matije Korvina, je razumljiva izrazita naklonjenost Hunjadijevi strani. Tako Ladislav kot Matija sta na sojenju pomladi 1457 prikazana kot izraziti žrtvi - tako se izrazi Ransano sam - krutosti vladarja Ladislava Posmrtnega. Svoje pristranskosti Ransano niti ne poskuša skriti, ampak se ji povsem prepusti. Po svoji vrednosti Ransano ne presega ostalih madžarskih piscev.

51. Janez Vitéz iz Zredna

Janez Vitéz je bil rojen okrog 1400 v Zredni v nekdanjem madžarskem komitatu Križevci na današnjem Hrvaškem,⁵⁸⁸ verjetno se je šolal v Zagrebu, kjer je tudi vstopil v duhovniški stan. V prvi polovici tridesetih let 15. stoletja

⁵⁸⁶ Za življenjepisa Pietra Ransana prim. prispevek P. Kulcsárja v LMA VII, 4-40.

⁵⁸⁷ Kritično izdajo Ransanove kronike je priskrbel Kulcsár P., *Epithoma rerum Hungararum*. Bibliotheca scriptorum medii recentiorisque aevorum I, Budapest 1977. Na žalost nam ni bila dosegljiva, zato smo bili prisiljeni uporabiti slabšo izdajo v Schwandtner J., *Scriptores rerum Hungaricarum I*, 1766.

⁵⁸⁸ V leksikalni literaturi se pojavja tudi letnica 1408. Prim. Kulcsár A., Vitéz, Johann, V: LMA VIII, 1773.

je domnevno obiskoval dunajsko univerzo, čeprav dopuščajo tudi možnost študija v Italiji. Kariero diplomata je začel 1436, ko je na poziv zagrebškega prošta in kraljevega kanclerja Matije iz Gathalocza postal notar v budimski dvorni pisarni.⁵⁸⁹

Za svoje zasluge je že 1438 prejel zagrebško kustodijo, 1443 pa je postal še prošt v Oradeji (Wardein). Po smrti madžarskega kralja Vladislava v bitki pri Varni novembra 1444 je s podporo svojega sorodnika Ivana Hunjadija začel opravljati najodgovornejše funkcije v kraljestvu. Leta 1445 je postal škof v Oradeji in z vsemi sredstvi začel podpirati leta 1446 za državnega upravitelja izvoljenega Hunjadija. Znatno del njegovih ohranjenih pisem je iz tega obdobja. Oktobra 1452 je bil član madžarskega poslanstva, ki je na Dunaju vodilo razgovore z avstrijskimi stanovci o Ladislavovi prihodnosti.⁵⁹⁰ Kot predstavnik madžarskega poslanstva je Ladislava tudi slovesno nagovoril.⁵⁹¹

Ko je Ladislav Posmrtni 1453 dokončno prevzel madžarsko krono, je Janez Vitéz postal kancler dvorne pisarne. V tej funkciji si je prizadeval predvsem za skupni evropski nastop proti naraščajoči turški nevarnosti. Turki so se namreč sredi 15. stoletja že dodobra usidrali na Balkanu in začeli neposredno ogrožati meje madžarskega kraljestva.

Po Ladislavovi smrti je Janez odigral vidno vlogo pri izvolitvi Hunjadijevega sina Matije Korvina za novega madžarskega kralja. Prav zato mu je v prvih letih Matijeve vladavine uspelo ohraniti velik vpliv na kraljevo politiko. Bil je tudi eden izmed najpomembnejših pogajalcev za ponovno pridobitev Štefanove krone, s katero je bil Matija sploh lahko kronan za kralja.⁵⁹² Njegov vpliv in pomen njegove vloge v politiki ogrske države sta se odrazila z imenovanjem za nadškofa v najpomembnejši madžarski škofiji Esztergom leta 1465. Konec šestdesetih let so se njegovi odnosi z Matijo postopoma začeli slabšati. Postal je ena izmed najvidnejših figur kraljeve opozicije ter se postavil na čelo skupine magnatov, ki si je prizadevala kraljevo čast prenesti na Kazimirja, sina poljskega kralja Kazimirja IV. Zaradi svojega delovanja je 1471 padel v nemilost pri Matiji Korvinu in po kratkotrajnem priporu umrl 9. avgusta 1472 v Esztergomu.

Janez Vitéz je bil eden izmed najzaslužnejših za uveljavitev humanizma na Madžarskem. V svoji rezidenci v Oradeji je ustanovil knjižnico, ki je dosegla svetovni sloves, podpiral gradnjo večjega števila zgradb v renesančnem stilu v Oradeji in Esztergomu, podpiral celo vrsto mladih talentov in jim s tem utrl ne samo politično, ampak tudi literarno kariero. Med njimi izstopa zlasti njegov nečak Jan Panonius. Na Vitézovo pobudo je bila 1467 v Bratislavi ustanovljena univerza (*Academia Istropolitana*), ki pa je po Janezovi smrti zaradi neurejene mate-

⁵⁸⁹ O Janezu Vitézu je sicer na voljo precej literature, ki pa je povečini v madžarskem jeziku. Pregled literature do 1980 v Boronkai I., Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt, str. 14-16. Zaradi neznanja madžarskega jezika smo se pri pisanju naslanjali zlasti na nemški predgovor omenjene Boronkaijeve kritične izdaje, če ni v opombi navedeno drugače.

⁵⁹⁰ Prim. DRTA XIX, 509.

⁵⁹¹ Govor objavljen v Boronkai I., Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt, str. 225-233.

⁵⁹² O povezanosti Friderika III. s krono svetega Štefana prim. Haller B., Kaiser Friedrich und die Stephanskron, str. 94 sl. O deležu Janeza Vitéza pri pogajanjih zlasti str. 144-147.

rialne podlage kmalu zamrla. Janez je ohranjal stike s pomembnimi madžarskimi in tujimi humanisti, tako na primer z Enejem Silvijo Piccolominijem, Georgom Peuerbachom in Janezom Regimontano.⁵⁹³

Janezov literarni opus obsega pisma in govore. Pisma, ki so nastala med 1445 in 1451, je na prošnjo neznanega arhidiakona Pavla zbral prijatelj Janeza Vitéza in njegov tajnik Pavel Ivanič ter jih združil v epistolarij. Pisma, ki jih je Janez napisal bodisi sam ali pa jih je narekoval, je Ivanič izbral predvsem glede na njihovo kakovost in jih deloma dopolnil s svojimi spomini.⁵⁹⁴ Opremil jih je še z nekaterimi komentarji, s katerimi je skušal bralcu olajšati razumevanje.⁵⁹⁵ Originalni epistolarij z avtografom Ivanovičevih opomb iz 1451 hranijo v avstrijski nacionalni knjižnici.⁵⁹⁶ Drugi sklop predstavljajo ostala Vitézova pisma, ki so nastajala od 1440 do konca šestdesetih let in jih Ivanič ni uvrstil v epistolarij. Podobno kot v prejšnji skupini je tudi ta pisma Janez Vitéz napisal večinoma v imenu drugih. Tretji sklop govorov je nastajal večinoma v času vladavine Ladislava Posmrtnega, ko je Janez opravljal funkcijo kanclerja.

Vsebinsko so Janezova pisma in komentarji Pavla Ivaniča zanimivi predvsem zato, ker osvetljujejo nekatere podrobnosti o odnosu Celjskih do Madžarske in Slavonije. V pismu, ki ga je Ivan Hunjadi poslal nemškemu kralju Frideriku III. junija 1446, so opisani vzroki Hunjadijevega vpada na Spodnjo Štajersko na ozemlje Celjskih grofov in opis izvedenih vojaških akcij. Hunjadi naj bi samo odgovarjal na predhodna Ulrikova nasilna dejanja. Neznano kdaj, očitno pa v času zavezništva med Hunjadiji in Celjskimi, med letoma 1448 in oktobrom 1453, je Janez naslovil pismo tudi na Friderika Celjskega, v katerem ga je povabil na državni zbor v Budim. V ostalih pismih in enem izmed govorov so Celjski omenjeni zgolj obstransko, zlasti v zvezi z očitki o njihovem vmešavanju v delovanje zagrebške škofije. Pisma so dragocena predvsem za čas po 1445, ko je Ulrik spet agresivneje posegel v politične dogodke v Slavoniji in na Hrvaškem.

⁵⁹³ Boronkai I., Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt, str. 11-12.

⁵⁹⁴ Boronkai I., Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt, str. 27. "Habebis itaque hic illas solummodo epistolas, que per eum ab septimo citra anno facte dictateque sunt; nec tamen et has omnes numero, sed eas, que integre et magis probate videbatur. Multe autem non sunt reperte, quas et ego ipse factas memini, multe etiam dirupte trunktateque manserunt. Ex hiis tamen truncatis aliquas ego interposui, sacius ducens partem exeis, quam totum abesse."

⁵⁹⁵ V predgovoru je Ivanič o svojih opombah zapisal, da "Feci namque in spacio circumiacenti annotari tibi veterum autorum nomina, quorum dicta verbaque in ipsis epistolis inducuntur; nonnullorum etiam vocabulorum et etiam sententiarum aliquarum expositiones ac notas adieci, in quantum et ab ipso patre nostro interrogans, et in libris per me requirens informari potui. que quidem si tu sanius acuciusque intellexeris. libenter favebo rationi, doctiorique consenciam, et nec me pigebit erroris emendati." Prim. Boronkai I., Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt, str. 28.

B. 4. Poljska

52. Filippo Buonaccorsi (*Callimachus Experiens*)

Filippo Buonaccorsi je eden izmed mnogih italijanskih humanistov, ki so interes za antične ideale ponesli iz Italije v večino evropskih kulturnih centrov 15. stoletja. Rodil se je 2. maja 1437 v toskanskem mestecu San Gimignano.⁵⁹⁷ V bogati družini veletrgovcev, ki so po očetovi strani izviral iz Benetk, po materini pa verjetno iz Firenc, je bil deležen odlične humanistične izobrazbe. Retorike se je učil pri Eneju Silviju Piccolominiju, ki ga je tudi navdušil za humanistični študij. Z 22 leti ga v rojstnem kraju najdemo kot politično angažiranega mladeniča, kjer opravlja funkcijo prior populi, leto dni kasneje pa je v Benetkah dejaven kot pesnik ljubezenskih elegij.

Novе možnosti za dvig med najvišje sloje cerkvene hierarhije so se Buonaccorsiju odprle 1462, ko je na predlog Pomponija Laeta postal sekretar kardinala Roverella. Ob ustanovitvi tako imenovane Academia Romana, kjer naj bi zbrani humanisti zlasti preučevali antično kulturo in skrbeli za njeno ohranjanje, je Pomponij Buonaccorsija takoj vključil v krog sodelavcev. Tu je po humanističnem običaju privzel latinsko obliko svojega imena ter se od tedaj večinoma predstavljal kot Callimachus. Sprva je svojemu latinskemu imenu dodajal še adjektiv Caeculus, ki ga je na Poljskem zamenjal z Experiens.

Bleščeča rimska kariera se je prekinila 1468, ko je papež Pavel II. krog okrog Pomponija obtožil herezije in pripravljanja zarote proti njemu. Večina članov je bila zaprta, Buonaccorsi pa se je pravočasno umaknil v tujino. Glavnino krivde so obtoženi naprtili prav Buonaccorsiju. Ta je najprej pobegnul na Kreto, Ciper in Kios, kjer se je poleti 1469 znova zapletel v neko zaroto ter se za nekaj mesecev umaknil v Konstantinopol. Pozimi istega leta se je dokončno naselil v Dunajowu, rezidenci Ivivskega nadškofa Gregorja iz Sanoka.

Buonaccorsi se je takoj aktivno vključil v delo humanistov, zbranih okrog nadškofa. Očitno se je na Poljskem počutil zelo dobro, saj je po smrti Pavla II. in obnovitvi rimske akademije zavrnil povabilo, naj se vrne v Rim. Argument proti vrnitvi je bila vsekakor tudi nakazana možnost obetavne kariere na Poljskem. Leta 1472 je postal učitelj sinov poljskega kralja Kazimirja IV., dve leti kasneje pa celo kraljevi sekretar. Kot tak si je v notranji in zunanji politiki prizadeval ustvariti centralizirano Poljsko, ki bi predstavljala most med zahodno Evropo, Rusijo in turškim cesarstvom ter med kristjani in muslimani zagotoviti mir, katerega osnova bi bili trgovski stiki. Vrhunec politične kariere je dosegel 1492, ko je poljski prestol zasedel njegov najljubši učenec Janez Olbrecht. To leto je začel tudi pisati spis, ki ga je naslovil kot *Consilium Callimachi*, kjer je skušal predstaviti svoje politične nazore. Delo je ostalo nedokončano, saj ga je novembra 1496 v Krakovu prehitela smrt.

Podobno kot večina humanistov je bil Buonaccorsi literarno zelo ustvarjalen. Preizkusil se je tako v pesnjenju (elegije) kot v pisanju filozofskih razprav

⁵⁹⁷ Pri Buonaccorsijevi biografiji se naslanjam na prispevka D. Caccama, Buonaccorsi Filippo, str. 78-83 in W. Rüega, Callimachus Experiens, str. 1399-1400.

(*Questio de daemonibus ad Marsilium Ficinum ter Questio de peccato ad Ioannem Picum Mirandulae*), zlasti pa je bil dejaven kot zgodovinopisec. Poleg že omenjene *Consilium Callimachi* ter opisu diplomatskih prizadevanj Benetk, da bi v vojno proti Turkom pritegnili tudi Perzijce (*De his quae a Venetis tentata sunt Persis ac Tartaris contra Turcos movendis*), se je Buonaccorsi posvetil pisanju življenjepisov. Tako so nastali *Attila, Vita et mores Gregorii Sanocei Leopoliensis archiepiscopi, Vita et mores Sbigni Cardinalis in Vita Joannis Dlugosch senioris canonici Cracoviensis*.

Buonaccorsijevo najpomembnejše delo je *Historia de rege Vladislao*. Kronika se začne z nenadno smrtjo madžarskega kralja Albrehta. Prek prikaza boja med privrženci novega pretendenta za prestol, poljskega kralja Vladislava, ter pristaši Elizabete in njenega sina Ladislava nadaljuje Buonaccorsi z Vladislavovim prizadevanjem za vojaški pohod proti Turkom ter konča kroniko z njegovo tragično smrtjo v bitki pri Varni. Kot v predgovoru h kroniki pravi Buonaccorsi sam, je delo nastalo na pobudo Petra iz Bnina, ki se je s princem Kazimirjem pogovarjal o velikih dejanjih njegovega prednika Vladislava ter Buonaccorsiju izrazil željo, naj s kroniko iztrga Vladislavova dejanja iz pozabe.⁵⁹⁸ Besedilo je ohranjeno v petih rokopisih, od katerih dva hranijo v vatikanski knjižnici, po enega pa v avstrijski nacionalni knjižnici, v Petersburgu in Benetkah.⁵⁹⁹ Buonaccorsijev avtograf je že pred 1488 izginil v požaru, ki je zajel celotno Buonaccorsijevo premoženje.⁶⁰⁰ Delo je doseglo pri bralcih veliko popularnost, ki se izraža tudi v številu tiskanih izdaj. Samo v 16. stoletju je kronika izšla pri šestih različnih tiskarjih, prvič že leta 1519 v Augsburgu.⁶⁰¹

Kroniko, ki je nastala med 1484 in 1488, odlikujeta lepa latinščina ter dovršen slog. Paul Jovius je bil sredi 16. stoletja mnenja, da je Buonaccorsi s svojim delom prekosil vse pisce od časa Cornelija Tacita.⁶⁰² Pri svojem pisanju se je naslanjal predvsem na Dlugosza, v nekaterih primerih pa naj bi se po Zeissbergovem mnenju naslanjal tudi na danes izgubljen spis Gregorja iz Sanoka z domnevnim naslovom *Dve knjigi o povabilu Vladislava na madžarski prestol in o njegovih pohodih proti Turkom*. Od Dlugosza naj bi se razlikoval predvsem po vključevanju različnih govorov v svoje besedilo, po obsežnejši vsebini ter po prilagajanju in spreminjanju zgodovinske vloge svojega velikega dobrotnika Gregorja iz Sanoka.⁶⁰³

Pri obravnavanju Celjskih lahko Buonaccorsijevo pisanje velja le kot sekundarni vir. Vsebinsko opisuje približno isti časovni okvir kot Helena Kottanner v svojih spominih, s tem da se od nje razlikuje ne samo po obsegu (Buonaccorsi sega do 1444, Helena pa le v leto 1440), ampak tudi po odnosu pišočega do opisovanih dogodkov. Buonaccorsi namreč piše s stališča Poljakov in njihovega kralja Vladislava, Ulrikovega nasprotnika v boju za prevlado na Madžarskem po

⁵⁹⁸ Kwiatkowski S., Philippi Callimachi Experientis historia rerum gestarum, str. 19.

⁵⁹⁹ Kwiatkowski S., Philippi Callimachi Experientis historia rerum gestarum, str. 2-6.

⁶⁰⁰ Zeissberg H., Die polnische Geschichtsschreibung, str. 387, op. 3.

⁶⁰¹ Kwiatkowski S., Philippi Callimachi Experientis historia rerum gestarum, str. 6-9.

⁶⁰² Zeissberg H., Die polnische Geschichtsschreibung, str. 385.

⁶⁰³ Zeissberg H., Die polnische Geschichtsschreibung, str. 385-387.

Albrehtovi smrti. Buonaccorsi potrjuje Helenino pisanje. Ulrik je bil najvplivnejši Elizabetin svetovalec in dejanski vodja stranke legalistov v državljanski vojni. Dragocen pa je zaradi opisa okoliščin, v katerih je bil Ulrik ujet. Pri pisanju se je v dobršni meri naslanjal na Dlugosza, vendar ga je v nekaterih primerih razširil z novimi podatki. Podobno kot Dlugosz omenja na primer Ulrikov poskus, da bi poljskim zasledovalcem, ki so ga skušali ujeti junija 1440, ušel z zvijačo, vendar ga dopolni z imeni posameznih poljskih vojskovodij in podrobnostmi, ki jih pri Dlugoszu ne najdemo. Prav zato je Buonaccorsi dragocen vir za Celjske v času državljanske vojne na Madžarskem, čeprav ga ne moremo šteti med primarne vire.

53. Jan Dlugosz

Jan Dlugosz se je rodil 1415 v poljski plemiški družini.⁶⁰⁴ Njegov oče je bil eden izmed udeležencev bitke pri Tannenbergu leta 1410 med poljskim kraljestvom in nemškim viteškim redom.⁶⁰⁵ S trinajstimi leti in proti volji očeta je Jan 1428 začel študij na univerzi v Krakovu, vendar ga nikoli ni "okronal" z doktorskim nazivom. Še pred koncem je namreč stopil v službo takratnega krakovskega škofa in kardinala Zbigniewa Olesnickega, ki je bil tedaj eden izmed politično najvplivnejših mož v poljskem kraljestvu. Kljub mladosti je zelo hitro napredoval in prevzel nadzor, najprej nad kardinalovo pisarno, kasneje pa celo nad njegovim celotnim premoženjem. V službi pri kardinalu Olesnickemu je Dlugosz ostal vse do kardinalove smrti 1455.⁶⁰⁶

Leta 1440 je Dlugosz prejel duhovniško posvečenje. V naslednjih letih je po naročilu Olesnickega opravil več diplomatskih misij. Leta 1448 ga tako najdemo v Italiji, kjer med drugim obišče Rim, dejaven je na Madžarskem, avgusta pa 1453 v Wroclawu prisostvuje poroki Elizabete, sestre madžarskega kralja Ladislava, s poljskim prestolonaslednikom. Za svoje zasluge je Dlugosz prejel precej beneficijev in ostalih dohodkov, tako da mu je to omogočilo relativno mirno in finančno stabilno življenje.⁶⁰⁷

Močno zarezo v Dlugoszevem življenju pomeni smrt kardinala Olesnickega aprila 1455. V pismih in svojih zgodovinskih delih je močno obžaloval smrt svojega dobrotnika in zaščitnika.⁶⁰⁸ Kmalu zatem je vstopil v službo poljske krone, postal vzgojitelj princa ter bil še naprej dejaven v diplomatskih misijah. Zlasti se je izkazal v pogajanjih med Poljsko in Nemškim viteškim redom o koncu dolgotrajne vojne, ki se je med nasprotnikoma vlekla kar 13 let (1454-1466). Le nekaj mesecev pred smrtjo je bil izvoljen za škofa v Lvivu, vendar je maja 1480 še pred posvetitvijo umrl.⁶⁰⁹

⁶⁰⁴ Dlugoszevo življenje je najnatančneje rekonstruiral Zeissberg v svojem monumentalnem delu o poljskem zgodovinskem delu v srednjem veku. Prim. Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 197-264.

⁶⁰⁵ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 198.

⁶⁰⁶ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 200.

⁶⁰⁷ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 203-224.

⁶⁰⁸ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 224.

⁶⁰⁹ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 262-263.

Pri Długoszu je zanimanje za zgodovino in navdušenje za pisanje zbudil kardinal Olesnicki. Na njegovo pobudo je Długosz že okoli 1440 začel zbirati vse pravice in privilegije, ki so bili podeljeni v krakovski škofiji. V štiridesetih letih marljivega dela je nastala *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. V štiri dele razdeljeni seriji so zbrani privilegiji škofije, kapitlja, samostanov in župnij. Na žalost je prvi del skoraj v celoti izgubljen, zadnji del zbirke pa je ostal nedokončan.⁶¹⁰

Prvi dokončani Długoszev spis je tako imenovana *Banderia Prutenorum*. V njem je po naročilu Olesnickega komentiral 56 razkošnih upodobitev vojaških praporov, ki jih je poljska vojska zajela v bitki pri Tannenbergu 1415, ko je premagala vojsko nemškega viteškega reda.⁶¹¹ Temu spisu so sledila manjša dela, ki se deloma navezujejo na zgodovino Poljske (*Articuli de incorporatione Masoviae, Insignia seu clenodia regni Poloniae*), deloma pa na cerkveno zgodovino, zlasti zgodovino poljskih škofij (*Vita s. Stanislai Cracoviensis episcopi, Vita beatae Kunigundis, Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium, Catalogus episcoporum Cracoviensium, Catalogus episcoporum Wratislavinsium, Catalogus episcoporum Posnaniensium, Catalogus archiepiscoporum Wladislaviensium, Catalogus episcoporum Plocensium*).⁶¹²

Brez dvoma je Długoszevo najpomembnejše delo njegova Zgodovina Poljske, ki jo je posvetil kardinalu Olesnickemu. Na njegovo pobudo je delo tudi začelo nastajati. V literaturi se pojavlja pod naslovom *Historia Polonica* ali pa *Annales se cronicae inclyti regni Poloniae*. Długosz je kroniko začel pisati po smrti svojega dobrotnika leta 1455. Prva redakcija je bila dokončana do 1461, kasneje pa je svoje delo dopolnjeval in razširjal vse do svoje smrti 1480.⁶¹³

Vsebinsko je v delo, ki ga je Długosz razdelil v 12 knjig, zajeta celotna zgodovina Poljske, od najstarejših legendarnih začetkov do 1480. Prva knjiga je neke vrste korografija Poljske. V njej je Poljsko geografsko razdelil na posamezne enote ter jih razširil s kulturnozgodovinskimi opombami o mestih in prebivalstvu. Za konec oziroma začetek posameznih knjig je avtor izbral prelomne politične dogodke. Za nas so zanimive zlasti zadnje tri knjige. Deseta se začneja z dogodki po smrti Kazimirja Velikega leta 1370 in s pridobitvijo poljske krone ogrskega kralja Ludvika Anžuskega. Omenjena knjiga se končuje z orisom okoliščin, ki so privedle do vojne med Poljsko in Nemškim viteškim redom in s prikazom bitke pri Tannenbergu leta 1410. Enajsta knjiga sega do 1434, ko je umrl Vladislav Jagelonski in ga je na prestolu nasledil njegov sin Vladislav, ki je deset let kasneje tragično preminil v bitki pri Varni. Zadnja, dvanajsta knjiga, sega do 1480.

Długosz se je pri pisanju svoje kronike naslanjal na celo vrsto virov. Kot je sam poudarjal, ni želel pisati samo o zgodovini Poljske, ampak je opisoval tudi dogodke v sosednjih deželah. Hotel je namreč pokazati, da je bila vsaka od sosednjih dežel s Poljsko deloma zaradi sorodnosti v jeziku, deloma zaradi sosedstva zdaj v prijateljskem zdaj v sovražnem odnosu.⁶¹⁴ Da je lahko bral in

⁶¹⁰ RF IV, str. 221-222.

⁶¹¹ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 264-265 in RF IV, str. 220-221.

⁶¹² Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 265-291 in RF IV, str. 221-224.

⁶¹³ O vsebini posameznih knjig prim. Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 293.

⁶¹⁴ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 297.

uporabljal Nestorjevo kroniko in ruske letopise, se je Dlugosz naučil rusko. Prav tako se je pri pisanju naslanjal vsaj na eno litovsko kroniko, poznal je dela kronistov nemškega viteškega reda Nikolaja iz Jerošina in Wiganda iz Marburga ter večino takratnih poljskih kronik.

Od čeških virov je za starejša obdobja uporabljal v stari češčini pisano kroniko Pribika Pulkava. Od tam, kjer se Pulkavova kronika konča, skoraj ni večotic o dogajanju na Češkem. Vsekakor je Dlugosz poznal Piccolominijevo *Historia Bohemica*, saj jo omenja v kroniki. Pri opisovanju dogodkov iz konca 14. stoletja, zlasti pa v 15. stoletju, se je Dlugosz naslonil zlasti na njega. Od madžarskih virov je poznal okrog 1358 nastalo kompilacijo, ki sta jo uporabljala tudi Thuróczy in avtor budimske kronike (*Chronicon Budense*). Poznal je še neko neznan madžarsko-poljsko kroniko. Možno je, da je ta kronika identična z madžarskimi anali, na katere se sklicuje Dlugosz pri svojem pisanju. Pri prikazu tatarskih vpadov se je naslonil na kroniko splitskega arhidiakona Tomaža.⁶¹⁵ Pri pisanju se je običajno naslanjal le na en vir. V primeru, da je imel za opisovane dogodke na volja dva, med seboj izključujoča se vira, se je za enega izmen njiju, kot sam pravi, odločil po principu analogije, večje avtoritete pisca ali pa glede na ustaljeno mnenje.⁶¹⁶ Prav zato mu je Zeissberg večkrat očital nekritično rabo virov, kar je pogosto pripeljalo do napak v kronologiji in vsebinskih netočnosti.⁶¹⁷

Dostopno mu je bilo tudi precejšnje število listinskega gradiva, zlasti tistega, ki se nanaša na poljsko zgodovino. Listine večkrat citira in jih vključuje v tekst kronike. Med drugim pozna listino, s katero je madžarsko plemstvo izreklo svojo zvestobo novo okronanemu kralju Vladislavu III., zdi pa se, da je poznal tudi korespondenco kardinala Olesnickega.⁶¹⁸ Za dogodke, opisane v zadnjih knjigah, se je pogosto naslonil na očitvidce, v mnogih primerih pa tudi na lastne spomine, saj je bil vse od 1431 Dlugosz osebno prisoten pri mnogih pomembnih in prelomnih dogodkih.

Zlasti na Poljskem je bilo Dlugoszevo delo vse od nastanka zelo popularno. Ne sme nas torej presenetiti izredno veliko število ohranjenih rokopisov. Zeissberg jih je naštel 5, v katerih je ohranjenih vseh 12 knjig kronike. Poleg celotnih rokopisov je ohranjenih še 71 rokopisov, ki vsebujejo kombinacije posameznih knjig. Najpogostejše kombinacije so tiste, ki vsebujejo zadnjih nekaj knjig. Poleg tega je Zeissberg našel še 6 fragmentov in 16 rokopisov z izvlečki iz posameznih knjig. Med rokopisi je treba razlikovati dve skupini, in sicer tisto skupino rokopisov, ki izvirajo iz Dlugoszevega avtografa, in skupino, ki ima za osnovo predelano kopijo iz sredine 16. stoletja.⁶¹⁹ V tiskani obliki je delo prvič izšlo 1615.⁶²⁰

Celjski se v kroniki - glede na to, da je osrednji motiv kronike predvsem opisovanje dogodkov, povezanih z dogajanjem v zvezi s Poljsko, je to tudi

⁶¹⁵ Za pregled virov, ki jih je uporabljal Dlugosz, prim. Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 297-307.

⁶¹⁶ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 323-324.

⁶¹⁷ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 328.

⁶¹⁸ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 307-320.

⁶¹⁹ Zeissberg H., *Polnische Geschichtsschreibung*, str. 335-343.

⁶²⁰ RF IV, str. 214-215.

razumljivo - omenjajo le v stranski vlogi, ob dogodkih, ko so se bolj ali manj aktivno vpletli v poljsko zgodovino ali pa je dogajanje naletelo na širši odmev.

Prvi sklop predstavljajo notice, ki so vezane na Ano Celjsko, hčerko leta 1392 umrlega grofa Viljema. Dlugosz omenja njen prihod na Poljsko, njeno poroko s poljskim kraljem Vladislavom in slovesno kronanje, na katerega je prišla tudi njena mati Ana, ki se je po smrti svojega prvega moža Viljema v drugo poročila z grofom iz družine Teck. Nadalje omenja krizo med obema zakoncema, ki je izbruhnila 1407, ko je Vladislav osutil svojo ženo prešuštva. Verjetno je 1412 Ana odigrala vlogo neke vrste tajnega diplomata. Pod pretvezo obiska sorodnice Barbare, hčerke svojega strica Hermana in žene ogrskega kralja Sigismunda, je verjetno posredovala med Sigismundom in svojim možem Vladislavom ter izposlovala osebno srečanje obeh kraljev. Dlugosz omenja še Anino smrt 1416, ko je užaloščeni Vladislav ukazal, naj po vseh cerkvah po Poljski v njeno čast opravljajo pogrebne slovesnosti. V Dlugoszevem besedilu imajo notice, v katerih se omenja Ana, predvsem funkcijo elementa, s katerim je Dlugosz skušal legitimirati Vladislavovo sedenje na poljskem prestolu. Vladislav, ki je izviral iz litvanske dinastije Jageloncev, je namreč prišel do poljske krone 1386. Takrat se je dal na hitro krstiti in se poročil s hčerko tedaj že pokojnega ogrsko madžarskega kralja Ludvika Hedvigo. Na ta način je postal sovladar Hedvige, ki je bila na prestolu že od 1382. Z njeno smrtjo 1399 je Vladislavovo kraljevanje izgubilo legitimnost in Vladislav se je bil, vsaj tako pravi Dlugosz, pripravljen odpovedati prestolu. S poroko z Ano pa je znova pridobil legitimnost, saj je bila Ana ena izmed vnukinj zadnjega poljskega kralja iz rodbine Piastov Kazimirja Velikega, ki je umrl 1370. Vnovična poroka v poljsko kraljevo hišo torej ni bila posledica premišljenega in načrtnega delovanja celjske grofovske družine, ampak bolj ali manj splet okoliščin, ki so bile Celjskim zelo naklonjene.

Drugi skop Dlugoszevihotic o Celjskih je vezan na dogodke 1440 in na državljansko vojno na Madžarskem med pripadniki Ladislava Posmrtnega in poljskega kralja Vladislava III. Dlugosz opisuje dogodke zelo natančno, razumljivo s stališča Vladislava. Kronist je seznanjen z dejstvom, da je prava ogrska krona skrivnostno izginila, čeprav so bile okoliščine izginotja znane samo Ladislavovemu taboru in dejanski akterki tatvine Heleni Kottanner. Dlugosz dobro pozna tudi dejanskega voditelja Vladislavovih nasprotnikov. Namesto Ulrika Dlugosz sicer imenuje tedanjega seniora Celjske grofovske hiše Friderika, toda brez vsakega dvoma je za njega *Fridericus comes Ciliae omnium divisionum et guerrarum auctor*. Kot Dlugoszevir za opisane dogodke smemo domnevati zlasti ustno izročilo oseb, ki so bile neposredno vpletene v spopade na Madžarskem.

Iz Piccolominijeve *Historia Bohemica* pozna dogodke, ki se nanašajo na izročitev Ladislava Posmrtnega v roke Avstrijcev oziroma Ulrika Celjskega. Temu opisu je Dlugosz dodal dogodke, povezane s poroko Ladislavove sestre Elizabete s takratnim poljskim kraljem Kazimirjem II. Zdi se, da je bila ena prvih Ulrikovih diplomatskih akcij usmerjena v uspešno Elizabetino poroko, hkrati s tem pa tudi njeno eliminacijo kot možne konkurentke za madžarski prestol in osebe, prek katere bi bilo moč vplivati na madžarske notranje zadeve. Podobno se je Dlugosz naslonil na Piccolominija tudi pri opisu dogodkov leta 1456 in beograjskega umora Ulrika Celjskega.

54. Peter Eschenloer

Peter Eschenloer je bil rojen 1420 kot sin ne preveč uspešnega trgovca v Nürnbergu.⁶²¹ Že v svojem rojstnem kraju naj bi se seznanil z idejami humanizma. V štiridesetih letih 15. stoletja se je s starši preselil v Görlitz, tam dosegel stopnjo magistra ter v naslednjih letih opravljal službo učitelja in rektorja v mestni šoli. Maja 1455 je bil izvoljen za mestnega pisarja v današnjem Wrocławu (Breslau). Kot pisar in eden redkih, ki je tekoče obvladal tako nemški kot latinski jezik, je v Wrocławu hitro dosegel precejšen ugled, se dvakrat poročil v premožnejši družini, ter si tako ustvaril precejšnje bogastvo.⁶²² Službo wroclawskega pisarja je opravljal vse do svoje smrti 1481. V času, ki predstavlja v zgodovini Wrocława in celotne Šlezije enega izmed najbolj dinamičnih obdobij, je Eschenloer upravljal obsežno pisarno mestnega sveta ter vodil korespondenco z drugimi mesti, s češkim, poljskim in madžarskim dvorom ter papeško kurijo. Eden izmed članov kurije naj bi celo trdil, da ni še nikoli bral tako dovršenih pisem iz Nemčije, kot so tista iz Wrocława.⁶²³ Večkrat ga v službi mesta najdemo na različnih diplomatskih misijah, tako na primer 1457 pri madžarskem kralju Ladislavu Posmrtnem, januarja 1459 pri saškem vojvodi Viljemu in junija 1460 na Dunaju.

Eschenloer je napisal več zgodovinskih del, ki so nastajala večinoma po naročilu wroclawskega mestnega sveta. Leta 1464 je v nemščino prevedel delo Eneja Silvija Piccolominija *De Bohemorum origine ac gestis historia*, dve leti kasneje pa še *Historia Hierosolymitana* Roberta Monacha. V izboru naročenih prevodov se zrcalita težnja mestnega sveta in smer, v katero je ta usmerjal svojo politiko.

Eschenloerjevo prevajanje Piccolominijeve *Historia Bohemica* je po Markgrafovem mnenju še povečalo njegov že tako velik interes za prikazovanje zgodovinskega razvoja.⁶²⁴ Poskus lastnega ustvarjanja na tem področju je bila potemtakem logična posledica. Tako je do 1472 nastajala *Historia Wratislaviensis et que post mortem Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi accidere prospera et adversa*.⁶²⁵ Časovno sega Eschenloerjeva kronika od 1440 in tragične smrti češkega in madžarskega in nemškega kralja Albrehta do 1472, ko se pripoved nenadoma prekine. Do dogodkov 1458 gre dejansko za prevod Piccolominijeve *Historia Bohemica*, za kasnejša leta pa so dogodki nanizani skoraj v dnevniški obliki. Cezura pri 1458 je opazna tudi pri stilu, ko izgine sočnost jezika in metafor, ki jih je Eschenloer kopiral iz Piccolominija. V svoji izdaji je Markgraf te pasuse deloma celo izpustil in v opombi samo navedel odgovarjajoča poglavja pri Piccolominiju.

Med letoma 1472 in 1481 je nastajala nemška verzija wroclavske kronike, ki je več kot le razširitev in prevod latinske verzije.⁶²⁶ To besedilo odlikuje precej večja

⁶²¹ Za Eschenloerjevo življenje prim. Markgraf H., Peter Eschenloer, str. 5 sl. in Menzel J. J., Eschenloer, Peter, str. 630.

⁶²² Markgraf H., Peter Eschenloer, str. 6-8.

⁶²³ Markgraf H., Peter Eschenloer, str. 11.

⁶²⁴ Markgraf H., Peter Eschenloer, str. 16.

⁶²⁵ Besedilo kronike izdano v Markgraf H., *Historia Wratislaviensis*, str. 1 sl. Edini rokopis je izginil leta 1945. Prim. Menzel J. J., Eschenloer, Peter, str. 630.

⁶²⁶ Tekst je izdal Kunisch J. že leta 1827.

živahnost pripovedovanja, Eschenloer je postal precej bolj spreten v izražanju misli, hkrati pa tudi bolj subjektiven. Z izpuščanjem manj pomembnih dogodkov ter posploševanjem je nagovarjal širši krog meščanskega bralstva. Za razliko od latinskega teksta, kjer je zlasti za obdobje med 1461 in 1467 inserirana ogromna količina dokumentov, je v nemški predelavi te dokumente opremil s kratkim komentarjem o okoliščinah, v katerih je dokument nastal. Iz razlik med latinskim in nemškim tekstom je moč razbrati Eschenloerjeve intencije. Bralcu nemškega teksta skuša namreč ponuditi nepretrgano poročilo, ki je po strukturi logično in prepričljivo.⁶²⁷

B. 5. Bavarska

55. Andrej iz Regensburga

Andrej iz Regensburga velja za najpomembnejšega bavarskega zgodovinarja 15. stoletja, ki je ta sloves užival že za časa svojega življenja. Po Aventinovih navedbah naj bi Andreja njegovi someščani imeli za svojega Tita Livija. Njegov opus predstavlja najpomembnejšo osnovo bavarskega zgodovinopisja poznega 15. stoletja.

Življenjepis Andreja, ki se je v literaturi 19. stoletja zaradi napake izdajatelja prve kritične izdaje njegove Husitske kronike Höflerja večkrat pojavljal z nadimkom Janez,⁶²⁸ Krones pa je celo smatral, da gre za dva različna avtorja, je do pred kratkim temeljil samo na lastnih omembah v Andrejevih delih.⁶²⁹ Zlasti glede vprašanja rojstva in smrti je Claudia Märtil na osnovi analize gradiva iz avguštinskega samostana St. Mang v Stadtamhofu naredila korak naprej.⁶³⁰ Po njenih ugotovitvah naj bi se Andrej rodil v drugi polovici 14. stoletja v Reichenbachu, SV od Regensburga, kot mlinarjev sin. Možno je, da je v enem izmed bližnjih samostanov prejel tudi prvo izobrazbo. Okrog 1393 je obiskoval šolo v Straubingu, 1401 vstopil v avguštinski samostan Sv. Manga v Stadtimhofu, ki leži nasproti Regensburga. Mašniško posvečenje je prejel 1405 v Eichstättu in med letoma 1435 in 1438 dosegel čast dekana. Umril je 7. decembra med letoma 1442 in 1447.⁶³¹ Dejstvo, da se zadnja omemba v Andrejevih zgodovinskih delih nanaša na 28. avgust 1438, Märtilova razlaga z veliko obremenitvijo Andreja kot dekana, čeprav si je tudi po tem datumu prizadeval za obogatitev in razširitev samostanske biblioteke z različnimi teksti.⁶³²

Čeprav je Andrej bolj ali manj vse življenje preživel v Regensburgu, ga odlikujeta velika načitanost in razgledanost. Pri svojem pisanju se je za starejša obdobja

⁶²⁷ Honemann V., Zur Arbeitweise, str. 622.

⁶²⁸ O problemu poimenovanja prim. Leidinger G., Andreas von Regensburg, str. 415 op. 7.

⁶²⁹ Na osnovi tega je njegovo življenje rekonstruiral Leidinger v: Leidinger G., Andreas von Regensburg, str. I sl. Po njem tudi Johaneck P., Andreas von Regensburg, str. 341.

⁶³⁰ Märtil C., Zur Biographie, str. 33 sl.

⁶³¹ Märtil C., Zur Biographie, str. 35.

⁶³² Märtil C., Zur Biographie, str. 39.

ja naslanjal na bogate knjižnice različnih samostanov v Regensburgu. Tako pozna kroniko Ekarda iz Aure, Martina iz Troppaua, Flores temporum in anale sosednjih samostanov. Ravno tako uporablja listinsko gradivo, ki ga je v nekaterih primerih tudi inkorporiral v tekst svojih kronik, ter informacije, ki jih je dobil od naključnih obiskovalcev Regensburga, na primer od angleškega dominikanca Thomasa Cardigana, ki ga informira o Poitiersu, domovini svetega Emmerama, in od škofa Richarda iz Lincolna o Wiclifu. Že takoj po svoji posvetitvi za duhovnika je začel zapisovanje sodobnih dogodkov, tako da po tem datumu veljajo njegovi spisi kot primarni vir. Verjetno so bile te notice podobne ohranjenemu spisu *Diarium sexennale*, v katerem so kronološko obravnavani dogodki iz let med 1422 in 1427. Ves zbran material je združeval v obsežne in skrbno izdelane kompilacije, v katerih je skušal soočati tudi nasprotujoča si stališča. Svoje vire je običajno navajal in skušal podati izčrpno sliko preteklosti.⁶³³ Andreja iz Regensburga sicer ne odlikuje genialnost, stalno pa si je prizadeval razširiti svoje znanje. Ljubil je dejstva, ne da bi se bal izreči svoje sodbe.⁶³⁴

Njegova dejavnost ni ostala brez odmeva. Že leta 1422 je za regensburškega škofa Janeza II. zbral nekatere zgodovinsko politične informacije in jih združil v *Chronica pontificum et imperatorum Romanorum*, v kateri se podatki iz raznih svetovnih kronik prepletajo z zgodovinskimi noticami o Regensburgu. Leta 1425 ga je bavarski vojvoda Ludvik VII. iz Ingolstadta spodbudil k pisanju zgodovine bavarskih vojvod, podobno se je 1431 ob obisku Straubinga za Andrejeve načrte zanimal tudi bavarski vojvoda Ernest iz Münchna.

Andrejev opus lahko razdelimo v tri večje skope. Prvega predstavljajo regionalne kronike, ki obravnavajo bavarsko zgodovino. Sem spadajo spisi *Chronica de principibus terrae Bavarorum*, njen deloma spremenjen nemški prevod *Chronik von den Fürsten zu Bayern* ter že omenjena *Chronica pontificum et imperatorum Romanorum*, ki ob opisovanju dogodkov iz prve polovice 15. stoletja vsekakor spremeni svoj karakter iz svetovne v regionalno kroniko. V osnovi so vse omenjene kronike nastale v tridesetih letih 15. stoletja. Drugi sklop predstavljajo spisi o husitskem problemu (*Chronica Husitarum* ter *dialogus de heresi bohemica*), tretjega pa dve zbirki dokumentov s koncila v Konstanci oziroma regensburške škofijske sinode 1419 (*Concilium Constantiense in Concilium provinciale*).⁶³⁵

Andrej iz Regensburga prinaša o Celjskih le nekaj krajših notic. V Cronica inedita se njegove opombe nanašajo na poročne povezave Celjskih s poljsko kraljevo hišo. Omenja poroko ene izmed hčerk kralja Kazimirja z Viljemom Celjskim ter njegove hčerke Ane z Vladislavom Jageloncem. Slednja notica se vsebinsko deloma razlikuje od notice pri Dlugoszu. Po Andrejevi verziji naj bi Vladislavova prva žena Hedviga svojemu možu sama svetovala, naj za ženo vzame Ano, medtem ko Dlugosz trdi, da naj bi to storili njegovi svetovalci.

V kroniki o rimskih papežih in cesarjih je Andrej ohranil notico o pohodu križarske vojske proti Husitom avgusta 1433. Del vojske, ki je prihajal na zbornu

⁶³³ Johanek P., Andreas von Regensburg, str. 342-343.

⁶³⁴ Brack H., Bayerisches Geschichtsverständnis, str. 345.

⁶³⁵ Pregled del z navedbo kritičnih izdaj in kratke vsebine v Johanek P., Andreas von Regensburg, str. 343-348.

mesto v Staubing z vzhoda in v kateri so bili med drugim tudi Ulrik iz Helfensteina, Reinpert Walsejevski in Krištof Lichtensteinski, je vodil Ulrik Celjski. Sicer bežna notica kaže, da je Ulrik kljub svoji mladosti - štel je namreč okrog 25 let - užival med ostalim plemstvom relativno velik ugled in zaupanje. V *Diarium sexennale* je ohranjena še kratka notica o poroki Beatrikse, hčerke bavarskega vojvode Ernesta, s Hermanom III. leta 1424. Poroko potrjuje tudi listina, izdana 4. februarja 1424 v Salzburgu, s katero se je vojvoda Ernest obvezal, da bo hčerko predal v štirih tednih po veliki noči skupaj z 12.000 zlatniki dote.⁶³⁶ Čeprav so njegove notice kratke in se v njih vrednostno ne opredeljuje do Celjskih, lahko pomen Andreja iz Regensburga in njegovih zgodovinskih spisov za Celjske ocenimo kot relativno velik.

56. Berthold Tucher

Berthold Tucher je bil pripadnik ene izmed najpomembnejših nürnberških družin, ki se je ukvarjala s trgovanjem na velike razdalje. Svoje najpomembnejše postojanke so imeli v Benetkah, Ženevi in Lyonu.⁶³⁷ Junija 1386 rojenemu Bertholdu je bilo namenjeno, da bo prevzel vodenje družinske trgovske firme, zato so ga že kmalu poslali za leto in pol na šolanje in izpopolnjevanje v Benetke. Leta 1406, star komaj 20 let, je vstopil v nürnberški veliki svet, 1416 pa v mali svet. Po 1425 se je z bratom Hansom vsaki dve leti izmenjeval v opravljanju funkcije vodje županovega urada. S spretnim trgovanjem in tremi bogatimi porokami si je ustvaril znatno premoženje, ki so ga 1450 cenili na 25.300 florintov. Umrl je maja 1454 brez moških potomcev in prepustil svoje premoženje obema bratoma in njunim potomcem.⁶³⁸

Tucherjeva Spominska knjiga, ki jo je po Bertoldovem nareku ali njegovi starejših zapiskih zapisal nečak Endres, se začne z letom 1386 in konča s 1454, kar sta tudi letnici rojstva in smrti Bertolda.⁶³⁹ S tem dejstvom naj bi bilo potrjeno njegovo avtorstvo spisa. Avtograf besedila je izgubljen, ohranjena pa sta dva prepisa iz 16. stoletja, ki ju hranijo v Weimarju in Nürnbergu. Majhna razširjenost besedila nakazuje, da je bilo namenjeno predvsem za uporabo v ožjem družinskem krogu Tucherjev.

Vsebina notic, ki niso nastale pred 1440, možno pa da šele po 1449,⁶⁴⁰ temelji zgolj na Bertoldovih spominih.⁶⁴¹ V njih se podatki o lastni družini in njenih članih⁶⁴² prepletajo z omembami dogodkov in naravnih nesreč v mestu in širši

⁶³⁶ Otorepec B., Gradivo, 1424, februar 4. Salzburg.

⁶³⁷ O družini Tucher prim.: Schneider J., Tucher. V: LMA VIII 1077-1078.

⁶³⁸ Za biografijo prim. Kern T., Tucher'sches Memorialbuch, str. 4-8. Na njegove ugotovitve se naslanja tudi Ulmschneider H., Tucher, Berthold (III.) und Endres (II.). V: VerLex IX, 1121-1122.

⁶³⁹ Tekst v: Kern T., Tucher'sches Memorialbuch, str. 14-26.

⁶⁴⁰ Ulmschneider H., Tucher, Berthold (III.) und Endres (II.), str. 1123.

⁶⁴¹ Kern T., Tucher'sches Memorialbuch, str. 11.

⁶⁴² Vsebinsko spada Tucherjeva Spominska knjiga med tako imenovane družinske knjige. Mednje jo prišteva tudi Helmut Haller von Hallerstein. Prim. Haller von Hallerstein H., Nürnberger Geschlechterbücher. V: MVGN 65 (1978), str. 215.

okolici. Le nekatere notice presegajo ta ozek okvir. Tako Bertold na primer za leto 1429 omenja pogumna dejanja neke device, kot sam poudarja, hčerke preproste-ga pastirja, ki je s svojimi čudeži združila Francoze v boju proti Angležem. Tucher sicer ne ve, da je bilo omenjeni devici ime Ivana Orleanska, znano pa mu je, da je končala v ognjenih zubljih.

Celjski so omenjeni v dveh noticah. Tucherju se zdi vredno v spominsko knji-go zapisati postopanje madžarskega in češkega plemstva, ko so ob smrti kralja in cesarja Sigismunda zaprli njegovo ženo Barbaro in ji s tem preprečili namera-vano izročitev krone v roke poljskega kralja. Nenavadno natančno je Tucher se-znanjen tudi z dogodki na Madžarskem leta 1440, ko je Elizabeta, vdova po Albrehtu II., rodila sina Ladislava, čemur je sledil spopad med legalisti in prag-matiki med madžarskim plemstvom. Zapleteni dogodki, ki so se odvijali kar nekaj mesecev, so sicer povzeti v enem stavku in brez podrobnosti, Tucher pa se vendarle ustavi ob eni podrobnosti. Bertoldu se namreč zdi smiselno poudariti, da so Poljaki in Madžari v spopadih ujeli Ulrika Celjskega, pri čemer pa bralcu sploh ne skuša razložiti, kdo sploh je ta grof s skrajnega juga cesarstva.

Notice iz Tucherjeve spominske knjige dajejo slutiti, da je bil lik Celjskega Nürnberžanom znan. Vzrok za veliko zanimanje in dobro poznavanje situacije na Madžarskem pri nekaterih prebivalcih Nürnberga je treba iskati zlasti v nji-hovem trgovskem interesu v tem prostoru.

57. Hektor Mülich

Za razliko od drugih meščanskih piscev zgodovinskih del, ki so povečini izvi-rali iz Nürnberga, prihaja Hektor Mülich iz Augsburga. Rojen je bil v premožni augsburški meščanski družini med 1418 in 1420. V davčni knjigi je prvič omenjen 1456. Podobno kot vsi tedanji veletrgovci je bil deležen relativno dobre izobrazbe, ki si jo je nabiral na trgovskih potovanjih in praksah po tujini. Govoril je tako latinsko kot italijansko. Glede na podatke iz augsburških davčnih knjig, je bil Mülich pri svojih poslih nadvse uspešen, čeprav se mora za svoje bogastvo delo-ma zahvaliti tudi svojim poročnim zvezam. Prvič je bil namreč poročen z Ottilijo Könzelmann, hčerko bogatega augsburškega patricija, v drugo pa je za ženo vzel Ano Fugger, sestro znanega bankirja Jakoba Fuggerja. Naraščajoče bogastvo se je kazalo tudi v njegovem socialnem vzpenjanju. Med letoma 1465 in 1486 je bil član notranjega mestnega sveta in je opravljal več pomembnih funkcij, čeprav nikoli ni postal župan. Umrl je med oktobrom 1489 in oktobrom 1490.⁶⁴³

Pisanje kronike ni bil prvi literarni poskus Hermana Mülicha. Že prej je namreč nadaljeval Augsburgsko kroniko Sigmunda Meisterlina za čas med 1348 in 1456.⁶⁴⁴ V nadaljevanju kronike je Mülich v skopih analističnih noticah nanizal

⁶⁴³ Za Mülichovo življenje prim. Rothov prispevek v: Lexer M./Roth F, Chronik des Hektor Mülich, str. XI-XVI ter Weber D., Geschichtschreibung in Augsburg, str. 47-55. Oba povzema Alberts W., Mülich, Hektor, str. 738-739.

⁶⁴⁴ Tekst nadaljevanja Meisterlinove kronike s kratkim predgovorom v: Weber D., Geschichtsschreibung in Augsburg, str. 261-273.

razne dogodke, zlasti o preteklosti Augsburga. Na kratko omeni tudi smrt Ulrika Celjskega.⁶⁴⁵ Očitno pa Müllich s svojim izdelkom ni bil zadovoljen in se je pisanja lotil povsem na novo. Tako je nastala kronika, ki obsega časovno obdobje med 1348 (znova se naveže na Meistelina in njegovo kroniko) in 1487.

Besedilo kronike je ohranjeno v petih rokopisih, od katerih štiri hranijo v mestni knjižnici v Augsburgu, petega pa v Stuttgartu. Najstarejši in najpomembnejši je 2° cod. Aug. 72 iz Augsburga, v katerem so ohranjene tudi obrobne opombe Konrada Peutingerja. V preostalih rokopisih so ohranjena besedila posameznih piscev, ki so skušali nadaljevati Müllichovo kroniko. Natančno analizo rokopisov je za kritično izdajo pripravil Lexer.⁶⁴⁶ Dva rokopisa izhajata iz 15. stoletja, trije pa iz 16. Müllichov avtograf na žalost ni ohranjen.

Pri pisanju se je Müllich za čas pred 1440 naslonil predvsem na *Chronik von 1368 bis 1406*, različne augsburške mestne kronike in pa na pisanje Erharda Wahrausa. Za leta po 1440 se je opiral na zapiske in gradivo, ki ga je verjetno tudi sam zbiral. V besedilu se večkrat sklicuje tudi na ustne vire. Zbrano gradivo je od časa do časa strnil ter ga zapisal v svojo kroniko. Na ta način so po eni strani nastali posamezni sklopi, kjer so večletni dogodki strnjeni v nekaj stavkov,⁶⁴⁷ po drugi strani pa v kroniki najdemo pasuse, kjer je očitno, da jih je Müllich zapisal še preden so se vsi nanje navezujoči dogodki odvrteli do konca. Na osnovi napačne datacije umora Nikolaja Abensberga, ki se je zgodil leta 1485, torej tik pred koncem časa, ki ga opisuje kronika, je Roth sklepal, da je od samega uboja do Müllichovega zadnjega zapisa minilo več let ter tako postavlja konec kronike v zadnja leta Müllichovega življenja.⁶⁴⁸

Celjske omenja Müllich na treh mestih. Po zelo natančnem opisu priprav na bitko pri Nikopolju omeni, da je z madžarskim kraljem Sigismundom, nürnberškim gradiščanom, nadškofom iz Esztergoma in Nikolajem iz Francije na splavu proti Konstantinoplu pobegnil tudi Celjski grof. Nihče izmed omenjenih v Müllichovem opisu ne izstopa po svojih zaslugah za uspešen pobeg. Svojega kralja naj bi rešili Madžari sami. Na kratko je Müllich omenil tudi sodelovanje Ulrika Celjskega v vojni med brandemburškim mejnim grofom Albrechtom Ahilesom in Nürnbergom leta 1449 in 1450. Pri opisu izročitve Ladislava Posmrtnega Avstrijcem 1452 se vloge Celjskih ne omenja. Nekoliko obsežnejši je pri opisu dogodkov leta 1456. Vsebinsko sicer ne prinaša ničesar novega, zanimivi pa so predvsem nekateri poudarki. Namen jesenskega pohoda proti Turkom naj bi bil po Müllichovem mnenju predvsem razdelitev ogromnega

⁶⁴⁵ Weber D., *Geschichtsschreibung in Augsburg*, str. 272- 273. Und ward gros zwitracht under den ungrischen hern und wart der graff von Zili erstothen, der des kunigs hofmaister was. Und wurden die frompten leut von Ungern haimlich ermort und vergeben im prott. Und also zoch yederman wider haim und wart da nichtz geschafft.

⁶⁴⁶ Lexer M./Roth F, *Chronik des Hektor Müllich*, str. XLI-XLIX.

⁶⁴⁷ Lep primer za tak način pisanja so dogodki septembra 1452, ko Friderik izroči Ladislava Posmrtnega Ulriku Celjskemu in Avstrijcem. Na opis teh dogodkov je Müllich takoj navezal Ladislavov pohod proti Turkom jeseni 1456, Ulrikovo smrt, kaznovanje Ladislava Hunjadija in pa smrt Ladislava Posmrtnega 1457.

⁶⁴⁸ Za vire, način nastanka kronike in čas njenega nastanka prim. Lexer M./Roth F, *Chronik des Hektor Müllich*, str. XVII -XXVIII.

bogastva pokojnega Ivana Hunjadija. Prav to naj bi bil tudi vzrok spora med pokojnikovima sinovoma in kraljem Ladislavom. Ulrik Celjski je bil nezvest in nepošten, za ženo pa je imel hči despota. Umor, ki se je zgodil pred očmi komaj osemnajstletnega kralja Ladislava, je zagrešil Hunjadijev sin, prisotnih pa naj bi bilo še osem madžarskih plemičev. Presenetljivo dobro je Mülich seznanjen s podrobnostmi o spopadih za celjsko dediščino. Tako na primer ve, da je cesar Friderik sicer osebno zavzel Celje, vendar je kasneje komaj pobegnil pred Janom Vitovcem, ki se je med drugim polastil tudi Friderikovega pečata. Na kratko so omenjeni celo spopadi med Friderikom in goriškimi grofi za celjsko dediščino v zgornji Dravski dolini.

58. Nürnberški letopisi

Nürnberški letopisi so kot vir za zgodovino Celjskih grofov bolj kot zaradi svoje vsebine dragoceni zaradi svoje oblike in načina nastanka.⁶⁴⁹ Ulmschneiderjeva jih prišteva med najpomembnejša in najvplivnejša dela nürnberškega zgodovinopisja v 15. stoletju.⁶⁵⁰ Besedilo temelji na spominih Ulmana Stromerja in na tako imenovani *Kroniki iz časa cesarja Sigismunda*. Kasnejši prepisovalci so temeljno besedilo nadaljevali ter razširjali z novimi viri, kot na primer z različnimi frankovskimi in bavarskimi anali, z neko svetovno kroniko iz Konstance iz 14. stoletja, ekscerpti iz starejše kronike visokega mojstra nemškega viteškega reda ter prevoda Flores Temporum. Besedilo so dopolnjevali tudi nekateri bralci, ki so ga "obogatili" z lastnimi opazkami in komentarji ob robu teksta.⁶⁵¹

Letopisi so ohranjeni v 18 rokopisih, od katerih štirje vsebujejo kratke notice o Celjskih. Tri od njih hranijo v Nürnbergu, enega pa v Weimarju. Vsebinsko so notice skope in v ničemer ne dopolnjujejo našega znanja. Sodelovanje Ulrika z Avstrijci ob zahtevi po izročitvi Ladislava Posmrtnega v njihove roke se omenja v Weimarskem rokopisu, v vseh štirih pa je, sicer zelo na kratko, omenjen uboj Ulrika Celjskega. Kraj umora je omenjen v vseh primerih, morilec je imenovan trikrat, od tega samo enkrat Hunjadi, dvakrat pa se morilec skriva za splošno oznako Madžari, v dveh primerih pa je naveden tudi datum umora. Kot vir so za Celjske nepomembni, kažejo pa na velik interes Nürnberžanov za spremljanje dogodkov na jugovzhodu imperija in na Madžarskem.

59. Veit Arnpeck

Življenje Veita Arnpecka lahko večinoma rekonstruiramo na osnovi omemb v lastnih historiografskih delih. Njegove navedbe lahko deloma potrdimo z listin-

⁶⁴⁹ Tekst letopisov je objavljen v: Kern T., *Jahrbücher des 15. Jahrhunderts*, str. 118-386.

⁶⁵⁰ Ulmschneider H., *Nürnberger Jahrbücher*, str. 1254.

⁶⁵¹ Kern T., *Jahrbücher des 15. Jahrhunderts*, str. 54-62.

skim gradivom. Med 1435 in 1440 se je rodil v Freisingu v čevljarski družini. Leta 1453 je obiskoval šolo v Ambergu ter med 1454 in 1457 študiral na Dunaju. Verjetno je bil tam priča vrnitvi Ladislava Posmrtnega z Madžarske konec februarja 1455. Sam pravi, da je v juniju 1456 opazoval komet, ki se je na nebu nad Dunajem zadrževal več kot en mesec. Ravno tako je bil verjetno tudi priča pripravam krščanske vojske za križarski pohod proti Turkom poleti 1456. Maja 1457 je na dunajski univerzi dosegel stopnjo bakalaureata.⁶⁵² Od 1465 je bil kaplan v Ambergu na Bavarskem, po 1468 pa je razpolagal z več različnimi beneficiji v okolici Landshuta in Freisinga. Septembra 1495 je Arnpeck izpričan na pogrebu opata samostana Weihestephan. Nekrolog iz Indersdorfa postavlja njegovo smrt v leto 1496.⁶⁵³

V ospredju Arnpeckovega zanimanja je predvsem Bavarska in njena zgodovina. Obseg njegovih del, predvsem pa število pri tem uporabljenih virov, kažeta, da se je na pisanje pripravljajl načrtno in poglobljeno. Istočasno je pod njegovim peresom nastajalo več del. V nam ohranjeni obliki so vsa nastala ali bila dokončana v zadnjih letih njegovega življenja.

Arnpeckovo *Chronica Baioriorum* je Leidinger v svoji kritični izdaji označil kot najpomembnejšo srednjeveško bavarsko deželno kroniko.⁶⁵⁴ Ohranjena je v dveh rokopisih v Münchnu, in sicer v clm 2230 (avtograf), ki ga je uporabljal tudi Aventin in v clm 1212 (prepis avtografa). Nek prepis iz 18. stoletja je izgubljen.⁶⁵⁵ Glavni viri, na katere se je Arnpeck naslonil pri svojem pisanju, so predvsem bavarske deželne kronike Andreja iz Regensburga, Hansa Ebrana iz Wildenberga in Ulrika Fuetrerja, poleg njih pa je uporabljal še različne krajše hagiografske in historiografske spise, ki jih je našel v različnih bavarskih samostanih in njihovih bibliotekah. Prav to je v primerjavi z omenjenimi tremi pisci njegova največja odlika. Leidingerju je uspelo identificirati 69 različnih virov.⁶⁵⁶ Nekatere izmed njih je Arnpeck uporabljal že v tiskani obliki, tako na primer *Speculum historiale* Francoza Vincenza iz Beauvaisa, Thuróczyjevo Madžarsko kroniko, Schedlovo Svetovno kroniko, Piccolominijevo Evropo in Historia Bohemica ter celo Tacitove Anale. Njegove ugotovitve je treba dopolniti s pripombami Jaroschke,⁶⁵⁷ Lhotskega⁶⁵⁸ in Riedmanna.⁶⁵⁹ Kljub temu delo ni naletelo na večji odmev. Prvič ga je v tiskani obliki objavil šele leta 1721 znameniti benediktinski menih iz Melka Bernhard Pez v svojem *Thesaurus anecdotorum novissimum*.

V svoji *Chronica Baioriorum* Veit Arnpeck Celjske omenja le bežno, ko je 1433 pod Ulrikovim vodstvom v Straubing na spodnjem Bavarskem prispel kontingent avstrijskih in ostalih križarjev z vzhodnega dela cesarstva, namenjenih proti Husitom na Češko. Omembo je Veit skoraj dobesedno prepisal iz Bavarske kronike Andreja iz Regensburga. Poleg tega se zdi Arnpecku bralca pomembno se-

⁶⁵² Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. IX.

⁶⁵³ Johaneč P., Arnpeck Veit, str. 493 in Lhotsky A., Quellenkunde, str. 408.

⁶⁵⁴ Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. LXV. Tekst kronike *ibid.*, str. 1-445.

⁶⁵⁵ Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. XIII-XXIII.

⁶⁵⁶ Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. XXIX-LV.

⁶⁵⁷ Jaroschka W., Unbekannte Ulrichs- und Maximiliansüberlieferungen, str. 98-105.

⁶⁵⁸ Lhotsky A., Quellenkunde, str. 410.

⁶⁵⁹ Riedmann J., Die Fortsetzung der Flores Temporum, str. 20-23.

znaniti, da je Beatriksa, hčerka vojvode Ernesta iz Münchna, v zakon z bavarskim vojvodo Janezom stopila kot vdova po Hermanu III. Celjskem. Tudi ta notica temelji na Andreju iz Regensburga.

Chronik der Bayern je nemški prevod zgoraj omenjene Arnpeckove kronike. Na nekaterih mestih je prevod dobeseden, ponekod močno skrčen, drugje pa spet razširjen, zlasti s snovjo iz nemško napisanih kronik. Leidinger v svoji izdaji navede 11 rokopisov,⁶⁶⁰ ki jim je treba dodati še enega, odkritega v Stuttgartu.⁶⁶¹ Navedbe o Celjskih so se v prevodu skrčile samo na že omenjeno poroko Hermanove vdove.

V *Liber de gestis episcoporum Frisigensium*, ki je ohranjena v arhivu münchenskega ordinariata, je Arnpeck obravnaval zgodovino freisinških škofov od Korbinijana do 1495. Pri pisanju se je naslonil zlasti na *Codex traditionum Frisigensium* in nekatere anale in hagiografije.⁶⁶² Delo, ki ga je Leidinger označil kot dobro uspelo zbirko vsega, kar je vredno vedeti o freisinških škofih, zlasti od konca 14. stoletja, je za Celjske zanimivo, ker je 1412 kot 40. po vrsti škofijski sedež v Freisingu zasedal Herman, nezakonski sin Hermana II. Celjskega. Pri naštevanju njegovih del je precej skop. Še najpomembnejši v času njegove škofovske službe je bil za Arnpecka sklic koncila v Konstanci, kjer pa Herman ni odigral nikakršne vloge. Član družine Celjskih, za katerega je pisec poudaril, da je bil mladenič, je umrl 14. decembra 1421, dan za praznikom svete Lucije, v Celju, verjetno zaradi kile (*habuit fractura in intestinis*).

Po naslovu sodeč bi bila za problematiko Celjskih lahko najzanimivejša Arnpeckova *Chronicon Austriacarum*, ki je ohranjena v dveh rokopisih, in sicer avtorjevem avtografu v clm 2230 in clm 1213.⁶⁶³ Pričakovanja bi bila toliko realnejša, ker je Arnpeck med letoma 1454 in 1457, ko je Ulrik Celjski dosegel tako dno kot tudi višek svojega političnega vpliva nad Ladislavom Posmrtnim in ko je bila dežela Avstrija eno izmed najpomembnejših prizorišč merjenja moči med cesarjem Friderikom III., Ivanom Hunjadijem in Ulrikom Celjskim, bival in študiral na Dunaju. Vendar nas vsebina kronike razočara. Podobno kot pri ostalih Arnpeckovih zgodovinskih delih gre za čisto kompilacijo različnih starejših historiografskih spisov, kjer avtorjeva osebna pričevanja in mnenja pridejo le redko - v zvezi s Celjskimi pa sploh nikoli - na površje. Tudi izbor virov ostaja z redkimi izjemami omejen na bavarski prostor. Od obsežnejših del, ki segajo izven tega prostora, velja omeniti le Piccolominijevo *Historia Bohemica* in *Europa* ter Thuróczyjevo *Chronica Hungarorum* ter domnevno tudi Anonimnega Leobenčana. Od krajših je uporabljal še *Annales sancti Rudberti* in *Breve chronicon monasterii Stamensis*.

Pri omembah Celjskih tako Arnpeck bolj ali manj ponavlja odklonilne sodbe iz Piccolominijevih in Thuróczyjevih spisov. Ulrik Celjski je tako povsem identično s

⁶⁶⁰Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. LXV-LXXIV. Tekst kronike ibid., str. 447-705.

⁶⁶¹Leidinger G., Veit Arnpecks "Chronik der Bayern" str. 3 sl. Na osnovi rokopisa, ki ga Leidinger ob kritični izdaji Arnpeckovih del še ni poznal, je dokončno odpadla vsaka senca dvoma o nekdanjem spornem Arnpeckovem avtorstvu te kronike. Prim. ibid., zlasti str. 10-18.

⁶⁶²Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. CXIX-CXXV. Tekst spisa ibid., str. 849-914.

⁶⁶³Leidinger G., Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken, str. CI-CII. Tekst kronike ibid., str. 709-845.

Piccolominijevim mnenjem izgubil mesto namestnika na Češkem, ker naj bi se začel povezovati s češkim plemstvom in se skušal polastiti češke krone in kraljestva. Pri edini samostojni notici o izročitvi Ladislava Posmrtnega v roke Ulrika Celjskega se je zmotil pri dataciji in dogodek postavil na 31. avgust in ne na 4. september. Pri navajanju Piccolominija je Arnpeck šel celo tako daleč, da je bralce "napotil", naj si o zvijačnosti Ulrika Celjskega, ki je hotel v upravljanju madžarskega kraljestva izpodriniti Ivana Hunjadija, preberejo kar v Piccolominijevi češki zgodovini.

Veit Arnpeck nam torej v svojih delih v ničemer bistvenem ne dopolnjuje podobe Celjskih grofov. Vsaj v primeru Celjskih ostaja Arnpeck zgolj spreten kompilator, ki ponavlja sodbe svojih sodobnikov. Kot tak je za našo temo nepomemben.

60. *Pohod nürnberških najemnikov na križarski pohod leta 1456*

Kratko pozornost velja nameniti še poročilu neznanega avtorja o sodelovanju nürnberških najemnikov pod vodstvom Henrika Slosserja na križarskem pohodu proti Turkom jeseni 1456. Besedilo, ki je ohranjeno v štirih rokopisih v mestni knjižnici v Nürnbergu, je sestavljeno iz dveh delov.⁶⁶⁴ Prvi prikazuje priprave križarjev na pohod, njihovo prisego vojskovodjem ter natančno opiše način financiranja pohoda. Drugi del je dejansko povzetek pisma kardinala Karvajala, ki ga je vojskovodja Henrik Stosser predložil nürnberškemu mestnemu svetu kot dokazilo, da so najemniki resnično sodelovali pri neuspelem pohodu. Njihovo udeležbo na pohodu izpričuje tudi omemba v Celjski kroniki, da so bili med križarji, ki so morali ostati pred beograjsko trdnjavo tudi Nürnbergžani.⁶⁶⁵ Dopis je nastal kmalu po prihodu križarske vojske v Petrovaradin. V njem papeški legat na Madžarskem kardinal Karvajal med drugim pravi, da so bili nürnberški najemniki tisti, ki so Ulrikovo truplo pripeljali z beograjskega gradu ter ga v Petrovaradinu izročili celjskim vitezom. Ti naj bi celo želeli, da jih Nürnbergžani pospremiijo vse do Celja. Očitno se pristaši Celjskih grofov na Madžarskem niso več počutili dovolj varne.

B. 6. *Bizanc*

61. *Laonikos Chalkondyles*

Grški zgodovinar Laonik Chalkondyles se je rodil okrog 1423 (nekateri navajajo kot okvirni čas rojstva med letoma 1423 in 1430) v odlični in izobraženi atenski družini.⁶⁶⁶ Njegov oče se je leta 1435 in 1446 kot poslanec bizantinskega cesarja

⁶⁶⁴ Kratek uvod in besedilo teksta v Kern T., Zug Nürnbergerischer Kreuzfahrer nach Ungarn 1456, str. 405-413.

⁶⁶⁵ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 123.

⁶⁶⁶ Chalkondylesov življenjepis temelji na kratkem uvodu Franza Grablerja k njegovemu prevodu posameznih pasusov Chalkondylesove kronike (prim. Grabler F., Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkondyles, str. 13-15) in pa na članku A. Kazhdana v LMA II, 1655-1656.

mudil na dvoru turškega sultana, Laonikov bratranec Demetrij pa je bil eden najpomembnejših učiteljev grškega jezika v drugi polovici 15. stoletja v Italiji. Pri njem so se med drugimi učili grščine taki humanisti, kot so Hartmann Schedel, Giovanni Pico della Mirandola in Giovanni Medici (kasnejši papež Leo X.). Kot izdajatelj je Demetrij sodeloval pri prvi tiskani izdaji Homerjeve Odisejade, ki je luč sveta zagledala 1488.⁶⁶⁷ Ostale podrobnosti iz Laonikovega življenja niso poznane. Trditev, da naj bi bil Laonik sekretar turškega sultana Murata II., je verjetno legendarna. Po neuspešnem poskusu državnega udara v Atenah proti vladajoči rodbini Acciaiuoli se je sredi 15. stoletja s preostalo družino verjetno umaknil v Italijo. Umrl je 1490. Grabler dopušča možnost, da je Laonik Chalkondles umrl na Kreti.

Chalkondylesovo delo *Podobe iz zgodovine* (Ἀπόδειξεις ἱστοριῶν) je nastalo v osemdesetih letih 15. stoletja. V njem je v desetih knjigah obravnaval dogodke med letoma 1298 in 1463 in v središče pripovedi postavil propad bizantinskega cesarstva in naraščajočo moč turškega sultana. V ta okvir je vključeval ekskurze o različnih evropskih deželah, od Nemčije, Italije, Rusije do Poljske in Češke. Ti ekskurzi dajejo po Kazhdanovem mnenju skoraj popolno sliko tedanje Evrope, kot so jo videli sodobniki v Bizancu.⁶⁶⁸ Stilistično in kompozicijsko se močno naslanja na Herodota ter napačno uporablja nekatere njegove arhaične grške izraze, tako da je Laonikovo besedilo na nekaterih mestih skoraj nerazumljivo.⁶⁶⁹

Celjski in njihovo ozemlje se pri Laoniku omenjajo na dveh mestih.⁶⁷⁰ V ekskurzu o nemškem cesarstvu omenja v kratki notici celjsko kneževino, ki naj bi bila po njegovem mnenju pomembno ozemlje. Drugo omembo najdemo v ekskurzu o Madžarski, ki jo Laonik imenuje Paionia. Pisanje se nanaša na spor med Ulrikom in sinovi Ivana Hunjadija. Po smrti Ivana naj bi na Ogrskem prišlo do razdora in Ulrik (Orlichos) naj bi si prizadeval, da bi Hunjadijem (Choniates) odvzeli vse posesti in službe. Tedaj naj bi Hunjadiji napadli Ulrika - kraj napada Laonik napačno postavlja na madžarski državni zbor in ne v beograjsko trdnjavo - in ga umorili. Drugih podrobnosti Chalkondyles ne navaja.

Kako lahko torej ovrednotimo pojavljanje zapisa o Ulriku in o njegovem ozemlju pri Laoniku Chalkondylesu? Že Ernst Gamillscheg opozarja na paradoks, da v ekskurzu o Nemčiji Chalkondyles sicer omenja posest Celjskih kot pomembno ozemlje, Ulrika pa omenja samo v kontekstu s konflikti med madžarskim plemstvom.⁶⁷¹ Ravno tako je na osnovi Laonikove omembe težko oceniti, koliko so prebivalci Bizanca resnično poznali oziroma se sploh zanimali za dogajanje na Ogrskem. Laonikova kronika je namreč nastala dobri dve desetletji po Ulrikovi smrti, ko se je življenjska doba bizantinskega cesarstva že

⁶⁶⁷ O Demetriju Chalkondylesu prim. LMA II, 1655.

⁶⁶⁸ Kazhdana A., Chalkondyles, Laonikos. V: LMA II, 1655.

⁶⁶⁹ Grabler F., Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkondyles, str. 14.

⁶⁷⁰ Besedilo Laonikove kronike je prvi izdal I. Bekker v Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1843 in je ponatisnjeno v Migne, Patrologia Graeca 159. Novejšo izdajo je priskrbel Darkó E., Laonici Chalcocondylae Historiarum Demonstationes, Budapest 1922-1923. Delni nemški prevod je pripravil F. Grabler, Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkokondyles, str. 13-97 v Europa in XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen.

⁶⁷¹ Gamillscheg E., Die Grafen von Cilli in griechischen Quellen, str. 421.

iztekla. Laonikova ciljno občinstvo torej ni bila več bizantinska inteligenca, ampak predvsem grščine učeči se humanisti v Italiji. Laonikov spis torej nakazuje predvsem zanimanje humanističnih ne pa bizantinski bralcev za dogodke v Panonski nižini.

IV. Ovrednotenje virov

1. Povišanje Žovneških gospodov v Celjske grofe

Prvo prelomnico v gospodarskem in družbenem razvoju družine iz sotočja Savinje in Voglajne vsekakor predstavlja povišanje Žovneških gospodov v Celjske grofe aprila 1341. S tem dejanjem se je začel dvig Žovneško-Celjskih po socialni lestvici, ki se je prekinil šele s tragično smrtjo zadnjega Celjskega grofa Ulrika. Akt povišanja je našel odmev v štirih delih kronikalnega značaja, in sicer pri Janezu Vetrinjskem, Anonimnem Leobenčanu, v Bolzanski kroniki in v Avstrijski kroniki Thomasa Ebendorferja. Za razliko od Ebendorferjevega zapisa, ki je nastal sredi 15. stoletja, so avtorji ostalih treh zapisov sodobniki dogodka. Vsi trije so povišanje opisali in vnesli v svoja dela le z nekajletno časovno distanco.

Zaradi svoje geografske oddaljenosti od Spodnje Štajerske, kjer je bilo skoncentrirano delovanje Žovneških, nas lahko preseneti dejstvo, da je kratka notica o povišanju zašla na Južno Tirolsko v Bolzansko kroniko, ki ima vsebinsko skoraj izključno lokalni karakter. Vendar je presenečenje veliko le na prvi pogled. Natančnejša analiza besedila namreč pokaže, da je nastanek zapisa možno razložiti z načinom kronistovega dela, ko je posamezne skupine novic zapisoval v vrstnem redu, kot so prihajale do njega. Njegov vir ga je skupaj z novico o smrti bavarskega vojvode Janeza in o posvetitvi benediktinskega samostana Ettal seznanil z münchenskim povzdigom Žovneških v Celjske grofe, kronist pa je vse zapisal v svojo kroniko. Zdi se, da je notica zašla v Bolzansko kroniko najbrž zaradi spleta ugodnih okoliščin kot pa širše odmevnosti povišanja po nemškem cesarstvu. Zgolj na osnovi omenjene notice bi bila taka trditev po našem mnenju na precej trhljih nogah. Pridobitev grofovske časti je naletela na odmev le v najbližji okolici takratnega delokroga donedavnih Žovneških gospodov.

Vsebinsko so omembe relativno skromne. Edini, ki se ne zadovolji zgolj s podajanjem suhoparne informacije o povzdigu ter skuša poiskati tudi razloge za Ludvikovo dejanje, je vetrinjski opat Janez v svoji Knjigi resničnih zgodb. Da je Friderik Žovneški odšel v München in tam zahteval od vladarja povišanje zase in za svoje potomce,⁶⁷² ga je po Janezovem prepričanju prisililo nagovarjanje njegove žene Didmunde iz rodu Wallseejevcev, ki naj bi bila pred tem poročena (*societata*) z nekim madžarskim grofom in je bila sedaj prizadeta, ker

⁶⁷² Friderikovo iniciativo pri povzdigu potrjuje tudi besedilo Ludvikove listine, kjer je izrecno navedeno, *daz zu uns chom der edel man Fridereich frey von Sewenekg ... und bat uns flehlichen ...* Prim. CKLI, 212, str. 237.

ni imela moža istega ranga. Drug razlog naj bi bila poroka ene izmed Friderikovih hčera z Otonom Ortenburškim. Ortenburžani so se namreč že titulirali kot grofje in ob njuni poroki bi se hči grofa slišalo precej lepše kot hči svobodnega gospoda.

Razlogi, ki jih navaja Janez, se zdijo precej trivialni, kažejo pa, da je bilo povišanje bolj ali manj prestižne narave in posledica Friderikove iniciative. Domnevna Didmundina poroka z neimenovanim madžarskim grofom ni nikjer izpričana in je v svoji razpravi o Walseejevcih ne omenja niti Doblinger.⁶⁷³ S Friderikom je bila Didmunda poročena vsaj od konca 1330, ko je tudi listinsko izpričana. Otto Roth je izrazil začudenje, da bi povišanje v grofovski stan postalo aktualno šele dobrih 10 let po poroki.⁶⁷⁴ Njegovemu začudenju smemo sicer pritrditi, res pa je, da je časovno opredeljevanje pojma vztrajno prigovarjanje (*frequentibus stimulis*), kot izrecno pravi Janez Vetrinjski, zelo relativno, tako da prigovarjanje lahko traja tudi 10 let.

Podobno kot pri Didmundi je okrog poroke hčerke - očitno gre za Friderikovo hčer Ano - kot vzrokom za povišanje nekaj nejasnosti. Starejši raziskovalci so datum poroke postavljali šele v 1354, ko je Ana v listinskem gradivu nedvoumno izpričana kot Otonova žena. Roth je opozoril na listino iz 1348, ko sta brata Oton in Friderik Ortenburška potrdila, da sta od Friderika Celjskega prejela del dote za Otonovo ženo Ano.⁶⁷⁵ S tem se je datum poroke premaknil za nekaj let nazaj, vendar še vedno precej daleč od 1341. Možno bi sicer bilo, da sta se rodbini o poroki dogovarjali že leta 1341, ko sta bila oba mladoporočenca še mladoletna, vendar je Roth to možnost zavrnil z dejstvom, da so Ortenburžani še 1345 bili v fajdi med Celjskimi ter koroškimi plemiči Aufensteini na strani slednjih.⁶⁷⁶ Natančnejši pregled listinskega gradiva obstoječo sliko deloma popravi. Junija 1343 se je na Ortneku s poravnavo končal spor med Turjačani in grofoma Otonom in Friderikom Ortenburškima. Iz listine, v kateri sta se Ortenburžana obvezala, da bosta spoštovala presojo razsodnikov, se kot delivci pravice izrecno navajajo točaj Reinhard iz Ostrovice, Oton iz Himmelberga in *unser liber sweher und vater* grof Friderik Celjski.⁶⁷⁷ S to listino postanejo Rothovi dvomi preseženi, poročna povezava med Žovneškimi in Ortenburžani ali vsaj želja po njej kot eden izmed vzrokov za povzdig pa spet realna. Vprašanje natančnega datuma poroke ostaja sicer odprto, možnost, da so 1341 potekala vsaj medsebojna pogajanja o poroki, pa je s postavitvijo novega datuma *post quam non* postala precej bolj verjetna.

Zdi se torej, da je bilo münchensko povišanje aprila 1341 najbrž posledica Friderikove samoiniciativnosti. Ali so pri tem res odločilno vlogo odigrale ženske, lahko samo ugibamo, vsekakor pa je Friderik na ta način tudi pravno formaliziral svoj status in ugled, ki ga je užival med plemstvom Koroške, Štajerske in Kranjske, saj diplomatična analiza ohranjenega listinskega gradiva kaže, da so

⁶⁷³ Prim. Doblinger M., *Die Herren von Walsee*, str. 235 sl. O rodbini prim. še Hruza K., *Die Herren von Wallsee*, Linz 1995, ki pa obravnava razvoj rodbine predvsem na Švabskem.

⁶⁷⁴ Roth O. *Beziehungen*, str. 57.

⁶⁷⁵ Otorepec B., *Gradivo 1348*, avgust 22.

⁶⁷⁶ Roth O. *Beziehungen*, str. 59.

⁶⁷⁷ Otorepec B., *Gradivo 1343*, junij 18. Ortnek.

se v svojem družbenem položaju Žovneški že vsaj nekaj let pred 1341 premaknili za stopnico višje.⁶⁷⁸

Preseneča dejstvo, da v Celjski kroniki prvo povišanje Žovneških v Celjske grofe ni omenjeno niti z besedico. Po drugi strani je Celjska kronika edina med narativnimi viri, kjer je navedeno drugo povišanje Celjskih, ki ga je 1372 izvedel Karel IV.⁶⁷⁹ Vzroki za ignoriranje niso jasni, saj je kronist listino iz 1341 domnevno poznal, ker je pri svojem pisanju uporabljal tudi arhiv Celjskih grofov.⁶⁸⁰ Možno je torej, da je v skladu z odredbo Karla IV. iz 1348, ki je anuliral vse privilegije svojega predhodnika na nemškem prestolu Ludvika Bavarskega, izdane v škodo Habsburžanov, kronist prvo povišanje smatral za pravno neveljavno. V kroniki je namreč izrecno trdil, da so Žovneški šele pod Karlom IV. postali Celjski grofje. Prepričanju, da je bilo prvo povišanje neveljavno, pa nasprotuje praksa pri izdajanju listin, ki so se je držali vsi prizadeti. Celjski se namreč do 1341 v listinah dosledno imenujejo kot svobodni gospodje (*libertini, frey*). Po svojem povišanju 1341 pa se dosledno imenujejo *Graffen* oziroma *comites*. Pri tem nihče ne dela razlike, niti Habsburžani. Ti so se celo zavzemali za povišanje, saj Ludvik v listini izrecno pravi, da *haben daz getan durch unserr oheim von Ostereich bet und willen*.⁶⁸¹ Tudi krški škofje, od katerih so Celjski imeli v fevdu gospostvo Lemberg - meje celjske grofije iz 1341 se namreč prekrivajo z mejami imenovanega gospostva -, so Celjske po 1341 titulirali kot grofe, na primer marca 1344, ko je krški škof Konrad podelil polovico gradu Prežin grofu Frideriku Celjskemu in njegovemu pisarju Konradu.⁶⁸² Praksa se ni spremenila niti po 1348 in zdi se, da je bilo povišanje splošno priznано.

Po Rothovem mnenju ne smemo pripisovati nobenega posebnega pomena dejstvu, da se v Celjski kroniki omenja samo drugi povzdig Celjskih. Po njegovem prepričanju, naj bi se piscu zdelo ne bistveno imenovati prvo povišanje, saj je bilo drugo precej bolj ugodno, ravno tako pa je bilo avtorju časovno - s tem pa tudi osebno - bližje kot prvo povišanje.⁶⁸³

Odnos med Celjskimi in Habsburžani se pred in po povišanju 1341 ni bistveno razlikoval. Že 1336 je Friderik Žovneški zaslužil v službi pri avstrijskih vojvodah Albrehtu in Otonu 870 mark srebra graške teže, ker se jima je leto dni prej pridružil na vojaškem pohodu proti Čehom in služboval na ogrski meji.⁶⁸⁴ Dobro sodelovanje se je nadaljevalo tudi v naslednjih desetletjih. Tako je na primer 1357 Friderik Celjski s krškim škofom Pavlom skušal od papeža v Avignonu pridobiti dispens za poroko brandenburškega mejnega grofa Ludvika.⁶⁸⁵ Habsburžan Albreht, ki zaradi hromosti poti ni mogel opraviti sam, ga je pooblastil, da sme v

⁶⁷⁸ Kos D., *Diplomatični diskurz*, str. 161.

⁶⁷⁹ Böhmer J. F., *RI VIII*, 5138.

⁶⁸⁰ Modest Golia sicer listino iz 1341 upošteva v svojem prevodu kot del kronike (Prim. *Kronika Celjskih grofov*, str. 66-67), medtem ko jo je Krones objavil samo v dodatku. (Prim. *Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik*, str. 174-175).

⁶⁸¹ Kos D., *CKL I*, 212, str. 237.

⁶⁸² Otorepec B., *Gradivo*, 1344, marec 26. Strassburg na Koroškem.

⁶⁸³ Roth O., *Beziehungen*, str. 60.

⁶⁸⁴ Kos D., *CKL I*, 160, str. 181.

⁶⁸⁵ Böhmer J. F., *RI VIII*, 284.

njegovem imenu prevzeti pred papežem vsa poroštva za morebitne Ludvikove obljube.⁶⁸⁶ Pot si je Friderik moral očitno financirati sam, saj je Albrehtov sin Rudolf Friderikovima potomcema Ulriku in Hermanu aprila 1360 priznal očetov dolg 1.000 zlatnikov za poslanstvo pri papežu in jima to vsoto dodatno nakazal na že zastavljeno Vipavo.⁶⁸⁷ V naslednjih letih so Celjski redno sodelovali na vojaških pohodih Habsburžanov. Leta 1363 jih najdemo ob Nadiži,⁶⁸⁸ nekaj mesecev kasneje na Bavarskem,⁶⁸⁹ 1368 potuje Herman z Albrehtom in Leopoldom v Rim,⁶⁹⁰ že pred tem jima je šest mesecev služil v Italiji,⁶⁹¹ 1369 pa še v Lombardiji.⁶⁹² Vrhunec Celjskega službovanja pri Habsburžanih je bil vsekakor križarski pohod v Prusijo, kjer je prav Herman Celjski mlademu Albrehtu podelil viteško zaušnico ter ga s tem sprejel v viteški stan.⁶⁹³ Konec koncev priča o dobrih odnosih med Celjskimi in Habsburžani tudi dejstvo, da je Friderik takoj po povišanju v grofa kupil od Konrada, župnika v Riegersburgu, njegovo hišo pri starem župnišču Sv. Mihaela, zanjo plačal 69 funtov dunajskih denaričev ter tako pridobil bivališče v mestu, kjer so stolovali Habsburžani.⁶⁹⁴

Odrpto ostaja vprašanje, zakaj je bilo potrebno Žovneško-Celjske ponovno povišati v grofovski stan, če je bilo že prvo povišanje splošno sprejeto in mu niso nasprotovali niti Habsburžani niti krški škofje. Gubo je trdil, da je šlo pri drugem povišanju zgolj za formalno pravno nujnost, saj je bil mnenja, da je Karlova razveljavitev vseh privilegijev anulirala tudi povišanje iz 1341.⁶⁹⁵ Pirchegger je zagovarjal drugačno stališče. Menil je namreč, da je bila prva grofija v obsegu krškega gospostva Lemberg tako majhna, da njena razširitev ni prišla v poštev. Njen pravni in dejanski obstoj je zato moral biti ignoriran, ker bi za Celjske hkrati pomenil neprijeten spomin na njihovo skromno preteklost. Tako naj Karel ne bi samo povečal Celjske grofije, ampak ustvaril novo, ki bi bila že od vsega začetka lahko ponos rodbine.⁶⁹⁶ Čeprav Roth opozarja, da so to prej ko slej le kombinacije,⁶⁹⁷ se zdi Pircheggerjevo mnenje sprejemljivejše. Ob predpostavki, da prvo povišanje ni bilo razveljavljeno, se zdi spremenjen obseg Celjske grofije še najbolj utemeljen razlog za vnovično povišanje.⁶⁹⁸

Precej nejasnosti povzročata prepisa Karlove listine iz 1372 in listine o privolitvi Albrehta in Leopolda Habsburškega k povišanju, ki sta ohranjena v Celjski

⁶⁸⁶ Böhmer J. F., RI VIII, 286.

⁶⁸⁷ Otorepec B., Gradivo, 1360, april 23, Hainburg.

⁶⁸⁸ Otorepec B., Gradivo, 1363, oktober 25, Innsbruck.

⁶⁸⁹ Otorepec B., Gradivo, 1363, december 21, Salzburg in 1364, april 11, Dunaj.

⁶⁹⁰ Otorepec B., Gradivo, 1368, april 20, Dunaj.

⁶⁹¹ Otorepec B., Gradivo, 1368, junij 23, Dunaj.

⁶⁹² Otorepec B., Gradivo, 1369, marec 20, Dunaj.

⁶⁹³ Peter Suchenwirt's Werke, str. 13.

⁶⁹⁴ Otorepec B., Gradivo, 1341, avgust 15, Dunaj.

⁶⁹⁵ Gubo A., Graf Friedrich II. von Cilli, 1. Tl. str. 1 sl.

⁶⁹⁶ Pirchegger H., Geschichte des Steiermarks II, str. 24.; Roth O., Beziehungen, str. 50a.

⁶⁹⁷ Roth O., Beziehungen, str. 50.

⁶⁹⁸ Odrpto ostaja vprašanje, zakaj sta bili istočasno izdani dve listini, ki se med seboj razlikujeta v opisu mej. Prim. Otorepec B., Gradivo, 1372, september 30, Brno (A) in isti, Gradivo, 1372, september 30, Brno. Prim. tudi Štih P., Celjski grofje, str. 233, op. 53.

kroniki. Datuma izstavitve sta namreč v obeh listinah iz 1372 predstavljena na 1362. Po Rothovem mnenju ni nobenega dvoma, da gre za zavestni ponaredek avtorja Celjske kronike in ne za njegovo morebitno napako, ki bi jo storil pri prepisovanju originala. Spremenjenemu datumu je namreč skušal listino tudi vsebinsko prilagoditi. Ker je bil očitno dobro seznanjen z genealoškimi podrobnostmi, je poleg Hermana I. kot prejemnika navedel Ulrika I., ki je bil 1362 senior družine, ne pa njegovega sina Viljema, ki je bil v originalu pravi soprejemnik. Pri Habsburžanih in njihovi privolitvi pa se mu je zataknilo. Avtor očitno ni vedel, da sta Albreht in Leopold prevzela seniorstvo habsburške hiše šele po smrti njunega brata Rudolfa IV., ki je preminil 1365. Leta 1362 bi listino o privolitvi Habsburžanov za povišanje Celjskih moral (so)izdati tudi Rudolf, ki pa se v prepisu nikjer ne omenja.⁶⁹⁹

O nagibih, ki so avtorja Celjske kronike gnali k ponarejanju datuma vsebinsko sicer povsem korektno prepisane listine, lahko le ugibamo. Ena od možnosti bi lahko bila, da je kronist s prilagajanjem datuma skušal pravno sankcionirati obstoječe stanje in sodne pravice, ki so jih Celjskim Habsburžani med letoma 1363 in 1369 podelili kar sedemkrat,⁷⁰⁰ raztegniti nad razširjene meje nove grofije. Decembra 1365 so Habsburžani namreč Celjskim izrecno podelili v fevd krvno sodstvo (*alle gericht vmb den tode, stok vnd galgen mit vollem vnd ganzem gewalt*) v vseh sodiščih v njihovi grofiji.⁷⁰¹ Vsekakor na vprašanje o vzrokih drugega povzdiga Celjskih trenutno ni povsem odgovorjeno.

Če ocenjujemo vrednost narativnih virov za razumevanje družbenega razvoja Celjskih grofov v drugi polovici 14. stoletja, je treba ugotoviti, da nam žal niso v pretirano pomoč. Janez Vetrinjski nam sicer ponuja odgovor o vzrokih za prvo povišanje, pri vseh drugih vprašanjih pa si lahko pomagamo samo z listinskim gradivom.

2. Bitka pri Nikopolju

Druga pomembna prelomnica v zgodovinskem razvoju Celjskih grofov se je zgodila septembra 1396. Na ravnici pred Nikopoljem, mestecem na desni strani spodnje Donave v današnji Bolgariji, sta se spopadli ogrska vojska, ki so ji pomagali številni evropski križarji ter vojska turškega sultana Bajazita.

Spopad je bil posledica spremenjenega razmerja sil na Balkanskem polotoku. Turki so se sredi 14. stoletja z osvojitvijo trdnjave Cimpe in mesta Galipoli utrdili na evropski strani Dardanel ter začeli stiskati obroč okrog umirajočega bizantinskega cesarstva. Prva so bila na udaru majhna balkanska kraljestva, ki se zaradi notranje razdrobljenosti in krize fevdalnega sistema niso mogla postaviti po robu novi sili z vzhoda. Po bitki na Kosovem polju je bil srbski vladar Štefan Lazarević prisiljen stopiti v vazalni odnos s turškim sultanom Bajazitom ter mu plačevati visok tribut in sodelovati v njegovih vojaških pohodih z lastnim

⁶⁹⁹ Roth O., *Beziehungen*, str. 60.

⁷⁰⁰ Roth O., *Beziehungen*, str. 61. in str. 51a op. 1.

⁷⁰¹ Otorepec B., *Gradivo*, 1365, december 6.

kontingentom. Podobne obveznosti je 1391 moral sprejeti tudi vlaški vojvoda Mirča I. Ko so Turki junija 1393 na hitro osvojili še bolgarsko prestolnico Trnovo, je bil ves Balkan v rokah Turkov ali pa vsaj v močni odvisnosti od njih. Vojaški spopad večjih razsežnosti med Ogrsko in osmanskim cesarstvom je bil neizogiben.

Sigismund je prvi vojaški pohod proti novemu nasprotniku izvedel 1392. S tem je sicer dosegel, da je vlaški vojvoda Mirča znova priznal ogrsko nadoblast, vendar ni dosegel trajnejše stabilizacije meje. Kot navajajo Avstrijska kronika o 95 vladarjih, Dunajski anali in Celjska kronika, je na pohodu sodeloval tudi takratni senior Celjske družine Viljem. Vsebinsko so zapisi sicer skromni in predvsem poudarjajo, da je ob povratku s pohoda Viljem na Dunaju umrl. Izčrpnije podatke presenetljivo dobimo v viru, iz katerega običajno ne črpamo tovrstnih informacij. Natančneje kot kronike nas s potekom pohoda seznanja listina iz avgusta 1397, s katero je kralj Sigismund Hermanu II. podelil mesto Varaždin z mitnico in pristaniščem na Dravi.⁷⁰² V njej ob naštevanju zaslug, ki so jih Celjski imeli za ogrsko krono, Sigismund izrecno pravi, da je Viljem s praporjem in svojimi oboroženci sodeloval na pohodu proti Srbiji, doživel bližnje srečanje s turško vojsko pri "Kewe" v Bolgariji - Hoensch sicer opozarja, da Sigismundove trditve o tem srečanju, ki naj bi se začelo pojavljati šele kasneje, ni možno verificirati -;⁷⁰³ se umaknil proti trdnjavi "Tzril" v Srbiji, sodeloval pri plenjenju in požiganju pokrajine, ob povratku s pohoda pa zaradi bolezni umrl.⁷⁰⁴

Bajazit je na ponovno ogrsko podreditev Vlaške odreagirala leta 1395. Z vojsko se je odpravil proti severu, vendar ga je Mirča s pomočjo Ogrov premagal v bitki pri Rovinah. Na zahodu je zmaga povzročila velikansko navdušenje in na Sigismundov poziv se je pomladi 1396 začela zbirati križarska vojska za dokončno zmago nad Turki. Najštevilčnejši so bili francoski vitezi, ki so izkoristili kratkotrajno premirje med Francijo in Anglijo v stoletni vojni. Atiya ocenjuje njihovo število na 10.000. Njim se je pridružilo še nemško in angleško viteštvo, nekaj manjše pa je bilo število udeležencev s Poljske, Češke in iz Italije, od koder so po Atiyavem mnenju prihajali predvsem posamezni najemniki in avanturisti.⁷⁰⁵ Ocene o številčnosti celotne križarske vojske nihajo od borih 10.000 do

⁷⁰² Otorepec B., Gradivo, 1397, avgust 14. "Vyhel". Listina je sicer inserirana v listino 1398, september 9., s katero je Sigismund potrdil Hermanu še listino zagrebškega kapitlja o vpeljavi v to posest.

⁷⁰³ Hoensch J. K., Kaiser Sigismund, str. 80.

⁷⁰⁴ Otorepec B., Gradivo, 1397, avgust 14. "Vyhel" ... *et egregio eciam ac spectabili vero condam domino Vilhelmo fratre scilicet pretaxati domini Hermanni comitis patruale in et ad huiusmodi nostram ualidam expeditionem cum uexillo et gentibus suis armigeris et ad nostra obsequia gratanter veniente versus regnum Rasscie proficisscentibus magnaue potencia Bayzath Turcorum imperatoris et prope Kewe vltra Danubium nos nostrosque fideles sequantes armigeros insidiose prestolante, sed huiusmodi potencia Turcorum eorundem ante nos gressus retroflexas faciente nobisque versus castrum Tzdril appellatum intra ambitum dicti regni Rasscie habitum regno vltorius in eodem progredientibus deuastacionesque et incendia magna committentibus prefatus condam dominus Vilhelmus nostro lateri semper aherendo vti adleta dei fidelissimus nobis et sacro nostro dyademati et gratissimas exhibuit famulatus in quibus nimia preuentus egritudine ad propria rediens vitam finiuuit temporalem.*

⁷⁰⁵ O pripravah na bitko in številu udeležencev iz posameznih držav Prim. Atiya A. S., *Crusade of Nicopolis*, str. 33 sl.

ogromne številke 400.000 vojakov.⁷⁰⁶ Velikost Hermanove vojaške odprave ni znana. Ignacij Voje jo ocenjuje na okrog 2.000 konjenikov.⁷⁰⁷ Jeseni 1396 so se križarji po trimesečni poti iz Budima znašli pred turško utrdbo Nikopolj, ki so jo že prej določili kot izhodišče za napad.

Do bitke je prišlo 25. septembra,⁷⁰⁸ potem ko so križarji dva tedna neuspešno oblegali trdnjavo in se je za njihovim hrptom nepričakovano prikazal Bajazit s svojo vojsko. Potek bitke je relativno dobro rekonstruiran in je bil za križarje katastrofalen.⁷⁰⁹ Podrobnosti za našo temo niso pomembne. Za nadaljnji dvig Celjskih po družbeni lestvici je bilo odločilno predvsem dejstvo, da se je Herman znašel v neposredni bližini vladarja ter sodeloval pri njegovi rešitvi na splav na Donavi. S Sigismundom je nato odpotoval proti Konstantinoplu, od tam pa prek Rodosa v Dubrovnik, kamor so prispeli 21. decembra tega leta. V Budimu najdemo Sigismunda znova šele v začetku aprila 1397.

Hermana Celjskega kot udeleženca bitke pri Nikopolju omenja šest avtorjev. Dunajski anali, Ulman Stromer, Johann Schiltberger in Peter iz Retza so bitko doživeli kot njeni sodobniki. Schiltberger se je kot član pomožnih čet spopada udeležil celo osebno, domnevno pa je pri njem sodeloval tudi Peter iz Retza. Ostala dva, in sicer Thomas Ebendorfer in Hektor Müllich, sta bitko opisovala dobrih 50 let kasneje, sredi 15. stoletja.

Za nobenega od piscev ni povsem jasno, od kod je črpal svoje podatke. Stromer, Schiltberger in celo Müllich so priprave na bitko opisali zelo natančno. Očitno so informacije dobili iz prve roke ali pa so si pri pisanju pomagali s predlogo. Glede na to, da je Schiltberger svoje spomine strnil na papir šele po 1427, ko se je vrnil iz ujetništva in da se je pri svojem pisanju močno naslonil na že obstoječa pričevanja o bitki,⁷¹⁰ je težko presoditi, v kolikšni meri je v Schiltbergerjevem zapisu lastnih spominov in koliko je povzetega po ostalih zapisih. Retz bi kot domnevni udeleženec bitke lahko veljal kot dragocenejši vir, vendar je že zaradi literarne zvrsti, ki jo je uporabil pri svoji upodobitvi, precej bolj pesniški in nezanesljiv. Ebendorferjev zapis in pa zapis v Dunajskih analih sta zelo skromna. Dunajski anali so gradivo za svoj opis spopada skoraj zagotovo črpali iz pripovedovanja udeležencev, ki so se vračali iz bitke. Pisar je namreč izrecno poudaril, da se je proti Dunaju vrnilo mnogo razcapanih, lačnih in nagih konjušarjev ter hlapcev, ki so skrbeli za ladje. Tudi Ebendorfer je kljub časovni distanci verjetno pisal po pripovedovanju ljudi in lastnih spominih iz otroštva. Da so bili v času pisanja njegovi spomini na takratne dogodke še živi, nakazuje z omembo v *Chronica regum Romanorum*, saj pravi, da so ga, ko je kot otrok z vrstniki opazoval vračajoče križarje, strašili pred njimi, da jedo otroke in pijejo njihovo kri.⁷¹¹

⁷⁰⁶ Hoensch J. K., Kaiser Sigismund, str. 84.

⁷⁰⁷ Voje I., Bitka pri Nikopolju, str. 28.

⁷⁰⁸ Kot možen datum nekateri navajajo tudi 28. september 1396, vendar se nam zdijo argumenti, ki jih je predstavil Atiya, prepričljivi. Prim. Atiya A. S., *Crusade of Nicopolis*, str. 149-152.

⁷⁰⁹ Atiya A. S., *Crusade of Nicopolis*, str. 82 sl. ali pa v Voje I., *Bitka pri Nikopolju*, str. 30-31.

⁷¹⁰ Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans, str. 678.

⁷¹¹ Pribram A. F., *Thomas Ebendorfers Chronika*, str. 106. ... *quos (sc. križarje) dum michisimilibus infantibus intuitus essem, audientes quod infantes comederant et eorum sagwinem haurierent pro potu ...* Prim. tudi Lhotsky A., *Thomas Ebendorfer*, str. 8.

Vsebinsko je vsaj za našo temo vseh šest zapisov zelo skromnih. Peter iz Retza in Dunajski anali omenjajo le Hermanovo udeležbo, ne pa tudi njegovih dejanj, ostali štirje pa samo Hermanovo pomoč pri Sigismundovi rešitvi na splav. Kot Hermanovi soudeleženci pri reševanju so naštetih različni pripadniki visokega evropskega plemstva. Poleg Hermana Celjskega in nürnberškega gradiščana Janeza (Ebendorfer navaja sicer samo Hermana) se omenjajo še zagrebški škof (Ulman Stromer) ter nadškof iz Esztergoma in Nikolaj iz Francije (Hektor Müllich).

O poteku pohoda proti Nikopolju nas znova najnatančneje in izčrpnije informira že omenjena Sigismundova listina iz avgusta 1397. Glede na njeno vsebino je Herman najprej sodeloval pri osvajanju bolgarskega mesta Vidim in podreditvi tamkajšnjega kneza Stracimirja. Nato so se križarji obrnili proti Rahovem (*Oryho*), kasneje pa je sledila bitka pri Nikopolju. Podrobnosti iz bitke v listini sicer niso navedene, Sigismund pa vendarle ni pozabil omeniti, da ga je Herman rešil iz bitke in ga spremljal na poti prek Konstantinopla in Dubrovnika nazaj v domovino.⁷¹²

Nikopoljska odisejada Hermana in Sigismunda - presenetljivo - ni omenjena v Celjski kroniki. Težko bi verjeli, da avtor ni poznal tako pomembnega dejanja iz preteklosti rodbine, ko je grof in najemnik, ki jih je bilo po cesarstvu vse polno, rešil kralja in kasnejšega cesarja. Tako "junaško" dejanje enega izmed članov družine bi le težko že po dobrih petdesetih letih povsem utonilo v pozabo. Bolj verjetna je napaka avtorja kronike. Med seboj je namreč pomešal in združil Sigismundova pohoda leta 1392 in 1396. Pisec kronike tako ve, da je proti Turkom odšla tako velika vojska, da "ni bilo slišati, da bi bilo kdaj prej ali pozneje zbrano toliko krščanskih ljudi, ki bi skupaj prodirali proti poganom". Kronist ne pozabi dodati, da se je za krščansko stran pohod končal tako katastrofalno "zaradi velike neprevidnosti in ošabnosti".⁷¹³

Hermanovo posredovanje v trenutku, ko je kralja čakala gotova smrt, je imelo takojšnje posledice za premoženje in ugled Celjskih. Ob povratku v Budim v začetku aprila je Sigismund eno izmed prvih izdanih listin namenil Hermanu in mu izročil hišo z zemljiščem v Budimu, ob ogradi sv. Nikolaja, v bližini budimskega meščana Nikolaja *de Agria* ter hiše prošta škofije v Veszpremu.⁷¹⁴

⁷¹² Otorespec B., Gradivo, 1397, avgust 14. "*Vyhel*" ... *magnifico viro domino Hermano comite cum vexillo suo validis armigerorum prepollente cetu laudabiliterque suffulto et unanobiscum personaliter progrediente ad dictorum Turcorum et Bayzath imperatoris eorumdem ... ad climata regni Bulgarie ... aplicuissimus et Bydinio ciuitate fortissima necnon Strachmerio eiusdem imperatore nostre dicioni votiue subiugatis ab hinque eminus egrediendo castro Oryho nuncupato per Turcos retento ... ac deinde ulterius proficisscendo bellica certamina cum prefatis paganis vputa nostris et regni nostri emulis in campo castris maioris Nicapolis aggrediendo et in area ipsius certaminis ... bellando ... et cum ipsis quibusdem nostris fidelibus signanter eodem domino Hermano comite nostro lateri protuicioni nostre persone fideliter et iugiter adherente per Danubii et Pelagii flumina in galeis remigando ad ciuitatem Constantinopolitanam peruenissemus, ab eademque per ipsius freti ampnes seu per mare in prefatis galeis eminus proficisscendo extremoque duce deo ad climata regnorum nostrorum Dalmacie et Croacie predictorum ingressum habuissemus . . ."*

⁷¹³ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 95.

⁷¹⁴ Mályusz E., Zsigmondkori okleveltar I, 4701.

Sigismund je očitno želel Hermanu omogočiti, da bi lahko tudi dlje časa bival ob njem. Po nekaj mesecih mu je vladar podelil mesto Varaždin z mitnico in pristaniščem na Dravi,⁷¹⁵ nekaj dni kasneje je Herman dobil gradova Vinico in Vrbovec,⁷¹⁶ januarja 1399 pa še grofijo Zagorje z gradovi Krapino, Lobar, Belec, Trakošćan, Lepoglava, Kostel in Cesargrad.⁷¹⁷ Herman je bil za svoje dejanje bogato poplačan, s posestjo na ozemlju krone svetega Štefana, s tem pa je bila Celjskim grofom odprta pot za uveljavitev na Madžarskem.

Kronisti 15. stoletja se očitno niso zavedali pomena bitke pri Nikopolju za Celjske grofe in posledic za njihov nadaljnji družbeni razvoj. Nihče izmed njih namreč kasnejše Sigismundove naklonjenosti in radodarnosti do Celjskih ne povezuje s Hermanovim angažiranjem pri reševanju cesarja. Piscu Celjske kronike se zdijo odločilnejši drugi dogodki ob prelomu 14. in 15. stoletja. Aprila 1401 so namreč madžarski velikaši Sigismundu zaradi nespoštovanja volilnih kapitulacij odvzeli prostost in ga izročili v varstvo Nikolaja Gorjanskega.⁷¹⁸ Herman naj bi samoiniciativno posredoval za zaprtega kralja. Gnal naj bi ga predvsem spomin na gross lieb und gunst, ki jo je Celjskim izkazal Sigismundov oče Karel IV.! V zameno za kraljevo osvoboditev je Herman Nikolaju Gorjanskemu dal za ženo svojo srednjo hči. Sigismunda naj bi izkazana dobrota tako ganila, da Celjskemu grofu ni želel ostati dolžan za njegovo zvestobo in ljubezen. Hermana je zaprosil za roko njegove mlajše hčerke Barbare, čemur se je grof sprva upiral, na prigovarjanje *mechtigisten herrn in Ungern* pa je le pristal na poroko.⁷¹⁹ Za pisca kronike je Celjskim družbeni dvig omogočila šele Hermanova angažiranost v notranjepolitičnih peripetijah na Ogrskem in ne bitka pri Nikopolju. Zakaj so se kronistu zdeli odločilnejši kasnejši dogodki in ne sama bitka ni povsem jasno. Možno bi bilo, da je z zavestno reinterpetacijo dogodkov pisec skušal poudariti, da Celjski niso postali pomemben akter na Ogrskem zgolj zaradi lastne ambicioznosti ali vladarjeve volje. Konec koncev so bili tudi *mechtigisten herrn in Ungarn* tisti, ki so spodbujali angažiranost Celjskih na Ogrskem. Možno je, da je tudi na tak prikrit način kronist skušal poudariti, da Celjski na Ogrskem niso bili zgolj tuji, ampak skoraj tovariši ogrskega plemstva. Na ta način pa tudi njihovo kasnejše vpletanje v notranje ogrske zadeve dobi neko novo legitimizacijo.

3. *Fajda 1436-1443 in Celjsko-habsburški odnosi v 15. stoletju*

Vse od aprila 1308, ko je Ulrik Žovneški izročil svoja alodna gradova Žovnek in Ojstrico ter stolpa Šenek in Libenštajn v last avstrijskemu in štajerskemu vojvodi Frideriku in jih prejel nazaj v fevd,⁷²⁰ je odnos in razmerje med Habsburžani in Žovneško-Celjskimi eden izmed generatorjev političnega razvo-

⁷¹⁵ Otorepec B., Gradivo, 1397, avgust 14., "Vyhel".

⁷¹⁶ Otorepec B., Gradivo, 1397, avgust 17., "Wyhel".

⁷¹⁷ Otorepec B., Gradivo, 1399, januar 27.

⁷¹⁸ Hoensch J. K., Kaiser Sigismund, str. 103.

⁷¹⁹ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 74-75.

⁷²⁰ Kos D., CKL I., 80, str. 101.

ja na prostoru vzhodnih Alp. Vrhunec in razplet so ti odnosi dosegli v 30. in 40. letih 15. stoletja in so vezani na Sigismundov akt povišanja v državne kneze 1436, ko so se Celjski grofje formalno izenačili s Habsburžani.

Dogodke v letih 1436 do 1443 omenja šest kronistov. Najobsežnejša in najizčrpnjša je Celjska kronika, ki habsburško celjski fajdi namenja štiri poglavja.⁷²¹ Kot vzrok fajde je pisec navedel nasprotovanje vojvode Friderika V. povišanju Celjskih v poknežene grofe. Friderikov glavni argument - tako trdi kronist - naj bi bilo dejstvo, da poknežene grofije Celje, Ortenburg in Strmec ležijo znotraj Friderikovih dežel in bi Sigismund moral za povišanje pridobiti tudi njegovo soglasje.⁷²² Ravno tako naj bi Celjskim očital protipravno polastitev ortenburške dediščine, ki je po smrti zadnjega grofa Friderika Ortenburškega ostala brez pravih dedičev in bi morala pripadati deželnemu knezu.⁷²³

Pisec Celjske kronike je edini, ki kot neposredni povod za začetek spopadov izrecno navaja spor med Celjskimi in krškim škofom Janezom Schallermannom, ki mu je z vojaki pomagal vojvoda Friderik.⁷²⁴ Hkrati je edini, ki ločuje dve fazi v fajdi ter skuša orisati njun potek. Premirja iz 1440 sicer ne omenja, omenja pa maja 1442 sklenjeno zavezništvo med Celjskimi in Friderikovim bratom Albrehtom⁷²⁵ ter njun polom pri obleganju Ljubljane.⁷²⁶ Presenetljivo malo besed namenja miru, ki sta ga sprti strani sklenili avgusta 1443 ter posledicam sklenjenih pogodb.⁷²⁷ Kronistu se je pomembneje od komentiranja posameznih določb sklenjenega miru zdelo omeniti, da je bil med njima sklenjen popoln mir ter da je Ulrik postal Friderikov svetovalec in komornik in bival nekaj let na kraljevem dvoru.⁷²⁸

Relativno obsežen in vsebinsko bogat je zapis v kroniki, ki jo je Alphons Lhotsky objavil pod naslovom *Chronik der Zeiten Albrechts II. und Friedrichs III.*⁷²⁹ Vzrok fajde je bil po mnenju neznanega pisca kronike poleg Albrehtove zahteve po pravičnem deležu dediščine, ki ga ni mogel pridobiti s prijaznostjo (*mit billicher guetkait*), tudi težnja Friderika, da bi znižal rang Celjskim grofom.⁷³⁰

⁷²¹ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 83-92.

⁷²² Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 84.

⁷²³ Sigismund je maja 1418 postavil za upravitelja vseh ortenburških posesti in za skrbnika mladoletnemu Friderikovemu otroku tedanjega oglejskega patriarha Ludvika. Hermanu Celjskemu je Sigismund že junija istega leta dovolil, da obdrži že zasedene ortenburške državne fevde, februarja 1420 pa mu je kot državni fevd dokončno podelil grofijo Ortenburg. Prim. Otorepec B., Gradivo 1420 februar 29, Wroclaw in pa Štih P., Celjski grofje str. 238. (s tekstom bistvenega dela listine v op. 97).

⁷²⁴ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 84. *Und des krieges anfangk was ein pischoff Johannes Scholdermann; demselben der fürst von Oesterreich (!) wieder den Cilli in geheimb volck zuschob und hulff thet.*

⁷²⁵ Otorepec B., Gradivo 1442, maj 13., "Vorchtenstain".

⁷²⁶ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 88-90.

⁷²⁷ Otorepec B., Gradivo, 1443, avgust 16. Dunajsko Novo mesto.

⁷²⁸ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 91. *"darnach wardt ein gantzer friedt zwischen ihn beschlossn und gemacht und wurden gantz geaindt. Es ward auch graff Ulrich von Cilli des vorbenandten könig Friederich raht und diener und lag ihm an seinem hoff etlich jahr."*

⁷²⁹ Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs, V: MÖStA Erg. Bd. 2.

⁷³⁰ Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs, str. 543. *Die (sc. grofa Friderika in Ulrika Celjskega) kunig Fridrich desmals auch trachtet zu mynneren."*

Habsburžanov glavni očitek je isti, kot se pojavlja v Celjski kroniki. Cesar Sigismund naj bi s povišanjem posegel v pravice avstrijske hiše (*das haws Osterreich übergriffen*), saj ležijo grofije in gospostva Celjskih v deželah avstrijskih(!) vojvod. Sporna naj bi bila tudi gradnja Belopeškega gradu, ki so ga Celjski zgradili brez dovoljenja Habsburžanov. Vendar je bil zadnji očitek očitno na trhljih nogah. Pisec, ki je znal ohraniti pravo mero kritičnosti, je namreč pripomnil, da tedanji senior Habsburžanov, avstrijski vojvoda Friderik,⁷³¹ tej gradnji ni nasprotoval.⁷³² Zanimivejša je podrobnost iz časa gradnje. Grad, ki leži - kot pravi pisec - tri nemške milje od Furlanije, naj bi v času postavitve z veliko vojsko (*etlichen tausent menschen*) napadli Benečani in skušali zaustaviti gradnjo, vendar svojih namenov niso mogli uresničiti.

Za razliko od Celjske kronike je neznani kronist več pozornosti namenil vsebini sklenjenega miru med sprtima stranema. Pri omenjanju ponovnega pokneženja Celjskih s strani kralja Friderika, je kronist izrecno poudaril, da so v fevd dobili vse to, kar so že pred tem imeli v fevdu od kraljestva,⁷³³ Celjski pa so v zameno za pokneženje zapustili Habsburžanom v primeru izumrtja vse svoje grofije, gospostva in gradove in se podredili rimskemu kralju (*sich dem Römischen künig gehorsamlich undertenigten*).

Omembe pri drugih avtorjih so skromnejše. Piccolomini, ki je v Friderikovo službo stopil ravno v času, ko se je fajda približevala svojemu koncu, omenja spopad v dveh svojih spisih ter v korespondenci. Fajda je za Piccolominija predvsem spopad med obema bratoma za dediščino in Celjski so imeli zgolj vlogo Albrehtovih zaveznikov. V *Historia Australis* omenja dedno pogodbo med sprtima stranema, pri čemer so Celjski ostali državni knezi, v primeru smrti brez dedičev pa bi svojo celotno kneževino zapustili Frideriku. Čeprav jih Piccolomini v tem pasusu izrecno imenuje kot princeps imperii, njihovo grofijo pa kot principatus, jih v nadaljevanju svoje kronike dosledno imenuje samo kot grofe.⁷³⁴

V zbirki življenjepisov pomembnih oseb Piccolomini v biografiji Friderika III. ne prinaša natančnejšega vsebinskega opisa spora, zapis pa je zanimiv zaradi nekaterih podrobnosti. Po Piccolominijevih besedah sodeč, naj bi bil poleti 1443, ko so že potekala intenzivna pogajanja o sklenitvi miru, eden izmed Celjskih (Piccolomini ne omenja točno kdo) ujetnik Habsburžana. Poslanci madžarskega kralja Vladislava so ob obisku na Dunaju julija 1443 na nemškega kralja Friderika naslovili ne le prošnjo za pomoči v boju proti Turkom, ampak tudi zahtevo, da vladar izpusti iz ujetništva nepoškodovanega Celjskega grofa in bana Ladislava.

⁷³¹ Pod izrazom avstrijski vojvoda, ki ga uporablja neznani kronist, je mišljen tirolski vojvoda Friderik, ki je bil leta 1431, ko je bil grad Bela peč zgrajen, senior habsburške hiše in skrbnik svojega nečaka Friderika V.

⁷³² Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs, str. 543. *Herzog Fridrich von Österreich, herzogs Sigmunds vater, in zeiten solhes gepawes lebte und, so vil an im was, die graven ze Cili darumb nicht unguünstiget.*

⁷³³ Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs, str. 543. "... also was sy noch vor dem reich ze lehen heten, daz das alles an lehenschafft besiczen mochten."

⁷³⁴ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. *Historia Australis*, str. 115. *Comes Ciliae in eas pactiones venit, ut principes imperii illi remanerent, sed morientes . . . omnis eorum principatus ad Fridericum suosque redieret haeredes.*

Ta pa jim je odgovoril, da je Celjan pač podložen avstrijski hiši in da ve, kako je treba z njim skleniti mir.⁷³⁵

Thomas Ebendorfer, Schemdocher in pa avtor kratkih analističnih zapiskov za čas 1443 in 1444 so v svojih opisih zelo skromni. Vsi sicer omenjajo obleganje Ljubljane, pri čemer Ebendorfer malce ironično doda, da Celjski niso pri tem ničesar dosegli, ostale podrobnosti pa jih ne zanimajo.

Skušajmo torej na osnovi ohranjenih virov rekonstruirati potek fajde med Friderikom Habsburškim na eni in pa Celjskimi ter Friderikovim bratom Albrehtom na drugi strani. Bolj kot narativni viri nam pri tem pomagajo podatki, ki jih lahko izluščimo iz listinskega gradiva.

Kot pravi pisec Celjske kronike, potrjuje pa ga tudi Kronika iz časov Albrehta in Friderika, se je vzrok fajde skrival v nasprotovanju Friderika Habsburškega pokneženju Celjskih, ki ga je 30. novembra 1436 v slavnostnem obredu v Pragi izvedel cesar Sigismund.⁷³⁶ Celjsko grofovsko hišo je pred kraljem zastopal Ulrik, ki se je na Češkem zadrževal že vsaj od sredine novembra, ko je z nekaterimi drugimi češkimi plemiči posredoval v sporu med kraljem Sigismundom in husitsko skupnostjo na Taboru.⁷³⁷ Čas povišanja je bil izbran zelo premišljeno. Avgusta 1436 se je namreč Friderik prek Trsta odpravil na romanje v Palestino, kjer je bil slovesno sprejet med viteze.⁷³⁸ Na ta način se je Sigismund skušal izogniti enemu izmed pogojev, da je lahko posameznika povišal med kneze. S povišanjem so se namreč morali strinjati vsi državni knezi, na kar pa Friderik skoraj zanesljivo ne bi pristal. Takoj po vrnitvi z romanja konec leta 1436 se je Habsburžan pritožil zaradi povišanja, vendar je Sigismund maja 1437 vse očitke odločno zavrzel.⁷³⁹

V primeru, da bi Habsburžani priznali Celjsko povišanje med državne kneze, bi to pomenilo izločitev precejšnjega dela teritorija iz okvira Štajerske, Koroške in Kranjske, ki so pripadale Habsburžanom in formiranje nove dežele znotraj njihovega kompleksa.⁷⁴⁰ Ob vprašanju sodnih pristojnosti, ki so glavni atribut dežele in deželnega gospoda, se je spor najhitreje izkristaliziral. Kmalu po pokneženju se je na ograjno sodišče v Gradcu pritožil Jošt Auer, ker so mu Celjski odvzeli fevd. Friderik Celjski je v odgovoru vojvodi Frideriku V. dal zapisati, da je znano, da Auerjeva posest, ki je celjski fevd, leži v pokneženi grofiji Celjski in da je za spore proti Celjskim pristojno zgolj kraljevo sodišče.⁷⁴¹ Isti Jošt Auer se

⁷³⁵ Prim Heck A. van., *De viris illustribus*, str. 64. *hi (sc. Madžari) petebant ... utque comes Cilie dimitteretur illesus ac Ladislaus banus ex captivitate.*

⁷³⁶ Otorepec Gradivo, 1436, november 30, Praga; Prim. Schwind E.-Dopsch A., *Ausgewählte Urkunden*, 180, str. 343-347. Seznam objav prim. v Štih P., *Celjski grofje*, str. 243, op. 123. Slovesen obred, pri katerem so bili prisotni predvsem češki plemiči, se omenja tudi v Starih čeških letopisih.

⁷³⁷ *Archiv koruny České. Katalog listin z let 1378-1437*, str. 219-222. Ulrikova aktivnost na Češkem novembra 1436 se omenja tudi v *Taborski kroniki*.

⁷³⁸ O Friderikovem potovanju v Palestino prim. Röhricht R., *Die Jerusalemfahrt des Hertzogs Friedrich von Österreich*, str. 28 sl.

⁷³⁹ Chmel J., *Materialien I/2*, št. 26, str. 45; Štih P., *Celjski grofje*, str. 247, op. 140.

⁷⁴⁰ O formiranju Celjske dežele prim. Brunner O., *Land und Herrschaft*, str. 165; Štih P., *Celjski grofje*, str. 229.

⁷⁴¹ Chmel J., *Materialien I/2*, št. 28, str. 46 sl; Štih P., *Celjski grofje*, str. 245, op. 132 z delno transkripcijo vsebine listine.

znova pojavlja v pogodbi o premirju, sklenjenem 23. avgusta 1440, ko razsodniki v eni izmed točk dogovora naročajo Frideriku Celjskemu, da mora Lambergerjem, Erazmu Stainerju in Joštu Auerju vrniti zasedene posesti.⁷⁴² Znani pa so tudi obratni primeri. Februarja 1438 je na primer vojvoda Friderik s svojimi sodelavci obtožil Jošta iz Forchtenega, da je zaradi Ulrika Celjskega odpovedal zvestobo Štefanu Modruškemu, deželnemu glavarju na Kranjskem ter ropal po okolici Kostanjevice. Čeprav je bil poklican pred sodišče, se tam ni pojavil in niti ni poslal svojega pravnega zastopnika.⁷⁴³ Očitno se je nižje plemstvo na spodnjem Štajerskem in Kranjskem razdelilo na pristaše Habsburžanov in pristaše Celjskih.

Obema stranema se je vojni spopad zdel očitno neizogiben. Že marca 1437, torej pred Sigismundovo zavrtnitvijo Friderikovih zahtev, sta Friderik in Ulrik Celjska sklenila z goriških grofom Henrikom pogodbo o medsebojnem dedovanju v primeru izumrtja rodbin, po kateri bi Celjski dobili celotno kneževino in grofijo Goriško, palatinat na Koroškem in gospostvo Lienz z vso ostalo posestjo.⁷⁴⁴ Tri dni kasneje je Henrik o podpisani dedni pogodbi obvestil svoje glavarje, oskrbnike in gradiščane ter jim naročil, naj v primeru, da umre brez dedičev, vse gradove prepuščijo njegovima svakoma Frideriku in Ulriku Celjskima.⁷⁴⁵ Križem rok ni stal niti Habsburžan. Konec junija 1437 je sklenil desetletno vojaško zvezo s hrvaškimi Frankopani, ki so med drugim od februarja 1436 opravljali funkcijo deželnega glavarja na Kranjskem,⁷⁴⁶ po kateri naj bi mu priskočili na pomoč s 1.000 možmi.⁷⁴⁸

Povod za neposredni spopad obeh stani je bil spor ob nastavitvi novega krškega škofa. Leta 1432 je namreč umrl dotedanji škof Ernst Auer, posvetne uprave pa se je proti volji salzburškega škofa, ki je imel pravico nastavitve, polastil kancler Friderika V. Lovrenc Lichtenberger. Friderik je podpiral svojega kandidata in kot odposlanca poslal k papežu brixenškega kanonika Janeza Schallermanna. Ta je pri papežu očitno lobiral predvsem zase in dosegel svoje imenovanje za novega krškega škofa. Friderik V. in salzburški nadškof sta se sedaj obrnila proti Schallermannu in skušala od baselskega koncila pridobiti soglasje za svoj dogovor, po katerem bi krško škofijo zasedel Lichtenberger, izpraznjeno lavantinsko pa salzburški kandidat Herman iz Gnasa. Kompromis je bil dosežen šele oktobra 1436, ko je bilo določeno, da Schallermann dobi krško škofijo, Lichtenberger ohrani lavantinsko škofijo, Gnasova odpoved lavantinski škofiji pa naj bi bila poplačana

⁷⁴² Otorespec B., Gradivo 1440, avgust 23 Haimberg; "... item daz auch die von Cili n. den Lambergern, Erasmen Stainer und Jobsten Awer ir nucz zinnis vnd gült die sy in ingezogen oder geschafft hetten, sich derselben zu irn hannden ze vnderziehen des gegenwurttigen jars vncz auf ausgang des obbenanten guetlichen anstands sullen vngehendert geuallen vnd volgen lassen vnd in dieselben zeit daran auch dhainerlay besuerung oder irrung nicht tun vngewerlich."

⁷⁴³ Chmel J., Materialien, I, str. 30, št. 197.

⁷⁴⁴ Otorespec B., Gradivo, 1437, marec 14. Zg. Dravograd. V listini se izrecno navaja *vnsera furstentum vns grafschaft zu Görz*.

⁷⁴⁵ Otorespec B., Gradivo, 1437, marec 17. Lienz.

⁷⁴⁶ Otorespec B., Gradivo, 1436, februar 12.

⁷⁴⁷ Chmel J., Materialien I/2, št. 27, str. 46; Štih P., Celjski grofje, str. 247, op. 142.

⁷⁴⁸ Weinzierl-Fischer E., Der Gurker Bistumstreit, str. 306 sl.; Niederstätter A., Das Jahrhundert der Mitte, str. 183-184.

iz prihodkov krške škofije. Lichtenberg se s sklenjenim očitno ni strinjal ter je na svojo stran pridobil tudi Celjske, čeprav sta si Friderik in Ulrik Celjska že maja 1436, ko spor okoli zasedbe škofijskih sedežev še ni bil razrešen, dala po Hansu Isenhusnu pri Schallermannu potrditi dve listini iz leta 1387, s katerima jima je tedanji krški škof dal v fevd posesti, ki so jih nekdanj imeli Ptujski.⁷⁴⁹

Vojno naj bi začel krški škof Janez Schallermann, ki mu je vojvoda Friderik v pomoč proti Celjskim na skrivaj pošiljal vojake.⁷⁵⁰ Natančen začetek fajde ni znan, lahko pa domnevamo, da se je to zgodilo kmalu po Sigismundovi smrti 9. decembra 1437. Februarja naslednjega leta je namreč Friderik V. povabil svojega strica Friderika IV. naj pride 9. marca v Gradec, kjer naj bi na skupnem sestanku s stanovci obravnavali spor med Friderikom in Celjskimi.⁷⁵¹ V spopadih, ki so bili precej ostri, je vsaj v prvi fazi fajde imela pobudo celjska stran, na čelu katere je bil češki najemnik Jan Vitovec.⁷⁵² Celjski so tako porušili ali požgali gradove Anderburg pri Šentjurju, Zbelovski grad nad Studenico, Sotesko pri Žalcu, Gomilo pri Radečah, Vitanje, Poljčane, stolp ob Kokri pri Velesovem, pri Mokronogu pa so čete Celjskih premagale še združeno krško-habsburško posadko tamkajšnjega gradu, pod vodstvom Dirnbacherja, ki so ga ujeli in skoraj tri leta imeli zaprtega v Krapini.⁷⁵³ Listinsko gradivo dopolnjuje prikaz fajde iz Celjske kronike. Požgana je bila okolica Kostanjevice, zasedena krška gradova Bizeljsko⁷⁵⁴ in Žusem, Erkenštajn in Ranšperk pa sta bila poškodovana.⁷⁵⁵ Očitno pa je bil porušen tudi Lušperk, saj je julija 1439 krški škof Janez tedanjemu oskrbniku gradu Andreju Metzju povrnil vso škodo, ki jo je utrpel med vojno s Celjskimi in stroške, ki jih je imel z obnovo med vojno porušenega gradu.⁷⁵⁶ Na strani Celjskih so bili najbolj aktivni Pirs, Ekkenstainer in pa Moshaimerji.

Habsburška stran je bila manj uspešna. Celjska kronika omenja le velike težave, ki jih je imela vojska Istranov in Postojncanov z osvajanjem trga Lož. Vojski, ki ji je načeloval Krištof Smledniški je uspelo Lož zasesti šele v drugem poskusu, pri čemer so Friderikovi pristaši utrpeli veliko škodo, padel pa je tudi njihov poveljnik.⁷⁵⁷ Že imenovanemu oskrbniku Lušperka Andreju Metzju, ki mu je celjska vojska porušila grad, je očitno uspelo zasesti Jamnik.⁷⁵⁸ Glavni Friderikovi zavezniki so bili Apfalterji, ki jih je Friderik Celjski avgusta 1439 v pismu vojvodi Frideriku V. izrecno imenoval kot sovražnike Celjskih grofov.⁷⁵⁹

⁷⁴⁹ Otorepec B., Gradivo 1436, maj 20.

⁷⁵⁰ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 84.

⁷⁵¹ Seuffert B. - Kogler G., Die ältesten steirischen Landtagsakten I, str. 76; Chmel J., Materialien I/1 32, št. 219; Štih P., Celjski grofje, str. 248, op. 147.

⁷⁵² O Vitovcu prim; Grafenauer B., Vitovec, Jan. V: SBL IV, 493-494.

⁷⁵³ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 85-86.

⁷⁵⁴ Obleganje in zasedbo gradu Bizeljsko je vodil Gašper Pirs, skupaj z nekaterimi hlapci in najemniki. Vsi so bili kasneje obešeni. Prim. Otorepec B., Seznam deželnih sovražnikov, str. 333.

⁷⁵⁵ Otorepec B., Seznam deželnih sovražnikov, str. 332 sl.

⁷⁵⁶ DAK, Kopiaibuch 1438-1442, št. 10 (1439, julij 19).

⁷⁵⁷ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 87.

⁷⁵⁸ DAK, Kopiaibuch 1438-1442, št. 10 (1439, julij 19).

⁷⁵⁹ Chmel J., Materialien I., str. 34, št. 241.

Spopadi so verjetno intenzivno trajali le nekaj mesecev. Marca 1438 se je Friderik v Gradcu sestal s štajerskimi deželnimi stanovni⁷⁶⁰ in 1. maja 1438 je bilo med sprtima stranema doseženo načelno soglasje, da bo v sporu razsodil novi nemški kralj Albreht II.⁷⁶¹ Pri tem sta obe strani računali na razsodnikovo naklonjenost, saj je bil Albreht z obema sorodstveno povezan. Oče Friderika V. Ernest Železni je bil namreč Albrehtov stric, Albrehtova žena Elizabeta pa je bila nečakinja Friderika Celjskega oziroma sestrična Ulrika Celjskega. Vendar Albreht ni nikoli sprejel dokončne odločitve. Sredi februarja 1439 je z obžalovanjem sporočil krškemu škofu Janezu, da 1. marca, kot so določili že pred tem, ne more razsoditi o sporu med njim in Celjskimi grofi zaradi telesne poškodbe. Albreht si je namreč pri padcu poškodoval pogačico in je zato vse do smrti šepal. Pogajanja je zato prestavil na prihodnje binkošti 24. maja.⁷⁶² Še preden je izvedel za prestavitev pogajanj, je konec februarja 1439 vojvodi Frideriku predal svoje zahteve do Celjskih tudi Jurij Apfalter.⁷⁶³ Toda preden bi Albreht lahko sprejel dokončno odločitev, ga je oktobra 1439 na Ogrskem prehitela smrt.

Razvoj političnih dogodkov v nemškem kraljestvu in na Ogrskem, ki so se odvili v naslednjih nekaj mesecih, je bil prelomen za nadaljnji razplet fajde. Nemški volilni knezi so se hitro poenotili in februarja 1440 za novega kralja izvolili habsburškega vojvodo Friderika V.⁷⁶⁴ Habsburžan si je s tem bistveno izboljšal pogajalske pozicije. Tudi v primeru, da bi jim priznaval državno neposrednost, do Celjskih ni več nastopal kot njim enakovreden, ampak kot njihov vladar.

V škodo Celjskih se je obrnila tudi situacija na Madžarskem. Po Elizabetinem rojstvu sina Ladislava se je Ulrik v prvih mesecih 1440 zelo angažiral v državljanski vojni, ki je na Ogrskem izbruhnila med pristaši poljskega pretendenta na prestol Vladislava in med pristaši Ladislava, pri katerih je glavno vlogo igral Ulrik. Okrog 20. junija 1440 so Vladislavovi pristaši Ulrika ujeli in ga za nekaj mesecev odstranili iz politične arene. Premirje med Friderikom III. in Celjskimi, ki je bilo sklenjeno 23. avgusta 1440 v Haimburgu, je torej treba obravnavati v širšem kontekstu. Istočasno je bilo namreč sklenjenih več pogodb. Friderik je svojemu bratu Albrehtu izročil več gradov in mu obljubil izplačilo 10.000 madžarskih goldinarjev, ravno tako pa mu je za dve leti prepustil dve petini svojih dohodkov in notranjeavstrijskih dežel.⁷⁶⁵ V zameno se je Albreht odpovedal svojemu skrbništvu nad Ladislavom, Friderik pa se je istočasno obvezal, da bo

⁷⁶⁰ Seuffert B. - Kogler G., Die ältesten steirischen Landtagsakten I, str. 76; Chmel J., Materialien I/1, str. 32, št. 219; Štih P., Celjski grofje, str. 248, op. 147.

⁷⁶¹ Chmel J., Materialien I/2, št. 32, str. 50; Štih P., Celjski grofje, str. 246, op. 137.

⁷⁶² Regesta Imperii XII, 610.

⁷⁶³ Chmel J., Materialien I/2, št. 32, str. 50. Otorepec B., Seznam deželnih sovražnikov, str. 332, op. 3. Na žalost je objavljen samo regest in ne celotno besedilo listine z Apfalterjevimi zahtevami.

⁷⁶⁴ Chmel J., Regesta chronologico-diplomatica, št. 3.

⁷⁶⁵ Chmel J., Regesta chronologico-diplomatica, št. 95. Kljub pogodbi si brata nista pretirano zaupala. V omenjeni listini se je v drugi vrstici, očitno ravno pod Albrehtovim imenom, v pergamentu pojavila majhna luknjica. Friderik je bil na Albrehtovo zahtevo prisiljen izdati posebno listino, v kateri je izjavil, da je pogodba med bratoma veljavna kljub tej luknjici. Prim. Chmel J., Regesta chronologico-diplomatica, št. 96.

Elizabeti in njenemu sinu Ladislavu pomagal z nasvetom in dejanji proti vsem nasprotnikom, tudi proti volilnim knezom, če bo potrebno. Elizabeti so pripadali še vsi dohodki od njene dote in dediščine po moževi smrti, Friderik pa ji je posodil še dodatnih 5.000 madžarskih goldinarjev.⁷⁶⁶

Med Friderikom in Celjskimi, ki sta jih zastopala ogrska kraljica Elizabeta in vojvoda Albreht, so razsojali chimseejevski škof Silvester ter drugi svetovalci salzburškega nadškofa, svetovalci saškega vojvode, kancler Kasper Schlick ter nekateri drugi. Z listino sta se obe strani dogovorili za premirje do junija naslednjega leta. V tem času naj ne bi nobena stran vpadala na ozemlje nasprotnika. Celjski naj bi povrnili odvzete posesti Lambergerjem, Erazmu iz Kamna⁷⁶⁷ in Joštu Auerju, odrekli naj bi gostoljubje vsem deželnim sovražnikom - v ta namen verjetno tudi nastane spisek deželnih sovražnikov-, obe strani naj bi izpustili ujetnike, Celjski naj bi se spravili s krškim škofom ter s Štefanom Modruškim in njegovima bratoma Martinom in Ivanom, ravno tako pa naj Celjski ne bi nadlegovali deželanov Friderikovih dežel.⁷⁶⁸

Zakaj je kljub očitni vojaški premoči v prvi fazi fajde tabor Celjskih pristal na premirje, je težko reči. Zdi se, da sta na njihovo popustljivost najbolj vplivala situacija na Ogrskem in pomanjkanje finančnih sredstev. Ko je junija Vladislav ujel Ulrika, je Elizabetin tabor ostal brez najpomembnejšega stratega. Sredi julija je bil Vladislav okronan za madžarskega kralja in ogrsko plemstvo je postopoma začelo prestopati v njegov tabor. Zadnji zaveznik, ki bi lahko tehniko nagnil na Elizabetino stran, je bil Friderik. V začetku avgusta mu je zadržala ogrsko krono za borih 2.500 ogrskih zlatnikov⁷⁶⁹ ter mu kljub antipatiji začela popuščati, da bi ga potegnila v državljansko vojno na Ogrskem. Friderik se je dobro zavedal, da ga tako Vladislav kot Elizabeta želita imeti na svoji strani,⁷⁷⁰ kar je znal zelo dobro politično in finančno unovčiti. V vojno se ni nikoli direktno vmešal in Elizabeta mu je kasneje očitala, da je bil v tistem dogovoru z Vladislavom.⁷⁷¹

Premirje je bilo dvakrat podaljšano. Prvič je bilo sklenjeno do Janeza Krstnika (24. junij), bilo potem podaljšano do zadnjega Šmihela (29. september), septembra 1441 pa sta se sprti strani dogovorili še za podaljšanje do Jurijevega 1442.⁷⁷²

⁷⁶⁶ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 98. Elizabeta je istočasno izdala tudi listino, v kateri potrjuje prejem 5.000 ogrskih goldinarjev. Prim. Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 99.

⁷⁶⁷ Ohranjen je koncept pisma, v katerem Friderik V. avgusta 1437 poziva Friderika Celjskega, naj Erazma iz Kamna izpusti iz zapore. Prim. Otorepec B., *Gradivo*, 1437, avgust 23. in 24.

⁷⁶⁸ Otorepec B., *Gradivo*, 1440, avgust 23., Haimburg.

⁷⁶⁹ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 92. Matija Korvin je leta 1463, ko je skušal krono pridobiti nazaj na Madžarsko, moral zanjo plačati 60.000 madžarskih goldinarjev!

⁷⁷⁰ Vladislav je 12. marca 1440 čestital Frideriku ob izvolitvi za nemškega kralja in mu zaželel, da bi čim prej uredil zadevo z Ulrikom. Prim. DRTA 15, str. 243; Regest pri Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 9.

⁷⁷¹ Maja 1442 je Elizabeta naslovila na Nürnberg pismo, s katerim je skušala izraziti svoj gnev nad Friderikovo pasivnostjo. Prim. DRTA 16, str. 150, op. 3.

⁷⁷² Otorepec B., *Gradivo*, 1441, september 5. Gradec. Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 367.

Kot kaže korespondenca Friderika Celjskega s Habsburžanovimi svetniki, so pred podaljšanjem potekali živahni razgovori med obema stranema.⁷⁷³

Do spomladi 1442 se je politična situacija ponovno spremenila. Friderik in Ulrik Celjski sta se aprila 1441 spravila z madžarskim kraljem Vladislavom. Vladislav je Celjske svečano znova sprejel v svojo milost in jim obljubil pomoč proti kakršnim koli sovražnikom.⁷⁷⁴ Enako se je bližala koncu dveletna veljavnost pogodbe iz Haimburga, s katero sta habsburška brata začasno uredila vprašanje delitve dediščine. Kljub temu se je Friderik III. spomladi 1442 odločil odpotovati v Aachen, da bi tam slovesno sprejel kraljevo krono. Nasprotja, ki so do tedaj samo tlela, so s Friderikovim odhodom bruhnila na plan. Maja 1442, ko je bil Friderik že na Bavarskem, so avstrijski vojvoda Albreht in Celjska grofa Friderik in Ulrik v Forchtensteinu na današnjem Gradiščanskem sklenili obrambno zvezo proti vsakemu napadalcu, z izjemo svete krščanske cerkve, rimskega cesarstva in ogrske krone.⁷⁷⁵ Da je bila zveza usmerjena direktno proti Frideriku III., priča besedilo listine, kjer je izrecno navedeno, da bo Albreht pomagal Celjskim tudi v primeru, če pride do spopada z njegovim bratom Friderikom.

Do spopadov je prišlo že kmalu po sklenitvi obrambne zveze. Na Štajerskem so se konec maja na polju pred Muto spopadli Ulrik in Friderik Celjska na eni strani ter Vid Hengspecher, šentpavelski gradiščan v Radljah. Sprva je bil uspešnejši Vid, Celjski pa so se mu skušali maščevati z obleganjem marenberškega gradu, Sigismund iz Weispriacha pa je oplenil samostansko posest v Labodski dolini.⁷⁷⁶

Na Kranjskem je združena vojska Celjskih grofov in Albrehta najprej zasedla Kranj, ki pa ga je bila kmalu prisiljena zapustiti. Najodmevnejši je bil spopad za Ljubljano. Z njenim padcem, kot glavnega mesta dežele, bi Celjski pridobili pomembno psihološko prednost. Kot pravi Celjska kronika, je obleganje s topovi in samokresi trajalo precej časa, vendar oblegovalci niso mogli zlomiti mestne obrambe. Na kresni večer, ob dnevu Janeza Krstnika, so morali opustiti neuspešne poskuse ter se zadovoljiti s požiganjem žitnih polj in koč po deželi.⁷⁷⁷

Na Friderikovi strani so glavno vlogo znova odigrali Apfalterji. Pri obrambi Ljubljane se je izkazal Jurij Apfalter, ki je imel v posesti stolp pred Ljubljano.⁷⁷⁸ Jurija najdemo že med udeleženci Friderikovega romanja v Palestino v drugi polovici

⁷⁷³ Chmel J., *Materialien I/2*, št. 48, str. 65 in št. 49, str. 66.

⁷⁷⁴ Otorepec B., *Gradivo 1441*, april 19. "Sabaria" (ARS CE II, 211); Istočasno s pravno listino je Vladislav izdal še listino, s katero je Ulrika oprostil nadaljnje ječe, iz katere ga je proti obljubi vrnitve že pred tem izpustil (Prim., Otorepec B., *Gradivo 1441*, april 19. "Sabaria" (ARS CE II, 210)) in pa listino, s katero je Vladislav obljubil Ulriku, da mu bo v desetih dneh vrnil vse listine, ki se nanašajo na Ulrikovo ujetništvo. (Prim. Otorepec B., *Gradivo 1441*, april 19. "Sabaria" (ARS CE II, 212).

⁷⁷⁵ Otorepec B., *Gradivo, 1442*, maj 13. Forchtenstain (ARS CE II, 218).

⁷⁷⁶ Ankershofen G., *Beiträge zur Landeschronik*, str. 22.

⁷⁷⁷ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik*, str. 88-89.

⁷⁷⁸ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik*, str. 89. "Item es kam ein ritter genandt Jörg Appfalter gen Laibach in die stadt, als man sich dafür schlug; der was hauptmann darin. Der hett einen thurn vor der stadt Laibach gelegen."

1436,⁷⁷⁹ v letih 1439 do 1440 pa je izpričan kot habsburški glavar v Kostanjevici.⁷⁸⁰ V fajdi so Apfalterji aktivno sodelovali že od začetka. Henrika so ubili, njegovo truplo pa oropali že v prvih mesecih spopadov leta 1437.⁷⁸¹ Glede na zapisano v spisku deželnih sovražnikov, naj bi njegov uboj zakrivali hlapci Jurija Pirsra.⁷⁸²

Friderik III. se je dobro zavedal pomena, da je Apfalterju uspelo obdržati Ljubljano na vladarjevi strani. Za uspešno obrambo je Friderik izvedel že v Nemčiji in ljubljanske meščane takoj nagradil. V Frankfurtu jim je 3. avgusta 1442 potrdil vse dotedanje privilegije, hkrati pa jim dovolil, da v prihodnje mestne listine pečatijo z rdečim voskom.⁷⁸³

Tudi nadaljnje vojaške akcije Albrehta in Celjskih niso bile uspešne. Podoben polom kot pred Ljubljano so doživeli pri obleganju Novega mesta, Friderik III. pa se je lahko znova izkazal kot širokosrčen vladar in meščanom ob potrditvi starih svoboščin hkrati podelil še nekaj novih.

Vendar niso bili vojaški neuspehi tisto, kar je celjsko stran najbolj prizadelo. Veliko težja je bila izguba znatnih finančnih sredstev. V času obleganja Ljubljane je namreč skupina vojakov, pod poveljstvom Hartmana Thurna, ki je hitela na pomoč na Kranjsko, v bližini Žalca prestregla voz z delom celjske zakladnice, ki jo je Friderik ukazal prepeljati iz Žovneka v Celje.⁷⁸⁴ Zdi se, da je po intenzivnih spopadih v poletnih mesecih 1442 nastopilo zatišje. Celjski so sicer skušali utrditi svoj položaj na Kranjskem,⁷⁸⁵ vendar viri ne poročajo o medsebojnih spopadih.⁷⁸⁶

Friderika je po vrnitvi iz Aachna januarja 1443 v avstrijskih dednih deželah pričakala vrsta problemov. Poleg faje z bratom in Celjskimi, so se pojavljale napetosti z madžarskim kraljem Vladislavom zaradi skrbništva nad Ladislavom po smrti njegove matere Elizabete, vse bolj glasni pa so postajali tudi Tirolci, ki so po izteku šestletne pogodbe od Friderika zahtevali, da jim izroči njihovega deželnega gospoda Sigismunda, nad katerim je kot senior habsburške hiše izvajal skrbništvo. S spretno diplomacijo je korak za korakom odpravljal nakopičene probleme. Konec marca se je sprivil z bratom Albrehtom in v Dunajskem Novem mestu sklenil z njim premirje.⁷⁸⁷ V madžarskih zadevah je posredoval papeški

⁷⁷⁹ Avtor pesnitve o Friderikovem romanju ga imenuje kot *Jorg Appholtrer*. Prim. Röhricht R., *Jerusalemfahrt*, str. 32.

⁷⁸⁰ Otorepec B., *GZL II/92*; Otorepec B., *Seznam deželnih sovražnikov*, str. 332, op. 3.

⁷⁸¹ Henrik je umrl verjetno že v prvih mesecih leta 1437. Aprila tega leta je namreč Marjeta, hči Henrika Gala in vdova po Andreju Apfalterju, podarila v slavo, čast, pomoč in uteho (*ze lob vnd ze eren ze hilf vnd ze trost*) svojega pokojnega moža, sebe in **pokojnega sina Henrika** avguštinskemu samostanu v Ljubljani 4 hube v Razborju v fari Lanišče. Prim. Otorepec B., *GZL VII/76*.

⁷⁸² Otorepec B., *Seznam deželnih sovražnikov*, str. 332.

⁷⁸³ Otorepec B., *GZL III/55*.

⁷⁸⁴ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik*, str. 90.

⁷⁸⁵ V ta okvir vsekakor spada listina, s katero je trgu Radovljica Ulrik Celjski podelil pravico do trškega sodišča. Konec januarja 1443 je namreč tržanom Radovljice podelil pravico, da vsak trški sodnik razsoja v vseh zadevah, ki so se zgodile v pomirju popolnoma sam, brez vmešavanja gradiščanov in oskrbnikov na Waldenbergu in v Radovljici. Prim. Otorepec B., *Gradivo za zgodovino Radovljice*, str. 26, št. 110.

⁷⁸⁶ O poteku faje prim. tudi Štih P., *Celjski grofje*, str. 247-248.

⁷⁸⁷ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1398.

legat kardinal Cesarini. Obe sprti strani mu je uspelo pomiriti, tako da sta poleti 1443 Vladislav in Friderik sklenila premirje z namenom, da se v vojno proti Turkom. Friderik se pohoda sicer ni udeležil, s premirjem pa mu je uspelo pomiriti pregrete strasti. Uspešen je bil tudi na Tirolskem. Tamkajšnje stanove mu je uspelo prepričati, da so mu julija 1443 skrbništvo nad Sigismundom podaljšali še za šest let, do 1449.⁷⁸⁸

S separatnim reševanjem posameznih problemov je Friderik pridobil pomembno diplomatsko prednost. Poleti 1443 so Celjski ostali osamljeni v nasprotovanju vladarju, s tem pa so se njihove maneverske možnosti močno skrčile. Edina realna rešitev so bila pogajanja, ki so, sodeč po Piccolominijevi korespondenci, potekala že vsaj od začetka julija. Zdi se da je pobuda prišla s strani Celjskih. Konec avgusta je Piccolomini kardinala Cesarinija lahko obvestil, da so bila pogajanja s Celjskimi na Dunaju in Dunajskem Novem mestu uspešna in da je dosežena medsebojna sprava. Čakali so samo še Friderika Celjskega, ki bi v Gradcu moral potrditi dogovorjeno.⁷⁸⁹

Sredi avgusta so v Dunajskem Novem mestu sklenili mirovno pogodbo,⁷⁹⁰ h kateri so svoj pristanek dali tudi ostali člani habsburške dinastije.⁷⁹¹ Celjski so bili na novo povišani v državne kneze,⁷⁹² sklenili so pogodbo o medsebojnem dedovanju,⁷⁹³ Friderik pa je Celjske še odvezal dolžnosti, da bi svoja gospostva prejeli od države v fevd.⁷⁹⁴ Septembra je svoje soglasje dal še Friderik Celjski in 21. septembra so v Gradcu Habsburžani in Celjski sklenili večno zvezo,⁷⁹⁵ vladar pa se je obvezal, da bo od volilnih knezov pridobil privoljenje v povišanje Celjskih.⁷⁹⁶

V strokovni literaturi je dolgo časa prevladovalo prepričanje, da celoten sklop pogodb predstavlja zmago Celjskih, saj so jim Habsburžani priznali status državnih knezov. Štih pa je v že večkrat citirani razpravi z natančno analizo listin pokazal, da to ne drži povsem. Celjski so po nazivu res postali knezi, glavni atribut, to je dežela in ograjno sodišče, pa je Friderik III. zadržal zase.⁷⁹⁸ Višji položaj Habsburžanov se je zrcalil tudi v tituliranju, saj naj Ulrikovi potomci Habsburžanov ne bi naslavljali z običajnim *unser lieb herren*, ampak z *unser gnedig herrn*. Po Štihovi analizi je bil pravi zmagovalec dejansko Friderik III. V zameno za knežji naslov je ponovno vzpostavil deželnoknežjo oblast nad Celjskimi in njihovimi teritoriji ter ohranil celovitost svojih dežel.⁷⁹⁹

⁷⁸⁸ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1496.

⁷⁸⁹ Wolkan R., *Der Briefwechsel*, I/1 (FRA II/61), 73, str. 178. *Comes Cilie, qui diu et Vienne et hic fuit, petita errorum venia, gratiam regis meruit omninoque in concordiam rediit .... Senior comes nunc in greciam venire debet ... et omnia filii acta comprobare.*

⁷⁹⁰ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1509.

⁷⁹¹ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1510.

⁷⁹² Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1511 in 1512 (reverz Celjskih grofov).

⁷⁹³ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1513 in 1514.

⁷⁹⁴ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1515.

⁷⁹⁵ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1531 in 1532.

⁷⁹⁶ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1533.

⁷⁹⁷ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1519; Štih P., *Celjski grofje*, str. 249, op. 160 in 161 (transkripcija bistvenega dela listine).

⁷⁹⁸ Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica*, št. 1534.

⁷⁹⁹ Štih P., *Celjski grofje*, str. 252; analiza pogodb iz avgusta in septembra, str. 249-252.

Ali so se sodobniki Celjskih zavedali vseh podrobnosti, ki so se skrivale v sklenjenih pogodbah? Odgovor je prejkone nikalen. Sodobniki so predvsem poudarjali, da so Celjski postali državni knezi. Avstrijska kronika iz časov Albrehta II. in Friderika III., ki jo je objavil Lhotsky, izrecno pravi, da so bili na novo pokneženi.⁸⁰⁰ Tudi Piccolomini priznava, da so postali *illustres principes* in govori o njihovi posesti kot o *principatus*. Nihče izmed piscev pa se ni zavedal, da so Celjski s svojim zgolj *de iure* nazivom knezi, stali na začetku razvoja posebnega sloja plemstva, ki se je v novem veku skrivalo pod oznako nazivni knezi.⁸⁰¹

4. Boj za skrbništvo nad Ladislavom Posmrtnim

Sodobniki Celjskih so v svojih kronikalnih delih in noticah veliko pozornosti posvetili tudi Ulrikovemu angažiranju v vojaški zvezi nekaterih avstrijskih plemičev, ki si je prizadevala "osvoboditi" mladoletnega Ladislava izpod skrbništva seniora habsburške hiše Friderika III. in ga postaviti za svojega deželnega gospoda. Zveza je bila prvič sklenjena jeseni 1451 v komendi johanitov v Mailbergu.⁸⁰² V nekaj tednih se je sprva majhni skupinici 39 ljudi pridružila večina zgornje- in spodnjeavstrijskega plemstva, 22 prelatov in 13 mest. Decembra 1451 so izstavili skupno listino, v kateri so utemeljevali svoje zahteve.⁸⁰³ Dokument krasi 245 različnih pečatov.⁸⁰⁴

Ulrikova prizadevanja v zvezi z "osvoboditvijo" Ladislava je zabeležilo 16 različnih avtorjev, ki se po svoji vrednosti med seboj bistveno razlikujejo. Večina omemb je zelo skromnih in se ne spušča v ozadje spora. Kronisti običajno navedejo zgolj obleganje Dunajskega Novega mesta, pri čemer omenjajo Ulrika, če že ne kot glavnega vodjo celotne operacije, pa vsaj kot enega izmed pomembnejših udeležencev. Skromnost tovrstnih notic lahko lepo ponazorimo na primeru Avstrijske kronike iz časa cesarja Friderika, ki jo je objavil Uiblein.⁸⁰⁵ Avtor zapisa je namreč na prikaz obleganja Dunajskega Novega mesta takoj navezal bitko proti Turkom pri Beogradu poleti 1456 in nasilno Ulrikovo smrt novembra istega leta. Iz vsebinsko tako skromnih notic le s težavo razberemo avtorjevo morebitno naklonjenost ali nenaklonjenost Celjskim grofom. Sodbe so skope in zelo posplošene. Pogosto je horizont posameznih piscev zastrt z deželnimi mejami. Avstrijski pisci obravnavajo dogodke kot avstrijsko notranjepolitično zadevo, madžarski pisci sodbe povzemajo po svojem humanističnem vzorniku Piccolominiju, češki pisci pa dogodke opazujejo predvsem s svojega položaja. Tako se na primer avtorjem Starih čeških letopisov in Rožemberške kronike bolj

⁸⁰⁰ Lhotsky A., *Eine unbeachtete Chronik*, str. 540.

⁸⁰¹ Dopsch H., *Die Freien von Sanegg*, str. 34.

⁸⁰² O mailberški zvezi prim. razpravo Gutkas K., *Der Mailberger Bund von 1451*, str. 51 sl.

⁸⁰³ Dokumenti o razgovorih in pogajanjih med Friderikom III. in avstrijskimi stanovni so objavljeni v Chmel J., *Materialien I/2*, št. 178 sl., str. 359 sl.

⁸⁰⁴ Fascinantna slika listine s 245 pečati je reproducirana v Niederstätter A., *Das Jahrhundert der Mitte*, str. 247. V besedilu se sicer pojavlja številka 254. Prim. isti, str. 248.

⁸⁰⁵ Uiblein P., *Eine unbeachtete Chronik Österreichs*, str. 386 sl.

kot samo obleganje Dunajskega Novega mesta zdi pomembno poudariti obleganje gornjeavstrijske trdnjave Ort, pri katerem se je odlikoval Henrik iz Rožemberga, eden redkih čeških zaveznikov upornega avstrijskega plemstva.

Nekaj obsežnejši in preciznejši so opisi dogodkov pri Ebendorferju in v Celjski kroniki. Avtor slednje je listino mailberške zveze celo uvrstil med pomembnejše listine iz arhiva Celjskih grofov ter njeno besedilo v celoti inseriral v tekst kronike.⁸⁰⁶ Izjemo v skromnem povprečju predstavljajo Piccolominijevi spisi, zlasti njegova *Historia Australis*. Dogodki, povezani z Ladislavovo izročitvijo, Friderikova pot na cesarsko kronanje v Rim in njegova poroka z Eleonoro Portugalsko predstavljajo jedro pripovedi v omenjeni Piccolominijevi kroniki. Ker je to najobsežnejši vir, je smiselno Piccolominijevo pisanje natančno povzeti in ga dopolniti s podrobnostmi iz ohranjenega listinskega gradiva. Vrednost Piccolominijevega zapisa povečuje dejstvo, da je kot član dvorne pisarne aktivno sooblikoval opisovane dogodke. Prav zato gre njegovi kronologiji posameznih faz razvoja povsem zaupati, bolj vprašljiva pa je njegova interpretacija.

Pri Piccolominiju prvič naletimo na Celjske v zvezi z dogajanjem okrog Ladislava Posmrtnega v citiranju pisma Friderika III., ki ga je konec novembra ali v začetku decembra 1451 naslovil na Dunajčane. V njem je poudarjal, da je deželni zbor, ki ga je Eizinger na Dunaju sklical za 12. december,⁸⁰⁷ nezakonit in da naj meščani nikar ne verjamejo Eizingerju, ki trdi, da so bavarski vojvoda Ludvik, Ulrik Celjski, Madžari in češki gubernator na njihovi strani. Njegovo prepričevanje in grožnje niso pomagale. Nasprotno! Eizinger je pred avstrijske stanove pripeljal Ladislavovo sestro Elizabeto, ki je v ponošenih cunjah in s solzami v očeh prosila, naj rešijo njenega brata. V gorečem govoru - Piccolomini ga navaja v celoti - je Eizinger pred zborom zatrdil, da sta Celjska grofa na strani Avstrijcev, saj ju veže krvno sorodstvo z Ladislavom (*Ladislao nostro consanguinitatis iure obnoxii*).⁸⁰⁸

Ali so Eizingerjeve trditve, da so bili Celjski že decembra 1451 povsem na njihovi strani, resnične, je težko preveriti, ker skozi Eizingerjeva usta ne govori samo on, ampak se v njegovih besedah zrcali tudi Piccolominijevo subjektivno prepričanje odločnega nasprotnika avstrijskih stanov. Zdi se, da se je Ulrik v tem času držal ob strani glavnemu dogajanju in modro čakal na nadaljnji razvoj situacije, obe frakciji pa sta ga skušali pridobiti zase oziroma doseči - za kar si je prizadeval predvsem Friderik III. -, da bi v sporu zavzel vsaj nevtralno stališče. Piccolominijevo neomajno stališče o Ulrikovem prestopu v nasprotni tabor temelji predvsem na prepričanju o neposredni politični koristi za Celjane, česar vsekakor ne gre zanikati. Ulrik se je - tako pravi Piccolomini - zelo razveselil zahteve Avstrijcev po izročitvi Ladislava. Kot vzrok je navedel, da je bil Celjan nezadovoljen s svojim položajem, saj so bile, kljub temu da je bil Friderikov svetnik, pomembnejše stvari sprejete mimo njega. *Secretiores res absque se geri*. Prav

⁸⁰⁶ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 168-173.

⁸⁰⁷ Sklican je bil 18. novembra 1451. Listino o sklicu deželnega zbora prim. v Chmel J., Materialien I, CLXXIX.

⁸⁰⁸ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 209.

tako naj bi Ulrik upal, da bo - Piccolomini pikro ugotavlja *quod postea secutum est* - prek Ladislava lahko prevzel vse niti oblasti v svoje roke.⁸⁰⁹

Na prikaz dogodkov na dunajskem zboru Piccolomini naveže opis Ulrikove osebnosti. Telesno naj bi bil sicer vitke postave in povzdignjenih prsi, imel pa je hripav glas in velike okrvavljene (*sanguinolentis*) oči. Piccolomini Ulriku ne odreka pameti, vendar mu očita nestanovitni karakter. V prenašanju naporov je bil neutruden, hkrati pa tudi nenasiten v zadovoljevanju svojih telesnih potreb. Omenjene so še Ulrikova žena Katarina, hči srbskega despota Jurija Brankovića (za Piccolominija je sicer bila *graeca perfidia maculata, alioquin facie et moribus honestam*), zgodnja smrt njunega sina in Ulrikova nagnjenost do ženskih čarov. Svojo trditev je Piccolomini skušal podkrepiti z zgodbo o aferi s poročeno Dunajčanko. Njenega moža je Celjski poslal v upravo enega izmed svojih gradov v bližini Dunaja, da bi se lažje z njo zabaval, ko pa je mož začel sumiti, ga je dal - Piccolomini priznava, da *incertum habeo* - ubiti. Zgodba sicer močno spominja na svetopisemsko primero od Davidu in Urijevi ženi, vendar z bistveno razliko, da je bila po Piccolominijevem mnenju tudi Dunajčanka zelo navdušena nad Ulrikom. Thomas Ebendorfer (za Eneja sicer kot Thomas Haselbach) naj bi jo imenoval Herodiada. Prav ona naj bi odločilno vplivala na Ulrika, da je poslal sle k Avstrijcem in jim naznanil svojo naklonjenost ter obljubil pomoč.⁸¹⁰

Ob Ulriku je Piccolomini opisal še telesne in karakterne značilnosti Friderika Celjskega, da bi bralci lahko videli *quando nec patrem filio, nec filium patre minus dignum*. V primerjavi s svojim očetom Hermanom je bil Friderik za Piccolominija *corporis proceritate maiestateque pene par, sed animi moderatione plane dispar*. Friderikova podoba se zdi še za odtenek slabša kot Ulrikova, prav tako pa Piccolomini ne pozabi omeniti Friderikovega umora lastne žene Elizabete Frankopanske, njegove obsodbe pred cesarskim sodiščem ter smrti - po Piccolominijevem mnenju nedolžne - Veronike Deseniške. Zgodbo je Piccolomini očitno poznal po pripovedovanju in je v primerjavi z Windeckom manj podrobna in zanesljiva.

Friderik naj bi bil po smrti svojega očeta Hermana posebno nadležen do svojih podložnikov in žensk. Nekemu kovaču naj bi ženo ugrabil, potem pa mu jo poslal nazaj ter mu hkrati naložil še kazen, češ da ne more kar vsakdo spatiti z žensko, s katero je pred tem spal grof. Obratno pa je dal mladega plemiča, ki mu je bil zvesto služil, do smrti mučiti samo zato, ker se mu je zdelo, da se je v njega zaljubila ena izmed njegovih ljubic. Toda kljub svojim napakam je Friderik skušal odvrniti svojega sina od "fatalne" Dunajčanke saj, kot znova pravi Piccolomini, ni nikogar, *qui non bonos in filio mores cupiat*. Sinu je celo zagrozil z razdedinjenjem, vendar mu je Ulrik v dolgem govoru odgovarjal, da *tuus sum filius, ex te hos habeo mores*.⁸¹¹

Seveda ni potrebno posebej poudarjati, da se je podobno kot pri Barbari Piccolomini v opisih Friderikovega in Ulrikovega karakterja preveč prepustil domišljiji. Da je Ulrik imel ljubico na Dunaju, ni nič presenetljivega in gre

⁸⁰⁹ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 212.

⁸¹⁰ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 214.

⁸¹¹ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 215-218.

Piccolominiju skoraj verjeti, zaplet z njenim možem pa po motivu le preveč spominja na že omenjeno biblično zgodbo o judovskem kralju Davidu in prelepi ženi Hetejca Urija. Ulriku je Piccolomini lahko marsikaj očital, umora moža pa ga direktno le ni želel obtožiti. Piccolominijev *incertum habeo* vsekakor velja za celotno zgodbo. Enako velja tudi za dialog med Ulrikom in Friderikom Celjskim. Po zgledu antičnih zgodovinarjev je svojim junakom, v tem primeru obema Celjskima grofoma, Piccolomini polagal v usta besede, ki so zagotovo plod njegove lastne domišljije. Friderik naj bi na primer v prepiru s svojim sinom uporabil celo citat iz Terencijeve komedije o pretkanem zajedljivcu Formionu,⁸¹² kaj je glede na izobrazbo in kulturno raven Celjskih nemogoče.

Še pred odhodom v Italijo je Friderik skušal pridobiti Celjska grofa na svojo stran. Najprej je poslal poslanstvo, ki je bilo neuspešno, nakar se je v Friderikova prizadevanja vključil še njegov brat Albreht. Očitno v prvi polovici decembra - Piccolomini ne navaja natančnega datuma - je Celjske povabil na razgovor v Passau (*Patavia*), na katerih pa se Ulrik očitno ni eksplicitno opredelil za Friderikovo stran. Friderik je zato na ločene pogovore v Lipnico povabil Ulrikovega očeta Friderika Celjskega. Ta mu je po daljšem obotavljanju zagotovil svojo nevtralnost ter mu obljubil, da bo na habsburško stran poskušal pridobiti tudi Ulrika, vendar naj bi mu v isti sapi zatrdil, da v njegovem imenu ne more ničesar obljubiti. Friderik se je s temi zagotovili zadovoljil. Medtem pa so okrog 20. decembra zahteve po izročitvi Ladislava postavili tudi poslanci madžarskega plemstva, med katerimi je bil tudi Benedikt Thuróczi kot predstavnik Ulrika Celjskega. Friderik je tudi njihove zahteve gladko zavrnil, hkrati pa Benedikta opozoril, naj Ulrik nikar ne igra dvojne vloge. Naposled naj bi se Friderik odločil za taktično potezo. Ulrika je povabil s seboj na kronanje v Rim ter mu v zameno obljubil *honorem stipendiumque*. Ulrik je po svojem poslancu Georgu Ungnadu in sekretarju Leonardu povabilo vljudno zavrnil ter mu znova zagotovil, da ni na strani Avstrijcev. Kot izgovor naj bi navedel svoje posredovanje med Ivanom Hunjadijem in Čehom Giskro, ki je vpadal na Madžarsko. Istočasno je Ungnad protestiral pri vladarju, da naseda lažnim očitkom avstrijskega vicedoma Sigismunda iz Ebersdorfa, ki je Ulrika dolžil ponarejanja denarja in okoriščanja na račun vladarja in ostalih nepravilnosti na pohodu proti Pankracu iz Haliča maja 1450. Zaradi vsega tega naj bi se - tako trdi Piccolomini - Ulrik odločil umakniti z mesta vladarjevega svetnika. Friderik je sicer izrazil upanje, da se bodo vse te obtožbe izkazale pred razsodnikom za lažne ter mu zagotovil, da mu nesodelovanja na poti v Rim ne bo nikoli očital, njegovega odstopa z mesta svetnika pa ni hotel sprejeti. Odnos med Ulrikom in Friderikom III. je bil torej konec decembra 1451 precej nejasen in napet, toda kljub temu, da Friderikovi svetovalci Ulrikovim zagotovilom niso verjeli, je Friderik odpotoval na cesarsko kronanje v Rim.⁸¹³

Še preden je Friderik 9. februarja 1452 prišel do Rima, je Celjski poslal za njim poslanstvo, ki je bodočega cesarja obvestilo, da se mu Ulrik ne čuti več dolžnega služiti. Kot glavne vzroke naj bi poslanstvo navedlo, da je Friderik prepovedal

⁸¹² Ilgen T., *Die Geschichte Kaiser Friedrichs*, str. 271.

⁸¹³ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. *Historia Australis*, str. 219-226.

Ulriku v boju proti Madžarom oblegati trdnjavo Lindau, zlasti pa da Friderik v politiki do Ogrske ni upošteval Ulrikovih interesov. Friderik je očitke seveda zavrnil, toda Ulrik je po Piccolominiju tedaj dokončno prestopil v avstrijski tabor.⁸¹⁴

Ko se je konec junija Friderik vrnil iz Italije v Dunajsko Novo mesto, je med uporniki po Piccolominijevem pisanju zavladala panika, ki jo je pomiril šele Ulrik s svojim govorom, v katerem je - če mu seveda Piccolomini spet ne polaga besed v usta - lepo označil, kaj za Italijane pomeni cesarska krona. Dokler jim je namreč omogočeno svobodno trgovanje in upravljanje s svojimi državicami, se zanjo sploh ne zmenijo. Ulrikove besede bi vsekakor nakazovale, da je dobro poznal razmere v Italiji. Celjan naj bi v novo nastali situaciji iz taktičnih razlogov skušal navezati pogovore s Friderikom, ko pa jih je ta zavrnil, se je avstrijska vojska začela pripravljati na spopad. Najprej so zasedli trdnjavo Ort in se konec avgusta znašli pred Dunajskim Novim mestom. Mesto je pred padcem v zadnjem trenutku rešil Andrej Baumkircher.

Piccolomini je natančno orisal Ulrikovo vlogo pred Dunajskim Novim mestom. Verjetno že 30. avgusta naj bi se izven mestnega obzidja osebno srečal s cesarjem in se z njim poldrugo uro zadržal v pogovoru na štiri oči. Ulrik naj mu bi v tem pogovoru še enkrat zatrdil, da je bil prisiljen stopiti na avstrijsko stran predvsem *status retinendi causa* in da se bodo Avstrijci takoj umaknili, če lahko odpelje Ladislava v Bratislavo, kjer ga bodo vzgajali po volji očetovega testameta. Pogovor je bil sicer neuspešen, kasnejša pogajanja pa so pripeljala do tega, da je bil 4. septembra do dogovorjenega skupnega zbora Avstrijcev, Madžarov in Čehov 11. novembra na Dunaju Ladislav izročil Ulriku v varstvo. Na skupnem zasedanju naj bi se vse zainteresirane strani dogovorile o nadaljnji Ladislavovi usodi. Sprejem mladega princa pri kamnitem križu pred Dunajskim Novim mestom na poti proti Dunaju, ki mu je bil priča tudi Piccolomini, je bil veličasten. Eizinger naj bi - kot opisuje Piccolomini - pretočil obilo solza, ostali Avstrijci pa so izražali svoje navdušenje z vpitjem. Še isti dan o ga okopali, da bi z njega sprali vse štajersko. Ulrik je bil 13. septembra verjetno z Ladislavom že na Dunaju, kjer ga je ljudstvo sprejelo z ovacijami. Piccolomini očita Ulriku, da je s tem, ko je Ladislava odpeljal v avstrijsko prestolnico, prekršil dogovor, čeprav pred tem nikjer ne omenja, da bi se tako resnično tudi dogovorili. Tudi kasneje Avstrijcem očita, da so kljub zagotovilom Ulrika Celjskega in ostalih voditeljev upora, prelomili dano besedo in se niso držali obljubljenega.⁸¹⁵

Iz novembrskega zasedanja ni bilo nič, novonastalo situacijo pa so skušali rešiti z dvostranskimi pogajanja s Friderikom. Konec marca 1453 je bil med Friderikom in Avstrijci dosežen dogovor, ki pa si ga Ladislav zaradi Ulrikove odsotnosti na Madžarskem ni upal potrditi.⁸¹⁶ Ratifikacija dogovora je bila tako preložena in ni bila dejansko nikoli izvedena.

Piccolominijev opis dogodkov imamo lahko, vsaj kar se tiče kronologije posameznih dogodkov, za točen. Vprašanje pa je, če so dialogi, ki jih je

⁸¹⁴ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 251-252.

⁸¹⁵ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 382-398.

⁸¹⁶ Chmel J., Materialien II, 40, str. 46.

Piccolomini vnesel v besedilo svoje kronike, resnični. Zdi se, da ti vrinki bolj kot resnico odražajo piščevo subjektivno gledanje kot enega izmed glavnih akterjev in sooblikovalcev zapleta. V usta vpletenih oseb je polagal predvsem tisto, kar je on sam želel, da bi osebe govorile in običajno so izrečene besede zanje zelo obremenilne. Piccolomini je dialoge uporabil zlasti kot sredstvo, s katerim je pred bralci utemeljeval svoje subjektivne sodbe in mnenja. Njegova *Historia Australis* je lep primer zgodovinskega dela, v katerem je avtorju uspelo svoje prepričanje "vsiliti" bralcem njegove knjige. Sodbe iz *Historia Australis* so povsem prevladale in Celjski so bili dokončno obsojeni na negativne sodbe historiografov.

Kakšno vlogo so torej Celjski v resnici odigrali v omenjenih dogodkih? Za razliko od dosedanjih ugotovitev so nam narativni viri pri iskanju odgovora na to vprašanje v večjo korist. Zdi se, da so se v prvih mesecih mailberške zveze obnašali predvsem pragmatično. Zavedali so se, da si jih obe sprti strani, tako avstrijski stanovi z Eizingerjem kot tudi Friderik III., prizadevajo pridobiti zase. Bili so neke vrste jeziček na tehtnici, ki ga je vsakdo hotel nagniti na svojo stran. Govor Eizingerja na zborovanju avstrijskih stanov konec leta 1451 je torej treba gledati predvsem iz te perspektive. Namen naštevanja domnevnih pristašev zveze in okoliških dežel, med katerimi so omenjeni tudi Celjski grofje, je bilo predvsem navduševanje množice, ne pa odraz dejanskega sodelovanja. Tudi Piccolominijevo prepričanje, da so se Celjski grofje že konec 1451 odločili za avstrijsko stran, se zdi preuranjeno. Ulrik, ki se je zavedal ponujene priložnosti, je v času do Friderikovega odhoda predvsem skušal iz nastale situacije iztržiti kar največ. Vladarju je sicer obljubljal zvestobo, hkrati pa zaradi nezadovoljstva nad svojim položajem odstopil od funkcije svetnika. S spretnim izgovorom je zavrnil njegovo povabilo, naj odpotuje na cesarsko kronanje v Rim. Zavedal se je namreč, da bi mu Habsburžan na ta način povsem omejil manevrski prostor. Vendar se zdi, da je dokončna Ulrikova odločitev za prestop v avstrijski tabor padla šele v kasnejših mesecih, ko so se mailberški zvezi priključili zgornjeavstrijski stanovi,⁸¹⁷ pomoč pa obljubili tudi Madžari s svojim gubernatorjem Hunjadijem na čelu.⁸¹⁸ Možnosti za avstrijski uspeh so postale s tem realnejše, Ulrikovo tveganje pa precej manjše. Marca 1452 so svoje zavezništvo z listino potrdili še Ulrik Eizinger in Celjska grofa Friderik in Ulrik.⁸¹⁹ Poslanstvo k Frideriku III. v Firence in tam naštetih razlogi za prestop v avstrijski tabor so bili zgolj formalnost, s katero so Celjski skušali vsaj deloma upravičiti svoje postopanje.

Spopad večjih razsežnosti je bil očitno neizogiben. Friderik Celjski, ki je ves čas krize igral postransko vlogo, je na južnem Štajerskem skušal priti do strateške prednosti. Napadel je gradova Ravni breg (*Rabensberg*) in Lemberg, ki ju je pose-

⁸¹⁶ Chmel J., *Materialien* II, 40, str. 46.

⁸¹⁷ O pogajanjih med spodnje in zgornjeavstrijskimi stanovi prim. Chmel J., *Materialien* I/2, 184, str. 368-370.

⁸¹⁸ Avstrijski in madžarski stanovi ter Celjski grofje so 5. marca sklenili medsebojno zvezo za osvoboditev Ladislava. Prim. Chmel J., *Materialien* I/2, 188, str. 374-376.

⁸¹⁹ Otorepec B., Gradivo, 1452, marec 19. Dunaj.

doval Ulrik Schaumberški, eden izmed pristašev Habsburžana. Friderikova akcija je bila uspešna. Gradova je zasedel in do tal porušil, ker se mu je zdelo, da stoji preblizu Celja.⁸²⁰

Toda možno je, da prelom s Friderikom III. le ni bil povsem radikalen in da je Ulrik večkrat podvomil v pravilnost svoje odločitve. Vsaj tako bi lahko sklepali iz pisma, ki ga je Friderikov sekretar Piccolomini 10. julija 1452 iz Dunajskega Novega mesta poslal prebivalcem Siene.⁸²¹ V njem omenja, da so se Avstrijcem pri uporju pridružili tudi Madžari, ki pa niso poslali še nikakršne pomoči ter da z njimi sodeluje tudi Ulrik Celjski, čeprav se za svojo odločitev že začenja kesati (*quamvis cepti peniteat*). Seveda je vprašanje, če gre povsem verjeti tej Piccolominijevi subjektivni oceni. Na prvi pogled lahko ob njej zamahnemo z roko, vendar preseneča dejstvo, da sta si Friderik in Ulrik Celjska prav v tistem času priskrbela dovoljenje beneškega doža Francisca Foscarija za varen prehod prek beneškega ozemlja s spremstvom 30 ljudi.⁸²² Kam naj bi to spremstvo potovalo in kakšen naj bi bil njihov namen, nam listina ne pove, zato lahko o tem le ugibamo. Da bi si Celjska pripravljala prosto pot za morebiten pobeg v Italijo, je skoraj nemogoče. V primeru vojaškega poraza bi se namreč verjetneje umaknila na svoje posesti na Ogrskem, s katerih sta dejansko črpala svojo gospodarsko moč. Friderik III. bi sicer kot skrbnik nad formalnim madžarskim kraljem Ladislavom imel pravico ukrepati tudi na Ogrskem, vprašanje pa je, koliko bi v realnih razmerah, ki so vladale takrat v Podonavju, to sploh bilo mogoče.

Vprašanje odnosa med Ulrikom Celjski in Friderikom III. v času od konca 1451 do jeseni 1452 obdaja tančica nejasnosti in zdi se, da med njima ni prišlo do radikalnega preloma. Ves čas zapleta je Friderik III. imel med vsemi pristaši avstrijskega tabora še največ zaupanja v Ulrika Celjskega. Še decembra 1451, ko je bilo iz Ulrikovih potez in obnašanja že moč zaslutiti, da igra dvojno vlogo in skuša iz nastalega zapleta potegniti predvsem korist za sebe, mu je vladar "dobrohotno" odpustil njegovo zavrnitev. Tudi pri obleganju Dunajskega Novega mesta se zdi, da je Friderik vsaj na tihem upal, da lahko Ulrika pridobi nazaj na svojo stran ali da lahko Celjan odigra vsaj vlogo neke vrste posrednika. Težko si namreč drugače razložimo uro in pol dolg razgovor med njima pred mestnim obzidjem. Vsebina pogovora je znana samo iz Piccolominijevega pisanja, očitno pa se je Ulrik skušal opravičevati za svoje dejanje. Prehod na avstrijsko stran je utemeljeval predvsem s svojim nezadovoljstvom nad vlogo, ki jo je kot svetnik igral na Friderikovem dvoru.⁸²³ Kdo je dal pobudo za to srečanje ni jasno. Piccolomini sicer trdi, da se je to zgodilo na Ulrikovo željo (*petente comite Ciliae*), vendar se zdi, da je skušal zavajati bralca. V pismu saškemu knezu iz 30. avgusta 1452 je namreč Eizinger izrecno trdil, da je pobudo za pogovore dal Friderik sam in da so se jih poleg Ulrika udeležili še njegov brat Osvald in nekateri drugi avstrijski deželani.⁸²⁴ Če Friderik vsaj deloma ne bi računal na Ulrikovo naklonje-

⁸²⁰ Kronos F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 112.

⁸²¹ Wolkan R., Der Briefwechsel, I/1 (FRA II/68), 48, str. 102.

⁸²² Otorepec B., Gradivo, 1452, julij 24. Benetke.

⁸²³ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 385.

⁸²⁴ Chmel. J., Beiträge, str. 174.

nost, zagotovo ne bi dal pobude za razgovor. Da Friderik le ni povsem izgubil zaupanja v Ulrika, nakazuje tudi dejstvo, da je vladar kljub Ulrikovi angažiranosti na nasprotni strani pristal, da Ladislava do dokončne odločitve izročijo v varstvo Celjskemu.

Ali je bilo postopanje Friderika III. zgolj posledica njegove politične naivnosti ali pa spretnega Ulrikovega pretvarjanja, je stvar interpretacije dogodkov. Vsekakor je bilo Friderikovo razočaranje nad Ulrikovim postopanjem v naslednjih dneh veliko. Še nekaj malega zaupanja, ki je ostalo, je dokončno izginilo, kar je - če lahko sklepamo po Piccolominijevem pisanju - v Frideriku zbudilo ogromno gneva in odpora do Celjskih. Grofje so na kraljevem dvoru izgubili vsako vrednost in veljavo. Ko je po izgonu z Ladislavovega dvora oktobra 1453 Ulrik znova iskal milost pri svojem vladarju, se Friderik ni dal več speljati na led. Od Ulrika je zahteval nemogoče. Hotel je namreč, da mu Celjan povrne vso nastalo škodo, ki mu jo je povzročil z nezvestobo, na kar pa Ulrik seveda ni mogel pristati.⁸²⁵ Radikalno spremenjen odnos Friderika do Celjske hiše se zrcali tudi v Piccolominijevih spisih. Če so bile pred 1452 sodbe v pisemih in biografijah pomembnih mož (*De viris illustribus*) še umirjene, so se po tem letu zaostriale do skrajnosti. Celjski so postali - Piccolomini pri tem ne dela nikakršne razlike med Barbaro, njenim bratom Friderikom in pa Ulrikom - osebe, ki jih vodijo najnižji človeški vzgibi. Predajajo se nasladi, zanikajo posmrtno življenje, posiljujejo ženske in zlorablajo svojo moč. Kar je negativnega o Celjskih v starejših spisih Piccolomini omenjal samo kot govornice, je v historiografskih delih, nastalih po 1452, za njega postalo čista in neizpodbitna resnica. Iz njegovih besed vre globoka prizadetost in zamera do vsega, kar samo spominja na grofe.

Friderik III. je bil v naslednjih letih - vsaj sodeč po pisemih Piccolominija - natančno informiran o vsem dogajanju okrog Ulrika Celjskega. Vendar je ostalo samo pri tem. Zdi se, da niti Friderik III. niti Ulrik nista več iskala tesnejših medsebojnih stikov. Našla sta nek *modus vivendi*, v katerem sta živela drug mimo drugega, saj se njuni interesi niso več neposredno križali. Friderik se je posvetil problemom v cesarstvu, Ulrik pa Ogrski in Balkanu. Toda vsaj pri Piccolominiju je zamera ostala. Nekaj mesecev po Ulrikovi smrti je v pismu aragonskemu in neapeljskemu kralju Alfonzu Ulrika enačil s Turki. Edina razlika med njima je po njegovem mnenju bila ta, da so bili slednji zunanji sovražniki krščanstva, Ulrik pa notranji.⁸²⁶

5. Uboj Ulrika Celjskega v beograjski trdnjavi

Dogodek iz burne preteklosti celjskih grofov, ki je v historiografiji naletel na najširši odmev, je zadnje dejanje v zgodovini rodbine. Izmed vseh opisov dogodkov se v narativnih virih najpogosteje pojavlja omemba uboja Ulrika II. v beograjski trdnjavi. Kar 27 različnim avtorjem se je v 32 spisih zdelo vredno omeniti ta

⁸²⁵ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 288.

⁸²⁶ Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis . . . opera quae extant omnia, str. 785.

dogodek. Geografsko pokrivajo pisci celotno Srednjo Evropo, od Poljske, Češke, Bavarske, Avstrije, Madžarske, pa vse do bizantinskega pisca Laonikosa Chalkondylesa.

Velika pričakovanja ob tolikšnem številu virov se po natančnejši analizi izkažejo za preuranjena. Od te velike množice jih samo osem obširneje poroča o podrobnostih umora, ostali se zadovoljijo zgolj s pavšalno navedbo, da je bil v Beogradu ubit zadnji Celjski grof. Nekateri navajajo še ime morilca Ladislava Hunjadija ali pa datum umora, ostale podrobnosti pa le redko najdejo svoje mesto na papirju. Od omenjenih osmih tekstov je pri opisu dogajanja najnatančnejša Avstrijska kronika za leta 1453 do 1467, precej vsebinske sorodnosti z njo kaže Celjska kronika, medtem ko avtorja poročila o obleganju Beograda zanimajo predvsem vojaške podrobnosti. Nekaj zanimivih podrobnosti prinašata pismi Konrada Hölzlerja in Jobsta Einsiedla, medtem ko je Piccolomini - besedilo *Historia Bohemica* je skoraj dobesedno enako *Historia Australis* - vsebinsko skromnejši. Obsežno je o Ulrikovem uboju poročal tudi poklicni pesnik Beheim, vendar je zaradi narave njegovega pisanja potrebno v pesmi zapisane trditve upoštevati z znatno mero previdnosti. Plačani pesniki si pač lahko - včasih pa so v to celo prisiljeni - privoščijo več svobode pri prikazovanju dejstev kot ostali kronisti.

Od kod so avtorji črpali podatke za svoje opise, ni povsem jasno. Štirje izmed njih - Konrad Hölzler, Beheim, pisec poročila o obleganju Beograda ter Ladislav Posmrtni kot avtor pisma prebivalcem Wroclawa in zaščitnega pisma za svoje privržence marca 1457 - so zanesljivo sodelovali pri pohodu in bili prisotni v času umora v trdnjavi. Možno je, da sta se pohoda udeležila tudi avtor Avstrijske kronike za leta 1453 do 1467 ter minorit, ki je napisal Celjsko kroniko. Če se pohoda nista udeležila, sta se, sodeč po vsebini in podrobnostih, ki jih poznata, o njem in dogodkih v trdnjavi natančno informirala iz prve roke. Svoja poznanstva pri zbiranju informacij je uporabil tudi Jobst Einsiedel, ki je le nekaj tednov po umoru skušal s podrobnostmi seznaniti Jorga Smidla in Casperja Junkherja. Naslovnikoma namreč zatrjuje, da je *des von Czilij wegen mancherley schrift vnd potschafft gehabt*.⁸²⁷ Piccolominiju, ki je bil v času bitke že v Italiji, je bilo očitno znanih več različnih zapisov o dogajanju v trdnjavi. V besedilu opozarja, da *sunt, qui comitem prius arguisse Ladislaum, dicant*, to kar pove v nadaljevanju pa ima za zanesljivo.⁸²⁸ Od kod so črpali preostali pisci, ni znano. Kot njihov vir lahko domnevamo zlasti "ustno izročilo" udeležencev pohoda, morebitne propagandne letake, pri humanistih in Arnpecku pa tudi že obstoječo starejšo literaturo. Večina avtorjev, zlasti tisti iz Avstrije, umor obsoja in obtožuje morilce. Značilen je na primer zapis v Dunajski analih. Notica je sicer vsebinsko zelo skopa, saj razen napačnega datuma in omembe uboja ne prinaša nobenih podrobnosti. Precej ostrejši je avtor pri karakterizaciji morilcev. Za njega to niso več ljudje, ampak samo še madžarski in kradljivi psi.⁸²⁹ Nasprotno tendenco je zaznati pri madžarskih avtorjih. Podrobnosti o umoru ne našteva nihče, čeprav so jim bile

⁸²⁷ Kürschner F., Jobst von Einsiedel und seine Correspondenz, str. 259.

⁸²⁸ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis, str. 463.

⁸²⁹ Lhotsky A., Die oberösterreichische Fassung, str. 26.

gotovo poznane iz Piccolominijevih spisov, ki so jih vsi poznali in uporabljali. Ker je dejanje obremenjevalo brata takratnega vladarja Matije Korvina, so več pozornosti namenili branjenju in razlaganju madžarskih stališč ter opravičevanju Ladislavovega dejanja kot podrobnostim iz trdnjave. Thuróczy Ulriku na primer očita, da je po smrti Ivana Hunjadija skušal pretentati njegovega sina Ladislava *nam ipse comes Ulricus omnium hominum esset ambitiosissimus superbiaque humanam supra naturam tumidus*.⁸³⁰

Pri navajanju datuma umora so viri zelo neenotni. Andrej Krabath iz Lappitza na primer trdi, da se je to zgodilo na dan svetega Luke (18. oktober), ostali viri pa umor datirajo med 4. in 14. novembrom. Precej zmede je povzročalo dejstvo, da sicer zanesljivi viri omenjajo kot dan smrti jutro pred svetim Martinom (10. november), medtem ko bi se po kronologiji sodeč, morala katastrofa zgoditi že 9. novembra. Problem je razrešil že Ernst Birk, ko je ugotovil, da so na Madžarskem v poznem srednjem veku praznovali god svetega Martina že en dan pred ostalo zahodno Evropo.⁸³¹ Datum Ulrikove smrti je s tem postal nesporen in ga vse sodobne študije enotno postavljajo na 9. november.

Poskusimo na osnovi virov rekonstruirati kronologijo dogodkov v zadnjem dnevu Ulrikovega življenja. Uporabimo lahko le narativne vire, saj zaradi narave dogodka listinsko gradivo ne obstaja. Odsotnost prič nam onemogoča zanesljivo rekonstrukcijo, vendar se lahko tolažimo, da še sodobniki umora niso bili veliko na boljšem. Pričevanj je bilo verjetno precej, vendar so resničnim opisom že kmalu začeli dodajati izmišljene podrobnosti. Dogodek je bil zaradi izvedbe preveč fascinanten, da bi se ljudje lahko zadovoljili zgolj s suhoparno resnico. Komaj nekaj tednov po umoru je Einsiedler v že omenjenem pismu ugotavljal, da je o dogodku poizvedel v marsikaterem zapisu in osebnih razgovorih, vendar se pričevanja med seboj močno razlikujejo (*die sich nye geleicht haben, allewege eine anders denn die ander*).⁸³²

Ulrik je z Ladislavom in ostalimi križarji prišel pred beograjsko trdnjavo 8. novembra. To potrjujejo tako pismo Konada Hölzlerja, anonimno poročilo o dogodkih v Beogradu, kot tudi Ladislavovo pismo prebivalcem Wroclawa. Že pred tem so Ulrika opozarjali, da pripravljajo v trdnjavi proti njemu zaroto. Po Celjski kroniki naj bi ga opozoril nek Madžar (*ein Unger*),⁸³³ Beheim pa trdi, da so ga opozarjali škof iz Kalocze, vojvoda iz Limbacha, grof in Posingena, trije bratje iz Rosega, nek pobožen Madžar (*frumer Unger*), zlasti pa Reinold Rozgon.⁸³⁴ Ulrik je iz previdnosti poslal na grad oglednika, ki naj bi se prepričal o varnosti bivanja na gradu. Celjska kronika nam imena sicer ne izda, avtor Avstrijske kronike za leta 1453 do 1467 pa trdi, da je grad pregledal Lamberger. Oglednik ni odkril ničesar sumljivega. Ali so bili Hunjadijevi privrženci - njihovo število se v kronikah giblje od 1.500 do 4.000 - tako dobro skriti ali pa je bil Lamberger resnično podkupljen, kar nam sugerira Avstrijska kronika za leta

⁸³⁰ Schwandtner J., *Scriptores rerum Hungaricarum II*, str. 195.

⁸³¹ Birk E., *Beiträge*, str. 229.

⁸³² Kürschner F., *Jobst von Einsiedel und seine Correspondenz*, str. 259.

⁸³³ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik*, str. 122.

⁸³⁴ *Die Gedichte des Michel Beheim II*, str. 690.

1454 do 1467,⁸³⁵ je na osnovi znanih virov nemogoče zagotovo oceniti. Ladislav Hunjadi je vladarja slovesno sprejel že na splavu na Savi in ga pospremil do trdnjave, ki pa so jo takoj po prihodu Ladislava in Ulrika trdno zaprli. Celjska kronika trdi, da je vanjo vstopilo 80 do 100 ljudi iz Ulrikovega in Ladislavovega spremstva. Med njimi so bili zanesljivo nekateri pisci, kot na primer Konrad Hölzler. V pismu, ki ga je štiri dni po umoru poslal Rüdigerju iz Stahrenberga priznava, da so se svétniki in on v trdnjavi bali za svojo usodo.⁸³⁶ Avstrijska kronika za leta 1454 do 1467 kot prvega, ki je vstopil v grad, imenuje Rainolda Rozgona.⁸³⁷

Kaj se je dogajalo na gradu, ni povsem jasno, ker je v virih ohranjenih več različnih rekonstrukcij dogodka. Beheim sicer trdi, da so Ulrika skušali ubiti že ponoči v postelji, -rešila naj bi ga trdno zaklenjena vrata⁸³⁸ - vendar je njegove trditve treba iz že navedenih razlogov jemati s previdnostjo. Do razpleta je vsekakor prišlo v jutranjih urah naslednjega dne. Že med jutranjo mašo, kjer je - tako trdi Ebendorfer - slovesno obhajal god svetega Teoderika,⁸³⁹ so Ladislav in njegovi privrženci po poslancu zahtevali, naj Ulrik takoj pride na posvet o pomembnih stvareh (*in den rath kommen von grosser mercklicher sachen*).⁸⁴⁰ Po Avstrijski kroniki iz let 1453 do 1467 naj bi vlogo neke vrste trojanskega konja spet odigral Lamberger, po Celjski kroniki pa naj bi ga prišli iskat Mihaly Szilágyi in drugi madžarski gospodje. Ulrik je kljub njihovim zahtevam počakal do konca obreda in šele nato odšel na posvet. Na njem je prišlo do - domnevno inscinirane - prepira. Ladislav je Ulriku očital, da je stalno nasprotoval njegovemu očetu Ivanu in ga oviral pri njegovem delovanju.⁸⁴¹ Ulrik se je sprva branil samo z besedami, kasneje pa tudi z orožjem. Kdo je prvi potegnil orožje, ni jasno, večina virov pa trdi, da je to storil Ulrik v samoobrambi. Z nožem je zamahnil proti Ladislavu, ga ranil po glavi in mu skoraj odsekal prst. Celjska kronika in Avstrijska kronika za leta 1453 do 1467 trdita, da je Ladislav pri tem skoraj izgubil prst. Rešil ga je zlat prstan, ki ga je nosil na roki, nakar so na Ulrika navalili Madžari. Celjana so - njemu naklonjeni viri pravijo, da po junaškem boju *in seinen grosten nöten/ stalt er sich als ein helt*⁸⁴² - najprej ranili v nogo, nato pa onemoglega potolkli do smrti. Že mrtvemu je Mihaly Szilágyi⁸⁴³ (*Selaty Michäl, Magnus Symon ali Ellschymagell*), kot ga imenujejo viri, odsekal glavo.

⁸³⁵ Krones F., *Die zeitgenössischen Quellen*, str. 55. "*der (sc. Lamberger) vielleicht durch guet und verhaissung durch graff Laszlauen was verkhert warden.*"

⁸³⁶ Palacky F., *Urkundliche Beiträge* (FRA II/20), str. 104. "*Die rete, ich und ander, vnsers gnedigsten herrn des koniges hoffgesinde, sein in grossem trübsal vnd jrrunge gewesen, vnd meynten, is würde vber syne konigliche Gnade vnd vns allen auch geen etc.*"

⁸³⁷ Krones F., *Die zeitgenössischen Quellen*, str. 55.

⁸³⁸ *Die Gedichte des Michel Beheim II*, str. 693.

⁸³⁹ Ebendorfer T., *Cronica Austriae*, str. 436.

⁸⁴⁰ Krones F., *Die Freien von Sanek und ihre Chronik*, II. Die Cillier Chronik, str. 124. Vsi viri enotno navajajo pretvezo, s katero je Ladislav zvalil Ulrika v pripravljeno zasedo.

⁸⁴¹ Podobni očitki se pojavljajo v vseh virih.

⁸⁴² *Die Gedichte des Michel Beheim II*, str. 694.

⁸⁴³ Mihaly Szilágyi je bil takratni poveljnik beograjske trdnjave in svak Ivana Hunjadija. Prim. LMA VIII, 389-390.

Ladislavovi privrženci so Ulrikovo truplo zadrževali še nekaj dni, nato pa so ga izročili celjskim vitezom, ki so ga odnesli domov v Celje, kjer je bil slovesno pokopan.⁸⁴⁴

Z Ulrikovim umorom v beograjski trdnjavi je dokončno izumrl rod Celjskih grofov. Zdi se kot absurd, da je njihovo izumrtje najbolj odmevalo v historiografiji. Razlogov za to je več. Sredina 15. stoletja je čas, ko je v glave evropskega, zlasti pa srednjeevropskega človeka, začela prodirati zavest o turški nevarnosti. Vse, kar je spominjalo na Turke, je pri ljudeh zbujalo velik interes. To vsekakor potrjujejo kar tri tiskane izdaje Schiltbergerjevega potopisa o njegovih dogodivščinah v turškem ujetništvu, ki so izšle do 1500. Ker je bil Ulrik ubit na križarskem pohodu, je odmevnost toliko bolj razumljiva. Za madžarske pisce je bil umor zanimiv zaradi posledic, ki jih je imel za Hunjadije. Glavni akter Ladislav je bil marca 1457 obglavljen v Budimu, mlajši brat in kasnejši vladar Matija pa se lahko zahvali samo svoji mladosti, da je ostal pri življenju. Avstrijski pisci so bili s Celjskimi povezani prek tedanjega deželnega gospoda Ladislava Posmrtnega. Ulrik je bil že vsaj od 1452 najtesneje politično, deloma pa tudi gospodarsko povezan s to deželo. Kot Ladislavov sorodnik in tisti, ki je imel v rokah dejansko oblast v deželi, je bil kreator dogajanja v krajih ob Donavi. Na njegovih plečih se je odločala usoda Ladislava in dežele. Pisci so se zavedali, da z umorom nastaja v Podonavju nova realnost. Ulrikova smrt pomeni za to območje pomembno prelomnico in tega so se očitno zavedali že sodobniki.

---

⁸⁴⁴Celjska kronika trdi, da so Ulrikovo truplo zadrževali pet dni, Avstrijska kronika za leta 1453 do 1467 pa, da so glavo zadrževali tri dni, njegovo telo pa štiri.

V. Sklepne ugotovitve

Relevantno oceno virov lahko podamo samo ob predhodni analizi krajevne pojavnosti virov, časovnega razpona, v katerem se Celjski oziroma Žovneški pojavljajo v narativnih virih ter socialni strukturi piscev. Zanima nas torej, kje vse naletimo v virih na Celjske, ali obstajajo na geografsko zaokroženem teritoriju določene skupne vsebinske značilnosti, nadalje kateri dogodki se zdijo sodobnikom tako pomembni v razvoju Celjske dinastije, da so jih vključili v svoje zapise ter končno kdo so avtorji, ki pišejo o Celjskih, v kakšnih okoliščinah so pisci ustvarjali in ali so se te okoliščine zrcalile v vsebini narativnih virov. Vire torej skušamo opredeliti po krajevnih, časovnih in vsebinskih kriterijih. Takoj je potrebno opozoriti na nekatere metodološke probleme. Kljub fascinantnemu številu 61 različnih avtorjev so časovno razporejeni zelo neenotno. Do leta 1436 je evidentiranih samo 18 avtorjev, ki pokrivajo več kot 200 let. Do konca 14. stoletja, ko so Celjski s Hermanom prvič vidneje stopili na mednarodno prizorišče, je bil z izjemo najemniških pohodov njihov delokrog bolj ali manj omejen na Štajersko in deloma Kranjsko. Temu primerna je bila tudi odmevnost v narativnih virih, ki je z redkimi izjemami omejena na pisce iz tega prostora. Jasno je, da bi bilo na osnovi tako majhnega vzorca tvegano sklepati na določene pojave in jih posploševati. Resnejše medsebojne primerjave virov lahko izvedemo šele za čas po 1436, ko se njihovo število močno poveča. O obdobju zadnjih dvajsetih let rodbine Celjskih grofov piše 43 različnih avtorjev. Njihove omembe se zgostijo, tako da imamo o istem dogodku več različnih piscev, kar nam omogoča, da lahko ugotovimo nekatere skupne tendence. Kljub vsemu je treba poudariti, da je skoraj nemogoče izoblikovati nesporne kriterije, po katerih bi posamezne vire razdelili po krajevnem ključu oziroma njihove avtorje nedvoumno umestili v določeno družbeno skupino. Tako krajevne kot tudi socialne meje med posameznimi skupinami so zabrisane in skoraj nevidne. Večkrat se zgodi, da bi isti vir ali avtorja lahko uvrstili v več skupin.

Notice o Celjskih najdemo raztresene po narativnih virih na obsežnem prostoru od Balkanskega polotoka prek Srednje Evrope, vse do Poljske in Bavarske. Geografsko izstopata dve omembi: Bizantinski pisec Laonikos Chalkondyles opisuje Ulrikovo smrt v Beogradu, neznan pisec Bolzanske kronike pa omenja prvo povišanje Žovneških v Celjske grofe 1341. Ostale omembe so skoncentrirane na pet večjih teritorialnih območij.

Najbolj severno najdemo omembe o Celjskih na Poljskem. Filippo Buonacorsi, Jan Dlugosz in mestni pisar Peter Eschenloer so v svojih delih odmerili del prostora tudi Celjskim grofom. Eschenloerja lahko med poljske pisce štejemo le pogojno. Kot pisar je namreč služboval v današnjem Wrocławu v Šleziji, ki je skozi

preteklost doživljala burne pretese, vendar ga zaradi geografske bližine in današnje politično upravne pripadnosti štejemo k poljskim virom. V Eschenloerjevem pisanju, ki je nastalo na pobudo mestnega sveta, ni ničesar samostojnega, saj gre pri njegovi kroniki skoraj za dobesedni prevod Piccolominijeve *Historia Bohemica*. Prevod ni bil izbran naključno. V Šleziji, ki jo je češkemu kraljestvu sredi 14. stoletja slovesno priključil šele Karel IV., je bila v nasprotju s preostalim kraljestvom močno prisotna antihusitska, prokatoliška in pronemška tendenca. Glede na svojo vsebino je bil Piccolominijev spis najustreznejši za interese wroclawskega mestnega sveta. Pri Buonaccorsiju, ki je ustvarjal sredi 15. stoletja, so omembe Celjskih strogo omejene na čas vladanja poljskega kralja Vladislava na Madžarskem med letoma 1439, ko je umrl njegov predhodnik na ogrskem prestolu Albreht in 1444, ko je Vladislav preminil v bitki pri Varni. Opisi so sicer natančni in obsežni, vendar najdemo v njih le malo izvirnega. Buonaccorsi se je namreč pri svojem pisanju večinoma naslanjal na Jana Dlugosza. Ta je eden redkih piscev, ki se je pri črpanju gradiva za svojo kroniko ozrl tudi prek meja svoje domovine, k temu pa je gotovo veliko prispevala njegova humanistična izobrazba. Vendar moramo tudi pri njem žal ugotoviti, da vsebinsko bistveno ne preseže Eschenloerja in Buonaccorsija. Z izjemo opisovanja in navajanja dogodkov, ki Celjske neposredno povezujejo s poljsko zgodovino (poroka Viljema in Ane v poljsko kraljevo hišo), je tudi pri njem najti malo izvirnega. Vsi omenjeni poljski pisci so svoje védenje o Celjskih črpali od piscev, ki niso izvirali s Poljske, zlasti od Piccolominija in Thuróczyja, sami pa so z izjemo dogodkov, neposredno vezanih na Poljsko, prispevali le manjši del izvirnega.

Na podobno sliko naletimo tudi pri kronikah in noticah, ki izvirajo s Češke. Omembe v štirih zgodovinskih delih so skoraj izključno vezane na dogodke v tej deželi. Celjski stopijo v ospredje avtorjevega interesa zlasti pri dogodkih, povezanih z Husiti (Ulrikovo posredovanje med Sigismundom in taborsko skupnostjo v Taborski kroniki) ali pa je njihovo zanimanje vezano na kraljico Barbaro (njeno priprtje ob smrti moža Sigismunda - viri kažejo nekaj razlik v kronologiji - ali njena smrt 1451). Izjemo med češkimi viri, ki govorijo o Celjskih grofi, predstavljajo Stari češki letopisi, pisani v češkem jeziku. Ta vir je poleg Celjske kronike edini, ki omenja pokneženje 1436, nekaj več izvemo tudi o Ulrikovem izvrševanju kraljevega namestništva na Češkem, hkrati pa je to edini nam znani češki vir, ki omenja Ulrikov konec v Beogradu.

Češki avtorji so torej podobno kot poljski pri svojem interesu za pisanje omejeni z nevidnim plotom svojega kraljestva. V vseh primerih so dogodki opisani s stališča Čehov. To se najlepše vidi v prikazih obleganja trdnjave Ort leta 1452. Niti za Rožemberško kroniko niti za Stare češke letopise nista v prvi vrsti pomembna kontekst in politični okvir, v katerem je do obleganja prišlo, ampak izpostavljata predvsem dejstvo, da je pri vojaških akcijah sodeloval eden od najpomembnejših predstavnikov katoliške stranke na Češkem, Ulrik iz Rožemberka. Upor avstrijskega plemstva in Ladislavova izročitev sta za oba vira drugotnega pomena.

Od piscev, ki so ustvarjali na Madžarskem, so evidentirani štirje. Tako Thuróczy kot Bonfini ter Ransano in Vitéz so bili humanistično izobraženi pisci, posredno ali neposredno povezani s krogom humanistov okrog Matije Korvina.

Pisma Janeza Vitéza so sicer nastajala v času, ko je bil v službi Ivana Hunjadija, vendar je v kasnejših letih vzdrževal tesne stike tudi z Matijo. Močna povezanost madžarskih piscev z dinastijo Hunjadijev se opazno zrcali v njihovih spisih. V svoji izrazito prohunjadijski usmeritvi kategorično zanikajo kakršne koli zasluge Celjskih za madžarsko krono. Thuróczy in Bonfini le bežno omenjata, da je v imenu Ladislava Posmrtnega slovesno prisego ob kronanju izrekel Ulrik. Thuróczy skoraj istočasno dodaja, da se časov, ko je Celjan imel glavno besedo, spominjajo starci v Slavoniji vse do danes in o njih pripovedujejo svojim sinovom, ne brez težkih vzdihljev.⁸⁴⁵ Odklonilna drža madžarskih avtorjev je razumljiva, saj so ustvarjali na dvoru Matije Korvina, sina Ivana Hunjadija, največjega oponenta Celjskih na Madžarskem. Brez dvoma je Matija gojil do Celjskih podobna čustva, kot jih je Ladislav nakazal z očitki Ulriku v beograjski trdnjavi tik pred umorom. Bratova usmrtitev marca 1457 v Budimu je sovraštvo samo še povečala. V takih okoliščinah in čustvenem vzdušju, ki je vladalo na dvoru Matije Korvina v odnosu do Celjskih, bi bilo od avtorjev iluzorno pričakovati, da bi zastopali drugačno stališče.

Pisce, ki izvirajo z Bavarske, lahko razdelimo v dve skupini, ki kažeta precejšnje medsebojne razlike. Prvo predstavljata historiografa, ki prihajata iz vrst duhovščine (Andrej iz Regensburga, Veit Arnpeck), v drugi pa so laični pisci iz meščanskega okolja. Tako Andrej iz Regensburga kot Veit Arnpeck sta pri svojih omembah strogo omejena na dogajanje na Bavarskem. Poleg genealoških podatkov o poročni zvezi Hermana III. z Beatriks, hčerko bavarskega vojvode Ernesta leta 1424 in prepisanih podatkov o poročnih zvezah Celjskih s poljsko kraljevo hišo, omenja Andrej iz Regensburga le še pohod križarske vojske proti Husitom, ki se ga je kot vodja dela vojske 1433 udeležil tudi Ulrik Celjski. Vprašanje je, ali bi ta notica, ki jo je od Andreja prepisal tudi Veit Arnpeck, sploh prišla v kroniko, če se vojska ne bi zbrala v Staubingu, mestecu, ki je le nekaj kilometrov oddaljeno od kraja Andrejevega delovanja in ustvarjanja.

Podobno skromen je tudi Veit v svoji latinski in nemški kroniki o preteklosti Bavarske. Naslanjal se je zlasti na Andrejevo pisanje in prinaša le malo izvirnega. Več osebne bi od Veita pričakovali v Avstrijski kroniki, saj je bil kot študent na Dunaju osebno prisoten pri mnogih dogodkih iz zadnjega leta življenja Ulrika Celjskega. V kroniki pravi na primer, da je na lastne oči videl (me vidente) vojsko Ulrika in Ladislava Posmrtnega, ki je poleti 1456 odhajala na Ogrsko. Vendar moramo znova žal ugotoviti, da se je Arnpeck raje naslonil na Piccolominija in Thuróczyja kot pa na lastne spomine. Ostali bavarski historiografi iz 15. stoletja, kot na primer Hans Ebran von Wildenberg v *Chronik von den Fürsten aus Bayern* ali pa Ulrich Fuetrer v *Bayerische Chronik*, Celjskim ne namenjajo niti besede.

Meščanski kronisti se v primerjavi s pisci iz nemeščanskega okolja izkažejo s precej širšim horizontom. Celjskih ne omenjajo toliko v zvezi z dogodki, ki so vezani neposredno na Bavarsko, na rojstni kraj avtorja ali prostor njegovega bivanja in delovanja, ampak bolj na dogodke, ki so imeli daljnosežnejše politične

⁸⁴⁵ Schwandtner J., *Scriptores rerum Hungaricarum II*, str. 170. Quid autem comes Ciliae Ulricus, reginae avunculus, diebus in eisdem, in illius vindicatum operatus sit, senes regni Slavoniae memorant usquemodo, et illa gravibus non sine suspiriis ipsorum narrat filii.

posledice, s tem pa so posredno vplivali tudi na interese celotnega mesta in posameznega meščana. Nürnberški letopisi tako omenjajo Ulrika v zvezi z dvema dogodkoma. Prvi je odvzem skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim 1452, drugi pa Ulrikova smrt v Beogradu. Oba dogodka sta dodobra spremenila politično situacijo v Srednji Evropi, s tem pa tudi pogoje trgovanja na tem prostoru. Nobeno presenečenje ni, da so pisci meščanskega rodu večinoma izviralci iz Nürnberga, ki je imel od vseh bavarskih mest v širšem prostoru Podonavja največji trgovski interes. Da so se Nürnberžani zavedali pomena Ulrika Celjskega za ta del Evrope, kaže tudi njihovo pismo z izraženim sožaljem, ki so ga januarja 1457 naslovili na vdovo Katarino Celjsko.⁸⁴⁶

Podobne značilnosti kot do sedaj obravnavani avtorji kažejo avstrijski viri. V večini primerov se vsebinaotic veže na ozko lokalno območje. Notice iz šentpavelskega Archiviuma na primer natančno opiše potek spopadov med pristaši Celjskih grofov in samostanom, ki so bili sestavni del širše fajde med Celjskimi in Friderikom III. Toda videti je, kot da se avtor notice tega ne bi zavedal. Spopadi na Kranjskem ali obleganja Ljubljane so zanj povsem nebitveni in jih ne omenja. Lokalni interes avstrijskih virov se zelo lepo kaže v skoncentriranosti omemb na dva dogodka, ki sta bila prelomna za nadaljnji notranji razvoj dežele. Od neavstrijskih virov samo Bonfini in Thuróczy (Eschenloerja in Dlugosza ne moramo prišteti, ker povsem povzemata Piccolomini) obširneje spregovorita o dogajanju leta 1452, nekaj besed pa jim namenijo še avtorji Starih čeških letopisov, Rožemberške kronike in Nürnberških letopisov. Ulrikova smrt je sicer naletela na odmev tudi pri drugih piscih, ne samo iz Avstrije, toda v mnogih primerih se pri avstrijskih piscih, zlasti tistih z manjšimi literarnimi ambicijami, omenjata samo ta dva dogodka. Piccolomini in Celjska kronika deloma odstopata od tega vzorca, saj skušata zaobjeti aktivnosti Celjskih v celoti in ne samo parcialno po posameznih deželah. Piccolomini v svojih različnih delih posega precej široko. Čeprav težišče dela ostaja na deželni zgodovini, najdemo v njegovi *Historia Bohemica* pasuse o vpetosti Ulrika v avstrijsko politiko. Prav tako v *Historia Australis* naletimo na obsežne odlomke, v katerih opisuje Ulrikovo vpletanje v madžarske notranje zadeve, zlasti v spore s Hunjadijem. Še najširše zajema in opisuje aktivnosti Celjskih njihova Celjska kronika, kar je tudi razumljivo. Celjski minorit je namreč edini pisec, ki je zgodovino Celjskih grofov vzel za osrednjo temo in namen svojega dela. Celjska kronika je tako edini narativni vir, v katerem je zgodovina rodbine obravnavana s stališča Celjskih samih. Ob analizi notic, ki so bile glede na avtorjev izvor oziroma kraj delovanja porazdeljene po posameznih deželah, lahko torej opazimo nekatere skupne značilnosti. S posameznimi izjemami se avtorji pri omenjanju Celjskih običajno omejujejo zgolj na dogodke, pri katerih so grofi neposredno povezani z avtorjevo deželo. Horizont avtorjevega interesa le v redkih primerih prekorači te meje.

Celjski se v različnih narativnih virih pojavljajo v razponu več kot 200 let. Prvič so njihovi predniki Žovneški gospodje omenjeni v pesnitvi Ulricha

⁸⁴⁶ Bachmann A., Urkunden und Actenstücke, 140, str. 194.

Lichtensteinskega o viteškem služenju dami (*Frauedienst*). Zgodovinska resničnost omenjene notice je sicer v zadnjem času sporna, ker ni viteški turnir v Brežah izpričan v nobenem drugem viru. Starejši zgodovinarji, ki so v pesnitvi videli verodostojno pričo preteklosti, so turnir postavljali v leto 1224. Bolj kot sama verodostojnost je za nas pomembno, da so svobodni gospodje Žovneški v prvi polovici 13. stoletja enakopraven subjekt v takratni družbi ter da so vključeni in vpeti v strukturo takratnega vodilnega socialnega sloja.

Časovno strukturo omemb prikazuje spodnja preglednica.

1224: Konrad Žovneški se udeleži viteškega turnirja v Brežah.

Ulrich Lichtensteinski

1278: Žovneški med morilci Otokarja II.

Ebendorfer (Cronica Austriae)

julij 1308: Avstrijski vojvoda Friderik prepusti Ulriku Žovneškemu v upravo mesto in grad Slovenj Gradec.

Otokar iz Geule

jeseni 1309: Žovneški med pristaši avstrijskega vojvode Friderika na Štajerskem.

Otokar iz Geule

1335: Oton potrdi Friderika Žovneškega za kranjskega deželnega glavarja.

Janez Vetrinjski; Kronika anonimnega Leobenčana; Ebendorfer (Cronica Austriae)

1341: Nemški kralj Ludvik Bavarski poviša Friderika v grofa Celjskega.

Janez Vetrinjski; Kronika anonimnega Leobenčana; Bolzanska kronika; Ebendorfer (Cronica Austriae)

1345-1359: Ulrik I. sodeluje na različnih vojaških pohodih kot najemniški vojak.

Suchenwirt

10. 8. 1359: Umre Friderik Celjski.

Celjska kronika

26. 7. 1368: Umre Ulrik I.

Celjska kronika

29. 4. 1372: Umre Janez Celjski, sin Hermana Celjskega.

Celjska kronika

1372: Drugo povišanje Celjskih v grofe.

Celjska kronika (1362)

1377: Herman I., Herman II. in Viljem se udeležijo križarskega pohoda v Prusijo.

Suchenwirt

1385: Umre Herman I. Celjski.

Dunajski anali; Celjska kronika

pred 1387: Viljem Celjski se poroči z Ano, hčerko zadnjega Piasta.

Dlugosz; Andrej iz Regensburga; Celjska kronika

1392: Po vrnitvi s Sigismundovega križarskega pohoda proti Turkom Viljem Celjski umre na Dunaju.

Leopold z Dunaja; Dunajski anali; Celjska kronika

25. 9. 1396: Bitka pri Nikopolju.

Dunajski anali; Ulman Stromer; Johann Schiltberger; Peter iz Retza; Ebendorfer (Cronica regum Romanorum); Hektor Mülich

1401: Po Hermanovih prizadevanjih uporni madžarski plemiči izpustijo Sigismunda iz ujetništva.

Eberhard Windeck; Celjska kronika

1401: Ana Celjska se poroči z Vladislavom Jagelonskim.

Dlugosz; Andrej iz Regensburga; Celjska kronika

1402: Sigismund zapre svojega brata češkega kralja Vaclava na Schaumberg, pri čemer mu pomaga Herman Celjski.

Dunajski anali

1402: kronanje Ane Celjske za poljsko kraljico.

Dlugosz

1405-1408: Poroka Sigismunda in Barbare.

Eberhard Windek; Celjska kronika

1406-1421: Občasni spopadi med celjskim oskrbnikom Pergauerjem in samostanom v St. Pavlu.

Analiium šentpavelskega samostana

1415: Udeležba Celjskih na koncilu v Konstanci.

Ulrich iz Richentala; Jakob Cerretani; Prischuch; Peter Wolfram

1416: Smrt Ane Celjske.

Dlugosz

poleti 1419: Herman Celjski se med dogovarjanjem med Albrehtom in Sigismundom o Albrehtovi poroki s Sigismundovo hčerko Elizabeto omenja kot porok dogovora.

Eberhard Windeck

1424: Herman III. se poroči z Beatriks, hčerko bavarskega vojvode Ernesta. *Andrej iz Regensburga (Diarium sexennale); Veit Arnpeck (Chronicon Baioariorum, Bayerische Chronik); Celjska kronika*

januar 1425: Herman II. oblega Beljak.
Poročilo o obleganju Beljaka

1423-1425: Afera z Veroniko Deseniško.
Eberhard Windeke; Piccolomini (De Europa); Celjska kronika

1428: Umre Herman III.
Celjska kronika

1430: Romanje Ulrika Celjskega v Santiago de Kompostela.
Kronika kastiljskih kraljev

1433: V Staubingu se zbere vojska proti Husitom. Del vojske, ki prihaja z vzhoda, vodi Ulrik Celjski.
Andrej iz Regensburga (Chronica pontificum et imperatorum Romanorum); Veit Arnpeck (Chronicon Baioariorum)

oktober 1435: Herman II. umre v Bratislavi.
Celjska kronika

18. 11. 1436: Ulrik posreduje med Sigismundom in skupnostjo Taboritov.
Taborska kronika

30. 11. 1436: Sigismund poviša Celjske v kneze.
Stari češki letopisi; Celjska kronika

1437: Po nasvetu Sigismunda priprejo Barbaro Celjsko.
Stari češki letopisi; Cronicon veteris collegiati Pragensis; Piccolomini (Historia Bohemica); Bonfini

oktober 1438: Ulrik postane upravnik na Češkem in njegova prizadevanja po polastitvi češke krone.
Stari češki letopisi; Piccolomini (Historia Bohemica); Bonfinus; Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum)

1440: Ulrik Celjski se zaplete v državljansko vojno na Madžarskem.
Piccolomini (De Europa, Commentarii); Helena Kottanner; Ebendorfer (Cronica Austriae); Thuróczy; Buonaccorsi; Bofini; Tucher; Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum) Celjska kronika

1437-1443: Fajda med Friderikom III. in Celjskimi.
Piccolomini (Historia Australis, De viris illustribus, pisma); Chronik der Zeiten

Albrechts und Friedrichs; Analistični zapiski za čas od 1443 do 1444; Št. Pavelski anali; Celjska kronika; Ebendorfer (Cronica regum Romanorum); Georg Schamdocher

1443-1452: Dejavnost Ulrika Celjskega kot svetnika Friderika III.

Piccolomini (De viris illustribus, pisma); Celjska kronika

1446: Spopadi med Ulrikom in Hunjadijem na Štajerskem in v Slavoniji.

Thuróczy; Bonfini; Janez Vitéz de Zredna; Celjska kronika

september 1449: Sodelovanje Ulrika v fajdi med Albrechom Ahilesom in Nürnbergom.

Hektor Mülich

maj 1450: Ulrik vodi pohod proti Pankrazu iz Holiča.

Piccolomini (Historia Australis); Kleine Chronik von Oesterreich (1368-1458);

Ebendorfer (Cronica regum Romanorum); Ebendorfer (Cronica Austriae)

1451: Smrt Barbare Celjske.

Stari češki letopisi; Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica, pisma);

Eschenloer

1451-1452: Formiranje Mailberške zveze in odvzem skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim Frideriku III.

Piccolomini: (Historia Australis, Historia Bohemica, De Europa); Ebendorfer (Cronica regum Romanorum, Cronica Austriae); Bonfini; Eschenloer; Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum); Celjska kronika; Stari češki letopisi; Rosenbergiana; Anali iz Melka; Wolfgang iz Steyerja; Nicolaus Lanckmann; Eschenloer; Thuróczy; Dlugosz, Nürnberški letopisi; Eine unbeachtete Chronik Österreichs; Letak iz Avstrije

1452-1453: Vpliv Ulrika na Ladislava.

Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica, pisma); Thuróczy; Celjska kronika

december 1452: Pogajanja z Madžari o Ladislavovi usodi.

Bonfini; Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum)

konec septembra 1453: Državni zbor v Korneuburgu in Ulrikova odstranitev iz Ladislavove bližine.

Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica, De Europa, pisma); Ebendorfer (Cronica Austriae); Kleine Chronik von Oesterreich (1368-1458); Celjska kronika

1454: Smrt Friderika II. Celjskega.

Ebendorfer (Cronica Austriae); Celjska kronika

februar 1455: Slovesna vrnitev Ulrika na Dunaj.

Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica, De Europa); Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum); Celjska kronika

med aprilom in avgustom 1455: Konflikt Ulrika Celjskega s Hunjadijem. *Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica)*

1456: Ulrikov umor v Beogradu.

Dunajski anali; Piccolomini (Historia Australis, Historia Bohemica, De Europa, Commentarii; Pisma); Kleine Chronik von Oesterreich (1368-1458); Anali iz Melka; Ebendorfer (Cronica regum Romanorum, Cronica Austriae); Österreichische Chronik von 1453-1467; Beheim; Poročilo o obleganju Beograda; Pismo Ladislava Posmrtnega prebivalcem Breslava; Pismo Konrada Hölzlerja; Zaščitno pismo Ladislava Posmrtnega 1457; Jakob Unrest; Andreas von Lapitz; Bonfini; Ransano; Eschenloer, Dlugosz, Veit Arnpeck (Chronicon Austriacum); Jobst Einsiedel; Poročilo o pohodu nürnberških križarjev 1456; Nürnberški letopisi; Hektor Mülich; Eine unbeachtete Chronik Österreichs; Stari češki letopisi; Eschenloer; Thuróczy; Celjska kronika; Laonikos Chalkondyles

Iz preglednice je torej razvidna časovna struktura pojavljanja Celjskih grofov v narativnih virih. Po že omenjenem turnirju v Brežah 1224 si omembe sledijo vse do smrti Ulrika Celjskega v Beogradu in izumrtja rodbine. Do okrog 1440 lahko z izjemo prvega povišanja Žovneških v Celjske grofe in bitke pri Nikopolju vse omembe označimo za bolj ali manj sporadične. Redko se zgodi, da o enem dogodku poročata dva različna in neodvisna avtorja. Vsebinsko prevladujejo genealoški podatki, v katerih prednjači zlasti Celjska kronika. Iz nje nam je znana večina datumov smrti prvakov celjske hiše od druge polovice 14. stoletja. Kronist je zagotovo moral uporabljati nek danes neznan nekrolog. Janko Orožen sicer omenja, da naj bi bila med 1695 in 1798 na steni ob glavnem oltarju v minoritski cerkvi v Celju vzidana kamnita tabla s podatki o datumih smrti Celjskih grofov,⁸⁴⁷ vendar se ti podatki bistveno razlikujejo od podatkov v Celjski kroniki. Preseneča nas molk narativnih virov za obdobje, ko je na čelu celjske grofovske hiše stal Herman II. Kot mladeniča ga prvič najdemo omenjenega v Suchenwirtovi pesnitvi o križarskem pohodu 1377 v Prusijo, enako sta omenjena njegov delež pri Sigismundovi rešitvi v bitki pri Nikopolju in pa njegovo sodelovanje na koncilu v Konstanci 1415. Drugi dogodki v njegovem življenju so omenjeni zgolj bežno. O Hermanovih diplomatskih dejavnostih v zvezi z vojno med Sigismundom in Benetkami nam na primer ne govori noben do sedaj odkrit narativni vir. Celo avtor Celjske kronike, ki v predgovoru izrecno pravi, da je ihm zu ehren und zu einer gedechtnus einen anfang seiner cronica gemacht, mu je posvetil zgolj eno samo poglavje, kjer izpostavi zlasti poroko Hermanove hčerke Barbare z ogrskim kraljem Sigismundom, Hermanov izgon Judov s svojih gospoств in njegovo ustanovitev samostana v Pletarjah.⁸⁴⁸ Več prostora kot Hermanu je namenil aferi z Veroniko Deseniško, ki ji je kronist odmeril kar tri poglavja. Omenjena praznina med narativnimi viri postane nekoliko razumljivejša, če upoštevamo, da v habsburških deželah od Kronike o 95 vladarjih Leopolda z Dunaja do Ebendorferjevih *Cronica regum Romanorum* in *Cronica Austriae* ni nastalo nobeno pomembnejše in obsežnejše historiografsko delo, ki ne bi imelo značaja zgolj občasnih zasebnih

⁸⁴⁷ Transkripcija danes izgubljenega kamnite table v Orožen J., Problematičnost, str. 194.

⁸⁴⁸ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 73-75.

notic ali samostanskih analov. Edino pravo kronikalno delo iz tega obdobja so Spomini Eberharda Windecka, ki je ustvarjal kot zaupnik kralja Sigismunda, toda vsebina njegovega spisa velja za nezanesljivo.

Po 1436 se slika bistveno spremeni. Od Ulrikovega angažiranja v državljanski vojni na Ogrskem, v katero se je zapletel kot bližnji sorodnik ovdovale kraljice Elizabete, lahko delovanje Celjskih grofov spremljamo skoraj kontinuirano. Nekoliko slabše je dokumentirano samo obdobje med 1443 in 1451, to se pravi od konca fajde med Habsburžanom Friderikom III. in Celjskimi do formiranja mailberške zveze. Podobno lakuno opazimo za obdobje med oktobrom 1453 in februarjem 1455, ko je bil Ulrik odstranjen iz bližine Ladislava Posmrtnega. Po 1440 so torej slabše izpričana tista leta v dinamičnem razvoju celjskih grofov, ko so ti težišče svojih aktivnosti usmerili na Ogrsko in južneje proti Balkanu. V do sedaj evidentiranih narativnih virih o Celjskih sploh pogrešamo vire, ki bi obravnavali ali omenjali njihovo politiko do Dubrovnika in srednjeveške Bosne. Verjetno je to dejstvo predvsem posledica manjše produkcije tovrstne literature na tem geografskem območju.

Omembe različnih avtorjev se številčno pomnožijo predvsem ob petih dogodkih, in sicer ob prvem povišanju v Celjske grofe 1341 (omenja se pri štirih avtorjih, kar je v primerjavi z ostalimi dogodki iz 14. stoletja precej), ob bitki pri Nikopolju 1396, ob fajdi med Friderikom III. in Celjskimi med 1437 in 1443, v zvezi z dogodki, povezanimi z Ulrikovim prevzemom skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim 1452. Po številčnosti vse prekaša omemba Ulrikove smrti, ki jo po naši evidenci najdemo kar pri 31 avtorjih. Vsebinska analiza omenjenih dogodkov je razvidna iz eksemplaričnega dela.

Poskušajmo še ugotoviti, v kolikšni meri na formiranje mnenja o Celjskih vpliva socialno okolje, v katerem je pisec bival in ustvarjal. Vsem zgodovinskim noticam ni mogoče nedvoumno določiti avtorstva. Mnoga dela, zlasti tista, ki imajo karakter analističnih zapiskov, je pisalo več različnih avtorjev, tako da njihov socialni status težko definiramo. Pri analizi so zato upoštevani le tista besedila in njihovi avtorji, pri katerih lahko nedvoumno določimo socialni stan, iz katerega avtor izvira.

Med pisci prevladujejo avtorji iz vrst duhovščine. Med njimi najdemo pripadnike nižje duhovščine in preprostih menihov (Unrest, Anali iz Melka ...) kot tudi take, ki so posedovali najvišje službe v Cerkvi in kreirali njeno politiko (Piccolomini, Cerretani ...). Po drugi strani med pisci iz duhovniških vrst naletimo tudi na take, ki so bili izpričani nasprotniki uradne cerkve (Nikolaj Biskupec). Pri duhovščini torej nimamo opravka z notranje enotnim slojem, ampak s socialno močno diferencirano in notranje razslojeno plastjo prebivalstva. Temu primerne so tudi njihove sodbe. Celjski minorit, avtor Celjske kronike, ohranja relativno nevtralnno držo, čeprav je bil njegov namen pisanja predvsem iztrgati iz pozabe dejanja Celjskih grofov. Nasprotno pa se Piccolomini pokaže kot izrazit nasprotnik Celjskih. Zlasti po 1452 jih v vseh svojih delih in korespondenci neprestano prikazuje in riše v najtemnejši luči in le redko najde dobro besedo o njihovih dejanjih. Zdi se, da kolikor višje je bil pisec na hierarhični lestvici znotraj Cerkve, toliko negativnejše mnenje je imel o Celjskih grofih.

Pisci iz vrst meščanov in nižjega plemstva predstavljajo približno enak delež

med avtorji, skupaj pa številčno ne dosežejo števila piscev iz vrst duhovščine. Nižje plemstvo prevladuje med avtorji v 14. stoletju, medtem ko se v delih meščanskih avtorjev Celjski prvič pojavijo konec 14. stoletja (Ulman Stromer), večinoma pa šele sredi 15. stoletja. Število omemb raste z razvojem in širjenjem meščanskega zgodovinopisja. Med nižjim plemstvom prevladujejo pripadniki tega sloja, ki izvirajo iz habsburških dežel, medtem ko vsi meščanski pisci prihajajo iz bavarskega in švabskega prostora. Edino izjemo predstavlja Helena Kottanner, meščanka madžarskega Soprona, deloma pa tudi Windeck, ki je sicer izviral iz Mainza, pisal pa je v službi madžarskega kralja Sigismunda. Helena Kottanner je med avtorji tudi edina pripadnica ženskega spola.

Meščanski pisci so v nasprotju z ostalimi pri svojem pisanju dajali precej večji poudarek opisu političnih in vojaških akcij, v katerih so sodelovali. Za njih ni dovolj zgolj informacija o dogodku ali pa moralni nauk, ki bi se ga dalo izluščiti iz dogodka. Bolj jih zanimajo podrobnosti, bodisi iz bitke pri Nikopolju (Ulman Stromer), državljanske vojne na Madžarskem 1440 (Helena Kottanner) ali pa zahrbtnega uboja Ulrika Celjskega v Beogradu. Meščanskim piscem je zgodovinopisje predvsem sredstvo za ohranjanje pridobljenih političnih in vojaških izkušenj.⁸⁴⁹

Zapisano jim je služilo predvsem kot pomoč pri uveljavitvi svojih interesov zlasti na gospodarskem področju. Helena Kottanner večkrat poudari svoje zasluge, ker pričakuje, da jo bosta kraljica Elizabeta in madžarsko plemstvo primerno nagradila. Enako si trgovci iz bavarskih mest zapisujejo posamezne dogodke na Ogrskem predvsem z namenom, da bi jih ohranili v spominu zase in za svoje potomce. Če so namreč želeli uspešno tkati nove ali krepiti stare poslovne stike v Podonavju, so morali dobro poznati tako trenutne politične razmere kot tudi celotno preteklost tega prostora. Pri tem je poznavanje podrobnosti lahko igralo odločilno prednost pred konkurenti. V meščanskih krogih se je torej izoblikovalo neke vrste pragmatično zgodovinopisje, ki svojega pisanja ne utemeljuje s teološkimi in filozofskimi nameni kot na primer svetovni kronisti v visokem srednjem veku, ampak vidi smisel svojega ustvarjanja predvsem v kratkoročnem avtorjevem interesu. Prav temu pragmatizmu mestnih kronistov gre zasluga, da najdemo omembe Celjskih tudi v njihovih delih.

Kot potujoča pevca lahko opredelimo dva avtorja, in sicer Suchenwirta in Beheima. Sama priznavata, da potujeta od dvora do dvora, iščeta stranke in si na ta način zagotavljata eksistenco. Beheim se v *Pfälzische chronik* slikovito izrazi, da njegova umetnost potuje za kruhom. Jasno je, da je njuna v pesmih ohranjena interpretacija zgodovinskih dogodkov precej subjektivna. Vsebina se je pač prilagajala trenutnim potrebam delodajalca. Njune pesmi le redko opredelijo natančen čas opisovanega dogajanja, precej previdnosti je potrebne tudi pri relativni kronologiji. Ker imamo na voljo več virov - v našem primeru je to Beheimov opis zadnjega dne Ulrika Celjskega -, je pomen tovrstnih virov vsekakor sekundarnega pomena. V precej večjih težavah smo pri Suchenwirtu. Njegovi verzi so dejansko edini narativni vir o karieri Ulrika I. Celjskega kot

⁸⁴⁹ Johanek P., *Hofhistoriograph und Stadtchronist*, str. 67.

najemniškega vojaka, saj so Ulrikovi vojaški pohodi v službi madžarskega kralja Ludvika namreč izpričani le pri njem. Na podobno situacijo naletimo tudi pri križarskem pohodu v Prusijo proti poganskim Litvancem, na katerem naj bi Herman I. svojemu fevdalnemu gospodu Albrehtu III. podelil zaušnico, s tem potrdil njegov sprejem v viteški stan in v čast temu dogodku sredi divjine pripravil obilno gostijo, kjer je tekla odlična vinska kapljica iz kleti Celjskih grofov. Tako Ulrikove najemniške pohode po Balkanu in Italiji kot Hermanovo pot na daljni sever je z listinskim gradivom moč potrditi le posredno. Suchenwirtov in Beheimov pozitiven odnos do Celjskih je razumljiv, če pogledamo okoliščine, v katerih so njune pesnitve nastajale. Suchenwirtova pesem o Ulriku I. je nastala kot slavilna pesem ob njegovi smrti, medtem ko je bil Beheim v času nastanka pesmi o tragediji Ulrika II. v beograjski trdnjavi na plačilni listi Ladislava Posmrtnega. Možnost, da bi na papir prelila tudi morebitno negativno mnenje o Celjskih, je bila s tem povsem izključena.

Najpomembnejše vprašanje, ki si ga je ob koncu potrebno postaviti, je v kolikšni meri so posamezni avtorji vplivali na oblikovanje negativne sodbe o Celjskih, ki je v zgodovinopisju prevladovala vse od njihovega izumrtja do začetka modernega zgodovinopisja, v nekaterih primerih pa tudi pozneje. Kriterij, po katerem lahko sklepamo na vpliv posameznega knjižnega dela na javno mnenje o Celjskih, bi lahko bilo število ohranjenih rokopisov. Tu je na prvem mestu Kronika o 95 vladarjih Leopolda z Dunaja z več kot petdesetimi ohranjenimi rokopisi. Sledita mu Ulrich iz Richenthala s petnajstimi in Schiltberger s sedmimi. Kljub številčnosti omenjenih treh rokopisov - izstopa zlasti Leopold - lahko brez oklevanja trdimo, da je bil njihov vpliv na javno podobo o Celjskih minimalen, zlasti ker jim avtorji odmerjajo zelo malo prostora, pa še ta je posvečen dogodkom, ki za Celjske niso ključni ali pa so natančneje obdelani drugje. Leopold z Dunaja omenja zgolj smrt Viljema Celjskega ob povratku s križarskega pohoda proti Turkom, ki se ga je udeležil kot najemnik v vojski ogrskega kralja Sigismunda. Dogodek je omenjen le še v Dunajskih analih in Celjski kroniki. Ulrik iz Richenthala omenja prihod Hermana Celjskega na koncil v Konstanco, kar je v svoj spis zapisal samo še Jakob Cerretani. Bitko pri Nikopolju poleg Schiltbergerja pozna nekaj več avtorjev, vendar Schiltberger zagotovo ni vplival na nobenega izmed njih, saj je spis nastal kot zadnji izmed virov po letu 1427, ko se je Schiltberger vrnil iz turškega ujetništva. Celotna kronika Jana Dlugosza je ohranjena v 5 rokopisih, vendar je na voljo še 71 (!) drugih rokopisov, ki vsebujejo različne kombinacije posameznih knjig. Kljub tolikšnemu številu rokopisov je bil vpliv Jana Dlugosza, vsaj po provenienci rokopisov sodeč, omejen na Poljsko. Opozoriti je potrebno, da nam niso na voljo podatki o rokopisih za Piccolominija. Za njegova spisa *Historia Bohemica* in *De Europa*, ki sta bila, sodeč po citiranju in uporabljanju, zelo cenjena, zlasti pri humanističnih pis-cih, namreč še ni osnovnih študij rokopisov, tako da je nemogoče podati trdnejše interpretacije.

Veliko bolj transparentno sliko dobimo, če analiziramo produkcijo, ki je v tiskani obliki izšla v prvih desetletjih po izumrtju Celjskih. Zgodovinopisje je za tiskarje postalo primerno tržno blago šele okrog 1470, medtem ko so pred tem tiskali predvsem teološka in religiozno-poučna besedila.⁸⁵⁰ Že takoj po začetku

uveljavljanja historiografskih del v tiskani obliki se začnejo pojavljati besedila, v katerih so omenjeni tudi Celjski. V naslednjih treh desetletjih so luč sveta zagledala naslednja dela omenjena v analizi virov:

- ok. 1473 (1470): Piccolomini: Pisma
- 1473: Schiltberger
- 1475: Piccolomini: *Historia Bohemica*
- 1477: Piccolomini: *Commentarii*
- 1478: Schiltberger
- 1483: Ulrich iz Richenthala
- 1488: Thuróczy
- ok. 1490: Piccolomini: *De Europa*
- 1493: Schiltberger

V 16. stoletju so Schiltbergerjev potopis natisnili še dvakrat (ok. 1543 in ok. 1596) in prvi natis celo štirikrat ponatisnili (1548, 1553, 1556, 1570). Buonaccorsi je bil natisnjen šestkrat, Bonfinijeve *Decades* so bile deloma prvič tiskane 1543, v celoti pa 1568, kronika Ulricha iz Richenthala je zagledala luč sveta dvakrat (1536, 1575). Veliko popularnost je doživel zlasti Piccolominijev spis *Historia Bohemica*, ki je bil v 16. stoletju bralcem na voljo že v češkem in madžarskem jeziku. Brinckerjeva sicer opozarja pred prehitrim sklepanjem o resničnosti, aktualnosti in ljudskosti nekega dela zgolj na osnovi njegove razširjenosti in pogostosti v zgodnjih tiskih,⁸⁵¹ vendar lahko z gotovostjo trdimo, da so bila dela omenjenih avtorjev bistveni tvorec podobe Celjskih grofov v zgodovinoisju. Z izjemo Schiltbergerja in Ulricha iz Richenthala so ravno v teh delih obravnavana tista obdobja v razvoju Celjske dinastije, ki so odločilno vplivala na njihovo usodo. Pri vseh avtorjih je namreč poudarek na obdobju po 1440, tako da lahko sledimo Celjskim od njihovega vpletanja v ogrske zadeve po smrti Albrehta II. (Buonaccorsi, Bonfini), prek prevzema skrbništva nad mladoletnim Ladislavom 1452 in Ulrikovega vpliva nanj (Piccolomini), do tragičnega konca rodbine 1456 v Beogradu (Piccolomini). Tisk svoje vloge pri razširjanju sodb o Celjskih ni odigral samo zaradi večje količine knjig in s tem lažje dostopnosti. Omogočil je, da so te sodbe prekoračile ozke socialne skupine. Če sta bila na primer še v desetletjih pred iznajdbo črne umetnosti širjenje posamezne ideje ali recepcija zgodovinskega dela pri zgodovinarjih in bralcih bolj ali manj vezana na socialni sistem in s tem omejena na določeno skupino ljudi, so se s tiskom te meje podrle.⁸⁵² Literarna produkcija določenega socialnega kroga ni več ostajala zaprta znotraj te skupine ljudi, ampak je lahko vplivala tudi na preostale socialne kroge. S tiskom je negativno mnenje, ki so ga posamezni avtorji gojili do Celjskih, doseglo precej širši krog bralstva kot bi ga v primeru, če bi se širilo s pomočjo prepisov.

⁸⁵⁰ Brincken, A.-D. von den, *Rezeption mittelalterlicher Historiographie durch den Inkunabeldruck*, str. 218.

⁸⁵¹ Brincken, A.-D. von den, *Rezeption mittelalterlicher Historiographie durch den Inkunabeldruck*, str. 215.

⁸⁵² Johaneck P., *Historiographie und Buchdruck im ausgehenden 15. Jahrhundert*, str. 90-91.

Glede na število tiskov v 15., zlasti pa v 16. stoletju se zdi, da so največji vpliv na ustvarjeno negativno podobo Celjskih imeli humanisti, zlasti Piccolomini in krog madžarskih humanističnih piscev, ki se je zbiral na dvoru Matije Korvina. Kolikšen je bil njihov vpliv, kaže tudi dejstvo, da je avtor druge redakcije Celjske kronike, ki je Krones ni objavil, dopolnil že obstoječe besedilo z navedbami iz Bonfinijevih Dekad.⁸⁵³ Vzroke za njihovo odklonilno stališče je potrebno iskati po eni strani v že omenjenem dejstvu, da so prav vsi zastopniki tega življenjskega nazora, ki govorijo o Celjskih, delovali na kraljevih dvorih posameznih vladarjev, ki so bili izraziti nasprotniki Celjskih. To velja tako za Friderika III. kot tudi za Matijo Korvina. Po drugi strani so bili Celjski s svojim načinom življenja prvovrsten primer, na katerem so humanisti lahko pokazali, kakšen naj ne bi bil tipičen član sloja prebivalstva, ki naj bi vodil in upravljal družbo. Z domnevno slabo izobrazbo in moralno spornimi vrednotami so bili idealna figura antijunka, na katerem je humanistična historiografija lahko do skrajnosti izrazila svojo specifičnost v primerjavi s srednjeveško predhodnico. Njen namen namreč ni bil v tolikšni meri iskanje resnice, ampak predvsem poudarjanje določenih moralnih lastnosti opisovanih oseb, ki naj bi bralcu služile kot zgled in prispevale k njegovemu približevanju humanističnim idealom.⁸⁵⁴

Natančnejša analiza in primerjava tekstov humanističnih avtorjev pokaže še eno presenetljivo značilnost. Večina humanistov iz kroga Matije Korvina ter Dlugosza kaže izrazito mero nesamostojnosti. Njihovo opisovanje dogodkov, ki se navezujejo na Celjske, sloni v pretežni meri na Piccolominijevem spisu *Historia Bohemica*. Deloma nekaj samostojnosti kaže samo Thuróczy. Bonfini in Dlugosz črpata neposredno iz Piccolominija, Buonaccorsi, ki se je omejil zgolj na obdobje Vladislavove vladavine na Madžarskem med 1439 in 1444, pa črpa iz Piccolominija posredno preko Dlugosza. Skrajen primer uporabe Piccolominija je že omenjeni Eschenloer. Njegova kronika, ki jo je naslovil kot *Historia Wratislaviensis*, je sestavljena iz obsežnih pasusov, ki jih je bolj ali manj dobesedno prepisal iz Piccolominijeve Češke zgodovine. O veliki avtoriteti Eneja Silvije kaže tudi primer pisanja Veita Arnpecka. Čeprav je bil pri mnogih dogodkih osebno prisoten - sam pri opisih večkrat poudari me vidente -, se je po nekaj desetletni distanci raje kot na svoje spomine naslonil na Piccolominijevo pisanje. Zaradi svojega bivanja na Dunaju je gotovo poznal prenekatero zanimivo podrobnost takratnih zapletov, toda brez zadrege je v svoji Avstrijski kroniki zapisal, da *de dolo comitis Cilie Johannem Huniadem ab administratione regni Hungarie amovere habetur in hystoria Bohemie*. Na tesno povezanost Dlugosza, Bonfinija in Buonaccorsija opozarja tudi dejstvo, da pri opisovanju dogodkov v letu 1440 vsi trije zamenjujejo oba tedaj živeča Celjska grofa in vse Ulrikove aktivnosti in dejanja napačno pripisujejo senioru celjske hiše Frideriku.

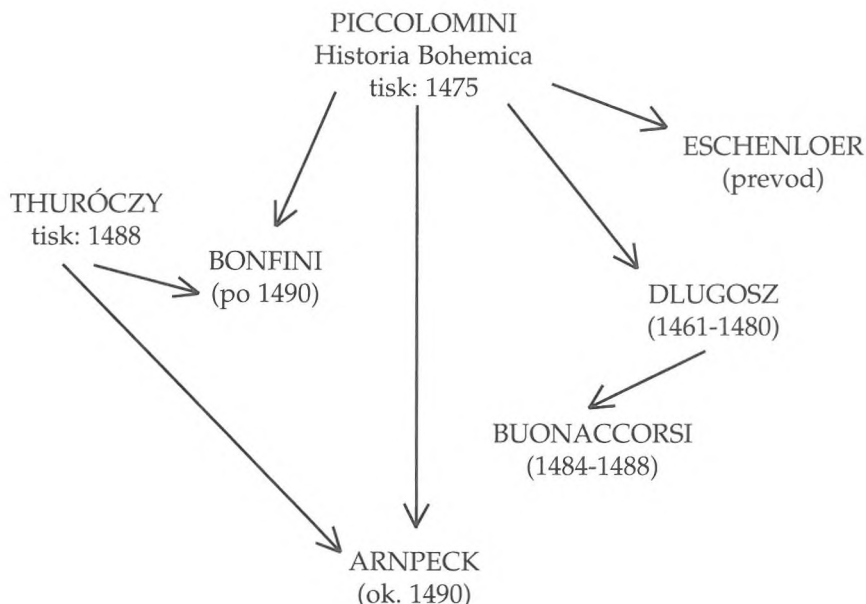
Odvisnost posameznih avtorjev kaže slika na naslednji strani.

Vzroke za Piccolominijev velikanski vpliv je treba iskati predvsem v metodi humanističnih historiografov. Za njih je imel največjo veljavo princip avtopsije. Osebna prisotnost pri opisovanem dogodku ali celo osebna angažiranost v njem

⁸⁵³ Krones F., Die Freien von Sanek und ihre Chronik, II. Die Cillier Chronik, str. 183-202.

⁸⁵⁴ Landfester R., Historia magistra vitae, str. 165 sl.

je za humaniste predstavljala najvišjo stopnjo verodostojnosti. Piccolomini je te kriterije v celoti izpolnjeval. Kot član vladarjeve pisarne je bil po prepričanju humanistov najbolj relevanten za ocenjevanje in vrednotenje opisovanih dogodkov. Piccolominijevo avtoriteto je še povečevala njegova strma kariera cerkvenega dostojanstvenika, ki jo je "okronal" s papeško tiaro. Svoj delež sta k temu dodala še njegova odlična latinščina in stil pisanja, saj lahko domnevamo, da so mnogi kasnejši bralci Piccolominijevo jezikovno veljavo nekritično prenašali tudi na vsebino njegovih spisov. Negativne sodbe o Celjskih so od Piccolominija prevzeli humanistični pisci, za njimi pa večina kasnejšega zgodovinopisja.

Kje so razlogi, da je Piccolomini imel tako negativno mnenje o Celjskih? Kot glavni razlog lahko vsekakor navedemo Piccolominijevo razočaranje nad Ulrikovim ravnanjem ob krizi, ki je 1452 izbruhnila zaradi borbe med vladarjem Friderikom in avstrijskimi stanovci okrog skrbništva nad Ladislavom Posmrtnim. Ta dogodek se namreč zdi kot prelomnica v Piccolominijevem ocenjevanju in vrednotenju Celjskih. Do takrat se zdijo Piccolominijeve sodbe še zmerne. O Ulriku se le redko izraža negativno in tudi za Barbaro Celjsko v *De viris illustribus* poudari, da je ljubila druge moške, ker je pač Sigismund ljubil druge ženske. Zdi se, da njena dejanja celo opravičuje, ko poudarja, da *infidus namque maritus infidam facit uxorem*. Prav tako naj bi šlo samo za govorice, da je Barbara blizu husitskemu gibanju. V Avstrijski kroniki, ki je nastala po dogodkih septembra 1452, pa so Piccolominijeve besede postale ostre kot nož. Nič več ne omenja, da naj bi šlo samo za govorice, nič več ni za Barbarino nezvestobo kriv Sigismund, ampak njena nenasitna sla po moških. Nekdanje govorice začne Piccolomini prodajati kot čisto resnico.

Vendar je treba razloge za negativno držo do Celjskih iskati globlje, ne le v Piccolominijevem razočaranju nad Ulrikovim ravnanjem. Posredno je bil za ne-

gativen odnos do Celjskih kriv tudi kulturni prepad med zagretim pristašem humanizma in Celjskimi. Ulrik je bil pravo nasprotje Piccolominijevemu idealu. Ko v svoji *Historia Australis* opisuje pogovor med Ulrikom in njegovim očetom Friderikom, v katerem naj bi oče skušal sina odvrniti od njegove dunajske ljube, pravi, da to zgodbo pripoveduje, da bi lahko občudovali božjo previdnost, ki dopušča, da taki knezi vladajo kot bič za ljudi. Ogorčen nad njimi se sprašuje, ali so lahko knezi vedno kakršni hočejo biti samo zato, ker vrtijo meč.⁸⁵⁵ Kot tak Ulrik zanesljivo ni bil oseba, ki bi Ladislavu, v katerega je očitno Piccolomini polagal ogromno upov in pričakovanj za dvig kulturne ravni tudi na območju vzhodno od Italije, bila sposobna zagotoviti vsaj približno tako vzgojo, kot jo je za bodočega ogrskega kralja v svojem pismu svetoval Frideriku III.⁸⁵⁶ V njem je Piccolomini poudarjal tako telesni kot tudi duhovni razvoj in priporočal mladeniču branje antičnih govorcev, zgodovinarjev in pesnikov.⁸⁵⁷ Ulrik je Ladislava lahko naučil zgolj vihtenja meča in borbenih veščin, o kakršni koli humanistični vzgoji pa ni bilo mogoče niti sanjati. Ulrik je bil za Piccolominija neke vrste homo novus, človek, ki se je zaradi svojih sposobnosti - te so bile predvsem vojaške, kar je Piccolominiju bila še dodatna oteževalna okoliščina - povzpел med najpomembnejše osebe nemškega in madžarskega kraljestva, ni pa bil sposoben stopiti na kulturno raven, ki so jo humanisti postavljali pred njihovo podobo idealnega kneza.

Celjski grofje torej nosijo le manjši delež krivde za negativne ocene, ki so bile o njih zakoreninjene v zgodovinopisju vse od srede 15. stoletja. S tem ne trdimo, da so bili brez negativnih lastnosti. Bili so pač tipični predstavniki takratnega višjega sloja z vsemi plusi in minusi in niso bistveno odstopali od prevladujočega vedenjskega vzorca. Celjske so pokopali zlasti Piccolomini, odkritje tiska in pa nesrečno naključje, da so prezgodaj izumrli. Z Ulrikovo smrtjo so izgubili možnost, da bi med zgodovinarji našli "odvetnika", ki bi preteklost prikazoval z njihovega stališča in jih branil pred očitki. Zgodovine pač ne pišejo samo zmagovalci, ampak predvsem tisti, ki preživijo.

⁸⁵⁵ Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. *Historia Australis*, str. 218.

⁸⁵⁶ Prim. Wolkan R., *Der Briefwechsel II*, 40. Pismo, ki ga je Piccolomini poslal februarja 1450, večkrat naslavljajo kot *De librorum educatione*.

⁸⁵⁷ Podobne poglede na vzgojo mladih knezov je Piccolomini zastopal že v pismu, ki ga je decembra 1443 napisal o vzgoji vojvode Sigismunda. Prim. Wolkan R., *Der Briefwechsel I/1*, 99.

VI. Besedila virov

Za objavo citatov, ki se v posameznih virih nanašajo na Celjske grofe, sem se odločil, ker so mnogi viri pri nas težko dosegljivi. Citati si sledijo v istem zaporedju, kot so navedeni v poglavju Analiza virov. Kot taki ne morejo nadomestiti originalnih izdaj virov, ampak služijo kot pomoč bralcu in za izhodišče za nadaljnje raziskave!

A. Viri do 1436

1. Ulrik Lichtensteinski: Služba dami

citirano po: Ulrich von Liechtenstein Frauendienst. (Göppinger Arbeiten zur Germanistik 485), (ed. Spechtler F. V.), Göppingen 1987.

Ulrik našteva udeležence turnirja v Brežah. Med njimi je tudi Konrad Žovneški.

/191/Von Regenspurg des tuomes vogt
da ritterliche zwar in zogt:
her Otte hiez er von Lengenbach;
dar chom her Liutolt von Pettach,
dar chom von Sounecke her Cuonrat,
von Owersperc der ritters tat
da tet; dar nach so chom ouch dar
von Potensteine her Dietmar.

Ulrik Lichtensteinski v dvoboju premaga med drugim tudi Konrada Žovneškega in Leopolda Lemberškega.

/217/Von Souneke her Kunrat
von mir alrerst bestanden wart, ...
/227/ ... dar nach bestuont mich her Liupolt,
/228/ Der was von Lengenburc genant
und bi der Soune wol erkant,
dem stach ich ab den helm sin.

2. Otokar iz Geule: Rimana štajerska kronika

citirano po: Ottokars österreichische Reimchronik. MGH Dt. Chroniken V,1-2, (ed. J Seemüller), Hannover 1890.

Avstrijski vojvoda Friderik prepusti Ulriku Žovneškemu julija 1308 v upravo mesto in grad Slovenj Gradec.
(verz 95.642-95.654)

DCCCIX. hiemit laz wir dâz varn.
wie die hern gebârñ?
irhalp niht beleip,
den fride man verschreip
und bestaetigt in
vil wol zwischen in,
und kômen her wider sâ.

nû beleip ouch niht lenger dâ
der herzog Fridrich.
von Souneck hern Uolrich,
swaz er gewonnen het,
beide burg und stet
antwort er im

Pustošenje kobilic in smrt Ulrikovega hlapca.
(verz 96.086-96.122)

nû fuogte sich ditze,
das si (sc. kobilice) kômen her z
Fiustritze
niderhalp wol ein mîle.
dô kom mit balder île
in die stat diu melde,
si laegen dâ ze velde.
nû gebôt flîziclich
von Sounecke her Uolrich,
daz man si liez ennôt.
swie sir er ez verbôt,
doch kam ein sîner dienaere,
dem jach man, daz er waere
des wînes überladen.
dâvon nam er schaden.
er wolde ie besehen,
swaz im dâvon möht geschehen,
ob er zuo in kaeme
und ir fuor war naeme.

er saz ûf und rant
under si zehant.
dâvon er verdarp.
wie er mit in gewarp,
daz ist mir unkunt,
wan daz er für die strunt,
dô er getet die selben vart,
nimmer mire wart
gesehen lebentiger.
und dô daz geliger
die haberschrecken rûnten,
niht lenger sich dô sûnten
wîp unde man,
die der gehôrte an,
dem ez alsô ergie.
swie vil si gesuchten hie,
dô fundens grôz noch kleine
wan daz gebeine
des pherdes unde sîn.

Friderikovi pristaši na Štajerskem in Koroškem organizirajo jeseni 1309 vojsko proti Friderikovi opoziciji v Avstriji.
(verz 98.406-98.429 in 98.465-98.467)

dar kom zuo im snelliclich
 von Hiunburge grâf Fridrich
 und der frîe von Sounecke
 von Hôhenloch der kecke,
 dar kômen die Stubenbergaere
 und die béd Liechtensteinaere
 und swaz man in dem lande
 herren erkande,
 die dheiner maht phlâgen,
 die reise niht verlâgen.
 dar kom der von Seckouwe
 und die herren von Pettouwe.
 die herren allgemein
 wurden des enein,

daz si buten beide
 ir triwe und ir eide
 von Salzpurg bischolf Kuonrât
 an des herzogen stat,
 daz si zallen wegen
 gegen im wolden phlegen
 dienstes und grôzer triwen,
 und an den sachen niwen
 wolden si geholfen sîn
 von Ôsterrîch dem herren mîn.
 ...
 wie nû gefuor sider
 von Walsê her Uolrich,
 daz sag ich iu kuntlich.

3. Janez Vetrinjski: *Knjiga resničnih zgodb*

citirano po: Johannis Abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum (ed. D. Schneider). MGH in us. schol. Hannoverae et Lipsiae 1909 (tomus I.), 1910 (tomus II.).

Sorodstvene povezave Celjskih z Vovberžani in Pfanberškimi. (rec. C3; str. 99)

Relictam eius, scilicet Agnetem, sororem Friderici, qui cum Chunradino occubuit, filiam Gerdrudis marchionisse, duxit Ulricus comes de Hewnenburch; que genuit ex eo filios et filias, ex quibus processit Ulricus comes de Phanberch, Fridericus Libertinus comes de Cylia et ampla nobilium

(rec. A; str. 173)

Post obitum huius consortis duxit Agnetem filiam Gerdrudis marchionisse, sororem Friderici marchionis, qui cum Chunradino occubuit; quo ipso defuncto Ulricum comitem de Hewnenburch duxit et filios ac filias progenuit, ex quarum una comes Ulricus de Phanberch, marschalcus Austrie, ex altera Fridericus Libertinus et to[ta] illa progenies pullulavit seges utriusque sexus.

Oton leta 1335 potrdi Friderika Žovneškega za deželnega glavarja na Kranjskem. (rec. A; str. 160)

Officium capitaneatus a viro strennuo Chunrado de Ovenstain ablatum magnifico viro Ulrico comiti de Phanberch committit, transiensque Carniolam, par eius cultus honoris ab omnibus exhibetur. Fridericum Libertinum nuper ab Heinrico duce capitaneum ordinatum confirmat et curam ei divitium et pauperum commendans redire in Austriam properavit.

Leta 1341 poviša nemški kralj Ludvik Bavarski Friderika Žovneškega v Celjskega grofa. (rec. A, str. 188)

Anno Domini MCCCXLI Fridericus Libertinus ad Ludewicum properans statum suum in gradum alcioris dignitatis postulat inmutari. Quod dum peteret et optineret, in civitate Monacensi res ducitur in effectum, et insignia comitatus suscipit. Causa motiva huius fuit, quia consors sua, filia Ulrici de Walse, comiti Ungarice gentis prius fuerat sociata et vidua effecta visa fuerat, si comitem, sicut ante, non haberet, aliquantulum vocaliter obfuscata; et ideo ad hoc maritum frequentibus stimulis incitavit. Alia causa fuit: filiarum enim suarum unam comiti Ottoni de Ortenburch sociavit, cuius honoris titulus "filia comitis" magis quam "filia liberi" secundum estimationem elacionis huius seculi splenderet in hoc mundo.

4. *Kronika Anonimnega Leobenčana*

citirano po: *Johannis Abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum* (ed. D. Schneider). MGH in us. schol. Hannoverae et Lipsiae 1909 (tomus I.), 1910 (tomus II.)

Sorodstvene vezi Žovneških z Vouberžani in Pfanberškimi. (rec. D; str. 138)

Relictam eius Agnetem, sororem Friderici, qui cum Chunradino interiit, duxit Ulricus de Heunburch; que genuit filios et filias, ex quibus processerunt comes Ulricus de Phanberch, Fridericus Libertinus, iam comes Cilie, et utriusque sexus nobilium seges ampla.

(rec. A2, str. 207)

Post hanc alteram duxit, que similiter Agnes dicebatur et fuit filia Hermanni Badensis marchionis ex Gerdrude sororque Friderici, qui cum Conradino a Carolo rege gladio est percussus. Hanc moriens viduam sine heredibus reliquit; que postea Ulricum comitem de Heunberg duxit; ex quo genuit duos filios, Fridericum et Hermannum comites, et eciam filias, ex quarum una comes Ulricus de Phannberg processit, ex altera Fridericus Libertinus de Seunegk, iam comes de Celeye titulatus.

Oton potrdi leta 1335 Friderika Žovneškega za kranjskega deželnega glavarja. (rec. D, A2, str. 194)

Otto dux primo suo introitu Chunradum de Auvenstein, virum exercitatum et potentem ab officio capitaneatus et alios officiales amovit, Ulricum comitem de Phanberch, marschalcum Austrie, in locum suum substituens, Carniolam pergit. Ibi Fridericum Libertinum capitaneum, quem Heinricus dux pridem ibi instituerat, confirmavit. Utrumque, ut terre atque populis commissis iudicio et iusticia, communi moderacione et debita prospicerent, stricte et firmiter hortabatur.

Friderik Žovneški postane Celjski grof. (rec. D, A2; str. 220)

Hoc eciam anno Fridericus Libertinus de Suneck ab imperatore in civitate Monacensi comitis nomen accepit seque de Celeya nuncupavit.

5. Bolzanska kronika

citirano po: Mahlknecht B., Die sogenarmte "Bozner Chronik" aus dem 14. Jahrhundert. V: Der Schlern 70 (1996), str. 643-667 in Der Schlernn 71 (1997), str. 372-381, 555-560, 583-592.

Ludvik Bavrski poviša Friderika Žovneškega v Celjskega grofa.

(Dip.612) Item das der Frey von Stamegkh zu ainen Grafen gemacht ward von Kaiser Ludwig, der ain Herzog von Pairn was, das geschach da man zalt 1341 Jar. (Zaradi malomarnosti je prepisovalec v rokopis kasneje isto vrstico prepisal še enkrat.)

(UB 502) Das der Frey von Sanicgkh zu ainem Graffen gemacht wart von Kaiser Ludwig, der ain Herzog von Pairn was, Anno etc. 1341 Jar.

6. Peter Suchenwirt

citirano po: Peter Suchenwirt's Werke aus dem vierzehnten Jahrhunderte. Ein Beytrag zur Zeit- and Sittengeschichte, (ed. Primisser A.), Wien 1827 (1961²).

16. pesem: Von graff Ulreichen von Tzili

<p>/1/Mein will ist hie mit lieber gunst, wie nu getichtes rechtew chunst Sich laider von mir verret, Dez pin ich überherret /5/Mit der unchunst mit gewalt, Die strebet also manigvalt Wider mich mit strenger macht, Wenn ich zu tichten han gedacht Geplumtew wort mit underschait, /10/Die mischet si mit gunderveit: Dez wirt mein hertze chumerhaft! Wenn sich getichts mainsterschaft In fluchten von mir swinget, so pin ich, der da ringet /15/Nach ir hulden nacht und tag, Und lob den pideben herren sag, Die hohen preis derwerben Und in den ern sterben; Der lob sol man ye sagen. /20/Der wil ich aynen chlagen Nach tot, der ez verschuldet hat Mit willen, werchen, guter tat, In schimpf, in ernst herte. Er für sein erst geverte</p>	<p>/25/Für Saders mit dem chünich reich In Unger lant, der maechtichleich Vor der stat zu velde lag Mit hereschraft vil manigen tag Mit sechtzig tausent oder mer /30/Durich lobez preis und auch durich er. Vil armbst, rogen, lantzen Sach man auf todez schantzen Taglich sin unmüezzig. Mit wunden tieff unsüezzig /35/Mit scharrenmützel schiezzen Den werden nicht verdriezen Wegund, er waz dem chünige pey Mit helf. Darnach der schanden frey Fur an die Etsch, als ich ew sag, /40/Da man vor dem Reding lag Und der margraff hochgeporn Daz lant mit untrew het verlorn; Dem half der werd mit stoltzem muet Durich ritterschaft, als maniger tüt, /45/Dez lob aufchlingt in ern starch. Darnach fur er in die march In Prannburch durich wirdichait</p>
---	---

Mit margraff Ludweig unverzait,
 Dem half der degen auserbelt:
 /50/ Vor Strawsperch man den wern-
 den helt
 Sach stürmen also ritterleich,
 Da manich degen muetes reich
 Wolt für den andern eylen;
 Mit staynen und mit pheylen
 /55/ Ward vil maniger ungesund
 Geworffen und geschozzen wunt,
 Er tet als wol dem adel zam,
 Pis der sturm ein ende nam.
 Er wagt di flust und auch gewin
 /60/ Mit wernden handen vor Perlin:
 Ein vechten von geschicht ergie,
 Da man wol achtzig gewappent vie
 Und wol hundert bliben tot.
 Er tet als im di mynn gepot,
 /65/ Der veinde schar dez wol
 enphant,
 Von seiner ellenthaften hant
 War vil maniger fräwden mat.
 Darnach por der Newenstat
 Sturmt er durich gelingen,
 /70/ Man hort der veinde singen
 Floriren wenich der vräwde zwey,
 "ach und awe!" daz waz ir chrey;
 Vil maniger schaden groz enphie,
 E daz der sturm da ergie.
 /75/ Darnach der edel cherte
 Als in di manhait lerte
 In Preüssen gein der haidenschaft,
 Da man nuit grozzer hereschraft
 In di Lytaw zogte
 /80/ Und in dem lande progte
 Mer wann tzehen gantzer tag,
 Da manig haiden tot gelag
 Von der christen handen;
 Man sach aus manigen landen
 /85/ Vil werder geste ane zal.
 Der edel zu dem seelben mal
 Enphie den ritters segen,
 Den trueg der stolzte degen
 Mit ern alle seine tag.
 /90/ Leib und güet er ringe wag
 Durich ere staete willich;

Getrew, manhaft und muetez reich
 Waz der edl unverzait.
 Darnach der ern gernde rait
 /95/ Mit dem von Walse, der do tzoeh
 Mit manigen degen muetes hoch
 Zu schaden den von Newnhaus:
 Er macht den veinden starchen graus
 Mit seiner helf, di er im tet,
 /100/ Pis der chrieg ein ende het.
 Darnach gen Rom für er di vart
 (Durich got, durich er, er nie gespart
 Paidew, leib und auch daz güet!)
 Mit dem chayser hochgemüt,
 /105/ Der auf der Teyferprukke macht
 Manigen ritter hochgeschlacht.
 Den gab er ritters stewre
 Der werd durich abentewre
 Mit seiner edeln milten hant,
 /110/ Da von sein nam ward weit
 bechant!
 Darnach tzogt er in Osterreich
 Dem chünig in Ungern willichleich
 Zu dienst mit frecher stoltzer gier:
 Daz sült ir wol gelauben mir.
 /115/ Darnach der hoch getewret
 Sein lob mit adel stewret
 Vor Terveys in dez chüniges her,
 Do er mit ritterleicher wer
 Dem chünig zu dienst ward gesehen
 /120/ Durich werdew weyb, dez
 muez ich iehen.
 In Syrvey zoch, der ern fruet
 Durich ritterschaft mit stoltzem müt,
 Und wolt mit wernden handen
 Den chayser haben bestanden
 /125/ Von Syrvey mit dez chünigez
 macht
 In Ungerlant; der het gedacht,
 Er solde mit im streyten;
 Nicht lenger wolde peyten
 Der Chayser und ward flüchtig!
 /130/ Zu hant der ernztüchtig
 Gen Wozzen mit dem chunige rait
 In Ungerlant, der nicht vermait,
 Er tet den veinden schaden groz,
 Dez witiben, waisen ser verdroz,

/135/ Die grozze flust da namen.
 Er chund der veinde ramen
 In Wozzen lant, als ich ew sag.
 Darnach der chünig sich vermag
 In Pälgrey mit vil strenger wer,
 /140/ Und fürt ein übermchtig her
 Dem land zu schaden auf der vart,
 Do ritterleich gestrümet wart
 Püdeyn di werd haubetstat
 In Pälgrey, do maniger mat
 /145/ Ward an lebenz chrefte.
 Vil werder ritterscheffe
 Der chünich pracht mit ern dar:
 Dez nam der hochgetewret war
 Durich frechen muet mit stoltzer gyer,
 /150/ Und trang mit seiner panir
 Den veinden also nahen,
 Daz maniger muest enphahen
 Würff und schüzz auf todez tzil:
 Man tet den veinden schaden vil
 /155/ Mit sturm, als ich vernomen
 hab,
 Daz sich dez chüniges sun ergab
 In Pülgrey und auch die stat:
 Der deggen ritters orden hat
 Getragen also wirdichleich!
 /160/ Von dann tzogt der muetez
 reich
 Tzu land, do er mit ern lebt.
 Nu hat der tod in überstret!
 Daz chlag ich roten münden chlar,
 Den er mit trewen offenbar
 /165/ In schimpft, in ernst, an
 maniger stat
 Gar willichleich gedienet hat.
 Den hat der tod vertzimmert;
 Da von der iamer wimmert
 In manigen hertzen, als ein chnawr.
 /170/ Uns hat den schiffprüstigen
 chawr
 Dez todez last gesendet,
 Der laider hat gelendet
 Auf tyeffem wag an helffe rett.
 Her Tot, daz ir vermitten hett
 /175/ Dez edeln sterbe ... nger,
 Sein nam der war noch genger

In manigen landen worden!
 Er chund mit trewen horden
 Tzucht, scham und auch beschaiden-
 hait;
 /180/ Seiner herren eirdichait
 Waz er mit ern vleizzig;
 Da von sein nam unsleizzig
 Ist in dez lobes chammer.
 Waer meiner zungen hamer
 /185/ Weraut mit rechter chunste,
 So daz ich mit vernunste
 Der hochgerewrten wappen grunt
 Den edeln taet mit worten chunt!
 Von Saenekk waz sein erste chrey,
 /190/ Da ist geporen manig vrey,
 E daz geslacht zu graffen wart.
 Der schilt der gletet reicher art
 In rechter rot, als ein rubein,
 Dar inne zwo vasch von perla vein
 /195/ In parr weys gestrechet,
 In rechter mazz volrechet.
 Der ander schilt ist auserchron
 Von Hewnburch an in geporn,
 Lasur pla nach himel var,
 /200/ Darinn drey stern von golde
 chlar,
 Gen yedem ort geyt ayner glitz,
 Der dritt gesenchet gen dem spitz:
 Der schilt erglestet reicher art!
 Auf seinem helm er nie gespart
 /205/ Von hannevedern einen chwast
 Nach zobel var, der mynne last
 In rurt, wann er in furt zu danch,
 Dar inn ein strauzen veder planch
 Gar haermel weiz gestekchet:
 /210/ Di e in vrewden rekchet,
 Di hat nu laider sich gepogen!
 Schilt und helm ist gar verssmogen
 In chlagender varbe schawe.
 Maria, maget, vrawe,
 /215/ La dir die sel enpholhen sein
 Durich pitterchait dez todez peyn,
 Den dein chind erliten hat
 Für alle sünder missetat,
 Und hilf im in dein ewichait,
 /220/ Da vraud ist ewichleich berait!

Den namen ich ew nennen wil:	/225/ Nu gnad im got durich seinen tot,
Seyn edl chrey waz von Czyl,	Daz er die sel vor aller not
Graff Ulreich genennet,	Wewar mit vrewden ewichleich:
Sein nam ist weit erchennet.	Dez wünscht im hertzen all geleich!

4. pesem: *Von herczog Albrechts riterschaftt*

<i>Med udeleženci pohoda v Prusijo leta 1377 omenjeni tudi trije Celjski grofje.</i>	"Pezzer ritter wenne chnecht!"
/28/ Von Czil drey grafen man da sach	/273/ Und slug den erenreichen slag.
Mit grozzen eren manigvalt,	Herman pripravi skupen obed za novonastale viteze.
/30/ Graff Herman sey von erst betzalt,	/384/ Als palt daz her sich nider slüg,
Sein sun und auch sein vetter,	/385/ Von Tzil graf Herman tugentleich
Die rurt nie schanden wetter,	Den fursten pat von Osterreich
Noch nymmer mer berueren sol,	Und all di newn ritterschaft,
/34/ Ir hertz ist gantzer tugende voll.	Daz si durch gantzer tugenden chraft
	Des abentes mit im ezzen
	/390/ Und des da nicht vergezzen:
	Daz wart verhaizzen und geschach.
<i>Spopad na ozemlju Litvancev. Herman Celjski podeli viteško čast Albrehtu Habsburškemu.</i>	Tzu tischen man da sitzen sach,
/257/ In ein lant, daz haist Sameyt,	Die ritter ward worden
Da vand man einew hochtzeit;	Durchhoches preises horden,
Di gest chomen ungepeten!	/395/ Tzwen und achtzig mit der tzal.
/260/ Ein tantz mit haiden wart gereten,	Dar trug man tzu dem selben mal
Daz ir wol sechtzig bliben tot;	Newn heren ezzen offen war:
Dar nach daz dorf mit vewr rot,	Di chost het mit im pracht al dar
Daz es hoch in di luften pran.	Der tugenthafteu herr:
Ich wer nicht geren prewtigan	/400/ Der marcht der waz tzu verr.
/265/ Da gewesen, auf mein ayt,	Ich mues von abebtewr reden:
Ich wer leicht von der praut veriait,	Ein hirtz eriaig waz anderweden
Da man sach rauch unde prant!	Von dann wol tzway hundert meil,
Der graf von Tzil Herman genant	Der wart an der selben weil
Daz swert auz seiner schalde tzoch	/405/ Mit der ritterschaft vertzert:
/270/ Und swencht ez in di luften hoch	Dem wiltpret dem waz daz peschert!
Und sprach tzu hertzog Albrecht:	Nicht anders tranch man tzu dem mal
	Nur Wippacher und Rainfal
	Und Lutenberger guten wein:
	/410/ Der sach wil ich getzeug sein!

7. *Leopold z Dunaja: Avstrijska kronika o 95 vladarjih*

citirano po: Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. MGH Dt. Chron. 6, (ed. Seemüller J.), Hannover u. Leipzig 1909.

Smrt Viljema Celjskega str. 206).

Nach Christi gepürd drewzehen hundert zway und newnczig jar sein die Türken mit grosser macht chomen gen Ungern und zugen her nahent gen Oven und wüseten da das lande. Auch furten si mit in vil kristen gefangen. Chünig Sigmund ruft an umb hilff die herren. Graf Wilhalm von Cili rayt im ze hilf mit ainem guten volckh; dem sturben underwegen ettleich ritter und knechte, und der selb graf von Cili cham siecher gen Wiene, da er auch von diesem leben verschied.

8. Dunajski anali 1348-1404

citirano po: Wiener Annalen. V: Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. MGH Dt. Chron. 6, (ed. Seemüller J.), Hannover u. Leipzig 1909, str. 231-242.

za leto 1456 citirano po: Lhotsky A., Die oberösterreichische Fassung der sogenannten Wiener Annalen. V: Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 2 (1952), str. 5-28.

za leto 1385: Smrt Hermana I. Celjskega. (str. 233)

Der graff von Czyli starb und der grave von Gorcz und enphalh herczog Lewpolten sein kynder und sein lanndt.

za leto 1392: Smrt Viljema Celjskega. (str. 236)

Des jar kriegt der von Unngeren mit den haiden und hulfen im die herren von Enngellannt, der von Czili und maniger lanntherr. Do si her haim komen, do starb der von Czili und annder herren und knecht.

za leto 1396: Bitka pri Nikopolju. (str. 237)

Der kunig, der Purggraff von Nurenberg und der graff von Czili komen gen Constantinobel; dy vorgennanten fursten mit VIC beliben des Turkken gefangen. Der lies all tag der ritter ettleich virtaillen vor den herren. Also martrat er sy, das ir gar wenig belaub. Das vechten geschach des montag vor Michaelis. Dye marstaler und puebem, di pei den scheffen waren gewesen, der kom vill davon und komen all in koczlein, hungerig und nakat gen Wienn. Der gab man yeglichem sechs ellen von der stat und giengen pettlen etc.

za leto 1404 (napačna datacija; op. J. M.): Leta 1402 Sigismund intervenira proti svojemu bratu češkemu kralju Vaclavu, pri čemer mu pomaga tudi Herman Celjski. (str. 241)

Der chom gen Prag und mach kain enndt an dem Wenzla nicht haben. Do vieng er in und sein vetteren Procopium, den hurnsün und margkraf ze Mërhären, und furt sy gen Schawnbergk, das was der graff von Czyli und herczog Albrecht, und furen all gen Wienn an sannt Larenczen obend quadringentesimo secundo.

za leto 1456: Ulrika umorijo v Beogradu. (str. 28)

Anno Domini MCCCC in LVI jar am sambstag vor sannd Marttn tag ist graff

Ulrich vonn Czili ze Kriechischnn Weissennburg erslognn wordenn vonn den hungerschinn unnd diebischen hunden; genad im got!

9. *Ulman Stromer: Puchel von meim geslechet und von abentewr*

citirano po: Püchel von meim geslechet und von abentewer. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 1 (Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16 Jahrhundert I), (ed. Hegel K.), Leipzig 1862, str 1-106.

Opis bitke pri Nikopolju. (str. 48)

Anno domini 1396 umb pfingsten do kam in Ungern zu sammen di gröst her-schaft, di leicht ie kain man gesechen het, und sunderleich von Frankreich: našteje francoske vojvode in viteze, nato pa ... der graff von der Mark, herczog Rupprecht von Payern der jung, der dez purkgrafen enniklein waz, und seiner muter bruder graff Johans der purkgraff, der graff von Zylig. der möcht mer dann 30.000 guter herren grofen, frey, ritter und knecht sein, und zugen mit kung und Sigmund von Ungern durch Walachey und kamen fur ein stat, ligt an der Tunaw und haist Siltach und lagen langer zeit do fur.

Sledi opis bitke, ki se konča s porazom krščanske vojske.

... so kamen ir gar vil tawsent an di Tunaw, di do ertrunken, so kamen ir gar vil uber di Tunaw; an di selben kamen di Walachen, di heten dem kung von Ungern vor gehult, und namen doch alle di hab den kristen, di dovon kumen waren, daz nymant durch Walachen kumen mocht, er must verliesen allez daz er het; und ir ward auch vil erslagen und er mort.

Auch kam der kung von Ungern und der purgraff Johans und der graff von Zylig und der pischoff von Agram in ayn schiff auf der Tunaw und kamen in daz mer gefaren und kamen zu ... *luknja v tekstu.*

Sigismund pride v Konstantinopel, kjer ga sprejme cesar Manuel II. Paleolog.

... und waren mer dann ein firtail jars aussen, daz in allen disen landen nymant von in west zu sagen, und kamen wider zu land in Unger umb di ...

10. *Johan Schiltberger*

citirano po: Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Afrika von 1394 bis 1427, (ed. Neumann K. F.), München 1859.

Kratka notica o sodelovanju Hermana Celjskega pri rešitvi kralja Sigismunda. (str. 54)

Und da kam der von Cily und Hanns burggraf zu Nürnberg und namen den künig und furten in us dem her und brachten in uff ain galley.

11. *Peter iz Retza*

citirano po: Liliencron R., Die historischen Volkslieder der Deutschen vom 13. bis 16. Jahrhundert I, Leipzig 1865, str. 157-160.

Prikaz bitke pri Nikopolju. Med udeleženci naštet tudi Herman Celjski.

/verz 54/ An einem montag geschach der streit,
daß man außreiten wold.

nato Peter našteje udeležence:

den von Purgoni ...

ein fürst her Philipp von der Par

der edel von Cussin ...

ein fürst der hieß der Drymal ...

der von Meran ...

die Deutschen und die Englischen,

der Stywar und der von Tomespurg

und der purgraf von Nürenburg

und der edel graf von Zill.

12. *Ulrik iz Richental: Chronik des Constanzer concils*

citirano po: Ulrich von Richentals Chronik des Constancer Concils 1414-1418, (ed. Buck M. R.) 1882, 1971²

Prihod Sigismunda in Barbare v Konstanco. (str. 35)

An dem hailigen tag ze wihenacht, do man zalt von gottes geburt vierzehenhundert und fünfzehen jahr, am morgen frü, zwo stund vor mittnacht, do kam von Überlingen gen Constenz der allerdurchlüchtigost fürst, küng Sigmund ... und darzu mit im die allerdurchlüchtigost fürstin, frow Barbara, römische künigin, sin eliche fröw, geboren gräfin von Zili ...

Prihod Hermana Celjskega in njegovega sina Friderika v Konstanco. (str. 38)

Darnach zoch yn, der grauff von Zil, grauff Herman, des künigs sweher, und sin sune, grauff Fridrich, mit IIIc pfärden und IIII wägen und zoch hinder sant Steffan, in der Schmerlinen huß.

Herman se mora umakniti iz Schmerlinov hiše in prostor prepustiti Ludviku Bavarskemu. (str. 48)

Item, an der mittwochen vor sant Agnesen tag, zoch in der edel fürst, hertzog Ludwig von Payern, von Ingolstatt, pfallentzgrauff by Rin, und mit im fünff graufen und vil ritter und knecht. Und zoch des ersten in Hainrich Mumpraten hus, uff [den obern markt] mit CCCCLX pfärden und belaib darinn, biß der grauf von Zili und sin sun hinweg zugend; do zoch er an iro statt in der Schmerlinen huß, hinder sant Steffan.

Friderik Avstrijski in Friderik Celjski se spopadeta na turnirju. (str. 62)

Desselben tags (20. marca 1415) nach der vesper, do stach hertzog Fridrich von Österrich mit dem junggen graufen, grauf Fridrichen von Zili uff dem inderm ussern veld, by dem Paradiß, umb ettwevil ring und maint man, er tät es darumb, das man sich dester minder uff inn versehen [sollt]. Und do er glich verbunden hat und der grauf och, ee der stich beschach, do kam zu im sin diener, maister Conrat Säldenrich und runet im in den helm, das baupst Johannes hinweg wär, doch volgieng der stich und verlor hertzog Fridrich die ring und rait in die statt in ains juden hus, zu der wannen und sandt nach sinem öhem, grauf Hansen von Lupfen.

Ulrik iz Richentala našteva vse udeležence koncila. Celjski je naštet kot prvi med madžarskim plemiči. (str. 193)

Diß sind graufen, nit gefürst, des ersten in Ungern: Grauf Herman von Zil. Grauf Fridrich von Zil, sin sun. Grauf Niclaus, großgrauf zu Ungern, der Naterspan ...

Spremljevalci Celjskih grofov. (str. 210)

Bym graufen von Zili: Andres von Rechnitz, Marcell Waida, fryen. Eraßmus Bechtenberger, Walther Saffrer, Andreas Sushaimrer, Burkart von Elrenbach, Ludwig Sachs, ritter. Conrat Grieburger, Rainhart Schirmer, Wilhelm Richenburger, Conrat Scheldorff, Jacob Ramacher, Fridrich Bringer, Anthoni Färwer, Hanns Arbenstaler, Lutold Saffner, Steffan Twall, Erasmus Joner, Hans Schrans, Niclaus Garstoffer, Andres Sachs, Jörg Ekerstainer, Erasmus Färwer, Jacob Pfl egoßche, Herman Gruber, Paul Ebner, Thoman Brisinger, Fitul Gaisinger, Rütsh Gerstorffer, Andres Hohenberger, Hans Kumber, Hans Pranturer, knecht und noch XII edel knecht.

13. Jacobo Cerretani: Liber gestorum

citirano po: Der Liber gestorum des Cerretanus V: Finke H., Acta concilii Constanciensis II, Munster 1981², str. 171-348.

Prihod Celjskega grofa v Konstanco in njegovo srečanje s papežem. (str. 188)

Die martis XXVII. mensis Novembris comes Cilie socer dominis regis Romanorum cum pluribus nobilibus et pulcherrimo apparatu civitatem Constancie ingressus est et ea die dominum nostrum papam personaliter visitavit ipsumque dominum papa gratanter et alacriter recepit eumque rogavit, ut ibidem dominum regem prestolari vellet. Sua etenim presenciam regis absenciam representaret. Cuius absencia prefato domino nostro pape, dominis cardinalibus totique concilio displicebat et erat incommoda valde. Et hoc si dictus faceret, summe placeret eisdem. Ipse autem comes respondit, se nocte sequenti super hoc velle deliberare. Et eius interpretes fuit, quia p̄sciebat latinum, dominus Fridericus episcopus Augustensis.

Istega dne pridejo še avstrijski vojvoda Albrecht in pa štirje slavnostni govorniki oglejskega patriarha.

Prihod Sigismunda v Konstanco na božično jutro. Spremlja ga tudi Herman. (str. 199)
 Die lune XXIII. mensis Decembris, in qua fuit vigilia nativitatis domini, cum serenissimus dominus Sigismundus Romanorum rex semper augustus et serenissima domina Barbara Romanorum regina, conthoralis sua, suos gressus festinassent, ut in nocte nativitatis domini missarum solemniis summi pontificis domini Johannis XXIII. interesse possent, secundum quod idem dominus rex ipsi summo pontifici suis litteris per dominum Henricum Lazenbuch se venturum intimaverat, ad opidum Oberling prope Constanciam per unum miliare Teutonicum noctis tempore pervenerunt ibidemque equis dimissis naves ingressi sunt, comitantibus eis duce Sassonie, uno ex electoribus imperii, comite Cilie eiusdem regis socero, qui de Constancia eis obviaverat, duobus Turchis, quorum unus erat rex et alius dux, qui nuper regnum Hungarie in absencia eiusdem domini regis Romanorum invadentes in bello conflictum passi fuerant cum multis millibus Turchorum in ore gladii occisorum et nunc capti detinebantur, ac pluribus aliis comitibus, baronibus, militibus et proceribus ac domicellis in multitudine copiosa lacumque transfretantes tandem hora quinta post mediam noctem portum civitatis Constancie sunt ingressi.

Herman Celjski je član kraljevega poslanstva na pogajanjih s koncilom. (str. 204)
 Die veneris quarta mensis Januarii convenientibus in aula magna palatii Constanciensi de mandato domi. n. pape Johannis XXIII. et ad requisitionem serenissimi domini Sigismundi regis Romanorum et Hungarie semper augusti, reverendisimms in Chr. p. d. s. R. e. cardinalibus et rev. in Chr. p. d. patriarchis, archiepiscopis, episcopis et abbatibus ceterisque oratoribus dominorum et prelatorum, necnon doctoribus et magistris in ipso sacro Constanciensi concilio existentibus, venerunt pro parte ipsius domini Romanorum regis, ut responsum darent ex ipsius mandato super petitis et propositis per reverendissimum dominum cardinalem Cameracensem pro parte concilii eidem domini regi, infrascripti principes et prelati, videlicet dux Saxonie, unus ex electoribus imperii, comes Cilie et burgravius Nurenburgensis, dominus archiepiscopus Colocensis, episcopus Pataviensis et dominus Henricus Fleckel, sacri palatii apostolici causarum auditor ac dominus Ottobonus utriusque iuris doctor, eiusdem domini regis consiliarii.
V imenu poslanstva pozdravi koncil Henrik Fleckel.

Ludvik Bavarski pride v Konstanco. Sprejme ga tudi Herman Celjski. (str. 207)
 Die iovis XVII mensis Januarii dominus Ludovicus, dux Bavarie, medius inter dominum regem Romanorum et comitem Cilie, qui sibi cum aliis ducibus, comitibus, baronibus, militibus et proceribus in sacro Constanciensi concilio existentibus extra civitatem Constancie obviaverant, duce Sachsonie ensem ante regem Romanorum preferente, Constanciam in apparatu pulcherrimo equitatuque plurimo est ingressus. Simulque cum eo domini Wormaciensis, Spirensis et Werdensis episcopi in obediencia Angeli Corrario persistentes Constanciam ingressi sunt, atque oratores domini archiepiscopi Treverensis.

Prihod govornikov angleškega kralja. Sprejme jih Herman Celjski. (str. 208)
 Die lune XXI. mensis Januarii oratores solemnes regis et regni Angliae, quorum

nomina inferius describuntur, in magno numero et apparatu pulcerrimo Constanciam sunt ingressi; obviaveruntque eis pro parte domini nostri pape dominus episcopus Morinensis ... et dominus Nicolaus de Robertis ...; pro parte vero regis Romanorum obviaverunt sibi comes Cilie et dux Sachsonie pluresque alii barones, milites et proceres.

14. Poročilo Petra Wolframa o papežu Janezu XXIII. marca in aprila 1415.

citirano po: Die drei Päpste und das Konzil, Schriften zur Papstwahl. V: Finke H., Acta concilii Constanciensis III, Munster 1981², str. 268.

Med dvobojem Friderika Habsburškega in Friderika Celjskega papež pobegne iz Konstance. Credentibus itaque rege et concilio, quod omnia stare deberent in suo ordine, ecce, dux Fredericus fingens se factum pape ignorare, eodem die hastiluit cum filio comitis de Zil, per quem ipse dux Fredericus, dum turpiter esset de equo proiectus, mox de civitate insalutato hospite secessit, et, ut dicitur, unum de secretariis suis illo sero mittens de recessu, quemadmodum fieri deberet, practicavit. Sed hoc regem Romanorum non latuit, scivitque, quod papa illa nocte fuerat recessurus, potuissetque ipsius recessum impedire.

15. Thomas Prischuch: Grundfest

citirano po: Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte auf das Konzil von Konstanz. (Berliner Beiträge zur germanischen und romanischen Philologie. Germanische Abteilung 16.), Berlin 1906.

Opis Barbare Celjske. (str. 374)

Dann ich wil nit vergessen zwar
 Der hochgeporen fürstin clar
 Von art, von purd ein edli frucht
 Hochwirdig löblich er und zucht.
 Durchleuchtig preisslich ist ir art,
 Ir wort ir werk gancz fein vnd zart
 An allen presten ist ir gestalt.
 All tugend sind ir zu gezalt
 Wol künnent nit ze schlecht ze wach
 Gut syten pard man in ir sach.
 Nit ze lüzel nit ze vil, ist ir wort
 All eren schaz ein edel hort.
 Ir wort, ir werk si zelt, wigt, mist
 an kainen dingen sie sich nit vergist.
 Das küniglich zucht nit löblich wär
 Vnnützlich wort sind ir vnmär

Si fleisst sich aller sach auf das pest
 All zeit von anfang auf das lest,
 Milt vnd weyse wort angefärd
 Vnd fürstlich küniglich schon gepärd
 Ich mein Fraw Barbara geleich,
 Die Kunigin in dem römischen reich
 Die kumiglich herlich fürstlich sass
 Ze Costenz wirdicklichen wass,
 Pey des concilis zeyt vnd weil

Med udeleženci koncila naštet tudi Celjski grof.
 (str. 376)

Von brandenburg stettin preussen
 von cili graff winden vnd reussen

16. Poročilo o obleganju Beljaka 1425

citirano po: Wiessner H., *Monumenta historica ducatus Carinthiae XI*, Klagenfurt 1972, 64.

Anno domini MCCCCXXVo, indicione IIIa, die vero XVIIa mensis Januarii hora nona in die sancti Anthonii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri Martini divina providentia pape V. anno eius VIIIo, Vertente lite et causa inter reverendum in Christo patrem et dominum dominum Fridericum episcopum Bambergensem ex una et comite Cylie seniore Hermannum nomine parte ex altera venerunt gentes domini comitis Cylie et circumdederunt civitatem Villacensem magno cum exercitu et variisque scilicet bombardis, sagittis, machinis aliisque fortibus instrumentis bellicosis.

Sequenti vero die ipsi animo et intencione eandem civitatem bellicosis et fortibus manibus unacum eorum instrumentis in hunc modum invaserunt variaque et diversa inter se protulerunt et ipsis futratas tunicas, pannum, biper, cinciber, mobilia et immobilia, uxores cum ancillis de facto usurparunt et in eorum usum convertere voluerunt, non tamen adhuc in civitate fuerunt, Villacenses vero intellectis et perceptis intencionem et propositionem illorum auxilium divinum cum sancto Heinrico eorum patrono et omnium sanctorum humiliter implorando cum eorum oracionibus invocarunt. Et cum invocacione auxilii dei, sancti Jacobi et aliorum sanctorum cum bombardis, sagittis, lapidibus et sulphuribus eorum machinam et propugnaculum, (quo) in vulgari vero dicitur chachzen, conbusserunt et omnino ruperunt, multi vero ex eis mutilati, vulnerati, molestati et certi mortui fuerunt et ipsis fortiter resisterunt et eos confusos et turpiter repulerunt.

Insuper anno indicione quo supra XXa die mensis Januarii in die sancti Sebastiani et Fabiani modum alium circa tempus medie noctis eandem civitatem impugnandi et tribulandi invenerunt et in parte, ubi erant et habitabant luti-figuli, cum magnis clamoribus et eorum instrumentis et cum falsis subordinacionibus scilicet cum lignis combinatis proprie flamme cum straminibus sul-

phuribus magnum ignem fecerunt et per aquam, que dicitur Tra, descendi dis-
posuerunt et pontis combustionem et propter gentes in defensione muri et alio-
rum locorum civitatis exstitentes recessionem. Audaces vero et circumspecti
Villacenses firmiter quilibet in suo loco perseveravit et iste ignis per sacerdotes
et mulieres extinctus et suspeditatus erat.

Medio vero tempore ipsi circa aliam partem muri prope aquam iuxta molend-
inum murum destruxerunt et ibi intrare crediderunt. De quibus omnibus et
singulis scilicet malis propositionibus, perversis intencionibus falsis subordi-
nacionibus et eorum contrariis invasionibus et dei gracia omnipotentis et
invocacione sancti spiritus et omnium sanctorum et cum bona provisione et
forti resistione Villacensium turpiter cum magna confusione ut supra
recesserunt etc.

Tunc temporis regente et curam animarum habente et vero pastore existente
domino Vlrico de Mathusen, et Jacobo de Villaco existente vicario tunc temporis
ibidem. Orate deum pro scriptore.

17. *Kronika kastiljskih kraljev*

citirano po: Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo k sv. Jakobu. V:
ZČ 38 (1984), str. 225-230.

De Astudillo el Rey se fué tener la Pasqua de Resurreccion á Hamusco, donde vino
un gran señor Aleman, sobrino del Emperador Sigismundo, que era Conde de Cili,
que era venido en este Reyno por ir á Santiago el qual traia sesenta cavalgaduras
de muy gentil gente é ricamente abillada. El Rey le hizo grande honra é comió con
él, y le embió caballos é mulas é piezas de brocados, de lo qual ninguna cosa quiso
tomar, teniéndolo al Rey en mucha merced, diciendo quel dia que de su tierra parti-
tió, hizo voto de no tomar cosa alguna de Principe del mundo, pero que le ternia
en merced que diese licencia á él é á quatro Caballeros de su casa para traer su
devisa del collar del escama, en la qual traer él se ternia por mucho honrado, por
ser devisa de tan alto Principe de quien tantas honras y mercedes habia rescebido.
Al Rey pesó porquel Conde no rescibió las cosas qué le embiaba; é mandó á muy
gran priesa hacer cinco collares de escama de oro muy bien obrados, los quales
embió al Conde por Gonzalo de Castillejo, su Maestresala, é llevólos un Doncel
suyo llamado Juan Delgadillo puestos en dos platos. Y el Rey les mandó que
ninguna cosa rescibiesen del Conde de Cili, y ellos asi lo hicieron, el qual manda-
ba dar al Maestresala cierta plata en que habria bien cinquenta marcos, é cierta
moneda de oro al dicho Juan Delgadillo, los quales ninguna cosa quisieron tomar;
y el Conde estuvo alli bien veinte dias rescibiendo muy grandes fiestas del Rey é
de la Reyna; é asi de alli se partió para hacer su viage en Santiago ...

*Iz Astudilla je šel kralj za Veliko noč v Amusco in tja je prišel neki velik nemški gos-
pod, nečak cesarja Sigismunda, in sicer grof Celjski; ta je bil namreč prišel v to kral-
jestvo, da bi šel v Santiago, spremljalo pa ga je šestdeset konjenikov, bogato opreml-
jenih plemičev. Kralj mu je izkazal velike časti, jedel je z njim in poslal mu je konj,*

mul in oblačil iz brokata, od tega pa grof ni hotel ničesar; bil je kralju za darilo zelo hvaležen, povedal pa je, da se je bil na dan, ko je odhajal iz svoje dežele, zaobljubil, da ne bo od nobenega princa na svetu vzel prav ničesar, pač pa, da bi mu bila izkazana velika milost, ko bi mu kralj dovolil nositi, njemu in štirim vitezom njegove hiše, ogrlico ribje luske; imel bi se za zelo počaščenega, če bi jo smel nositi, ker je to pač red tako visokega princa, od katerega je prejel toliko časti in milosti. Kralju je bilo žal, da grof ni sprejel stvari, ki mu jih je bil poslal; ukazal je, naj z vso naglico izdelajo pet ogrlic z zlato ribjo lusko in naredili so jih zelo dobro. Poslal jih je grofu pa svojem majordomu, ki je bil Gonzalo de Castillejo, nosil pa jih je na dveh krožnikih njegov paž, imenovan Juan Delgadillo. In kralj jima je ukazal, naj od grofa Celjskega ničesar ne vza-meta, in tako sta tudi storila; grof je namreč ukazal, naj dajo majordomu srebrno posodo, v kateri je bilo kakih petdeset mark, pažu Juanu Delgadillu pa nekaj zlatnikov; ta dva pa nista hotela ničesar vzeta. In grof je ostal tam dvajset dni, kralj in kraljica pa sta mu prirejala zelo velike slovesnosti; in tako je od tam odšel, da bi opravil svoje potovanje v Santiago

18. Eberhard Windeck: *Denkwürdigkeiten*

citirano po: Windeckes *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*. (ed. Altmann W.), Berlin 1893.

O Sigismundovem ujetništvu 1401 in Hermanovih prizadevanjih za njegovo izpustitev. (str. 14)

...In der selben wile do dedingete grofe Friderich von Cilly mit Gara Niclaus, der waz der groß grof, in des gefengnisse der konig was. Do vergap konig Sigemont allen den, die an siner gefengniße schuldig worent; daz woren sin lantherrn.

Poroka med Barbaro Celjsko in Sigismundom. (str. 19)

Also in dem velde do wart er (Benedikt Makra) gefangen und in isen gesmidet; und lag sehs jor unz der konig Sigemont Barbara zu der ee nam dez grofen von Cilien tochter.

Hermanove zasluge za Sigismundovo rešitev. (str. 21)

Und uf der selben reise (sc. *Sigismundovo osvajanje Bosne v letih 1405-1408*) nam konig Sigemont Barbara, die des grofen Friderichs von Cilien tochter was, und er sie zü einer konigin machte. die nam er darume, das der grofe von Cilien dem grossen grofen von Ungern siner döchter geben hette umb dez koniges erlösung des gefengnißes, wenne der große grofe konig Sigemondus in sime gefengnisse hette von bevelheniße der lantherren zu Ungeren, also du vor und noch in diseme büch vindst. darumbe nam konig Sigemont die tochter. do wart truwen mit truwe vergolten, und uß ir ein Ungersche und Römsche koniginne gecrönet und gesalbet.

Pogajanja med Albrehtom Avstrijskim in Sigismundom poleti 1419 na Dunaju o poroki med Albrehtom in Elizabeto. Med poroki tudi Celjski. (str. 109)

do wart vertedinget zwuschen ime und herzoge Albrecht, zu welicher zit der konig sin dochter dem herzogen züleigen wolt: das solt gescheen 14 tag noch ostern, als man zalte 14 hundert 22 jor; und geschehe das nit, so solt der grof von Zilge des koniges sweher und der groß grofe von Ungern Gara Niclaus dem herzogen Albrecht vierzigtusent Ungerscher guldin geben zu einer pene.

Mejni grof Brandenburški se skuša prikupiti kraljici s tem, da poplača njen dolg. (str. 142)

Nün hette sich der marggrofe von Brandenburg dafür geschriben, als hette er das gelt geben, als in der konig bescheiden hette; do wolt er der konigin domit wol gefallen und dienen, das im harnoch zü übel kam, als du harnoch wol vinden wurst, wann er verdocht wart mit der koniginne.

O razmerju med Barbaro in Sigismundom. (str. 138-139)

Do scholt wissen, in dem iare, als man zalte und schriebe von der gepurt Christy vierzehn hundert und ein und zwenzig iare als der römische konig Sigmund von deutschen landen und von dem consilium gein Ungarss kam, do wurt dem König Sigmund, die koniginn Barbara sein hawsfraw gar groblich und sere verlewmet das der konigh der konigin gar sere veint wart. *Nato Windeck opiše izgon Barbare.*

O Veroniki Deseniški in smrti Elizabete Frankopanske. (str. 191)

Do solt wissen in dem vorgeschriben jore was ich Eberhart Windecke bi dem Römischen konige zu Ungern und half des herzogen von Gelre tegedingen mit dem Römischen konige ... als das ouch geschach und als du hernoch vinden wurst. in deselben zit kam geritten grof Friderich von Cilie der Römischen konigin brüder des alten grofen Herman sun von Cilie gen Ofen; den zeich man offenbarlich, er hette sin wip gedöttet, die was ein grefin zu Zenge, als das ouch lutmert wart. do kam noch ime der jung grof Hans von Zenge ouch gon ofen, der was der selben frouwen swestersone; und der sprach dem selben Friderich zü kempfen zü, wenn er in wisen wolt, daz er ime sin mumen in sinem bette gedötet hette. und wart do ein groß geschrei. also sant der Romsche konig zü in beiden und geboit in frid zü han in sime lande; daz machte die koniginne, wanne grof Friderich ir brüder was. also beschiet der konig beiden grofen einen tag für sich zu Ofen in die vesten do zu verhoren ir beider clage und antwurt. do stunt grof Hans von Zengen, grof Niclaus son und clagete offenberlich über grof Friderich von Cilie der konigin bruder, wie das grof Friderich von Cilie mit sinem wibe zu zorn gewesen were wol acht jor lang, und das hette gemacht ein slofwib, das der selbe Friderich hette noch hut dis tages, und umb solich zueiung manig tag gehalten und gewiset was zwuschent dem vor genanten Friderich und sinem wibe des vor genanten grof Hansen müme und doch uf das letste in frutlicheit zwuschet den beiden elichen luten gemacht wart, das doch die grefin von Zengen nit gern det und sprach: „lieben herrn und frunde, was sol dise fruntschafft? ich weiß wol, das man mich morgen bi minem herrn dot vindet? do sprochent die andern herrn: "nit also; ir sint gesünet und gütlich geracht; ir soltent (ob got wil) lang mit libe leben". also ließ es die güt grefin güt sin und ging

mit ireme herrn slofen: des morgens was die edlen grefin dot. do sprach grof Fridrich von Cilie zü sinen jungfrouwen: "gont zü uwer frouwen und sehent, wie es ir gangen. da die jungfrouwen zu ir in die kammer komen, do was die frouwn dot: do hup sich groß clage. do reit grof Fridrich hinweg. also sprach grof Hans von Zengen, das grof Fridrich ime sine mume und sin selbes eliche hußfrouwe in sime bette an siner siten zusammen vertedinget gedöt hette; das das wor were, das wolt er in wisen, wie ein erber grof einen bettmorder mit der hant wisen solte, wiewol er im nit gut genüß were. der und ander rede lutentent vil zü Ofen in der konigin stuben in der vesten; do sant die koniginne zu dem konige von Dennemarg; und die zwene konig noment es zü in und understudent es zu richten. wie es gericht wart, das vindestu hernoch.

Ob obisku bizantinskega cesarja poleti 1424 v Budimu sodeluje pri procesiji tudi Barbara. (str. 198)

Sigismund svari na smrt postelji češke in madžarske plemiče pred Barbarinimi intrigami. (str. 447)

und einen tag vor do (sc. *Sigismundovo smrtjo*) rief er zu ime sinen son herzog Albrecht von Österich (den hieß er sün, wanne er hette dez Keisers dochter) und etliche Ungersche und Behemsche lantherren und sprach zu in und bat sie, als liep als sie ine hetten und sie selber mit fride und gemach wolten sin, das sie sinen son herzog Albrecht zü eim konige korent und nemen, wanne es stunde doch one das wunderlich in Ungern, so were sin dochter herzog Albrechtz wip sin rechte dochter und ein rechter erbe zu den konigrichen beiden, und wolten sie onegrossen krieg sin, das danne die keiserin sin frowen behielten, biß das herzog Albrecht in das konigriche keme, oder sie würde den konig von Polant nemen und in das konigrich ziehen, so were das lant niemer one) krieg und one urluge; also daz ouch gescheen were, hette man es nit versehen durch sinen wisen rat.

also do er (sc. *Sigismund*) verschiet, do hilt man die kaiserin uf, das sie nirgen durst rieten, biß daz die Ungerschen herren und das ganz lant herzog Albrechten korn zü eim konige und wart gecronet uf der heiligen drige konige tag zü Ungerschem konige in dem tusent vierhundert und 38. jor noch Cristi geburt.

Pogovori med Poljaki in Albrehtom v zvezi z Barbaro maja 1438. (str. 454)

Also in der zit koment des konigez von Polant rete zu konig Albrecht gon Ofen und dingeten mit konig Albrecht von dez konigrichez wegen zu Behmen und von der alten keiserin wegen und ouch von irs gutz wegen, das ir genomen was von dez konigz geheiß also kunden sie nit ende treffen und schieden do von einander.

Kmalu nato Albreht umre in govornice povezujejo s smrtjo tudi Barbaro.

und die mürmelung des totes ging uf die alten keiserin. Est mulier mala et tota putena.

B. Viri po 1436

B. 1. Češka

19. Nikolaj Biskupec: *Taborska kronika*

citirano po: Chronicon Taboritorum. V: Höfler K., Geschichtschreiber der husitischen Bewegung I (FRA I/2). Wien 1856, str. 475 sl.

Novembra 1436 posreduje Ulrik Celjski med Sigismundom in s skupnostjo Taboritov.
V tekst kronike inseriran celotno besedilo pogodbe: Anno a nativitate Domini 1436 die dominico ante festum Elisabeth facta est concordia per illustrem principem dominum Ulricum comitem Ciliae ac generosos dominos dominum Ulricum de Rosenberg, dominum Ales de Sternberg, dominum Hince de Pirkstein, magistrum curiae, dominum Casper cancellarium, dominum Hassik de Walstein, dominum Arnestum de Wlassym, dominum Przibik de Klenow, et Joannem de Cunwald subcamerarium inter ... Sigismundum ... ex una et ... tota communitate montis Thabor ac eis adhaerentibus parte ex altera; ...

V nadaljevanju kronike Biskupec ponovno omenja dogovor med obema stranema in Ulrikovo posredovanje pri njem.

... Quidquid autem in hoc edicto tangit ritus et consuetudines, quibus nos sacerdotes antedicti et nobis adhaerentes circa divina utimur et usi sumus, ab illis et cum nobis adhaerentibus ex concordia inter dominum imperatorem ex una et nos parte ex altera facta per illustrem principem dominum Ulricum comitem Cilliae ac per quam plures generosos dominos regni Boemiae, ut patet ex littera eorum, quam sub pendentibus ipsorum sigillis super hoc habemus, nec ab ipso scilicet imperatore nec ab eius successoribus per violentiam trahi debemus.

20. Stari češki letopisi

Originalno so stari letopisi pisani v staročeškem jeziku. Slovenski prevod, za katerega sem se odločil zaradi jezikovnih ovir, je narejen na osnovi nemškega prevoda objavljenega v Krones F., Die zeitgenössischen Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli mit Einschluß der sogenannten Cillier Chronik V: BKSGQ 8 (1871), str. 72.

1436: Tega leta na dan svetega Andreja je kralj Sigismund v praškem starem mestu postavil vojvodo Ulrika Celjskega za kneza in poleg so bili kralj, knezi in gospodje češkega kraljestva.

1437: Tega leta, na ponedeljek svetega Martina je kralj Sigismund odšel iz Prage. Odšel je, ker je hotel, da ga smrt ne bi ujela na Češkem ter na prigovarjanje kraljice, Madžarov in nekaterih Čehov, ki so soglasno opozarjali kralja, da naj iz

Češke odpotuje na Madžarsko. In kralj jim je v tem pritrdil. Nekateri so ga spremljali z žalostjo, drugi so se tega veselili, pri čemer so govorili, da se verjetno ne vrne. Tudi kraljica je odpotovala s celjskim knezom ... z madžarskimi vojvodami in gospodi in z mnogimi tujimi ljudmi. In "lepe gospe" so hodile pod njihovo zastavo za cesarjem skupaj s ostalimi kleriki, ker niso smeli ostati v Pragi.

V istem času, pred smrtjo cesarja, so avstrijski vojvoda in madžarski gospodje v Znaimu ujeli kraljico Barbaro, jo od tam privedli v Bratislavo in jo tam zaprli.

1438. Teга leta v torek na dan 11.000 devic se je kralj Albreht odpravil iz Prage v Wroclaw skupaj z vsemi svojimi in tistimi iz državnih mest. Na svojem mestu je pustil skupnega glavarja za celotno kraljestvo, kneza Ulrika Celjskega in mu je dal v pomoč glavarje v vseh okrajih in iz vsakega okraja na katere je prenesel varovanje pred sovražniki. In za svetnike mu je dal plemenite gospode, gospoda Mainharda (iz Neuhausa) gospoda Hannsa Kolowwrat, gospoda Heinza Krussina in druge ...

Istega leta se je naskrivaj odpravil Ulrik, vojvoda iz Celja s svojimi privrženci iz Prage pred Tabor, kajti mesto je hotel zasesti s pomočjo izdaje. Vendar mu na srečo to ni uspelo, ker so postopali nespretno, čeprav so imeli lestve že na obzidju. In tako se je od tam umaknil z izgubami.

1439. Vojvoda Celjski, najvišji gubernator češkega kraljestva, je iz velike stiske, za katero so menili, da je ni spodobno pisno sporočiti, osebno odšel s Pražani obeh mest h kralju. In v ponedeljek pred svetim Matijo se je vrnil s praškimi svetniki od kralja iz Wroclava nazaj. Njemu so šli naproti legat Philbert, škof v Konstanci, gospod Meinhard, Hans Kolowrat z meščani. In bil je sprejet z vsemi častmi. In nato, ko je bil vse ljudstvo zbrano, je oznanil kraljevo poslanico s pečatom veličanstva, ki mu ga je izročil in mu je dajal polnomočje v državnem namestništvu tega kraljestva, da ukrepa in deluje v vseh stvareh v kraljestvu, kot kralj sam zavoljo dobrega miru ...

1441. Teга leta Gospodovega so dali nekateri madžarski gospodi cesarici Barbari spremstvo do češke meje in se nato sami vrnili nazaj. Nato so spremljali gospodarico iz Šlezije z gospodom Kruschino iz Lichtenburga do Chrudima. Gospod Ptaček, gospod Holicky, gospod Georg iz Kunstata so jo z mnogimi posestniki (junkeri) iz Czaslauskega in Bunzlauskega okraja spremljali do Melnika na njeno prevžitnino. In to je bilo pred svetim Jakobom. Nato je v četrtek poslal gospod Ptaček pismo praškim gospodam, naj pridejo k njej na Melnik k posvetu o stvareh, ki bi jih ona želela od njih. In k njej so odpotovali župan z nekaterimi svetniki obeh mest. ...

1442. Teга leta na četrtek na dan odkritja križa so se srečali gospod Jurij iz Stražnic in Prokop iz Rabsteina s strani madžarske kraljice in od rimskega kralja in vseh avstrijskih dežel z dobrimi novicami. Vendar so jih hoteli razglasiti šele na prihodnjem deželnem zboru, ko bi se vsi zbrali. Vendar so rekli, da je rimski kralj vse kraljeve otroke (sc. Albrehtove) poslal na drug kraj, kot so se nahajali do

sedaj. Mladega kralja je poslal na grad na avstrijsko - italijansko (*welsch*) mejo in obe hčerkici v Dunajsko Novo mesto. Tudi so rekli, da sta se stari in mladi vojvoda iz Celja odvrnila od rimskega kralja in mu napadla nekatera mesta zavoljo neiskrenosti in zvijačnosti, ki jo je skrivoma gojil do kraljice in ker je njene otroke poslal drugam ...

1445. V letu Gospodovem je Barbara, vdova cesarja Sigismunda ... , izbrala za upravnika in zaščitnika gospoda Jurija iz Kunstata ...

1451. V letu Gospodovem je bilo veliko mrtvih v češki deželi. In v tednu pred sveto Margarito je na Melniku umrla cesarica Barbara, žena cesarja Sigismunda. In pokopana je v praškem gradu v cerkvi sv. Vaclava.

1452. Tega leta je zbral gospod Henrik, sin gospoda (*Ulrika*) iz Rožemberka, svoje pešce, več kot 200 vozov izdatne velikosti in 400 jezdecev ter se odpravi na pomoč Eizingerju, upravniku Avstrije in ostalim avstrijskim gospodom ter posebno dunajskim meščanom in Celjskemu. Kajti v tem času je Celjski hotel proti Dunaju v pomoč in osvoboditev kralja Ladislava, sina kralja Albrehta ...

In na tem pohodu se je opravil proti Dunaju in od tu po nasvetu nekaterih proti Ortu (*nato se omenja obleganje Dunajskega Novega mesta*) ... In cesar je poslal takoj h knezu Celjskemu in gospodu iz Rožemberga v tabor zavoljo pomiritve mainzškega nadškofa in passavskega škofa ter gospoda Prokopa iz Rabsteina, svojega kanclerja, doktorja rimskega prava ...

1456. Ko je kralj izvedel za njegovo smrt (*s.c. smrt Ivana Hunjadija*), se je odpravil hitro v madž.rsko kraljestvo in z njim Ulrik, knez Celjski. In ko je Racky (*očitno nadimek za Ulrika, op. J. M.*) prišel, je hotel Ladislavu, sinu gubernatorja, odvzeti vso oblast. In zato je nastal prepir med knezom Ulrikom Celjskim in Ladislavom, sinom upravnika kraljestva. In tako je mladi upravnik Ladislav v Beogradu ubil kneza Ulrika Celjskega s pomočjo drugih Madžarov, ko je knez poslušal mašo. In to je bilo tretji dan po vseh svetih. In kralj Ladislav se je polastil tega državnega upravnika, ga ujel in zaprl samega v neko sobo.

21. *Chronicon veteris colegiati Pragensis*

citirano po: Höfler K., *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung I* (FRA I/2). Wien 1856, str. 78-101.

Barbaro takoj po Sigismundovi smrti zaprejo. (str. 97)

Et tunc statim (*sc. takoj po smrti Sigismunda*) in Znomya Albertus dux Austriae, qui Elizabeth filiam supradicti imperatoris coniugem habuit, captivavit imperatricem Barbaram; quae de captivitate non fuit emissa, donec prius omne suum dotalium, quod habuit in Ungaria, sibi condescendit; quae post profecta est Poloniam.

Barbara se 1441 dokončno naseli na Češkem. (str. 101)

Eodem etiam anno (sc. 1441) Barbara imperatrix de Polonia Boemiam venit, et in Mielnik sibi curiam elegit.

22. Rožemberska kronika

citirano po: Höfler K., *Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung I* (FRA I/2). Wien 1856, str. 77-78.

Henrik iz Rožemberka sodeluje z Avstrijci v boju za skrbništvo nad Ladislavom Posmrtnim. (str. 77)

1450 D. Henricus filius d. Ulrici de Rozenberk exivit de Crumnovia ad expeditionem belli contra Fridericum caesarem cum III. quitibus et II. peditum cum comite de Czili et aliis Australibus et expugnaverunt Ort et alia quam plurima fortalitia et regem Ladislaum eripuerunt de manibus Caesaris Friderici. Itaque pervenit ad regna et dominia sua.

B. 2. Avstrija

23. Enej Silvijo Piccolomini

23. 1. Historia Australis

citirano po: Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. *Historia Australis*. V: *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia ... Adami Francisci Kollarii II., Vindobonae 1762*, str. 1-474.

(Deli kronike, ki se nanašajo na Celjske, so sumarno povzeti in dopolnjeni zgolj z najpomembnejšimi in najzanimivejšimi citati. op. J. M.)

Spopad med Friderikom in Albrehtom ter Ulrikom. (st. 114)

Lites quoque tunc Federico erant adversus Albertum fratrem, qui portionem haereditatis petebat et illum Comites Cilliae fovebant ...

(st. 115) ... atque inde domum reversus (sc. iz kronanja v Aachnu), cum sui medio tempore Albertum fratrem et Comites Ciliae comminuissent, qui Labacum obsidentes repulsi sunt, cum fratre in gratiam rediit. Comites autem Ciliae in eas pactiones venit, ut principes imperii illi remanerent, sed morientes, sine masculis heredibus ex lumbis suis provenientes, omnis eorum principatus ad Fredericum suosque rediret haeredes, quodque Comitem ipsi perpetuo obligati foedere nullo unquam tempore, aut Federicum haeredes offenderent, et illi quidem comites fidem Federico iuramento praestiterunt ...

Ulrik vodi pohod proti Pankrazu iz Holiča maja 1450. (st. 163)

Caesar post mortem Philippi, cum res Austriae turbarentur, nam Pancratius ex

Hungaria frequentes in Austria rapinas exercebat, decrevit hominem corripere, quamvis sedem in alieno regno haberet. Collecto exercitu, Ulricum comitem Ciliae ei praefecit, qui admotis opido, quod vocant Cloxum, machinis intra paucos dies et opidum in deditionem accepit et Pancratium ad pacem compulit, suorum dominiorum parte multatum. Hic Pancratius ex parvo apud Sigismundum caesarem creverat; post cuius mortem latrocinii intentus et Hungariam et Austriam infestavit, nulli amicus, nullique fidus. Sed Ulricus eum correxit, quamvis adhuc fortunam ferat suis sceleribus inconvenientem.

O karakterju Barbare. (st. 181/82)

Eodem tempore Barbara, quae fuit Sigismundi coniunx, ex domo Ciliensi, quamvis senectute confecta, peste tamen interiit, nobilis genere, infamis vita mulier: quam saepe in adulterio Sigismundus comprehendit: sed adulter ignovit adulterae. Nam et sibi nihil levius, quam violare matrimonia fuit. Barbara vero tam inexhaustae libidinis inventa est, ut non tam crebro peteretur a viris, quam viros peteret. Ea post viri obitum in Bohemiam se recepit apud Graetium Reginae. Ibique inter greges exoletorum, concubinosque consenuit: in tantamque dementiae caecitatem prolapsa est; ut sanctas Virgines, quae pro fide Jesu mortem subiere, stultas publice compellaret, quae voluptatis gaudia gustare nescierint. Nihil deinde homini suum dicebat, nisi voluptates. Post hanc vitam aliam esse negabat et interire animas cum corporibus, asseverabat. Sed hanc tam scelestam foeminam in domicilio Haereticorum apud Graetium defunctam, scelerati et abominabiles Hussitarum Sacerdotes Pragam duxere, atque inter sua sacra regum tumultis condidere: digni, qui tam impium funus peragerent impii.

Friderik III. svari Dunajčane, ker so dovolili sklic deželnega zbora. (st. 205)

At quia conventus non fieri nequit, monet, ne contra sapiant, ne consentiant novitati, ne dictis Eizingeri fidem habeant, si se de multorum adhaesione iactaverit, certique sint, Ludovicum Bavariae Ducem nihil habere cum Eizingero consilii, neque Ciliae Comites: Hungaros inducias observaturos: Gubernatorem Bohemiae cum Caesare amicitiam habere, nulum esse in circuitu, qui Eizingeri partes sit adjuturus.

Eizinger našteva v govoru na deželnem zboru 12. decembra 1451, kdo se jim bo pridružil. Med njimi omenja tudi Celjske. (st. 209/10)

... Nec Ciliae Comites nobis desunt, Ladislao nostro consanguinitatis iure obnoxii.

Ravnanje Ulrika ob zahtevi Avstrijcev za skrbništvo nad Ladislavom. V nadaljevanju o njegovem karakterju in zgodba aferi z dunajsko ljubico Ulrik se priključi protifriderikovi stranki že pred Friderikovim odhodom v Italijo. (st. 213 sl.)

Ea cum audisset Ulricus comes Ciliae iunior, erectus animo, diem advenisse, quo Friderico Caesari obesse, Ladislao Regi prodesse possit, magnopere gaudet. Nam esti Friderici consiliarius ert, non tamen pro meritis honoratum se arbitrabatur, aegerrimaeque ferebat, secretiores res absque se geri; tribus consiliariis omnia credi, sibi fidem nullam haberi; simulque cupiebat, Ladislaum Caesaris

manu exire, qui sororis suae consobrinae filius esset. Sperabat autem, quod postea secutum est, illo in dominium redeunte, omnium rerum se gubernatorem futurum. Hoc tempore non longe ab anno quinquagesimo fuit; quamvis adhuc nutriendis crinibus operam daret. Vir statura procerus, eminenti pectore, osse multo, carne modica, crure tenui, vultu pallenti, grandioribus oculis atque saguolentis, voce rauca, alto corde, ingenio perspicaci, sed vario et inconstanti: neque labore fatigabilis, neque libidine satiabilis, fidei promissorumque parum tenax, simulator, atque dissimulator, alieni raptor, sui prodigus, dicendi agendique iuxta promptus. Huic pater filiam Despoti Rasciae despondit; graeca perfidia maculatam, alioquin facie et moribus honestam; ex qua masculina soboles nata ante pubertatis annos absumpta est. Inde matrimonii ius parvi ducens Ulricus, alienis se passim mulieribus miscuit, multarumque faeminarum pudicitiam violavit. Denique apud Viennam captus amore, quamvis nuptae, tamen prostitutae mulieris, virum eius in clientele assumpsit: utque liberius adulterio dare operam posset, castrum non ultra quinquaginta stadiis a Vienna remoti, quod villam forenses appellant, curam sibi commisit, uxorem eius acturus, dum ille res suas ageret. Animadvertit tamen ignavus homo longo post tempore, coniugi suae, non sibi blanditum esse: neque potis verba tenere, inter aequales comitem incusavit, ipsumque accedens, licentiam repetendi domum petiit. Erat tunc apud Heinburgam comes in finibus Austriae et Ungariae: qui mente hominis ex declaratoribus cognita, libertatem illi abeundi dedit, moxque servos quatuor, qui eum apprehenderent inter equitandum, misit. Incertum habeo an necem quoque mandaverit; illi, cum fugientem virum comprehendere nequirent, sagittis confodere. Inde comes coniugem eius solus obtinuit, ac pene iustae uxoris loco cultu magnifico tenuit. Hanc Thomas Haselbach, qui villae forensis praepositus plebi est, non incelebratus theologus, Herodiadem solitus est vocitare, sceleratam foeminam, cuius libidinem redimere viri sanguine oportuit. Nec huius duntaxat causa sceleris ea meretrix fuit, sed nobilem Comitem, qui tanquam consiliarius, princepsque Romani imperii iuramentum Friderico praestiterat, singularique foedere cum patre se obligaverat, fallere fidem, ius iurandum infringere, prodero Dominum compulit. Nam comes, ut ea potiri suo ex arbitrio in Austria posset, quam apud Ciliam habere metu patris non audebat, missis nunciis ad conspiratores Austriae, coepta illorum commendat, ut prosequantur hortatur, omnia ex sententia cursum habitura, si forte animo perseverent affirmat; auxilia se daturum, accessuros Hungaros pollicetur. Quae cum Fridericus ab exploratoribus cognovisset, optimum factu ratus, ambos Ciliae comites sibi conciliare, priusquam parti adversae coniungerentur, legatos ad eos mittit, qui de conventionem pertractent. Sed frustra haec legatio fuit. Iunior enim comes ad res accensus Australicas, nihil aliud expectabat, quam Caesarem exire Germania; quo facto se quamprimum ab Australibus evocandum confidebat. Non est hic, ut opinor, quoniam de Comitibus Ciliae sermonem habemus, ac de Iuniori dictum est, de Seniori quoque extra propositum, aut alienum pauca referre, quando nec patrem filio, nec filium patre minus dignum videmus.

O karakterju Friderika Celjskega. Friderik skuša odvrniti Ulrika od takega načina življenja. (st. 215 sl.)

Comes senior, Fridericus nomine, Hermanno genitori corporis proceritate maiestateque pene par, sed animi moderatione plane dispar, durus atque intractabilis, sanguinis avidus, crudelitati et avaritiae deditus, hostis cleri, divini cultus inimicus, subditis gravior, vicinis odiosior, nulli amabilis, gulae indulgens, libidini indulgentior. Hic cum filiam Nicolai comitis Croatiae non minus probitate quam sanguine generosam duxisset uxorem, brevi mores sibi dissimiles aspernatus, ea repulsa in aliarum sese connubia provolvit. At cum parentes utriusque magno labore, post aliquot annos divisos coniuges in matrimonium reduxissent, prima nocte qua Fridericus ad uxorem rediit, quod parabatur ad pacem, vertit in necem. Efferatus enim et amoribus novae concubinae devinctus, arrepto cultro nobilem atque honestam foemicam ex qua prius Ulricum sustulerat, neque ius matrimoniale, neque altitudinem sanguinis, neque commune pignus susceptum advertens, sceleratus occidit. Unde ad tribunal imperatorium accusatus atque convictus, reus mortis adiudicatus, patri traditus, illius benignitate in multorum ruinam servatus est. Concubina, quae sexus fragilitate ac fortasse coacta peccaverat, ut est iustitia principum, in profluentem mersa, alieni criminis poenas dedit. At ille postquam principes impune peccare cognovit, mortuo patre, incredibile memoratu est, in subditos quam turpiter debacchatus sit, istis uxores, illis filias, sorores aliis eripuit, nusquam virgo servari potuit, neque quas rapuit, in palatio more principum tenuit, sed corruptas indotatas restituit ... Sic homo multis sceleribus illustratus supra octuagesimum annum vitam produxit. At mira res: nemo tam consummatae nequitiae reperitur, qui non bonos in filio mores cupiat. Hic cum videret, Ulricum filium uxorem fugere, meretricis amore perditum in eius amplexu tabescere; saepe inter suos questus, iussit ad se filium accersiri; nisi veniret, heredem alium se lecturum minatus. Utque maiorem illi metum incuteret, nubilem quandam ex suis subditis puellam legitimo matrimonio ducturum se finxit. Ulricus autem bis terque vocatus, postquam patris furorem nimis augeti animadvertit, cum neque disiungi meretricis amplexu valeret, neque paternum imperium diutius contemnere fas putaret, mulierem praecedere iussit, ipse paulo post sequitur. Pater, ut filii scortum egregio comitatu appropinquare didicit, incertus diu quid ageret, tandem ex concubinis suis unam accersit, vestitamque more principum, ac nobilium caterva cinctam, illi obviam mittit; utque meretricem meretrix blande recipiat, per indignationem imperat. Sic enim filio quod doleret, facturum se credidit. Quod cum secus evenisset (nam id honori magis quam contumeliae deputatum est) filium inter paucos allocutus, scortum relinquere, atque uxori ad haerere admonet: nisi pareat, futurum exhaeredem, asserit. Cui Ulricus, mi pater, inquit, sine me hanc amare foeminam, si me vivum cupis; moriar si me separas. Intuere teipsum, memento, quod matrem meam occidisti, ne concubinae disiungereris amplexibus: noli ex filio exigere, quod ipse Pater non praestitisti; sine me filium esse tuum, nil facio me indignum, dum paterna vestigia sequor, amo, scortor, bibo, voluptati obsequor, tuus sum filius, ex te hos habeo mores. Si vis auferre naturam, auferes et vitam. Tum pater vera locutum intelligens filium, morumque suorum memor, frustra inquit, laterem lavo, nec vincere neque flectere naturam cuiquam licet; vive ut libet, fili. Sed scito, quia in te noster sanguis finem habebit, vetusque Ciliae domus nomenque nostrum tua culpa delebitur. Haec libuit idcir-

co referre ut Dei patientiam vel potius providentiam admiremur, qui tales principes ad nostrum flagellum dominari permittit, quos saepe brutis animantibus cernimus foediores; qualescumque tamen sunt principes, quia gladium habent, et timendi et reverendi sunt. Sane comitatum Ciliae ad principatus honorem Sigismundus caesar primus erexit. Ex qua re nata diffensio inter comites et Austriae duces diu Stiriam Carniolamque laceravit. Demumque Friderico imperante in hunc modum sublata est. Renunciarunt comites ordinationi Sigismundi, quae adversus privilegia Domus Austriae processerat. Exinde Fridericus de novo comites Ciliae principes creavit, ea lege, ut perpetuum foedus secum tenerent, utque ipsis sine masculina et legitima prole decedentibus, comitatus ad Austriae duces rediret. Nunquam tamen erga Caesarem sincerus animus fuit, nunquam pura mens comitum. Saepe res novas machinati sunt; nunc spolia in agris Caesaris commiserunt, nunc committentibus praebuere favorem. Cumque plurima eorum castra commixta castris caesaris essent, necessarium videbatur, ante ingressum Italiae cum his convenire, intelligere quid animi haberent, atque an foedus antiquum tenere proponerent. *Sledijo pogovori pri Lipnici, kjer Friderik Celjski potrđi zvestovo cesarju.*

Kljub velikemu pritisku avstrijskih stanov, Friderik III. sklene oditi v Italijo na kronanje (dec. 1451); pred tem zahtevajo Ladislava tudi Madžari (st. 221-223); Friderik si skuša zagotoviti podporo Celjskih. (st. 223/24) Poslanstvo Celjskih opraviči Ulrikovo odsotnost v spremstvu na Friderikovi poti v Rim.

... Volens autem Caesar de comite Ulrico Ciliae fieri certior, an contra se sentiret, significaverat ei: Famam ad se delatam esse, quod is Eizingero coniunctus sit mutationesque Austriae nutriat. Id autem non se opinari verum, dixeret; rogareratque, secum ut Romam iret; honorem stipendiumque promiserat. Ille vero cum patris consensu legatos ad Sanctum Vitum misit Georgium Ungenadium equitem, multo abdomine gravem; Leonardumque secretarium, non indoctum virum et amantem doctorum. Qui hunc sermonem habuere: Quod optasti, caesar, Ulricum Ciliae comitem sequi te Romam, optabat et ipse vehementer, ut et tibi morem gereret et Caesaream coronationem videret. Nosti tamen, inter Gubernatorem Hungariae et Giskram Bohemum ingentes esse contentiones: eas Ulricus dirimere coepit: infectum relinquere negotium non decet: quod si perfecterit, ut spem habet, non minus tuae serenitati et Ladislao regi subditisque amborum proderit, quam si tecum Romam iverit. Quod autem Eizingero contra te iunctum Ulricum aliquos asseverare tua maiestas scripsit, id ipse constanter negat: neque putat, Eizingerum hoc dicere, quod falsum sit. Comes enim in causa Australi contra Caesarem neque sentit, neque sensurus est. Posthaec nonnullos articulos obtulerunt, quos dicebant, Sigismundum hubarum Magistrum Caesari porrexisse; qui huiusmodi fuerunt:

Očitki Ulriku Celjskemu. (st. 225)

Comitem Ciliae falsam monetam cudisse eamque dedisse militibus stipem, deinde bonam repetivisse, stipendiarios eius rei querelam hubarum magistro fecisse: inde Caesaream maiestatem et infamiam habuisse et inutile servitium: comitem in exercitu contra Calixium CCC equites minus habuisse quam promi-

sisset, stipendia tamen illorum suscepisse, tractatus cum hostilibus comitem diutius protraxisse, ut affecti taedio Provinciales obsidionem solverent, ipse Calixium solus obtineret: consilia rei bellicae non communicasse baronibus ut imperatum fuerat, insidias ad captivandum magistratum hubarum posuisse, studuisse quoque ante id tempus opidum Laa et arcem Friderici e manibus clam surripere. Quae omnia calumniose dicta per magistrum hubarum affirmabant; eaque confutare nixi sunt. Aiebant etiam Procopium equitem de Rabestein Bohemum, ex commissione consilliariorum Caesaris apud Bohemos Ulricum comitem, ut levem, indignum fide, atque infamem detulisse: Ladislaum quoque Farcassium similia apud Hungaros, instigantibus caesareis consiliariis de comite dixisse, referebant. Caesaream vero maiestatem Ulrico promississe, cum in consilium esset receptus, si quae in eum dicerentur, nolle ipsum celari. Magistrum hubarum gravem imposuisse comiti notam, Procopium et Ladislaum turpia locutos esse de ipso: neque comitem redditum certeriore. Non conveniri igitur sibi, vel consulere vel servire amplius Caesari, neque velle ulterius se esse obnoxium.

Friderika III. zagotovi, da nesprenmljanja na poti v Rim Celjskim ne bo nikoli očital. (st. 226) V Beljaku se Friderik III. 30. decembra 1451 dokončno odloči za pot v Rim. (st. 227/28) Sledi krajši pasus o pomislekih o Friderikovi odločitvi pri njegovih svetovalcih. (st. 226)

Eo in loco, (sc. Beljak op. J. M.) fuerunt plures ex consilio, qui Caesari remanendum in patria suaderent: nunc tumultus sedandos esse; coronam Romanam alio tempore recipi posse: consideranda comitum Ciliae verba; pensandas esse Australium litteras, quae dietim mitterentur: obviandum praesenti ruinae: extinguendum incendium, dum parvum esset; medendum recenti vulneri, ne postquam vis veneni praecordia penetraverit, frustra quaeratur remedium.

Na Friderikovi poti v Italijo ga obišče poslanstvo Celjskih grofov. (st. 251/52) Sledi obsežen vladarjev odgovor na očitke Celjskih grofov.

Florentiae quoque, legati comitum Ciliae ad Caesarem venientes in hac sententiam loquuti sunt: Dominis nostris, dive Caesar, postquam tecum foedus iniere, semper animus atque propositum fuit, voluntati tuae gerere morem, tuisque rebus praesidio esse, si tuam serenitatem pari erga se mente fideve reperissent. At cum tua Maiestas in eos mutata sit, necessarium est et ipsos mutare consilium.

Sledijo naštetih vzroki, zakaj Celjski odstopajo od dogovora in vladarjev odgovor na to potezo.

Avstrijci sklenejo zvezo proti Frideriku III. in vanjo povabijo tudi Ulrika Celjskega. (st. 321)

Dum haec in Italia Caesar agitat, Australes animo volventes, quantam rem coepissent, cogitantesque solos non posse se vim Caesaris ferre, Ulricum Comitem Ciliae, ultro se offerentem, in societatem accipiunt, locum ei inter se primum praebent, vocantque ipsum, ut est sui moris, praecessorem: cum Moravis ac Bohemis foedus inire conantur.

Friderik se iz Italije vrača preko Beljaka. K njemu pride Johann Neiperger, upravnik v Avstriji, ki mu poroča, da je med vodji upora tudi Ulrik Celjski. (st. 343/344)

Hic res Austriae turbulentas nulla re nisi gladio reformari posse, confirmavit: superbos, insolentes Australes esse, adiutores habere Hungaros atque Moravos, comitem Ciliae iuniorum et Ulricum Eizingerum multitudinis principes cunctos ducere, bellum magno conatu parare.

Cesar se posvetuje s Štajerci. Odloči se, da gre skupaj s Štajerci v Dunajsko Novo mesto. (st. 345)

Stiriensibus praeciendum, praesto in armis atque ad signum parati sint, alios Ciliensibus, alios Hungaris opponant.

Friderik prispe v Dunajsko Novo mesto, kar povzroči prve razpoke v vrstah upornikov. Eizinger jim očita, da so navadne mevže, Ulrik pa mu odgovori, da bodo šli z uporom naprej. Ulrikov govor utrdi vrste upornikov. (st. 348/349)

Exinde comes Cilie Ulricus, Ne movearis, inquit, Eizingere, stat sententia prosequi, quod coeptum est: neque, si duo vel tres retrorsum ierint propterea communitatis ruet decretum: timor aliquos adversos facit, qui magnum esse ducunt, rediisse Fridericum ex Italia coronatum, secundaque illi omnia fuisse. Nesciunt inexperti homines Italiae mores: non est Italici curae corona, dum vectigalia salva sunt eis, resque suas ipsi gubernant, facile transitum praebent Caesaribus, qui regiminibus eorum non se obiciunt, quemadmodum Fridericum fecisse constat, qui coronam, quam secum duxit ex Italia reduxit, suumque caput suo auro adornavit. Quod si dominari apud Italos tentasset, invalisissetque civitates aliquas atque imperii iura vendicasset, idque sibi ex sententia cessisset: tunc eum et sapientem et fortunatum et timendum faterer; at cum talis redierit et aliquanto pauperior quam ivit; non est cur quisquam eum timeat. Haec ubi a comite dicta sunt, hortari alter alterum coepit, suadere, instare, urgere, bonum animum facere.

Habsburžanovi očitki upornikom. Avstrijci in Celjski naj bi slabo upravljali premoženje Ladislava. V enem dnevu naj bi iz Ladislavove blagajne porabili več sredstev kot Friderik v celem letu. (st. 350)

Avstriji skupaj s četami Celjskih osvojijo Ort. (st. 368)

At cum pauciores se milites habere cerneret, quam necessarios ad obsidionem Novae Civitatis existimabat; ne tempus frustra laboretur, dum auxilia vicinorum praestolatur, cum solis Australibus et his, quae Ciliae comes adduxerat, auxiliis, Vienam egressus trans Danubium pergit, atque ante Ort castra metatur.

Avstrijci se utaborijo pred Dunajskim Novim mestom. Opis vojske. Kot vojskovodja se imenuje tudi Ulrik Celjski. (st. 382)

Tentoria et omnis exercitus ex muris oppidi facile videri poterant. Existimati sunt, qui arma ferrent, hominum duodecim millia: equitatus vix quatuor millium iudicatus est. Praecipui in exercitu fuerunt: Ulricus comes Ciliae, Henricus dominus de Rosis, Ulricus Eizingerus Australium capitaneus, Bernardus comes

de Schaumberg, senior fratrum de Valse tum aliqui ex consulatu Viennensi. Ex Moravia capitaneus Snoimae. Fuerunt et aliquot alii barones ac viri ex Austria nobiles: sed rerum summa penes hos fuit.

Vojska upornikov se iz dneva v dan množi in kmalu začnejo oblegati mesto. Za mir posreduje nadškof, s cesarjem pa se pogovarja Ulrik. (st. 384/85)

In hac factum est, ut Caesar ad colloquium exiret: petente comite Ciliae, itum est extra portam, quae opposita est Hungariae. Ibi occurrentes hostium duces, praeter Eizingerum, qui remanserat in castris, ut in conspectu caesaris fuere, desilientes ab equis mox ad genua eius sese dederunt. Quibus data dextra et ascendere equos iussis, imperator et comes Ciliae in agrum seorsum egressi, ad horam et dimidiam collocuti sunt. Imperatori praesidium erat urbis porta, in propinquo armatis munita: Comitem tuebatur equitatus hostium, ad iactum sagittae dispositus. Comitibus verba sicut postea nobis in consilio Caesar exposuit, in hanc sententiam sonuere: Non esse gratum sibi, adversus imperatorem arma ferre, sed coactum status retinendi causa. Posse tamen et armatum prodesse, si Caesar sibi auscultaret. Immineri Caesari grave bellum Australium, Hungarorum, Moravorum: id posse declinari, si testamento Alberti satisfieret, mittereturque Ladislaus ad Posonium, iuxta patris voluntatem nutriendus, donec adolesceret. Haec si Caesar faceret, discessuros e castris Australes, Moravos quieturos et Hungaros. Caesar incusare comitis infidelitatem: monere ut rediret in viam: futurum apud se magno si hoc agat.

Pogajanja sprva neuspešna, kasneje pa se izoblikuje predlog, po katerem bi bil med drugim Ladislav začasno izročen Ulriku. (st. 386)

Obsidio e vestigio solvatur: dimittaturque totus exercitus: Tertia post illum die rex Ladislaus, extra opidum missus, comiti Ciliae gubernandus traditur, donec per conventum subditorum eius et utriusque partis consanguineorum, unanimi consensu simul cum caesare decretum fuerit, ubi teneri et per quos regi debeat.

Friderik III. izroči Ladislava Ulriku Celjskemu. (st. 394)

Die Lunae, quae fuit quarta Septembris, comes Ciliae caeterique duces hostium cum ingenti equitatu ad crucem lapideam extra portam, quae Viennam respicit, in conspectu urbis constiterunt, eo namque ut condictum erat, ad eos duci Rex novellus debuit. Imperator igitur accersito puero atque episcopis assignato, quatuor cum eo ex consilio misit, Aeneam Episcopum, Johannem Neipergium et duos Ulricos. Hora itaque nona, more Theutonico ante meridiem, extra urbem missus est, ac comiti Ciliae apud crucem expectanti commendatus. Eo in loco plurima verba, quae ad pacem tenderent, facta sunt: plures captivi libertati redditi, multae iniuriae remissae. Incredibile dictu est, quo gaudio suum regem Australes acceperint. Eizingerus uberes prae laetitia lacrymas emittebat. Hic Bohemi puerum, ibi Moravi consalutabant ac vel ut ex carcere missum amplexabantur: neque satis vidisse cuiquam fuit, quem mox inter se recipientes, clamoribus hominum atque tubarum clangoribus undique perstreptentibus, ad balneas ea die, ut, si quid Styricum adhuc superet, totus deponeret: exinde ad villam, quam Bertoldi vocitant, ubi et arx est, quam comiti Ciliae imperator crediderat, diebus aliquot mansurum deducunt.

Ulrik pride z Ladislavom na Dunaj. (st. 396)

Interea comes Ciliae, quamvis Caesari affirmasset, regem se minime Australibus crediturum, rogatus tamen ab eis, ut est fidei parum tenax, Viennam cum eo (sc. *Ladislao*) pergat. ... sledi opis veselja Dunajčanov na prihodom Ladislava, nato pa ... Puer in arce regia apud sororem in potestate comitis nutriendus assumitur.

Avstrijci se ne držijo dogovor s Friderikom III. (st. 397/98)

Caeterum Australes dum laetitiae festivitatiue dediti sunt, nomine Caesaris requiruntur, ut capitula pacis ac litteras suis sigillis muniant. Nam ipsum et qui fuerant tractatores concordiae, suo debito satisfecisse comes Ciliae, comes de Schaumberg iunior, Ulricus de Rosis, Wolfgangus de Valse, Ulricus Eizinger et tres alii barones, vice communitatis Austriae, bona, ut aiebant, fide intra dies octo concordiae chirographum suis sigillis roborare promiserant. Sed quo pacto promissionem custodiat, qui nec iuramento teneri potest? Quis fallere hominem timeat, qui Deum contemnere solitus est?

Opis situacije v Avstriji konec leta 1452. (st. 404)

Fiunt mox inter eos, qui dominantur apud Austriam, duae factiones: civitates et inferiores nobiles ac praelati fidem in Eizingero collocant: comiti Ciliae barones et potentiores credunt. Is vero arcem tenet et regis curam habet, et quoniam Hungaris faventissimus putatur, pauci sunt, qui non Ungaros arbitrentur regem ad se ducturos ... Mos hic populi (sc. Hungarici) est, semper venturus amatus, odiosum est imperium vetus. Maior regni vis adversus Johannem sentire videbatur, multumque illi comes Ciliae adversus credebatur, tanquam illo (sc. Hunyade) ex gubernatione regni deiecto, sit locum eius occupaturus.

S tem Piccolomini zaključí s prvo verzijo kronike, ki sega do konca leta 1452. Nadaljevanje je Piccolomini pisal v Italiji kot kardinal. Večina besedila se dobesedno ujema s Historia Bohemica!

Spomladi 1453 sklenejo začasni dogovor med Avstrijci in Friderikom III., pri katerem pa Ulrik ne sodeluje aktivno. (st. 445)

Placuit utrique parti, quod pronuntiavit Albertus. Sed cum Cliae Comes Ulricus per id tempus ageret in Hungaria, non praesumpsit Ladislaus, eo absente et inconsulto, tantam rem firmare.

Eizinger očita Ulriku, da ga odriiva od od kralja Ladislava in prevzama vse niti v svoje roke. (st. 447)

Ulricus interea comes Ciliae, cum regem sibi auscultare, sibi que uni credere animadvertisset; sacerdotia, magistratus, munera quaeque, cui vellet, nunc committere, nunc vendere; augere vectigalia, multare cives; castella oppidaque pignori obligare, seu feudi nomine tradere: bellum pacemque pro arbitrio facere, Eizingerum et qui cum eo sentirent, consilio excludere; solus omnia gerere.

Eizinger začne spletkariti proti Celjanu ter se zavzema za sklic novega deželnega zbora.

Ulrik odgovori s protiukrepi. (st. 448/49)

Intellexit comes, quo tenderet Eizingeri suasio, neque passus ulterius, suffragia exquiri, regem ex consilio abduxit custodesque ex amicis adhibuit, ne quis ex factione Eizingeri solus regem alloqui posset.

Zatem odpotujejo v Bratislavo.

Govor Hunjadija v Bratislavi, v katerem letijo očitki tudi na Ulriku. (st. 449)

Comes autem ea confinxert, ut amulum, quem habebat in Austria potissimum, perderet.

Govorice o tajnem dogovoru med Hunjadijem in Ulrikom, s čimer naj bi si Hunjadi kupil upravo na Madžarskem. (st. 449)

Rumor quoque fuit, Johannem comiti (sc. Ciliae) qui sibi gubernationem confirmasset, aureorum duodecim millia in annos singulos clam esse pollicitum. Sicque VI et XXX millibus aureorum annum Hungariae possessionem venditam ferunt. Johannes deinde in Hungaros plenum imperium habuit. Ladislaus cum comite Viennam reversus, de transitu in Bohemiam agitare coepit; urgebant enim litterae plurimorum Praga venientes, quarum sententia erat: nisi ad dictam diem rex iret, futurum, ut Bohemi alium regem quaererent.

Ladislav odpotuje z Ulrikom nazaj na Dunaj. Zaradi stiske z denarjem mora Ladislav pristati na avstrijski deželni zbor v Korneuburgu. (sr. 450)

Non potuit comes huic consilio resistere; cum pecuniaria res urgeret. Dicitur igitur dies apud Forum tritici.

Potek zbora v Korneuburgu. (st. 450/51)

Hic cum rex et provinciales simul convenissent, sollicitus comes, ne quid in se statueretur, nunquam relinquere solum regem; interesse sermonibus, qui fierent omnibus; explorare consilia procerum, plebisque animos solerter investigare et cum ingrata cuncta offenderet, diligentius regi adhaerere, ab eiusque latere nunquam discedere, nisi alium suo loco suffecisset, cuius sibi fides cognita esset.

Eizinger zahteva, da vsi Neavstrijci zapustijo zborovanje, med njimi tudi Ulrik, čeprav je Ladislavov najbližji svetovalec. Po odhodu ima Eizinger govor, v katerem zahteva Ulrikovo odstavitev z dvora. (st. 252)

Sed invidit huic felicitati nostrae Ulricus, Ciliae Comes, qui, ut primum tui curam suscepit, nobis, quasi mancipiis, uti coepit; quasi nos auro emisset suo, ita nos modo uno, modo altero damno affecit: his pecunias, illis agros, aliis uxores abstulit. Nostrum, qui patri tuo carissimi fuimus, nullum in tuo consilio esse sinit, neque loquendi nobis, neque hiscendi facultas permissa est.

Nato našteje očitki. Eizinger zahteva, da je Ulrik odstranjen iz dvora, drugače bodo Avstrijci bili prisiljeni, da zasovražijo Ladislava. Ladislavu opiše Ulrikov karakter. (st. 453)

Etenim, ut comitis tibi vitam describamus, nemo illo est ambitiosior, avarior, libidinosior: solus sibi honores usurpat, solus videri potens, solus regendi ma-

gister vult: neque parem patitur quempiam et quidem, si facultas ei esset, nec te superiorem ferat. Aspice domum eius, quot eum famuli sequuntur; si tu hac, ille illac transeat, qui neutrum norint, illum regem, te comitem iudicent. Nunquam mater tua, sanctissima foemina, eum famulatum habuit, quem concubina comitis secum decuit. In coenam illius XXti aurei, quando in tuam decem, exponuntur: in mensa illius ingens auri pondus, in tua vix argentem et id permodicum, apponitur. Tibi ex Hungaria IIII et XX milia aureorum quotannis promissa sunt, ea comes accipit, quibus te seque alit: supra haec, duodecim millia ei cedunt, quae sibi retinet. Bohemi et Australes ei vectigales sunt; nemo securus rebus suis utitur, nisi comitis favorem emat; ditiores ornatioresque et longe arrogantiores comitis famulos, quam tuos cernimus. Uxores nostrae, nisi concubinam eius venerentur, eique famulentur, periculum famae vitaeque subeunt. Non sunt hi mores, quos populi non ignavi ferre possint. Non ita tuus se genitor habuit. Quod si regnare apud nos volueris, paternos mores imiteris, necesse est et hunc abs te repellas, qui nobis tanquam mancipiis utens, tibi subditorum odium parat, sibi divitias congregat.

Ladislav sprejme Eizingerjevo zahtevo. Dogovorijo se o načinu Ulrikove odstranitve. Kljub Ulrikovemu nasprotovanju dvor odpotuje na Dunaj. Naslednjo noč Ulrik preživi pri ljubici.

Nocte, quae secuta est, comes apud concubinam divertit.

Eizinger preko noči vse pripravi, da je Ulriku bil omemogoče dostop do Ladislava. Ulrik zjutraj skorj vdre v Ladislavovo spalnico. V njej so že vsi svetniki (consiliarii), kar Ulrika zelo začudi. Eizinger povzame besedo in mu pove, da je odstavljen od vseh služb. Celjski odgovarja: (st. 455)

His dictis, ubi circumspiciens comes tacere omnes animadvertit, ut erat animi praesentis et facundie praecipitis, in hunc modum locutus fertur: "... našteva svoje zasluge ... vix natus eras, cum ego, ut regnum tibi paternum servarem, armatus durissima pro te bella subivi: pro te vulneratus sanguinem fudi, pro te pugnans captus squalorem carceris."

Celjanu že skoraj uspe prepričati prisotne, ko Eizinger prevzame besedo in reče, da ni govoril za sebe, ampak le tisto, kar je rekel že kralj sam. Ladislav to potrdi. Ulrik vpraša okrog stoječe ljudi, če je to res in vi pritrdijo. Ker Ulrik opazi, da prihajajo tudi že oboroženci, ima že to za uspeh, da reši svoj življenje iz Dunaja. Zapusti ga vse spremstvo razen štirih spremljevalcev. Odide proti svojemu domovanju. Ob odhodu ga Dunajčani skoraj kamenjajo. Dvor odide v Prago in Ladislav sprejme češko krono. Ulrik se skuša spraviti s cesarjem Friderikom. Za svoje "zahrbtno dejanje" krivi napačne svetovalce, vendar zagotavlja, da se kesa in daje Frideriku velike obljube za prihodnost. Friderik, "ki mu ni bilo do govoričenja", pripomni, da je z Ulrikovim odpadom utrpel veliko škode in zahteval, da se mu povrne izguba. Začnejo se pogajanja. "Friderik zahteva dejanja, Ulrik daje le obljube", zato do dogovora ne pride. Ulrik se sedaj ponudi Benetkam, ki so v vojni z Milanom (F. Sforza). Benetke mu sicer prisluhnejo, vendar se raje odločijo za premirje. Medtem pa mu uspe ponovno pridobiti naklonjenost pri Ladislavu, pri katerem Eizinger izgubi vpliv. Slovesno se vrne na Dunaj. (st. 457)

Dum haec aguntur, comes Ciliae per amicos clam regi reconciliatur, reversumque apud Viennam mille cum equitibus magno et splendido apparatu adit: venienti rex obviam extra urbem factus est. Proceres, nobiles, populares omnes secuti, salutare, amplecti, laudare comitem, certare invicem, contumeliosius eiecerint eum, an magnificentiores revocaverint. Intrante urbem comite Eizingerus et qui cum eo sentiebant, ex adversa parte exierunt, spontaneum exilium eligentes. Mira rerum mutatio; qui paulo ante maestus in exilium contemptus, abiectusque missus fuerat, in triumphantis modum revertitur: qui culmen potentiae tenuerat et alterius dictarat exilium, quod in alios decreverat, in se pati cogitur! Lubricus apud reges primus est locus. Non est solida potestas, quae unius ex voluntate dependet.

Težišče pripovedovnja se prenese na Madžarsko. Celjski se posveti zlasti Hunjadiju. (st. 457)

Johannes Huniades per idem tempus Hungariam ferme universam in potestate habebat, regias arces tenens, non sine invidia multorum procerum, maxime vero comitis Ciliae, qui locum eius optabat.

Sledijo očitki, da se Ulrik obnaša skoraj kot vladar, poseduje kraljeve dohodke, hrepeni po kraljevi oblasti, za dosego teka cilja se je pripravljn povezovati tudi s Turki, katerim je že dvakrat izdal krščansko vojsko. Pred svetom daje videz, da je sovražnik Turkov, dejansko pa je njihov prijatelj. Ladislava opozorijo, da če bo odpotoval na Madžarsko, bo padel v ujetništvo. Prepričani so, da je Hunjadija potrebno zvabiti na Dunaj in ga tu umoriti. Toda Hunjadi to izve in je pripravljn obiskati kralja samo na Madžarskem. (st. 458)
Mittuntur igitur ad eum comes Ciliae, de Magdeburg, de Schaumberg et dominus Walsee, qui secum in metis Hungariae convenient ad opidum Kocz, conenturque Viennam adducere, si nequeant intra opidum, arte tractum interficiant.

Avstrijska in madžarska stran se srečata na polju. Z Avstrijske strani ima besedo Ulrik. Hunjadija skuša zvabiti v mesto toda neuspešno. Kmalu spet poskusijo. Hunjadi pristane na sestanek v mestu pod pogojem, da dobi "Regiae litterae" in pa kneze in prelate kot poroke, kar mu ustrežejo. Hunjadi dospe 8.000 korakov do Dunaja in čaka na listino. Pride Lamberger, ki mu reče, da se kralj bliža in da naj mu gre naproti. Pridejo na 4.000 korakov, toda vladarja ni videti, pride pa Ulrik Celjski vendar brez pisma. Spreta se s Hunjadijem, ki spozna prevaro in reče Celjanu: (st. 459)

Et iterum Johannes ad comitem conversus, siccine me ludificasti comes? fraude me appetis; possum de te supplicium sumere, reverentia regis te salvum facit: illi tuam vitam dono et ante oculos meos, faxo, ne amplius veneris. Et ita rursus conventus perturbatus est.

Kasneje se dogovorijo za poravnavo in za sklic državnega zbora v Budmu. Ladislav pristane na priporočilo Ulrika.

Medtem začnejo turška ogrožati Ogrsko. Na papežev poziv za križarski pohod se med nemškimi vitezi odzovejo le maloštevilni. Ladislav se umakne iz Ogrske, čeprav pravi, da gre na lov. Ostaneta samo Hunjadi in Kapistran. Sledi bitka pri Beogradu. Hunjadi kmalu umre.

Dvor se nato vrne na Ogrsko. Skličejo državni zbor v Futaku ter z vojsko odidejo v Beograd, kjer Ulrika umorijo. (st. 463/64)

Ladislus, audita morte Johannis Huniadis, suadente comite, in Hungariam rediit, duplici aemulo liberatus: altero, qui fraude regnum appetere videretur, altero, qui vi comiti, non minus Huniadis obitus, quam Turcorum conflictus, gratus extitit. Iam enim Hungariam sibi patere haud dubie arbitrabatur, sublato adversario. Sed nihil est humanae menti de futuro certum: saepe quod utile credimus, vergit ad noxam et multi, cum se deiectos credidere, in sublime elati sunt. Comiti multo salubrius fuerat, Johannem Hunniadem vixisse; neque enim Hungariam introisset. Nunc metu vacuus regem in Albam ducit, hostium spolia recogniturum et campos visurum, ubi praelia gesta. In Alba, dum mora trahitur, rem divinam spectante rege, consilium de more cogitur. Vocatus eo comes, an iret, aliquamdiu haesitavit: deinde, thorace inductus sub veste, proficiscitur. Venientem Ladislaus, Huniadis filius, proditorem compellat, qui patri saepe necem paraverit, remque sibi infensum reddiderit: nunc diem venisse, quo scelerum poenas luat. Sunt, qui comitem prius arguisse Ladislaum, dicant; tanquam regi parum obedientem, qui eius armatos intrare opidum prohibuisset. Illud constat, comitem, accepto ex puero gladio, caput Ladislai petivisse, nonnullosque interiectae manus digitos amputasse; ad cuius clamorem irrupisse Hungaros, Ladislai familiares, defendentemque aliquamdiu se comitem obruncasse: nec mora, Ladislaum regem adisse, occisumque comitem, ita merentem, dixisse: regem nihil moveri debere, sublatum esse, qui Hungaros persequeretur. Rex etsi commotus tam atroci facinore, supra tamen, quam eius ferebat aetas, dolorem atque iram compressit; nec dubitavit, iure caesum comitem, dicere; amicis vero, qui prope adstabant, ferendumque, quodcunque id esset, dicentibus; atqui sic necessitas, inquit, exigit: ferendum est, quicquid vitari non potest: ademptam comiti vitam, nisi Deus reddiderit, homo non reddet: ille suo fato functus est, nos nunc nostra manent, quae Deus mitiora efficiat! Iussitque defuncti cadaver plaustro impositum Ciliam deferri, atque in sepulchris maiorum condi.

23. 2. *Historia Bohemica*

citirano po: Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis ... opera quae extant omnia, Basel 1551 (Frankfurt 1967²), str. 81-143.

cap. 53: De morte Sigismundi imperatoris et quem reliquerit in testamento haeredem. (str. 123)

Aegrotare interea Sigismundus coepit, exaugente morbum senectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio sollicita, Henricum Ptarsconem Sterenbergium, Georgium Poggiebracium et alios plerosque Barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad se vocat, Sigismundum brevi morituum asserit, futuras in regno turbationes nisi rei suae quam celerrime consulant, quietis unicum viam esse, si se viduam rex Poloniae ducat uxorem id ei

suasu facile. Nam quis matrimonium renuat, quod dotalia duo regna sequantur, eaque maxima et opulentissima. Suo nomine et in Hungaria et in Bohemia opida munitissima custodiri, comites Ciliae alterum fratrem, alterum nepotem, auxilia praebituros, multos in Hungaria proceres, suas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis consilium, datisque dextris foedus ineunt. Mulieriam anus, novum coniugium mente complexa, filiam quae in spem regni creverat et Alberto duci Austriae nupserat ex animo dimovet, nec aliud, quam novi concubitus gaudia meditatur. Inexhaustam foeminae libidinem, quae tumulo, quo propior est, eo genialis thori, nuptialisque facis cupidior et curiosior reditur. Non latuerunt imperatorem parentis foeminae excogitatus. Qui postquam referentibus medicis moriendum sibi esse cognovit, ex Bohemia cuius sibi dubia fides erat, in Moraviam se vehi iussit, visurus filiam priusquam vita excederet. Illa cum viro ad eum in civitatem venit, quam Snoima vocant. Ibi mox Barbara virum secuta, custodiae traditur. Ulricus Ciliae comes praemonitus, fugam arripuit, Imperator vocatis in cubiculum Hungariae ac Bohemie primoribus, adventasse resolutionem sui corporis nec iam amplius se vivere posse affirmat, iturum sepatrum viam. Caeterum priusquam oculos claudat, de salubri statu regnorum suorum velle cum eis agere. Albertum Austrae ducem, generum suum esse et virtute praestantem et generis nobilitate sublimem, eum se non minus amare quam filium, successorem itaque suum nominare, rogare supremam voluntatem suam exequantur, beatum id regnum futurum, cui Albertus imperaverit. Exin legatos nominat, qui se mortuo Bohemiam petentes in conventu procerum testamentum suum patefaciant ...

cap. 55: De Alberto Bohemorum Rege quarto decimo et etiam Romanorum rege. (str. 126)

... Albertus autem relicto qui regnum gubernaret Ulrico comite Ciliae per Slesiam Gorlicium venit. Vratislaviensibus vero, ea est civitas nobilis ac praepotens et Slesitarum caput, Albertum marchionem Brandeburgensem petentibus belli ducem dedit, qui Poloniam saepe infesto exercitu petens longe lateque praedas egit ... Interea comes Ulricus, qui Bohemiae praeerat inter Barones de vendicando sibi regno agere coepit. Albertus cognito eius studio properatim stipendia subtraxit. Ille materia adempta qua Bohemorum animos sibi conciliabat, ex provincia discessit, nec ultra remissus est, regni cura Mainardo et Ulrico Rosensi comissa ...

cap 59: De morte Barbarae imperatricis, uxoris Sigismundi. (str. 130)

Apud Graecium Barbara imperatrix ea tempestate decedit, inexhaustae libidinis mulier, quae inter concubinos illaudatum aevum publice agitans, saepius viros petiit quam peteretur, neque Christianae neque alteri cuiquam religioni astricta, quippe quae superos inferosque ullos esse negabat. Ferunt eam ancillas suas saepe orantes ieiunante sue increpasse, quae corpus suum frustra macerarent, fictumque coeli numen placare verbis crederent. vivendum suaviter dum vita suppetit, fruendumque voluptatibus. Id tantum homini datum, cuius anima cum corpore simul extinguitur, somnare qui alteram vitam sibi promittunt. Congrua moribus sententia. Nam qui relicto animi cultu voluptati corporis se dedere gravati vitiorum sarcina, non quibus explicent vitamque corrigant, sed quae coep-

tum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus solamen ullum valentius, quam totum extingui morte hominem opinentur. Vna salus desperanti coelum, inferos non timere. Corpus Barbarae quamvis infidelis foeminae, Bohemi Pragam tulere, peractoque funere in sepulchrum regium condidere. Nec defuere sacerdotes, qui prophanum cadaver ecclesiastico ritu sepelirent. Non sunt regibus scriptae leges, nec in Bohemia quicquam non permissum ...

cap 60: Quomodo Australes Ladislaum regem ab imperatore petentes, non exauditi, belum movent, Novamque civitatem obsident. (str. 131)

Australes interea suasore Ulrico Eizingero, sumptis armis praesides provinciae a Frederico institutos vi pellunt, gubernatores ex seipsis doudecim eligunt, summam rerum Eizingero committunt. Inventorem quoque novitatum alterum Ulricum Ciliae comitem in societatem accipiunt, auxilia ex vicinis gentibus accersunt, reversum imperatorem, missis legatis aut regem Ladislaum tradere aut bellum expectare iubent ... *sledi opis bitke pri Dunajskem Novem mestu ...* Imperator enim interventu Caroli Marchionis Badensis, Sigismundique Saltzburgensis archiepiscopi Ladislaum e manu sua dedit, Australibus multa promittentibus, quae mox barbara fide negaverunt. Inter caetera conventum erat, ad tertium idus Novembris conventum Viennae habere, in quo vocati utriusque partis consanguinei, Bohemi quoque atque Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent Ladislaum interea in potestate comitis Ciliae extra Viennam degere, nihil prius administrare quam consilii decretum fieret. Verum puer postridie in urbem ductus summis novisque honoribus exceptus, evestigio magistratus in civitate creavit, praefecturas tota provincia instituit. Sacerdotia donavit, regio more curiam erexit. Hungari ad eum venire, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum Bistercensem regia beneficentia consecutus, haud aliter quam principes consuevere, novae dignitatis insignia suscepit. Accersunt et regem suum Bohemi, cum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladislaus pollicitus, quam pater atque avus promiserant. Postquam dies affuit cum imperatore constituta, Ludovicus Baioariae et Guliemus Saxoniae duces, Albertus quoque Marchio Brandenburgensis, Carolus Badensis et multi ex Germania praelati ac principes advenere. Frequens conventus habitus in qui praecipiente Ladislao, oratores imperatoris inter quos et ipsi fuimus, ita auditi sunt, ut victi apud victorem. Frustra aequitas, frustra honestas in medium deducta. Cuncta ex arbitrio comitis gerebantur. Ipse pro regem verbum facere ac respondere, qui neque leges, neque pacta victorem obligare posse aiebat. Fredericum et iure simul et bello excidisse, armatis ac fortibus iura favere. Postremo infectis rebus conventus dissolutus. Nicolaus Cardinalis sancti Petri, doctrina et vitae integritate conspicuus ad componendam pacem Apostolico imperio missus, ab Australibus reiectus est. Ladislaus quamvis rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis suis triumviratum deduxit. Ioannes Huniadi Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Ulricus Austriam. Penes hunc maior auctoritas, qui regem in potestatem habens, illis quoque imperare posse videbatur. Promiserat Ulricus et Hungaris et Bohemis regem ad eos prope diem venturum ...

cap. 61: De eiectione Comitum Ciliae et privatione administrationis suae. (str. 132)

Comes interea, ut quam splendide regem in Bohemiam duceret, haud ignave operam dabat, ad eam rem non parum auri necessarium erat. Publicum aerarium exhaustum, qui eam summam crederent, nequi negotiatores neque proceres inveniri. Mos est Australibus, quotiens repentina principi necessitas ingruit ex subditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam vocant Steuram. Id tamen irremisso provincialium haud permissum. Huc ergo revertitur. Convocantur apud novum Triticiburgum pro veteri consuetudine quatuor ordines, Sacerdotes, Barones, Nobiles, Civitates. Ibi comes praesente rege convocationis causam edicit. Iter in Bohemiam regi necessarium ostendit, qua pecunia sit opus exponit, principi suo ut subveniant hortatur, neque inopem mendicantique similem ad coronam suscipiendam ire permittant. Conventus deliberandi copiam petit ... *Sledi opis odnosa med Eizingerjem in Ulrikom in dogodkov do Ulrikovega izгона z Dunaja.*

cap. 62: De coronatione regis Ladislai. (str. 135)

... Comes Ciliae dum haec aguntur (*sc. Ladislavovo kronanje za češkega kralja*) fractus animo et omni spe reliqua destitutus, ab eo petere salutem coactus est, cuius saluti fuerat insidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo se usum consilio dicit, qui dominum suum reliquerit atque impugnaverit, recepisse se parati sceleris poenam, regia curia deiectum et in alienis hospitibus auxilia mendicare coactum. Poenitere quamvis sero priorius vitae, dignus tamen cuius Caesar misereatur, qui non tam novisse quam prodesse possit. Restitutum Austriam si suo consilio fides sit, nam secum primores provinciae sentirent. Petiti errati veniam et in postremum magna pollicetur, si pristinam in gratiam recipiatur. Caesar cui verba dare difficilimum esset, multa se comitis defectione passim damna tulisse commemorat, eaque resarciri expostulat. Neque Avstriam sibi promitti sufficere, quae non esset in comitis potestate, si sua quae posideret comes traderet, posse reconciliationem sequi: sin minus, non placere poenitentiam, quae non sentiret poenam. Diu res agitata est. Postremo cum Fredericus facta cuperet, comes verba offerret, infecto negotio discessum est ... *Ker je pri Frideriku neuspešen, se Ulrik usmeri proti Benetkam ...* Sensit haec Ciliae Comes, atque hinc suae seriae finem sperare coepit. Missisque ad Venetos legatis, venturum secum ingentibus Bohemorum copiis, auxilio pollicitus est et finem bello impositurum, si stipenia darentur. Neque id erat difficile. Nam Bohemi novarum rerum cupidi et in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, si quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed cum longinqua militia multum auri exposceret, oblatam potius cum hoste pacem accipere, quam dubium emere bellum volverunt. Frustratus iis Comes, postquam foris nullum exilii sui praesidium reperit, per amicos reconciliari Ladislao quaerit. Neque amplius adversata fortuna est. Invisus Baronibus Eizingherus, quorum avariciae atque rapinae obsistebat, conservare gratiam regis nequibat, cum illi modo per seipsum modo per filios, qui regi diu noctuque astabant, Eizingherum criminarentur et indigne pulsum comitem dicerent, regi propinquum et qui sibi regnum restituisset. Libuit igitur ab exilio revocare comitem.

cap. 63: *De reductione Ulrici comitis Ciliae et restitutione administrationis sibi facta.* (str. 136)

Comes iis gestis, per amicos clam reconciliatur, reversurusque Viennam magno et splendido apparatu, mille ducens equites expeditos in armis, adit, venienti rex obviam extra urbem factus est. Primores, nobiles, populares, omnes secuti salutare, amplecti, laudare comitem, certare invicem, contumeliosius eiecerint, an magnificentius revocaverint. Mira rerum mutatio. Qui paulo ante moestus in exilium ierat, in triumphantis modum revertitur. Eizingherus, qui culmen potentiae consecutus eum deiecerat, quod in alium statuit, in seipsum pati cogitur. Intrante namque urbem comite, ipse cum amicis egreditur, spontaneum exilium eligens. Lubricus apud reges primus est locus, solida potestas unius voluntate subnixa. Ferunt comitem, Eizingheri cognito recessu, laudasse hominem, qui fortunae ludibrio se subtraxerit, paratam ei turpissimam fuisse mortem, si iudicium expectasset.

cap. 64: *De dolo comitis Ciliae, Ioannem Huniadem ab administrationi regni Hungariae cupientis amovere.* (str. 136)

... Ioannes Huniades per idem tempus Hungariam fere universam in potestate habuit, regiae arces in manu eius fuere, equestres pedestresque copiae uni ei paruere. Id nonnullis regni Baronibus invidiosum ac molestum erat, atque in primis comiti Ciliae, qui locum eius optabat, nec post lectionem ab eo promissum acceperat aurum. Criminari ergo Ioannem, regi odiosum efficere illum regem esse, non Ladislaum vectigalia ad eum cuncta deferri, munitissima regni oppida, arces, equos, arma in potestate eius esse. Nihil dubium quin regni coronam quaerat, si nequeat per Christianos, conaturum per turcas, quibus bis magnos Hungarorum exercitus prodiderit. Palam Turcis infestum videri, clanculum esse amicum. Bis fidem ab eo violatam, reginam Elizabeth, introducto rege Poloniae, contra ius fasque repulsam. Polonum quam accersierat in bello desertum. Si pergat in Hungariam Ladislaus, in eius manu aut vi aut veneno periturum. Id solum queri dum regis in Hungariam transitus petitur. Quin provincias ex arbitrio suo regunt, eos sine fraude dolisve superioris praesentiam expetere, insidias procul dubio in caput regis paratas esse. Praeveniendum facinus et in autorem vertendum scelus.

... *Ladislav pokliče Hunjadija na zagovor, toda ta se noče zagovarjati izven Ogrske ...*
Mittuntur igitur ad eum primores curiae cum comite Ciliae, qui secum in finibus Hungariae convenient ad oppidum Coziae, conventumque Viennam abducere si nequeant intra oppidum arte tractum interficiant. Ioannes ad iactum teli cum duobus milibus equitum constitit colloquium in campis offerens. Comes Ciliae se regis vicem gerere ait, gubernatori eos adire qui regis mandata perferant, haud indecorum esse, neque se ita ignobilem, ut cedere Ioanni debeat, colloquium intra oppidum et quietius et honestius haberi posse. Ioannes legationem ad missam dicere, legatos ei cedere ad quem mittantur, de nobilitate non esse in praesentia certandum. Caeterum in Hungaria, Comites Ciliae regni gubernato res sequi solitos, postremo munita se oppida minime ingressurum, nissi praesidium intus habeat, aequae ut comes. Ita rebus infectis discessum. Nova deinde fraus

excogitata. Vicerunt Ioannem communes amici, adventus in Viennam promissus, si modo rex principesque nominatim suis literis securitatem facerent. Oblata sunt omnia quae optavit. Ille ad octo milia passuum Viennae appropinquavit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iussu Comitis egressus properare eum festine iussit. Iam enim rex magno comitatu ob viam exisset et cum eo Comes, qui literas publicae fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes triginta ferme stadia versus urbem profectus est, inspiciensque late campos, cum neminem exire obviam cerneret in propinqua villa consedit. Tantis per moratum, Comes cum quadraginta tantum equitatibus adiit et ne regem occurrentem moraretur, equum repente ascendere, festinareque iussit. Ioannes late, inquit, campi patent, neque ego vel regem vel alium quempiam video venientem. Tum Comes aestum causatus, regem intra vineas et arbores expectare in umbra dixit. Interrogatus de literis, apud regem eas esse respondit. Intellexit fraudem inesse Ioannes seque verbis incastum duci. Conversus ad Lambergium, recte, inquit, mentitus es mihi. Cui Lambergius, quae iussit Comes ea dixi. Si quis error inest, eum argue. Ipse suam causam agat, qui mandavit, mihi parere necessarium fuit. Rursus Ioannes Comitem intuens, siccine ludificare homines pergis Fraude me appetis Ego te vi possem perdere, incideras in foveam quam fodisti si vellem. Quis prohibere potest, quin de te hodie ultione accipiam dignaque tuis factis premia reddam? Reverentia regis te salvum facit, illi tuam vitam dono, non tibi cave post hac, ne meos ante oculos veneris. Atque ita rursus conveniendi spes adempta. Multa post haec inter Hungaros et regem agitata sunt et cum ipso Ioanne pectiones habitae. Arces nonnullae regi reditae, rex ipse Budam profectus.

cap. 66: De interfectione comitis Ciliae per Ladislaum Huniadis filium patrata. (str. 139)
Ladislaus audita Huniadis morte, suadente Ciliae comite in Hungariam rediit, duobus sibi ut videbatur aemulis liberatus, altero qui fraude, altero qui vi suum regnum appeteret. Non minus Huniadis obitus, quam Turcarum afflictus cordi fuit, qui sublato adversario Hungariam iam sibi parare non dubitat. Caeca humanae mentis iudicia saepe laeta pro tristibus, pro laetis tristia ducunt, futuri nulla homini certitudo. Nemo novit quid vesper vehat, nemo tam superis amicus est, ut crastinam sibi lucem promittere possit. Multi dum se credidere deiectos, in sublime rapti sunt, multos exilia claros facere et optata consecutis saepenumero exitio turpitudinique fuerunt. Comiti multo salubrius fuerat Huniadem vixisse, qui Hungariam suae neci destinatam clausisset. Nunc metu vacuus, regem in Albam ducit, hostium spolia recogniturum, ut campos visurum, ubi praelia gesta, ubi barbara castra fuere. Eam urbem Ladislaus Huniadis filius, valido praesidio retinebat. Qui venienti regi, purpuratis, togatisque portas aperuit, armatorum circiter quatuor milia ab ingressu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem divinam spectante rege, consilium de morte Comitum in abdito conclavi proceres ineunt. Vocatus eo Comes, an iret aliquamdiu haesitavit. Exin diploide vix penetranda ferro indutus proficiscitur. Venientem Ladislaus proditorem compellat, qui patri saepe necem paraverit, infensumque sibi regem reddiderit, nunc diem venisse quod scelerum poenas luat. Sunt qui comitem prius arguisse Ladislaum dicant, tanquam regi rebellem,

qui eius armatos intrare oppidum vetuisset. Illud constat, Comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem, nonnullos interiecisse manus, digitos amputasse, exorto clamore Hungaros irripuisse, defendentemque se magno animo Comitem multis confusum vulneribus obstruncasse. Nec moratos, ea novitare regem percussum adeuntes, occisi regni hostem dicere, digna meritis praemia reddita. Regi nihil timendum esse, cuncta eius imperio patere, nunc regnum eius incipere, prius apud Comitem fuisse. Rex quamquam vehementer commotus erat tam atroci facinore, supra tamen quam eius ferebat aetas, dolorem atque vim compressit, nec dubitavit ut caesum Comitem profiteri. Amicis vero circumstantibus, ferendumque quodcumque id esset dicentibus, Arqui sic necessitas, inquit, exigit. Ferendum est quicquid vitari non potest. Adeptam Comiti vitam reddere non possumus. Ille suo fato functus est, nobis nunc nostra manent, quae Deus optimus maximus meliora faxit. Iussitque defuncti cadaver plastro impositum Ciliam deferri, atque in sepulchris maiorum condi.

23. 3. *De Europa*

citirano po: Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis ... opera quae extant omnia, Basel 1551 (Frankfurt 1967²), str. 387-471.

Cap. 1: De Hungaria

Sigismund se poroči z Barbaro Celjsko. (str. 388)

...Dimissus ab ea Barbaram Hermanni comitis Ciliae filiam duxit uxorem, nec diu postea comparatis auxiliis regnum vendicavit, de proditoribus suplicium sumpsit ...

Poljaki ujamejo Ulrika Celjskega. (str. 389)

Ulricus comes Ciliae, dum consobrinae studet Ladislaoque regnum defendit captus a Polonis diu in carcere maceratus est ...

Dogodki leta 1456 in Ulrikova smrt. (str. 390)

Ladislaus qui ex tutela iam pridem imperatoris emissus et in paterna regna receptus, Turcarum metu ex Hungaria in Austriam se contulerat, audita Turcarum strage et gubernatoris morte, quo cum Ciliae comes apertum gerebat odium, impellente ipso comite, qui veluti sublato aemulo laetabundus id nuncii audiverat, rursus in Hungariam rediit: sed dum apud Albam spolia Turcarum et interemptorum hostium cadavera respicit, comes ipse cuius caput erat a rege secundum et qui iam solus tanquam regis avunculus leges Hungaris praescribebat a Ladislao Huniades filio in Castro regio obtruncatur, inde necem consecutus, unde speravit imperium. Offensus ea re mirum in modum regius animus, dolorem tamen suppressit, nec dubitavit avunculum iure caesum fati. Cadaver defuncti in Ciliam missum est.

cap. 21: De Styria olim Valeria dicta

O Frideriku Celjskem in njegovem sinu Ulriku. (str. 411)

... Est in ea vetus oppidum quod Ciliam vocant, nonnulli Syllacem appellatum existimant et opus fuisse L. Syllae, de qua re nihil nobis exploratum est. Multae ibi vetustatis reliquiae visuntur et Romanorum nomina, principum sepulchralia marmora referunt. In eo praefuit aetate nostra Fridericus comes, qui cum esset in libidinem pronissimus et olim Veronice concubinae incensus amore, legitimam coniugem ex comitibus Croaciae natam, sua manu intermisisset, concubinam vero pater eius Hermannus (ut est potentum iustitia) in profluentem demersisset, uxores passim maritis absulit, puellarum greges in palatium rapuit, provinciales pro mancipiis habuit, ecclesiarum bona diripuit, monetarum falsatores, veneficos, arioles, nigromantas undique ad se conscivit et quamvis anno iubilei iam nonogenarius indulgentiarum causa Romam petisset, reversus tamen nihilo melior visus est. Interrogatus quid sibi Roma profuisset in pristinos mores relapso: et calceator meus inquit ad consuendas ocreas post visam Romam rediit. Huic vita functo Ulricus filius successit, per caetera similis, ingenio tentum et eloquentia maior. Quo (sicut dictum est) interfecto quatuor et viginti competitorum fuere, ut qui vivens undique bella coniciverant, moriens quoque seditiones excitaret. Sed optimates terrae possessionem Frederico imperatori tradendam censuerunt ea lege, ut competitoribus secundum provinciae consuetudinem in iudicio responderet ...

cap. 22: De Austria et aliquot rebus gestis in ea

Zahteva Avstrijcev za izročitev Ladislava in njihov upor. (str. 412)

Potentem Italiam Caesarem rogaverunt Australes, uti Ladislaum qui iam prope modum adolevisset, in paterna haereditate apud se dimitteret. Reiecta petitione autoribus duobus Ulricis, altero Ciliae comite Eyezingero, sumptis armis rebellare ... Civitas Viennensis et omnis Austria ex eo tempore semper in armis fuit, temeratae religionis poenas pendens: Cessit furenti populo Fredericus, pupillumque adhuc tenerum ea lege in manus comitis Ciliae tradidit, ut convocatis ad urbem Viennam utriusque paratis consanguineis et amicis, de tutela, de oppidis deque caeteris contentionibus principum, qui vocati convenissent, arbitrium diffiniret. Ladislaus summa populorum alacritate apud Viennenses exceptus, cuncta ex voluntate comitis administravit ... Comes Ciliae, cum regem quolibet impellit et ad se cuncta rapiens Eyezingerum Viennensesque contemnit, concubinam quam viro interfecto sustulerat, regali pene honore dignatur. Ex favore tandem regio cadit et annitente Eyezingero e curia pellitur: quem in exilium proficiscentem, quator tantum equites comitati sunt, Alberto marchione Brandenburgensi, ne per contemptum a populo lapidaretur, ad portam usque urbis securitatem praebente. Sed quam foeda et miserabilis eius tuga, tam superbus et favorabilis reditus fuit. Nam post annum cum iam ex Bohemia rex rediisset, suadentibus primoribus Austriae baronibus, revocatus, eum mille equitibus argento et auro fulgentibus Viennam repetiit, cui ad porras urbis et rex ad mille ferme passus exiit et omnis nobilitas redeunti gratulata est. Plebs quoque quae paulo ante lutum ac lapides in fugientem iactare tentavit, sternere, viam floribus, qua redeunti transitus fuit, minime dubitavit. Ut est in utranque

partem immodica, sive amaverit sive oderit, mira rerum mutatio et ludentis fortunae iocus. Eyezingerus extra gratiam regis factus in castella sua recedens, imperatori quem graviter offenderat, reconciliatus est.

23. 4. *De viris illustribus*

citirano po: Enee Silvii Piccolominei postea Pii PP. II. De viris illustribus, (Studi e testi 341), (ed. Heck A. van), Citta del Vaticano 1991.

De Sigismundo cesare:

Omemba Barbare kot Sigismundove žene. (str. 48)

...Ille eundens ad comitem Cilie se recepit, cuius filiam in matrimonium duxit, nomine Barbaram, elegantissimi corporis.

De Friderico duce Austrie

Spomladi 1442 se Friderik odpravi na kronanje v Aachen in pusti svoje dežele nezaščitene. (str. 60)

... Alberto duci adhesit Ulricus comes Cilie, itaque tum in Stiria, tum in Carniola grande exarsit bellum. non tamen propterea retentus est Fridericus, quin ad imperium proficisceretur aquensemque coronam susciperet; disposuit namque duces, qui fratri ac comiti Cilie resisterent tuerenturque patriam, et ipse cum magna nobilium multitudine iter ad imperium suscepit; disposuit namque duces, qui fratri ac comiti Cilie resisterent tuerenturque patriam, et ipse cum magna nobilium multitudine iter ad imperium suscepit.

Junija 1443 pride poslanstvo madžarskega kralja Vladislava skupaj s papeškim legatom kardinalom Cesarinijem na pogovore na Dunaj. (str. 64)

Hi (sc. madžarsko poslanstvo) petebant Romanorum regem, ut auxilia Hungaris preberet contra Turcos euntibus utque comes Cilie dimitteretur illesus ac Ladislaus banus ex captivitate, qui esset baro Hungarie ... *Sledi odgovor kralja, poslanci pa spet pravijo: De comite Cilie responsum est illum esse Austrie subditum, scireque regem quonam pacto cum ipso acturus esset.*

Poleti 1443 pridejo na razgovore na Dunaj Čehi. Za tem sledi tudi sprava z Ulrikom Celjskim. (str. 65)

Post hec et comes Cilie ad voluntatem regis concordatus est, tum et Leonardus Pataviensis et ... sub vexillis investiti sunt.

Konec 1443 Ulrik sodeluje na pogajanjih s Tiroinci. (str. 66)

Post quoque Johannes Nayperg et comes Cilie alios tractatus inierunt, sed cum ubique libertati domus austrie preiudicari videretur, nihil conclusum est.

V Friderikovem spremstvu se Ulrik od avgusta do oktobra 1444 udeleži državnega zbora v Nürnbergu. (str. 67)

Regem autem in Norembergam secuti sunt dux Albertus, Sigismundus, comites

de Scaunberg duo, comes alius, dominus de Valse et comes Cilie Ulricus paulo post tempore.

De Barbara imperatrice

(str. 91 sl.) Barbara imperatrix comitis Cilie filia fuit uxorque secunda Sigismundi Cesaris; nam Maria mortua, ex qua regnum Hungarie habue-rat, hanc sibi cun-igio coppulauit. quod pluribus uisum est mortstri simile; nam regi nubere comitem impar uidetur, nec tunc Cilie comites. ut modo sunt, potentes erant nec illustrati; nam sub domo Austrie censebantur. sed Sigismundus cum tunc parum affectus esset australi domui, comites istos separauit ab Austria liberosque et illustres principe, creauit. que res postea multarum discordiarum origo fomesque fuit.

Hec autem Barbara egregii mulier corporis fuit, procera, candida, sed maculis quibusdam faciem fuit lesa. rnuItum ei studium fuit querendi decoris; itaque duo pulcherrimi coniuges inuicem conuenerunt. sed cum Sigismundus in plures mulieres arderet, ipsa quoque amare cepit alios; infidus namque maritus infidam facit uxorem. ex hac tamen Sigismundus Elizabeth filiam suscepit, de qua suo loco dicitur. Barbara post mortem Sigismundi ad Polonos cum ingenti auro argentoque proficisci uoluit, sed intercepta spoliataque est. nunc quedam castella possidet regni Bohemie, que regine spectant: in quibus etsi non uitam imperatrice dignam, non tamen inopem ducit.

De Alberto duce Austrie

(str. 100) ... At postea fratre in Romanorum regem electo et ad imperium procedente comiti Cilie se coniunxit bellumque intulit fratri quasi patrimonium vindicaturus. Invasit quoque nonnulla castella, sed dum ante Labacum, quod est oppidum primum Carinthie, castra teneret diuque urbem premeret, ad extremum tamen dimittere obsidionem compulsus est. Itaque varia fortuna pugnavit nunc vincens, nunc succumbens.

23. 5. *Commentarii*

citirano po: Pii II. comentarii rerum memorabilium que temporibus suis contigerunt. Vol. 1-2. (Studii e testi 312, 313), (ed. Heck A. van), Citta del Vaticano 1984.

Ulrikove aktivnosti na Madžarskem leta 1440. (str. 744)

Regni proceres prelatique in duas diuisi partes alteri Ladislaum, alteri Vladislaum regem esse dixerunt. regina Laurini se continuit, ad quam omnes se contulere qui Ladislaum regnare cupiebant, quorum princeps Vlricus, Cilie comes, ingentis spiritus uir et in armis clarus, partes aduersas magnis affectit cladibus. Federicus imperio prefectus, tanquam Ladislai tutor ab altera Hungarorum parte receptus, hostis Polono fuit. Interuentu deinde Iuliani cardinalis Sancti Angeli, apostolice sedis legati, cum Turci Hungariam premerent, fe-

dera cum eo pepigit et indutias belli. Polonus pacem a tergo consecutus pugnare cum Turcis constituit frontemque tueri ab hoste inuasam, exercituque coacto Polonorum et Hungarorum in Rasciam contendit et ultra in hostium fines occurrente Amurrate, Turcorum imperatore, cum ingentibus copiis audacius quam consultius - ut est mos gentis - commisso prelio superatus atque occisus est, dignus laude et fortasse martyrio coronatus qui pro religione decertans occubuit, nisi regnandi libido plus ualuit

Umor Ulrika Celjskega v Beogradu. (str. 747)

Ladislaus his cognitis ex Austria Budam uenit non tam hoste profligato letus quam Huniatis obitu, qui se potentior in Hungaria fuisset. Descendit iam securo regno ad uisendam Albam et loca in quibus pugnatum erat; ubi dum sacris operam dat missamque audit, Vlricus, Cilie comes, a Ladislao, Huniatis filio, in consilio obtruncatur, sumpta occasione quod suam a comite uitam didicisset inquiri. Non est ausus rex damnare factum propter potentiam occisoris; dissimulauit ad tempus iniuriam donec Budam rediit. ibi Ladislaum in arce deprehensum securi percussit et fratrem eius Matthiam in carcerem coniecit secumque deinde in Austriam et demum in Bohemiam captiuum duxit. At cum in Praga, que est Bohemorum metropolis, celebrare nuptias parat missis legatis, qui sponsam ad se deducerent Magdalenam, Caroli regis Francie filiam, subito morbo correptus interiit. quidam toxico perisse tradiderunt, quod sibi Georgius regni gubernator propinauerit et heresiarche Rochezane ministerium.

23. 6. Govori

citirano po: Mansi J. D., Pii II. ... orationes politicae et ecclesiasticae, I-III. Lucca 1755-1759, str. 184 sl.

Piccolominijev govor, ki naj bi ga imel na srečanju avstrijskih, čeških in madžarskih stanov na Dunaju novembra leta 1452.

"Nam princeps illustris et alto sanguine natus magnoque vir ingenio, comes Cilie quamvis ductor campi primus belli partes gesserit, non tamen comminatorias sed hortatorias ex Romano pontifice litteras accepit, ne se misceret Australibus ausis. Qua ratione non paruerat non est meum huc discutere. Nulla vobis cum eo lis est, neque sua Magnificentia sicut opinor, apostolicae sedi quicquam imputat, nisi fortasse iuvare hos velit quibuscum foedus habet ..."

23. 7. Pisma

citirano po: Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini. (ed. Wolkan R.) Fontes rerum Austriacarum, II/61, 62, 68.

1. 1443 začetek julija, Dunaj

Kasper Schlick piše Nikolaju Arcimboldiju v Milano o političnih novostih, med drugim tudi o pogajanjih med Friderikom in Ulrikom.

Hic est magnificus comes Cilie et dietim tractatur inter regem ipsum super vetuste differentie concordia, quam, si deus dederit, bonum habere exitum speramus.

2. 1443 začetek julija, Dunaj

Kasper Schlick piše Gianfrancu Gonzagi o političnih novostih v Nemčiji.

... Cum comite Cilie habiti sunt his diebus plures de concordia tractatus et iam prope calcem deducti sunt, ad magnum nedum honorem, sed etiam commodum domus Austrie. ... (o situaciji na Madžarskem, ki da se umirja) ... Qua res multum terret Hungaros, qui etiam comitis Cilie concordiam et Ladislai bani dimissionem multum timent.

3. 1443, konec avgusta

Eneja piše kardinalu Julijanu Cesariniju, med drugim tudi o pomiritvi s Celjskimi grofi.

... novitas quoque vix ulle sunt, que per me scribi debeant, si quid erat, cancellarius preoccupavit. Unum tamen, quod ille preteriit, ex me notum habebitis. Comes enim Cilie, qui diu et Vienne et hic (*Dunajsko Novo mesto*) fuit, petita erratorum venia, gratiam regis meruit omninoque in concordiam rediit. Nec aliquid regia majestas ex eo voluit, quod non ex integro reportaverit. Senior comes nunc in greciam vinire debet regique se prosternere et omnia filii acta comprobare.

4. 1443, sredina oktobra, Dunaj

Eneja piše kardinalu Luisu d'Alemanu, med drugim tudi o političnih novostih.

Comes Cilie in gratiam reversus est regiam et omnia sunt undique plana.

5. 1443, december 11., Graz

Eneja piše Kasperju Schlicku med drugim tudi sledeče:

Comes Cilie stat in pace, sed non multa curat regem. Comes Goricie dimissus fuit auxilio Ciliensium, et uxor eius in quodam castello vitam degit, virtute et moribus regis suis indignam.

6. 1443, december 28., St. Veit

Eneja piše Kasperju Schlicku med drugim o prihodu Ulrika v St. Veit.

Junior comes Cilie huc heri advenit, dux Albertus horatim expectatur, similiter et comes goricie cum ejus uxore. Accepi, Goricie comitem feuda suscepturum, quod si sic erit, non nihil ad cancellariam veniet. Cum his, ut coniecto utque percepit, tractabitur de modo intrandi Athesim. Aiunt enim quidam, per terras goricie accessum patere Athesinosque timere comitem Cilie. Agetur quoque, ut subodoro, quod hic Ciliensis in curia perservaret. Sed his in rebus nemo utilior esset vestra magnificentia. Nemo hic est, qui sciat, quales sunt habiti tractatus cum comite ipso et ad registrum recurritur. Uxor comitis, quare huc adveniat, nescio, nisi questura iniurias viri, quem aiunt ultra quam dici possit iniuriam, quod sibi eo minus licet, quia vir etate confectus est et forma ineptus. Consortem

pene divinam sortitus fuerat, qua si bene usus fuisset, nemo esset beator eo. Inter humanas namque felicitates hec vel maxima est, ut coniugem quis pulcram sortiatur et bonam, tum quod est tertium fecundam, sicut hanc esse referunt. Quidam rentur, eam omnino divorcium petituram, quia vite sue timeat, quamvis coniunx mirum in modum sibi blandiatur. Dum hic ambo erunt, altius rem investigabo.

7. 1444 januar 12., St. Veit

Eneja piše Kasperju Schlicku med drugim tudi o Goriških in Celjskih.

Manent vetera pacta, que comes Cilie percussit. Omnia vir tenet, uxor unum castum habet et ibi libras centum et rursus tricentas annuas ex viri camera susceptura est, sed coniacere illi non tenetur. Hoc virum male habet, uxorem parva provisio gravat. Comes Cilie et dux Albertus ambo in consilium regis sunt recepti et his diebus iurarunt.

8. 1444 maj 27., Dunaj

Eneja piše Johannu Vruntu, mestnemu sekretarju v Kölnu, o pripravah na križarski pohod proti Turkom. Med drugim omenja tudi Ulrika Celjskega, ki odhaja z vladarjem na državni zbor v Nürnberg.

Cesari nostro nulla est alia cura, nisi ut quam festinenter et quam honorifice Nurembergam petat. Puto abhinc dies 15 eius erit recessus. Albertus et Sigismundus duces sequentur, et, uti submurmurari sentio, comes Cilie junior et dominus de Walsee. Utcumque sit, bene actum putabo, si ejus tantum persona illuc venerit, quod iam mihi non est magni dubii, nisi quia futuri nulla est certitudo.

9. 1444 junij 24., Dunaj

Kasper Schlick piše kardinalu Cesariniju. O nürnberškem državnem zboru se izrazi zelo skeptično.

... Illuc sequuntur regem Albertus et Sigismundus Austrie duces, Ulricus, Sillacei comes, et dominus de Wallsee, princepes Teutonie et oratoeres communitatum omnes aderunt. Quid secuturum sit in rebus ecclesie nedum scribere sed cogitare difcilimum est. Sunt enim inter se principes admodum discordes et alii huc alii illuc trahunt ...

10. 1444 junij 25., Dunaj

Eneja piše Giovanniju Campisio med drugim tudi o državnem zboru v Nürnbergu.

Rex infra decendium iturus putatur, Albertus et Sigismundus Austriae duces, comes Sillaceus et dominus de Walsee preter familiam solitam regem sequentur.

11. 1444, junij 26.

Eneja piše Prokopu iz Rabsteina.

Eum (sc. Albertum) sequitur patruelis Sigismundus, incessu celer, ingenio promptus et manu. Post hos Ulricus Cillaceus comes, mortalis pugne magister, amator non tam fidelis quam felix. Ille maturus evo, grandique corpore, si quis sit, queris, vide ad pedes, ibi calceus dicit: dominus de Walsee ego sum.

12. 1444 december 13., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše milanskemu vojvodi Filipu Viscontiju o bitki pri Varni.

... Scripsit illustris Cilie comes, scripserunt ex partibus Transsilvanis alii et rursus alii ex Hungaria barones novitates istas regie majestati, que licet Christiano populo lugbres sint et admodum nocive non tamen taceri debent, sed tanto diligentius inter Christicolos divulgari, quanto Catholice fidei maius imminet periculum, nissi religisissimi principes in unum convenientes de modis resistendi sancte crucis inimicis et hostibus Christi cogitaverint.

13. poleti 1445, Dunaj

Kralj Friderik piše Tomašu Štefanu, bosanskemu kralju. Ponudi se kot posrednik med njim in Ulrikom Celjskim.

Quia vero idem nuntii tui de illustri principe comite Cilie, fideli nostro dilecto, mentionem fecerunt, eundem favere tuis emulis nuntiantes, parati sumus iuxta petitionem nuntiorum tuorum, partes nostras interponere et omni conatu niti, ut inter tuam fraternitatem et dictum comitem bona vicinitas et mutuus amor reintegretur, sperantes, eundem comitem in hac parte nobis complacitum esse, ad quam rem, quam primum occasio se prebuerit, operam dabimus et sane iuxta possibilitatem nostram omnia faciemus libenti animo et voluntario corde, que ad regni tui prosperitatem et pacem ac honoris augmentum tui pertinere noscimus.

14. začetek oktobra 1445.

Eneja piše nadškofu Dionysu Szecsyju o prednostih Ladislava za ogrskega kralja. Med drugim omenja tudi Ulrika Celjskega.

Taceo civitates, que in parte sunt Ladislai, taceo domum Austriae et comitem Cilie, qui nunquam ab obedientia pueri recederent ... Hic vobis Teutunicos omnes amicos reddere potest atque Bohemos conjungere, hic pacem vobis intrinsicam reddet, hic dispotum et comitem Cilie in unum vobis conjunget, hic vobis Fridericum cesarem patruem suum affectissimum faciet, hic omnia dominia Austriae, hic ducem Burgundie consanguineum suum et Francie domum sibi conjunctam in vestrum auxilium cum opus fuerit, advocabit.

15. 1445, oktober 28., Dunaj

Eneja piše passavskemu škofu Leonhardu Laimingu predvsem o vprašanju nasledstva na Madžarskem.

... in regine partibus Albertus dux Austriae, magni cordis adolescens, Ulricus Cilie comes, consilio maturus, Giskra Bohemus, inconcussa vir fidei, cum nonnullis civitatibus et aliquibus baronibus permanserunt.

16. 1448, november 25., (Dunajsko Novo mesto)

Eneja, škof v Trstu piše papežu Nikolaju V. med drugim tudi o porazu Hunjadija proti Turkom.

... Sic me presente regio culmini iunior Sillaceus comes asseruit, cui ex socero Ruscie dispoto illarum partium novitates facile conscribuntur, licet errare, falli, decipi atque mentiri principes conveniat ...

17. 1450, februar 9., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Juanu Carvajalu, med drugim tudi o pohodu proti Pankracu iz Holiča.
 dux exercitus creatus est Ulricus, Syllacei comes, magna potentia preditus, atque is facit optima ut sperem ...

18. 1451, avgust 21., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu proti Husitom.
 ... Interea et Barbara imperatrix, que fuit Sigismundi coniunx, Friderici comitis Cilie soror, diem obiit, cuius corpus Pragam delatum in castro sepultum est. Cordata mulier duit sed future vite, ut aiunt, parum credula. Nunc, si pie vixit, mercedem habet. Sunt qui defunctam bene et ut Christianam decuit supremum spiritum emisse dicunt.

19. 1452, julij 10., Dunajsko Novo mesto

Škof Eneja piše mestu Siena, med drugim tudi o sporih za skrbništvo nad Ladislavom.
 ... Ungari conjuncti Australibus sunt, nullum tamen aduc auxillium miserunt. Comes Cilie eos sequitur, quamvis cepti peniteat ...

20. 1453, april 6., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu o prihodu Albrehta na Dunaj in med drugim tudi o Celjskih.

... Scitis, Ludovicum, Bavarie ducem, Albertum Brandenburgensem pluresque princeps ad festum Martini preteritum venisse Viennam conatosque res componere, frustra trivisse tempus, deinde neque magistrum camere neque Waltherum Zebingher, qui apud Balneas cum gubernatore Hungarie et comite Cilie pacem tractarunt, quidquam profuisse.

21. 1453, april 18., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše avstrijskemu kancleru Stephanu Alocku. Pismo konča takole:
 ...Valete et nos illustri principi comiti Cilie atque, si fas est, inclito regi Ladislao commissum facite.

22. 1453, april 28., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše papežu Nikolaju V.
 ... Sed Hungari et comes Cilie non aucto visi ad rem bene animati. contentiones multe intercesserunt, adeo ut Azingher, qui maxime auctoritatis inter Australes habetur, dicere auditus est: Magnum est, quod imperatori promisimus, retrocedere indecorum est et alienum consuetudini nostre, qui tenere promissa soleamus. si qui sunt, quibus fidem fallere pronum est, agant ipsi ex more suo, non quod diximus ratum habere decet. sed nec sic obtinere potuit. itaque cum terminus appropinquaret neque ipsi Australes cum Hungaris et comite Cilie convenire possent, misit rex Ladislaus legatos ad cesarem, qui dicerent rem adhuc pendere, quoniam comes Cilie diu absens fuisset neque in ejus reditu expediri negocium potuisset, quia idem comes in Moraviam de magnis rebus acturus processisset, peterentque terminum sancti Georgii ad sanctum Johannem Baptistam prorogari, id quoque addicerent, si placeret cesari, reverso ex Moravia comite

velle regem Ladislaum apud Balnea cum sua majestate convenire, ducere secum comitem Cilie, gubernatorem Hungarie et alios, qui ad pacis tractatum idonei viderentur. eoque modo compositionem optimam esse sperandam.

... Sed aiunt comitem Cilie et gubernatorem Hungarie adversos esse. Id putant, qui plus sapiunt, ea ratione fieri, quoniam non sit illis duobus pax utilis. Stante enim bello alter Ungariam, alter Austriam gubernabit et tonsis alienis ocibus bene sese vestient.

23. 1453, april 28., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu o zadevah v zvezi z Ladislavom.

... Comes Cilie, qui cum patre fuerat, dum res tractata est, reversus non videtur paci effectus neque ratam eam habere voluit. Fertur et gubernatorem Hungarie secum sentire. Australes in sententia perseverant optantque pacem. ideo rex Ladislaus missis ad cesarem legatis prorogationem termini ad ratificandum petiit usque ad festum sancti Johannis Baptiste proximum, idque concessum est. Petivit etiam rex idem, ut cesar pro electo Pataviensi ad dominum nostrum scriberet, qui rem hanc cum alia suspendit. dignetur vestra reverentia paternitas dare operam, ne quid medio tempore in ea causa innovetur, quod bonum puto pro sancta sede apostolica. Bohemi sunt in novo tractatu cum rege Ladislao, ad quos missi sunt in Moraviam comes Cilie et Ulricus Azingher.

24. konec aprila 1453, Dunajsko novo mesto

Eneja piše kardinalu Nikolaju Kuzanskemu.

... comes Cilie, qui non fuit in tractatu pacis, inter regem Ladislaum et cesarem nostrum habito, nunc a patre reversus nititur omnia solve, idemque fertur gubernator Hungarie querere. Australes servare promissa cupiunt, non potuit tamen rati habitio in tempore fieri. Petita est dilatio ad festum sancti Johannis Baptiste et concessa est. Bohemi cum rege Ladislao conventum habent in Moravia, ad quem missi sunt comes Cilie et Azingher. Dicuntur Bohemi novas res querere. Comes Cilie, ut docti rerum ajunt, querit Georgiconem in regno Bohemie gubernatorem confirmare, ut sic tres viri tria magna dominia gubernent: Johannes Hungarian, Georgius Bohemian, comes ipse Austrian, quod difficile factu est stante pace. ideo bellum queritur; sed illi hoc, alii aliud student facere.

25. konec aprila 1453

Eneja piše Pieru de Noceto v Rim o zadevah v zvezi z Ladislavom.

... In causa est comes Cilie, cui bellum pace videtur antiquius et fortasse sibi ita usu evenit, qui propter inimicitias Australium et imperatoris gubernationem regis Ladislai et Austrie adeptus est, quod nunquam in pace nactus fuisset. Scit imperia hisdem teneri artibus, quibus ab initio parta sunt, studetque turbida esse omnia, sed unum ipse, aliud alii cogitant.

26. konec aprila 1453, Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Henriku Senflebnu v Rim o zadevah v zvezi z Ladislavom.

... Sed intervenientibus difficultatibus, quas comes Cilie ingressit, iterum ratificio ad festum sancti Johannis Baptiste prorogata est.

... Nunc dieta est cum Bohemis in Moravia ad quam comes Cilie et Azingher missi sunt. Dicuntur Bohemi novas res querere.

27. 1453, maj 5., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Giovanniiju Campisiu, škofu iz Piacence, ob imenovanju za škofa, ob tem pa mu poroča tudi o politični situaciji v Avstriji.

(indirektni govor): cesarem habere pacem, non tamen certam. Pendet enim adhuc rati habito, que cum deberet ad festum sancti Georgii preteritum fieri, iam protracta est ad nativitatem Johannis Baptiste. Suntque qui dicunt, eam pacem, ut dicta est, minime amplexuras partes. Idque comes Cilie subordinat, cui bellum pace magis frugiferum est ...

28. 1453, maj 6., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Giacomu Tolomeiju v Ferraro.

... Id fecit comes Cilie, cui bellum quam pax utilius esse videtur, neque fortasse male opinatur, quoniam Australes pacem habentes imperium eius minime ferrent ...

29. 1453, junij 25., Gradec

Eneja piše Janezu de Lysura o madžarskih zadevah.

... Itaque Ladislaus regis nomen habet, Johannes rem; id comiti Cilie non est gratum, qui sperat, Ladislao regnum obtinente se futurum, quod modo Johannes est. Sed non potest gubernatorem arma tenentem propellere ...

30. 1453, julij 12., Graz

Eneja piše papežu Nikolaju V. o razmerah na Madžarskem zlasti o vpadu Čeha Axamita. Persuaderi tamen populo non poterat, regem puerum adversus latronem ductare exercitum, sed opinabantur nonnulli, hanc esse comitis Cilie et Johannis gubernatoris Hungarie tegnum, qui pacem cum cesare tractatam habere ratam nequaquam volunt nec militem congregare possunt, cupientibus otium Australibus.

... Iudicabant igitur aliqui, comitem Cilie locum eius appetere neque posse ad eum pervenire, nisi Johannem fraude circumveniat, Eum igitur commentum esse, ut convocentur omnes ex Hungaria, Austria Moraviaque barones in exercitum ad presentiam regis: causam convocationis Axamit abunde prebere non posse: Johannem non comparere, comparentem autem in vincula recipi compellique, regni quecunque bona sibi usurpaverit, regi reddere, tumque comitem voti compotem fieri.

31. 1453, avgust 11., Graz.

Eneja piše papežu Nikolaju V. med drugim tudi o razmerah na Madžarskem.

Ibi (in Hungaria) tria dicuntur agneda, primum est danda opera ut pax cum Cesare tractatu ratificetur, ad id Australes cupientissimi sunt. Comes Ciliae alium animum habet, plus tamen valituri boni quam mali creduntur ...

... Comes Cilie parum de fide curat.

32. [1453, september 18.], Gradec

Eneja piše kardialu Juanu Carvajalu v Rim, med drugim tudi o političnem položaju v Avstriji.

... In Austria magne divisiones sunt inter comitem Cilie et Ulricum Azingher. Huic prelati et civitates favent, illi barones.

33. 1453, september 18., Gradec

Eneja piše Henriku Senflebenu v Rim.

... In Austria est magna divisio inter comitem Cilie et Azingher; Illi barones assunt, isti communitates et prelati.

34. 1453, september 25., Gradec

Eneja piše Baliju iz Siene med drugim tudi o razmerah v Avstriji.

In Austria quoque divisiones maxime vigent, civitates ac prelati unam partem fovent, alteram barones et nobiles; illis Ayzingherus quidam preest, vir sensatus et animi fortis, horum princeps est comes Cilie ulricus neque ipse vecors; illi cesarem ad regimen patrie, dum puer est Ladislaus, iterum optare se ajunt, hi cesari adversissimi sunt. sed Cesari de rebus eorum nulla cura est, quorum fidem et variam et fallacem expertus est.

35. 1453, oktober 3., Gradec

Eneja piše kardialu Nikolaju Kuzanskemu med drugim o neki zamenjavi na Madžarskem.

...nescio tamen, an huic mutationi locus erit. Nam comes Cilie, eius rei auctor, noviter extra gubernationem regis detrusus asseritur et ab Australibus omnino dejectus. sic brevi tempore in tribus maximis Ladislai dominiis tres insignes mutationes facte sunt; smirischo apud Boemos occisus, gubernator Hungarie depositus, comes Cilie in austria destitutus est. Que si vera sunt, digna pro meritis comiti referuntur videmusque nostro tempore grande scelus punitum.

36. 1453, oktober 16., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Stefanu Caccia di Fara v Rim o razmerah v Avstriji.

... In Austria due factiones fuerunt; altera comitem cilie aequabatur, latera quendam Azingherum; hec fortior facta, comitem, qui regem Hungarie ac Bohemie gubernabat, exclusit, neque ille iam in austria locum habet. Ambe iam partes amicitiam cesaris querunt.

... He littere feruntur per comitem Cilie ad gubernatorem Bohemie remisse, qui vocato ad se Johanne percuntatus est, quidnam meritus esset, qui regnum inhonestaret.

37. 1453 oktober 16., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše škofu Giovanniu Campionu v Piacenzo.

... In Austriam comes Cilie, qui gubernationem regis gerebat, exclusus est nuncque terre minatur.

38. 1453, oktober 16., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu v Rim o odstranitvi Ulrika Celjskega.

... Ulricum Syllacei comitem, magnum et potentem virum, qui regem Hungarie ac Bohemie Ladislaum non dum puberem gubernabat, ex administratione tanta per hos dies esse depositum non est mihi dubium, quin multorum littere dignationi vestre retulerint.

39. 1453 oktober 17., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Johannu Hinderbachu v Rim med drugim tudi o razmerah v Avstriji.

... Novitatem harum partium scribo domino meo sancti angeli; summa omnium est: comes Cilie amotus est regimine regis et exclusus consilio iamque cesaris gratiam querit.

40. 1453, oktober 18., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Heirichu Senflebnu med drugim tudi o razmerah v Avstriji.

... In partibus his hec nova sunt: comes Cilie dominatum in Austria perdidit; Azingher eum dejecit.

41. 1453, oktober 22., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Johannu Hinderbachu o Ladislavu in ljudeh okoli njega.

... Cum intrasset Iglaviam rex ibique hospitia distributa comiti Cilie invenisset, nam prope diem eo venturus ille dicebatur, jussit loca eius aliis assignari prohiberique, ne comes ingredi civitatem permetteretur; ita ille delusus per aliam viam Pragam proficisci dicitur.

42. 1453, november 8., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše grofu Francescu von Arco o padcu Ulrika, dejansko povzame pismo kardinalu Carvajalu. (št. 38)

43. 1453, november 18., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Petru von Schaumbergu.

... Comes Cilie, ut audivistis nisi fallor, ex gubernatione Austriae dimotus est indignationemque regis sui non parvam incidit. Querit vias admodum multas, per quas in gratiam revertatur; nulla sibi adhuc successit. Ter quaterque salvi conductus litteras petivit, quibus tuto posset Pragam ingredi et alloqui regem; et quamquam negare sint, non tamen cessat pulsare ad hostium, si forsitan aliquando sibi aperiat.

44. 1453, november 24., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše papežu Nikolaju V.

Ea propter cum superioribus diebus novitatem Australium erga comitem Cilie factam pietati vestre manifestaverim, restat modo, que secuta sunt, exponere. Ea sic se habent: rex Ladilaus excluso comite Cilie in Bohemiam profectus est ... *Sledi opis dogodkov na Češkem ob Ladislavovem kronanju ... Dum hec in Bohemia geruntur, comes Cilie sepe legatos ad regem misit, qui sibi audientiam impetrarent, neque id quovis pacto impetrare potuit. fuit prope Pragam ad iter medie*

diei neque permissus est civitatem ingredi, alloquium eius rege penitus recusante. Is nunc ad cesarem venit estque modo apud nos erratorum beniam petens intromittique non minus prodesse quam nocuerit; tractatus cum eo pendent. Is tamen adiunctis sibi plerisque nobilibus Austrie Azinghero bellum minatus est nec dubium est, quin illi sua tempestas immineat, qui contra cesarem contraque iussum apostolicum non timuit erigere cornua. Omnes fere penas dederunt, qui ductores exercitus adversus cesarem fuere.

45. 1453, december 1.-10. Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu.

... Comes Cilie, ut a me pridem scriptum est, gubernationem Austrie amisit, iussum excedere sui regis curia. Is fuit hic aliquibus diebus, gratiam cesaris querens, et quamvis multa offerret, non invenit. Neque enim facile creditur his, qui fallere consueverunt. Res tamen in deliberatione pendet usque ad nativitatem dominicam, que prope diem instat.

46. 1453, december 1.-10., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše svojim prijateljem v Rim. Na začetku pisma jih spomni, da jim je pred tem pisal o Celjanu in nadaljuje: ... Comes Cilie bello se instruit cupitque Azingherum invadere, habens in federe secum plurimos Austrie barones. Novus ignis accenditur. Nunc demum excommunicatam se Austria sensit, sine rege, sine gubernatoribus, rapinis atque incendiis vexatam, dignaque suis actibus premia referentem.

47. 1453, december 10., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Goro Lolloju v Sieno.

... Comes Cilie ex gubernatione regis Hungarie dejectus est; querit modo gratiam cesaris et non invenit, quamvis multa polliceatur.

... Comes Cilie bello se se instruit, exclusionem suam vindicaturus.

48. 1453, december 10., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Giacomu Tolomei v Ferraro in mu za vojvodo Borso poroča o političnih novostih v Avstriji.

Interim rogo illustrissimo domino duci commendatum me facias, cui has novitates certo referre poteris: imperatoriam maiestatem benevolentem esse; comitem Cilie ex regimine Austrie depulsum huc venisse, veniam et gratiam petentem, neque obtinuisse, quamvis multa polliceretur.

... Nunc comitem Cilie milites quam plurimos cogere, ut Australibus bellum inferat.

49. 1453, december 12., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Prokopu Rabensteinskemu v Prago.

... Comes Cilie apud cesarem fuit veniamque petivit et gratiam; necdum compositae res eius sunt.

50. 1453, december 15., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Pieru da Noceto v Rim med drugim tudi o političnih novostih v Avstriji.

... Comes Cilie ex gubernatione regis Ladislai et Austrie precipitatus huc ad cesarem venit erraticque veniam petiit et gratiam, offerens se amplius servitutum quam nocuerit. Nondum sibi venia data est, pendent tractatus et practice quam multe.

51. 1453, december 16., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Leonardu Benvoglientiju v Benetke.

Comes Cilie gratiam imperatoris querit, nondum tamen invenit.

52. 1454, januar 1., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu med drugim tudi o političnih novostih v Avstriji.

... Fuerunt hic legati Ladislai regis ex Hungaria, Bohemia et Austria, conventum inter cesarem et regem ipsum expetentes, cupientesque medio tempore utrinque quietem esse atque corrigi comitem Cilie, si quid innovaret. Nihil obtentum est, sed omnia nostro more suspensionem habuere. Comes Cilie, qui copias congregabat, modo quiescit tempusque fortase magis idoneum prestolatur.

53. 1454, januar 1., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Johannu Hinderbachu v Rim.

... Comes Cilie qui multa minabatur Australibus, quiescit.

54. 1454, januar 1., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Heinrichu Senflebenu v Rim.

... Comes Cilie hoc tempore quiescit.

55. 1454, januar 1., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Pieru da Noceto.

... Comes Cilie multa minatus est per hos dies adversus Australes; modo silet sive animo deficiens, sive tempus magis idoneum expectans.

56. 1454, januar 22., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Heinrichu Senflebnu v Rim.

... Comes Cilie, qui multa minabatur, iam silet. Ma, rex Hungarie super querelis suis adversus Australes iustitiam obtulit. Nescio an acceptaverit; grave erit ei contra stimulum calcitrare.

57. 1454, januar 22., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Johannu Hinderbachu v Rim med drugim tudi o političnih novostih v Avstriji.

... Comes Cilie domum rediit neque Hungaris neque Australibus modo acceptus est.

58. 1454, februar 14., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Kardinalu Juanu Carvajalu v Rim med drugim tudi o Ulriku Celjskem.

... Comes Cilie, qui multa minatus est Australibus, posquam cesaris gratiam non recuperavit, domi quiescit, habet tamen nunc cum Venetis, nunc cum aliis diversos tractatus, ut est homo audax et impatiens more.

59. 1454, februar 15., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Johannu von Lysura v Trier.

... Comes Cilie domi quiescit; habet tamen cum Venetis tractatus varios, ut adversos comitem Franciscum capitaneus assumatur; nihil adhuc conclusum intelligo.

60. 1454, februar 24., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Heinrichu Senflebnu v Rim.

Comes Cilie domi residet, diversas praticas nunc cum Venetis nunc cum aliis queritans.

61. 1454, april 11., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu v Rim in podvomi, da bo zbor v Regensburgu uspešen.

... Latro quidam insignis nomine Hanchrauter magnam manum peditum equitumque congregavit invasitque loca nonnulla in Hungaria ad unum dietam nobis propinqua ibique munitiones fecit, vicinos per circuitum spoliando et habet stipendia comitis Cilie.

62. 1454, april 12., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Goro Lolliju o političnih razmerah v Avstriji. S pripovednjo nadaljuje tam, kjer je predhodno nehal, to je pri odstranitvi Celjana z Dunaja.

... Dum hec in Bohemia geruntur, comes Cilie regia fide petita ad cesarem venit dicitque se parum pensi habuisse, qui contra dominum suum arma gessisset; veniam peccati petit nec se tantum offuisse quantum iam velit prodesse, si recipiatur in gratiam. Tractatur multa cum eo; sed dum cesar iniurias pluris facit quam comes rependere velit, infecto negotio tractatus abrumpitur. Comes, ubi se spretum apud Germanos intelligit, ad Italos confugit atque cum senatu Veneto diversa pertempat neque illic quod querit id reperit. Homo tamen inquietus et ad magna natus haud animo deficit, sed inventis duobus audacibus viris, qui latronum ductores esse consueverunt, his clanculum stipendia pollicetur suadetque peditum et equitum congregere non parvam manum atque in Hungaria simulare, negocium se habere in locis Austrie vicinis, ut, cum facto sit opus, presto assint.

63. 1454, maj 3., Regensburg

Eneja piše mestu Siena o poteku zbora v Regensburgu.

... Cesar ad diem dictam venturum se in propria persona decreverat, sed cum appropinquaret tempus, ingens latronum manus inter fines Austrie et Hungarie predari cepit castellaque cesaris ad miliare Theutonicum propinqua infestare. duces illius multitudinis stipendium ex comite Cilie suscipiebant, maiora tamen in Hungaria quam in dominiis cesareis damna inferebant.

64. 1454, junij 1., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše kardinalu Juanu Carvajalu v Rim o zboru v Regensburgu in o Ladislavu.

... Imperatori duo sunt ad eundum impedimenta, res incerta cum Hungaris et comite Cilie simulque pecuniarum inopia

65. poletu 1454, Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Janezu Vitězu, škofu v Oradeji, o regensburškem državnem zboru.

... Armatas in vicinia copias esse, quas dicunt comitem Cilie nutrire, gubernatorem Hungarie paratum exercitum habere utrumque tibi infensum parare insidias ...

Ulricus, Cilie comes, quantum nos amet, nostis; nihil ei antiquius fuerit, quam nos perire ...

Per idem tempus oraverat gubernator cesarem, sibi adversus latrones ut auxilio esset, bombardas atque alias belli machinas concederet; ad ea iussus est Artongus dicere, latrones altas radices habere; comitem Cilie stipendia his prebere;

... Ulricus fortasse Cilie ac Johannes Bistricensis comites aderunt. Ex his cognoscemus, que multitudo pugnatorum ducenda sit, quo in loco quove tempore invadendi sunt Turchi, quo genere pugne, quibus utendum, achinis qua via ducendi sint commeatus, que recipienda queve concilia vitanda videantur.

66. 1454, julij 5., Dunajsko Novo mesto

Eneja piše Leonardu de Benevolentibusu.

In Austria nihil quieti est. Barones Eyczinger dominantem spernunt ...

67. 1457, marec 27., Rim

Eneja piše kralju Alfonzu Aragonskemu in Neapeljskem.

... Ulricum Cilie comitem apud Albam Grecam quam vocat alii Albam, occasium iam primum accepisti, hoc oppidum nostri Belgradum vocitant ... Occisorem comitis non est ambiguum, Ladislaum fuisse, filium Iohannis Huniatis eius qui saepe Thurcos debellavit. Et hoc anno superbiam Machometis apud eundem locum confregit. Creditum est non minus filium praefuisse reipublicae Christiane in occisione comitis quam patrem in profligatione Machometis, cum Machometes et comes hostes religionis essent, ille externus, iste domesticus. Memorabilis hic annus est, quo Thurci debellati sunt et magnus comes, magni regni gubernator obstruncatus est. Cometes qui hoc anno visus est, opinioni que de se fuit, abunde satisfacit.

24. Helena Kottanner: Spomini

Pri delu sem uporabljal kritično izdajo Spominov Helene Kottanner (*Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)*). (Wiener Neudrucke 2), (ed. Mollay K.), Wien 1971.) Ker so Spomini izšli v odličnem slovenskem prevodu (prim.: *Spomini Helene Kotanericе. (prevedel Janko A.) V: Grdina I. - Štih P., Spomini Helene Kottanner. Ženski glas iz srednjega veka, Ljubljana 1999, str. 53-84*), originalnega teksta na tem mestu ne navajam.

25. Kronika iz časov Albrehta II. in Friderika IV.

Citirano po: Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III. V: Festschrift zum Feier des 200 jährigen Bestandes des Haus-, Hof- and Staatsarchivs (MÖStA Erg. Bd. 2). Wien 1949, str. 538-548.

Capitel von zwitrecht zwischen Rómischen kunig Fridrichen, auch herzog Albrechten seinem bruder und den graven ze Cili und irer versuening.

Als der kúnigin Elizabeth, kúnig Lasslas müter, gelúkhe, wie in vorderen púch begriffen ist, sich het getwerhet, der dann herezog Albrecht und die graven ze Cili nach vermugen beygestannden sein, rómischer kunig Fridreich seinem geprúder herezog Albrechten vaterlichen gút miterben, der wenig jar júnger was, in mitherrsung nicht tailhaftten haben wolde. Spricht Tulus: Kain trew ist in gespanen der regierung und alle gewaltsam, wirdet gesellens unleidig. Aber der Herr auch von tóchter wegen in tailung der erbschafft der tóchter Chore begeren zu erbschafft gerecht ze sein gesprochen hat, und die recht verhenngen, gewalt mit gwalt ze widertreiben. Davon herzog Albrecht, als er mit billicher gúetikait sein erbschafft nicht erlangen kunde, in unwillikait ze tailung ze komen versúchet, dem bruder absagët, ir beider lannde bekriegët, auch die haubtstat Laybach im herzogtumb Krain mit gewaltigen heere durch hilff seiner óheim graf Fridrichs und graf Ulrichs von Cili beleget. Die kúnig Fridrich desmals auch trachtet ze mynneren, wann derselb kúnig fúrworffe, kayser Sigmund das haws Osterreich úbergriffen, daz er die graven ze Cili ze fúrsten erhóhet hiet; darumb gedacht er in fúrstenstand abczenemen, daz sy neben herzogen ze Osterreich nicht solten fúrsten genennet werden, seid derselben graven grafschafft und herschafft, auf die sy ze fúrsten des heiligen Rómischen Reichs geschepfet sein geben, in herzogtumen der herzogen ze Osterreich, gelegen wëren, und uber annder ursach er auch dise berúret, daz sy ain gsloss, Weissenfels genennet, an sein erlaubnus als herzogens ze Krain von newen aufgewawet hieten. Dasselb gsloss ligt im ort des herzogtumbs Krain gen occident werts zenagst dem herzogtumb Kërenden und inner dreyn teutschen meilen von dem lannd Forjau, das die Venediger desmals innhetten und noch innhaben. Als das gsloss Weissenfels angefanngen worde ze pawen, die Venediger durch belegnus mit etlichen tausent menschen desselben gsloss paw versúchten ze underkomen, aber nichts ausrichtend sy fuder geczogen sein. Herezog Fridrich von Osterreich, herezogs Sigmunds vater, in zeiten solhes gepawes lebte und, so vil an im was, die graven ze Cili darumb nicht ungúnstigët. Zejungist, als die stat Laybach widerstand tet under diser belegnus, was kúnig Fridrich in seiner crónung ze Ach. Er mit seinem brúder versúenet worde und gab im fur sein erbschafft in den herzogtumen Steir, Kerenden und Krain, auch anndern iren herschafften daselbs, ain merkliche sumen gulden, daz er sich mit derselben sumen in Swabenlannd fúegët, die versaczten gslósser ablóset und daselbs enthielde. Nach herezog Albrechten berichte zwischen dem kúnig und den graven ze Cili kr[ieg] nichtsmynner werhafft was und lesst auch verainigt worde, solher mass dieselben graven ze Cili mit iren leiberben kúnig Fridrich an offne solennitet von newen ze gefúrsten freyen graven des heiligen Rómischen Reichs schepfte, also

was sy noch vor von dem reich ze lehen heten, daz das alles an lehenschafft besiczen mochten. Dieselben graven darauf all ir grafschafft, herschafft, pürg und gsloss am teuts[chen] mit etlichen underschaiden demselben kúnig Fridrichen und vorgemelten herczog Albrechten, sein brüder, und herezog Sigmund[en], irer baidet vettern, vermachten und gegenge[ben] umb das herezogtumb Krain empfa[ngen?], sich dem Rómischen kúnig gehorsamlich under-ténigten.

26. *Archivium samostana St. Pavel v Labodski dolini*

Kritična izdaja ne obstaja. Deloma je njihovo vsebino po letih povzel G. F. Ankershofen v Archivu für vaterländische Geschichte und Topographie 3 (1856), str. 20-37. Navajam slovenski prevod njegovih povzetkov.

1406. Otto Pergawer (*skrbnik celjskih grofov na Muti*) je napadel samostan. Vojvoda Ernest je ukazal deželanom, da pomagajo opatu proti Pergawerju in njegovi družini.

1408. Otto Pergawer je napadel samostansko posest pri Lovrencu na Pohorju, oplenil z ognjem in mečem grad Fala, kluže na Dravi, dvor pri Lovrencu skupaj s cerkvijo, trg in celotno okolico, nato pa še vas Ruše in Bezna ter še dve vasi. Odpeljal je vso živino, jo prodal, kupce pa ponovno oropal. Samostanskim podložnikom je odvezemal otroke, starši pa so jih kasneje morali proti veliki vsoti odkupili nazaj. Veliko samostanskih ljudi je bilo odpeljano v ujetništvo. Opat se je po pomoč obrnil na avstrijskega vojvodo Ernesta, ki je takoj ukazal deželanom, da naj pomagajo opatu. Deželni glavar Walseejevski je zbral 2.000 vojakov, se odpravil proti sovražniku, ga premagal in dobil vse nazaj. Najeti vojaki pa so v krajih zadrževali toliko časa, dokler jim ni opat poplačal do zanjega denariča. To mu je uspelo šele z denarjem, ki ga je z velikimi žrtvami zbral z vseh strani. Končno je vojvoda Ernest spravil samostan in Pergawerja, ki se je odpovedal vsem zahtevam, ki jih je imel.

1421. Skrbnik grofov Celjskih na Muti je vzel prelatu 18 vlečnih konj, ujel patra Jakoba, župnika v Lovrencu na Pohorju, kot tudi nekega tamkajšnega tržana (Burger). Župniku in tržanu sta bila odvzeta voz, konj in oklep, dvema podložnikoma pa kljuse in voz skupaj z sodom vina.

1442. Ko sta se Hans iz Stubenberga, glavar na Štajerskem in Diepold Aspach upravnik in deželni pisar utaborila na polje pri Muti proti celjskemu grofu, sta v imenu avstrijske hiše zahtevala pomoč in ljudi opata Hansa, tako pešce kot konjenike. Na to zahtevo je opat Hans z vso resnostjo ukazal Vidu Hengspecherju, svojemu gradiščanu na gradu v Marenbergu, da naj se odpravi z vsem svojim premoženjem v ljudstvu in proviantih na pomoč avstrijski hiši. S 300 možmi je to tudi storil ter se viteško držal. Spopadel se je z grofoma in ju pregnal s polja ter nato odvedel Avstrijce in opatovo ljudstvo. Nato sta Celjska grofja, Friderik in

Ulrik, šla na tihem s Hansom Schrupfom, svojim skrbnikom na Muti, se utaborila pred trdnjavo Marenberg, ter z ognjem in mečem oplenila in uničila podložnike božje hiše. Trdnjavi pa nista mogla ničesar prizadejati, ker se je Hengspecher tako moško branil. Odvzela pa sta 90 vzrejnih govedi in zažgala cerkev v Majerhofu pod trdnjavo skupaj z žitom (*Treidt*). Poleg tega sta prišli ponoči v veliki tišini na dan svete Petronile (31. maj) v St. Pavel, oropala vse na kar sta naletela ter požgala ves trg do temeljev. Okoli Dravograda in po Dravi navzdol sta polovila upravnike (*Amtleute*) in podložnike (*Urbarleute*). Njihovo posest sta požgala, oropala vse, na kar sta naletela in jih veliko proti veliki vsoti denarja izpustila. Tudi avstrijski vojaki, ki so bili pri Mariboru, so ljudem božje hiše, ko so bili utaborjeni na polju, s pohodi ropali njihovo premoženje in povzročili veliko škode.

Sigismund iz Weisspriacha, skrbnik celjskih grofov na Muti, se je povsem odvrnil od opata v St. Pavlu. Napovedal mu je vojno, prišel na samostansko posest, se utaboril pred samostanom ter oplenil celoten trg. Prizanesel ni niti cerkvi sv. Erharta. Trg je požgal do temeljev, opustošil vse podložnike božje hiše v Lavantinski dolini, šel proti Möchlingu, oplenil in zahteval odkupnino. Gostilničarjem, zlasti pri Radljah so razbili tla in sode, zabili povsod peči in okna, odvzeli opatu 15 vlečnih konjev skupaj z vso opremo in povsem oplenili gradiščana božje hiše Štefana Rischingerja. Opat je predložil pri cesarju, ki je končno vspostavil mir, svojo škodo; ni pa morel dobiti nobene odškodnine, zato je padel samostan v veliko revščino.

27. Analistični zapiski za čas september 1443 do maja 1444

citirano po: Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise. V: MIÖG 17 (1896), str. 665.

Da man zalt hat 1443 jar, da hürt ich zü Gratz des mantags vor Mathye zwelftpottentag, daz sych der hoch geborn füret hürtzog Albrecht von Österreich vnd graf Fridrich vnd graf Vlrich von Zili sy veraind haben mit den allerdürchleichtigisten konig Fridrich, wan sy lange zeid wider ainannder gewesen warn, Vnd darnach swür am phintztag dye gantz landschaft in der Steirmarich dem konig Fridrich und dye atät am freytag*.

Anno domini 1443 jar swür man dem allerdürchleichtigiatn konig Fridrich, dye gantz landschafft in Kernden an sand Johanstag* in den wannacliten veirtagen. Item am erchttag vor Vincenci swür dye stat Krainbürg dem allerdürchleichtigistn konig Fridrich, da man zalt hat 1444 jaren.

Da man zalt hat 1444 jar ... nach sand Paülstag swür dye hübsch stat in Krain Laibach dem konig Fridrich vnd sein prüeder hörtzog Albrecht vnd hürtzog Sigmünd, sein vetter.

Da man zalt 1444 jar, swür man dem konig Fridrich, das Newstättl in der windisch march des mantag nach sand Steffanstag. Aüch raid der allerdürchleichtigist konig Fridrich gen der Landstraß vnd dy stat Landstras swür dem konig Fridrich am mantag vor ... *nečitljivo v rokopisu*

Da man zalt hat 1444 jar des mantags nach Jüllian swür man dem konig Fridrich dye grafschait aws Isterreich zü Laibach.

28. *Georg Schamdocher*

citirano po: Oefele A. F.; *Rerum Boicorum scriptores I*, Augsburg 1763, str. 315 sl.

Item in demselbigen jar, dy weil er (*sc. Friderik*) im reich was, da chriegt sein brueder herzog Albrecht mit im um sein geleich erbtail und het zu hilf graf Fridrichen von Zily und legten sich für Leibach, dy statt zu gewünnen, das geschach nicht und hueben ain zeit an, ainer den andern zu yrren in guettern und grossen sachen, und habens dan getriben, untz der ain starb.

29 *Thomas Ebendorfer*

29. 1. *Cronica regum Romanorum*

citirano po: Thomas Ebendorfers *Chronica regum Romanorum*. (ed. Pribram A. F.), V: *MIÖG Erg.* Bd. 3 (1890-1894), str. 38-222.

Bitka pri Nikopolju. (str. 105)

Qui dum apud Nicopolim, vulgariter Schiltaren, conserentes armis altrinsecus [sub ancipite fortiter dimicatum est, tandem de paganis multis, ac] plurimis occisis Christianis, aliis in fugam actis, aliis in Danubio suffocatis, rex Sigismundus terga vertere cogitur et [per comitem Cylie] eciam ad Constatinopolim navigio usque deducitur et sic Dei permissione cruenta victoria circumcisis istis tandem concessit, ecclesie Dei gravissimum in dispendium.

V nadaljevanju ponovi zgodbo iz Nikopolja. (str. 114)

Iste est, qui facto passagio, de quo supra mentio facta est, apud Nicopolim, vulgariter Schiltaren, contra Turcorum rabiem terga vertere coactus est et navi fuga lapsus Constantinopolim veniens, per Danubium salvatus est, comitante eo Hermanno comite Cylie, cuius et post, mortua Maria, filiam duxit uxorem, ex qua genuit Elyzabeth, quam Albertus quintus dux Austrie successor suus in Ungarie, Boemie pariter et Romanorum regno in conthoralem sortitus est federe coniugali.

Sigismund je skupaj z Barbaro okronan za nemškega kralja. (str. 115)

Qui tandem veniens cum Barbara coniuge, filia comitis Cylie, de qua supra, Aquisgrani se contulit et ibidem coronam regiam sortitus, reditens ad Constantiam ...

Roparski pohodi Pankraca iz Holiča, ki jih prepreči šele Ulrik Celjski. (str. 142)

Nec tamen hii crudelitatis tante ministri sic in sua ingluvie et avarissima poterant saciari cupiditate, sed miserator et misericors dominus pauperum suorum cla-

morem non despexit, sed et salvatorem sibi misit magnificum dominum comitem Ulricum de Cilia, qui [licet plurimum vita reprehensibilis palam existeret, tamen] rogatus per prefatum dominum regem assencientibus eciam proceribus Austrie, se cum eisdem in prefatos predones accinxit et primo a bastita et castro Nyderbeiden per tractatus eiectis eisdem et cunctis ad solum demolitis, bastitam eciam Neyrden expugnavit ... Finaliter tamen, multis negligenciis ob pulverum penuriam et aliorum non obstantibus, Scalicz Pangracius prefatus flens et flagicia sua profitens, instantibus eciam Ungaris cum suo gubernatore et vades se constituentes, ne Pangratus in antea similia contra Austriam temptaret indigna, manibus tradidit domini de Cylia prenominati sicque soluta est obsidio et patria optata pace gavisa est. Acta sunt hec anno domini MCCCCL, quo et Nicolaus papa ...

Avstrijci zahtevajo 1452 izročitvi Ladislava. Opis obleganja Dunajskega Novega mesta. (str. 146)

Qui dum domini Ulrici comitis sui a matre cognati manibus commendatus extitisset, nedum iam per anni decursum fere venationibus intendere visus est, sed et quasi ablactatus a litterarum studio eciam sibi plurimum necessariis suorum regnorum in ligwagiis neglectus usque dinoscitur, multorum uti formidatur in perniciem. Ob quod et alia, que silentio occulere congruit, commota patria regem prefatum e manibus prefati custodis exemit, eo tamen invito [minime, sed sponte offerente].

Izročitev Ladislava Posmrtnega Ulriku Celjskemu. (str. 157)

Sed pius princeps miserorum querelis flexus, mediantibus eciam reverendissimo domino G. archiepiscopo Salczburgensi, Friderico Ratisbonensi et Johanne Frisingensi, domino marchione inferioris Baden sororio et aliis, premissis tractatibus et ut fertur multis ad partem sponsonibus posterius in fumum resolutis, serenissimum Ladislaum manibus domini Ulrici comitis Cylie ad precavendum necis hominum et terrarum vastitates decrevit committere usque ad proximam dietam ad festum beati Martini de proximo venturum celebrandam Wyenne, in qua utrimque per incolas quatuor regnorum atque terrarum in sue celsitudinis aut suorum presencia singula gravamin equa lance ponderata venirent discutienda.

Umor Ulrika Celjskega. (str.161)

Nona siquidem Novembris MCCCCLVI, qua beati Theodori martiris mundo dies illuxit, Ladislaus, Johannes de Hunyad quondam gubernatoris filius, iuventus sue calore et thesurorum relictorum sibi fiducia deceptus, cum suis compli- cibus vix divinis adimpletis ante capellam regiam rege non longe distante in illustrem Ulricum comitem Cylie, ultimum et novissimum huius prosapie, quondam de Senegk, truculentas manus non est veritus inicere ipsumque multis confossum vulneribus crudeli morte proditorie perdere, eius quoque caput post mortem obtruncare, licet sub fide sue christianitatis et verbo et scripto eidem

spoponderit azilum securitatis, [iuste Deo perimttente. Nemo enim tyrannorum eius evasit iudicium, qui primi tyranni Luciferi non est veritus insequi vestigia vel induere ymaginem].

29. 2. *Cronica Austrie*

citirano po: Thomas Ebendorfer *Cronica Austriae*. (MGH *Scriptores rerum Germanicarum* N.S. XIII), (ed. Lhotsky A.), Berlin 1967.

Opis smrti Otokarja II. v bitki pri Dürnkrutu. Med morilci tudi Žovneški. (str. 150)
 Quorum unus fuit Saneckher, qui nune comites Cilie feruntur, alter vero suus frater coniuratus baro Austrie genealogie de Kunring.

Leta 1335 dobijo Habsburžani Koroško in Kranjsko. Friderik Žovneški ostane kranjski deželni glavar. (str. 263)

... preficiens Karinthie comitem de Phannberg, Carniole vero dominum Fridericum libertinum de Sanneckh capitaneum, quem et Hainricus dux pridem inibi instituerat, committens eisdem coram terre populis, ut cuncta debita moderacione conspiecerent et iusticie complementum singulis ministrarent, ut cunctis consulere et eorum non privata commoda, sed publica vota foverent.

Sorodstvene povezave Žovneških. (str. 270)

... Cuius relictam Agnetem duxit comes de Hewnburg; ex quibus comites de Phannberg Ulricus et Fridericus Seneker iam Cilie comites duxerunt originem.

Omemba podelitve grofovske časti. (str. 280)

... Quod et iuxta prelibata multis adhibitis solennitatibus factum est in Lintza opido, ad quod Ludovicus ea de causa convenerat, qui et baronem libertinum de Saneckh ante in Monaco comitem dictum de Cilia creaverat.

Rojstvo in kronanje Ladislava Posmrtnega. (str. 383)

Natus est igitur serenissimus Ladislaus nocte ipsa beati Petri apostoli in cathedra XXII. Februarii, quem mox et adhuc inter crepundia vagientem sequenti die sancto penthecostes assistentibus illustribus dominis Alberto duce Austrie et Udalrico comite Cylie in Alba regali legitime fecit regia corona insigniri anno Domini MCCCCXXX presentibus prelatibus, baronibus et civitatibus Ungarie iuxta morem.

Fajda leta 1443 med Habsburžanoma Friderikom in Albrehtom. (str. 387)

... Erant quoque nobiles suorum dominiorum Styrie, Karinthie pariter et Carniole altrinsecus divisi pariter et opidani, adeo ut unus unius, alter alterius partes promoveret, ducem denique Albertum ut confederatum fovebat Ulricus comes Cilie, qui et pariter Laibacum obsidione cinxerunt, quamvis parum profecerunt.

Vojna Avstrijcev proti Pankracu iz Holiča. (str. 392)

Dum igitur miserorum gemitus et clamores sic pulsarent ethera, congregatur

patria licet plurimum pedetentim, datur capitaneus illustris Ulricus comes Cilie, cui et de parte serenissimi regis septingenti equites ad stipendium sunt deputati. ... Tandem vero Pangracius ad Ungarorum gubernatorem properat, auxilium postulat, se et sua sibi subicit, quod et mala sua hora reperit. Nam scriptis ad comitem factis, quatenus ... opidum Ungarie non infringeret et se, dum de omni periculo aut dampno ab eodem pro futuro Austrie irrogando sortem faceret ...

Rodovnik Ladislava Posmrtnega. (str. 403)

... et iste (*Sigismundus*) ex Barbara comitissa Cilie genuit dominam Elisabeth nostri Ladislai regis genitricem.

Ivan Hunjadi ob prisotnosti Ulrika Celjskega pristopi k mailberški zvezi. (str. 415)

Qua de re gubernator regni Ungarie (*sc. Ivan Hunjadi*) ... Wiennam in festo purificationis gloriose virginis Marie convenierunt ibique ligam suis sigillis munitam in presencia illustris principis domini Udalrici comitis Cylie cum pleno mandato patris sui comitis Friderici et voluntate ac assensu inierunt voto concordati ad recuperandum suum dominum dei dono a remotis redeuntem una cum castris tam Austrie quam Ungarie alienatis instabant et pro hiis et mori et vivere non dubitabant.

Friderik III. izroči septembra 1452 Ladislava v roke Ulrika Celjskega. (str. 417)

Oui inter certos belicos apparatus duas tam grossas bambardas attulerunt, quod nulla murorum spissitudo aut robur ipsarum possit impetui obsistere et reniti, ex quibus emissi lapides vice altera tantum metum incolis impresserunt, quod dominus imperator altera die placita prius refutata censuit offerenda, per que et tandem serenissimum Ladislaum regem manibus domini Udalrici comitis Cilie tradidit, qui ipsum feria III post festum nativitatis Marie Wiennam cum maximo hominum applausu et gloria introduxit et, quod sui patris, in castro Wiennensi sedere fecit anno Domini MCCCCLII.

Odstranitev Ulrika Celjskega iz Ladislavovega dvora. (str. 422)

Sed quia rex Ladislaus in manibus Udalrici comitis Cilie tenebatur cunctaque patrie negocia per eundem gerebantur sumptuose plurimum et iuxta publica inconsulte, dumque tempus prefati regis, ut suum regale diadema regni Bohemie acciperet, astartet pre foribus et de regimine patrie in eius absentia consulcius foret providendum, ideo anno MCCCCLIII circa festum exaltationis sancte crucis communi facta dieta in Neunburga forensi fere omnium assensu idem comes, posquam Wiennam venerat et regem secum, uti mussitabatur, voluisset abducere, amovetur a regimine directione Udalrici Eytzinger. Hinc paucis elapsis diebus pax alias cum imperatore conclusa in Nova civitate firmatur per Baradiensem, Ulricum Eytzinger et Plankhenstainer, sed tandem irritantur pacta, quia sine patriarum assensu fuere conclusa.

Tunc apparentibus illustribus duce Alberto Austriae et Alberto marchione Brandeburgensi cum electa milicia, venientibus quoque Ungaris, Baradiensi et Lauriensi episcopis ad conducendum cum multis proceribus Austrigensis, idem

rex Ladislau indicta dieta ad festum Omnium sanctorum in Chremsa iter arripuit versus Pragam ad suscipiendum sua regalia insignia, cuius et iter prosperum faciat Altissimus!

Quem et preter spem a Kötsee per Nicolspurg idem comes Udalricus insequitur licet passionatus, ut suis contra quosdam aperit epistolis invectivis forte dedignans, ut pater sibi mandaverat, tanti regis sui cognati solenniis in hiis deesse rumoribus non debere ...

Ulrik se skuša ponovno pridobiti Ladislavovo naklonjenost. (str. 423)

Sed paucis elapsis diebus fama vulgarium personabat, quod in Veldspurg pausaverit, finaliter tamen licet prius interpellatus ad associandum regem Ladislaum refutaverit, post tamen penitencia ductus iter arripuit et dieta una citra Pragam substitit ac post completis coronacionis solenniis, que dominica post Symonis et Iude celebrata sunt, neque presens extitit, sed in Colonia pluribus diebus moram fecit. Dubitant nonnulli, si regis sit visurus faciem, quia eius sol rutilat apud quosdam in nubilo. Unde et reversus ad Kötsee cum suis ad propria remeavit de nonnullis, Eytzinger videlicet et certis Wiennensibus, moleste ferens, que coactus est experiri. Nudatum siquidem se querebatur a regimine Austrie culpa prefatorum, postea abscessit. Pater eius iam senio confectus Fridericus comes Cylie de mense Iunii diem suum extremum conclusit anno Domini MCCCCLV, quo et anno comes Goricie finem vivendi habuit, cuius patriam, ut ferebatur, sibi nisus est vendicare - qua mente, nescio, permotus - prefatus Udalricus comes, ut celebris fama pertonuit. Effecisset quoque, nisi filius senior predicti Goricensis prevenisset et advocatus Villaci suo cum populo in montibus iter sibi interceptisset.

Priprave na pohod proti Turkom 1456. (str. 426)

Inibi quoque ambitione regia cum magnorum populorum applausu suscipitur, ubi et in plurimum victualium defectu ob sterilitatem temporum stetit gravibus sub expensis pro suis, quos et de Bohemia - inter quos de Rosenberg, de Sternberg, de Pernnstain - et alios de Austria et alibi secum conduxerat presente eciam domino Udalrico comite Cylie. Quibus tam in Bohemia et Moravia quam in Ungaria et Austria plura castra et fortalicia pro vitaliciis dicitur assignasse et per hoc suos proventus annuos plurimum diminuisse, unde et multus murmur subortus est subditorum.

... Effecit quoque, ut Wyennam applicaret illustris dominus Sigismundus ... et novissime dominus rex Ladislaus una cum comite Udalrico de Cylia similiter festinanter a Buda properans eciam displicenter Ungaris ob sevissimi Turcorum Tyranni presenciam, qui in dies parabat obsidione suorum cingere Nanderlbaum ianuam et clausuram regni Ungarie, prout et eventus rerum edocui tevidenter.

Smrt Ulrika Celjskega. (str. 436)

Quo de mense Novembris ann etc. LVI veniente habens secum dominum Udalricum comitem Cylie, dominos Haniricum de Rosis, de Sternberg, de Vetaw et plures quoque nostrates in comitiva, dum prefatum castrum fuisset ingressus una cum prenominitis mox exclusis necessariis, clause sunt ianue, obserate

quoque porte, ita ut nulli pateret aditus. Illucescente itaque mane, de quo Theodori festivitas agitur, inter missarum solennia in regis presencia vocatus prefatus dominus Udalricus comes, dum nil mali suspicaretur, vallatus salvo conductu et iuratoria cautione sub fide christianitatis a Ladislao de Hunayd maiore natu prefati Iohannis appetitur in mortem, cuius fuere complices Ladislaus Canasi alias comes in Harnstain, Magnus Symon, qui ipsum et mortuum capite truncare non erubuit, et plures alii non ignoti huius conspiracionis auctores et conscii, quorum plures post Bude in vincula coniecti sunt, sed dum digna factis recipere sero ad vitandum tumultum forent adiudicati, lictore absorpto vino id fieri prohibuit. Intempesta ergo nocte, que profestum sacratissime ascensionis precedit, a custodibus carceris a vinculis absoluti idem Ladislaus de Canisah, Sebastianus de Rosgan, Caspar Boddo, Paulus de Croacia cum aliis educti per murum in funibus summissi evaserunt.

Quibus peractis rex Ladislaus se ad iter versus Wienam de Buda anno MCCCCLVIIe accinxit ibique de mense Iunii salvus devenit ducens secum Mathiam minorem natu de Hunayd et Paulum de Moder alias de Nurnberga duris nexibus colligatum. Neque pretereundum censeo id, quod lacius in VII libro Correctorii exaravis, quomodo prefatus Ladislaus sue factionis dignas coactu est subire penas, nam ut celebris habet fama, hac de causa sepe dictum comitem Cylie appeciit in mortem, quatenus eo amoto, qui custos lateris regis ut cognatus semper extitit, ei comodius insidiaretur solitudine et tandem ipsum regno alienum efficeret.

30. Niklas Lankmann von Falkenstein

citirano po: Historia desponsationis et coronationis Friderici III. imperatoris. V: Pez H., Scriptores rerum Austriacarum II, Leipzig 1725, str. 571 sl.

Spopad za skrbništvo nad Ladislavom Posmrtnim.

Die vigesima septima mensis August venerunt diffidati generosi et nobiles domini, dominus Udalricus comes de Cilia, dominus Udalricus Eyzinger, Australes, Viennenses qui conspirationem mutuo et ligam cum nationibus alienis et treugas, utpote Ungaris, Bohemis, Moravis fecerunt: Qui, ut frequenter, plures principes Dominus Austriae occupaverunt et Austriam destruxerunt.

Opiše obleganje Dunajskega Novega mesta. Lankmann omenja, kako je Ladislav prišel v roke Ulrika in za Avstrijce reče:

O infidia Australium! Invitastis et induxistis in Domum Austriae capitalis inimicos vestros de aliis nationibus, quos vi repellere debuistis, ne dominarentur vobis et bona vestra devorarent et fieret bellum intestinum in tota Austria. Utique occultum odium seduxit vos, ut ea conspirando faceretis. Innocens Dominus rex Ladislaus utique vidit et audivit, quae vos non audistis, nec vidistis, nec videbitis, in arido quid fiet de vobis.

31. *Avstrijska kronika za leta 1454 do 1467*

citirano po: Senckenberg H. C., *Selecta iuris et historiarum anecdota*, tum iam edita, sed rariora 5, Leipzig 1739, str. 1 sl.

6 cap.: *Von dem zug khönig Ladislaus gen Hungarn wider die Türkhen*

Des obbemelten jars, am Mittichen nach Barthlmey, ist der durchlauchtigist fürst khunig Lassla seines alters in dem siebenzehendem jar zu Wien ausgezogen wider die Türkhen, mit dem zog hertzog Ott von Bayern unnd graf Ulrich von Cilly mit iren dienern, aber wenig aus dem adl seiner ladnt folgten inn nach, dann allein der edl herr, herr Heinrich von Rosenber und herr Wilhelm von Lichtenstein besuechten iren naturlichenherrn der am ersten seines geferts kham, gen Ofen. Da rasst er ein khleine zeitt unnd zoch darnach verrer gen Fuettarkh zu den creuzern, daselbst lag er so lang uncz graff Laszla von Huniat zue im kham, der sich nach seines vatters todt unnderwunden das geschloss Weissenburg, unnd andere geschlösser mit dem wordt gedhaidingt, sover das er dem khönig öffne das geschloss Griechischen Weissenburg und versprechen sein khüniglichen gnaden in gehorsamb und gewerttig zue sein, desgleichen thett er auch gegen dem herrn von Cilly und baide herrn liessen sich genzlich auff solche seine Ungarische wortt und threuw, in den thädungen zwischen dem khönig und dem von Cilly und Laszlaz von Huniat wort hin und her genüzt. Ainer des von Cilly diener genandt der Lamberger, dem der von Cyilly als seinen gehaimen wol vertraut, der vielleicht durch guet und verhaissung durch graff Laszlauen was verkhert warden. Darumb sagt er dem von Cilly nur das best und er mocht demselben graffen Laszlauen wol vertrauen, wenn es waren red auserstanden an des khünigs hoff, wie der benant graff Lasslaw woll auff funffzehn hundert mann haimblich bracht hett in des haus, die hielt verborgen in den turmen und kellnern under der erden, daraff aber der Lamberger zue besichten das geschloss allenthalben von dem von Cilly geschickt wartt, der sagt im wiederumb, wie er in dem vorgenannten gschloss niemandt anderst sech dann graf Lasslaws diener unnd möchten wol ziehen one schaden. Nach dem allen brache auff der durchleuchtigist fürst khönig Lassla mitsambt dem von Cilly und andern fürsten und herrn unnd auch den creuzern und fueren auff dem wasser der Thonaw mit iren schliffungen uncz gen Weissenburg; gegen den khönig khame graff Lasska auf dem wasser gefahren und endpfieng den khönig, den von Cilly unnd ander fürsten und herrn mit ungarischer trew und versprach aber dem khönig und dem Cilly in dem geschloss leibs und guets sicher zu sein und endpfohle sich und seinen brueder den Mathiasch sein khüniglichen genaden zue aller gehorsamb, darauff stuendt der khönig mit dem von Cilly mit den bessten iren dienern und räthen von den scheffen und wurden von graff Lasskauen belaittet in das hauss und am ersten traet zu dem schloss der Rainoldt von Rozgon mit seinen diener, die hetten viel grüner panier der wart in das geschloss gelassen. Darnach kham der khönig mit dem von Cilly mitsamt andern räthen und diener, derselben mann ain thaill mit dem khönige und den von Cilly in liess und als beide herrn nun khamen in das geschloss, da wardt aufgezogen das thor und das volkch fürdergeschlagen durch graf Lasslauen und wardt verboten niemandes mehr einzue lassen und als muessten der herrn diener herab in die stat zue den creuzern.

Nu wass vormallen zun Prag in der khrönung khünig Lasslauen zwischen graf Hansen von Huniat gubernator zue Hungern und herrn Georg von Potibrot, dem gubernator zue Böhaimb und herrn Ulrichen Eiczinger wider den von Cilly ain haimbliche pindtnüsz beschehen wann es was wider sie, dass er khünig Lasslauen in haben und regieren solt, dardurch villeicht angetragen was bey graff Lasslawen nach abgang seines vatter und auch bey andern Ungerischen herrn, wie sie den von Cilly mit guetten wortten mit khünig Lasslauen gen Ungern und im der regier des khünigreichs vertrossten solten, das also beschach. Darauff sich der von Cilly verliess und zog also eilendt mit dem khünig von Wien in das khünigreich unnd wolt sich vielleicht der unndern geschlösser unnd der regier unnderwunden haben, wenn die mechtigsten herrn zue Ungarn der der maistte thaill wider graff Lasslawen waren und besorgten, nachdem er mächtig was an guett und khlainoden, die ime sein vatter hett lassen, er wurd khome an seines vatters statt, und wuerdt der gubernator und sie regieren. Umb solche der Ungarischen herren vertroestung kham der von Cilly umb sein leben. Als der khünig nu hett gessen, kumbt zue im der graff Lasla und trösst in mit viel guetten Ungarischen wortten, unnd erbott sich gegen sein khüniglichen genaden auff das höchst und pflag sein wol. Desgleichen er auchthett gegen dem von Cilly und als es nun nacht wardt, do geraw (gerufte) den von Cilly, das er khommen was in das geschloss, wann sich erhueb in im ain grosser graussn und verredt, hülffe im gott iezundt auss dem geschloss, er wollt fürbas zue Ungern in khain geschloss nicht mehr kommen, nun er was desselbs gewaltig und lag also die nacht uggeschlaffen in seinem zimmer und in seinem gewannt, das was ein joppen, die was gemacht für schüss und als nach mitternacht hieben an die wachter in dem schloss an zue pfeissen und zue pauken unnd viel wunderlichs geschrey wardt von inen gehört und die mauer und thor waren allenthalben von ihnen besetzt und als der tag zuenahet, stuennd auff der von Cilly und liess im das haubt zwachen und gedacht wie er und der khönig aus dem geschloss khämen. In der zeit hört der khünig mess und nach der mess gieng er in sein zimmer da wardt bestellt und verlassen, wann sein khünigliche gnad nun beraitt were, dann solt er gehen zue dem thor, so wer an zweifl, man wuerdt im das offen dann, so wolt nach imn dringen der von Cilly, in der weill hört der von Cilly mess und ehe wenn die mess halb endt hett, khame der Lamberger zu dem von Cilly, unnd sagt im, wie graf Lassla unnd die Ungerischen herrn auff in warteten und wollten ein rath haben. Der von Cilly antwortet, er wolt nur hörn zu endt die mess unnd wolt darnach zue in khommen und ehe wenn die mess noch ain endt hett, khame der Lamberger aber und sagt im, wie lange die Ungarische herrn unnd graff Lassla solten auff in warten, wann die sach wer genöttigt darob sie zue rath gehen wolten, der von Cilly antwortet ime, ich will ja von der mess nicht khommen. Uncz sie ain endt hatt, darnach von studt vill ich zue in khommen: und als die mess ain ende namb, gieng der von Cilly mit dem Lamberger und etlich andern seinen dienern in ain stuben, darinn graff Lassla und andere Ungerische herrn, die seines thails bey einander gesamblet waren, da wurden des von Cilly diener bey der thuer auffgehalten und in die stuben nicht gelassen, sondern allain der Lamberger ging mit im in die stuben und als sie nun bei einander waren, da ging von im der Lamberg und sprach: Ich

hab euch zu einander gebracht; ainet euch nun selbst mit ainander und also schied er von inen.

Darnach hueb an graff Lassla gegen dem von Cilly zu reden und sprach, Du von Cilly, mein vater und ich haben dir unser tag khain leids gethan, aber du bist daraffgangen, hiestu uns umb unser leib und guett, trew und ehren mugen bringen, das hettestu gern gethan. Auss den wortten der von Cilly vernamb, dass ime die sach zue dem todt gemaint were, doch so beredet er sich gegen im und sprach, er thett im unguettleih, dann er hätt in beiden sein tag nur gedient und nie ungedient. Zue handt trugen die Ungern auff den von Cilly mit ihren grossen säbln und da das sach von Cilly zog auss sein messer und schlueg zu graff Lassla, graff Lassla warff fur die handt und endtffieng den schlag in etleich vingern und ein thail in das haubt, wann graff Lassla hett an ainen vinger ainen grossen gulden ring der beschirmbte in, sonste hiet in der von Cilly die finger ganz abgeschlagenwen versehenlich was, das ime der von Cilly den schlag maint zue dem todt und als die Ungarn sahen, das graff Lassla verwundt was, da schluegen sie gar hertiglich auff den von Cilly und mochten ime doch an dem leib nicht geschaden, wenn er hette in ain joppen, dadurch sie nicht möcht- en gewinnen. Darnach schluegen sie in die fuess und in die hendt so lang unzt er muest fallen und tödten in und da er todter vor inen lag, da namb in ain Unger, genannt Selaty Michäl und warff in auff ain fürpanckh und schlueg in ab mit seinem messer sein haupt. Das haubt sy darnach ausgeschickcht hatten das erst am dritten tag widerbracht wardt und hielten dem todten leichnam in dem geschloss an dem vierten tag, da antwortn sie in heraus seinen dienern, die namne in, füerten darnach zue seinem begräbnüss gen Cilly.

Also namb ain endt das geschlecht von Cilly am Erichtag vor Martiny, anno quinquagesimo sexto.

Und als das geschrey hört der durchlauchtigste, khünig Lassla und sa die Hungarn umherlaufen mit blossen messern, da erschrackh er sehr unnd fragt, was das bedrutt, da khamnainer zu ime und sprach: Herr sie haben erschlagen den von Cilly euern vettern. Nun wolten etliche Ungern auch ge lauffen sein zu des khönigs memach, da spranng für ein Unger mit ainem messer und waret. In der zeit khommen etliche Ungerische herrn und dagten im gelegenheit der sachen, wie der von Cilly wolt erschlagen haben graff Lassla als sein genadt dann wohl sehen wuerdt an im das warzeichen, darin in seine freundt beredeten unnd den von Cilly also im zorn ertödt hietten und sein gnad bedorfft sich nicht zu besorgen, wann er und die seinigen solten sicher sein leibs und guetts, doch so liess graff Lassla fahen wenig des khünigs diener und liess sie zu ainander thuen in ain stuben, die darnach leidigmacht der bischoff von Wardein. Darnach wardt gebotten von dem khünig den creuzern, das sie solten ziehen haim an ir gewarsamb, das sie thetten und also kham khünig Lassl in die gewaltsamb graff Lasslaus von Huniat und als die creuzer khamen in ir haimbwesem, da sturben sie am meisten thail all und gar wenig blieben aus in, darumb sie gott der Allmechtige strafft von ires bösen lebens wegen, das sie gefüert hatten. Darnach namb graff Lasslaw der wüettundt wolff und moerder den durchlauchtigen fürsten und herrn khünig Lasslaun das unschuedlig lämblein und füert in unczt gen Tumesburg auff den weg sich der fürst gar frölig gegen im stellt und erzaigt

und thett als im gar lieb hett, dadurch er behielt sein leben, wann es was offen-
bar, das der fürst mitsambt seinen vettern dem von Cilly solt vergangen sein, das
aber gott zu diesn malln vielleicht nicht wolt verbringen ...

32. *Michael Beheim*

citirano po: Die Gedichte des Michel Beheim I-III. (DTM 60, 64, 65). (ed. Gille
H./Spriewald I.), Berlin 1968-1972.

Von Michel Pehams gepurt und seinem her chomen in dis lannd (št. 24)

Opisuje svojo življensko pot in našteva, katerim gospodom je služil.

/v. 37/ Das was mein herr von Pranenburg marggraf Albrecht.

darnach wart ich des fursten lobeliche

van Tennenmarkt, chung Cristiernus knecht.

/40/darnach mich herczog Albrecht van Payren auf nam,

darnach herczog Albrecht van Osterreiche.

czu graff Ulrich van Czili ich darnach cham.

Darnach cham ich zu meim herrnn chung Lasla,

der laider ist zu Prag verdorben da.

Dis ist von den Turken und strafft allen adel, daz sy dar zu nit tun (št. 238)

Huduje se nad sprtostjo in neaktivnostjo zahodnih vladarjev in plemičev v boju proti Turkom.

/v. 205/ welt ir due sach nit under stan,

Saffoy, Cleff, Hessen, Turingan,

Nürnberg, Maidburg, Czili, Mailon,

Verrer, Manto und Paden

All fursten, wie ir seit genant,

/210/das euch das ist so gar ein tant,

da durch ist euer nam geschant,

das red ich sunder laugen.

*Hie hon ich gemacht von dem turkischen kaiser Machmetan, wie er Kanstantinapel
gewn und die Sirvei verwustet und wie grass schand und schaden er vor
Kriechischen Weissenburg nam, und von dem zug den dar nach die kristen auff die
Turken teten, und wie der edel furst graff Ulrich von Cili ermardet wart. Das wer-
dend ir alles horn, wann ich Michel Peham ach in der rais gewesen pin.* (št. 328)

Uvodna predstavitev Ulrika Celjskega

(/v. 473/ der künig lobeleich

ain fursten hach geparen

/475/zu habt mat her erkaren,

den ich euch nennen wil,

Graff Ulreich der von Cili.

das her und alle menig

macht er im under tenig

/489/als ainem habet mann.

Ulrika opozarjajo na nevarnost umora
 /527/Het er getreuwe ret
 und warnung nit veracht,
 als im für wart gepracht,
 /530/er het solchs nie erarnet!
 wann er wart offt gewarnet
 /532/von machem piderman.

Opozorili naj bi ga škof iz Kalocze, vojvoda iz Limbacha, grof iz Posingena, trije bratje iz Rosega, nek "frumer Unger", posebno pa Reinold Rozgony. Nato mu rečejo, naj vzame s seboj vsaj spremstvo (v. 561-564) vendar:
 /v. 565/ Die red daucht disen hern
 von Cili gar fur neüten,
 er volget posen leüten
 /568/und ires valschen racz.

Vzroki za sovraštvo med Hunajdijem in Ulrikom.
 /v. 589/ Mit im in altem has
 von seines vater wegen
 der im ach alzeit gegen
 und widerwart waz da.
 Daz waz durch kung Lasslau,
 des waz er (sc. *Ivan Hunjadi*) gubernater,
 /595/seins reiches ain pestater,
 in aller Ungerlant.
 Schand traib er mancher hand,
 all nucz und rent nam er
 dem edlen kunig her,
 /600/daz waz dem fürsten (sc. *Ulrik Celjski*) wider,
 wann er der nechsten glider
 und sip des kunigs waz
 Darumb peschah im das.
 derselbig gubernater
 /605/hy dieses poswichcz vater,
 Hunadienusch hies
 Der disen marder liess
 der den fürsten verderbet.
 des vater untrew erbet
 /610/der sun und nam sichs an.

Ladislav Hunjadi je pač podoben svojemu očetu. Ladislav Posmrtni in Celjan gresta k njemu.
 /v. 631/ Er mit dem fursten zwain
 gen Weissenpurg auff trabet.
 das waz an ainem abet,
 all türn die warn wal
 /635/Peseczet, Ungaren vol

und ach dar zu die pfarte.
Wer zu dem künig harte
Teutsch oder Pehamer,
der mit im trug ein wer,
/640/swert, messer oder spiess,
man in der kainen liess
mit in dy vesten kummen.
all wer wart uns penummen
/644/auss halben vor dem tar.

Beheim je čutil, da bo nekaj narobe, bil je prestrašen. (v. 650) Nato ...
/v. 658/ Und nach dem ersten slaff
da hort man ain herpauken
/660/in tagenlichen taucken.
die Unger sunder lieb
heimlichen als die dieb
umb daz hauz waren sleichen
/665/mit waffen fraisigleichen
recht als die morder sa

Prvi poskus uboja zarotnikom ne uspe, ker Ulrik ponoči zaklene vrata svoje sobe (v. 670), zato spremenijo načrt.
/v. 680/ gegen dem morgen fru
Zu dem von Zili nu
Weidavi Laslau sant,
in dy kirchen zehant,
da man in het herfraget.
/685/der pot im solches saget
weil er waz pei der mess,
Sein herr mit im etwas
notliches het zu reden,
daz es zwuschen in peden
/690/wer ainig in dem hauss.
Dach wolt der furst nit auss
pis die mess ward volendet,
wie vil er poten sendet.
Und do die mess kam für,
/695/nür als er fur die tur
in seinen palast trat,
der morder kam an stat
mit seinen knechten laffen,
mit swertern, sabeln, waffen
/700/zu im in sein gemach.
Und da der furst ersach
daz sy in walten töten
in seinen grosten nöten

stalt er sich als ein helt.
/705/Der degen auss erwelt
pegund ein swert enporen
wie vil der Unger woren
noch wundet er ir drei.
Pei dieser marderei
/710/warnt sein leib uber herst,
doch wundet er zu erst
den vor genannten marder
und zeichebt im daz vörder
das er daz mal must han
/715/An seiner stirnen stan
dyweil er het daz leben.
daz er yms paz het geben.
ich het ims wal gegunt!
/719/Der Fürst war tötlich wunt.

Dva izmed njih temu nasprotujeta. To sta "Gregor der von Karwa und ach Jan von Tacha." (v. 724 sl.)

Ulrikovo truplo.
/v. 750/ hort was daz nit ain mort!
dem toten leichnum sie
das hapt ab slugen hie,
in ainn sak sie es stiessen.
/755/Den boten sie es hiessen
füren in die Turckei...

Glavo naj bi Madžari hoteli poslati Turkom. Ostale Ulrikove spremljevalce povsem oropajo. Oropajo bavarskega vojvodo Otona, mnoge gospode in grofe, oropajo tudi Beheima. (v. 793-799)

Postopanje z Ladislavom.
/v. 799/ Den kunig sy zu hant
in ain kemnoten stiessen,
her auss sie in nit liessen
pis diser mort ergink.
Wie ser der edel kink
erschreket wart dar under!
/805/daz dach nicht waz ain wunder,
da also grass romor,
vor im was affenpar
sein frnt von Cili helb.
ach wisset er nit selb
/810/wie er solt kumen voder,
ob er must sterben oder
/812/er lenger leben solt.

Hunjadi da zapreti, potem pa tudi ubiti še Rainolda Rozgonyja, Nikolaja Truchsessa in Wolfganga Ruckendorferja. (v. 813-854) Ko slišijo križarji o Ulrikovi smrti, nameravajo napasti trdnjavo, vendar je grad dobro utrjen in oskrbljen s hrano. Pošljejo poslanstvo do Ladislav, ta pa jim naroči, naj se umaknejo, kar tudi storijo. Beheima noben papež ali škof več ne pregovori, da bi šel na Ogrsko (v. 919-924). Po verzu 925 Beheim opisuje, kako je bil maščevan Ulrikov umor.

***Von sex mein grösten nöten* (št. 329)**

Dejansko opisuje svojo življensko pot.

Njegova peta stiska je bil križarski pohod proti Turkom.

/v. 99/ Da waz mein gräste sarg

die ich ye gwan auff erden,

und nummer mer sol werden

kain sölcher grasser grau,

Als ich dann gat getrau.

daz selb was, da der vile

/105/hach edel furst von Zile

neben dem kunig ermart

Wart van den Ungern dart.

da stund manch tausent man

die daz kreucz trugen an

/110/mit gfasstem schilt zu were

gegen der Unger here.

da stund ich auch, wann secht,

/113/Ich was kung Lasslau knecht.

33. Jakob Unrest: Avstrijska kronika

citirano po: Jakob Unrest Österreichische Chronik. (MGH Scriptorum rerum Germanicarum. Nova series), (ed. Grossmann K.), Weimar 1957.

Uboj Ulrika Celjskega. (str. 9)

11. Kunig Lasla was zu den zeiten noch zu Wienn und wolt ghen Vngern zyeihen, das im lanndt und lewt huldigeten, und das lanndt innemen; und nam mit im graff Vreichen von Cyly, den letzten des namens, ainen trostlichen und mandlichen fursten, der dan sein nagstgeporner frewndt was, wann kunigs Lasla anfraw ist graff Vlrichs vatterswester gewesen. Auch nam er zu im etwo vil krawtzer als pey funftausent und fur an der Tannaw untz gen Offen; da chamen der Vngrischen herren vil zw im. Da fuer er ghen Kryehischen-Weysenburg und war mit der Vnngern hylff gern an die Turekhen getzogen. Das unnderstuenndt der poss veindt mit des von Cily todt. Wann da kunig Lasla in seiner purgk zw Kryehischen-Weysenburg was, da petrachten die Vnngern nach irrer alten gewonhait ainen valschen radt uber den von Cily und an ainem eritag frue giengen dye Vnngern in den rat nach der mess; dartzu wardt graff Vlrich auch gevordertt. Da er nur mit einen knaben zw inn gieng - der was ain Kapeller - da

hueben die Vnngern an, in von allter, unbillicher schuld ... und schluegen da den edlen fürsten iamerlich zetodt, der sich daselbs trostlichen werdt. Doch warden der Vnngern zw vil und schluegen im sein hawbt in der kew ab. Darnach ward er ghen Cily gefuerdt und daselbs in dem kloster sendlichen pegraben mit grosser klag. Das ist geschehen anno Domini 1456 am eritag [vor Martini] das ist der zehennt tag des monats Novembris. Daselbst muest der edl furst, der da was graff Vlrich zw Zily, zw Ortenberg und im Sagur und in Windischen Lanndten durch den Ladislaumb von Hunadt und anndern Vnngern mer sein leben verliessen. Das mordt hyet kunig Lasla von stunden an den ungetrewen Vnngern gern gerochen, doch kundt und mocht nicht, wann er in der Vnngern gewallt was. Doch rach er sich an des Hunngamisch sun, an dem eltern, und lyeß im sein hawbt abschlagen; und das muest tun sein aigner marstaller. Darnach zoch der kunig wider ghen Osterreich.

34. *Andreas Krabath iz Lappitza: Denkwürdigkeiten*

citirano po: Krones F., Die zeitgenössischen Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli mit Einschluß der sogenannten Cillier Chronik V: BKSGQ 8 (1871), str. 1-120.

... Darnach zog Ulrich graf von Zilli zu kunig Laszla der nach hof gegen Wienn; wür zugen gegen Ungarn, wür hatten wohl tausendt pferdt, hupsch volck... (za leto 1456) Item nachdem bewarb sich kunig Laszla in den LVI jar und bracht vil gueter leit auf, nemlich gar vil creizer und zog selber an die Türken, da waren Huniad Janusch und brueder Capistran, baide todt, brueder Capistran ligt zu Ulag begraben. Zu der zeit waren der von Zilli und Weida Ulaszla kunig Mathias bruder, einander feind, Kunig Laszla richtet sie unterwegs, zum Puttak schwuren sie die bruederschafft und empfinden das darnach; alsbald der kunig kam gegen kriechisch Weissenburg zu stund an zu morgens, da erschlug waida Ulaszla den von Zilli zu todt im gschloss, den er hatte das gschloss inne, das geschach am s. Lucastag in LVI jar, da zertränt sich alles hör creizer, ziechet eillendlich wider haimb, kunig war selber in grossen sorgen und gab gar süsse wort ...

35. *Letak iz Avstrije septembra 1452*

citirano po: Palacky F., Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens and seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471). (FRA II/20), Wien 1860, str. 50-51.

Hochgeborner fürste, meynen willigen vntherthenigen dinst etc. von wegen der Österreicher, wy sich dy mit den Hungern verbunden haben vnd mit etlichen von Behmen, als mit dem von Rosinberg, darzu mit dem grauen von Zily dem jungen vnd alden, wede keyser Frederichen von könig Laszlaws wegen, in meynunge, das sy jn mit allerley hanthtat vonseynen keyserlichen G. fourdern welden, das her den y in seine veterliche lande setzin solde etc. Diese hatten in ver-

sammlung vor 14 tagen im felde gelegin vor einem slosse Orth genant in Osterreich, keyser Friderichs erbe, vnd darvor nahend 8 tage gelegen, das sy denn gewonnen haben, vnd jr mehr denn 150 doruff gefangin etc. Dornoch am nesten Sontage VIII vorgangin sint sie mit macht 16000 man vor die Neustat gerückt, vnd habin dorinne keyser Friderichen mit sampt konig Laslaw begriffin, vnd habin ernstlichen jren konig vnd h. gefodert mit nohme vnd morden vnd habin zwir aus den grossin buchs in geschossen in die stat, vnd jn sost ernstlichen angesprochen, vmb eren h. konig Laslaw. Do in solchem vmbgeben ist der ertzbischoff von Saltzburg, der bischoff von Reginsburg, der bischoff von Freisingen, der marggraff von Baden, der des keyzers schwester hatte, herzog Ludwigs von Beyern, marggraff Albrechts von Francken rethe, die allesampt dozzwischen gethedingt haben, von dem obgenannten Sontag bisz an den negsten Freitag vorgangin, also nemlichen: Das keyser Friderich konig Laslaw graue Vlrichen von Zily geantwert hat am negsten Montag vergangen in der neunnden stunden des tages. Der den also heute alher kein Wyen mit sampt konig Laslaw mit dem gantzen heer kommen ist, vnd en alle geistlikeit in gantz Wien, alle studenten mit grossen frewdin in einer procession entphangen habin, vnd sinth jm ein gutt theil vor die stad vff das allirköstlichste mit heilighthum entkeigen gegangen item die jungfrawen in eren process. besunder, bürgerinne vnd bürger itzliche besunder, die kinder besunder etc. Ist es in allen articuln also bliben, das konig Lasla allhie zu Wien bleiben sal biss uff Mertini nestkommende, vnd in dess sollin die obgenanten herren dorzwischen tedingen, ob man sy in suneweise güttlich vorrichten möchte etc. Die Vngern haben zu diesem geschefft nichts gethan etc.

36. *Wolfgang iz Steyerja*

citirano po: *Itinerarium venerabilis patris Wolfgangi de Stira*. V: Pez H., *Scriptores rerum Austriacarum II*, Leipzig 1725, st: 445-457.

Izročitev Ladislava Posmrtnega Ulriku Celjskemu. (str. 451)

Anno Domini 1452 Fridericus dux Austriae, filius Arnesti ducis Austriae modo in Caesarem per papam Nicolaum V. creatus, circumvalatur in Nova-Civitate per Australes, Ungaros, Bohemos et Moravos, ad eis praesentandum regem Ladislaum, quem in sua tutela idem Fridericus habuit tunc. Qui Fridericus adversariorum importunitate quodammodo coactus, dictum Ladislaum ipsis circa festum nativitatibus Mariae Virginis tradidit et in manus Ulrici comitis de Cilia commendavit. Qui de campo tunc omnes recedentes, unusque in locum suum revertitur.

37. *Avstrijska kronika iz časa Friderika III.*

citirano po: Uiblein P., *Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III.* V: *MIÖG* 78 (1970), str. 392-415.

Alls er (*sc. Friderik III.*) nu mit seinem gemahel in die Newstat kam schikcht er die kayserin wider auf die Steyrmarch gen Lewben, und die Ostrerreicher mit

den von Wienn, auch der von Cili graf Ulrich, her Ulrich Eyczinger waren obrist haubtlewt, slugen sich zw veld fur die Newstat und notten in, das er in seinen vettern kunig Lazzla herausgab, und furten in gen Wienn, und ward der gut kunig so lang umbegefurt gen Peham und gen Hungern, und alls er zw Kriehisch Weyssenburg was, da der streit bas beschehen von pruder Hansen Capistrano mit den Turgken, die nu fluchtig waren worden, ward derselb graf Ulrich von Cili erslagen von wayda Vilazzla, dez Huniänusch sun und andern Ungern, des der kunig, herczog Ott von Rein und allez volckh der krewczer betruedt wurden, und zugen an alle auzrichtung von dann und sturben der krewczer vil unden in Ungern. Das ist beschehen 1456 ...

38. *Kleine Chronik von Österreich (1368-1458)*

citirano po: Zeibig H. J., Beiträge zur österreichischen Geschichte aus dem Klosterneuburger Archive. V: AKÖG 9 (1853), str. 365-368.

A. d. 1450 zwischen ostern und pfingsten zoch man für niderweiden, das gab man dem von cili, der was des landes hauptman. Item darnach ward Neirn gewonnen, davor ward her wilhelm der Ebser erschossen und darnach zoch man für Galicz, das gab man.

Anno eodem (sc. 1453) kamen in zwietracht herr ulreich der eyzinger und graf ulreich dem von cili und der von Cili ward ze Wienn von dem kunig gedrunen.

1456 - an sant Vincencentag (22. 1.) zoch kunig lassla ze Wien aus mit sambt dem von cill und lagen die erst nach ze lawffe, darnach ze presburg und zugen gen unger.

Anno eodem starb der alt hunyadyanusch gubernator des hungarischen reichs.

Anno eodem ward der wolgeborn edel fürst, graf ulreich von cili erschlagen und ermorder von dem weydam lassla des alten gubernatores sun und von Canislasla vom sprinczenmarkht und andern iren mithelfern zu krichischen Weissenburg im gscloss, an sand merten tag.

39. *Anali iz Melka*

citirano po: Annales Mellicenses. V: MGH SS IX, Hannoverae 1851, str. 484-535.

1456: ... Castrum Nandralba in Ungaria a Turcis valide oppugnatur. Crux predicatur, fitque passagium grande presente Capistrano. Turci fugiunt, nutu Dei suffragioque pugnatorum. Decapitur comes de Cilia per filium gubernatoris; idcirco Ladislaus rex veniens Budam, homicidam decapitare iubet ...

40. *Salzburška svetovna kronika*

citirano po: Anonymi Mellicense breve chronicon Austriae. V: Pez H., Scriptores rerum Austriacarum II, Leipzig 1725, str. 461 sl.

Ladislava Posmrtnega izročijo Ulriku Celjskemu.

(1452) Revertio Imperatore Friderico cum uxore ex Roma, coronatione recepta, apud Novem Civitatem per Comitem Cyliae et Ulricum Eyczinger, Wiennenses et Australes obsidetur et tandem certis principibus et praecipue archiepiscopo Sigismundo Salczburgensi placitantibus, Rex Ladislaus eis ad terram Austriae praesentatur et sic obsidio solvitur 1453.

Smrt Ulrika Celjskega.

Eodem anno (1456) descendit per Danubium cruce signatorum ad Ungariam ex superioribus partibus maximus numerus. Quos dum rex Ladislaus et comes Ciliae Ulricus, illius prosopiae ultimus, ipsius regis patruus, comitiati sunt, in castro Futtack dictus Ciliae comes per Ladisalum de Huniad fallaciter occiditur, ex quo omnium rerum gerendum in regno grandis turbatio facta est.

41. Pismo Jobsta iz Einsiedla

citirano po: Kürschner F., Jobst von Einsiedel and seine Correspondenz mit der Stadt Eger. V: AÖG 39 (1868), str. 259-261.

Jobst von Einsiedel piše 26. decembra 1456 Jorgu Smideul in Kasperju Junkheru.

Mein frewntlichen dinst zcuuor, frewntlicher lieber brueder vnd besunder lieber vnd gueter frewnde. Ewr schreiben pey ewern reittenden knecht vnd diner, den von Czilij etc, anlangende, habe ich vernomen, vnd achte wol, nach dem ewr stat an vil landen gegrenczt ist, vnd die lewt, die hin vnd here wandern, die horen vil, si sagen auch vil. So hat mein g[enediger] her sindt der ersten schriffth euch gethan von des von Czilij wegen mancherley schriffth vnd potschafft gehabt, die sich nye geleicht haben, allewege eine anders denn die ander. Denn vmb den von Czilij, das ist also. Der ist hin, vnd wie das zcu gegangen ist, das kan nach in eingensehafft nach nymant wol gewissen, denn dae er erslagen ist worden, dae ist er gefordert worden in der Vngerischen rat, pey jm ist eyn knab gebest, dae hat er sich geczweiet mit des gubernators sone, vnd jm ist ein czedl furgehalden worden, also hat er von ersten ein schafle gewonnen vnd hat den gubernator durch den kappff gehawen, dae hat er ein hannt furgebarfen, also ist er von jm durch ein hannt vnd hewpt in eyn slag gehawen worden, darnach haben die anderen jn durch die fuesz gehawen, dae ist er vber ein pannk gefallen, dae hat jm eyner durch dem munt gehawen, das jm das hewpt norten an der hawt pliben ist etc., also geet die schriffth meyn hern gethan vber eyn. Aber vnser allergenedigister her der konig ist frisch vnd gesunt, vnd ist ganncz in der Vngern gewalt, der gubernator der regiret jm, die pehmischen hern sein nach pey jn, auch eins teils der osterrischen rethe, vnd sein konigliche (genad) wirdet nach von jn erlichen gehaladn, sein k. g, ist an sand Andres tag zcu Temeschwer XXXII meil wegs vnter Ofen gewesen, in den weinacht heiligen tagen sol er zcu Ofen sein, aber fur sol ein tage da vmb Temeschwer sein ...

42. Poročilo o dogodkih v Beogradu

citirano po: Birk E., Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungarn und ihres Sohnes König Ladislaus 1440-1457. V: Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien 1894, str. 251-252.

Ulrik Celjski in Ladislav Posmrtni prideta pred trdnjavo v Beogradu.

Nach Crist gepurt MCCCC und in dem LV jare am achten tag in dem Nouember kame der ... konig Laszlaw ... gein krigischen Weysenburg ...

Item do waren palde zway Rosz, ains dem konigk und ains dem von Zyly und aylden palde mit in bayden zu dem Slosz.

Item als balde sye nwer hin ein komen, do komen die Hungrischen herrn mit irem volke gedrunge, mit irer were, mit swerten, kolbn und ander were und slugen und stissen des konigs und des von Zyly und anderer hern volk alles herausz und sparten die thür zue und liessen nymemant in das geschlosz, weder hern noch andere leute, sye liessen dann ire wern her auszer.

Item des morgens do der konig hett messe gehort, ain stund auff den tag, do rufften die Hungrischen hern den von Zyly zu im In ain kamer, durch einen des von Zyly dyener genant der Lamperger do antwort der von Zyly zu im und sprach was wollen sie iczund, und der von Zyly ging zu dem gubernator. Und als er zu im kome, do sprach der gubernator: Herr graff von Zyly, du pist ye und ye wider mein vater und wider unsern standt gewesen. Do antwort der von Zyly und sprach: Wer das sagt der thut mir ungutlich, und wil das erweisen als ainen frumen fursten zu gepurt.

Item von stund an nach den wortn slugen die Hungern auff den von Zyly, do wert er sich als ein ritterlicher mann.

Item und der von Zyly sluge dem gubernator ain wunten in sein haupt und aine in die hannt und verwundet auch andere die wider in waren.

Item des von Zyly volks was nymands bey im dann der graff Gregorn von Krabaten der hett im viel slege auf gefangen und ein knab was bei im, der wart auch wundt in die hannt.

Item also slugen sye den von Zyly zu tode und als er nu tod was da lief der Ellschymagell in die kamer und sluge im als tode das haupt abe.

Item als der rumor in das slos erschale, do lieffen die Hungern auff die mawern und schuffen und wurffen herausz zu den creuczern, die da gingen auff dem grabe angeuerd und wollten sehen wie die Turken das slos zu schossen und gesturmet hetten und als der von Zyly was erslagen.

Item do fynge die Hungern alle heren die bey dem konig waren.

Item von ersten den hochgebornen furstn und hern herczog Otten von Bayern und den von Krabathen, den von Pernburg, den von Rosnburg den von Sternberg, den von Fetaw und alle des konigs reth und andere viel edler und streng hern ritter und knecht und machten uber die alle sackman und zogen ettlich ausz pisz auff die joppen.

Item als sich das begabe, do ward ain auflauff in dem here und was yederman bald in seinem harnasch und alle hauptleute schickten sich mit irem volk und vermaynten das sloss zu sturmen.

Item under den was ain junger graff von Gortz und ainer von Lichtenstain, der von Nikelspurg und der hubmayster von Wienn und auch andre strenge ritter, edel, ersame leute mit dem creucz, die wollten haben gethan als gute leute, den layd was umb iren herrn.

Item die obgenanten vermaynten das sloss zu sturmen, wie wol das ist, das hundert tausend und XX M Thurcken da vor sein gelegen, das nicht gewynnen mochten.

Item als die Hungern sahen der creuczer schickenung, do liessen sy ruffen von dem sloss in die stat, das die Hungern in der stat den crewczern kayn layt sollten tun, sy wollten dan des nit vertragen sein. Do wurden etlich beraubt, die in der stad warn und liessen doch die crewczer ausz der stat, das sie in an irem leib nichtz tatten. Auch der konig thett in botschafft von dem sloss sy sollten sich umb die sach anrured den von Zyly nichtz annemen, noch nymand solt sich begeben, wann die sach ging die crewczer nichtz an und soltn iren harnasch abe thun.

43. Pismo kralja Ladislava Posmrtnega prebivalcem Wroclawa

citirano po: Palacky F., Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens and seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471). (FRA II/20), Wien 1860, str. 130.

Ladislav Posmrtni piše 10. novembra 1456 prebivalcem Wroclawa o smrti Ulrika Celjskega in o svojem počutju.

Ladislavus dei gratia Hungariae, Bohemiae etc. rex, Austriae dux, marchioque Moraviae etc.

Honorandi fideles dilecti! Instituumus contra Turcum, nostrae religionis ac nostrum praecipuum hostem, exercitum ducere, obque eam rem in Nandoralbam usque descendimus, quam octava die praesentis mensis cum omnibus qui nobiscum venerunt, incolumes applicuimus. Ubi die sequenti accessum nostrum rixa quadam inter illustrem olim Ulricum comitem Ciliae etc. consanguineum nostrum dilectum, et magnificum Ladislaum de Hunyad fidelem nostrum dilectum exorta, Ulricus ipse vita functus est. Nos in finibus Turcorum existentes, cum hiemem advenisse conspiciamus, et auxilia nobis promissa venire minime videamus, cruce signatos qui cum Maj. nostra erant licentiavimus, et superiores repetere partes in brevi intendimus. Haec vobis significare voluimus, ut si qui vani rumores ad vos de Nostra Serenitate venirent, quos saepe maligni aut leves homines deferre consueverunt, certi sitis nos sospitem dignitatem et majestatem ut consuevimus et nostro culmini decens est, retinere. Quod vos laeto animo audire non ambigimus; et ista ceteris nostris benivolis notificare poteritis. Dat. Nandoralbae, die beati Martini, regnorum nostrorum Hungariae etc. decimo septimo, Bohemiae vero quarto.

Ad maadatum domini regis. Honorabilibus magistro civium, consulibus et juratis communitatis Wratislaviensis fidelibus nostris dilectis.

44. Pismo Konrada Hölzlerja

citirano po: Palacky F., Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens and seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471). (FRA II/20), Wien 1860, str. 104-105.

Konradl Hölzler piše 13. novembra 1456 Rüdigerju von Stahrenberg.

Cunrad Holtzler hubmaister in Osterreich, dem edeln h. h. Rüdiger von Storenberg, mynem gnedigen herrn, etc.

Ich lass euch wissen, das vnser gnedigster herr der künig, vnd weilent der von Cilj, dem Got gnade, an dem negstvorgangen Montag herkommen sein, do seint der junge gubernator, der von Waradein, der gross graff vnd vil ander vngarische herren sein königl. G. auff der Saw entgegen gefaren, vnd jn vnd denselben von Cili schön empfangen.

Vnd an dem Erichtag dornoch des morgens zwischen 7 vnd 8, als sein K. G. vnd der bemelte von Cili von der messe gegangen sind, do hat der jung gubernator, der Syle Mihal, der Canisi Laszlaw vnd etlich ander den vorgeantant von Cili zu en erfodert. Vnd do her zu jn kommen ist, do hat der jung gubernator zu jm gesprochen, her sey der, der allewege wider sein vater vnd, jn gewesen sey, bey vnserm gnedigsten herrn dem konige in jren sachen geirret, vnd auch vmb jr ere, leib vnd gut gerne bracht hette, vnd von stund an sein messer gezuckt, vnd die andern angerufft, das sie auch zuckten, vnd jn angeende ermordt vnd dornach das haupt abgelagen vnd das dem despoten zu schicken: das die andern hungerisehen herrn die bey den sachen gewest sint, nicht haben gestaten wellin: vnd sie habin sust nymand kein leid gethan. Aber der von Cily hat den jungen gubernator in das haupt, in vir finger, vnd den Sile Mihel in den arm gewundt, vnd sust ist nymand mer wunt worden. Die rete, ich vnd ander, vnser gnedigsten herrn des koniges hoffgesinde, sein in grossem trübsal vnd jrrunge gewesen, vnd meynten, is würde vber syne königl. G. vnd vns allen auch geen etc. Alleine vber den von Cily die sache angefangen gewesen ist etc. Her ist dess manchmal wol gewarnet, das sie sulchs kegen jm vorgenommen vnd im willen zu thun haben, vnd von den hungerischen herren am mehrenteil widerraten, sich gen Weissenburg nicht zu fugen. Das her wider vnser vnd menniglicher rat gethan, vnd nicht hat folgen wöllen etc. Es wirt sich vnser ofgenanter G. H. der künig vff den nehsten Montag von hynnen erheben. Vnd uff denselben tag wirt man auch den von Cily von hinnen gen Cily füren. Sein königl. G. wirt uff die nehstkünftigen weihenachten wieder hinoff kein Ofen kommen. Sein kon. G. schreibet allen phlegern in des von Cily land, vnd wil sich aller slösser, herrschafft, gebiet, vnd aller wutz vnd renthen vnderwinden vnd innehen etc. Geben zu Futtg am Sunabend nach sand Martinstag 1456.

45. Zaščitno pismo Ladislav Posmrtnega iz 1457

citirano po: Birk E., Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungarn und ihres Sohnes König Ladislaus 1440-1457. V: Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien 1894, str. 254-258.

Ladislav Posmrtni skuša s pismom opravičiti svoje ravnanje proti najstarejšem sinu Ivana Hunjadija Ladislavu po smrti Ulrika Celjskega.

Med grehi, ki jih očita Hunjadiju, je tudi vojskovanje s Celjskimi.

... et utrunque comitatus scilicet et ducatum prescriptos preda et spoliis affecit igneque conbussit gravia et inestimabilia rerum dampna inferrens in illis levato exercitu primum comitatus nostros Cilie et Zagorie quos tunc fideles et sincere dilecti consanguinei nostri condam Fridericus et Ulricus comites Cilie etc tenebant, et tandem ducatum nostrum Austrie invasit ...

Kot gubernator je Hunjadi sicer nekaj storil za zaščito dežele, sicer pa je s svojimi dejanji povzročil precej gorja.

Nosque sibi omnes pretactos excessus et singula quoque delicta et crimina sua remiserimus ac insuper magnis ipsum honoribus et donacionibus prosecuti fuimus

Karakterizacija sinov Ivana Hunjadija.

Postea vero ipso Johanne de Huniad de medio sublato et duobus filiis suis, vtputa Ladislao et Mathia paternorum scelerum non solum imitatoribus sed etiam id, quod pater eorum vivens perficere non potuerat, supplementibus, ab eo remanentibus ...

Obljube Ladislava Hunjadija na ogrskem državnem zboru v Futaku.

Promiserat etiam maiestati nostre idem Ladislaus prestitio corporali juramento, se castrum nostrum Nandoralbense unacum quibusdam aliis Castris ad nos ut regem et sacrum regni coronam spectantibus in certo praefixo termino ad mansu nostras assignaturum, praefatum illustrem principem Ulricum, comitem Cillae avunculum nostrum qui se ad nostra beneplacita obsequiosum ac benivolum exhibebat et quem pro decore curie nostre ac directore rerum nostrarum lateri nostro fidelissime obsequentem iniunctum habebamus, sibi in patrem optaverat se eidem in filium observatissimum devovendo. Juraveratque nullo unquam pacto fedus paternum secum initum velle infringere ...

O Beograjski katastrofi.

Nam mox dum cum prefato avunculo nostro certisque aliis baronibus Hungarie et Bohemie paucaque familia nobis imediate a tergo herenti castrum ipsum ingrederemur, porte castris ad nutum suum impetuose post nos clause fuere nobisque in facie reverendi patris episcopi Titulensis ac college sui illustris ducis Burgundie ac plurimorum aliorum oratorum et peregrinorum tunc in copioso numero maiestatem nostram sequencium tanta ignominia illata est, ut cubicularii et familiares nostri domestici persone nostre servientes, qui ex more curie nostre a nobis deesse non debebant, dum ad nos intromitti peterent, armis, que quotidie deferebant, spoliabantur contra libertatem et laudabilem consuetudinem regalis curie nostre. O qualis hospitalitas! Sensimus in turribus et latebris castris peditum et stipendiariorum paratas insidias, comperimus nec ut regem et dominum sed ut inimicum susceptos nos habuimus egimusque noctem illam pavoris plenam, demum succedens mane rerum finem et nuper optati filii in susceptum patrem impie conceptam crudelitatem commonstravit. Dum tam exigui temporis curriculo eius vitam

abstulit. Infremuit namque spiritu obtrectator nominis paterni suscepti, prefatus scilicet Ladislaus sequentique luce manus cruentas in eum quem optaverat patrem quique princeps sanguinis nostri, ut puta cum condam genetrice nostra in secundo gradu consanguineitatis consiliariusque et terrigena noster exstiterat, iniciens ipsum, postposito timore dei et mundi, nostri in presencia cum quibusdam suis complicibusimproviso gladio crudeliter interemit, interemptum decapitavit, funus quoque abhominabiliter usque in quintum diem quasi brutale cadaver in cruore suo iacere permisit, rapinas tandem in rebus et bonis familiarium suorum et aliorum eciam nostrorum committi fecit ...

Očitki in obsodba Ladislava Hunjadija.

Nichilominus tamen nisi ad ultimum cupiditate regni ductos, prefatos filios antelati Joannis Gubernatoris in necem et periculum vite maiestatis nostre et consiliariorum nostrorum conspiratos fuisse deprehendidissemus, in tantum ut nisi providere potuissemus infra triduum realiter scelus conceptum in sanguine nostro et nostrorum complevissemus, omnino observare decreveramus et observassemus cum effectu ...

46 Johannes Roth

Nagrobni govor Johannes Rotha je v slovenskem prevodu dosegljiv v Simoniti P., Humanizem na Slovenskem, str. 239-244.

47. Kronika Celjskih grofov

Kritična izdaja kronike v: Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. I: Die Freien von Saneck and der erste Graf von Cilli. II: Die Cillier Chronik. (ed. Krones F.), Graz 1883. Kronika Celjskih grofov je v prevodu Modesta Golije dosegljiva v slovenskem jeziku, (Golia M., Kronika Celjskih grofov, Maribor 1971), zato je ponovno objavlanje besedila nesmotrno.

B. 3. Madžarska

48. Johannes Thuróczy: Chronicon Hungarie

citirano po: Chronicon Hungariae Joannis Thurózy. V: Schwandtner J., Scriptores rerum Hungaricarum I, Vindobonae 1766, str. 47-366.

O Ulrika Celjskega prisotnosti pri kronanju Ladislava. (str. 303)

Qui pro puero coronato, ad instar aliorum regum Hungariae tempore coronationis, pro observanda suae plebis libertate sacramentum praestantium, reale praestitit juramentum ...

O Ulrikovih vojaški aktivnosti. (str. 309)

Quid autem comes Ciliae Ulricus, reginae avunculus, diebus in eisdem in illius vindicatam operatus sit, senes regni Sclavoniae memorant usque modo, et illa gravibus non sine suspiriis ipsorum narrant filii.

O vojni Hunjadija proti cesarju in Celjanu leta 1446. (str. 325)

Nam dominus gubernator secundi sui officii anno pluribus armatorum agminibus compositis, omnem Carinthiae et Carniole agrum et magnam partem Stiriae crudeli cum severitate pervagatus est, res in praedam, homines in captivitate civitatesque ac oppida et villas ardentis in flamas redigendo.

Odnos med Ladislavom in Celjskimi na eni strani in Hunjadijem na drugi. (str. 336)

Porro rex Ladislaus, suae aetatis tredecimo, dominicae incarnationis MCCCCLIII anno, comitis Ulrici aliorumque multorum sui principatus nobilium in conductu, eiusdem anni in ea parte cum carnes piscibus dominorum mensis cedere parabant, venit in Hungariam, Budensisque civitate intratu, in illa admodum laetus manebat. Eisdem vero in diebus dominus comes Biztricensis partes regni inferioris lustrabat. Sciebat plurimos dominos de Hungaria et maxime comitem Ulricum non recta ad ipsum esse voluntate. Metuebat igitur, ne apud regem caecas ipsi insidias tenderent, in quas si incautus graderetur; de facili cadere posset. Salvi tandem conductus sub securitate, ea tempestate anni praedicti, quam Titanei axis ductor veris instantibus primitiis, piscium hospitio relicto, ad arietis cornua suos colligaverat equos, ipsis scilicet sacris quadragesimalibus diebus, dominus comes Biztricensis ac magnifici potentesque in regno viri Thomas Zekel prior Auranae, Wlad Transalpinarum partium Wayvoda, Ladislaus de Kanisa et Sebastianus de Rozgon nobilesque Hungariae multi, radiantibus stipati armis, splendida in agmina distincti in forti brachio armorumque tutrici in praesidio potius quam dicti salvi conductus confidentes in asscuratione, partiter ad regem venerunt. Amabant hi magnates dominum comitem et pro illius vita vitam suam in discrimine ponere non formidabant. Conversatus est igitur dominus comes apud regem dies per plures, tandem recedendi licentia obtenta ad Themeswar descendit.

Vpliv Ulrika Celjskega na Ladislava Posmrtnega. (str. 338)

... Hi rumores quam ad regem Ladislaum delati sunt, mox iuvenis princeps intime expavit et comes Ulricus, Almanico qui ducebatur bellicae virtutis animo, quique suis regem consiliis dirigebat, non minus turbatus est. Non ergo regni de tutela tractarunt et nec ad obviandum hosti arma pararunt, sed velut rumorignari, unius noctis sub tenebris Budensi de castro exeuntes, in Viennensem civitatem via immorata se contulerunt et Budense castrum irreclusum plusquam medium per mensem debita sine custodia stetit ...

O beograjski katastrofi. (str. 345)

Inter haec comes Ulricus Ciliae dudum conceptam in quondam dominum comitem Joannem invidiam, qua via illum, defuncto patre in illius filios parturire posset, multo suae mentis in fervore revolvebat. Cogitabat enim, eosdem iuventutis mente duci et eo propter suas per insidias eo citius illos subvertere posse

arbitrabatur. Nam ipse comes Ulricus dum omnium hominum esset ambitiosissimus superbiaque, humanam supra naturam tumidus, aegre ferebat ante haec dominum comitem Joannem regni Hungariae gubernamine potiri.

Hunc quidem titulus consanguinitatis iure sibi supra omnes competere indicabat. Alia vero causa invidiae exhinc orta erat, quod ipse quondam dominus comes Joannes ea tempestate, cum adhuc gubernaminis fungeretur officio, a Romanorum rege pro non restitutione coronae et pueri regis poenas exigens, in ipsius comiti Ulrici tamquam eiusdem Romanorum regis partem tenentis, se ingresserat offensam. Tertius quidem rancoris fomes inter praefatum comitem Ulricum et dictos filios ipsius quondam domini comitis Joannis, exinde causabatur, quod idem comitus Ulricus tum regium latus, tum omne quod in Hungaria pingue, pulchrum et suum erat, ea quae ipsorum iuvenum comitum dirigebat manus, velut homo ambitiosus et intime superbus, in suam potentiam redigere laborabat. Haec comitem Ulricum mentaneis corrosionibus intrinsecus non modicum mordebant, haec ipse ad finem deducere peroptabat. Fertur enim quod dixisset, Ego sum homo ille, qui hoc canile lingvagium, hac de terra exstri-pabo. Non latebat iuvenes comites, Ulrici comitis venerata rerum directio. Quapropter amara erga illum ducebantur recordatione, nec minus cunctum Hungariae vulgus, despecto illum intuebatur lumine ... Et hac quidem congregatione multorum adventu procerum in dies crebescente, comes Ladislaus qui regis Ladislai levum animum comitisque Ulrici metuebat insidias, more paterno, multo armati militis tutamine vallatus, ad regem venit. Placuit post haec regi Ladislao castro in Nandoralbensi potentiae caesaris Turcorum conspiciere vestigia. Pariter ergo rex ac comites Ulricus et Ladislaus illuc transierunt crucigerique cuncti qui de Almania venerant, navigio sequuti sunt illos.

Thuróczy priznava, da je bil umor Ulrika Celjskega maščevanje. (str. 346)

Inter haec hi, quibus regium patebat consilium, c. Ladislao dicebant: "De tuis rebus male agitur, comes enim Ulricus regium animum erga te pervertit induxitque illum ut tu ceterique omnes Hungari officialatum dignitatibus quos hactenus tenuistis, spoliemini et eadem dignitates Theutonis, qui regiae voluntati magis quam Hungari, placent, locentur, tuque quamprimum de hac castro eiiciaris. Et huic rei sufficienti testimonio es, quod hi Almani crucigeri tantum ea de causa huc adducti sunt." His auditis iuvenis homo admodum perturbatus est, ac cogitabundus ubique incedebat sui que persuadebant, ut comes Ulricus, captata temporis et loci habilitate interficeretur. Continuatum est occultum super his rebus consilium et regni in proceribus multi quos similis cura mordebat, haec ita fieri laudabant. Juvenem ergo hominem magna audaciae virtute ferventem, qui effrenum iuventutis suae impetum vix continebat, crebris persuasionibus grande ad facinus impulerunt.

Opis Ulrikovega umora. (str. 347)

Instabant eiusdem anni dies quum inditus praesul Martinus, dudum humili turgio sublatus de terreno altasque caelorum translatus ad mansiones dulcifluum mustum boni saporis vertebat in vinum, et dies Lunae, festum eiusdem sancti Martini subsequens orta est, in qua comes Ladislaus, summo mane, post repulsum per solis radios eiusdem diei diluculum domum ipsi Ulrico castro in prae-

dicto pro hospitio assignatam, pariterque et ipsum comitem pro habendo, ut fertur, mutuo colloquio adiit. Sed o inimica factorum series! O longa per tempora pectoribus in intimis caecis alimentis nutrita sceleratissima invidia! quae quam primum in anguem nostrorum veterem transvertens hostem, boni protoparentes deiicere fecisti, et quae utrorumque comitum corda tanto inundaveras rancore, ut alter alterius abditis appetitibus intime anhelaret in necem, quae tuis volvuntur in immisis, tuncpatuit quum ambo comites, Ulricus scilicet et Ladislaus una eademque tecti domo, postibus clausis, colloquio mutuum verso in iram, primum verbis minacibus, tandem radiantibus decertantes armis, alter in alterius mandidarunt cruore enses. Dum autem ante ostium stantium ipsius comitis Ladislai fidelium ad aures intrinseci rumor belli delatus est, intardi, dissoluto domus ostio, causam dubii scrutatur rumoris. Cum igitur comites utrosque bello insuadere viderunt, mox eductis ensibus irruerunt in comitem Ulricum, se suorum virium omni cum virtute defendentem, straveruntque illum, famae ictu in pede graviter vulneratum, ac tandem prostatum ibidem decollarunt.

Quantus autem regem baronesque regni et Almanos regi annexos ibidem concusserit timor, quantave formidine intima ipsorum trepidarint viscera, dum enses nudos, sanguine tinctos humano. Castris per plateas radiare viderunt, ipsi sensere. Omnes enim idem poculum quod comes Ulricus bibit, se bibere cogitabant.

Fuit autem comes Ulricus condecens proceritatis, in vultu et corpore condigne dispositus, macer facie, aetate quinquagenarius vel citra, iocundus et admodum venereus, crines ornabat, et ne barba apud amatrices aetatem confunderet, illam radicitus evellere faciebat.

49. Antonio Bonfini: *Rerum Ungaricum decades*

citirano po: Antonius de Bonfinis *Rerum Ungaricarum decades* III (ed. Fögel I., Iványi B., Juhász I.), Leipzig 1936.

Sigismund pred smrtjo sovari madžarske plemiče pred Barbaro in jim pravi: (str. 71-72)
 ... illud unum consilium optimum futurum, si, cum vidua fuerit, Polonie regi legitime coniugetur. Opulentissimi hunc coniugii condicionem haudquaquam abnegaturum affirmat, quando duo pro dote regna capesset; item Celie comites, alterum fratrem, nepotem alterum magna sibi auxilia prebituros; quin et multos sibi in Ungaria esse proceres, qui suas partis tuebuntur. Imperatricis consilium Bohemi approbant et pro illius arbitratu fedus ineunt. Imprudens profecto mulier et proprie libidini nimis obnoxia, quippe que iam annis effeta Elisabetham filiam, que Alberto Austrie duci nupserat et iam in spem regni fuerat educata, mente deiicit, novum coniugium molitur eoque vesanie illa processit, ut omnes ingenii nervos geniali toro prorsus intenderet, cuius iam se impotem fore senserat. Ne latuere quidem imperatorem uxoris artes et consilia, cuius ingenium et pudicitiam quandoque suspectam habuerat, quando hanc ab Ernesto Austrie principe adamatam esse intellexerat. Sigismund odide v Znoym. Barbara imperatrix una cum Ulrico Celie comite ac fratre suo virum secuta imperatoris iussu custodie tradita. Ulricus inite factionis conscius capta sorore mox aufugit.

Albreht priznajo za Češkega kralja. Barbara dobi rento. (str. 77)

Interim Barbara, que a custodibus inter Ungaros asservabatur, cum castella quedam munitissima, que in Ungaria retinebat, novo regi tradidisset, libertatem sibi comparavit; duodecies mille aureus quotannis ei, quoad viveret, ex fisco constituitur.

Albreht postavi Ulrika za glavarja na Češkem. (str. 82)

Albertus, ut Poloni audaciam ulcisceretur, haud cunctandum esse ratus Ulricum Celie comitem Bohemie regno prefecit, ipse continuatis itineribus per Sclesiam Gorlicium venit, que Bradislaviensium urbs est opibus et nobilitate potens et Sclesitarum caput.

... Ulrici preterea comitis iniquitas, quem Bohemie regno prefecerat, ex quo intelligi potest, de committenda cuiquam regni prefectura quam diligenter prospiciendum sit. Ulricus imperandi cupidus tantique regni gubernationem adeptus clam primo cum optimatibus de vendicando sibi regno agere cepit, variis in diebus ad captanda virorum studia utebatur. Quecunque iste moliretur, amicorum litteris admonetur Albertus; vir prudens materiam, qua procerum animos ille sibi conciliabat, subducendam illico censuit, quare statuta stipendia illico subtraxit. Ille se hinc veluti exauctoratum intelligens magistratum ultro dimisit e provinci- que decessit. Maynardus Ulricusque Rosensis iussu regis huic surrogati.

Albreht nepričakovano umre. (str. 87)

Eo tempore Simon Rosgoinus Agriensis episcopus ... assumptis secum Andrea Taucinensi, Vincentio Sciamatuleio et Lescone Bobricio Budam, quam Fredericus comes Celie preoccupare contendebat, continuo properavit regique aditum patefecit.

Ulrik se v madžarski državljanski vojni na Madžarskem imenuje zelo nežno in ni izrecno poudarjena njegova vloga. Izjema le pri kronanju Ladislava Posmrtnega. (str. 88)

Coronationi Ladislai regis hi antistites ac proceres imprimis affuere: Mathias Vesprimiensis et Benedictus Iauriensis antistes, Ulricus Celie comes, Nicolaus Uilach, Ladislaus Gara, Andreas Bothos, preterea Ladislaus et Emericus Ioannis Chanisii vaivode filii, item Thomas Seech et frequentissimus nobilitatis ordo. Ulricus Celie comes Elisabethe avunculus regine proximus affuit et, cum rex se regni libertatem, leges, sanctiones et plebiscita omnia populorum nunquam violaturum iurare debeat, is pro Ladislao rege iuravit.

Državljanska vojna na Madžarskem. (str. 100)

A Carnis autem et Noricis, ne qua pars igni in tanta perturbatione cessaret, Ulricus Celie comes, reginae Elisabethe, ut ferunt, avunculus, Pannonias bello nequaquam inferiore sollicitat. In omnes optimatum nobiliumque pagos et oppida, qui Ladislao nepoti refragari dicebantur, usque adeo sevit, diripit ac vastat omnia, ut cum profano execrabili- que hoste rem agere videretur.

Po Vladislavovem porazu pri Varni se Ulrik skuša polastiti Slavonije in Hrvaške. Ivan Hunjadi reagira z vpadom na Štajersko. (str. 156)

Interim ne qua Corvine virtuti cessatio detur, nuntiatur, Ulricum Cilie comitem post Varnensem cladem nova moliri et quadragessime resipiscentie tempore uni-

versam Croatiam Sclavoniamque hostiliter infestare; multa in utraque provincia oppida occupasse et ni provideatur, perbreui totam Dalmatiam in tyrannidem redacturum. Item a patribus exoratur, ut post fusum Turcum in ulricum arma deflectat. Corvinus, ne interregni tempore Pannonice res periclitarentur, haud mora, preter Dravum amnem ductis his copiis, que ad hanc expeditionem sat esse viderentur, iter fecit; ... Pride do Ptuja. ... Corvinus igitur preter Dravum subiens, ut in hostis conspectu fuit, proxima nocte tumescentem fluvium cum quattuor milibus equitum natando traiecit, mox infestam Celie regionem incursat, vastat agros, vicos incendit, incauta nonnulla castra capit; tanta regionem trepidatione complevit, ut de publica deditione cogitaret. Ulricus ... a Corvino pacem supplex postulavit, qua data se corone Ungarie perpetuo pariturum esse pollicetur. Supplicem Corvinus comitem ad regni patrumque obsequium redactum benigne tractavit. Cum regalia ad campum Racon comitia instarent propediem, pacata provincia relictaque ibi magna parte copiarum ad indictum conventum proficiscitur.

O izpustitvi Hunjadija iz srbskega ujetništva leta 1448. (str. 166)

Dies aliquot deliberatione ibi agitatum, conventum tamen inter eos ut ea gubernator conditione dimitteretur, uti Mathias eius filius, Despotis gnatam, comitis Cilie neptem, uxorem duceret. Et ut conventa utrinque tutius prestarentur, Ladislaus alter Corvini filius daretur obses. Proinde gubernator, dato obside dimittitur.

O Barbari Celjski. (str. 171)

Barbaram imperatricem ea tempestate Grecii diem obiisse ferunt indomite mulierem libidinis, que inter adulteros publice vitam duxit protituoque pudore viros sepius petit, quam peteretur. Cum ab omni religione destituta foret, superiores ac inferos esse negabat; religiosas ancillas ieiuniis aut orationi rebusque divinis intentas gravius increpabat nullis asseverans molestiis ac inedia corpus esse macerandum, immo laute pascendum in delictis et voluptatibus alendum et post mortem, cum nihil supersit, nullum deorum animorumque curam esse subeundam. Bohemi profane tamen Barbare corpus Pragam tulere elatoque sollemni funere inter regum monumenta condiderunt.

O mailberški zvez, pri kateri sodeluje tudi Ulrik. (str. 171)

In societatem Ulricum Celie comitem admittunt.

Natančneje njegove vloge Bonfini ne opredeljuje. Med obleganjem Dunajskega Novega mesta omenja le delež Henrika iz Rožemberka. Med sklepi pogajanj navaja, da je bil Ladislav ... in potestate Celie comitis teneretur. Poudarja, da Avstrijci niso spoštovali nobene točke dogovora.

Madžari pridejo na pogajanja na Dunaju o Ladislavovi nadaljnji usodi. Na strani Avstrijcev ima glavno vlogo Ulrik Celjski, ki tudi odgovarja na madžarske zahteve. (str. 173)

A comite his Celie responsum est, cuius arbitrio omnia gerebantur, victorem nec legibus nec pactis obligari posse ...

Hunjadi nagovori Ladislava, ki je nad njegovim govorom navdušen. Objame ga in ga nagovori z Ungarie pater. Ulrik zato (str. 175) ... Quare consulto, cum hec dixisset,

Celie comite gubernatore suo in frequentissimo conventu Ioannem Corvinum omnium procerum consensu comitem Bistriciensem declaravit, perpetuum regni gubernatorem esse iussit virumque magnifice donavit. ... Ad postremum conventus huiusce decreto factum, t instante adhuc regis pueritia triumviri crearentur, qui omnia gubernarent, Corvinus Ungariam, Pogiebracius Bohemiam, Ulricus Austriam sortitur. Summa tantum rerum apud Ulricum moderatorem regis plane remanserat.

O dogajanju na dvoru Ladislava Posmrtnega, o vplivu Ulrika Celjskega na njegove odločitve, o izgonu Ulrika Celjskega z Ladislavovega dvora in Ulrikovih nadaljnjih aktivnostih poročja Bonfini skoraj povsem po Piccolominiju.

Ob turški nevarnosti leta 1456 se Ulrik in Ladislav umakneta na Dunaj. (str. 183)
Ladialisus et Celie comes audito Turcorum aventu usque adeo consternati sunt, ut simulata venatione Buda egressi Viennam continuo se receperint.

Pred smrtjo Kapistran napove Matiji Korvinu, da je izbran za krono in da bo po odlikah in slavi tekmoval z Aleksandrom Velikim. Ladislav Posmrtni ne žaluje za Hunjadijem toliko, kot si on zasluži. Krivec naj bi bil Ulrik, ki mu tako svetuje. (str. 191 sl.)

Pri opisovanju Ulrikovega umora se zelo naslanja na Thuróczyja in Piccolominija. (str. 194)
Illud plane constat Ulricum arrepto ex armigeri manu gladio in Ladislai caput eum contorsisse, Ladislau obiecta repente manu in vertice simul et digitis vulnus accepisse, oborto confestim clamore Ungaros irrupisse et comitem acerrime reluctantem multisque confossum vulneribus obtruncasse.

50. Pietro Ransano: *Epithome rerum Hungaricarum*

citirano po: Epithome rerum Hungaricarum Petri Ransani. V: Schwandtner J., Scriptorum rerum Hungaricarum I, Vindobonae 1766, str. 405-520.

Ladislav Posmrtni pride na Madžarsko v istem času, ko tudi Turki zasedejo Konstantinopol. Svoje sile usmerijo proti Beogradu. (str. 483)

Nihil itaque ulterius ibi demoratus, noctu, una cum Ulricus Ciliae comite, cuius consilio praecipue regebatur, inde abiit, Viennamque profectus est: in ea quippe urbe, ab Turcarum impetu, arbitrati sunt Germani, qui regebant regem, se tutiores fore; de regni vero salute, nihil ab Ulrico et a ceteris, qui regem adolescentem regebant, cogitatum.

O velikosti Turške vojske. (str. 484)

Sunt qui dicant, in Mahumeti exercitu, fuisse ad CCCC hominum, alii ducenta millia, nonnulli millia centum et sexaginta, sed ea lectissima fuisse: quamquam non inficiantur, multa alia millia ad eandem concurrisse expeditionem, spe consequendi praedam inaestimabilem.

Hunjadi sam prevzame obrambo Beograda. (str. 485)

... At Joanes Corvinus, cui semper fuit ingens cupidus dimicandi cum christiani nominis hostibus, turpe maximeque periculosum ducens, regis et Ulrici, atque Hungarorum negligentiam tolerandam diutius, ad hanc solum curam convertiti animum, ut per se non staret, quin summae, totius non tantum Hungariae, sed rei quoque publicae Christianae, calamitati consuleretur.

Ransano vladarju očita njegovo pasivnost. (str. 485)

Ceterum, cum esset invisus, oblivionem. nonnullis illorum, quorum consiliis regebatur rex; Ulrico praesertim Ciliae comiti, homini natione Germano, regi ipsi consanguinitate coniuncto, in inferiori Pannonia, per id temporis vitam transigebat, in quodam suae ditionis castello, cui Corvino est nomen.

Hunjadi dobi vojaško poveljstvo. Kaspistran nagovarja h križarski vojni, vendar ne pridobi veliko prostovoljcev. (str. 486)

Causa fuit, quod etsi Italia lingua erat in concionando facendus, ac differtissimus: quia tamen apud nationes, quas dixi, concionandum ei fuit per interpretes, qui in dicendo nesciebant apte explicare, quae ipse sapienter pronunciebat, eius verba, susceptique labores, ad rem, cuius gratia concionabatur, parum profuerunt.

Naslednja poglavja posveti Ransano turškemu porazu pri Beogradu ter smrti Kapistrana in Ivana Hunjadija. Ladislav Posmrtni in Ulrik se šele tedaj vrmeta na Madžarsko. (str. 492)

Turcarum clade, Joannisque Corvini morte accepta, Uladislavus rex et Ulricus Ciliae comes, quos metu percussos, ob Turcarum adventu, supra ostendimus per fugisse Viennam, rediit in Hungariam. Sequenti autem anno, decreto eius, coactus est primatum omnium conventus, in oppido quod Futackum nominatur, quo totius Hungariae res, quae ob rei mutationem, turbatae multifariam superioribus temporibus fuerant, ordinarentur. Ad eum locum venit et Ladislavus Corvinus, Joannis Corvini filius, cuius modo meminimus, magno suorum militum agmine comitatus. Consulto id fecit iuvenis prudentissimus. Non enim ignorabat vetera odia, quibus parentem suum, ob invidiam, Ulricus Ciliae comes, fuerat, dum ille viveret persecutus: amici namque ei consuluerant, ut omni studio caveret ab Ulrico, propterea, quod sicut Joanni Corvino olim adversatus est, ita et eo animo ipsum esse, ut illius filium, capitali odio semper esset habiturus. Idque dicebant se non ignorare. Sed namque haud dubie et animadvertisse et accepisse a regis aulicis, Ulricum ipsum adniti, non modo apud regem minuere eius extimationem, verum etiam parare ei insidias, per quas necaretur. Eo igitur adductus consilio Ladislavus, armatorum manu stipatus, ad conventum, quem diximus, venit. Satis praeterea superque erat ei notus, inconstantis regis, quod esset iuvenis, animus; qui Ulrici voluntate, cuncta administrabat. Soluta conventu, perrexit rex Belgradum, seu Nandoralbam, visurus loca illa, ubi Mahumetes castra locaverat, quo tempore id castellum obsedit. Nec minus percupiebat ibidem audire, quidquid gestum fuit, vel a nostris, dum rem defenderent Christianam, vel a Turcis, dum nostros et obsidebant et expugnare nitebantur. Illic animadvertens Ladislavus, Ulrici animum, nulla placari huminitate, sed magis magisque in dies illum niti, ut regem in sui odium et indignationem

adduceret, irrae impatiens, domum, in qua ille diversabatur, se confert, tanquam eo iret animo, ut ille rem suam apud regem commendaret. In illius itaque introductus cubiculum: desine, inquit, post hac Ulrice, me meoque iniuris lacessere. Quod si in sententia perstiteris, efficiam, ut iras in te meas non plane sine tuo magno malo, experiaris. Post haec alia quoque multa, ultro citoque dicta, quibus alter alterum haud tolerandis lacessivit maledictis: ventum tandem ad arma. Id ubi senserunt Ladislai milites, qui ante domus fores suum ducem operiebantur, ruptis vi postibus, cubiculum ingrediuntur. Qui ubi conspexerunt, illos strictis ensibus, in mutuam irruere necem, impetum faciunt in Ulricum, continuoque illum interficiunt. Necis fama illico perfertur ad regem, ipsi et omnibus, quorum consilio regebatur, ingens terror iniectus. Quisque enim sibi timuit ineritum, quippe qui verebantur, nequis in ipsos a Ladislai militibus fieret impetus.

51. Janez Vitéz iz Zredna: Pisma in govori

citirano po: Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. S. N. 3), (ed. Boronkai I.), Budapest 1980. V mastnem tisku so navedene opombe Pavla Ivanića.

1. *Pismo Ivana Hunjadija nemškemu kralju Frideriku III., datiran 21. junija 1446. Odgovarja na očitke, ki mu jih je očital Friderik v nekem svojem pismu. (št. I/23, str. 64-66)* Ex parte domini Iohannis gubernatoris ad dominum Fridericum regem Romanorum et ducem Austrie et Stirie etc.

Serenissime princeps!

Dum hiis diebus littere maiestatis vestre in hac convencione **generali** legerentur, placuit communi deliberacione, ut super hiis, que ad partem meam obiciebantur, sicuti coram vocaliter, sic apud maiestatem vestram presentibus scriptis rationem reddere non postponerem. Scribit itaque serenitas vestra, qualiter ego **nuper**, dum apud terras comitum Cilie exercitualiter progrederer, nulla diffidacione premissa, immo contra propria mea pacifica scripta, in quibus maiestati vestre servicia mea pollicitus fueram, ducatus Stirie plurima dampna et nocumenta intulerim etc. Placuit, serenissime princeps, audire, ista quo animo serenitas vestra ponderaverit, ut locus aprior daretur rescribendi, quo rem et casum hunc nude expedire vis iusque adesset. Igitur dum post multiplices in terra celoque crudeles et inhumanas **iniurias** susceptas nuper domini barones huius regni provocata arma adversus pretactos comites Cilie movere **decrevisent**, ego tamquam capitaneus in id opus **deputatus** fui, nusquam - fateor - illa intencione, ut vel contra maiestatem vestram, vel subditos seu terras eiusdem diffidacionem vel guerram commoverem, sed sicut scriptis pacificis expresseram, ita et mente gerebam: servicia potius mea, quam offensionem maiestati vestre semper inferre. Unde et illa dampna, que hac vice terris et subditis serenitatis vestre illata feruntur, non meo certe studio, non intencione, non denique preconcepta voluntate, sed illorum dampnificatorum insperata et vehementi provocacione id evenit. Ego enim illata mihi arma offendi prius, quam aliis intuli. Nam dum prope **castrum** Borlin exercitualement descensum posuissem, re vera omni nocendi intencione abiecta, per notabiles commilites ac nuncios meos castellano eiusdem cas-

tri, qui Frigk nominabatur, significari feci nihil me nocendi animo acturum adversus maiestatem vestram et subditos eius, sed alio iter meum et arma pariter destinata esse, et ob hoc eundem requiri iussi, ut pacificum progressum meum inimica resistencia non turbaret. Qui quidem audita intimacione mea, e vestigio turbidissima relacione ad se missos exasperans, petitis tribus milibus marcarum monete iter mihi et securitatem vendere proponebat. Sed cum non reperisset emptorem, mox cum armigeris suis hostili manu insperate exiliens provocavit contra se pacificorum arma, coegitque me invitum, ut vi et ferro iter per circuitum aperirem. Itidem quoque, dum versus civitates Pethovie et Marpurg propinquarem, pacificum eisdem civitatibus, item capitaneo serenitatis vestre in **Grecz** constituto meum progressum nunciavi, nihilque inimica manu attemptare velle adversus terras et subditos maiestatis vestre. At hii quoque similiter nunciate paci adversantem manum opposcentes, plurimos de exercitu meo, interdum sparsim sine timore repertos, trucidare et captivare ac spoliare ceperunt. Preterea apud vadum Drawe prefatus capitaneus de Grecz cum suis equitibus et peditibus occurrens, transitum meum inhibere contendebat; quem cum declinare nequiverim, invitus **pugnam** institui. Inter que impedimenta, adversitates et provocaciones nec quidem evitari potuit, quominus dampna aliqua - presertim in hiis locis, que mixta sunt tenutis prefatorum comitum Cilie - eciam subditis serenitatis vestre inferrentur. Verum - sicut superius dixi - non id preconcepta voluntate mea, nec de commissione prefatorum dominorum baronum actum est, sed occasionibus premissis, per quas omnino culpe dignus - eciam credo - apud serenitatem vestram iudicari non merebor. Placeat igitur adhuc serenitati vestre servicia mea non respuere, et iuste in premissis excusacioni locum dare. Datum in Pesth in profesto sancte Trinitatis anno Domini M CCCC XLVI.

generali: ista fuit generalis illa convencio, in qua primum ipso die penthecostes Iohannes wayvoda electus est et prefectus in generalem gubernatorem regni, nomine et in persona illustrissimi domini Ladislai electi regis nostri, filii videlicet condam domini Alberti regis. In qua factum est decretum pro sedando disturbio et iudiciis prosequendis.

nuper: scilicet ante predictam congregacionem per duos menses eodem anno.

iniurias: ipsi enim domini comites Cilie inter alia, que ipsis imputabantur, statim post obitum condam Mathkonis bani insurgentes in arma, primum castra episcopatus Zagrabiensis obsederunt et ea occupaverunt, demum castrum Zenthgywrgh et post castra et bona alia prioratus Aurane, que erant in Sclavonia, expugnarunt, ubi eciam circa expugnationem castri Pewkrecz magnificus condam Iohannes Sowan dictus, frater dicti Mathkonis bani, qui ipsum prioratum tunc tenebat, fuit interemptus etc. Multa eciam alia dampna fuerunt per eos in eodem regno illata etc.

decrevisse: ex causa videlicet pretacta provocati.

capitaneus: quia tunc nondum erat gubernator.

deputatus fui: et bene se gesserat in ista via, nam recuperato prioratu et castris eiusdem, comitis Cilie condescenderunt ad satis honestas condiciones pacis.

castrum: est prope Pethoviam.

Grecz: est castrum et civitas in Stiria.

pugnam: in qua pugna de subditis ipsius regis Romanorum plurimi fuerunt interfecti, et Iohannes wayvoda victor remansit.

2. *Ivan Hunjadi piše Frideriku Celjskemu; brez datuma. (št. I/50, str. 110-111)*

Ex parte eiusdem ad dominum Fridericum comitem Cilie

Illustris princeps, domine nobis honorande!

Cupientibus nobis audire recenciora nova de statu dominacionis vestre, advenit hesternum die nuncius, qui de bona valitudine eiusdem nos recreatum faciens, detulit simul et binas litteras, per quas benivolenciam suam erga nos durantem dominacio vestra premitens, requirit demum de pluribus rebus consultando, quid nobis videretur, notificari. Itaque in primis quantum ad referendam benivolencie vicem, item obsequium et opportunam complacenciam: nos quidem et obligatos reddimus dominacioni vestre et paratos - utpote **federati** - ex debito hiis, que domui illi ad commodum succedere possunt et honorem. Verum quoad ceteras res, multum placuisset, si littere ipse paulo prius, ad proximam hanc conventionem dominorum prelatorum et baronum advenissent, ut tum eorum deliberacione, sicut in ceteris, ita in hoc competencius requisicioni dominacionis vestre satisfacere potuissemus. **Illud tamen** dicere dignum duximus, quod de facto illo inter comites de Blaga suborto non audemus suadere dominacioni vestre, ut antequam inter partes ipsas ordo iuris et legis plenarie observetur, bono modo quicquam valeat armis in favorem alterius partis contra alteram attemptari. Quoniam hoc casu recte quidem vis preire ius videretur, et non boni exempli esset, si regni Hungarie leges cogerentur inter ipsa vestra arma silere etc.

Federati: habuerant enim comites Cilie cum gubernatore confederacionem amicicie.

Illud tamen: hic respondet ad unam consultacionem comitis. Nam comites de Blaga in comitatu Zagrabiensi dissidebant inter se, et pendente lite inter eos una pars advocabat comitem Cilie, ut succurreret ei cum armis. Super quo iste dominus comes consulit gubernatorem hic, per quem responsum fuit sibi, ut hic apparet.

Et.: plures erant consultaciones ex parte comitis, et eciam responsiones desuper, sed abstracte fuerunt ab hac minuta.

3. *Ivan Hunjadi piše papežu Nikolaju o težavah, ki tarejo Madžarsko v jubilejnem letu 1450, datirano 29. januar 1450. (št. I/52, str. 113-114)*

... Sed ad hanc hoc tempore consequendam aliud alii fortuna iter ostendit. Occupationes, suspiciones, hostiles vultus ceteraque impedimenta circumferuntur pluribus et connectuntur ...

hostiles vultus: quia ex quo gubernator ac certi barones, multi milites ceterique militares iverant cum exercitu, primum contra comites Cilie, et deinde eciam contra regem Romanorum - ut ex superioribus patet -, non erat eis tutum ire per terras dictorum comitum vel regis Romanorum; quas tamen eundo ad Romam declinare non poterant.

4. *Janez Vitez piše kot škof v Oradeji papežu Nikolaju V. o razmerah v zagrebški cerkvi. Odgovarja na papeževa vprašanja, datirano 20. december 1450. (št. I/72, str. 149-153) V uvodu se zgraža nad zagrebško cerkvijo, da ji vlada mačehovska oblast (**noverca potestas**) nato pa sledi*

Scissum erat regnum simul et regni regimen, **duo** concurrebant a duabus adversis partibus pro ipsa ecclesia obtinenda, demum ad preces quondam domine

Elizabeth regine nostre ac dominorum comitum Cilie ipse Benedictus nomen quidem ac titulum ecclesie obtinuit. Verum quoad rem: possideretur magis, quam possidet, magis eciam ex hac promocione dissidenti ecclesiam ipsam **illigavit** potestati laice, quam eripuit.

noverca potestas: quia tenebatur - et adhuc tenetur - per manus seculares, prius videlicet per Mathkonem banum, nunc per comites Cilie.

duo: scilicet Benedictus et Demetrius pretacti; unus ex parte regine Elizabeth ac comitem Cilie, et alter ex parte regis Polonie et baronum

illigavit: quia obligavit se et eandem ad solvendum XXti milia florenorum pro expensis comitum Cilie, quas dicunt se fecisse in expugnacione castrorum dicti episcopatus post obitum Mathkonis bani.

Post additur in cedula ipsa: Quo pacto comites Cilie castra tenent ecclesie antedictae? - Super hoc sane alio relatore opus esset, qui de mente ipsorum dominorum comitum plura coram haberet; mihi vero in hac parte sufficere reor, si confitear castra ipsa in gravamen ecclesie ipsius detineri, eo nimirum pacto, ut nihil deferatur ecclesie -, modo et utinam non auferatur!

5. *Kralj Ladislav piše Janezu Castilionu, škofu v Paviji in o načrtovanih akcijah proti Turkom, datirano 3. marec 1455. (št. II/21, str. 197-198)*

Habemus iam apud nos illustrem consanguineum nostrum, comitem Ciliae, quem unum et praecipuum inter alios venturum expectabamus. Habemus etiam praelatos et barones ex regno Hungariae potiores, qui attulerunt seriem et decretum magnificae dispositionis contra Turcos in ipso regno factae. Restat solum, ut deliberatione habita paucis post diebus absolvamus, quae expectantur a nobis.

6. *Govor Janeza Vitéza na Dunaju, ko pozdravlja Ladislavovo rešitev izpod skrbništva Friderika III., datiran 8. oktober 1452. (št. III/1, str. 229)*

Potuit sane in hiis secundis successibus illustris hic dominus comes Cilie, qui ipsius victoris exercitus sub tuo auspicio preses fuerat, aptissime ad laudem tuam et suam comparare dictum illud, quod olim primi illius victoriosissimi Caesaris fuisse memorie traditum est, cuius Mavorcia castra cum nonnunquam victoria pene prius, quam fama ad hostes percurreret, mandasse ferunt eum scriptis ad suam gloriam verba illa: "veni, vidi, vici".

B. 4. Poljska

52. *Filippo Buonacorsi: De rebus Vladislavi*

citirano po: Philippi Callimachi Experientis Historia rerum gestarum in Hungaria et contra Turcos per Vladislaum Poloniae et Hungariae regem. V: Monumenta Poloniae Historica (Pomniki Dziejowe Polski) VI, (ed. Kwiatkowski S.), Krakow 1893, str. 1-162.

Razgovori madžarskih plemičev z Elizabeto o usodi Madžarske po smrti Albrehta. (str. 24)
 Nam cum Albertus quoque, haud multo post delatum ad se regnum, gravida uxore, vita excessisset ac Ciliae comite ad reginam Budae agitantem convenere coeptumqueest agi de regni statu constituendo.

O odločitvi Elizabete za poroko z Vladislavom. (str. 32-33)

Interea regina, seu quia desperasset marem parere, cum tantarum rerum in spem natum intueretur, crudele nimium et immane videbatur, si veluti propter novi mariti caritatem, sacratissimorum affectuum oblita mater a debita successione regni filium exclusisset, seu adducta persuasionibus quorundam, qui rei Poloniae male affecti erant praesertimque comitis Ciliae, qui tutorem se Postumi fore, ac summam rerum obtenturum, credebat, sententiam mutaverat, atque ideo, redeuntes ad se oratores suos in vincula coniecit moxque voluntatem suam immutatam promulgavit. Ea res, prout cuiusque animus ad hanc vel ad illam persuasionem acclinatus, accipiebatur, nonnullis indignissime ferentibus, tam salutare utrique regno inceptum vel unius mulieris inconstantia vel comitis Ciliae cupiditate in irritum verti et reginae, si persuadendo adduci nequiret, ut conventis staret, afferendam vim censentibus.

Neuspešna pogajanja med Vladislavom in Elizabeto, ki jih vodi Ulrik Celjski. (str. 41.)

Veniebat ex parte altera Fredericus (*napaka avtorja! op. J. M.*) comes Ciliae cum quingentis equitibus missus et ipse ab regina eodem consilio praeoccupandae Budae. Qui ubi a Polonis iam teneri cognovit nihil ultra tentandum ratus demisso animo statim retro abiit in Comarnum.

Kronanje Ladislav Posmrtnega. (str. 42)

Affuere coronationi eiusmodi ex illis, qui paulo ante Vladislaum accersendum censuerant, archiepiscopus Strigoniensis Iaurinensisque episcopus Benedictus; tum Ciliae comes, Nicolaus Fristarsky, Stephanus Rosgonius et plerique alii omnesque mox cum regina contulere se in Iaurinum.

Škof iz Esztergoma prestopi v Vladislavov tabor. Nadaljni koraki Elizabete. (str. 40-50)

Regina ... male esset animo affecta tamen dissimulata muliebri trepidatione, ne, si quantum metuebat indicasset, reliqui in desperationem adducerentur Ciliae comitem ad se vocavit, comunicatoque cum eo consilio, nuntios cum litteris Cascoviam et ad ceteras civitates, quem Vladislavum ac suos sub ipsum belli initium excluserant, circummisit iubens, ut bono essent animo, propere affutura auxilia, quibus tueri ipsae commode se possent, et Vladislaus facile toto regno excluderetur.

Vladislavovi pristaši po spletu okoliščin ujamejo Ulrika Celjskega. (str. 50-52)

Forte ita evenit, ut comes Ciliae, qui illuc accesserat inspecturus, an satis omnia firma munitaque essent et an constantes consentientesque inter se perseverarent omnes tuendis reginae partibus, coeptus sit cum aliis, qui illic erant, obsideri, supervenientibus, qui a Vladislao missi fuerant. At ille, ut erat vir acri et elato ingenio, ante omnia confirmatis suorum animis, tolerandae obsidioni factaque

spe affuturi prope subsidii ex Austria et Boemia, ne alicui deesset occasione retinendae reginae in sententia, si forte propter efficaces conatus Vladislai, animus eius demitti coepisset, cum videret se cum suis imparem apertae eruptioni, constituit clam evadere in Posonium. Cum paucis igitur silentio noctis profectus per hostium stationes mox Ravo superato in insulam, quae non procul a Danubio circumplectitur, quam occultissime se transtulit ratus illic commode se elapsurum. Qua re ab hostium speculatoribus comperta missi sunt ilico cum Lescone Bobritio, impigri et expedit aliquot milites, qui insequerentur comprehenderentque fugientem. Sensit et comes patefactam fugam suam et sequi a tergo hostes, itaque diffidens evadendi celeritati, latendo illos fallere instituit. Edixit ergo suis, quod ab insequentibus, se facile capi paterentur subindeque a domino suo, qui in oppido remanisset, missos se cum mandatis ad reginam, profiterentur; nec mora, in silvam, qua profundissima erat, ipse se immisit. Captis e familiaribus nonnullis cum singulorum asseveratio in unum congruens, fere persuaderet, inquisitio a Polonis propemodum omittebatur; tum Saniscia quidam haud militante rudis eos disciplinari argutia increpuit tanquam desertores sui domini, qui per imprudentiam minime noscitantium eum haud procul in silva foret interfectus. Ad eam vocem bene simulatum mendacium aperuere humani affectus. Itaque instaurata diligentius inquisitione erutisque hincinde omnibus latebris tandem a Lescone ipso comes inventus est et captus moxque cum ingenti militum gaudio ad exercitum et subinde ad Vladislaum, Budam perductus est. Cum exhiberetur in conspectum non solum utriusque gentis principes convenerant, sed promiscua etiam omnium ordinum multitudo, partim miserantium praesentem viri conditionem memoria pristinae dignitatis, partim asseverantium vere iustum humanarum rerum inspectorem Deum esse, qui debitas ab eo perfidiae poenas expetisset. Ille nihil purgans oblitusque insitae ingenio ferociae submissa et effracta nimium voce ac gestu veniam precatus est. Vladislaus autem minime duro vultu supplicem allevans: maluissem, inquit, ut fides tua te amicum huc aduxisset quam felicitas mea captivum, idque factum foret procul dubio, si ambitio expugnata animi tui fide et constantia non extorsisset, ut debiti mihi principatus vicarium te potius, quam socium esse velles. Nunc quando fortunam meam prius, quam benevolentiam experiri maluisti et vena spe beneficii in me tui gratiam corrumpere placuit, impugnando iudicium, quod de me feceras, cum unanimi omnium consensu electus sum, qui apud vos regnarem, placide feres, si ego vicissim erga te magis factorum tuorum praesentium, quam electionis, a qua nulla mea culpa defeciss, memor esse cogar. Moxque in custodiam tradi iussit.

Gregor iz Sanoca nagovori Poljake in poudari, da je bil Ulrik Celjski glavni svetovalec Elizabete. (str. 72)

... Aperiascium interceptum et Budam caput regni obtineri, tum comitem Ciliae, a quo omnes actiones consiliaque reginae inprimis pendebant, captum vicumque sub custodia esse ...

Po sklenjenem miru z Elizabeto izpuščen tudi Ulrik. (str. 100)

Quo tamen ordine arma deponenda esset, non est vulgatum. Id plane constitit reginam paulo post Budam profecturam, quod cum fecisset, emisso prius Ciliae

comite e custodia, in qua fere ab initio belli servatus fuerat, pax firmata est et expressa.

53. Jan Dlugosz: *Historia Poloniae*

citirano po: Ioannis Dluvgosii sev Longini Historia Polonica libri XII ..., Lipsiae 1711.

Vladislavu Jagelonskemu umre žena Hedviga. Ko 1399 Hedviga umre, se Vladislav želi odpovedati poljskemu prestolu, na katerega je prišel kot mož poljske princese. Toda svetovalci mu svetujejo: (st. 167)

Superesse aliam heredem regni Poloniae aequae iustam virginem nubilem, Annam, comitis Ciliae Wilhelmi filiam, quam illi Anna Casimiri secundi Poloniae regis filia peperat. Ad cuius procos mittendos persuadent, nihil priore inferiorem. ... Summo consensu summaque hilaritate, Wladislao rege id probante consilium, proci extemplo Ciliam mittuntur, Ioannes alias Iwan de Obichow castelanus Sramensis de domo Vienyawa, Hinozka de Rogow de domo Dzialoscha et Ioannes de Ostroweze de domo Bipennium. Quorum legatione comes Ciliae Hermannus patruus virginis (iam enim pater suus Wilhelmus diem obierat) audite, in lachrymas, quas magnitudo gaudii eliquabat, resolutus, neptem suam absque ulla cunctatione, legati regis tradidit, felicem se et domum suam professus, posquam tam alta meruit affinitate illustrari. Quae per Pannoniam terras in Poloniam aducta, Cracoviam introivit. Quam Wladislaus Poloniae rex, principatum et baronum magnifica comitatus caterva in occursum eius extra portam egressus, honorifice exceptit. A processionibus insuper omnium urbis ecclesiarum obviam illi itum est.

Sprejem Ane na Poljskem. (st. 167)

Et quoniam virgo praefata nullam linguam praeter Alamanicam noverat, ordinatione regia octo prope mensibus Cracoviae sub quibus Polonico imbuebatur idiomate stetit. Quod priusquam magis intelligere didicisset quam sonare, regio toro coniuncta est. Venerunt autem conducendo virginem praefatam Annam, milites ex Ciliae videlicet, Ulricus Schenk de Osterwicz, Albertus de Koszyak, Andreas Puxer, Conradus Perner, Fredericus Lendecker, Ludovicus Schasz et Nicolaus Volckher.

Qui feria sexta post festum omnium Sanctorum, cum ... z nekaterimi poljskimi velikaši ... consensu apud Biecz habito, desponsationem apud Ciliam factam, innovantet matrimonium inter Wladislaum regem et Annam virginem, novis pactis novisque foederibus stabiliunt et confirmant. Kralj namreč ni bil več tako navdušen nad zakonsko zvezo kot na začetku. Abnuere enim et rescindere illud Wladislaus Poloniae rex aliquanto tempore quod Anna virgo parum sibi praestantis formae appareret, moliebatur. Unde et in procos suos Iwanum de Obichow, Hinczkam de Rogow et Joannem de Naschian quod visa virgine conclusionem sanxerant matrimonii, fuit iratus, nec indignationem propterea conceptam, nonnis post annos aliquot multorum consiliariorum precibus expugnatus, remisit.

Kmalu sledi poroka in kronanje. (st. 169)

Ubi (*Cracoviam, pro diebus Cernisprivii*) virgine Anna, comitis Ciliae filia et Casimiri Poloniae regis nepote, solemni voto in ecclesia Cracoviensi desponsata, solemnitatem etiam celebrat nuptiarum ... Nuptiarum solemnitatem et in dominica quinquagesimae, in Cracoviensi ecclesia per Dobrogostium Gnesnensem archiepiscopum, Annam consortem suam in Poloniae reginam coronari et inungi procurat.

Na kronanje povabljena vrsta ljudi, med njimi tudi Ana, hči grofa Viljema Celjskega. (st. 173)

Advenerat etiam ad coronationem hanc genitrix reginae coronatae, Anna filia regis Casimiri, quae primo viro comite Ciliae, Vilhelmo mortuo, comiti de Dek nupserat, a Wladislao Poloniae rege invitata et immenso perfusa expletaque gaudio quod illi et patrium invisere regnum, et prolem suam in regio levatam trono spectare contigerat, pluribus a Wladislao rege honorata muneribus, ad virum rediit.

Med zakoncema pride do napetosti, zlasti ko je Ana 1407 osumljena prešuštva. (st. 188)

Duodecima octobris Wladislaus Poloniae rex, zelotypiae spiritu actus, quem in pectore eius duo consilarii, foedi assentatores, secreto accenderen, Iacobum de Kohilani, militem de domo Grzimalitarum, quasi stupri cum Anna regina habiti, reum, captivat et castro superiori Leopoliensi compeditum vinculis, quae annis prope tribus perferre coactus est, includit. Alius insuper miles Nitolaus Chrzaszowski de domo Strzegomia eodem insimulatus probro, in voluntarium exilium abiit. Alterius autem captivitate, alterius vero exilio, Anna Poloniae regina vulgari infaniae (quam stubae reginalis in castro Cracoviensi nullo impetu ruinatae casus, paucis ante diebus accidens portendebat) parum sensatae et multorum opinione innocenter addicta est.

Kasneje se izkaže, da so govorice neresnične. Kralja na zborovanju v Niepolomicah obtožijo neodgovornosti, ker je obrekoval svojo ženo. Gniezenski nadškof jo je v imenu kralja proglasil za nedolžno, glavna tvorca teh obrekovanj pa sta mogla umakniti svoje lažne obtožbe. (st. 189)

Leta 1408 rodi Ana hčerko Jadvigo. (st. 191)

Die solis dominica ramis palmarum, Anna Poloniae regina, filiam ex Wladislao Poloniae rege conceptam effudit.

Leta 1412 Ana obišče svojo sorodnico Barbaro in očitno posreduje pri srečanju med svojim možem, poljskim kraljem Vladislavom, in ogrskim kraljem Sigismundom. (st. 318)

Quo tractatu pendente Wladislai regis permissu, Anna regina Poloniae variis precibus et literis Sigismundi regis expugnata, visura consobrinam suam Barbaram, Sigismundi regis consortem, cum splendida et notabili comitiva Poloniae militum in Kezmark accessit, magno honore et charitate regis et reginae excepta. Interea opera cardinalis Brandae et Stiborii palatini Transylvaniensis Wladislaus rex devictus, agere in Lubomlya opido personalem visionem cum Sigismundo rege consensit.

Leta 1416 Ana umre. (st. 371)

Lithvaniae oram Wladislaus rex tardius deferens in sexagesimae dominica in Parczow, deinde in Lublin veniens offendit nuncium Annam reginam languorem incurrisse referentem.

Iz Lubina gre kralj "in Idlnam" nato pa "ad monasterium S. Crucis Calui montis" ... Et altero nuncio in Annam reginam sensim morbum grassari, denunciante, percussus propere nimis Cracoviam transiit. Quo illic praesente, Anna regina praedicta in die s. Benedicti, fato absumpta est. Cuius excessum rex lugubriter deflens in Cracoviensi ecclesia iusta illi persolvens, sepulturae mandavit ac per universum regnum Poloniae agi illi in icclesiis celebres funerias iussit.

Vladislav posreduje med Sigismundom in Barbaro leta 1419. (st. 405)

Intelligens autem Wladislaus Poloniae rex Sigismundum Romanorum et Hungariae regem consorti suae reginae Barbarae vehementer iratum esse, Junussium de Tulischkowo castellanum Calissiensem, in Hungariam mittit cuius opera reconciliatio utriusque sequuta est.

Zelo natančno opiše dogodke ob Vladislavovi izvolitvi za madžarskega kralja in diplomatsko plat spora za madžarski prestol. (z napakami: glavno vlogo pripiše Frideriku in ne Ulriku op. J. M.). Po Albrehtovi smrti so Madžari pred dilemo, koga postaviti za kralja. (st. 720)

Consentit itaque Elizabetz regina, consentiunt omnes et Wladislaum Poloniae regem in regem Ungariae concorditer eligunt, ea conditione apposita, ut Elizabeth ducet in uxorem, non obstante etiam si filius ex ea nasceretur. Madžari pošljejo poslanstvo k Vladislavom z vprašanjem, če je pripravljen prevzeti krono. Po dolgotrajnih posvetih s svojimi svetovalci odgovori pritrdilno. Vicit itaque publica utilitas privatam et maioris partis ut solet sententia valuit, ad explorandas insuper voluntates populares.

Vladislavu na pogajanjih sporočijo, da je Elizabeta rodila sina, vendar mu pogajalci zagotavljajo, da to ne spremeni madžarske ponudbe. Dlugosz našteje pogoje, pod katerimi Vladislav sprejme madžarsko krono. Matko Talovec, Emerik Marcelis in Janez de Peren se vrnejo na Madžarsko. (st. 723)

Verum ipsa ut iam erat Almanorum et signanter Australium et comitis Ciliae Ulrici seducta conciliis, ita etiam mentem suam mutuerat, sed mutationem suam tectum tenebat.

Na Madžarskem se oblikujeta dva tabora. Vladislav se vseeno odpravi na Madžarsko (Dlugosz našteje vse pomembnejše poljske udeležence pohoda) in prestopi mejo v Kromerizu. Dlugosz natančno opiše potek spopadov med drugim tudi o vlogi Celjskega. Eodem consilio et providentia Elisabeth regina Ungariae mota Fridericum comitem Ciliae cum dequitibus, ut Budam praeoccupet, transmittit, sed dum longe esset a Buda, gentes Wladislai Budam apprehendisse intelligens, cum omni festinatione ad reginam Elisabeth in Cormano rediit ...

O kronanju Ladislava.

Elizabeth Ungariae regina infantem suum Ladislaum vix trimestrem die Dominico Pentecostes in Alba Regali cum corona per eam clandestine ex Wissograd recepta ... Ladislav je okronan ob prisotnosti ... Friderici comitis Ciliae.

Ulrika ujamejo poljske čete.

Wladislaus rex exercitum suum ex Polonis et Hungaris congestum versus Jaurinum transmitti et castrum Jaurini obsidione vallat in quo etiam tunc Fridericus comes Ciliae omnium divisionum et guerrarum auctor erat. Exercitu autem regio obsidionem continuante et offensionem hostium intendente, praefatus comes Ciliae metuens sibi periculum imminere, clam castra cum paucis recedit et per fluvium Raba, qui castro vicinus est, transgressus, versus Ponium ad Elisabeth reginam Ungariae, quae illuc se contulerat, properat, faciens in insulam quae Danubio ambitur, ex Jaurino descensum, per eam enim spem ceperat elabi tuto posse. Percrebuit autem in exercitu regio (i.e. Polonico) terra prodente arcana, eiusdem comitis ex castro descensus propter quod plures milites Poloni illum insequuntur. Intelligens autem comes Ciliae Polonos ad se comprehendendum vehementi studio accensos esse, omnes suos comites, familiares et milites, ut a Polonis captivarentur, opposuit, facilius ipse ratus evadere posse. Dum itaque comites, familiares et milites a Polonis capti essent, dominum suum comitem Ciliae in eorum numero affuisse constanter inficiabantur, nec post diligens scrutinium in saltu condenseo, et vepribus ubique obsito deprehendi poterat.

Vladislav je splošno sprejet za kralja. Elizabeta in Vladislav skleneta premirje v Raabu (Iaurinum) na dan svete Katarine 1442.

Celjski ponovno večkrat omenjen v zvezi s sporom za skrbstvo nad Ladislavom Posmrtnim.

In ipso autem reditu Roma Friderici Romanorum imperatoris, saepe Ladislaus rex fugam molitus est, consilio paedagogi fretus, qui postea captus, longo tempore vincula substituit ...

Poslanstvo Čehov, Avstrijcev in Madžarov pride k Frideriku v Firence in zahteva izročitev Ladislava. V drugačnem primeru napovejo, da se mu bodo uprli. Ko poslanstvo tudi pri papežu ne doseže ničesar, je upor neizogiben.

Austriaci, in unum exercitum glomerati, moram civitatem, immo ipsum imperatorem, qui tunc in ea degebat, obsidione cingunt ...

Sledi opis obleganja Dunajskega Novega mesta in posredovanje brandenburškega mejnega grofa in salzburškega nadškofa Sigismunda. Ladislav je izročen Avstrijcem. Nato pa sledi: ... qui abinde Vienam deductus, summis honoribus expectus est. Imperator enim Fredericus, qui Romae et Napoli, divinus fere honoribus celebratus est, domum reversus, a propriis et domesticis, sontumelia et confusione obruitur singulari. Ladislaus rex deinceps in comitis Ciliae Ulrici potestate fuit, non sine primorum invidia, aemulatione et livore.

Takoj nato sledi opis pogajanj za poroko Ladislavove sestre Elizabete s poljskim kraljem Kazimirjem.

Stante Casimiro Poloniae Rege in Lithvania. Nuncii sui ..., quos Cracovia, ad pro-candum virginem Elizabeth filiam olim Alberti Romanorum regis, miserat, revertuntur et Lithvaniam adeunt, significantque Casimiro regi, tam Ladislai Hungariae regis germani virginis, quam comitis Ciliae Ulrici et Iohannis de Huniad gubernatoris Hungariae et omnium consiliariorum Hungariae et Austriae, tulisse ultroneum consensum, ut matrimonium inter ipsum Casimirum regem et praefectam virginem Elizabeth, ingerentur. Veniunt et cum illis nuncii duo praefatorum, Hungariae regis et comitis Ciliae Sigismundus Filschdoph almanus et caplerz Bohemus ... *Njuna naloga je, da se pozanimata, če se Kazimir res strinja s poroko in 11. novembra (in Grodno, die sancti Martini) dobita od njega pozitiven odgovor.*

V letu 1453 pride poljsko poslanstvo na dokončne pogovore o poroki, ki trajajo 10 dni. Celjski se pri pogovorih ne omenja. Dogovor o poroki pozdravi z govorom tudi Kapistran, ki je prav v tistih dneh tam. Do poroke pride avgusta 1453 v Wroclawu. (st. 121)

Spori in nezaupanje med Hunjadijem in Celjanom. (st. 124)

Hungariae regnum per id tempis (1453) Ioannes de Huniad et omnes fere arces regias atque introitu in potestate habuit, illaque soli a pedestribus, atque equestribus copiis parebatur. Id dum primores regis Ladislai consoliarii, signatur Ulricus Ciliae comes, molestius ferret, criminari Ioannem et invisum regi facere moliebantur afferens illum, cupidine regni incensum de rege vi vel veneno enecando, animum intendisse. Propter quod comes ipse saepius in Caput Ioannis, rege non abnuente comparabat insidias. Sed cum arcanum sileri non posset, Ioannes de cessibus sibi tensis certior factus, omnes conatus comitis vel declinavit vel elusit.

O Ladislavu Hunjadiju.

... quorum unus (*filiorum Hunyadi*) maior natu, patris opera aemulatus, paterno thesauro in milites abunde erogato, non spernendumque colligens exercitum, Ladislao regi Hungariae qui Ulrici comitis gubernatione regebatur, castra Hungariae, quae ex obitu patris, in suam ditionem reciderant, resignare, aperta rebellione, renuebat, faventibus eius proposito maiore parte Hungariae baronum et verentibus, ne Almanis gubernanda committantur.

Ulrikov uboj 1456. (st. 199)

Rex tamen Ladislaus versus Albam Regalem destituto filio gubernatoris Ladislao, ut eius potentia regi et comiti Ciliae Ulrico suscepta deminueretur, id efficiente Ulrico comite qui in aliis castrorum Hungariae cessionibus Hungarorum corda, comittenda illa Almanis vel forensibus quam maxime vulneraverat, in tenutam, Ladislaus autem filius gubernatoris horum omnium quae contra illum gerebantur non ignarus, simulque de nece comitis Ciliae quae fere omnium baronum Hungariae consilio et assensu dudum composita sibi mandata erat, qualiter illum conficere posset, plurima secum volvens, pellicit regem Ladislaum et comitem Ulricum in dolo, ut exercitu universo qui sub ductu comitis Ulrici milita-

bat, consistere iusso, cum paucis navali itinere per Danubium Albam Regalem descenderet, astruens tantae multitudini in terra, a proprio milite et ab hoste vexata, victualia nullatenus suffectura. Dum autem Albam Regalem perventum esset, altero die filius gubernatoris Ladislaus, destinata animo exequitur, et comitem Ulricum ex capella post divinorum audientiam egressum, ad portem, quasi quaedam secreta secum tractaturus, eductum cum armatis quos sub gradibus occultaverat, invadens, rege Ladislao spectante et nullum avunculo, quod similem sortem pertimesceret, ferente auxilium obruncat, simili scelus in regem Ladislaum nisi saniori consilio, aversus et inhibitus fuisset, commissurus. Rex tamen Ladislaus, providentia Bohemorum et Almanorum, qui curam illius gerebant, in camera obfirmatus, quadriduum illic, donec furor filii Gubernatoris quiesceret, exegit. Exinde vero data securitate eductus, ex Alba Regali Budam venit: nihil habens liberi iuris, aut arbitrii, sed singula iuxta ordinationem Ladislai filii gubernatoris agens, instituens, atque decernens. Cadaver comitis Ulrici, in Ciliam relatum, iusto honore tumulatum est, ut Cilienses collecto exercitu, invederunt, regnum Hungariae et castrum Theben conquirerent, per continuam expugnationem. qua quiescente comitatus Ciliae, Frederico imperatori deditus est.

54. Peter Eschenloer: *Historia Wratislaviensis*

Latinska verzija Eschenloerjeve kronike temelji povsem na Piccolominiju. Herman Markgraf, ki je pripravil kritično izdajo (prim. Historia Wratislaviensis et que post mortem Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa von Peter Eschenloer. (Scripotes rerum Silesiacarum 7), (ed. Markgraf H.), Breslau 1872), pasusov o smrti cesarice Barbare, dogodka pri Dunajskem Novem mestu ter opis umor Ulrika Celjskega sploh ni objavljala, ampak je bralca z opombo napotila na Piccolominijevo spise. Nemška verzija kronike je dejansko prevod Piccolominijeve Historia Bohemica. Iz teh razgovorov teksta Eschenloerjeve kronike ne podajam.

B. 5. Bavarska

55. Andrej iz Regensburga

55. 1. *Cronica inedita de expeditionibus in Bohemiam contra Husistas haereticos*

citirano po citirano po: Höfler K., *Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung II* (FRA I/6). Wien 1860, str. 432 sl.

Poroka Viljema Celjskega s poljsko princeso.

... Mortuo igitur Kasimiro rege (1370) rege Poloniae Ludowicus rex Ungariae suscepto etiam regno Polonorum tulit duas filias Kasimiri, quarum unam desponsavit lantgravio in Zeil, alteram vero ad paganismum ...

Poroka Ane Celjske v poljsko kraljevo družino.

Hedwigis igitur regina Poloniae dum mortem sibi vicinam sentiret et sine liberis esset, vocat ad se virum suum Wladislaum regem, rogans eum, ut si subiret mortem temporalem, quatenus eam audire dignaretur in duobus, unum quod nullam aliam duceret uxorem quam filiam filiae regis Kasimiri quae desponsata fuerat comiti in Zeyl nomine Annam, eo quod ipsa ex parte matris vera haeres esset regni Poloniae et super hoc peteret licentiam sedis apostolicae. Quod et fecit, ex qua Anna genuit filiam nomine Hedwigam, ...

55. 2. *Chronica pontificum et imperatorum Romanorum*

citirano po: Andreas von Regensburg Sämtliche Werke. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 1), (ed. Leidinger G.), München 1969².

Kronanje Sigismunda im Barbare v Aachnu 1414. (str. 147)

Qui (sc. Sigismund) postquam venit, ad Aquisgrani se transtulit et ibidem cum uxore sua nomine Barbara filia comitis de Cyli, 8. die Novembris coronam regni Romani accepit.

Ulrik vodi vojsko z vzhodnega dela cesarstva, ki je namenjena 1433 proti Husitom (iz Staubinškega dodatka k izvolečkom iz nadaljevanja omenjene kronike). (str. 708)

Eodem anno (1433) circa festum S. Bartholomei venerunt ad Staubing 36 nobiles hastiludentes cum acutis cuspidibus, quorum medietas erat Australium a parte orientali, alia Swevorum ab occidentali plaga. Principaliter ex parte orientalium erat Ulricus comes de Cileia, coadiutores vero sui Ulricus comes de Helfenstain, ambo milites, Reinpertus de Walsee, Christoforus de Liechtenstain et quidam magnus baro de Moravia dictus dominus Potto, item Wilhelmus de Stain magister curie comitis de Cileia predicti, Georius Sweinspeckh, Nicolaus Drugsäs et Georius Sawrer, 4 milites, unacum aliis nobilibus 9.

55. 3. *Diarium sexennale*

citirano po: Andreas von Regensburg Sämtliche Werke. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 1), (ed. Leidinger G.), München 1969².

Herman III. se poroči z Beatriks, hčerko bavarskega vojvode Ernesta. (str. 317)

Item anno domini 1424 Ernestus dux Bavarie Monaci filiam suam Beatricem matrimonio copulat Hermanno filio Hermannii comitis de Cili. Cuius filia, scilicet Barbara nomine, fuit et est uxor Sigismundi Romanorum, Ungariae, Bohemiae etc. regis.

56. *Spominska knjiga Bertholda Tucherja*

citirano po: Tucher'sches Memorialbuch. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 4 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 10), (ed. Kern T.), Leipzig 1872, str. 1-46.

Po smrti Sigismunda zapre madžarsko in češko plemstvo kraljico Barbaro. (str. 22)
und darnach (sc. po smrti Sigismunda) an sant Niclas obent wart die kaiserin gefangen und den Ungarischen geantwortt, die fürten sie gen Presspurgk; darnach kom sie gen Pola und wolt die lant übergeben haben.

Ujetništvo Ulrika Celjskega poleti 1440. (str. 22)

Item 1440 zu mitvasten genas des kaisers Sigmunds tochter, hertzog Albrechts fraw, eins jungen herrn, hieß Lasslaw. und etlich herren, die im gesworn heten, liessen den kunig von Polan ein zu Ofen, und der von Zili wart gefangen gefürt zu Ofen von Pollnern und Ungern.

57. *Hektor Müllich: Chronik*

citirano po: Chronik des Hektor Müllich 1348-1487. V: Die Chroniken der schwäbischen Städte: Augsburg 3 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 22), (ed. Lexer M./Roth F.), Leipzig 1892, str. XI-XLIX, 1-444.

Zelo natančno opiše priprave in bitko pri Nikopolju. (str. 43)

... da fluchen die Unger hinden darvon und namen iren künig und kamen auf die schef und mit im der burggraf von Nürnberg, der graf von Zily und der ertzbischof von Gran und her Nickot aus Franckreich, und komen so vil volckes auf die schif. und die darauf wolten, den schlug man die hend ab und ertruncken vil cristen und auch vil warden erschlagen und der maist tail gefangen.

Vojaški spopadi med Nürnbergom in Albrechtom Achillesom septembra 1449, v katerem sodeluje tudi Ulrik Celjski. (str. 98)

Do widersagten der bischof von Mentz den stetten und graf Ulrich von Zyli. da gewonnen die von Schafhausen Rainaw und Palm, stettlin und sloß, was der graven von Sultz.

Pri opisu izročitve Ladislava Avstrijcem 1452 se Celjski ne omenjajo. Znova se Ulrik Celjski omenja pri opisu dogodkov v Beogradu leta 1456. (str. 119)

Man sol wissen, als der gubernator, der Hunigenisch, gestarb, der ließ so groß gut an parem gelt, das man maint, das kain herr in der gantzen cristenhait sovil gelts und ainen so grossen schatz hette. er hett auch zwen sün. do zoch künig Laslaw von stundan hinab gen kriechisch Weyssenburg und mit graf Ulrich von Zily, des künigs Laslaw hofmaister und gantz gewaltig des künigs, und mit im auch ain junger hertzog von Paiern und ander herrn. do was auch groß volck, die das creutz genommen hetten und mit den Türcken mainten ze fechten, die nam der jung

künig Laslaw zu im und maint da mit in das land einzenemen und den schatz, den Hunigenisch gelassen hett. des warten sich des Hunigenischs zwen sün und widerstunden dem künig und wurden mit dem künig verricht. und des jars an sant Martins abent ward erschlagen der graf von Zili, des könig hofmaister und gantz gewaltig des künigs und ain untrewer herr und was ungerecht, und ist nun kainer von Zili mer, und hett des Disputz tochter zu ainem weib. und ward erschlagen von des Hunigenisch sün, und waren ander lantherren von Hungern wol acht darbei; und beschach zu kriechischen Weysenburg in sloß angesicht des künigs Laslaw, der dannocht nun 18 jar alt was. also ward künig Laslaw von den Ungern auf ain ander sloß gefurt und was da als ain gefangner herr.

58. *Nürnberški letopisi iz 15. stoletja*

citirano po: Jahrbücher des 15. Jahrhunderts. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 4 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 10), (ed. Kern T.), Leipzig 1872, str. 47-389.

[T] Und desselben jars (1452) lagen die von Östereich und die von Cili und der von Rosenbergk und der Eytzinger vor dem Newnstat vor dem kaiser und gewunnen künig Laszlaw mit gewalt.

[B] Desselben jars (1456) ward der graf von Zilig erslagen in Ungern, das geschah durch die Ungern von dem jungen Hunigenisch zu Kriechischenweissenburg in dem sloß.

[T] Und desselben jars da was der Turken zug gen Ungern. Und desselben jars in der nehsten wochen vor sant Mertein ward der künig Laszlaw künig zu Beheym und zu Ungern und hertzog zu Östereich und zu Steir und margkgraf zu Merhern gefangen und hertzog Ott, zu Kriechischweissenburg, und dem von Zili ward das haubt abgelagen von den Ungern, und die gefengknüs geschah auch von Ungern.

[S] Item 1456 jar nam scheden der graf von Zille zu Kriechenweyssenburck; der Ungergansch slug im den kopf ab, in dem schloß, im glait zu sant Merteins tag, die weil warn die creutzer von Nurmberg vor dem sloß und kung Lassla.

[III] Des jars ward graf Ulrich von Zili erslagen zu Kriechischen Weissenburg.

59. *Veit Arnpeck*

59. 1. *Chronicon Austriacum*

citirano po: Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 3), (ed. Leidinger G.), München 1969², str. 709-845.

Sorodstvo Celjanov z Vovberžani. (str. 748)

Ex quibus (sc. filii et filiae Ulrichi de Hewnburgk) descenderunt Ulrichus comes de Pfaunberg, Fridericus liber de Cilia, postea comes de Cilia, et plures alie potentes progenie.

Ulrik postane glavar na Češkem vendar ga vladar kasneje odstavi. (str. 796)

Albertus autem relicto, qui regnum gubernaret, Ulrico comite Cilie per Slesiam Gorlicium venit. ... Interea comes Ulricus, qui Bohemie preerat, inter barones de vendicando sibi regno agere cepit. Albertus cognito eius studio properatim stipendia subtraxit. Ille materia adempta, qua Bohemorum animos sibi conciliabat, ex provincia discessit nec ultra remissus est. Regni cura Mainardo et Ulrico Rosensi comissa.

O kronanju Ladislava. (str. 801)

Erant eciam ibidem Mathias Vesprimiensis et Benedictus Jauriensis ecclesiarum episcopi, Ulricus comes Cilie et idem proximus regine affinis, qui pro puero coronato ad intar aliorum regum Hungarie tempore coronationis pro observanda sue plebis libertate sacramentum prestancium reale prestitit iuramentum etc.

Mailberska zveza. (str. 805)

Autrales interea suasore Ulrico Eycinger sumptis armis presides provincie a Friderico institutos vi pellunt, gubernatores ex se ipsis duodecim eligunt, summa rerum Eyzingero committunt, incentorem quoque novitatum alterum Ulricum Cilie comitem in societatem accipiunt, auxilia ex vicinis gentibus accersiunt.

Izročitev Ladislava Posmrtnega v varstvo Ulriku Celjskemu. (str. 807)

Educens in propria persona illum iuvenem 13 annorum vel quasi certis conditionibus et clusulis presentavit et singulariter in tutelam Ulrici comitis Cilie, qui tunc una cum dicto Ulrico Eiczinger capitaneus tocius erat exercitus et pueri avunculus et affinis, pridie Kal. Septembris. Et decenti apparatu exultante populo Wiennam preciosum illustris domus Austriae ducale palacium ingreditur.

Izgon Celjana iz Ladislavovega dvora. (str. 808)

Ibi (na zboru) Eyzingerius, qui pridem a comite suspectus extra regis gratiam eiectus, cum aliis Australibus contra comitem conspirat. Steura promittitur. Eiczingerius solus regi ore omnium loquitur, comitem eicere persuadet. Fit reditus in Wiennam. Postera die congregatis armatis in castrum ipse comes Cilie administracionis sue honore privatus et confuso similis cum quatuor tantum comitibus ex aula discedens in patriam suam concessit. Albertus marchio Brandenburgensis, ne populares saxa in eum iacerent, ad portam usque tutum iter fugienti prebuit.

Ulrik Celjski se vrne na Dunaj. (str. 809)

Comes Cilie, dum hec aguntur, fractus animo et omni spe reliqua destitutus imperatoris gratiam querit, non invenit, a Venetis censum stipendialem petit et non accipit. Postquam foris nullum exilii sui presidium repperit, per amicos reconciliari Ladislao querit. Comes post annum itaque per amicos clam regi conciliatur reversusque Wienam magno et splendido apparatu 1000 ducens equites expeditos in armis adit.

Turki ogrožajo Ogrsko toda Ulrik in Ladislav se umakneta na Dunaj. (str. 810)

Rex ubi Thurcos advenisse cognovit, mox iuvenis princeps intime expavit, et comes Ulricus, quiq̄ suis regem consiliis dirigebat, non minus turbatus est.

O Ladislavovi vrnitvi na Ogrsko in umoru Ulrika Celjskega. (str. 814)

Ladislav dum cesarem fugatum, dominum comitem vero vita excessisse audivit, mox suadente Cilie comite in Hungariam redire statuit. In autumnno itaque rex et comes Cilie Ulricus populari almanica gente stipendiaria plurima stipati me vidente ex Wienensi littore prope turrim rubeam navali officio alta Danubii sulcantes venerunt in Hungariam et primo Budensis castris dies per aliquot inhabitatis tandem ad opidum Futhak descenderunt. Ubi regio ex edicto nobilium totius regni congregatio extitit celebrata. Placuit post hec regi Ladislavo castro in Nandoralsbensi potencie cesaris Thurcorum conspiceret vestigia; pariter ergo rex ac comites Ulricus et Ladislavus illac transierunt. Stipendiarii quoque cuncti, qui de Almania venerant, navigio secuti sunt illos. Ibi die lune post Martini comes Ladislavus Huniadi summo mane hospicium comiti Ulrico assignatum pariterque et ipsum comitem pro habendo, ut fertur, mutuo colloquio adiit, primum verbis minacibus, tandem ambo radiantibus decertantes armis; alter in alterius mandidarunt cruore enses. Dum autem ante ostium stancium ipsius comitis Ladislavi fidelium aures intrinseci rumor belli delatus est, intrandi dissoluto domus ostio mox eductis ensibus irruerunt in comitem Ulricum se suarum virium omni cum virtute defendentem straveruntque illum framee ictu in pede graviter vulneratum et tandem prostratum ibidem decollarunt. Quantus autem regem baronesque regni et Almanos regi annexos ibidem concussit timor, quantave formidine intima ipsorum trepidarunt viscera, dum enses nudos sanguine tinctos humano castris per plateas radiare viderunt, ipsi sensere; omnes enim idem poculum, quod comes Ulricus bibit, se bibere cogitabant. Nec moratos ea novitate regem percussum adeuntes occisum regni hostem dicere, digna meritis premia reddita. Regi nihil timendum esse, cuncta eius imperio parere, nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuisse. Rex quamvis vehementer commotus erat tam atroci facinore, supra tamen, quam eius ferebat etas, dolorem compressit amicis circumstantibus dicentibus: Ferendum est, quitquid vitari non potest; ademptam comiti vitam reddere non possumus. Iussitque defuncti cadaver plaustro impositum Ciliam deferri atque in sepulchris maiorum condi.

59. 2. *Chronica Baioariorum*

citirano po: Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 3), (ed. Leidinger G.), München 1969², str. 1-445.

O poroki vdove Hermana III. Celjskega. (str. 274)

Anno domini 1427 hic Johannes dux Bavariae circa festum sancti Egidii venit in Rietenburg, ubi sibi a Johanne episcopo Ratisponensi Beatrix relicta

Hermani comitis de Cilia, filia Ernesti ducis de Monaco, in uxorem legitimam compulatur ...

Ulrik vodi vojsko iz vzhodnega dela cesarstva proti Husitom. (str. 408)

Item 1433 circa festum sancti. Wartholomei convenerunt in Straubinga 36 nobiles hastiludentes ibidem cum lanceis acutis, quorum medietas erat Australium a parte orientali, alia Suevorum ab occidius partibus. Principales ex parte orientali erant Ulricus comes de Cilia, Ulricus comes de Helfenstain, Reinpertus de Walse, milites unacum aliis consortibus eorum 15 militibus.

59. 3. *Bayerische Chronik*

citirano po: Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 3), (ed. Leidinger G.), München 1969², str. 447-705.

Poroka vdove Hermana III. Celjskega. (str. 556)

Anno 1427 an sand Gilgen tag zu Rietenburg bischof Johanns von Rengspurch gab zusammen zu der ee herzog Hannsen und frau Beatrix, ain bitib graf Hermans von Cili, herzog Ernsts tochter von München.

59. 4. *Liber de gestis episcoporum Frisingensium*

citirano po: Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 3), (ed. Leidinger G.), München 1969², str. 849-914.

O Hermanu, sinu Hermana II. (str.895)

Hermannus XL. episcopus sedit annis 9.

Anno domini 1412. Hermannus ex patre filius N. comitis de Cilia Frisingensi ecclesie preficitur episcopus per papam Johannem XXIII.

Hic comparavit 2 lib. 6 s. 20 d. de quadam curia in Alaeren ad lumen Sancti Corbiniani in cripta Frisingensi, quam curiam emit a quodam dicto Würflf de Wienna.

Huius temporibus celebratum fuit magnum concilium Constanciense in provincia Maguntinensi, in quo combusti sunt magister Johannes Huss et Iheronimus Wiccleviste de Praga, tempore Sigismundi regis etc. In eodem concilio tribus, videlicet Johanne XXIII., Gregorio XII. et Benedicto XIII., depositis Martinus V. electus est.

Hic Hermannus erat homo iuvenis, sed habuit fracturam in intestinis. Ideo castatus moriebatur in cissura anno domini 1421 in Cilia in crastino sanctae Lucie virginis.

60. Pohod nürnberških najemnikov na križarski pohod 1456

citirano po: Zug Nürnbergischer Kreuzfahrer nach Ungarn 1456. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 3 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 3), (ed. Kern T.), Leipzig 1864, str. 405-413.

Nürnberški mestni svet plača najemnike za vojaški pohod proti Turkom. V tekstu navedeni stroški. Po povratku podajo križarji poročilo.

Križarji se vrnejo "vor dem heiligen cristag". Vodja Heinrich Slosser prinese pismo kardinala Karvajala, v katerem piše

... das er (sc. Slosser) und die sein, die von der von Nurmberck wegen pei im sint gewesen, das sie sich redlich vor allen anderen, die do an Durcken gewesen sein auf die zeit, gehalten haben und dem kunig Lasla und dem von Cily allepot die nesten gewesen sint und auch dem vatter Cappistrani parfuser ordens, das des der rat und der stat groß lob, er und danck von den und maniglichen, die pei den geschichten gewesen sint, gesackt ist.

Auch sint sie die neschten gewessen vor dem slos kriechißen Weissenburck, als der von Cyly in slos kriechißen Weissenburck ermort wurd. auch haben sie in ausser procht gen Peterwardein und in vor herlich pegangen und eingemacht und in sein rittern und knechten uberantwort, die da gehabt hetten pei funfhundert pferden, und begerten, das die unsern mit in werden zogen durch irs herren lont, so wolten sie sie verzert haben als weit irs herren lont gereicht het, und [in] zucht und er erpotten haben.

B. 6. Bizanc

61 Laonikos Chalkondyles

Zaradi jezikovnih ovir je podan samo slovenski prevod dotičnega mesta v kroniki, ki je nastal na osnovi nemškega prevoda objavljenega v: Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkondyles (izbral in prevedel Grabler F.), V: Europa im XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen. Byzantinische Geschichtsschreiber II (ed. Ivánka E.), Graz 1954, str. 13-97.

Po njegovi smrti (sc. Ivan Hunjadi) so se ogrski velikaši sprli in ko je prišlo do razdora, sta bila sinova Choniata (Ivana Hunjadija) poleg. Namreč Orlichos (Ulrik Celjski), knez ne tako nepomembne dežele v Paioniji (Ogrska), ki je bil sovražen Choniatu še v času njegovega življenja, je menil, da je bil on razlog mnogih nesreč v boju proti Turkom. Zato naj tudi njegova sinova ne bi bila s častjo sprejeta med plemstvo, ampak naj bi - ker je bil zločinec - izgubila vse službe in posesti. Tedaj sta na državnem zboru sinova Choniata skočila na Orlichosa, mu odsekala glavo in pobegnili.

VII. Kratice

ACC	Acta concilii Constanciensis
ADB	Allgemeine Deutsche Biographie
AHC	Annuario historiae conciliorum
AKÖG	Archiv zur Kunde österreichischer Geschichtsquellen
AÖG	Archiv für österreichische Geschichte
AT	Archeografo Triestino
BKSGQ	Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen
cgm.	codex Germanicus Monacensis (nemški rokopis v münchenski državni knjižnici)
CKL	Celjska knjiga listin
clm.	codex Latinus Monacensis (latinski rokopis v münchenski državni knjižnici)
cvp.	codex Vindobonensis Palatinus (rokopis v Avstrijski nacionalni knjižnici)
ČZN	Časopis za zgodovino in narodopisje
DA	Deutsches Archiv
DAK	Diözesanarchiv Klagenfurt
DBI	Dizionario biografico degli Italiani
DRTA	Deutsche Reichstagsakten
DTM	Deutsche Texte des Mittelalters
ed.	edidit (izdal)
Erg. Bd.	Ergänzungsband (dopolnilni zvezek)
ES	Enciklopedija Slovenije
FRA	Fontes rerum Austriacarum
GdV	Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit
GZL	Gradivo za zgodovino Ljubljane
GZM	Gradivo za zgodovino Maribora
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv
HZ	Historische Zeitschrift
JiS	Jezik in Slovastvo
LMA	Lexikon des Mittelalters
MGH in us. schol.	Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum germanicarum in usum Scholarum
MGH SS	Monumenta Germaniae Historica, Scriptores
MGSLK	Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde
MHDC	Monumenta historica ducatus Carinthiae

MHVSt	Mitteilungen des historischen Vereins für Steiermark
MIÖG	Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung
MÖStA	Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv
MSB	Sitzungsberichte der Münchener Akademie
MStLA	Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs
NA	Neues Archiv (do 1935, nato kot DA)
NDB	Neue deutsche Biographie
RF	Repertorium fontium
RI	Regesta imperii
SBL	Slovenski biografski leksikon
VerLex	Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon
WSB	Sitzungsberichte der Wiener Akademie
ZČ	Zgodovinski časopis
ZDA	Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur
ZDPh	Zeitschrift für deutsche Philologie
ZSRG Germ. Abt.	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanische Abteilung

VIII. Viri

Andrej iz Regensburga: Andreas von Regensburg Sämtliche Werke. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 1), (ed. Leidinger G.), München 1969².

Andrej iz Regensburga: Cronica inedita de expeditionibus in Bohemiam contra Husistas haereticos. V: Höfler K., Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung II (FRA I/6). Wien 1860, str. 432 sl.

Ankershofen G., Beiträge zur Landeschronik. V: Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie 3 (1856), str. 20-37.

Annales Foroiulensis. V: MGH SS XIX, Hannoverae 1864, str. 194-222.

Annales Mellicenses. V: MGH SS IX, Hannoverae 1851, str. 484-535.

Archiv koruny České. Katalog listin z let 1378-1437 (ed. Haas A.), Praha 1947.

Arnpeck: Veit Arnpeck Sämtliche Chroniken. (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. NF 3), (ed. Leidinger G.), München 1969².

Avstrijska kronika 95 vladarjev: Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. MGH Dt. Chron. 6, (ed. Seemüller J.), Hannover u. Leipzig 1909.

Bachmann A., Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440-1471). (FRA II/42), Wien 1879.

Beheim: Die Gedichte des Michel Beheim I-III. (DTM 60, 64, 65). (ed. Gille H./Spriewald I.), Berlin 1968-1972.

Beheim: Michel Beheims Buch von den Wienern. (ed. Karajan T. von), Wien 1843.

Birk E., Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungarn und ihres Sohnes König Ladislaus 1440-1457. V: Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien 1894, str. 209-258.

Bonfini: Antonius de Bonfinis Rerum Ungaricarum decades (ed. Fögel I., Iványi B., Juhász I.), Leipzig 1936

Brunner W. - Otorepec B., *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*. V: MStLA 44/45 (1995), str. 61-208.

Buonaccorsi: *Philippi Callimachi Experientis Historia rerum gestarum in Hungaria et contra Turcos per Vladislaum Poloniae et Hungariae regem*. V: *Monumenta Poloniae Historica (Pomniki Dziejowe Polski) VI*, (ed. Kwiatkowski S.), Krakow 1893, str. 1-162.

Cerretani: *Der Liber gestorum des Cerretanus* V: Finke H., *Acta concilii Constanciensis II*, Munster 19812, str. 171-348.

Chalkondyles: *Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkondyles (izbral in prevedel Grabler F.)*, V: *Europa im XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen. Byzantinische Geschichtsschreiber II* (ed. Ivánka E.), Graz 1954, str. 13-97.

Chmel J., *Materialien zur österreichischen Geschichte*. Aus Archiven und Bibliotheken. Wien 1837, 1971².

Chmel J., *Regesta chronologico-diplomatica Friderici IV. romanorum regis (imperatoris III.)*, Wien 1838 (Hildesheim 1962²).

Chronicon veteris colegiati Pragensis. V: Höfler K., *Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung I (FRA I/2)*, Wien 1856, str. 78-101.

Chronik Wigands von Marburg. V: *Scriptores rerum Prussicarum 2*, Frankfurt 1965², str. 429-662.

Cusin F., *Documenti per la storia del confine orientate d'Italia nei secoli XIV. e XV*. V: AT 21 ser. III. (1936), str. 3-131.

Deutsche Reichstagsakten: 8. Bd. Kaiser Sigmund 1421-1426, (ed. Kerler D.), Gotha 1883; 10. Bd. Kaiser Sigmund 1431-1433, (ed. Herre H.), Gotha 1906; 11. Bd. Kaiser Sigmund 1433-1435, (Beckmann G.), Göttingen 1957²; 12. Bd. Kaiser Sigmund 1435-1437, (Beckmann G.), Göttingen 1957²; 13. Bd. Albrecht II. 1438, (ed. Beckmann G.), Stuttgart 1925; 14. Bd. Albrecht II. 1439, (ed. Weigel H.), Göttingen 1957²; 15. Bd. Friedrich III. 1440-1441, (ed. Herre H.), Göttingen 1957²; 16. Bd. Friedrich III. 1441-1442, (ed. Herre H., Quidde L.), Stuttgart 1928; 17. Bd. Friedrich III., 1442-1445 (ed. Kaemmerer W.), Göttingen 1963; 19, 1 Bd. Friedrich III. 1453-1454, (ed. Weigel H., Grüneisen H.), Göttingen 1969.

Dlugosz: *Ioannis Dlugosii sev Longini Historia Polonica libri XII ...*, Lipsiae 1711.

Dunajski anali: *Wiener Annalen*. V: *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*. MGH Dt. Chron. 6, (ed. Seemüller J.), Hannover u. Leipzig 1909, str. 231-242.

Ebendorfer: Thomas Ebendorfer Cronica Austriae. (MGH Scriptorum rerum Germanicarum N.S. XIII), (ed. Lhotsky A.), Berlin 1967.

Ebendorfer: Thomas Ebendorfers Chronica regum Romanorum. (ed. Pribram A. F.), V: MIÖG Erg. Bd. 3 (1890-1894), str. 38-222.

Eschenloer: Historia Wratislaviensis et que post mortem Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa von Peter Eschenloer. (Scriptores rerum Silesiacarum 7), (ed. Markgraf H.), Breslau 1872.

Finke H., Acta concilii Constanciensis I-III, Munster 1981².

Fresacher W. Eine Belagerung Villachs in Jahre 1425. V: Jahresbericht des Staatsgymnasium in Villach 45 (1913/1914), str. III-XXVIII.

Höfler K., Geschichtschreiber der husitischen Bewegung I (FRA I/2), Wien 1856; II (FRA I/6), Wien 1860; III (FRA I/7), Wien 1866.

Jaksch A. - Wiessner H., Monumenta historica ducatus Carinthiae, Bd., I-XI, Klagenfurt 1904-1972.

Janez Vetrinjski: Johann von Viktring, Cronica Romanorum. (Buchreihe des Landesmuseum für Kärnten 5), (ed. Lhotsky A.), Klagenfurt 1960.

Janez Vetrinjski: Johannis Abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum (ed. F. Schneider). MGH in us. schol. Hannoverae et Lipsiae 1909 (tomus I.), 1910 (tomus II.)

Janez Vitéz iz Zredna: Iohannes Vitéz de Zredna opera quae supersunt. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. S. N. 3), (ed. Boronkai I.), Budapest 1980.

Jobst von Einsiedel: Kürschner F., Jobst von Einsiedel and seine Correspondenz mit der Stadt Eger. V: AÖG 39 (1868), str. 247-292.

Kollarius A. E., Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia, Wien 1762.

Kos D. Celjska knjiga listin I. Listine svobodnih gospodov Žovneških do leta 1341 Ljubljana, Celje 1996.

Kottanner: Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440). (Wiener Neudrucke 2), (ed. Mollay K.), Wien 1971.

Kottanner: Spomini Helene Kotaneric. (prevedel Janko A.) V: Grdina I. - Štih P., Spomini Helene Kottanner. Ženski glas iz srednjega veka, Ljubljana 1999, str. 53-84.

Krones F., Die zeitgenössischen Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli mit Einschluß der sogenannten Cillier Chronik V: BKSGQ 8 (1871), str. 1-120.

Kronika Celjskih grofov: Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. I: Die Freien von Saneck and der erste Graf von Cilli. II: Die Cillier Chronik. (ed. Krones F.), Graz 1883.

Kronika Celjskih grofov: Golia M., Kronika Celjskih grofov. Maribor 1972.

Kronika kastiljskih kraljev: Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo k sv. Jakobu. V: ZČ 38 (1984), str. 225-230.

Lankmann von Falkenstein N., Desponsacio et coronacio serenissimi domini Imperatoris Friderici tercii et eius auguste domine Leonore. V: Pez H., Scriptorum rerum Austriacarum II, Leipzig 1725, st. 571-606.

Lhotsky A., Die oberösterreichische Fassung der sogenannten Wiener Annalen. V: Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 2 (1952), str. 5-28.

Lhotsky A., Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III. V: Festschrift zum Feier des 200 jährigen Bestandes des Haus-, Hof- and Staatsarchivs (MÖStA Erg. Bd. 2). Wien 1949, str. 538-548.

Liliencron R., Die historischen Volkslieder der Deutschen vom 13. bis 16. Jahrhundert I-II, Leipzig 1865-1866.

Mahlknecht B., Die sogenannte "Bozner Chronik" aus dem 14. Jahrhundert. V: Der Schlern 70 (1996), str. 643-667; 71 (1997), str. 372-381, 555-560, 583-592.

Mályusz E., Zsigmondkori oklevéltár I-II, 2. Budapest 1951-1958.

Mansi J. D., Pii II. ... orationes politicae et ecclesiasticae, I-III. Lucca 1755-1759.

Mlinarič J., Gradivo za zgodovino Maribora IV-VII. Maribor 1978-1981.

Mülich: Chronik des Hektor Mülich 1348-1487. V: Die Chroniken der schwäbischen Städte: Augsburg 3 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 22), (ed. Lexer M./Roth F.), Leipzig 1892, str. XI-XLIX, 1-444.

Nürnbergski letopisi: Jahrbücher des 15. Jahrhunderts. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 4 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 10), (ed. Kern T.), Leipzig 1872, str. 47-389.

Oefele A. F., Rerum Boicorum scriptores I, Augsburg 1763.

Otokar iz Geule: Ottokars österreichische Reimchronik. MGH Dt. Chroniken V, 1-2, (ed. J. Seemüller), Hannover 1890.

Otorepec B., Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270-1405. (Viri za zgodovino Slovencev XIV), Ljubljana 1995.

Otorepec B., Gradivo za zgodovino Ljubljane, I-XII, Ljubljana 1956-1968.

Otorepec B., Gradivo za zgodovino Radovljice v srednjem veku. V: Radovljiški zbornik 1995, str. 10-37.

Otorepec B., Gradivo za zgodovino Slovencev 1246-1500. (tipkopolis na SAZU)

Otorepec B., Seznam deželnih sovražnikov na Kranjskem in Štajerskem iz okoli 1440. Iz borb med grofi in Habsburžani v letih 1436-1443. V: Grafenauerjev zbornik, Ljubljana 1996, str. 331-342.

Palacky F., Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens and seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471). (FRA II/20), Wien 1860.

Pez H., Scriptorum rerum Austriacarum I-III, Leipzig 1725.

Piccolomini: Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis . . . opera quae extant omnia. Basel 1551 (Frankfurt 1967²).

Piccolomini: Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis. V: Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia ... Adami Francisci Kollarii, II., str. 1-474.

Piccolomini: Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini. (ed. Wolkan R.) I/1 (FRA II/61) Pisma iz laiškega časa. Zasebna pisma; I/2 (FRA II/62) Pisma iz laiškega časa. Uradna pisma; II (FRA II/67) Pisma iz časa duhovništva in škofovanja v Trstu; III/1(FRA II/68) Pisma iz časa škofovanja v Sieni. Do časa državnega zbora v Regensburgu junija 1454.

Piccolomini: Die Geschichte Kaiser Friedrichs III. von Aeneas Silvius, (prevedel Ilgen T.) (GdV 15 Jh., 2 Bd), Leipzig 1889.

Piccolomini: Enee Silvii Piccolominei postea Pii PP. II. De viris illustribus, (Studi e testi 341), (ed. Heck A. van), Città del Vaticano 1991.

Piccolomini: Pii II. comentarii rerum memorabilium que temporibus suis contigerunt. Vol. 1-2. (Studii e testi 312, 313), (ed. Heck A. van), Città del Vaticano 1984.

Piccolomini: Enea Silvio Piccolomini, Über Österreich, (prevedel Kucher F.), Wien 2002.

- Pohod nürnbergskih križarjev: Zug Nürnbergischer Kreuzfahrer nach Ungarn 1456. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 3 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 3), (ed. Kern T.), Leipzig 1864, str. 405-413.
- Ransano: Epithome rerum Hungaricarum Petri Ransani. V: Schwandtner J., Scriptorum rerum Hungaricarum I, Vindobonae 1766, str. 405-520.
- Rauch A., Rerum Austriacarum historia ab anno Christi MCCCCLIII usque ad annum Christi MCCCCLXVII. Wien 1794.
- Regesta Imperii VIII. (Die Regesten des Kaiserreichs Kaiser Karl IV. 1346-1378), (ed. Böhmer J. F. - Huber A.), Innsbruck 1877.
- Regesta Imperii XII (Albrecht II. 1438-1439), (ed. Böhmer J. F. - Hödl G.), Wien 1975.
- Regesta Imperii. Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440-1493). Heft 12: Die Urkunden und Briefe des HHStA: Allgemeine Urkundereihe, Familienurkunden und Abschriftensammlungen (1440-1446), (ed. Koller H. - Heing P.-J.), Wien 1999.
- Richental: Ulrich Richental, Das Konzil zu Konstanz MCDXIV-MCDXVIII. 1. Faksimileausgabe. 2. Kommentar und Text, (ed. Feger O.), Konstanz 1964.
- Richental: Ulrich von Richentals Chronik des Constancer Concils 1414-1418, (ed. Buck M. R.) 1882, 1971²
- Röhricht, R., Die Jerusalemfahrt des Hertzogs Fridrich von Österreich. V: ZDPH 23 (1891), str. 26-41.
- Rožemberška kronika: Rosenbergiana. V: Höfler K., Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung I (FRA I/2), Wien 1856, str. 77 sl.
- Schiltberger: Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Afrika von 1394 bis 1427, (ed. Neumann K. F.,) München 1859.
- Schwandtner J., Scriptorum rerum Hungaricarum . . . I-III, Vindobonae 1766-1768.
- Schwind E. - Dopsch A., Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte der deutsch - österreichischen Erblande im Mittelalter. Innsbruck 1895.
- Seemüller J., Friedrichs III. Aachener Krönungsreise. V: MIÖG 17 (1896), str. 584-665.
- Seemüller J., Lied auf Christof Wolfsauer. V: ZDA 41 (1897), str. 170-177.
- Senckenberg H. C., Selecta iuris et historiarum anecdota, tum iam edita, sed rariora 5, Leipzig 1739.

Seuffert B. - Kogler G., Die ältesten steirischen Landtagsakten 1396-1519. (Quellen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark III-IV), Graz 1953.

Stromer: Püchel von meim geslecht und von abentewer. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 1 (Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16 Jahrhundert I), (ed. Hegel K.), Leipzig 1862, str 1-106.

Suchenwirt: Friess G. E., Fünf unedirte Ehrenreden Peter Suchenwirts. V: WSB 88 (1877), str. 99-126.

Suchenwirt: Peter Suchenwirt's Werke aus dem vierzehnten Jahrhunderte. Ein Beytrag zur Zeit- and Sittengeschichte, (ed. Primisser A.), Wien 1827 (19612).

Taborska kronika: Chronicon Taboritorum. V: Höfler K., Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung I (FRA I/2), Wien 1856, str. 475 sl.

Tanodi Z., Monumenta historica liberae Regis civitatis Varasdini. (Poviestni spomenici slobodnog kraljevskog grada Varaždina), Varaždin 1942.

Thomas C., Cillier Urkunden. Archivbehelf zu den durch das österreichisch-jugoslavische Archivabkommen betroffenen Beständen der Allgemeinen Urkundenreihe. V: MÖStA 35 (1982), 348-364; 37 (1984), str. 362-375; 38 (1985), str. 356-369; 39 (1986) str. 290-305.

Thuróczy: Chronicon Hungarie. V: Schwandtner J., Scriptorum rerum Hungaricarum I, Vindobonae 1766, str. 47-366.

Tkalčić I., Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae II, Zagreb 1894.

Tucher: Tucher'sches Memorialbuch. V: Die Chroniken der fränkischen Städte: Nürnberg 4 (Die Chroniken der deutschen Städte von 14. bis 16. Jahrhundert 10), (ed. Kern T.), Leipzig 1872, str. 1-46.

Uiblein P., Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III. V: MIÖG 78 (1970), str. 386-415.

Ulrich Lichtensteinski: Ulrich von Liechtenstein Frauendienst. (Göppinger Arbeiten zur Germanistik 485), (ed. Spechtler F. V.), Göppingen 1987.

Unrest: Jakob Unrest Österreichische Chronik. (MGH Scriptorum rerum Germanicarum. Nova series), (ed. Grossmann K.), Weimar 1957.

Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike (1212-1945). (ur. Rafaj P., Čepelakova M., Kozina B., Radulović B., Kološa V.), Ljubljana 2000.

Wiessner H., Die Schenken von Osterwitz (1100-1500). Klagenfurt 1977.

Windeck: Das Leben König Sigismunds von Eberhard Windecke. (prevedel von Hagen A.) (GdV 87), Leipzig 1886.

Windeck: Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds. (ed. Altmann W.), Berlin 1893.

Wolfgang iz Steierja: Itinerarium venerabilis patris Wolfgangi de Stira. V: Pez H., Scriptorum rerum Austriacarum II, Leipzig 1725, st. 445-457.

Wolfram Peter: Die drei Päpste und das Konzil, Schriften zur Papstwahl. V: Finke H., Acta concilii Constanciensis III, Munster 1981², str. 261-269.

Zeibig H. J., Beiträge zur österreichischen Geschichte aus dem Klosterneuburger Archive. V: AKÖG 9 (1853), str. 351-391.

Zimolo G. C., Le vite di Pio II. di Giovanni Antonio Campano a Bertolomeo Platina. (Rerum Italicarum Scriptorum 3), Bologna 1964.

IX. Literatura

Alberts W., Müllich, Hektor. V: VerLex VI, str. 738-742.

Bartoš F. M., Z musejnih i jiných rukopisů Starych letopisů. V: Časopis národního musea 102 (1928), str. 208-228.

Baš F., Celjski grofi in njihova doba. V: Celjski zbornik 1 (1951), str. 7-22.

Basler O., Das Konzil zu Konstanz im Spiegel deutscher Ereignislieder. V: Das Konzil von Konstanz. Beiträge zu seiner Geschichte and Theologie. (ed. Franzen A. - Müller W.), Freiburg 1964. str. 429-446.

Bassi U., Johann von Viktring und der Anonymus Leobensis. V: Bassi U. - Kamptner M., Studien zur Geschichtsschreibung Johanns von Viktring. Klagenfurt 1997.

Bergmann J., Das Münzrecht der gefürsteten Grafen von Cilli. V: Wiener Jahrbücher für Literatur 103 (1943) str. 29 sl.

Brack H., Bayerisches Geschichtsverständnis im 15. Jahrhundert. V: Speculum historiale. Geschichte im Spiegel von Geschichtsschreibung and Geschichtsdeutung. (ed. Bauer C., Boehm L., Müller M.), München 1965, str. 334-345.

Brincken, A.-D. von den, Rezeption mittelalterlicher Historiographie durch den Inkunabeldruck. V: Geschichtsschreibung and Geschichtsbewusstsein im späten Mittelalter (ed. Patze H.) (Vorträge and Forschungen 31), Sigmaringen 1987, str. 215-236.

Brinker C., Von manigen helden gute tat. Geschichte als Exempel bei Peter Suchenwirt, Bern 1987.

Brinker-von der Heyde C., Suchenwirt, Peter. V: VerLex IX, 481-488.

Brunner O., Land and Herrschaft. Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Österreichs im Mittelalter, Wien 1965⁵.

Buchan Telfer J., The Bondage and travels of Johann Schiltberger, London 1879.

Budak N., Gradovi varaždinske županije u srednjem vijeku. Urbanizacija Varaždinske županije do kraja 16. stoljeća, Zagreb 1994.

Caccamo D., Buonacorrsi Filippo (Callimachus Experiens). V: DBI XV, str. 78-83.

Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru. Okrogla miza 1. oktobra 1982 na XXI. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Celju. V: ZČ 37 (1983), str. 93-114.

Chilian H., Barbara von Cilli. (Diss. Leipzig), Borna-Leipzig 1908.

Chmel J., Beiträge zur Geschichte Königs Ladislaus des Nachgeborenen. (Habsburgische Excursus VI, II. Abteilung). V: WSB XXV (1857), str. 161-212.

Ćirković S., Herceg Stefan Vukčić - Kosača i njegovo doba, Beograd 1964.

Ćirković S., Istorija srednjovekovne bosanske države. Beograd 1964.

Clement-Simon F., Une grande famille en Europe centrale en XVe siècle: Les comtes de Cilli. V: *Révue d'histoire diplomatique* 44 (1930), str. 1-9.

Diener H., Fridericus dux Austriae Ernesti filius aus De viris illustribus des Enea Silvio Piccolomini. V: *Römische historische Mitteilungen* 28 (1986), str. 185-208.

Doblinger M., Die Herren von Walsee: Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte. V: *AÖG* 95 (1906), str. 235-578.

Dolenc M., Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško. Ljubljana 1930.

Dopsch H., Der Dichter Ulrich von Liechtenstein und die Herkunft seiner Familie. V: *Festschrift Friedrich Hausmann*. Graz 1977, str. 93-118.

Dopsch H., Die Freien von Sannegg als steirische Landherren und ihr Aufstieg zu Grafen von Cilli. V: *Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja*. Celje 1998, str. 23-36.

Dopsch H., Die Grafen von Cilli - Ein Forschungsproblem? V: *Südostdeutsches Archiv* 17/18 (1974/75), str. 9-49.

Erben W., Schwertleite and Ritterschlag. Beiträge zu einer Rechtsgeschichte der Waffen. Dresden 1919 (= poseben odtis iz *Zeitschrift für historische Waffenkunde* 8, 1918/20. Heft 5/6).

Fichtenau H., Sprache und Herkunft Johannes von Viktring. V: Fichtenau H., *Beiträge zur Mediävistik. Ausgewählte Aufsätze*. 3. Bd.: *Lebensordnungen - Urkundenforschungen - Mittellatein*, Stuttgart 1986.

Fournier A., Abt Johann von Viktring und sein Liber certarum historiarum, Wien 1875.

Fräss - Ehrfeld C., Geschichte Kärntens I. Das Mittelalter, Klagenfurt 1984.

Froelich E., Genealogiae sounekiorum Comitum Celejae et Comitum de Heunburg, specimina duo conscripts ab Erasmo Froelich. Viena 1755.

Fügedi E., A 15 századi magyar arisztokrácia mobilitása. (Történeti Statisztikai Kötetek), Budapest 1970.

Fugger Germadnik R., Podobe Barbare Celjske v slovenskem zgodovinopisju. V: Ženske skozi zgodovino. Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana 2004, str. 37-48.

Gamillscheg E., Die Grafen von Cilli in griechischen Quellen. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 419-421.

Genzsch H., Die Anlage der ältesten Sammlung von Briefen Enea Silvio Piccolominis. V: MIÖG 44 (1932), str. 373-465.

Gestrin F., Gospodarska in socialna struktura gornjegrajske posesti po urbarju leta 1426. V: ZČ 6/7 (1952/53), str. 473-514.

Gille H., Michel Beheims Gedicht 'von der statt Triest'. V: ZDPh 77 (1958), str. 259-281; 78 (1959), str. 50-71 in str. 291-309; 82 (1963), str. 90-91 in str. 420; 84 (1965), str. 478-479.

Grabmayer J., Das Opfer der Täter. Das Attentat von Belgrad 1456 - über Sterben und Tod Ulrichs II. von Cilli. V: MIÖG 111 (2003), str. 286-316.

Grafenauer B., Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v našem času. V: ZČ 1 (1947), str. 10-30.

Grafenauer B., Veronika Deseniška. V: SBL IV, str. 412-413.

Grafenauer B., Vitovec, Jan. V: SBL IV, 493-494.

Grafenauer B., Zgodovina Slovencev. Ljubljana 1979.

Grafenauer B., Zgodovina slovenskega naroda II. Ljubljana 1955.

Grdina I., Celjska kronika, spomenik srednjeveške književnosti na Slovenskem. V: Jezik in slovstvo 36 (1990/91) št. 3., str. 41-49.

Grdina I., Celjski knezi v Evropi. Celje 1994.

Grdina I., Kako se je ohranjal spomin na nesmrtno podvige pokneženih grofov Celjskih. V: Grdina I. - Štih P., Spomini Helene Kottanner. Ženski glas iz srednjega veka. Ljubljana 1999, str. 85-120.

Gruden J., Zgodovina slovenskega naroda. Celje 1992.

Gubo A., Der Cillier Erbstreit. V: Xenia Austriaca. Wien 1893, str. 55 sl.

Gubo A., Geschichte der Stadt Cilli vom Ursprung bis auf die Gegenwart. Graz 1909.

Gubo A., Graf Friedrich II. von Cilli. 3 Bd. Cilli 1888, 1889, 1890.

Guštin M., Pečnice z grbom grofov Celjskih. V: Srednjeveško Celje, Celje 2001, str. 63-68.

Gutkas K., Der Mailberger Bund von 1451. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts. V: MIÖG 74 (1966), str. 51-94 in 347-392.

Gutkas K., Geschichte des Landes Niederösterreich. St. Pölten 1983.

Haas A., Dr. Johannes von Roth, Bischof von Lavant 1468-1482. V: Carinthia I 157 (1967), str. 570 sl.

Habjan V., Boj Celjskih za Podravje in Posočje v letih 1425-1430. V: Kronika 23 (1975), str. 1-12.

Habjan V., Celjsko avstrijska vojna od leta 1438 do 1443 ali vojna za Ljubljano in Istro. V: Kronika 19 (1971), str. 137-148.

Habjan V., Vojna za kneževino Celjskih in mir 1460 v Požarnici (Pusarnitz) na Koroškem. V: ZČ 48 (1994), str. 457-498.

Häbler K., Die Drucke der Briefsammlungen des Aeneas Silvius. V: Gutenberg-Jahrbuch 14 (1939), str. 138-152.

Haider S., Johann von Viktring. V: NDB 10, 1974.

Haider S., Untersuchungen zu der Chronik des "Anonymus Leobensis." V: MIÖG 72 (1964), str. 364-381.

Hain L., Repertorium bibliographicum . . . , I/1,2, II/1,2, Stuttgart 1826-1838.

- Haller B., Kaiser Friedrich und die Stephanskronen. V: MÖStA 26 (1973), str. 94-147.
- Haller von Hallerstein H., Nürnberger Geschlechterbücher. V: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg 65 (1978), str. 212-235.
- Hartman B., Celjski grofje v slovenski dramatik. Ljubljana 1977.
- Hauptmann L., Razvoj družbenih razmer v Radovljiškem kotu do krize petnajstega stoletja. V: ZČ 6/7 (1952/53), str. 270-284.
- Heilig K. J., Leopold Stainreuter von Wien, der Verfasser der sog. österreichischen Chronik von den 95 Herschaften. V: MIÖG 47 (1933), str. 225-289.
- Heinig P.-J., Kaiser Friedrich III. (1440-1490). Hof, Regierung, Politik. (Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperil 17), Wien 1997.
- Hillenbrand E., Der Geschichtsschreiber Johann von Viktring als politischer Erzieher. V: Festschrift B. Schwineköper. (ed. H. Maurer - H. Patze), Sigmaringen 1982.
- Hillenbrand E., Johann von Viktring. V: VerLex 4, str 801-802.
- Hoensch J. K., Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368-1437, Darmstadt 1996.
- Holzmann M., Die Konzilchronik des Ulrich Richental. Überlegungen zu den verschiedenen Handschriften. V: Schriften des Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung 101 (1983), str. 73-82.
- Honemann V., Lateinische und volkssprachliche Geschichtsschreibung im Spätmittelalter: Zur Arbeitsweise des Chronisten Peter Eschenloer aus Breslau. V: DA 52 (1996) zv. 2, str. 617-627.
- Hruza K., Die Herren von Wallsee. Geschichte eines schwäbisch - österreichischen Adelsgeschlechts (1171 - 1331). Forschungen zur Geschichte Oberösterreichs 18, Linz 1995.
- Ich - Ulrich von Liechtenstein. Literatur und Politik im Mittelalter. Schriftenreihe der Akademie Friesach 5. (ed. Spechtler F. - Maier B.), Klagenfurt 1999.
- Jaksch A., Zur Lebensgeschichte Jakob Unrests. V: MIÖG 4 (1883), str. 463-465.
- Janko A. - Henkel N., Nemški viteški liriki s slovenskih tal: Žovneški, Gornjegrajski, Ostrovrški. Deutscher Minnesang in Slowenien. Der von Suonegge, Der von Obernburg, Der von Scharpfenberg. Ljubljana 1997.

Janko A., Der von Sounegge, der von Obernburg, der von Scharpfenberg - trije nemški viteški liriki s slovenskih tal. V: Obdobja srednjega veka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. (Obdobja 10), Ljubljana 1989, str. 171-180.

Janko A., Gospod Žovneški v luči tradicije minnesanga. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 225-230.

Jaroschka W., Unbekannte Ulrichs- and Maximiliansüberlieferungen und ihre Verwertung bei bayerischen and österreichischen Historiographen. V: MIÖG 65 (1957), str. 98-105.

Jireček C., Geschichte der Serben. 2.Bd. Goths 1911-1918.

Jireček K., Istorija Srba. Beograd 1952.

Johanek P., Andreas von Regensburg. V: VerLex I, str. 341-348.

Johanek P., Arnpeck, Veit. V: VerLex I, str. 493-498.

Johanek P., Historiographie und Buchdruck im Ausgehenden 15. Jahrhundert. V: Historiographie am Oberrhein im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit. (Oberrheinische Studien 7) (ed. Andermann. M.), Sigmaringen 1988, str. 89-120.

Johanek P., Hofhistoriograph and Stadtchronist. V: Autorentypen (ed. Haug W., Wachinger B.), Tübingen 1991, str. 50-68.

Johanek P., Windeck, Eberhard. V: VerLex X, str. 1197-1206.

Kamptner M., Die Darstellung der Zeitgeschichte bei Johann von Viktring. V: Bassi U. - Kamptner M., Studien zur Geschichtsschreibung Johanns von Viktring. Klagenfurt 1997.

Kampuš I., Odnosi grofova Celjskih i zagrebačkog Gradeca. V: Historijski Zbornik 29/30 (1976/77), str. 161-180.

Klaić N., Medvedgrad i njegovi gospodari. Zagreb 1987.

Klaić N., Povijest Zagreba. 1. knj.: Zagreb v srednjem veku. Zagreb 1982.

Klaić N., Zadnji Celjski v deželah sv. krone. Celje 1982, 1991².

Klebel E., Zu den Fassungen und Bearbeitungen von Johanns von Viktring "Liber certarum historiarum". V: MIÖG Erg. Bd. 11 (1929).

Koch B., Ein jugoslawischer Münzfund mit einem unpublizierten Pfenig des

Grafen Ulrichs II. von Cilli. V: Mitteilungen der österreichischen numismatischen Gesellschaft. 14 (1965), 1/4.

Koprivnik F., Graf Ulrikch II. von Cilli. Diss. Wien 1891.

Kos D., Diplomatični diskurz o vzponu Žovneških gospodov. V: Gestrinov zbornik, Ljubljana 1999, str. 147-167.

Kos D., Med gradom in mestom. Odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja. Ljubljana 1994.

Kos D., Žovneški gospodje v zrcalu diplomatike. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 181-190.

Kos M., Grofje Celjski. V: Srednjeveška zgodovina Slovencev, Ljubljana 1985, str. 258-270.

Kos M., Jesu li Celjski grofovi bili Jugosloveni? V: Pravda 29 (1933) novoletna številka, str. 31.

Kos M., Pregled slovenske historiografije. V: Jugoslavenski istorijski časopis 1 (1935), str. 8-21.

Kos M., Srednjeveška kulturna, družbena in politična zgodovina Slovencev. Izbrane razprave. Ljubljana 1985.

Kos M., Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja. Ljubljana 1955.

Kramer H., Untersuchungen über die "Commentarii" des Papstes Pius II. V: MIÖG 48 (1934), str. 58-92.

Kramer H., Untersuchungen zur "Österreichischen Geschichte" des Aeneas Silvius. V: MIÖG 45 (1931), str. 23-69.

Kranzmayer E., Die steirische Reimchronik Ottokars und ihre Sprache. V: WSB 226/4. Wien 1950.

Krones F., Barbara von Cilli. V: ADB II, (1875), str. 48-50.

Krones F., Cilli., V: ADB IV, (1876), str. 257-266.

Krones F., Der Herrenstand des Herzogtums Steier. V: MHVSt 47 (1899), str. 65 sl.

Krones F., Die Cillier Chronik. Kritische Untersuchungen ihres Textes and Gehaltes. V: AÖG 50 (1873), str. 1-120.

Krones F., Graf Hermann II. von Cilli. Eine geschichtliche Lebensskizze. V: MHVSt 21 (1879) str. 106-136.

Krones F., Landesfürst, Behörden and Stände des Herzogthums Steier 1283-1411. (Forschungen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark). Graz 1900.

Krzenck T., Barbara von Cilli - eine "deutsche Messalina"? V: Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 131 (1991), str. 45-67.

Kurras L., Stromer, Ulman. V: VerLex IX, str. 457-460.

Kusternig A., Erzählende Quellen des Mittelalters. Die problematik mittelalterlicher Historiographie am Beispiel der Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278, Wien 1982.

Landfester R., Historia magistra Vitae. Untersuchungen zur humanistischen Geschichtstheorie des 14. bis 16. Jahrhunderts, Geneve 1972.

Leidinger G., Veit Arnpecks "Chronik der Bayern. V: MSB 1936, Heft 5, str. 3-18.

Leumetzer H., Die Herschaft Cilli, Diss. Graz 1946.

Lhotsky A., Aeneas Silvius und Österreich. Vorträge der Aeneas-Silvius-Stiftung an der Universität Basel V, Basel 1965.

Lhotsky A., Geschichte Österreichs seit der mitte des 13. Jahrhunderts (1281-1358), Wien 1967.

Lhotsky A., Johan von Viktring. V: Lhotsky A., Aufsätze and Vorträge. Band I: Europäisches Mittelalter und das Land Österreich, Wien 1970.

Lhotsky A., Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs. MIÖG Erg. Bd. XIX, Wien 1963.

Lhotsky A., Thomas Ebendorfer. Ein österreichischer Geschichtsschreiber, Theologe und Diplomat des 15. Jahrhunderts. Schriften der Monumenta Germaniae Historica 15, Stuttgart 1957.

Lhotsky A., Zum Anonymus Leobensis. V: Festschrift zu Ehren Richard Heuberger's. (ed. Fischer W.), Innsbruck 1960.

Liebertz-Grün U., Das andere Mittelalter. Erzählte Geschichte und Geschichtserkenntnis um 1300. Studien zu Ottokar von Steiermark, Jens Enikel, Seifried Helbling. München 1984.

Lilek E., Jugoslovanska politika celjskih grofov. V: Nova doba 2 (1920) Celje, str. 7 sl.

Lochner J., Thomas Prischuchs Gedichte auf das Konzil von Konstanz. (Berliner Beiträge zur germanischen und romanischen Philologie. Germanische Abteilung 16.), Berlin 1906.

Loehr M., Der Steirische Reimchronist: her Otacher ouz der Geul. V: MIÖG 51 (1937), str. 89-130.

Lorenz O., Deutschlände's Geschichtsquellen im Mittelalter. 1.-2. Bd. Berlin 1886-1887.

Löser F., Wolfgang von Steyr. V: VerLex X, 1348-1352.

Lug V., Das Verhältnis des Grafen Ulrich II. von Cilli zu König Ladislaus Postumus. V: Jahresbericht der Handelsakademie Reichenberg 1903/04.

Luschin -Ebengreuth A., Die Münzen der Grafen von Cilli. V: Numismatischer Zeitschrift 10 (1878), str. 364 sl.

Makkai L.; Die Geschichte Ungarns. (Publikation des Instituts für Geschichtswissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften.) Budapest 1971.

Mályusz E., Kaiser Sigismund in Ungarn 1387-1437. Budapest 1990.

Markgraf H., Peter Eschenloer, Verfasser der Geschichte der Stadt Breslau vom Jahre 1440 bis 1479. V: Program des Kaiser Friedrichsgymnasiums zu Breslau, 1865, str. 3-28.

Märzl C., Zur Biographie des bayerischen Geschichtsschreibers Andreas von Regensburg. V: Regensburg und Bayern im Mittelalter. (Studien und Quellen zur Geschichte Regensburgs 4), Regensburg 1987, str. 33-56.

Matthiessen W., Ulrich Richentials Chronik des Konstanzer Konzils. Studien zur Behandlung eines universalen Großereignisses durch die bürgerliche Chronistik. V: AHC 17 (1985), str. 71-191 in 323-455.

Menzel J. J., Eschenloer, Peter. V: VerLex II, str. 630-632.

Mertens D., Richental, Ulrik. V: VerLex VIII, str. 55-60.

Müller J.-D., Ulrich von Liechtenstein. V: VerLex IX, str. 1274-1282.

Müller U., Beheim. Michel. V: VerLex I, str. 672-680.

Müller U., Beobachtungen und Überlegungen über den Zusammenhang von Stand, Werk, Publikum und Überlieferung mittelhochdeutscher Dichter: Oswald von Wolkenstein und Michel Beheim - ein Vergleich. V: Oswald von

Wolkenstein. Beiträge der philologisch-musikwissenschaftlichen Tagung in Neustift bei Brixen 1973. (Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft. Germanistische Reihe Bd. 1), Innsbruck 1974, str. 167-181.

Müller U., Untersuchungen zur politischen Lyrik des Deutschen Mittelalters. (Göppinger arbeiten zur Germanistik, 55/56), Göppingen 1974.

Naville C. E., Enea Silvio Piccolomini. L'uomo, l'umanista, il pontifice (1405-1464), Locarno 1984.

Neugart I., Peter von Retz. V: VerLex VII, str. 451-452.

Neumann W., Jakob Unrest, Leben, Werk und Wirkung. V: Geschichtsschreibung und Geschichtsbewußtsein im späten Mittelalter. (Vorträge und Forschungen 31) (ed. Patze H.), Sigmaringen 1987, str. 681-694.

Niederkorn-Bruck M., Die Melker Reform im Spiegel der Visitationen. (MIÖG Erg.Bd. 30.), Wien 1994.

Niederstätter A., Das Jahrhundert der Mitte. An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit. (Österreichische Geschichte 1400-1522.), Wien 1996.

Orožen J., Problematičnost zgodovine grofov Celjanov. V: Celjski zbornik 1982-1983, str. 183-200.

Orožen J., Teritorij in uprava mesta Celja od davnih dni do danes. V: Kronika 4 (1956), str. 149-156.

Orožen J., Zgodovina Celja in okolice. I. del: Od začetka do leta 1848. Celje 1971.
Otošec B., Srednjeveški pečati in grb mesta Celja. V: Celjski zbornik 1990, str. 43-59.

Otošec B., Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem. Ljubljana 1988.

Palacky F., Die böhmischen Annalisten des XV. Jahrhunderts (oder Fortsetzer des Pulkowa und des Beneš von Hořowic). V: Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber. Prag 1830, str. 251-261.

Paravicini W., Die Preussenfahrten des europäischen Adels. V: HZ 232 (1981), str. 25-38.

Pirchegger H., Landesfürst und Adel in der Steiermark während des Mittelalters. (Forschungen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark 12), Graz 1951.

Pirchegger H., Die Grafen von Cilli, ihre Grafschaft and ihre untersteirische Herrschaften. V: Ostdeutsche Wissenschaft 2 (1955), str. 157-200.

Pirchegger H., Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülten, Städte und Markte. (Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission 10), München 1962.

Pirchegger H., Geschichte der Steiermark II. Graz 1931.

Pohl A., Ulrich - der letzte Graf von Cilli, Diss. Graz 1913.

Pototschnig A., Die Herrschaften der Grafen von Cill unter besonderer Berücksichtigung der steirischen Besitzungen. Diss. Graz 1941.

Puzović J., Janko Hunjadi i Celjski grofovi. V: Teološki pogledi 1-2 (1989), str. 93-102.

Raukar T., Grofovi Celjski i hrvatsko kasno srednovjekovlje. V: Historijski zbornik 36 (1983), str. 113-140.

Redlich O., Ottokars Oesterreichische Reimchronik. V: MIÖG 16 (1895), str. 676-682.

Reiffenstein I., Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440). V: Sprachkunst 4 (1973), str. 164-166.

Rengjeo I., Corpus der Mittelalterlichen Münzen von Kroatien, Slawonien, Dalmatien und Bosnien. Graz 1959.

Rengjeo I., Novci celjskih grofova Friderika II. i Ulrika II. V: Numizmatika 5 (1953), str. 35 sl.

Riedmann J., Die Fortsetzung des Flores temporum durch Johann Spies, Prior der Augustiner-Eremiten in Rattenberg. V: WSB 266 (1970), str.1-47.

Rill G., Bonfini (Bonfinius, de Bonfinis), Antonio. V: DBI XII, 1970.

Roth O., Beiträge zu den Beziehungen der Grafen von Cilli zu den Habsburgern, vornehmlich Innerösterreichs, 1308-1443. Diss. Graz 1952.

Rüegg W., Callimachus Experiens (Buonaccorsi Filippo). V: LMA II, str. 1399-1400.

Sagadin Š., Celjski grofje. Pokret za državno ujedinjenje jugoslovenskih dežel pred 500 leti. V: Vojnički glasnik II (1921) št. 11, str. 129-131 in št. 12, str. 155-157.

Schanze F., Prischuch, Thomas. V: VerLex VIII, str. 842-845.

Schiewer H.-J., Schiltberger, Hans. V: VerLex VIII, str. 675-679.

- Schneider F., Studien zu Johannes von Viktring. V: NA 28 (1903) in NA 29 (1904).
- Schwanke R., Beiträge zum Urkundenwesen der Grafen von Cilli (1341-1456). V: MIÖG Erg. Bd. 14 (1945/46), str. 411-422.
- Schwanke R., Die Kanzlei der Grafen von Cilli. (Staatsprüfung am IÖG), Wien 1935.
- Seemüller J., Chronologie der Gedichte Suchenwirts. V: ZfDA 41 (1897), str. 193-233.
- Simoniti P., Humanizem na Slovenskem. Ljubljana 1979.
- Sopko J., Kronika Jána z Turca. V: Kroniky stredovekého Slovenska. Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov. (ed. Sopko J.), Budmerice 1995, str. 114-120.
- Spremić M., Despot Đurađ Branković i njegova doba. Beograd 1994.
- Spriewald L, Grundzüge des Werkes von Michel Beheim. Ein Beitrag zur Problematik des Reimdichtung im 15. Jahrhundert. V: Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität Halle - Wittenberg 10 (1961), str. 947-950.
- Spunar P., Opera Nicolai Biskupec de Pilgram (Pelhřimov). V: Směrování. Sborník k šedesátinám A. Monára, Praha 1983, str. 104-116.
- Srednjeveško Celje, Guštin M. (ur.), Ljubljana 2001.
- Stelzer W., Die verschollene Trauttmansdorffer Handschrift des Anonymus Leobensis: cvp. 3445, 8221 und ihre Kontamination in den "Commentarii" Anton Steyerers (1725). V: Unsere Heimat 66 (1995) Heft 3.
- Stelzer W., Kottanner, Helene. V: VerLex V, str. 326-328.
- Stelzer W., Österreichische Chronik der Jahre 1454 bis 1467. V: VerLex VII, str. 116-117.
- Stelzer W., Unrest, Jakob. V: VerLex X, str. 85-88.
- Stopar I., Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji III. Spodnja Savinjska dolina. Ljubljana 1992.
- Stowasser O. H., Zwei Studien zur österreichischen Verfassungsgeschichte. V: ZSRG Germ. Abt. 44 (1924), str. 114 sl.
- Studt B., Schamdocher, Georg. V: VerLex VIII, str. 600-601.
- Supan A. G., Die vier letzten Lebensjahre des Grafen Ulrich II. von Cilli mit besonder-

er Berücksichtigung der Stände-Revolution in Österreich 1451 und 1452. Wien 1868. Szilágyi I., Celjski grofje v madžarskem zgodovinisju in literaturi. V: Historični zbornik 3, Ljubljana 2000, str. 145-154.

Szombathely M. de, 'von der statt Triest'. V: AT, ser. 4, 27/28 (1965/66).

Šemrov A., Novci Celjskih grofov (knezov), Friderika II. in Ulrika II. V: Srednjeveško Celje. Celje 2001, str. 45-62.

Štih P. - Simoniti V., Slovenska zgodovina do razsvetljenstva. Ljubljana 1996.

Štih P., Celjski grofje - še vedno raziskovalni problem? V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 11-22.

Štih P., Celjski grofje, vprašanje njihove deželoknežje oblasti in dežele Celjske. V: Grafenauerjev zbornik. Ljubljana 1996, str. 227-256.

Štih P., Die Grafen von Cilli, die Frage ihrer landesfürstlichen Hoheit und des Landes Cilli. V: MIÖG 110 (2002), 1/2, str. 67-98.

Štih P., Ulrik II. Celjski in Ladislav Posmrtni ali Celjski grofje v ringu velike politike. V: Grdina I.- Štih P., Spomini Helene Kottanner. Ženski glas iz srednjega veka. Ljubljana 1999, str. 11-51.

Štrekelj M., Grad Ojstrica v Savinjski dolini. V: ČZN 16 (1918), str. 76 sl.

Tellenbach G., Zur Frühgeschichte abendländischer Reisebeschreibungen. V: *Histora Integra*. Festschrift für Erich Hassinger. Berlin 1977, str. 51-80.

Tellenbach G., Glauben und Sehen im Romerlebnis dreier Deutscher des Fünfzehnten Jahrhunderts. V: *Römische Kurie, Kirchliche Finanzen, Vatikanisches Archiv. Studien zu Ehren von Hermann Hoberg*. 2. Bd. (ed. Gatz E.), Roma 1979, str. 883-912.

Thomas Ch., Kampf um die Weidenburg, Habsburg; Cilli und Görz 1440-1445. V: *MÖStA* 24 (1971), str. 1-86.

Tringli L., Die Würden und Besitzungen der Cillier in Ungarn. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 115-124.

Uiblein P., Die Quellen des Spätmittelalters. V: *Die Quellen der Geschichte Österreichs*. (ed. Zöllner E.), Wien 1982.

Uiblein P., Ebendorfer, Thomas. V: *VerLex II*, str. 253-266.

Uiblein P., Lankman, Niklas, von Falkenstein. V: *VerLex V*, str. 603-607.

Uiblein P., Leopold von Wien. V: VerLex V, str. 716-723.

Ulmschneider H., Nürnberger Jahrbücher des 15. Jahrhunderts. V: VerLex VI, str. 1254-1257.

Ulmschneider H., Tucher, Berthold (III.) und Endres (II.). V: VerLex IX, str. 1121-1125.

Urbánek R., Konec Ladislava Pohrobka. V: Rozpravy česke akademie ved a umeni I/67. Praha 1924.

Urbánek R., Vlk Podibradsky I-II. (Česke Dejiny III/1,2). Praha 1915, 1918.

Vancsa M., Geschichte Nieder- und Oberösterreich. Bd. 2. Stuttgart 1927.

Verstovšek K., Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje. V: Ilustrovani narodni koledar XVII (1906).

Vilfan S., Glose k zgodovini srednjeveškega Celja. V: Kronika 32 (1984), str. 15 -19.

Vock W. E., Ulman Stromeir (1329-1407) und sein Buch. Nachträge zur Hegelschen Ausgabe. V: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg 29 (1928), str. 87-168.

Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva republike Slovenije, Ljubljana 1999.

Voigt G., Die Briefe des Aeneas Sylvius vor seiner Erhebung auf den päpstlichen Stuhl. V: AKÖG 16 (1856), str. 321-424.

Voigt G., Enea Silvio de Piccolomini als Papst Pius der Zweite und sein Zeitalter. Bd. I-III; Berlin 1856, 1862, 1863.

Voje I. Katarina Celjska - Kotromanička in njen pečat. V: Celjski zbornik 1977-1981, str. 287-292.

Voje I., Balkanska politika Celjskih grofov - knezov. V: Slovenica Balcanica. Zgodovinske študije, Ljubljana 2005, str. 17-58.

Voje I., Balkanska politika celjskih grofov. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 103-114.

Voje I., Bitka pri Nikopolju pred 600 leti prelomnica za Celjske grofe. V: Glasnik Slovenske matice 20/1-2, 1996, str. 26-32.

Voje I., Celjski grofje in Dubrovnik. V: Celjski zbornik 1990, str. 27-41.

Voje I., Odnos Celjskih grofova prema političkim prilikama u Bosni i Hercegovini u XV. vijeku. V: Radovi muzeja grada Zenice 3 (1973), str. 53-67.

- Voje I., Prikaz zgodovine Celjskih grofov v Kosovih delih. V: ZČ 48 (1994), str. 47-52.
- Voje I., Romanje Celjskih grofov. V: Mohorjevo koledar 1996, str. 103-107.
- Voje I., Romanje Ulrika II. Celjskega v Kompostelo k sv. Jakobu. V: ZČ 38 (1984), str. 225-230.
- Voje I., Slovenci pod pritiskom turškega nasilja. Ljubljana 1996.
- Wambrechtsamer A. - Kovačič F., Planina in njeni prvi gospodarji. V: ČZN 27 (1932), str. 5 sl.
- Weber D., Geschichtsschreibung in Augsburg. Hektor Müllich und die reichsstädtische Chronistik des Spätmittelalter (Abhandlungen zur Geschichte der Stadt Augsburg 30), Augsburg 1984.
- Weber O., Peter Suchenwirt. Studien über sein Wesen und Werk, Greifwald 1937.
- Weinacht H., Ottokar von Steiermark (O. aus der Geul). V: VerLex VII, str. 238-245.
- Weinig P., Aeneam suscipite, Pium recipite. Aeneas Silvius Piccolomini. Studien zur Rezeption eines humanistischen Schriftstellers im Deutschland des 15. Jahrhunderts. Wiesbaden 1998.
- Weinzierl-Fischer E., Der Gurker Bistumstreit 1432-1436 im Lichte neuer Quellen. V: MÖStA 3 (1950), str. 306-337.
- Wenzel H., Höfische Geschichte. Literarische Tradition und Gegenwartsdeutung in den volkssprachigen Chroniken des hohen and späten Mittelalters, Bern 1980.
- Wiesflecker H., Die Politische Entwicklung der Grafschaft Görz und ihr Erbfall an Österreich. V: MIÖG 56 (1948), str. 358-364.
- Wolkan R., Die Briefe des Eneas Silvius vor seiner Erhebung auf den päpstlichen Stuhl. V: AÖG 93 (1905), str. 351-369.
- Worstbrock F. J. Piccolomini, Aeneas Silvius (Papst Pius II.). V: VerLex VII, str. 634-669.
- Zawadzky M., Die Cillier und ihre Beziehungen zu Kaiser Sigmund und König Albrecht. Diss. Halle a. d. Saale 1911.
- Zeissberg H., Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters, Leipzig 1873.
- Žižek A., Podoba celjskih grofov v literaturi in dramatici. Nekaj primerov iz obdobja med 1689 in 1974. V: Celjski zbornik 27 (1992), str. 17-43.

Zöllner E., Geschichte Österreichs, Wien 1990⁸.

Zupanič Slavec Z., Družinska povezanost grofov Celjskih: identifikacijska in epigenetska raziskava njihovih lobanj. Ljubljana 2002.

Zupanič Slavec Z., Identifikacijska študija na domnevnih lobanjah grofov in knezov Celjskih. Preliminarno poročilo. V: Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja. Celje 1998, str. 423-425.

Zupanič Slavec Z., New method of identifying family related skulls: forensic medicine, anthropology, epigenetics. Wien, New York 2004.

Žvanut K., Pečati grofov Celjskih. Seals of the Counts of Celje, Ljubljana 2001.